Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA
NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 105 / ročník 2021 – II. díl

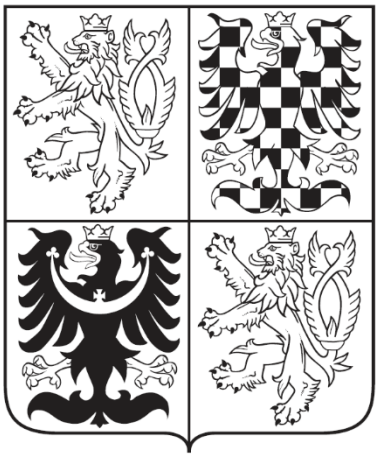

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 105, ročník 2021 – II. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2023
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-46-8

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava
Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina
Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.
zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP
Evropský soud pro lidská práva

SbNU
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (http://nalus.usoud.cz), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 42
Nahlédnutí do spisu v přípravném řízení jako samostatný úkon právní služby podle § 11 odst. 3 advokátního tarifu
(sp. zn. I. ÚS 3906/17 ze dne 1. března 2021) 11

Č. 43
Ochrana autonomie vůle a zásada *pacta sunt servanda* při posuzování otázky platnosti nájemní smlouvy
(sp. zn. II. ÚS 1250/20 ze dne 3. března 2021) 16

Č. 44
Povinnost soudu náležitě odůvodnit rozhodnutí a respektování nejlepšího zájmu dítěte
(sp. zn. II. ÚS 1338/20 ze dne 3. března 2021) 23

Č. 45
Nakládání s listinami zajištěnými v rámci prohlídky advokátní kanceláře
(sp. zn. II. ÚS 2007/20 ze dne 5. března 2021) 30

Č. 46
Posouzení účelnosti účastníkem vynaložených nákladů řízení
(sp. zn. I. ÚS 4012/18 ze dne 8. března 2021) 40

Č. 47
Náležité odůvodnění soudního rozhodnutí v případě restituce pozemků
(sp. zn. II. ÚS 3285/19 ze dne 9. března 2021) 46

Č. 48
Vzdání se práva podat stížnost v trestním řízení
(sp. zn. III. ÚS 61/21 ze dne 9. března 2021) 62

Č. 49
Požadavek provést důkazy nezbytné ke zjištění skutkového stavu a právo na spravedlivý proces
(sp. zn. II. ÚS 1452/20 ze dne 10. března 2021) 70

Č. 50
Odmítnutí návrhu na vydání předběžného opatření pro včasné nesložení jistoty (nepřípustnost přepjatého formalismu)
(sp. zn. I. ÚS 3174/20 ze dne 10. března 2021) 85

Č. 51
Možnost neodůvodnit rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu
(sp. zn. II. ÚS 279/21 ze dne 15. března 2021) 91

Č. 52
Vznik oprávnění zřídit a provozovat na cizích nemovitostech telekomunikační vedení podle § 12 zákona o telekomunikacích
(sp. zn. III. ÚS 2498/19 ze dne 16. března 2021) 96

Č. 53
Právo rodičky na vydání plodového lůžka (placenty)
(sp. zn. III. ÚS 2480/20 ze dne 16. března 2021) 108

Č. 54
Nedostatečné odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu při rozhodování o výživném
(sp. zn. III. ÚS 3001/20 ze dne 16. března 2021) 121

OBSAH

Č. 55
Povinnost civilních soudů poučit účastníka řízení o příslušnosti správních soudů v jeho věci (sp. zn. I. ÚS 1893/18 ze dne 23. března 2021) 128

Č. 56
Extrémní interpretační exces při stanovení výše odměny exekutora (vyklizení Kliniky) (sp. zn. I. ÚS 1565/19 ze dne 23. března 2021) 140

Č. 57
Právo účastníka řízení vyjádřit se k změněnému názoru odvolacího soudu o nákladech řízení (sp. zn. IV. ÚS 998/20 ze dne 23. března 2021) 148

Č. 58
Náležité posouzení účinnosti konfiskace s ohledem na zásadu in favorem restitutionis (sp. zn. I. ÚS 1975/20 ze dne 23. března 2021) 153

Č. 59
Vymezení předpokladu přípustnosti dovolání stanovením vícero možností plynoucích z § 237 občanského soudního řádu (sp. zn. IV. ÚS 2659/20 ze dne 23. března 2021) 163

Č. 60
Povinnost odvolacího soudu vypořádat námitku týkající se otázky, na níž závisí výsledek soudního řízení (sp. zn. IV. ÚS 2957/20 ze dne 23. března 2021) 169

Č. 61
Povinnost soudu reagovat na námitku promlčení vznesenou účastníkem řízení (sp. zn. IV. ÚS 2983/20 ze dne 23. března 2021) 178

Č. 62
Řádné odůvodnění rozhodnutí o nákladech exekuce v případě jejího zastavení z důvodu zavinění na straně oprávněného (sp. zn. IV. ÚS 3038/20 ze dne 23. března 2021) 182

Č. 63
Odůvodnění rozhodnutí o zamítnutí žádosti o upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu (sp. zn. IV. ÚS 3389/20 ze dne 23. března 2021) 191

Č. 64
Otázka možnosti neodůvodnit rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu (sp. zn. III. ÚS 107/21 ze dne 24. března 2021)..... 194

Č. 65
Zaplacení soudního poplatku po marném uplynutí lhůty (sp. zn. Pl. ÚS 9/20 ze dne 30. března 2021; 193/2021 Sb.)..... 198

Č. 66
Odmítnutí dovolání pro vady, ačkoli splňuje údaje o přípustnosti (sp. zn. IV. ÚS 2071/20 ze dne 30. března 2021) 209

Č. 67
Důvody pro snížení zadostiučinění za průtahy v řízení pro chování poškozeného (sp. zn. IV. ÚS 2234/20 ze dne 30. března 2021) 215

OBSAH

Č. 68
Povinnost soudů zkoumat v exekučním řízení platné uzavření rozhodčí smlouvy
(sp. zn. I. ÚS 3962/18 ze dne 6. dubna 2021) 226

Č. 69
Zachování funkčnosti areálu jako překážka vydání nemovitosti v restituci
(sp. zn. III. ÚS 4092/19 ze dne 6. dubna 2021)..... 233

Č. 70 Požadavky na odůvodnění soudního rozhodnutí v případě odchýlení se od ustálené judikatury
(sp. zn. I. ÚS 1343/20 ze dne 6. dubna 2021) 244

Č. 71
Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě ve správním řízení
(sp. zn. IV. ÚS 3299/20 ze dne 6. dubna 2021) 254

Č. 72
Ústavní přezkum tzv. bagatelních částek
(sp. zn. IV. ÚS 3502/20 ze dne 6. dubna 2021) 260

Č. 73
Rozhodnutí soudu o nepředání odsouzeného k výkonu trestu do dožadujícího státu
(sp. zn. IV. ÚS 3524/20 ze dne 6. dubna 2021) 267

Č. 74
Nesprávné poučení soudu o nepřípustnosti podat dovolání v trestním řízení
(sp. zn. IV. ÚS 454/21 ze dne 6. dubna 2021) 275

Č. 75
Zákaz retroaktivity podle čl. 40 odst. 6 Listiny v souvislosti s nabytím účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
(sp. zn. IV. ÚS 3418/18 ze dne 8. dubna 2021) 279

Č. 76
Výkon soudního rozhodnutí jiného členského státu Evropské unie
(sp. zn. IV. ÚS 2042/19 ze dne 8. dubna 2021) 289

Č. 77
Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka ustanoveného osobě neznámého pobytu
(sp. zn. II. ÚS 3210/20 ze dne 8. dubna 2021)..... 298

Č. 78
Mezinárodní únos dítěte – aplikace Haagské úmluvy a nařízení Brusel II bis
(sp. zn. II. ÚS 3345/20 ze dne 8. dubna 2021)..... 304

Č. 79
Přikázání věci jinému senátu (samosoudci) a právo na zákonného soudce
(sp. zn. II. ÚS 52/21 ze dne 19. dubna 2021)..... 322

Č. 80
Odepření procesních práv zúčastněné osobě
(sp. zn. III. ÚS 1149/20 ze dne 20. dubna 2021)..... 332

Č. 81
Právo svědka odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 trestního řádu
(sp. zn. III. ÚS 1679/20 ze dne 20. dubna 2021)..... 337

OBSAH

Č. 82
Poskytování lékařské péče ve výkonu trestu odnětí svobody ve světle práva na soudní ochranu
(sp. zn. II. ÚS 3063/20 ze dne 20. dubna 2021) 344

Č. 83
Svévolná aplikace § 75 odst. 1 soudního řádu správního Nejvyšším správním soudem
(sp. zn. III. ÚS 2193/19 ze dne 21. dubna 2021) 350

Č. 84
Podmínky pro zápis do seznamu členů profesní komory a právo na svobodnou volbu povolání
(sp. zn. II. ÚS 2988/19 ze dne 26. dubna 2021) 360

Č. 85
Princip úplné náhrady za utrpěnou újmu a právo na nedotknutelnost osoby
(sp. zn. II. ÚS 2949/20 ze dne 26. dubna 2021) 373

Č. 86
Zrušení části ustanovení § 289 odst. 3 trestního zákoníku, zmocňujícího vládu ke konkretizaci pojmu množství větší než malé
(sp. zn. Pl. ÚS 98/20 ze dne 27. dubna 2021; 206/2021 Sb.) 381

Č. 87
Povinnost obecných soudů zastavit exekuční řízení v případě vymáhání dluhu vzniklého v době hospitalizace nezletilé osoby na základě § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění
(sp. zn. I. ÚS 1486/20 ze dne 27. dubna 2021) 401

Č. 88
Porušení principu důvěry jednotlivce v rozhodovací činnost orgánů veřejné moci – odmítnutí dovolání Nejvyšším soudem z důvodu nesprávného poučení nalézacího soudu; závaznost rozhodnutí Ústavního soudu
(sp. zn. I. ÚS 1636/20 ze dne 27. dubna 2021) 416

Č. 89
Podmínky uplatnění tzv. sekulární výhrady svědomí vůči povinnosti očkování
(sp. zn. IV. ÚS 2530/20 ze dne 27. dubna 2021) 424

Usn. č. 5
Návrh skupiny senátorů na zrušení usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu ze dne 14. 2. 2021
(sp. zn. Pl. ÚS 12/21 ze dne 16. března 2021) 436

Usn. č. 6
Přípustnost ústavní stížnosti proti usnesení o nevyloučení soudce z rozhodování v trestním řízení
(sp. zn. IV. ÚS 530/21 ze dne 23. března 2021) 449

Usn. č. 7
Zastoupení obchodní společnosti, jejímž společníkem je advokát, v řízení před Ústavním soudem; nevyčerpání žaloby pro zmatečnost před podáním ústavní stížnosti
(sp. zn. IV. ÚS 467/21 ze dne 30. března 2021) 453

OBSAH

Usn. č. 8
Povinnost osobního podání žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu cizincem na zastupitelském úřadu České republiky v zemi původu (sp. zn. II. ÚS 1276/20 ze dne 31. března 2021) 457

Usn. č. 9
Právo na soudní ochranu opomenutého účastníka územního řízení (sp. zn. IV. ÚS 643/21 ze dne 6. dubna 2021) 468

I. Nálezy

Č. 42
Nahlédnutí do spisu v přípravném řízení jako samostatný úkon právní služby podle § 11 odst. 3 advokátního tarifu
(sp. zn. I. ÚS 3906/17 ze dne 1. března 2021)

Obecné soudy jsou při aplikaci zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, povinny dostatečně zohlednit podstatu a účel garance práva na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci plynoucí z čl. 36 odst. 3 Listiny.

Úkon nahlížení do spisu ve fázi před rozhodnutím státního zástupce o podané stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání pro trestný čin, za nějž hrozil mnoholetý trest odnětí svobody, byl z hlediska povinného zastoupení při celkovém zohlednění průběhu trestního řízení účelný a stát by měl stěžovateli náklady, které na svou obhajobu za tento úkon vynaložil, nahradit.

Úkon nahlížení do spisu bylo namístě považovat za samostatný úkon právní služby, za který náleží náhrada podle § 11 odst. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), neboť se svou povahou kvalitativně blíží úkonu podle § 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu, k němuž s ohledem na zásah státního zástupce nedošlo.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce Vladimíra Sládečka a soudce zpravodaje Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti N. K. D., zastoupeného Mgr. Janem Boučkem, advokátem, se sídlem Opatovická 4, Praha, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 8. listopadu 2017 č. j. 15 C 49/2017-56, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti a České advokátní komory jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 8. 11. 2017 č. j. 15 C 49/2017--56 bylo porušeno právo stěžovatele na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím při výkonu veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento rozsudek se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení

1. Stěžovatel čelil obvinění z trestného činu účastenství na vraždě. Ve věci bylo zahájeno jeho trestní stíhání usnesením ze dne 14. 4. 2016 sp. zn. UOOZ-3262/TČ-2015--290010, které ke stížnosti stěžovatele příslušný státní zástupce usnesením ze dne 31. 5. 2016

zrušil. Policie České republiky ve věci znovu jednala a usnesením ze dne 28. 7. 2016 rozhodla o odkladu trestní věci, neboť se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájení trestního stíhání stěžovatele. Stěžovatele v této věci zastupoval advokát Mgr. Jan Bouček. Za jeho právní služby mu stěžovatel dne 4. 8. 2016 uhradil částku 83 792,50 Kč. Stěžovatel dne 4. 8. 2016 uplatnil u Ministerstva spravedlnosti nárok na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu“). Ministerstvo vydalo dne 26. 1. 2017 stanovisko, kterým stěžovateli přiznalo částku 79 920,50 Kč, a tuto částku mu následně vyplatilo. Stěžovateli nebyla přiznána částka ve výši 3 872 Kč za úkon nahlížení do spisu ze dne 27. 5. 2016.

2. Stěžovatel se proto žalobou proti České republice – Ministerstvu spravedlnosti (nyní v pozici vedlejšího účastníka) domáhal zaplacení nepřiznané částky. Obvodní soud pro Prahu 5 napadeným rozsudkem žalobu zamítl a rozhodl o nákladech řízení. Soud dospěl k závěru, že úkon nahlédnutí do spisu v průběhu vyšetřování neodpovídá žádnému úkonu právní služby podle § 11 odst. 1 a 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „advokátní tarif“). Takovým úkonem by bylo pouze prostudování spisu při skončení vyšetřování, ke kterému dochází před vstupem trestního řízení do soudní fáze. O takový případ však v dané věci nešlo. V dané věci měl stěžovatel obhájce již od zahájení trestního stíhání, a obhájce tedy měl příležitost účastnit se probíhajících vyšetřovacích úkonů, což činil. Díky tomu měl o průběhu vyšetřování dostatečný přehled, a nahlédnutí do spisu tak proběhlo bez nároku na náhradu poskytnuté odměny ze strany státu.

II. Obsah ústavní stížnosti a vyjádření vedlejšího účastníka řízení

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti zdůrazňuje, že právo na obhajobu se realizuje i nahlížením do spisu. Považuje za nespravedlivé, aby realizací této součásti práva na obhajobu byl dotčen ve své majetkové sféře v případě, kdy byl obžaloby zproštěn. Argumentace soudu by ve svém důsledku znamenala stav, kdy by se stěžovatel musel spokojit pouze s pasivním výkonem obhajoby a aktivně se bránil jen při úkonech, ke kterým je jeho obhájce přizván bez znalosti spisu. Takový výklad za situace trestního řízení za trestný čin, za nějž hrozí uložení výjimečného trestu, není udržitelný. Nahlédnutí do spisu v dané fázi řízení bylo nepochybně účelným úkonem nutným k obraně práv stěžovatele. Stěžovatel poukazuje na odlišnou trestní věc, v níž nebyl úkon nahlížení do spisu obhájci soudem přiznán k proplacení. Přístup soudů k této otázce není jednotný.

4. Česká advokátní komora ve svém vyjádření uvedla, že praxe soudů, při níž odmítají uznat oprávněnost nároku na náhradu toho, co žalobce vynaložil jako náklad za poskytovanou obhajobu v trestním řízení, je častá. Podle ustanovení § 41 odst. 2 tr. řádu je obhájce oprávněn již v přípravném řízení činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky, nahlížet do spisu a zúčastnit se vyšetřovacích úkonů. Je naprosto běžné, že po převzetí obhajoby obhájce využije práva požádat o nahlédnutí do trestního spisu, aby správně zvolil taktiku dalšího postupu. Vedlejší účastník označuje úvahu, podle níž je seznámení se spisem nutným úkonem obhajoby až ve chvíli, kdy má trestní řízení vstoupit do fáze řízení před soudem, za učiněnou bez znalosti věci. U déletrvajících trestních řízení je naopak pro řádné plnění povinností advokáta nutné do spisu nahlížet opakovaně. Pokud by obhájce přehled o stavu dokazování neudržoval, porušoval by tím své povinnosti a v krajním případě by za takový postup mohl být i kárně potrestán. Argument obecných soudů, že úkon nahlédnutí do spisu v průběhu vyšetřování neodpovídá žádnému úkonu právní služby podle § 11 odst. 1 a 2 advokátního tarifu, je podle jejího názoru nepřijatelný. Absence výslovného

uvedení této právní služby v advokátním tarifu není překážkou, neboť advokátní tarif nevymezuje doslovný výčet právních služeb, které advokát smí nebo může poskytovat za úplatu. V ustanovení § 11 odst. 3 advokátního tarifu je uvedeno, že i za úkony v předchozích odstavcích neuvedené náleží odměna jako za úkony, jimž jsou svou povahou a účelem nejbližší. Z pohledu České advokátní komory se jedná o principiální záležitost, neboť obecné soudy odmítají uplatněný nárok advokátů s obdobným odůvodněním opakovaně. V posuzované věci mělo být nahlížení do spisu za účelný úkon právní služby podle tohoto ustanovení advokátního tarifu považováno. Z tohoto důvodu navrhuje, aby Ústavní soud napadený rozsudek zrušil.

5. Obvodní soud pro Prahu 5 ani Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti se k ústavní stížnosti nevyjádřily.

III. Právní posouzení

6. Ústavní soud při posuzování rozhodnutí orgánů veřejné moci konstantně přihlíží k tomu, jak intenzivně jejich eventuální pochybení zasahují do sféry stěžovatelů. Z tohoto důvodu se v posuzovaném případě musel vypořádat se skutečností, že ústavní stížnost se týká poměrně nízké částky (3 872 Kč).

7. Ústavní soud obvykle odmítá ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím o částkách, jež jsou svojí povahou bagatelní. Je přitom veden úvahou, že tyto částky již s ohledem na svou výši nejsou schopny představovat porušení základních práv a svobod [nález sp. zn. III. ÚS 157/16 ze dne 9. 8. 2016 (N 150/82 SbNU 379)]. Současně ovšem platí, že bagatelnost sporu nelze hodnotit pouze podle výše částky, které se spor týkal. Vedle kvantitativního hlediska se totiž při posuzování bagatelnosti uplatňuje i hledisko kvalitativní. Dle nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89) se v rámci tohoto posuzování hodnotí kromě intenzity porušení základních práv i to, nakolik má ústavněprávní otázka, která v daném případě vyvstala, relevanci pro další rozhodovací činnost obecných soudů [nález sp. zn. III. ÚS 2018/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 11/80 SbNU 139)]. Z pohledu ústavněprávní relevance je třeba zohlednit i subjektivní vnímání hranice bagatelnosti, závislé nejen na konkrétní částce, ale i na konkrétním stěžovateli. Co je pro někoho nepodstatná částka, může být pro druhého existenční záležitostí [nález sp. zn. IV. ÚS 3017/19 ze dne 28. 4. 2020 (N 78/99 SbNU 445)].

8. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s tím, že ačkoli bylo jeho trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin ukončeno odložením věci, náklady, které mu jeho obhájce vyúčtoval a on obratem uhradil, nebyly v plné výši státem nahrazeny, byť je přesvědčen o účelnosti všech úkonů, které jeho obhájce pro jeho efektivní obhajobu učinil, a to včetně úkonu nahlížení do spisu v průběhu vyšetřování.

9. V posuzované věci Ústavní soud považuje za adekvátní meritorní přezkum připustit. Odůvodnění obecného soudu, podle něhož není možné stěžovateli náhradu za tento úkon přiznat proto, že úkon nahlížení do spisu v průběhu vyšetřování neodpovídá žádnému úkonu právní služby podle § 11 odst. 1 a odst. 2 advokátního tarifu, které nezohledňuje znění § 11 odst. 3 advokátního tarifu, vyvolává přetrvávající nejistotu a judikaturní nejednotnost. I Česká advokátní komora ve svém vyjádření uvedla, že se jedná o principiální záležitost.

10. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti, obsahu napadeného rozhodnutí, vyžádaného spisového materiálu i vyjádření vedlejšího účastníka řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména namítá, že mu vznikla škoda v podobě nákladů obhajoby v důsledku vedeného trestního stíhání, které skončilo zrušením usnesení o zahájení trestního stíhání státním zástupcem a odložením trestní věci, neboť se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájení trestního stíhání. Podle ustálené rozhodovací praxe odpovědnost státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím je vyvozována též

v případech, kdy byla tato škoda způsobena zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsouzením.

12. Vznik nároku na náhradu škody z titulu vydání nezákonného rozhodnutí je podle ustanovení § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu vázán na zrušení či změnu nezákonného rozhodnutí orgánu veřejné moci. V případech, kdy v trestním řízení došlo k zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby, je tímto titulem nezákonné usnesení o zahájení trestního stíhání (viz např. rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2614/2003 ze dne 9. 12. 2004; sp. zn. 25 Cdo 1325/2004 ze dne 30. 11. 2005 či sp. zn. 31 Cdo 2805/2011 ze dne 13. 6. 2012).

13. Ústavní soud v minulosti opakovaně uvedl, že deliktní odpovědnost státu za způsobenou materiální a nemateriální škodu představuje objektivní odpovědnost, jíž se stát nemůže zprostit [nález sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625)]. Ve své ustálené judikatuře ve věci odpovědnosti státu za nezákonné trestní stíhání akcentuje především to, že obecné soudy musí při rozhodování o těchto nárocích náležitě zohlednit účely, které prostupují právní úpravu obsaženou v zákoně o odpovědnosti státu. V tomto směru Ústavní soud opakuje, že účelem trestního řízení je odhalení a potrestání pachatele trestné činnosti. Ukáže-li se však v průběhu řízení, že tento účel nelze naplnit, protože se obviněný nedopustil trestné činnosti, pro kterou byl stíhán, pak je třeba považovat veškeré úkony, které byly v trestním řízení provedeny, za vadné. Za veškeré úkony, kterým ho stát neoprávněně v trestním řízení podrobil, by proto měl být obviněný odškodněn [viz např. nálezy sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567) a sp. zn. II. ÚS 1540/11 ze dne 20. 2. 2013 (N 32/68 SbNU 343)].

14. Ústavní soud dále v rámci své rozhodovací činnosti dospěl k závěru, že obecné soudy jsou při aplikaci zákona o odpovědnosti státu povinny dostatečně zohlednit podstatu a účel garance práva na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci plynoucí z čl. 36 odst. 3 Listiny. Jestliže se v průběhu trestního řízení nepotvrdí původní podezření orgánů činných v trestním řízení, že stěžovatel spáchal trestný čin, je nutno hledět na usnesení o zahájení trestního stíhání a na ně navazující trestní řízení jako na nezákonné. Za období od zahájení trestního stíhání do jeho skončení by tedy stěžovateli měla být přiznána náhrada škody, která mu v příčinné souvislosti s vedením trestního řízení vznikla.

15. Výše uvedené povinnosti obecný soud v posuzované věci nedostál, neboť stěžovateli nepřiznal náhradu za úkon nahlížení do spisu, ke kterému došlo dne 27. 5. 2016 (v čase od 10:00 do 11:40 hod.), tedy v době probíhajícího trestního stíhání. To bylo ke stížnosti stěžovatele proti usnesení o zahájení trestního stíhání příslušným státním zástupcem ukončeno usnesením ze dne 31. 5. 2016, kterým bylo usnesení o zahájení trestního stíhání zrušeno.

16. Odůvodnění obecného soudu, podle něhož není možné stěžovateli náhradu za tento úkon přiznat proto, že úkon nahlížení do spisu v průběhu vyšetřování neodpovídá žádnému úkonu právní služby podle § 11 odst. 1 a odst. 2 advokátního tarifu, nelze přisvědčit. Stěžovatelovo trestní stíhání pro trestný čin účastenství na vraždě bylo zahájeno dne 14. 4. 2016. Proti usnesení o zahájení trestního stíhání se prostřednictvím svého obhájce bránil stížností. Stěžovateli v tu dobu reálně hrozil mnohaletý trest odnětí svobody. Pokud by si stěžovatel obhájce sám nezvolil, splňoval by zřejmě podmínky pro nutnou obhajobu. V době před vydáním rozhodnutí státním zástupcem o jeho stížnosti stěžovatelův obhájce využil možnosti nahlédnout do trestního spisu, aby zjistil aktuální stav vyšetřování a mohl připravit další taktiku obhajoby ve věci obvinění z takto závažné trestné činnosti. Do soudní fáze trestní stíhání poté nedospělo pro zásah státního zástupce vyvolaný obranou stěžovatele.

17. V posuzované věci tak bylo s ohledem na okolnosti případu namístě úkon nahlížení do spisu považovat za samostatný úkon právní služby, za který náleží náhrada podle § 11 odst. 3 advokátního tarifu, neboť se svou povahou kvalitativně blíží úkonu podle § 11 odst. 1

písm. f) advokátního tarifu. Úkon nahlížení do spisu byl z hlediska povinného zastoupení při celkovém zohlednění průběhu trestního řízení účelný a stát by měl stěžovateli náklady, které na svou obhajobu za tento úkon vynaložil, nahradit.

18. Na základě výše uvedeného Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a zrušil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 8. 11. 2017 č. j. 15 C 49/2017-56 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů]. Obvodní soud pro Prahu 5 je v dalším řízení vázán právním názorem Ústavního soudu.

Č. 43
Ochrana autonomie vůle a zásada *pacta sunt servanda* při posuzování otázky platnosti nájemní smlouvy
(sp. zn. II. ÚS 1250/20 ze dne 3. března 2021)

V oblasti soukromého práva má být každému co nejvíce umožněno konat v souladu s vlastními zájmy, čemuž ze strany státu odpovídá nutnost respektovat ústavní zásady, chránící zejména smluvní svobodu, a to i pro její společenskou a hospodářskou funkci. Účastníci soukromoprávních vztahů se musí s důvěrou spolehnout na princip *pacta sunt servanda*, zásadu „co není zakázáno, je dovoleno" a ochranu autonomie vůle, neboť jde o jednu ze základních podmínek fungování právního státu, který je v moderním ústavním právu chápán pouze jako materiální právní stát. Stěžejní je vždy interpretace vůle smluvních stran a přednostní role takového výkladu, jenž nevede k neplatnosti zkoumané smlouvy, pokud není zcela zřejmé, že smlouva odporuje zákonu (zde je však namístě restriktivní interpretace) nebo se jednoznačně příčí dobrým mravům.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce zpravodaje Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Jaroslava Mareše, zastoupeného JUDr. Janem Mikšem, advokátem, se sídlem v Praze, Na Slupi 134/15, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. února 2020 č. j. 26 Cdo 4235/2019--231, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 11. září 2019 č. j. 26 Co 137/2019-184 ve znění opravného usnesení ze dne 16. října 2019 č. j. 26 Co 137/2019-190 a proti rozsudku Okresního soudu Praha-východ ze dne 11. prosince 2018 č. j. 7 C 83/2018-125, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze, Okresního soudu Praha-východ a společnosti Boček, spol. s r. o., se sídlem Sibřina, Křenice 11, Praha-východ, zastoupené Mgr. Josefem Vackem, advokátem, se sídlem v Praze, Jugoslávská 620/29, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2020 č. j. 26 Cdo 4235/2019-231, rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 11. 9. 2019 č. j. 26 Co 137/2019-184 ve znění opravného usnesení ze dne 16. 10. 2019 č. j. 26 Co 137/2019-190 a rozsudkem Okresního soudu Praha-východ ze dne 11. 12. 2018 č. j. 7 C 83/2018-125 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2020 č. j. 26 Cdo 4235/2019-231, rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 11. 9. 2019 č. j. 26 Co 137/2019-184 ve znění opravného usnesení ze dne 16. 10. 2019 č. j. 26 Co 137/2019-190 a rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 11. 12. 2018 č. j. 7 C 83/2018-125 se ruší.

Odůvodnění

Řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatel se domáhal zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů, a to s poukazem na údajné porušení jeho základních práv, zaručených v čl. 2 odst. 3, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 1 odst. 1 Ústavy, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Citovaným rozsudkem Okresního soudu Praha-východ bylo ve věci žalobce, společnosti Boček, spol. s r. o., (vedlejšího účastníka v řízení před Ústavním soudem) proti žalovanému stěžovateli rozhodnuto, že stěžovatel je povinen do 2 měsíců ode dne právní moci rozsudku vyklidit v rozsudku specifikovaný byt v Ř. Dále bylo rozhodnuto, že stěžovatel je povinen zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že uzavřenou nájemní smlouvu nelze považovat za platnou ve smyslu § 663 a násl. občanského zákoníku, neboť v ní absentuje dohoda o úplatě. Po odvolání stěžovatele Krajský soud v Praze rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a stěžovateli uložil uhradit vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud se ztotožnil se závěry soudu prvostupňového. Dovolání stěžovatele Nejvyšší soud usnesením ze dne 11. 2. 2020 č. j. 26 Cdo 4235/2019-231 odmítl a stěžovateli uložil uhradit vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů dovolacího řízení. Dospěl k závěru, že předmětnou nájemní smlouvu je nutno považovat po dobu trvání smlouvy mezi držiteli akcií za smlouvu o výpůjčce a po následující dobu za úplatnou smlouvou nájemní s tím, že smlouva je absolutně neplatná, neboť neobsahuje obligatorní náležitosti smlouvy o nájmu bytu (ujednání o úplatě).

Argumentace stěžovatele

3. Stěžovatel podal ústavní stížnost, neboť obecné soudy podle jeho názoru neposoudily individuální okolnosti případu ve všech jeho souvislostech, nerespektovaly princip autonomie vůle subjektů soukromého práva a zásadu *pacta sunt servanda* a nedaly přednost výkladu, který vede k závěru o platnosti právního jednání. Dovolacímu soudu pak stěžovatel rovněž vytkl, že jeho rozhodnutí, co do posouzení nájemní smlouvy jako smlouvy smíšené, bylo pro něj zcela překvapivé a že dovolací soud stěžovatele se svým právním názorem, jenž byl odlišný od výkladu předchozích soudů, neseznámil a nedal mu možnost se k takovému odlišnému právnímu názoru jakkoli vyjádřit.

4. Stěžovatel konstatoval, že podstata ústavní stížnosti se týká výkladu komplexu tří smluv, jež uzavřel v roce 1998 a na základě nichž užívá byt se samostatným vchodem (blíže smlouvami specifikovaný), který se nachází v suterénu a přízemí budovy na adrese X v Ř. K uzavření předmětných smluv došlo za následujících okolností: Roku 1998 se na stěžovatele obrátil JUDr. Karel Dufek, ředitel společnosti MONITEX 95, a. s., (tj. právní předchůdkyně vedlejšího účastníka) s nabídkou odkupu prostor, které tvoří byt. Tyto prostory JUDr. Dufek nabízel k prodeji spolu s částí pozemku st. p. č. XY, k. ú. Ř., přináležející k bytu, a to za částku 800 000 Kč. Stěžovateli se v dané době dařilo v podnikání a s koupí bytu a souvisejícího pozemku souhlasil. K rukám JUDr. Dufka proto složil částku 800 000 Kč. JUDr. Dufek sliboval, že byt na stěžovatele převede, nicméně k převodu nedocházelo. Vzhledem k tomu, že tento stav trval již cca půl roku, přičemž ze strany JUDr. Dufka ani společnosti MONITEX nedošlo k vrácení částky 800 000 Kč stěžovateli, přišel JUDr. Dufek s řešením vzniklé situace. Byly uzavřeny tři dále uvedené, vzájemně provázané smlouvy, na základě nichž bylo ve prospěch stěžovatele sjednáno právo užívání daného bytu a podmínky tohoto užívání. Smyslem těchto smluv přitom bylo reagovat na nastalou situaci a vztahy mezi účastníky smluv tímto narovnat. Smlouvy uzavřené mezi stěžovatelem, JUDr. Dufkem a společností MONITEX nejsou typovými smlouvami, to však dle stěžovatele nemůže mít vliv na jejich závaznost pro smluvní strany či jejich právní nástupce.

5. Jedná se o tyto tři vzájemně provázané smlouvy: Smlouva mezi držiteli akcií firmy MONITEX 95, a. s., uzavřená mezi JUDr. Karlem Dufkem a stěžovatelem dne 15. 11. 1998 (dále jen „smlouva mezi držiteli akcií“), kterou si strany sjednaly podmínky, za kterých bude stěžovatel držitelem 34 % akcií společnosti MONITEX, včetně vzdání se práva držitele akcií (vyjma práva účasti a hlasování na valné hromadě), a to zejména práva na podíl na zisku, za současného sjednání práva stěžovatele v rámci a po dobu držení 34 % akcií firmy MONITEX bezplatně užívat byt, přičemž toto užívání bude řešeno samostatnou smlouvou (tj. nájemní smlouvou – viz dále). Stěžovatel je stále držitelem předmětných akcií. Druhou smlouvou byla smlouva o převodu akcií firmy MONITEX 95, a. s., uzavřená mezi držitelem akcií společnosti MONITEX, JUDr. Karlem Dufkem a stěžovatelem dne 15. 11. 1998. Touto smlouvou bylo sjednáno předání 34 % akcií společnosti MONITEX, tj. 340 kusů v uvedené číselné řadě, kdy nominální hodnota 1 akcie činila 1 000 Kč, stěžovateli za smluvenou cenu 800 000 Kč. Smlouvou bylo potvrzeno, že částku 800 000 Kč zaplatil stěžovatel před podpisem smlouvy k rukám JUDr. Karla Dufka a že převod je neoddělitelně vázán na smlouvu mezi akcionáři, tj. na smlouvu mezi držiteli akcií. Další smlouvou byla nájemní smlouva, uzavřená dne 30. 11. 1998 mezi společností MONITEX, jednající JUDr. Karlem Dufkem jako předsedou představenstva, a stěžovatelem (dále jen „nájemní smlouva“). Smlouvou bylo sjednáno právo stěžovatele užívat byt a práva a povinnosti stran při tomto užívání. Zejména si smluvní strany v čl. III smlouvy dojednaly: „Účastníci se dohodli, že po dobu trvání smlouvy mezi držiteli akcií fy. MONITEX 95 a.s. ze dne 15. 11. 1998 bude nájemce v rámci držení 34% akcií fy MONITEX 95 a.s. užívat předmět nájmu bezplatně. Služby spojené s užíváním předmětu nájmu (dodávky el. energie, vodné, stočné a náklady na vytápění) si bude nájemce hradit ze svých prostředků.“ Stěžovatel opět zdůraznil, že smlouvy jsou vzájemně provázány, přičemž v řízení opakovaně zdůrazňoval, že bez toho by smlouvy nikdy neuzavřel. Stěžovatel dále uvedl, že byt mu byl předán ve stavu vyžadujícím provedení zásadních úprav a oprav, aby mohl dlouhodobě sloužit k jakýmkoli (ať už bytovým, či nebytovým) účelům. Vzhledem ke stěžovatelem uhrazenému plnění ve výši 800 000 Kč a ke stavu, v němž byl byt stěžovateli předán, pak bylo v nájemní smlouvě stranami ujednáno, že pokud by pronajímatel nebo jeho právní nástupce dal stěžovateli výpověď před uplynutím sjednané doby nájmu (99 let), zavazuje se vzhledem k investicím stěžovatele zaplatit stěžovateli jím prokazatelně vynaložené náklady do pronajatého bytu, eventuálně ve výši zjištěné znaleckým posudkem, a to do třiceti dnů ode dne doručení písemné výpovědi. Výpovědní doba byla z týchž důvodů sjednána jako pětiletá.

6. Stěžovatel prý zpočátku k bytu přistupoval především jako k investici (byt mohl dle nájemní smlouvy užívat jak k bytovým, tak k nebytovým účelům). V roce 2010 mu však zemřela družka, a byl tak nucen vystěhovat se z tehdejšího bydliště. Od léta 2010 proto byt užívá k bydlení. Na základě výslovného ujednání v nájemní smlouvě, které stěžovatele opravňuje činit v bytě jakékoli opravy či úpravy, stěžovatel byt zevrubně zrekonstruoval a zásadním způsobem zhodnotil. Ze znaleckého posudku Ing. Milana Babického, jenž je součástí soudního spisu, vyplývá, že stěžovatel do oprav a úprav bytu vložil investice nejméně v částce 3 315 065 Kč.

7. Ujednání přitom stěžovateli poskytovala jistotu, že z bytu nebude (navzdory počáteční úhradě částky 800 000 Kč a investicím) vykázán ze dne na den. Stěžovatel by přitom k investicím do bytu nikdy nepřistoupil a se svými finančními prostředky by naložil zcela jinak, jestliže by věděl, že smluvní ujednání budou v budoucnu jejími účastníky či jejich právními nástupci vykládána zcela svévolně. Stěžovatel přitom jinými finančními prostředky pro zajištění obdobného náhradního bydlení nedisponuje a vedlejší účastník jakoukoli diskusi o poskytnutí finanční náhrady za tyto investice prý dlouhodobě odmítá.

8. Soudy, jak výše uvedeno, dospěly k závěru, že nájemní smlouvu je nutno považovat za absolutně neplatnou, a to s odůvodněním, že neobsahuje ujednání o výši nájemného nebo

způsobu jeho výpočtu. Stěžovatel je však přesvědčen, že tento závěr je důsledkem formalistického a čistě mechanického výkladu právního jednání účastníků smluv. Je toho názoru, že bez ohledu na označení nájemní smlouvy a v ní obsaženou terminologii mělo být soudy pátráno po vůli stran a důvodech, jež strany vedly k tomu, že je v nájemní smlouvě obsaženo ujednání, dle něhož „bude nájemce v rámci držení 34 % akcií fy MONITEX 95 a. s. užívat předmět nájmu bezplatně“. Jestliže přitom smluvní strany nájemní smlouvy výslovně vyjádřily vůli, že za užívání bytu nemá být hrazeno pravidelné nájemné, a to s přihlédnutím k tomu, že před uzavřením této smlouvy stěžovatel poskytl úplatu (tj. 800 000 Kč, kdy tato částka v době úhrady převyšovala kupní cenu bytu), přičemž všechny zúčastněné smluvní strany výslovně písemně prohlásily, že s ohledem na tuto úplatu stěžovatel není povinen hradit měsíční úplatu za užívání, pak je v rozporu s principem autonomie vůle stran posuzovat takovou smlouvu jako smlouvu nájemní, která je absolutně neplatná pro absenci ujednání o úplatě. Za nepřiléhavý považuje stěžovatel rovněž závěr dovolacího soudu, že smlouvu je nutno považovat po dobu trvání smlouvy mezi držiteli akcií za smlouvu o výpůjčce a po následující dobu za úplatnou (a neplatnou) smlouvu nájemní. Stěžovatel je přesvědčen, že pokud by soudy postupovaly v souladu s principy spravedlnosti i elementárními zásadami soukromého práva, zvolily by takový výklad, který bude upřednostňovat platnost smluvních ujednání před závěrem o absolutní neplatnosti nájemní smlouvy. Jedině takový výklad pak může stěžovateli poskytnout dostatek času pro zajištění náhradního bydlení i pro vypořádání vzájemných vztahů s vedlejším účastníkem. Stěžovatel doplnil, že na možnost vyložit nájemní smlouvu tak, jak bylo předestřeno dovolacím soudem, nebyl žádným soudem, a to ani dovolacím, upozorněn. K možnosti vykládat smlouvu po určité období jako smlouvu o výpůjčce a po určité období jako smlouvu o nájmu tak stěžovatel neměl možnost se žádným způsobem vyjádřit. V opačném případě by totiž uvedl, že z textu všech tří smluv a z projevené vůle je zřejmé, že úmyslem stran v žádném případě nebylo uzavřít standardní, typovou smlouvu o nájmu, a to ani po určitou dobu. Nájemní smlouva je dle stěžovatele smlouvou innominátní, kterou je nutno vykládat s přihlédnutím ke zbylým dvěma smlouvám.

Odklad vykonatelnosti a vyjádření účastníků řízení

9. Jelikož stěžovatel Ústavní soud požádal o odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí a patřičně svoji žádost odůvodnil, Ústavní soud tento návrh zvážil a usnesením ze dne 26. 5. 2020 sp. zn. II. ÚS 1250/20 mu vyhověl. Ústavní soud si poté vyžádal vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka řízení a zaslání příslušného spisového materiálu.

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že posouzení dotčené smlouvy jako smíšené ve smyslu § 491 obč. zák. podle jeho názoru nejlépe odpovídá obsahu smluvních ujednání se současným zohledněním konkrétních okolností projednávané věci. Jde-li tedy zčásti o smlouvu o výpůjčce a zčásti o smlouvu nájemní, nemůže být výrazem přepjatého formalismu požadavek, aby obsahovala všechny obligatorní náležitosti vyžadované zákonem. Ke stěžovatelem namítané překvapivosti rozhodnutí dovolacího soudu pak uvedl, že dovolání stěžovatele bylo odmítnuto pro nepřípustnost, tedy z důvodu souladu rozhodnutí s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu. Pro stěžovatele nemohl být právní názor dovolacího soudu překvapivým ani s ohledem na dosavadní průběh řízení. Již soud prvního stupně se totiž ve svém rozhodnutí zabýval možným posouzením dotčené smlouvy jako smlouvy o výpůjčce, případně smlouvy innominátní, na což stěžovatel následně reagoval ve svém odvolání. Pouhé dílčí doplnění právního názoru dovolacím soudem pak nemohlo mít na procesní práva stěžovatele vliv, neboť v konečném důsledku je smlouva absolutně neplatná stále z téhož důvodu, kterým je absence ujednání o úplatě.

11. Soud prvního stupně, stejně jako soud odvolací, odkázal na odůvodnění svých rozhodnutí. Vedlejší účastník řízení je podle obsahu svého vyjádření přesvědčen, že obecné soudy zcela správně dospěly k závěru o neplatnosti nájemní smlouvy a navazujícímu závěru,

že stěžovatel užívá byt bez právního důvodu a je povinen ho vyklidit. Po rekapitulaci případu vedlejší účastník zejména uvedl, že stěžovatel užívá byt po dobu více než 20 let, a to aniž by za jeho užívání cokoliv uhradil, a navíc by měl mít v případě předčasného ukončení nájmu nárok na nahrazení jím vynaložených nákladů na úpravy a opravy bytu v plné výši. Jak z popisu okolností uzavření komplexu smluv uváděných stěžovatelem, tak ze samotného znění tohoto komplexu smluv lze prý dovodit, že v daném případě šlo o obcházení zákona, když uzavření nájemní smlouvy mělo být jakýmsi zastřeným převodem vlastnického práva k bytu. Vedlejší účastník obecně souhlasí s tvrzením stěžovatele, že účastníci občanskoprávních vztahů si mohli sjednat i takovou smlouvu, která nebyla zákonem výslovně upravena, a práva a povinnosti sjednat dle svých potřeb a dle účelu, který měla smlouva naplňovat. To však pouze za předpokladu, že smlouva neodporovala obsahu nebo účelu v době uzavření nájemní smlouvy platného občanského zákoníku. V závěru vedlejší účastník protestuje proti odložení vykonatelnosti napadených rozhodnutí a navrhuje, aby tento závěr Ústavní soud přehodnotil.

Ústavněprávní posouzení věci

12. Ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že fakta každého případu jsou jedinečná a že je nezbytné vycházet z individuálních okolností jednotlivého případu, a to i když jeho specifické okolnosti mohou být složité a netypické, což však nevyvazuje soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení. Jinak řečeno, jde o povinnost zvažovat velmi pečlivě vše, co vyšlo v řízení najevo. Součástí práva na spravedlivý proces je návaznost mezi skutkovými zjištěními a přijatými právními závěry. Povinnost soudů nalézat právo neznamená respektovat pouze výslovné pokyny v textu zákona, ale též povinnost zjišťovat, co je právem tam, kde jde o interpretaci abstraktních ústavních zásad.

13. V oblasti soukromého práva má být každému co nejvíce umožněno konat v souladu s vlastními zájmy, čemuž ze strany státu odpovídá nutnost respektovat ústavní zásady, chránící zejména smluvní svobodu, a to i pro její společenskou a hospodářskou funkci. Účastníci soukromoprávních vztahů se musí s důvěrou spolehnout na princip *pacta sunt servanda,* zásadu „co není zakázáno, je dovoleno“ a ochranu autonomie vůle, neboť jde o jednu ze základních podmínek fungování právního státu, který je v moderním ústavním právu chápán pouze jako materiální právní stát.

14. Stěžejní je vždy interpretace vůle smluvních stran a přednostní role takového výkladu, jenž nevede k neplatnosti zkoumané smlouvy nebo, jako v daném případě, souboru na sebe navazujících smluv, pokud není zcela zřejmé, že odporují zákonu (zde je však namístě restriktivní interpretace) nebo se jednoznačně příčí dobrým mravům. Ve zkoumaném případě lze jistě připustit, že zmíněný a shora popsaný soubor na sebe navazujících smluv je poněkud svérázný a netypický, to však bez dalšího neznamená, že je možno vytrhnout jednu z těchto smluv z kontextu a označit pak na tomto základě celé smluvní ujednání jako absolutně neplatné. Vždy je nutno přihlížet k oněm zvláštním okolnostem, za kterých a proč byly dané dohody uzavřeny. V nálezu ze dne 1. 9. 2015 sp. zn. II. ÚS 2108/14 (N 160/78 SbNU 409) Ústavní soud také uvedl, že je úlohou soudů, zvláště posuzují-li ve své rozhodovací praxi spory mající základ v závazkovém právu, nalézt v konkrétním ekonomicko-právním vztahu jeho těžiště tak, aby byl nalezen nejen optimální užitek pro smluvní strany, ale aby bylo dosaženo – je-li to možné – jistého rovnovážného stavu.

15. Nejvyšší soud má se svým shora vyjádřeným názorem v rovině teoretické jistě pravdu, pro zkoumaný případ a jeho zjištěné specifické okolnosti to však nelze bez dalšího přijmout. Jak od počátku sporu zdůrazňoval stěžovatel, smyslem tří uvedených, vzájemně provázaných smluv, na základě nichž bylo ve prospěch stěžovatele sjednáno právo užívání daného bytu a podmínky tohoto užívání, bylo reagovat na nastalou faktickou situaci a vztahy

mezi účastníky smluv tímto způsobem narovnat. Pomiňme, že z právního hlediska by bylo jistě možno nalézt řešení elegantnější než přijaté. Smluvní strany výslovně vyjádřily vůli, že za užívání bytu nemá být hrazeno pravidelné nájemné, a to s přihlédnutím k tomu, že před uzavřením této smlouvy stěžovatel již poskytl úplatu, tj. 800 000 Kč. V tom nelze podle názoru Ústavního soudu shledávat ani obcházení zákona, ani jednání *contra bonos mores*, jak se domnívá vedlejší účastník řízení. Posuzovat takovou smlouvu jako smlouvu nájemní, která je absolutně neplatná pro absenci ujednání o úplatě, je vzhledem ke zjištěnému a podstatě věci nepřípadné a striktní uplatnění zákonných ustanovení vede v daném případě ke značné nerovnováze v neprospěch stěžovatele.

16. Navíc nalézací soud odmítl jako nadbytečný návrh na doplnění dokazování výslechy svědků a účastnickým výslechem stěžovatele k prokázání vůle stran při uzavírání smluv, což mělo potvrdit, že smyslem ujednání bylo upravit vztahy mezi stranami do doby, než se stěžovatel stane vlastníkem bytu. Komplex smluv ale zjevně nebyl nahodilým či nedbalým právním úkonem, ale završením celého předchozího vyjednávacího procesu, reagujícího na situaci, kterou nebylo možno předpokládat.

17. Ústavní soud shledává pro ústavně souladné řešení daného případu klíčovou také tu skutečnost, že smluvní ujednání vedoucí k tomu, aby stěžovatel mohl užívat daný byt a investovat do něj zřejmě nemalou sumu, bylo stranami dlouhodobě realizováno a dodržováno. Náhle se pak v nesouladu s předchozím ujednáním domáhat změny toho, na čem smluvní strany dlouhá léta participovaly, co akceptovaly a co respektovaly, je potom přinejmenším překvapivé a vykazuje to znaky účelovosti. Všichni účastníci si musí být vědomi své odpovědnosti ve smluvních vztazích. Snažit se po dlouhé době zpochybňovat druhou smluvní stranu, když se dodržování dohodnutého přestane hodit, znamená porušení smlouvy i jednání proti dobrým mravům. Vedlejšího účastníka řízení, vstupujícího plně do práv a povinností předchozího účastníka smlouvy, pokud tvrdí, že o smlouvách se stěžovatelem původně nevěděl, pak váže zásada „*vigilantibus iura*“. Stabilita ujednání a dlouhodobé dodržování uzavřené smlouvy a chování v souladu s dohodnutým dodává danému případu z ústavněprávního hlediska jinou kvalitu. Smluvní strany po dlouhou dobu považovaly smlouvu za platnou a postupovaly podle ní, a žalovaný stěžovatel byl tak bezpochyby v dobré víře, že smlouva je platná, a investoval proto do úprav a vybavení bytu, který, jak věřil, bude moci posléze považovat za vlastní. Na tuto zásadní okolnost reagoval ze všech rozhodujících soudů pouze stručně soud prvního stupně, a to tak, že je proto namístě poskytnout mu k vyklizení bytu delší lhůtu než obvyklých 15 dní, totiž lhůtu dvou měsíců. To je však podle Ústavního soudu zcela nedostatečné zohlednění zjištěného stavu věci.

18. I kdyby tedy bylo možno shledat nájemní smlouvu neplatnou, je namístě zvažovat, zda vedlejším účastníkem uplatněný nárok není z hlediska skutečností, které vyšly v řízení najevo, v nesouladu s dobrými mravy. Ústavní soud již několikrát zdůraznil, že v rovině podústavního práva představuje korektiv dobrých mravů prostředek, skrze který mohou ústavně zaručená práva prozařovat i do horizontálních vztahů. Dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje soudu zmírňovat tvrdost zákona a představuje prostor pro uplatnění pravidel slušnosti. Takové zmírnění tvrdosti zákona tak po soudu vyžaduje, aby v individuálních případech aplikoval zákonná ustanovení ve vztahu k tomuto korektivu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367) či nález sp. zn. I. ÚS 1826/11 ze dne 7. 3. 2012 (N 47/64 SbNU 581), bod 20].

19. Ústavní soud v nálezu ze dne 28. 8. 2001 sp. zn. I. ÚS 528/99 (N 126/23 SbNU 217) uvedl, že úvaha soudu při použití korektivu dobrých mravů musí vycházet z okolností

konkrétní věci a musí být podepřena konkrétními zjištěními. Pojem „dobré mravy“ totiž nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou [srov. např. nález ze dne 6. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 643/04 (N 171/38 SbNU 367)], a to *praeter legem* či dokonce *contra legem* [viz bod 30 nálezu ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3500/18 (N 208/97 SbNU 238) či nález ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 2087/08 (N 90/57 SbNU 179)]. Pro daný případ to znamená, že nerovnováha v právech v neprospěch stěžovatele, vzniklá porušením přijaté a dlouhodobě dodržované dohody, by tedy měla být promítnuta do aplikace korektivu dobrých mravů. Jak je uvedeno shora, účelem korektivu dobrých mravů je také mimo jiné povinnost soudů hledat při soudním rozhodování rovnovážný stav mezi smluvními stranami.

Závěr

20. Porušením práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je zejména stav, kdy v hodnocení skutkových zjištění absentuje určitá část skutečností, která vyšla v řízení najevo, eventuálně byla účastníky řízení namítána, nicméně obecný soud ji právně nezhodnotil v celém souhrnu posuzovaných skutečností, bez toho, že by odůvodnil jejich irelevantnost. Soudy pominuly nejen shora zmíněné zvláštní okolnosti, vztahující se k uzavření předmětného (nestandardního) souboru smluv a takto vzniklému ujednání, které bylo stranami dlouhodobě respektováno, ale při svých závěrech o neplatnosti nájemní smlouvy nevzaly do úvahy ani korektiv dobrých mravů. Jelikož výše uvedená zjištění postačují k vyhovění ústavní stížnosti, Ústavní soud se ostatními námitkami stěžovatele dále nezabýval. Konstatuje, že ve věci došlo k porušení zásad spravedlivého procesu, zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Na obecných soudech tedy bude, aby se věcí znovu zabývaly v intencích závěrů tohoto nálezu, přičemž vezmou do úvahy vše podstatné, co vyšlo v řízení najevo a adekvátně se k tomu vyjádří v odůvodnění svých rozhodnutí. Shledají-li to nutným, doplní dokazovaní. Své další případné námitky mohou jak stěžovatel, tak vedlejší účastník uplatnit v tomto řízení.

21. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Č. 44
Povinnost soudu náležitě odůvodnit rozhodnutí a respektování nejlepšího zájmu dítěte
(sp. zn. II. ÚS 1338/20 ze dne 3. března 2021)

K přání dítěte Ústavní soud již dříve konstatoval, že za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby obecné soudy, své rozhodnutí založily toliko na jeho jednou vysloveném přání za konkrétních specifických okolností, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů, a to i při rozhodování o určení místa bydliště a místa výkonu povinné školní docházky.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce zpravodaje Davida Uhlíře o ústavní stížnosti M. P., zastoupené JUDr. Ing. Ivanou Spoustovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Rumunská 1720/12, Praha 2, proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. března 2020 č. j. 96 Co 314/2019-576, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení a 1. nezletilé T. P., zastoupené opatrovníkem městem Litoměřice, a 2. R. P., zastoupeného Mgr. Ladislavem Kudrnou, MBA, advokátem, sídlem Mírové náměstí 157/30, Litoměřice, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Výrokem III rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 3. 2020 č. j. 96 Co 314/2019-576 bylo porušeno právo stěžovatelky a první vedlejší účastnice řízení na spravedlivý (řádný) proces chráněné čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve spojení s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 3. 2020 č. j. 96 Co 314/2019-576 se ve výroku III ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka, matka nezletilé T. P. (T. P. – dále jen „nezletilá“), se ústavní stížností ze dne 7. 5. 2020 podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 3. 2020 č. j. 96 Co 314/2019-576. Stěžovatelka namítala, že napadeným rozhodnutím byly porušeny její základní práva a svobody zaručené ústavním pořádkem České republiky, a to právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně

lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo na svobodu pohybu a pobytu podle čl. 14 Listiny, právo na vzdělání podle čl. 33 Listiny, právo na ochranu osobnosti podle čl. 10 Listiny, právo nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 a 2 a čl. 18 Úmluvy o právech dítěte, právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny a právo na respektování rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny. Dále stěžovatelka namítala porušení principu rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, principu právní jistoty stěžovatelů a principu předvídatelnosti soudního rozhodnutí. Stěžovatelka ústavní stížnost spojila s návrhem na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí v souladu s § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a s návrhem na její přednostní projednání. Ústavní soud návrhu na odklad vykonatelnosti vyhověl částečně usnesením ze dne 9. 6. 2020 sp. zn. II. ÚS 1338/20, kterým odložil vykonatelnost výroku ad III napadeného rozsudku.

2. Z obsahu ústavní stížnosti, jakož i z napadeného rozhodnutí a vyžádaného spisu Okresního soudu v Litoměřicích (dále též jen „okresní soud“) sp. zn. 0 P 97/2020 vyplývá, že ve věci o úpravě poměrů pro dobu před i po rozvodu manželství, o úpravě styku, o výkonu rozhodnutí a o neshodách rodičů (škola, bydliště) Okresní soud v Litoměřicích rozsudkem ze dne 7. 6. 2019 č. j. 11 Nc 2464/2018-408 svěřil nezletilou pro dobu před a po rozvodu manželství svých rodičů do péče stěžovatelky (výrok I), otci (druhému vedlejšímu účastníkovi řízení) uložil povinnost přispívat na výživu nezletilé částkou 8 000 Kč měsíčně s účinností od 1. 7. 2019 (výrok II) a dále upravil styk otce s nezletilou každý sudý víkend od pátku po skončení školního vyučování do pondělí do 7:45 hodin, v každém lichém týdnu od středy po skončení školního vyučování do pátku 7:45 hodin a v každém sudém týdnu od středy po skončení školního vyučování do čtvrtka do 7:45 hodin a v době velikonočních prázdnin, jarních prázdnin, letních prázdnin a vánočních prázdnin (výrok III). Soud rovněž udělil stěžovatelce souhlas k přihlášení nezletilé k povinné školní docházce na Základní škole X, a to s účinností od 1. 9. 2019 (výrok IV), rozhodl, že místem bydliště nezletilé je bydliště stěžovatelky (výrok V), rozhodl, že rozsudek je ve výrocích I, III a IV předběžně vykonatelný (výrok VI), zamítl návrh otce na výkon rozhodnutí usnesení Okresního soudu v Litoměřicích ze dne 26. 9. 2018 č. j. 11 Nc 2464/2018-34 ve spojení s rozhodnutím Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 10. 2018 č. j. 96 Co 272/2018-78 (výrok VII) a rozhodl o nákladech řízení tak, že žádný z účastníků nemá právo na jejich náhradu (výrok VIII).

3. O odvolání obou rodičů nezletilé proti rozsudku okresního soudu rozhodl Krajský soud v Ústí nad Labem (dále též jen „krajský soud“) rozsudkem napadeným ústavní stížností tak, že rozsudek okresního soudu ve výrocích I, III a VI změnil tak, že ve výroku I nezletilou svěřil s účinností od měsíce následujícího po právní moci tohoto rozsudku a dále pro dobu po rozvodu manželství rodičů do střídavé péče obou rodičů, a to tak, že v každém lichém týdnu v kalendářním roce bude v péči stěžovatelky a v každém sudém týdnu v kalendářním roce bude v péči otce s tím, že stěžovatelka i otec si budou nezletilou předávat vždy v neděli, kterou týden končí, v 18:00 hodin v místě bydliště toho z rodičů, u kterého bude nezletilá dále v péči. Dále krajský soud upravil, kdy úprava střídavé péče vymezená lichými a sudými kalendářními týdny neplatí. Ve výroku II změnil krajský soud rozsudek okresního soudu tak, že s účinností od měsíce následujícího po právní moci tohoto rozsudku a dále pro dobu po rozvodu manželství rodičů je otec povinen přispívat na výživu nezletilé částkou 4 000 Kč měsíčně a stěžovatelce uložil povinnost přispívat na výživu nezletilé částkou 1 000 Kč měsíčně. Ve výroku III změnil rozsudek okresního soudu ve výrocích IV a V tak, že určil místo bydliště nezletilé v okrese L. a že nezletilá bude vykonávat povinnou školní docházku na základní škole v L. Ve výroku IV krajský soud potvrdil rozsudek okresního soudu ve výroku VII a dále ve výroku V rozhodl, že právo na náhradu nákladů řízení za znalečné se nepřiznává, a ve výroku VI, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti zejména namítala, že krajský soud nezjistil náležitě skutkový stav věci a svým rozhodnutím nesledoval nejlepší zájem dítěte, rozhodl v rozporu s tímto zájmem a porušil i princip rovnosti účastníků, zejména nezletilé, když nezohlednil její názor. Odvolací soud podle názoru stěžovatelky neposoudil vhodnost školy a vzdálenost bydliště nezletilé, určil nezletilé striktně místo plnění povinné školní docházky, nezohlednil konfliktní situaci v rodině ani náležitě nezjistil majetkovou situaci na straně otce včetně konkretizace jeho životní úrovně.

5. Stěžovatelka považuje rozhodnutí odvolacího soudu za nepředvídatelné, neočekávané a postrádající řádné, srozumitelné a logické odůvodnění. Odvolací soud neprovedl standardní test vymezením čtyř ústavněprávních kritérií pro rozhodování o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu a omezil se pouze na konstatování, „že jsou splněny podmínky pro svěření nezletilé do střídavé péče“.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

6. Ústavní soud vyzval krajský soud, otce nezletilé a jejího kolizního opatrovníka město L., aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

7. Krajský soud ve vyjádření ze dne 30. 7. 2020 uvedl, že stěžovatelka v podstatě opakuje stejné argumenty jako v průběhu nalézacího řízení, odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a doplnil, že se situací nezletilé podrobně zabýval a posuzoval všechny okolnosti tohoto konkrétního případu. V průběhu řízení bylo provedeno rozsáhlé dokazování ke všem tvrzeným skutečnostem, všem účastníkům byl poskytnut rovnocenný prostor k obraně jejich práv. Krajský soud neignoroval přání nezletilé, ale nerozhodl podle jejího přání, což ve svém rozhodnutí odůvodnil, neboť se pokusil o nalezení nejlepšího zájmu dítěte za situace značně komplikované. Dále krajský soud uvedl, že si je vědom problematičnosti výroku III napadeného rozhodnutí ohledně školní docházky nezletilé, když chtěl předejít dalšímu vleklému sporu rodičů ohledně docházky nezletilé do základní školy tak, aby co nejrychleji byly stabilizovány poměry nezletilé za situace, kdy mezi rodiči byl spor pouze ohledně lokace školského zařízení (P. nebo L.), přičemž v případě budoucí neshody rodičů ohledně konkrétní školy v L. krajský soud již v odůvodnění svého rozhodnutí odkazoval rodiče na nové soudní řízení.

8. Kolizní opatrovník nezletilé ve svém vyjádření ze dne 27. 7. 2020 sdělil, že z jeho pohledu došlo k naplnění řádného zastoupení nezletilé v daném řízení. Od srpna 2018 do března 2020 byla nezletilá kolizním opatrovníkem slyšena celkem šestkrát, z toho čtyřikrát přišla v doprovodu stěžovatelky, jedenkrát v doprovodu otce a jedenkrát byla kolizní opatrovnice za nezletilou na základní škole v L. V rámci jednání byl na odboru sociálně právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) proveden pohovor s psycholožkou, ke které nezletilou doprovodili oba rodiče. Během soudního jednání pak byla nezletilá slyšena dvakrát. Ačkoli bylo nezletilé v době prvního kontaktu OSPOD 8 let, v průběhu jednotlivých setkání se vyjadřovala zásadně konzistentně, tedy s pozitivním vztahem k oběma rodičům s preferencí péče stěžovatelky, avšak s přáním pravidelného kontaktu s otcem. Nezletilá získala zkušenosti jak při docházce do základní školy v L., na kterou dojížděla z bydliště v P., tak při docházce do základní školy v P. od září 2019, kam dojížděla z bydliště v B. Vzhledem k tomu, že dopravní situace směr B. – P. je v ranních hodinách špatná, otec zvolil variantu pronajmutí bytu v P. Nezletilé se nelíbilo, že je ochuzována o možnost trávit více volného času v B. a za takových podmínek sdělila, že netrvá na škole v P. Nadále chtěla trávit rovnoměrně čas s oběma rodiči. Oba rodiče rozdílně vnímají a naplňují své kompetence o nejlepším zájmu nezletilé a kolizní opatrovník má za to, že je zcela v zájmu nezletilé, aby byl její názor respektován. To, že se nezletilá musí rozhodovat, kde má bydlet a kam docházet do základní školy, bylo způsobeno jednostranným rozhodnutím stěžovatelky odejít s nezletilou z domova.

Podle názoru kolizního opatrovníka se jedná o neúměrně dlouhou zátěž, kdy rodiče na nezletilou působí přímo i nepřímo a v zájmu nezletilé je zachování kontaktu s oběma rodiči a zajištění co možná nejméně zatěžujícího přechodu mezi bydlišti obou rodičů.

9. Otec nezletilé ve vyjádření ze dne 31. 7. 2020 uvedl, že napadené rozhodnutí považuje za správné, řádně odůvodněné a vydané v zájmu nezletilé. Dne 27. 5. 2020 podal návrh na výkon ústavní stížností napadeného rozhodnutí, neboť stěžovatelka opakovaně porušuje soudem stanovenou péči o nezletilou a nerespektuje povinnosti jí uložené. Stěžovatelka bez předchozí konzultace, vědomí a souhlasu otce opustila s nezletilou společnou domácnost a odstěhovala se s nezletilou do bytového domu v P., který obývají její rodiče. Nezletilá rozhodnutí krajského soudu přijala v poklidu, je s ním ztotožněná a připravuje se na nový kolektiv ve škole v L. Pandemií covid-19 byla nezletilá vytržena z kontaktu se svými spolužáky v P., a je tak více ve spojení se svými kamarádkami a příbuznými v B., což kvituje. S ohledem na postoj nezletilé, které nevyhovuje původní třídní kolektiv, je zcela nepochybné stanovit jiné školské zařízení v okrese L. Pokud obecný soud nestanovil konkrétní školské zařízení a obecně lokalizoval základní školu, stalo se tak v důsledku neschopnosti rodičů najít ohledně dané záležitosti shodu a dává rodičům prostor pro nalezení školského zařízení, jež bude nezletilé po všech stránkách vyhovovat. Závěrem svého vyjádření otec nezletilé vyjádřil přesvědčení, že napadeným rozhodnutím nebyla zasažena ústavně zaručená základní práva a svobody stěžovatelky, a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

10. Ústavní soud zaslal doručená vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatelce, která ve své replice ze dne 12. 9. 2020 k vyjádření Krajského soudu v Ústí nad Labem uvedla, že obecná lokalizace školy neměla být výsledkem (ne)předložení konkrétní školy ze strany otce, ale školy, na jejímž výběru by se podílela i stěžovatelka, kdy soud mohl účastníky v souladu s ustanovením § 118a o. s. ř. poučit a vyzvat, aby konkrétní školu vybrali. Očekávat tento postup pouze od otce nebylo podle názoru stěžovatelky v souladu se zásadami spravedlivého procesu. Předpokládal-li odvolací soud v této záležitosti budoucí konflikt, pak se dle stěžovatelky nejeví jako vhodné svěření nezletilé do střídavé péče rodičů. K vyjádření kolizního opatrovníka nezletilé, Městského úřadu v L., stěžovatelka uvedla, že nezpochybňuje vyjádření, že má „nezletilá pozitivní vztah k oběma rodičům, s preferencí matčiny péče“, což je logickým důsledkem faktického výkonu rodičovské odpovědnosti ze strany obou rodičů. Pokud jde o dopravní dostupnost B. – P. – B., pak je třeba podle názoru stěžovatelky zohlednit, že pokud bude nezletilá takto cestovat, pak denní dojíždění není v jejím zájmu, pakliže tráví na cestě denně cca 2 hodiny v autě. Otec nezletilé podniká, aktuálně je dle svých slov i v pracovní neschopnosti, dojížděním do P. nejsou jeho podnikatelské aktivity narušeny, zatímco stěžovatelka je na P. pracovně vázána. Podle tvrzení stěžovatelky kolizní opatrovník nezletilé nezohlednil, že překvapivá změna názoru nezletilé, rozporná i s vyjádřením školní psycholožky, se objevila pouze při jediném pohovoru, kdy otec nezletilou sám svévolně přivedl na OSPOD v době jarních prázdnin, a to bez vědomí stěžovatelky a předchozího předvolání ze strany kolizního opatrovníka.

11. V replice k vyjádření otce nezletilé, rovněž ze dne 12. 9. 2020, stěžovatelka poukázala na 7 soudních sporů, jež otec nezletilé vede proti stěžovatelce či jejím rodičům, kterými se podporuje tvrzení stěžovatelky o nevhodnosti střídavé péče vzhledem ke konfliktnímu prostředí v rodině a neschopnosti, resp. neochotě otce smysluplně kooperovat. Dále stěžovatelka uvedla, že se nezakládá na pravdě, že by se odmítla podílet na volbě školy, když aktivně jednala se školou v L. Stěžovatelka rovněž vytýkala odvolacímu soudu, že řízení před ním trvalo nepřiměřeně dlouho, účastníkům nebyl sdělen právní názor soudu na probíhající řízení a k tomu odvolací soud opomenul provést důkazy předložené stěžovatelkou. Podle názoru stěžovatelky není logicky přesvědčivě odůvodněno ani rozhodnutí o svěření nezletilé do střídavé péče. Stěžovatelka v této souvislosti poukázala na Stanovisko Výboru

pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva k otázce střídavé péče o děti ze dne 14. 10. 2014. Závěrem své repliky stěžovatelka uvedla, že nezletilá v současné době navštěvuje základní školu v P., kde je spokojená. Rodiče realizují střídavou péči, která je však komplikovaná nespoluprací otce, neochotou otce domluvit se na mimoškolních aktivitách nezletilé, kdy je určuje sám. Nezletilou otec vozí do školy z B., nezletilá tráví cca dvě hodiny v autě (cca 150 km), otec byt v P. již nevyužívá, což je pochopitelně pro nezletilou nekomfortní. Stěžovatelka proto i nadále navrhovala, aby napadený rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem byl zrušen.

IV. Procesní podmínky řízení

12. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

13. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatelky, účastníka a vedlejších účastníků řízení.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud v minulosti judikoval, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů obecných, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Důvod ke zrušení rozhodnutí soudu je dán pouze tehdy, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé a byla v něm porušena ústavně zaručená práva nebo svobody stěžovatele. Jako soudní orgán ochrany ústavnosti je Ústavní soud oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti civilních soudů jen za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny, pokud chybná interpretace či aplikace podústavního práva nepřípustně postihuje některé z ústavně zaručených základních práv či svobod nebo je v rozporu s požadavky spravedlivého (řádného) procesu či s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti. Rezervovaně pak Ústavní soud přistupuje k soudním rozhodnutím ve věcech rodinných, kdy se jeho přezkumná pravomoc zejména koncentruje na posouzení, zda nejde o zcela extrémní rozhodnutí, které by bylo založeno na naprosté libovůli, resp. které by jinak negovalo právo účastníka řízení na spravedlivý proces [srov. např. nález ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. I. ÚS 3241/19 (N 8/98 SbNU 56)].

15. V řízení týkajícím se úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem se tedy přezkum Ústavního soudu soustředí zejména na posouzení otázek, zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy s tím, že důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, nýbrž na soud, zda hodnocení důkazů odpovídalo principům zakotveným v hlavě páté Listiny a ustanovením zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení řádně a dostatečně odůvodněna [srov. např. nález ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 2943/14 (N 110/77 SbNU 607)].

16. Ústavní soud se proto zaměřuje na zjištění, zda řízení před obecnými soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), který musí být vždy prioritním hlediskem, a zda v tomto smyslu rozhodly o konkrétní podobě nejvhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi. Za tímto účelem Ústavní soud ve své judikatuře vymezil ústavněprávní kritéria pro rozhodování o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, jejichž naplnění v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů s ohledem na konkrétní okolnosti daného individuálního případu vždy

zkoumá. Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v těchto řízeních vzít v potaz, patří zejména: „(1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte“. Je proto především úkolem civilních soudů, aby rozhodly v souladu s principem nezávislosti rozhodování soudní moci, s ohledem na zjištěný skutkový stav a s přihlédnutím k nezastupitelné osobní zkušenosti, vyplývající z bezprostředního kontaktu s účastníky řízení a znalosti vývoje rodinné situace. Základním kritériem přitom musí vždy být především zájem dítěte, a nikoliv přání rodiče [srov. nález ze dne 31. 3. 2020 sp. zn. III. ÚS 149/20 (N 62/99 SbNU 204)]. Zájem a potřeby konkrétního dítěte je třeba posuzovat v každém jednotlivém případě zvlášť a se snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě [srov. Komentář Výboru OSN pro práva dítěte, jímž interpretoval čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte: „Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně a s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.“ [srov. nález ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1708/14 (N 235/75 SbNU 617) a nález ze dne 28. 7. 2020 sp. zn. IV. ÚS 1328/20 (N 157/101 SbNU 98)].

17. Ústavní soud ve světle uvedených kritérií posoudil napadené rozhodnutí krajského soudu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná. Okresní soud po provedeném řízení mimo jiné svěřil nezletilou do péče stěžovatelky, otci uložil výživné ve výši 8 000 Kč měsíčně, upravil styk otce s nezletilou, stěžovatelce udělil souhlas k přihlášení nezletilé k povinné školní docházce na Základní škole X s účinností od 1. 9. 2019 a místem bydliště nezletilé určil bydliště stěžovatelky. K odvolání podanému stěžovatelkou i otcem nezletilé krajský soud změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že svěřil nezletilou do střídavé péče rodičů, střídavou péči upravil v době jarních, velikonočních, letních školních prázdnin a v době vánočních prázdnin, rozhodl, že otec bude přispívat na nezletilou částkou 4 000 Kč měsíčně a stěžovatelka částkou 1 000 Kč měsíčně, jako místo bydliště nezletilé určil okres L. s tím, že nezletilá bude vykonávat povinnou školní docházku na základní škole v L. Ústavní soud konstatuje, že rozhodnutí krajského soudu splňuje výše uvedená kritéria, a to až na výrok III, kterým bylo upraveno bydliště nezletilé a místo, kde bude vykonávat povinnou školní docházku.

18. Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že v zájmu dítěte zpravidla je, aby bylo v péči obou rodičů, kde každý z nich poskytuje dítěti láskyplnou péči a každý svým dílem přispívá k osobnostnímu vývoji dítěte (srov. nález ze dne 28. 7. 2020 sp. zn. IV. ÚS 1328/20). Proto pokud krajský soud svěřil nezletilou do střídavé péče obou rodičů, rozhodl o úpravě styku o svátcích a prázdninách a rozhodl o výši výživného, nelze z ústavního hlediska krajskému soudu nic vytknout. Krajský soud v tomto směru zaujal v souladu se zásadou nezávislosti soudní moci právní názor, který má oporu ve skutkovém stavu, své rozhodnutí patřičně odůvodnil a uvedl, jakými úvahami se při rozhodování řídil.

19. Ústavní soud má za to, že názory a přání nezletilé ohledně místa trvalého bydlení a školní docházky musí být vzhledem k odstupu času znovu ověřeny, stejně tak jako rodinné a bytové poměry rodičů. Z podání otce se jeví, že žije ve společné domácnosti s novou partnerkou, což je také okolnost, která zřejmě nebyla odvolacímu soudu známa.

20. V nejlepším zájmu dítěte je též stabilita školního prostředí. Zejména tehdy, když ostatní složky jeho života jsou proměnlivé, méně stabilní, méně trvalé (jak je to obvyklé při střídavé péči), je namístě mu ponechat alespoň nějaké pevné body – školu, kamarády, zájmové činnosti, kontakt s prarodiči. Tyto okolnosti nechť odvolací soud vezme v úvahu. Je

podstatné, aby určení místa školní docházky soudem bylo v případě nedohody přesné. Není v nejlepším zájmu dítěte, aby rozhodnutí soudu nepostavilo místo školní docházky napevno, určením jedné školy, ale aby za výrazně konfliktního vztahu mezi rodiči nechávalo tuto otázku na jejich dohodě. Jestliže je mezi rodiči spor o tom, kam má dítě chodit do školy, nelze místo školní docházky označit jen obvodem města nebo okresu. V tomto ohledu ani není z napadeného rozhodnutí zřejmé, proč má být bydliště dítěte určeno šířeji, v okresu L., ale místo školní docházky výlučně v obvodu města.

21. Je zjevné, že krajský soud ve výroku III dostatečně nezohlednil tvrzení stěžovatelky a rozhodl, aniž by zohlednil celkový kontext okolností a aniž by prioritním hlediskem byl zájem nezletilé. Ústavní soud považuje rozhodnutí krajského soudu ve výroku III za nekonkrétní a za nedostatečně odůvodněné, pokud jde o hodnocení názoru a přání nezletilé, a bude tedy třeba, aby otázku určení jejího místa bydliště a povinné školní docházky posoudil lépe a pečlivěji, včetně jejich konkrétního označení. Tímto svým postupem porušil právo stěžovatelky a první vedlejší účastnice na spravedlivý (řádný) proces chráněné čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, ve spojení s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

VI. Závěr

22. Z uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelky částečně důvodnou, proto jí podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl a výrok III napadeného rozhodnutí krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Úkolem krajského soudu tak bude znovu věc posoudit, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že při rozhodování o určení místa bydliště a místa výkonu povinné školní docházky bude povinen zohlednit výše uvedená ústavněprávní kritéria ve vztahu ke konkrétním okolnostem daného případu, zvážit a vyvážit dotčené oprávněné zájmy, včetně respektování práva dítěte vyjádřit se s ohledem na jeho rozumovou a emocionální vyspělost. Ústavní soud přitom zdůrazňuje, že tímto nálezem nevyjadřuje názor (ať již výslovně, či implicitně), kde by mělo být místo bydliště nezletilé a kterou základní školu by měla nezletilá navštěvovat.

23. Ve zbývající části neshledal Ústavní soud porušení ústavně zaručených základních práv či svobod, kterých se stěžovatelka dovolává a ústavní stížnost v této části podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

24. O návrhu na přednostní projednání ústavní stížnosti (podle § 39 zákona o Ústavním soudu) Ústavní soud pak již (výslovně) nerozhodoval, jelikož jí vyhověl fakticky.

Č. 45
Nakládání s listinami zajištěnými v rámci prohlídky advokátní kanceláře (sp. zn. II. ÚS 2007/20 ze dne 5. března 2021)

Legitimním cílem rozhodování o nahrazení souhlasu České advokátní komory k seznámení se s obsahem listin, nalezených orgánem provádějícím úkon při prohlídce prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, je v intencích § 85b trestního řádu především posílení ochrany klientů, vůči nimž má advokát povinnost mlčenlivosti. Na zmíněné ochraně se tak významně podílí soud, jenž je přitom obecně vázán veřejným zájmem na řádném zjištění skutkového stavu nezbytného pro rozhodnutí (§ 2 odst. 5 trestního řádu). Poměřování těchto hodnot, k němuž přistupuje zvážení právní pozice advokáta, je ve sporných případech předmětem interpretace. V nyní posuzované věci však obecný soud neobstál již v testu legality, neboť se s listinami, v rozsahu nezbytném pro vyhovující rozhodnutí podle § 85b odst. 7, 9 trestního řádu, řádně neseznámil. Stanovení tzv. klíčových slov může být pouze podkladem pro závěr o obsahu listin z hlediska skutečností, ohledně nichž je dotčený advokát povinen zachovávat mlčenlivost. V případě nezbytnosti znaleckého posouzení tu mohou důkazní úkony směřovat jen po linii soud – znalec – soud s následným rozhodnutím, nikoli však po linii soud – usnesení o nahrazení souhlasu České advokátní komory – znalec – soud – policejní orgán bez toho, že by se již mohli dotčený advokát a Česká advokátní komora k důvodnosti nahrazení souhlasu po předložení znaleckého posudku vyjádřit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele H. H., advokáta, právně zastoupeného doc. JUDr. Tomášem Gřivnou, Ph.D., advokátem, se sídlem Revoluční 1044/23, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 18. 5. 2020 sp. zn. Nt 901/2019 a jinému zásahu Městského soudu v Praze v řízení vedeném pod sp. zn. Nt 901/2019 a řízení následujícím, spojené s návrhem na odklad vykonatelnosti napadeného usnesení a vydání předběžného opatření, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a 1. Obvodního soudu pro Prahu 9, 2. Městského státního zastupitelství v Praze a 3. České advokátní komory, zastoupené JUDr. Petrem Čápem, advokátem, se sídlem Zámek Dobříš 1, Dobříš, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 18. 5. 2020 sp. zn. Nt 901/2019 byla porušena základní práva stěžovatele na listovní tajemství, na právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, na soudní ochranu a na veřejné projednání jeho věci v jeho přítomnosti tak, aby se mohl vyjádřit, zaručená čl. 13, čl. 26 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 18. 5. 2020 sp. zn. Nt 901/2019 se proto ruší.

III. Městskému soudu v Praze se zakazuje, aby pokračoval v porušování práv stěžovatele, a přikazuje se mu, aby obnovil stav před porušením tím, že k rozhodnutí

o návrhu na nahrazení souhlasu zástupce České advokátní komory podanému v řízení sp. zn. Nt 901/2019 nebude přihlížet a nosiče dat, ohledně nichž byl návrh podán, vrátí bezodkladně České advokátní komoře.

Odůvodnění

I. Rekapitulace rozhodných skutečností

1. Ústavnímu soudu byl dne 17. 7. 2020 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedeného rozhodnutí a vyslovení protiústavnosti postupu Městského soudu v Praze ve věci sp. zn. Nt 901/2019. Stěžovatel je přesvědčen, že napadeným rozhodnutím i postupem soudu bylo zasaženo do jeho základních práv a svobod, konkrétně do práva na listovní tajemství zaručeného čl. 13 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost zaručeného čl. 26 odst. 1 Listiny, práva na soudní ochranu a spravedlivý proces zaručeného čl. 36 Listiny, práva na právní pomoc zaručeného čl. 37 odst. 2 Listiny a práva na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti tak, aby se mohl vyjádřit, zaručeného čl. 38 odst. 2 Listiny.

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že je advokátem, zapsaným v seznamu České advokátní komory (dále jen „ČAK“) pod evidenčním číslem XY. Dne 23. 10. 2019 byla v bytě stěžovatele na adrese X provedena na základě příkazu soudkyně Obvodního soudu pro Prahu 9 sp. zn. 20 Nt 2040/2019 ze dne 17. 10. 2019 domovní prohlídka. Tato domovní prohlídka byla vykonána v souvislosti s řízením vedeným u Celní správy České republiky, Generálního ředitelství cel, pod sp. zn. GŘC-241/TČ-2018-835230. Toto řízení je vedeno pro podezření ze spáchání trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby ve smyslu § 240 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. V tomto řízení je podezřelou mimo jiné i A. H., manželka stěžovatele a zároveň též advokátní koncipientka v advokátní kanceláři stěžovatele, která má v současné době přerušen výkon koncipientské praxe z důvodu péče o dítě. Stěžovatel již při prvním výslechu před začátkem domovní prohlídky upozornil zasahující policisty, že je advokátem, že v daném bytě vykonává advokacii a že se v bytě nacházejí listiny a elektronika obsahující skutečnosti, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta. V reakci na to byl přivolán zástupce České advokátní komory Mgr. Petr Svoboda (dále jen „zástupce ČAK“) a následně došlo k dobrovolnému vydání listin, které stěžovatel označil za nesouvisející s jeho advokátní praxí, s čímž zástupce ČAK souhlasil.

3. Zbylé listiny, které stěžovatel označil jako podléhající povinnosti mlčenlivosti, byly dále vytříděny zástupcem ČAK, kdy u některých těchto listin zástupce ČAK neudělil policejnímu orgánu souhlas s tím, aby se s jejich obsahem seznámil. Učinil tak s odůvodněním, že tyto listiny zachycují právní službu ve smyslu § 1 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o advokacii“), a vztahuje se na ně tedy povinnost mlčenlivosti advokáta. Obdobně pak bylo postupováno i ve vztahu k zajištěné elektronice, kdy zástupce ČAK rovněž neudělil policejnímu orgánu souhlas k seznámení se s daty na elektronických nosičích, které byly využívány i pro pracovní účely a jako takové rovněž musí obsahovat skutečnosti, na něž se povinnost mlčenlivosti advokáta vztahuje. Policejní orgán tak pořídil bitové kopie a tyto spolu s ostatními listinami, u nichž nebyl dán souhlas zástupce ČAK k seznámení se s jejich obsahem, zapečetil a odevzdal zástupci ČAK.

4. Opatřením soudce Obvodního soudu pro Prahu 9 sp zn. 20 Nt 7008/2019 ze dne 4. 11. 2019 bylo navrženo, aby byl rozhodnutím soudce Městského soudu v Praze ve smyslu

§ 85b odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“) nahrazen souhlas zástupce ČAK se seznámením se policejního orgánu s obsahem listin nacházejících se v prostorách, v nichž advokát vykonává advokacii, a to konkrétně listin a bitových kopií specifikovaných v tomto opatření s tím, že tyto listiny údajně neobsahují skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta. Návrh ze dne 4. 11. 2019 byl městskému soudu předložen dne 5. 11. 2019. Soudkyně Městského soudu v Praze o návrhu rozhodla dne 18. 5. 2020 při veřejném zasedání za přítomnosti státní zástupkyně, zástupce ČAK, znalce, obhájce, prověřované osoby H. i stěžovatele jako dotčené osoby tak, že částí výroku pod písm. A) u zajištěných listin návrh podle § 85b odst. 9 trestního řádu zamítla a částí výroku pod písm. B) u zajištěných bitových kopii postupem podle § 85b odst. 3 trestního řádu s odkazem na § 89 odst. 9 trestního řádu nahradila souhlas zástupce ČAK k seznámení se policejního orgánu s obsahem vybraných dat uložených na bitových kopiích pevných disků. Současně uložila soudnímu znalci Ing. J. Kothánkovi, Ph.D., aby podle v napadeném usnesení jmenovaných klíčových slov takto předložená data popsal, nalezl v předaných souborech a zadokumentoval s tím, že znalecký posudek musí obsahovat pouze soubory a informace vztahující se k uvedeným klíčovým slovům. Pro splnění úkolu vymezil soud znalci zkoumání v datových nosičích časového rozmezí od 20. 3. 2018 do 23. 10. 2019. V protokolu o veřejném zasedání znalec závěrem uvedl, že po zpracování posudku předané bitové kopie pevných disků zapečetí a znalecký posudek s údaji předá soudu. Při veřejném zasedání byl vyslechnut znalec, obhájce navrhl zamítnutí návrhu, totéž učinil zástupce ČAK i stěžovatel, H. se připojila k návrhu svého obhájce.

II. Námitky stěžovatele

5. Základní důvod porušení ústavně garantovaných práv stěžovatel spatřuje v tom, že soudkyně Městského soudu v Praze se vůbec nezabývala obsahem bitových kopií pevných disků, u kterých nahradila souhlas zástupce ČAK a které bez jakéhokoli zkoumání jejich obsahu předala znalci, aby ten pomocí klíčových slov vybral relevantní data a tato rovnou poskytl policejnímu orgánu. Bitové kopie ze své podstaty neumožňují laikovi číst v jejich obsahu, což ostatně plyne již ze způsobu, jakým soudkyně dále uložila znalci, aby data obsažená v bitových kopiích zpracoval. Obsah dat uložených v bitových kopiích tak nemohl v tomto řízení být nijak přezkoumán po jejich obsahové stránce, a nemohla být tak zodpovězena ani otázka, zda se dat na nich obsažených týká povinnost advokátní mlčenlivosti, která je předmětem tohoto řízení. Stěžovatel v této souvislosti odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 889/10, v němž se Ústavní soud zabýval právě otázkou přezkumu obsahu zajištěné elektroniky (mobilní telefony). Z citovaného nálezu Ústavního soudu podle stěžovatele plyne, že postup podle § 85b trestního řádu vyžaduje přiměřenou míru pečlivosti a tato pečlivost vyžaduje určitý čas. Pokud se pak v řízení zkoumají elektronická data, je soudce povinen před rozhodnutím zajistit zpřístupnění dat na zajištěných nosičích. V případě stěžovatele se soudkyně s obsahem bitových kopií vůbec neseznámila, a rozhodla tak zjevně bez znalosti jejich obsahu, neboť data z těchto bitových kopií nebyla žádným způsobem extrahována či zpracována, a soudkyně tak objektivně vzato nemohla mít možnost posoudit, jaké dokumenty se na předmětných pevných discích, respektive jejich bitových kopiích nacházejí a zda tyto dokumenty podléhají povinnosti mlčenlivosti či nikoli.

6. Stěžovatel dále namítá, že bylo porušeno i jeho právo na řádný výkon advokacie, spadající pod právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny. Porušení tohoto základního práva podle něj vyplývá z faktu, že jsou způsobem odporujícím zákonu zadržovány listiny a věci nezbytné k výkonu advokacie, a rovněž z toho, že je s nimi nakládáno způsobem, který neodpovídá standardům na jejich zabezpečení.

7. Podle přesvědčení stěžovatele jsou úvahy, kterými se soudkyně při vydání napadeného usnesení řídila, zjevně nesprávné, neodpovídající samé podstatě tohoto řízení a rovněž zcela nepřezkoumatelné, neboť jejich odůvodnění absentuje. Jedná se přitom o rozhodnutí z ústavněprávního hlediska nepochybně zásadní, neboť ochrana poskytovaná třetím osobám pomocí institutu advokátní mlčenlivosti je nedílnou součástí právního státu.

8. Stěžovatel dále namítá, že je jako advokát v postavení osoby dotčené a takové osobě svědčí ve smyslu § 35 odst. 1 trestního řádu právo vyjádřit se k návrhu, který se jí týká. Toto právo stěžovatele však nebylo respektováno a byla mu upřena možnost vyjádřit se k návrhu jako takovému a fakticky i právo konečného návrhu.

9. Stěžovatel zároveň poukazuje na fakt, že v tomto druhu řízení nejsou zasažena toliko práva stěžovatele samotného, ale i širokého okruhu třetích osob, kterým jako advokát poskytuje právní služby a kterým je garantováno, že informace jimi advokátovi svěřené jsou ve zvláštní míře chráněny, a to i před orgány činnými v trestním řízení. Tento blíže nekonkretizovaný okruh osob skrze stěžovatele-advokáta čerpá právo na právní pomoc ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny. Těmto osobám přitom v takto specifickém typu řízení není dán žádný prostředek k ochraně tohoto jejich práva, přičemž tyto osoby ani nemají reálnou možnost zásah do svých práv zjistit.

10. Za protiústavní považuje stěžovatel také následný postup orgánů činných v trestním řízení spočívající v předání listin, o kterých bylo výše uvedeným způsobem rozhodnuto, ke znaleckému zkoumání a dále pak již přímo orgánům činným v trestním řízení, které se tak s jejich obsahem budou moci seznámit.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. K obsahu ústavní stížnosti se vyjádřili účastník i vedlejší účastníci řízení.

12. Městský soud v Praze uvedl, že ve věci podezřelé A. H. byl napadeným rozhodnutím nahrazen souhlas ČAK se seznámením se s obsahem dat uložených na bitových kopiích, pořízených v průběhu domovní prohlídky v bytě podezřelé, který užívá i stěžovatel jako její manžel. Souhlas byl nahrazen jen ve vztahu k datům, která byla určena zájmovými hesly na základě výsledků prověřování rozsáhlé daňové trestné činnosti. Páchání trestné činnosti není výkonem advokacie a takovému jednání nelze přiznat ochranu institutu mlčenlivosti advokáta. V rámci veřejného zasedání u Městského soudu v Praze byla zachována rovnost stran. Soudní znalec pověřený zpracováním znaleckého posudku je ze zákona vázán povinností mlčenlivosti. Návrh Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 4. 11. 2019 sp. zn. 20 Nt 7008/2019 byl přezkoumán a k doplnění informací si soudkyně vyžádala prověřovací spis GRC V8/2019-75.2, aby zjistila odůvodněnost povolení domovní prohlídky a návrhu na nahrazení souhlasu ČAK u podezřelé a informace k dalšímu postupu. V dané věci se jedná o specifické úkony tzv. předpřípravného a přípravného řízení. A. H. je toliko osobou podezřelou a stěžovatel osobou dotčenou. Jejich práva k nahlížení do spisu jsou limitována § 65 trestního řádu. Postavení podezřelé osoby a osoby dotčené jsou rozdílná. Dosud bylo zahájeno trestní řízení nikoli proti podezřelé, ale pouze proti její matce a dalším osobám.

13. K námitkám stěžovatele ohledně procesního postupu soudkyně v rámci veřejného zasedání soud uvedl, že se soudkyně řídila posledním nálezem Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 702/17 ze dne 22. 10. 2019 (N 175/96 SbNU 219), zákonem o advokacii a ustanoveními trestního řádu. Při znalosti spisového materiálu a slyšení procesních stran nebyl problém učinit závěr pod bodem A) napadeného rozhodnutí i vytipovat zájmová hesla – klíčová slova a zadat bitové kopie znalci ke zpracování znaleckého posudku.

14. ČAK ve svém vyjádření uvedla, že soud postupoval v rozporu s judikaturou, jež se vztahuje k § 85b trestního řádu. Soudkyně porušila princip jednoznačně definovaný v nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 702/17, v němž bylo stanoveno, že s obsahem listin zajištěných při prohlídce prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, je možné se

seznamovat výlučně v průběhu veřejného zasedání nařízeného za tímto účelem. Dalším zásadním porušením ochrany důvěrnosti informací, na něž se vztahuje povinnost advokátní mlčenlivosti, bylo poskytnutí zajištěných bitových kopií elektronických dat znalci k prostudování mimo veřejné zasedání.

15. Soudkyně ve věci stěžovatele podle ČAK vědomě ohrozila důvěrnost informací poskytnutých klientem advokátovi, neboť před předáním bitových kopií znalci ve veřejném zasedání nezjišťovala, zda neobsahují skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti dle § 21 zákona o advokacii. Za zcela rozpornou se smyslem řízení o návrhu podaném dle § 85b odst. 3 až 5 trestního řádu považuje ČAK argumentaci v odůvodnění napadeného usnesení, z níž lze dovodit, že soudkyně posuzovala, zda listiny jsou či nejsou významné pro činnost policejního orgánu. V řízení o nahrazení souhlasu zástupce ČAK musí soud zvažovat pouze to, zda je v každé jednotlivé listině zachyceno právní jednání či pokyn klienta, ohledně nichž je advokát povinen zachoval mlčenlivost. Smyslem rozhodování soudu v této věci není zjištění, zda je příslušná listina důležitá pro trestní řízení, nýbrž zda obsahuje informace chráněné povinností mlčenlivosti advokáta.

16. Městské státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření zdůraznilo, že souhlas byl soudem nahrazen jen ve vztahu k datům, která byla určena klíčovými slovy, a data měla být znalcem vybrána podle těchto klíčových slov. Tato klíčová slova byla určena na základě dosavadních výsledků prověřování daňové trestné činnosti. Jednalo se o vymezení společností, které jednak ve svých daňových přiznáních uplatňovaly fiktivní faktury, a dále pak o společnosti, které těmto společnostem tyto fiktivní faktury poskytovaly. Dále pak se jednalo o identifikační čísla těchto společností a jejich kontaktní e-maily, které byly získány v průběhu prověřování (byly například uváděny pro komunikaci s finančními úřady či nalezeny na webových stránkách příslušných společností). Obecně platí, že páchání trestné činnosti není výkonem advokacie a takovému jednání nelze přiznat ochranu prostřednictvím institutu povinnosti mlčenlivosti advokáta. Omezením dat pomocí klíčových slov z okruhu podezřelých právnických, potažmo fyzických osob (e-mailové adresy zástupců společností) dal soud najevo, že pokud budou nalezena data týkající se těchto podezřelých společností (krátících daně či krácení daní poskytujících podklady), pak tato data nejsou chráněna institutem mlčenlivosti advokáta, neboť se jedná o páchání trestné činnosti (podezření z páchání trestné činnosti je v dané fázi řízení dostatečně silné a odůvodněné), a proto vůči těmto datům byl nahrazen souhlas zástupce ČAK. Pokud v rámci znaleckého zkoumání budou nalezena data (v podstatě listiny v elektronické podobě), pak se s takovými daty/listinami může policejní orgán seznámit. V dané fázi řízení existuje dostatečně odůvodněné podezření, že prostřednictvím takto selektovaných dat/listin mohlo docházet k páchání trestné činnosti, a pak se na taková data/listiny nemůže vztahovat institut mlčenlivosti advokáta. Byť se tedy soud následně s vyselektovanými daty neseznámil, mohl rozhodnout tak, jak učinil, neboť okruh dat vymezil právě klíčovými slovy, která vyplynula z prověřování.

17. Městské státní zastupitelství dále akcentovalo, že domovní prohlídka v bytě stěžovatele a jeho manželky, podezřelé H., byla nařízena, neboť existovalo důvodné podezření, že se zde nacházejí věci důležité pro trestní řízení. Bylo specifikováno, jaké věci mají být předmětem domovní prohlídky a čeho se týkají (zájmových společností). Domovní prohlídka byla nařízena pro důvodné podezření z trestné činnosti, konkrétně z trestné činnosti daňové, páchané zájmovými společnostmi, resp. osobami za tyto společnosti jednajícími a osobami, které poskytují k takovému jednání další součinnost. Městské státní zastupitelství se nedomnívá, že odůvodnění napadeného usnesení je nedostatečné do té míry, že by způsobovalo nepřezkoumatelnost takového rozhodnutí. Podstata rozhodnutí není v rozporu s žádným Ústavou a Listinou zaručeným právem či svobodou stěžovatele. V průběhu veřejného zasedání měli možnost se k věci vyjádřit jak podezřelá H., tak i zástupce ČAK a sám stěžovatel. Není tedy pravda, že bylo zkráceno jeho právo na spravedlivý proces.

18. Vyjádření účastníků řízení bylo stěžovateli zasláno k replice. Ten svého práva podat repliku využil a v ní se k argumentaci účastníků vyjádřil, v podstatě však s obsahem odpovídajícím tvrzením v ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

19. Ústavní soud shledal procesní předpoklady pro věcné projednání ústavní stížnosti za splněné. S ohledem na obsah ústavní stížnosti, přiložených listin i vyjádření stran dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V. a/ Obecná východiska

20. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí i postup Městského soudu v Praze a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

21. Při rozhodování o věci přihlédl Ústavní soud zejména k následujícím východiskům. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení, včetně rozhodnutí v něm vydaného, nebyla dotčena práva a svobody jeho účastníků, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

22. Problematice mlčenlivosti advokáta se Ústavní soud věnuje kontinuálně. Považuje ji za základní předpoklad pro poskytování právní pomoci v demokratickém právním státě. Profesní mlčenlivost a její dodržování advokátem musí požívat příslušné ochrany zejména v situacích, kdy může být ohrožena, jako jsou právě prohlídky u advokáta prováděné (též) podle § 85b trestního řádu. Prolomit mlčenlivost advokáta přitom může znamenat zásah jak do zákonem daných povinností a práv advokáta souvisejících s výkonem jeho povolání, tak do práv jeho klientů. *Soud rozhodující o návrhu na nahrazení souhlasu zástupce ČAK, umožňujícího seznámení orgánů veřejné žaloby s věcmi zajištěnými při prohlídce advokátní kanceláře, je jednak v postavení státního orgánu, jemuž je při zájmu státu na vedení konkrétního trestního řízení zvláště uložena povinnost ochrany základních práv a svobod (čl. 4 Ústavy), jednak v postavení ochránce fakticky neznámé skupiny osob, jež skrze mlčenlivost advokáta čerpají základní právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny* [pozn. – zvýraznil, shodně i v bodech 23, 26, Ústavní soud; obsahově obdobně též viz nálezy Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2009 sp. zn. II. ÚS 2894/08 (N 191/54 SbNU 361) a ze dne 25. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 889/10 (N 237/59 SbNU 405)]. Advokáti v demokratickém právním státě vykonávají zásadní úlohu spočívající v obhajobě stran sporu v soudním řízení, kterou by nebyli schopni zajistit, kdyby nemohli zaručit důvěrnost výměny informací (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva č. 12323/11 ze dne 6. 12. 2012 ve věci *Michaud proti Francii*). Výkon profese advokáta totiž vychází z důvěrného vztahu mezi advokátem a klientem a z důvěry klienta v mlčenlivost advokáta [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2015 sp. zn. IV. ÚS 799/15 (N 128/78 SbNU 37)]. Nejde proto o výsadu advokáta, která by měla založit jeho vynětí z obecně platného a závazného právního řádu, nýbrž jde o povinnost uloženou advokátovi v zájmu jeho klientů a pro jejich ochranu. Svým významem je tedy institut mlčenlivost advokáta součástí práv na právní pomoc a na spravedlivý proces.

23. Jak ovšem Ústavní soud ve své judikatuře upozorňuje, institut mlčenlivosti advokáta nesmí být zneužíván k páchání trestné činnosti. V takovém případě nepožívá ochrany. Profesní povinnost mlčenlivosti advokáta tak není nedotknutelná a může být za existence určitých okolností omezena. Podmínky, za kterých je tak možné učinit, určuje též § 85b trestního řádu upravující prohlídky v prostorách výkonu činnosti advokáta. Smyslem zákonné úpravy je mj. ochrana listin, které obsahují skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta, a ochrana práv třetích osob, kterým advokát poskytuje právní služby. *Rozhodování soudu o návrhu na nahrazení souhlasu zástupce ČAK s vydáním listin podle § 85b odst. 3 trestního řádu nemá za cíl stanovit, které ze zajištěných listin jsou důležité pro trestní řízení, v rámci něhož byla prohlídka advokátních prostor provedena, ale směřuje výlučně k posouzení toho, zda zajištěná listina obsahuje skutečnost, na kterou se vztahuje advokátova povinnost mlčenlivosti.* Jen stran listin, u nichž povinnost mlčenlivosti není soudem shledána, může být souhlas zástupce ČAK nahrazen a tyto mohou být následně předány orgánu vykonávajícímu úkony v daném trestním řízení pro obeznámení se s jejich obsahem.

24. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu ze dne 22. 10. 2019 sp. zn. III. ÚS 702/17, ochranu advokátní povinnosti mlčenlivosti, jako primární smysl úpravy obsažené v § 85b trestního řádu, není možné opomíjet ani při výkladu zákonné úpravy způsobu nakládání se zajištěnými listinami, resp. nosiči informací, o jejichž (ne)vydání ještě nebylo rozhodnuto. Zpřísněný režim nakládání s nimi se uplatní od momentu jejich zajištění a pokračuje i po podání návrhu na nahrazení souhlasu zástupce ČAK až do právní moci rozhodnutí soudu o podaném návrhu. Z § 85b odst. 7 trestního řádu se podává, že soudce není oprávněn se seznámit se zajištěnými listinami dříve než ve veřejném zasedání nařízeném pro tento účel. Soudce „projedná bez zbytečného odkladu návrh ve veřejném zasedání a Komoře uloží, aby mu při něm předložila listiny, ohledně kterých se navrhovatel domáhá nahrazení souhlasu zástupce Komory k seznámení s jejich obsahem“.

25. Pro úplnost se poznamenává, že podle § 85b odst. 12 trestního řádu se listinou rozumí jak písemnost či její část, tak i jiný nosič informací.

26. Ústavní soud se relevantní problematikou zabýval např. též v usneseních ze dne 20. 10. 2015 sp. zn. II. ÚS 3907/14 a ze dne 25. 11. 2015 sp. zn. I. ÚS 3905/14 (dostupná na https://nalus.usoud.cz). V prvním z nich se uvádí, že *seznam klíčových slov, poskytnutý policejním orgánem soudu pro zadání znalci za účelem elektronické selekce zájmových dat, slouží jako pomocné vodítko k vyčlenění – z enormního množství – těch dat, jež musí soud v řízení o nahrazení souhlasu zástupce ČAK přezkoumat*. Ve druhém z usnesení se charakterizuje řízení podle § 85b trestního řádu jako sice nikoli typově kontradiktorní (jde o specifický postup v rámci přípravného řízení), ale provázené posílením ochrany nejdůležitějších práv a svobod jedince, jak bylo konstatováno již v nálezu ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2208/13 (N 215/71 SbNU 517).

V. b/ Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

27. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá porušení těchto svých základních práv:
- právo na listovní tajemství zaručené čl. 13 Listiny,
- právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost zaručené čl. 26 odst. 1 Listiny,
- právo na soudní ochranu a spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny,
- právo na právní pomoc zaručené čl. 37 odst. 2 Listiny a
- právo na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti tak, aby se mohl vyjádřit, zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny.

28. K právu podle čl. 13 Listiny Ústavní soud uvádí, že v daném případě se soudkyně s obsahem bitových kopií neseznámila a ani reálně seznámit nemohla, neboť měla k dispozici pouze klíčová slova od policejního orgánu a bitové kopie od zástupce ČAK, jež posléze

předala znalci. Rozhodla tak bez znalosti obsahu nosičů informací; přístupná ještě nemohla být ani verze textu znalce, zúžená podle klíčových slov. Data z bitových kopií nebyla totiž ještě žádným způsobem extrahována či zpracována, a soudkyně tak objektivně nemohla mít možnost posoudit, jaké dokumenty se na předmětných pevných discích, respektive jejich bitových kopiích, nacházejí a zda tyto dokumenty podléhají povinnosti mlčenlivosti, či nikoli. Došlo tak ke svévolnému výkladu otázky advokátní mlčenlivosti a neseznámení se se všemi zajištěnými věcmi, o kterých bylo následně rozhodnuto (soudkyně byla seznámena jen s těmi listinami sub A usnesení, u nichž souhlas ČAK nenahradila). Porušení práva stěžovatele na ochranu listovního tajemství podle čl. 13 Listiny je tak zcela evidentní, neboť orgánům činným v trestním řízení bylo skrze výrok B usnesení výslovně umožněno porušit tajemství písemností a záznamů uchovávaných v soukromí a dosud chráněných advokátní povinností mlčenlivosti. Jestliže soudkyně bez předchozího zkoumání předala bitové kopie znalci, aby ten sám na základě klíčových slov vyfiltroval pro předmětnou trestní věc relevantní data a ta pak předal přímo – nebo snad prostřednictvím soudkyně, ale každopádně již bez veřejného zasedání – policejnímu orgánu, nelze tento postup považovat za ústavně konformní. V nálezu Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 889/10 (N 237/59 SbNU 405) se výslovně, v analogické věci obsahu mobilních telefonů, říká, že „obecný soud evidentně nedostál své povinnosti podrobně se seznámit se všemi listinami (mobilními telefony), které byly zajištěny v kanceláři advokáta a jež mají být vydány orgánům veřejné žaloby jako důkazy v trestním řízení. Přezkum obecného soudu proto v daném případě nebyl efektivní ochranou práv všech dotčených osob. Aby totiž byl, tak by si obecný soud musel před rozhodnutím zajistit zpřístupnění dat na zajištěných mobilních telefonech, jak teprve následně učinil policejní orgán“. Ústavní soud v citované věci proto shledal ústavní stížnost opodstatněnou s odůvodněním, že „obecný soud tím, že se řádně neseznámil se všemi věcmi zajištěnými při prohlídce advokátní kanceláře stěžovatele, především s mobilními telefony, na nichž mohly být údaje jiných klientů stěžovatele, vůči nimž měl povinnost mlčenlivosti, a tím, že svévolně vyložil otázku vzniku a trvání advokátní mlčenlivosti, porušil základní práva stěžovatele podle čl. 8 odst. 2, čl. 13 a čl. 26 odst. 1 Listiny“.

29. Právo stěžovatele podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, zakotvené v čl. 26 odst. 1 Listiny, bylo taktéž porušeno. Zde je nutno předeslat, že podle nastalých okolností případu jde v dané věci především o akcent na negativní závazek státu nezasahovat do jednotlivcova práva podnikat, tedy o důraz položený spíše na princip liberálního než sociálního státu (srov. opakovaně Wintr, J. Principy českého ústavního práva. 5. vydání. Praha: A. Čeněk, 2020, s. 171–174). Ústavní soud ostatně podpořil tento náhled na čl. 26 odst. 1 Listiny, tehdy k právu na svobodnou volbu povolání, již v nálezu ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 443/16 (N 200/83 SbNU 209), podrobně v bodech 26–29 a 41 a násl. Je tedy za vzniklého skutkového i právního stavu přijatelné podrobit předmětný zásah soudu do stěžovatelova základního práva podle čl. 26 odst. 1 Listiny testu proporcionality. Postup obecného soudu tu ovšem nemůže obstát již stran legality (či nejpozději v prvním kroku testu proporcionality – vhodnosti omezení), neboť soud opomněl v době rozhodování své oprávnění, ale současně i povinnost se seznámit s obsahem listin (§ 85b odst. 1 trestního řádu), a tak nedostál své funkci chránit při rozhodování podle § 85b trestního řádu třetí osoby, resp. blíže neurčený okruh advokátových klientů (viz též bod 22 výše). Stěžovatel se navíc ocitl jako advokát v krajně obtížné situaci: jeho povinnost mlčenlivosti, jež měla chránit komunikaci s klienty včetně důvěrných sdělení, byla porušena v důsledku protiústavního postupu soudu, čímž se stal stěžovatel pro své klienty nedobrovolně spíše potenciálním ohrožením než ochráncem jejich práv a oprávněných zájmů.

30. Porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je patrné z odůvodnění tohoto nálezu, již počínajíc bodem 22, přičemž v popředí tu stojí nerespektování účelu řízení v podobě neseznámení se s obsahem nosičů informací při veřejném zasedání, což

znamenalo nezákonné a protiústavní „předčasné“ nahrazení souhlasu ČAK s podstatnou částí předmětu domovní prohlídky. Stran dalších komponentů spravedlivého procesu lze jen dodat, že napadené usnesení je též zčásti nepřezkoumatelné. V relaci ke skutečné podstatě věci je totiž odůvodněno s mimořádnou stručností – nechybí sice podrobná deskripce průběhu řízení včetně výstupů z domovní prohlídky, avšak akcentován je daleko spíše jen význam předmětných nosičů informací pro trestní řízení jako takové. Svědčí o tom stručná formulace v závěru usnesení (str. 10), podle níž dospěl soud ke svým závěrům studiem policejního spisu (a listin předložených zástupcem ČAK …) a nyní má policejní orgán k dispozici materiály k postupu podle § 158 trestního řádu.

31. Ústavní soud je nucen posuzovat v případech sofistikované hospodářské trestné činnosti zhusta problematiku nakládání s velkým množstvím (soubory) dat, jež jsou za účelem objasnění trestné činnosti předmětem dokazování. Samotný tento fakt však nesmí být překážkou kvality důkazního procesu v jakékoli fázi trestního řízení a nesmí jím trpět ani řádná obhajoba. V již citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 702/17 se v bodě 35 praví: „Přibrání znalce za účelem selekce velkého souboru dat za pomoci klíčových slov je možné považovat za ústavně souladný způsob obeznámení se s informacemi pro posouzení jejich povahy z hlediska existence povinnosti mlčenlivosti k nim, i tato činnost znalce však musí být prováděna výlučně v průběhu veřejného zasedání, jelikož nosiče dat nemohou být před rozhodnutím o povaze informací na nich obsažených vydány nikomu, tj. ani znalci.“ Tyto závěry jsou z hlediska reálné možnosti naplnit znalecké zadání prakticky takřka nesplnitelné; ostatně totéž zmínil již samotný znalec při veřejném zasedání, kdy odhadl dobu splnění svého úkolu (prováděného mimo jednací síň) v řádu měsíců (lhůta mu nebyla výrokově stanovena). V daných souvislostech lze přiznat relevanci též námitkám příslušného krajského soudu, státního zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti ve věci sp. zn. III. ÚS 702/17, jež předestírají týž problém a hovoří také o nedostatcích zákona (body 7, 8, 15 citovaného nálezu). Pak by ovšem nesměřovalo k újmě procesní ekonomie, kdyby v nyní posuzované věci soudkyně odročila podle § 85b odst. 8 trestního řádu veřejné zasedání a po předložení znaleckého posudku v něm pokračovala. Nestalo-li se tak, pak musí Ústavní soud vzhledem k již učiněným závěrům konstatovat, že se stěžovatel, přítomný při veřejném zasedání, nemohl (k dispozici byla jen klíčová slova k nosičům informací, nikoli ještě data selektovaná znalcem pro soud k rozhodnutí) k věci řádně vyjádřit ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny.

32. Právo na právní pomoc, zaručené čl. 37 odst. 2 Listiny, ve vztahu ke stěžovateli porušeno nebylo. Uvedené právo svědčí klientům advokáta, který pro ně vykonává právní služby, a proto může být – podle obsahu a důsledků rozhodnutí soudu – porušeno ve vztahu k nim jako nositelům označeného základního práva a jako potenciálně aktivně legitimovaným osobám.

33. Legitimním cílem rozhodování o nahrazení souhlasu České advokátní komory k seznámení se s obsahem listin nalezených orgánem provádějícím úkon při prohlídce prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, je v intencích § 85b trestního řádu především posílení ochrany klientů, vůči nimž má advokát povinnost mlčenlivosti. Na zmíněné ochraně se tak významně podílí soud, jenž je přitom obecně vázán veřejným zájmem na řádném zjištění skutkového stavu nezbytného pro rozhodnutí (§ 2 odst. 5 trestního řádu). Poměřování těchto hodnot, k němuž přistupuje zvážení právní pozice advokáta, je ve sporných případech předmětem interpretace. V nyní posuzované věci však obecný soud neobstál již v testu legality, neboť se s listinami, v rozsahu nezbytném pro vyhovující rozhodnutí podle § 85b odst. 7, 9 trestního řádu, řádně neseznámil. Stanovení tzv. klíčových slov může být pouze podkladem pro závěr o obsahu listin z hlediska skutečností, ohledně nichž je dotčený advokát povinen zachovávat mlčenlivost. V případě nezbytnosti znaleckého posouzení tu mohou důkazní úkony směřovat jen po linii soud – znalec – soud s následným rozhodnutím, nikoli však po linii soud – usnesení o nahrazení souhlasu České advokátní komory – znalec – soud –

policejní orgán bez toho, že by se již mohli dotčený advokát a Česká advokátní komora k důvodnosti nahrazení souhlasu po předložení znaleckého posudku vyjádřit.

VI. Závěr

34. Ústavní soud rekapituluje, že obecný soud tím, že se řádně neseznámil s listinami nalezenými při prohlídce prostor, v nichž stěžovatel vykonává advokacii, a přesto vyhověl návrhu na nahrazení souhlasu České advokátní komory vůči orgánu provádějícímu úkon seznámit s předmětnými listinami, ač mohla být porušena advokátní povinnost mlčenlivosti, porušil základní práva stěžovatele zaručená čl. 13, čl. 26 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a napadené usnesení Městského soudu v Praze zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

35. Ústavní soud též podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu vyhověl zbylé části návrhu stěžovatele a rozhodl o zákazu příslušnému státnímu orgánu pokračovat v porušování práv stěžovatele s tím, že orgán státu má povinnost obnovit stav před porušením práv. Při rozhodování tu Ústavní soud zohlednil, že poté, co bylo městským soudem vydáno nyní zrušené usnesení, nutně proběhly či ještě mohou proběhnout další úkony spočívající v nakládání s nosiči dat bez toho, že by Česká advokátní komora, jež v řízení podle § 85b trestního řádu disponuje s nosiči dat vůči soudu (odst. 2, 7, 10 citovaného ustanovení), mohla jakkoli reagovat. Bylo tedy uloženo soudu, aby předmětné nosiče dat (jež si musí eventuálně vyžádat, podle stavu věci, od jiných orgánů činných v trestním řízení) bezodkladně vrátil České advokátní komoře. O návrhu stěžovatele na odklad vykonatelnosti napadeného usnesení soud explicitně nerozhodl, neboť obsah jeho procesního návrhu tu byl v přiměřené době konzumován rozhodnutím o věci samé.

Č. 46
Posouzení účelnosti účastníkem vynaložených nákladů řízení (sp. zn. I. ÚS 4012/18 ze dne 8. března 2021)

Pro účely náhrady nákladů řízení zcela úspěšného účastníka civilního řízení platí, že hrazeny mají být toliko náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva.

Při zhodnocení uplatněných nákladů řízení musí obecný soud brát na zřetel všechny pro rozhodnutí o nákladech řízení relevantní okolnosti, které mohly mít vliv na výši účelně vynaložených nákladů žalobce. Provedené zhodnocení musí obecné soudy srozumitelně uvést v odůvodnění rozhodnutí.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce Vladimíra Sládečka a soudce zpravodaje Davida Uhlíře o ústavní stížnosti JAPIS, s. r. o., se sídlem V Aleji 480, Chabařovice, zastoupené Mgr. Janem Boučkem, advokátem, se sídlem v Praze, Opatovická 4, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 15. listopadu 2018 č. j. 68 Co 383/2018-314, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Kooperativa pojišťovny, a. s., Vienna Insurance Group, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 15. listopadu 2018 č. j. 68 Co 383/2018-314 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 15. listopadu 2018 č. j. 68 Co 383/2018-314 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Městského soudu v Praze, neboť jím podle jejího názoru došlo k dotčení jejích ústavně zaručených práv podle čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z obsahu vyžádaného spisového materiálu Ústavní soud zjistil následující. Stěžovatelka se domáhala po vedlejší účastnici (v původním řízení vystupovala jako žalovaná) zaplacení částky 863 358 Kč s příslušenstvím z titulu nároku na plnění z pojistné smlouvy, která byla mezi účastníky uzavřena dne 26. 8. 2009 pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu činnosti stěžovatelky. Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 13. 8. 2018 č. j. 164 EC 79/2011-282 uložil žalované povinnost zaplatit stěžovatelce žalovanou částku s příslušenstvím (výrok I), uložil jí povinnost zaplatit stěžovatelce náklady řízení ve výši 310 201 Kč (výrok II) a uložil jí povinnost zaplatit na nákladech řízení státu částku 4 938 Kč (výrok III).

3. K odvolání stěžovatelky Městský soud v Praze napadeným usnesením změnil výrok II rozsudku soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení tak, že jejich výše nově činí 371 628,90 Kč (výrok I) a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II). Odvolací soud zjistil, že soud prvního stupně vycházel z nesprávné sazby mimosmluvní odměny, když ta činí dle § 7 bodu 6 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „advokátní tarif“) 11 780 Kč za úkon právní služby namísto soudem prvního stupně počítané sazby 11 700 Kč. Odvolací soud dále stěžovatelce přiznal některé další požadované úkony a k tomu odpovídající režijní paušály navýšené o DPH. K jí požadované úhradě za dostavení se k jednání k soudu prvního stupně dne 26. 5. 2014 odvolací soud dodal, že se nejedná o úkon právní služby, ale o náhradu za promeškaný čas ve výši odpovídající polovině odměny, přičemž k ní nelze přiznat další náhrady podle § 13 odst. 1 a 3 advokátního tarifu, neboť se nejedná o náhradu. Další stěžovatelkou požadované náhrady nepřiznal zčásti proto, že taková služba advokáta nevyplývala ze spisu, zčásti proto, že se nejedná o úkony právní služby, a dílem je odvolací soud nepovažoval za účelně vynaložené náklady.

II.

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti považuje právní názor vyslovený odvolacím soudem k nahlížení do spisu v předmětné věci za nesprávný. Podle stěžovatelky není možné přistoupit na formální závěr, že: „Nahlížení do spisu není vyjmenováno jako úkon právní služby v § 11 advokátního tarifu, a proto za takovouto práci advokáta nepřísluší žádná odměna.“ Takový závěr je podle stěžovatelky nepochopením a ignorováním skutečnosti, že seznámení se spisem v jakékoliv fázi řízení je výkonem práce advokáta a advokát tuto činnost dělá proto, aby byl seznámen s podklady a mohl řádně poskytovat svou službu. Obecné soudy přitom zprostředkovávají protistraně jen podání druhé strany, a nikoliv listinné důkazy, které účastníkům nezasílají. Úkon nahlížení do spisu je tak úkonem účelným.

5. Stěžovatelka dále uvádí, že soud vycházel z nesprávné výše hodnoty úkonu právní služby, která správně měla odpovídat částce 11 780 Kč bez DPH, zatímco soud pracoval s částkou 11 700 Kč bez DPH za jeden úkon právní služby.

6. Rozporuje i závěr o tom, že ve spisu nefiguruje potvrzení o schůzkách s jejím právním zástupcem. Stěžovatelka údajně zakládala do spisu originál prohlášení z roku 2013 o provedených schůzkách již v průběhu řízení. Pokud jej nyní nelze ve spisu dohledat, jedná se o chybu soudkyně, která potvrzení (které stěžovatelka k ústavní stížnosti v kopii přikládá) do spisu nezažurnalizovala.

III.

7. Ústavní soud vyzval účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení, aby se vyjádřili k obsahu ústavní stížnosti.

8. Městský soud v Praze se jako účastník řízení vyjádřil k ústavní stížnosti. K rozporované hodnotě úkonu právní služby účastník uvádí, že na rozdíl od soudu prvního stupně odvolací soud vycházel z částky 11 780 Kč, což je zcela zjevné z odůvodnění napadeného usnesení [str. 2 bod č. 5 položky b), d), e), f), h), i)]. Tvrzení stěžovatelky tak neodpovídá skutečnosti. Část ústavní stížnosti, v níž stěžovatelka tvrdí, že soud nepřiznal náhrady za úkony právní služby spočívající ve schůzkách s klienty se závěrem, že nebyly doloženy, přestože je stěžovatelka, podle svých slov do spisu doložila, účastník považuje za nedůvodnou. Právní úkon spočívající ve schůzce s klientem dne 14. 6. 2011 (nikoli tedy právní úkon spočívající ve schůzkách, viz přehled všech úkonů, které měly být podle odvolání stěžovatelky a jeho doplnění provedeny) nebyl ve spisu dohledán, tedy nebyl stěžovatelkou doložen. K novému prohlášení stěžovatelky o tom, že doložen byl, vyjadřuje účastník podiv, že tato hovoří o prohlášení o provedených schůzkách z roku 2013, když mělo dle jejího

tvrzení uvedeného v odvolání i jeho doplnění dojít ke schůzce jen jedné, a to již v půli roku 2011. K otázce přiznání náhrady nákladů i za stěžovatelkou tvrzené úkony právní služby spočívající v nahlížení do spisu, které stěžovatelka v ústavní stížnosti označuje za stěžejní, účastník vznáší pochybnosti, zda důvodem pro podání ústavní stížnosti není spíše ochrana zisku z podnikání advokáta stěžovatelky namísto porušení práva samotné stěžovatelky (původně žalobkyně) na vlastnictví, když její vlastnictví ve smyslu § 149 odst. 1 o. s. ř. napadeným rozhodnutím fakticky zasaženo být podle názoru účastníka nemohlo. Účastník dále odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu (usnesení ze dne 8. 9. 2015 sp. zn. 22 Cdo 1176/2015), podle níž se v případě nahlížení do spisu o úkon právní služby nejedná, neboť bývá součástí úkonu uvedeného v § 11 odst. 1 písm. a) nebo b) advokátního tarifu jako převzetí a příprava zastoupení. Jakkoli Nejvyšší soud (s odkazem na usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 4. 2008 č. j. 5 Azs 33/2008-40) připustil, že výjimečně lze advokátovi přiznat odměnu za samostatný úkon právní služby spočívající v prostudování spisu analogicky podle § 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu (prostudování spisu při skončení vyšetřování), k této možnosti je však podle názoru Nejvyššího soudu namístě přistupovat restriktivně. Tedy jen v případě, „bude-li takový postup v civilním soudním řízení s ohledem na konkrétní okolnosti případu (při zohlednění zejména nezbytnosti a účelnosti postupu, procesní situace) ospravedlnitelný (například založí-li protistrana do spisu značné množství listin, s nimiž nemá účastník možnost se jinak seznámit krátce před přípravným jednáním či prvním jednáním ve věci)“. Podle přehledu úkonů, které měly být provedeny, jak bylo uvedeno v odvolání stěžovatelky a v jeho doplnění, k prvnímu tvrzenému úkonu nahlížení do spisu dne 12. 8. 2013 došlo po třech jednáních, z nichž mělo být jedno jednání o odvolání, a k druhému tvrzenému úkonu nahlížení do spisu dne 6. 5. 2014 došlo 20 dnů před dalším termínem jednání, které se však nekonalo. Z ničeho nevyplývá, že by účelem nahlížení bylo seznámit se s rozsáhlejší masou stěžovatelce neznámých listinných důkazů.

9. Vedlejší účastnice řízení se ve lhůtě k tomu stanovené k obsahu ústavní stížnosti nevyjádřila.

10. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníka řízení na vědomí stěžovatelce. Ta v replice vyjadřuje převážně nesouhlas s úvahami městského soudu. K otázce nahlížení do spisu uvádí, že pojetím vysloveným účastníkem je strana sporu postavena do neaktivní role, čímž popírá podstatu obrany práv. Poukazuje na analogickou situaci v trestním řízení, která je řešena Ústavním soudem v rámci řízení vedeného pod sp. zn. I. ÚS 3906/17. Stěžovatelka tvrdí, že potvrzení o schůzkách bylo založeno do spisu v rámci projednávání věci a odvolací soud je měl mít k dispozici. Námitku týkající se hodnoty úkonu právní služby bere stěžovatelka zpět a dává za pravdu účastníku v tom, že výtka jím byla zohledněna.

IV.

11. Ústavní soud nejprve posoudil, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení o ústavní stížnosti. Při té příležitosti si ověřil, že ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a řádně vyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejích práv poskytuje, ústavní stížnost je proto přípustná (§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

12. Ústavní soud následně zvážil obsah napadeného rozhodnutí i příslušného spisového materiálu, přičemž dospěl k závěru, že návrh je důvodný.

13. Pokud jde o rozsah náhrady nákladů, ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. obsahuje pravidlo, dle něhož jsou hrazeny toliko náklady „potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva“. Zákon tímto způsobem zakotvuje institut účelnosti vynaložených nákladů, jenž slouží jako formální záštita před zneužitím práva na náhradu nákladů vzniklých

v průběhu soudního řízení [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1942/12 ze dne 26. listopadu 2013 (N 198/71 SbNU 353)]. Toto pravidlo se vztahuje na jakékoliv náklady řízení, tedy i na náklady spojené se zastupováním advokátem (tj. odměnu, náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty). Z hlediska těchto nákladů je přitom nutno zkoumat jednak samotnou nezbytnost právního zastoupení [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. října 2008 (N 167/51 SbNU 65), sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. července 2012 (N 132/66 SbNU 61), sp. zn. IV. ÚS 474/13 ze dne 16. prosince 2014 (N 229/75 SbNU 557), sp. zn. II. ÚS 1333/14 ze dne 18. února 2015 (N 36/76 SbNU 503) či sp. zn. I. ÚS 3916/14 ze dne 12. dubna 2016 (N 62/81 SbNU 81)] a jednak účelnost jednotlivých úkonů právní služby [srov. nález sp. zn. II. ÚS 736/12 ze dne 2. října 2013 (N 171/71 SbNU 35)].

14. V dané souvislosti Ústavní soud ve své rozhodovací praxi formuloval základní ústavněprávní limity činnosti obecných soudů při řešení otázky náhrady nákladů řízení úspěšného účastníka řízení zastoupeného advokátem [srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. července 2012 (N 132/66 SbNU 61), sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. března 2012 (N 68/64 SbNU 767) nebo sp. zn. II. ÚS 3011/11 ze dne 15. května 2012 (N 103/65 SbNU 423)]. Pro posuzovaný případ je třeba za jeden z nejdůležitějších závěrů považovat mnohokrát proklamovanou povinnost obecného soudu brát na zřetel všechny pro rozhodnutí o nákladech řízení relevantní okolnosti. Pokud by obecný soud nepřihlédl ke specifickým okolnostem případu, které mohly mít vliv na výši účelně vynaložených nákladů žalobce, porušil by svým postupem právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, a to tím spíše, pokud takové okolnosti strana namítala a doložila. Relevantní je třeba je vyhodnotit ústavně konformním způsobem, tedy racionálně a srozumitelně.

15. Právě této povinnosti městský soud v napadeném rozhodnutí dle náhledu Ústavního soudu nedostál. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že je pro ni překvapivý závěr soudu o tom, že potvrzení o schůzce s klientem konané dne 14. 6. 2011 ve spisu nelze dohledat a z tohoto důvodu nelze o přiznání náhrady nákladů za ně uvažovat, neboť je si jista, že potvrzení do spisu v průběhu řízení zakládala. Světlo do této otázky nevneslo ani vyjádření účastníka řízení, podle něhož právní úkon spočívající ve schůzce s klientem dne 14. 6. 2011 (nikoli tedy právní úkon spočívající ve schůzkách, viz přehled všech úkonů, které měly být podle odvolání stěžovatelky a jeho doplnění provedeny) nebyl ve spisu dohledán, tedy nebyl stěžovatelkou doložen. K novému prohlášení stěžovatelky o tom, že doložen byl, vyjadřuje účastník podiv, že tato hovoří o prohlášení o provedených schůzkách z roku 2013, když mělo dle jejího tvrzení uvedeného v odvolání i jeho doplnění dojít ke schůzce jen jedné, a to již v půli roku 2011. Z vyžádaného spisového materiálu však Ústavní soud zjistil, že v závěru protokolu o jednání ze dne 19. 6. 2014 (č. l. 136) soud prvního stupně uvádí, že právní zástupce stěžovatelky požaduje náhradu nákladů řízení i za úkony právní služby spočívající mimo jiné ve dvou poradách s klientem, které dokládá s potvrzením. Na č. l. 138 spisu je následně zažurnalizováno potvrzení o schůzce stěžovatelky s právním zástupcem ze dne 10. 7. 2013, jejímž předmětem měla být projednávaná věc, a to ve dnech 14. 6. 2011 a 10. 7. 2013.

16. K otázce účelnosti takového úkonu z hlediska přiznání nároku na náhradu nákladů se Ústavní soud nevyjadřuje, neboť takové posouzení spadá do rozhodovací pravomoci obecných soudů.

17. K otázce nárokovaného nahlížení do spisu se odvolací soud v odůvodnění napadeného usnesení vyjádřil tak, že se „vůbec nejedná o úkony právní služby“ a z tohoto důvodu náhradu za tuto činnost právního zástupce bez dalšího nepřiznal, aniž by se zabýval otázkou účelnosti. S takovým postupem se Ústavní soud nemůže ztotožnit. Jak ostatně konstatoval v nálezu ze dne 1. 3. 2021 sp. zn. I. ÚS 3906/17 (N 42/105 SbNU 11), úkon nahlížení do spisu může být považován za samostatný úkon právní služby, za který náleží náhrada podle § 11 odst. 3 advokátního tarifu, neboť se svou povahou kvalitativně blíží úkonu podle § 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu. Ústavní soud tedy znovu zdůrazňuje nutnost

zkoumání účelnosti nákladů vynaložených účastníkem na zastoupení advokátem [srov. nález ze dne 10. 1. 2012 sp. zn. III. ÚS 3000/11 (N 6/64 SbNU 61)]. Přitom stále platí pravidlo, že pokud občanský soudní řád ponechává otázky nákladů řízení, včetně posouzení jejich účelnosti, úvaze obecných soudů a ty v jednotlivých případech přihlížejí ke konkrétním okolnostem případu a své úvahy dostatečně odůvodní, nelze jejich postup z hlediska základních práv a svobod považovat za svévolný ani nepřiměřený (srov. nález ze dne 25. 7. 2012 sp. zn. I. ÚS 988/12 a usnesení ze dne 27. 12. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2777/11; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz).

18. Nejvyšší správní soud v usnesení ze dne 29. dubna 2008 č. j. 5 Azs 33/2008-40 (na nějž odkazuje i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2015 sp. zn. 22 Cdo 1176/2015, na nějž odkazuje ve vyjádření k ústavní stížnosti účastník) připouští, že by nahlížení do spisu v konkrétní procesní situaci mohlo být podle § 11 odst. 3 advokátního tarifu analogicky považováno za obdobu prostudování trestního spisu při skončení vyšetřování ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu. Zároveň však konstatuje, že ne každé nahlížení do spisu a jeho prostudování v rámci civilního soudního řízení lze analogicky posuzovat jako samostatný úkon právní služby, za který by náležela advokátovi odměna, nýbrž jen takové prostudování spisu, které by svým významem mohlo odpovídat prostudování trestního spisu při skončení vyšetřování ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu, neboť ani v trestním řízení nenáleží advokátovi za každé nahlížení do spisu či jeho prostudování odměna, nýbrž jen prostudování spisu „po skončení vyšetřování“, přesněji řečeno v okamžiku, kdy policejní orgán uzná vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby [srovnej § 166 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů]. Toto prostudování vyšetřovacího spisu včetně jeho příloh je důležitým okamžikem trestního řízení, neboť obhajoba se může s vyšetřováním podrobně seznámit, reagovat na jeho průběh, zejména navrhnout doplnění dokazování, a může začít připravovat obhajobu pro další průběh trestního řízení. Úvahy o podmínkách pro uznání úkonu nahlížení do spisu jako úkonu, za který účastníkovi náleží náhrada vzhledem k okolnostem posuzované věci, však Městský soud v Praze doplnil až ve vyjádření k ústavní stížnosti. V napadeném usnesení k posouzení účelnosti provedených nahlížení do spisu z hlediska přiznání náhrady nákladů řízení úspěšné straně sporu nepřistoupil.

19. Ve světle výše uvedeného je zřejmé, že městský soud nevěnoval posouzení obsahu spisu a účelnosti předmětných nákladů náležitou pozornost, napadené rozhodnutí je dle Ústavního soudu nedostatečně odůvodněno, což vede ve svém důsledku k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

20. K úvaze Městského soudu v Praze učiněné ve vyjádření k ústavní stížnosti s odkazem na ustanovení § 149 o. s. ř. Ústavní soud dodává, že podle tohoto ustanovení platí, že zastupoval-li advokát účastníka, jemuž byla přisouzena náhrada nákladů řízení, je ten, jemuž byla uložena náhrada těchto nákladů, skutečně povinen zaplatit ji advokátu. Náhrada ovšem náleží oprávněnému účastníku řízení a zákon zde toliko stanoví platební místo. Uvedené ustanovení nezakládá právo advokáta na náhradu nákladů řízení; advokát je povinen náhradu nákladů řízení, jež mu byla vyplacena, vyúčtovat jím zastoupenému účastníku. Advokát není věcně legitimován k náhradě nákladů řízení a tento nárok nemůže vlastním jménem vymáhat cestou výkonu rozhodnutí, neboť nositelem přisouzeného práva je vždy jím zastupovaný účastník řízení [srov. rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2011 sp. zn. I. ÚS 3314/09 (N 8/60 SbNU 83), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2005 sp. zn. 21 Cdo 1645/2004 a další].

21. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a napadené usnesení Městského soudu v Praze podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení

ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).
.

Č. 47
Náležité odůvodnění soudního rozhodnutí v případě restituce pozemků (sp. zn. II. ÚS 3285/19 ze dne 9. března 2021)

I. Zásada *audiatur et altera pars* jako komponenta práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny vylučuje, aby v několika občanských soudních řízeních vycházejících ze společného skutkového základu přebíraly obecné soudy skutkové závěry učiněné v jednom takovém řízení bez samostatného dokazování relevantních skutečností i v dalších takových řízeních, nejsou-li všichni účastníci všech takových řízení totožní.

II. Je porušením práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, pokud se soud nevypořádá s relevantně předloženou právní otázkou ani nezdůvodní, proč by její zodpovězení nemohlo na rozhodnutí ve věci samé ničeho změnit.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové, soudce Ludvíka Davida a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele Leonharda Josefa Colloredo-Mansfelda, zastoupeného JUDr. Jakubem Fröhlichem, advokátem, se sídlem Spálená 84/5, Praha 1, proti rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 13. 12. 2016 č. j. 20 C 268/2008-720, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 4. 2018 č. j. 30 Co 1/2017-764 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2019 č. j. 28 Cdo 3427/2018-808, za účasti Okresního soudu v Hradci Králové, Krajského soudu v Hradci Králové a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a 1. města Třebechovice pod Orebem, se sídlem Masarykovo náměstí 14, Třebechovice pod Orebem, zastoupeného JUDr. Antonínem Ondrákem, advokátem, se sídlem Brandlova 261/3, Hradec Králové, 2. České republiky – Státního pozemkového úřadu, 3. České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových a 4. Lesů České republiky, s. p., se sídlem Přemyslova 1106/19, Hradec Králové, zastoupeného Mgr. Lukášem Eichingerem, MBA, advokátem, se sídlem Veleslavínova 8, Praha 1, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 13. 12. 2016 č. j. 20 C 268/2008-720, rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 4. 2018 č. j. 30 Co 1/2017-764 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2019 č. j. 28 Cdo 3427/2018--808 bylo porušeno stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 10. 10. 2019 a doplněnou podáním ze dne 21. 1. 2021, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) brojí stěžovatel proti v záhlaví vymezeným rozhodnutím Okresního soudu v Hradci Králové (dále jen „nalézací soud“), Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen „odvolací soud“) a Nejvyššího soudu, neboť jimi dle stěžovatelova názoru byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva dle čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

2. Stěžovatel v řízení před obecnými soudy vystupoval jako žalovaný ve sporu s vedlejším účastníkem 1 jakožto žalobcem, za účasti ostatních vedlejších účastníků nynějšího řízení a dále obce Jeníkovice, České republiky – Ministerstva zemědělství České republiky a Povodí Labe, státního podniku, o určení vlastnictví k nemovitým věcem v katastrálním území Štěnkov, obec T., okres H., parc. č. X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, X11, X12, X13, X14, X15, X16, X17 (označ. dle KN, vzniklé z PK parc. č. X) a parc. č. Y1, Y2, Y3, X5, Y6, Y7, Y8, Y9 (označ. dle KN, vzniklé z PK č. Y), zapsaných na listu vlastnictví č. XY v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu pro Královéhradecký kraj, Katastrální pracoviště Hradec Králové (dále jen „předmětné pozemky“).

3. Předmětné pozemky byly (mimo jiné) před druhou světovou válkou ve vlastnictví rodu Colloredo-Mansfeld. Nárok na předmětné pozemky odvozuje stěžovatel od vlastnického práva dr. Josefa Colloredo-Mansfelda, otce právní předchůdkyně a děda stěžovatele (dále jen „děd stěžovatele“). V období Protektorátu Čechy a Morava byly předmětné pozemky zkonfiskovány německou Státní tajnou policií (Gestapo) a ke dni 19. 2. 1942 byl proveden vklad vlastnického práva k nim pro Německou říši v zemských deskách. Po skončení druhé světové války československý stát zkonfiskoval předmětné pozemky jako náležející Německé říši. Byl na ně rovněž vydán konfiskační výměr, který byl později po 25. 2. 1948 zrušen a byly přiděleny obci Štěnkov. Podstata sporu o předmětné pozemky spočívala, stručně řečeno, v tom, zda stěžovateli (resp. jeho právní předchůdkyni) svědčilo právo na vydání předmětných pozemků v rámci restitucí po roce 1989, nebo zda pro to nejsou splněny právní podmínky.

4. Předmětné pozemky byly rozhodnutím Ministerstva zemědělství České republiky, Pozemkového úřadu v Hradci Králové ze dne 10. 10. 2008 č. j. PÚHK-477,2017,2100/3877/1529-212/R-1707/08-Bu (dále jen „rozhodnutí o vydání“) vydány dle § 9 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) a § 3 zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 243/1992 Sb.“) do vlastnictví paní Kristiny Colloredo-Mansfeldové, stěžovatelovy matky a právní předchůdkyně (dále jen „právní předchůdkyně“), do jejíhož procesního postavení vstoupil stěžovatel v průběhu řízení před obecnými soudy na základě rozhodnutí dle § 107a odst. 1, 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“).

5. Proti výroku rozhodnutí o vydání týkajícímu se předmětných pozemků podal vedlejší účastník 1 žalobu dle části páté občanského soudního řádu, o níž nalézací soud (po zrušení předchozího rozsudku odvolacím soudem) svým napadeným rozsudkem rozhodl tak, že určil,

že právní předchůdkyně stěžovatele není vlastnicí předmětných pozemků, že napadený rozsudek v tomto rozsahu nahrazuje rozhodnutí o vydání a že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení.

6. Nalézací soud odůvodnil své napadené rozhodnutí především tím, že po právní stránce je třeba věc posoudit dle zákona o půdě, podle jehož § 4 je osobou oprávněnou žádat vydání tam uvedených nemovitých věcí pouze český (československý) státní občan, jehož nemovitosti přešly do vlastnictví státu v tzv. rozhodném období, tedy od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 (dále jen „rozhodné období“), přičemž tato hranice byla dle nalézacího soudu prolomena zákonem č. 243/1992 Sb., který umožňoval vrácení majetku také osobě, která na ně měla nárok dle dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organisací a ústavů, (dále jen „dekret č. 5/1945 Sb.“) nebo podle zákona č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících, avšak majetek jí vrácen nebyl.

7. S odkazem na nález sp. zn. III. ÚS 107/04 ze dne 16. 12. 2004 (N 192/35 SbNU 509) dospěl nalézací soud k závěru, že ve stěžovatelově věci nebyla splněna podmínka přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům v rozhodném období, neboť československý stát je převzal již v roce 1945, a to konfiskací buď dle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, (dále jen „dekret č. 12/1945 Sb.“) nebo dle dekretu č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, (dále jen „dekret č. 108/1945 Sb.“; společně dekrety č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. také jen „konfiskační dekrety“).

8. Z toho nalézací soud dovodil, že předmětné pozemky by bylo možno vydat (resp. rozhodnout o vlastnickém právu stěžovatele k nim) toliko tehdy, byla-li by v intencích zákona č. 243/1992 Sb. splněna podmínka rasové perzekuce děda stěžovatele. Její splnění přitom nalézací soud s odkazem na judikaturu Ústavního soudu nedovodil, neboť, stručně řečeno, na základě provedeného dokazování uzavřel, že sice děd stěžovatele byl perzekvován, ale stalo se tak z důvodů „majetnických“ a „politických“, nikoliv z důvodů rasových. S odkazem na § 3 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o rehabilitacích“), resp. dle § 2 odst. 2 zákona č. 243/1992 Sb., pak dle nalézacího soudu se křivda, kterou děd stěžovatele musel zakusit v době Protektorátu Čechy a Morava, nenachází v mezích, které pro nápravu křivd z tohoto období stanovil demokratický zákonodárce. Neexistuje přitom ústavně zaručené základní právo na restituci majetku a vlastnické právo nebylo nedotknutelné ani dle prvorepublikové ústavy.

9. Stěžovatel podal proti napadenému rozsudku nalézacího soudu odvolání, o němž rozhodl odvolací soud svým napadeným rozsudkem, jímž napadený rozsudek nalézacího soudu potvrdil a současně žádnému z účastníků nepřiznal náhradu nákladů řízení. Odvolací soud v zásadě dal za pravdu argumentaci nalézacího soudu vycházející ze závěrů nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, neboť ty jsou stále aktuální, a ačkoliv byly činěny na vrub výkladu zákona o rehabilitacích, plně dopadají i na stěžovatelův případ.

10. Veškerý konfiskovaný majetek děda stěžovatele totiž sdílel stejný právní osud. Ačkoliv pak stěžovatel uplatňoval svůj nárok dle zákona č. 243/1992 Sb., opomíjí, že tento byl vydán k provedení zákona o půdě, tedy i když rozšiřoval možnost restituce i ve vztahu k některému majetku, který byl odňat před počátkem rozhodného období, neznamená to, že by tím byla zrušena podmínka, že k přechodu na stát muselo dojít až v rozhodném období. Ústavní soud se dle odvolacího soudu přitom v odkazovaném nálezu zabýval okamžikem přechodu majetku děda stěžovatele konfiskovaného původně nacisty na československý stát

po druhé světové válce a jednoznačně stanovil, že k němu došlo ještě před počátkem rozhodného období a po 8. 5. 1945.

11. K otázce rasové perzekuce děda stěžovatele odvolací soud uvedl, že ji nalézací soud nastolil ne příliš přiléhavě, neboť tuto podmínku předepisuje toliko zákon o rehabilitacích, nikoliv zákon o půdě ani zákon č. 243/1992 Sb., avšak vzhledem k nesplnění podmínky přechodu vlastnictví k předmětným pozemkům na stát v rozhodném období již nebylo třeba tuto podmínku řešit, kromě toho nalézací soud správně vycházel ze závěrů vyjádřených dříve odvolacím soudem i Nejvyšším soudem v usnesení sp. 28 Cdo 3893/2016 ze dne 1. 2. 2017.

12. Stěžovatel podal proti napadenému rozsudku odvolacího soudu dovolání, jež odmítl Nejvyšší soud dle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu jako nepřípustné. I Nejvyšší soud se ztotožnil s důvodem uvedeným nalézacím soudem, tedy že k přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát nedošlo v rozhodném období. Nejvyšší soud s odkazem na vlastní judikaturu i na judikaturu Ústavního soudu připomněl, že konfiskace na základě konfiskačních dekretů vylučovala splnění podmínky dle § 2 odst. 2 zákona č. 243/1992 Sb., přičemž tato konfiskace měla za následek přechod vlastnického práva ke konfiskovanému majetku *ex lege* ke dni jejich účinnosti, tedy případné následné vydání konfiskačních výměrů mělo toliko deklaratorní povahu. Nejvyšší soud také považoval vztažení právních závěrů nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 na stěžovatelovu věc za přiléhavé.

III. Argumentace stěžovatele a ostatních účastníků řízení

13. Stěžovatel v úvodu své ústavní stížnosti rekapituluje stručně předchozí průběh řízení před obecnými soudy a vymezuje splnění formálních náležitostí ústavní stížnosti, následně proti napadeným rozhodnutím vznáší námitky 1) nepřiléhavosti závěrů nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 na jeho věc; 2) nevypořádání se s námitkou předků židovského původu stěžovatelova děda; 3) nesprávného určení okamžiku přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát; 4) nezohlednění konstatování splnění podmínky „rozhodného období“ v jiném případě; a 5) nesprávného závěru o splnění podmínek konfiskací dědem stěžovatele. Podstatu jednotlivých námitek stěžovatele lze shrnout následovně:

14. Ad 1) stěžovatel argumentuje rozdíly mezi věcí, v níž Ústavní soud rozhodl nálezem sp. zn. III. ÚS 107/04, a nynější věcí. Tehdejší závěry se týkaly restituce zámku Opočno a dalších nemovitostí, přičemž v dalším vývoji tohoto řízení obecné soudy splnění podmínky rozhodného období konstatovaly, včetně Ústavního soudu, který tak učinil v nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13 ze dne 5. 3. 2014 (N 27/72 SbNU 305). V kauze Opočno šlo navíc o rozhodování dle restitučního zákona (stěžovatel jím zjevně míní zákon o rehabilitacích – pozn. Ústavního soudu), nyní se jedná o nároky dle zákona o půdě ve spojení se zákonem č. 243/1992 Sb., přičemž obecné soudy zcela ignorovaly skutečnosti svědčící o tom, že k přechodu vlastnického práva na stát nedošlo před začátkem rozhodného období, zejména že k předmětným pozemkům byla zavedena národní správa dle dekretu č. 5/1945 Sb.

15. Ad 2) stěžovatel napadá nedostatečné vypořádání se obecných soudů s námitkou, že jeho děd byl perzekvován na základě svého částečného židovského původu. Touto otázkou se obecné soudy prakticky nezabývaly. Stěžovatel předložil dostatečné důkazy o částečném židovském původu svého děda a prokázal rovněž, že dohledatelnost této skutečnosti byla již v době nacistické konfiskace předmětných pozemků známa.

16. Ad 3) stěžovatel nesouhlasí s právním posouzením okamžiku přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát. Konfiskační dekrety nebyly dle stěžovatelova názoru samostatným právním důvodem přechodu vlastnického práva ke konfiskovaným věcem. O splnění podmínek konfiskace rozhodoval samostatným rozhodnutím národní výbor. K přechodu vlastnického práva docházelo až na základě konfiskačních výměrů zaknihováním vlastnického práva. Jelikož konfiskační výměr na

předmětné pozemky byl zrušen až po 25. 2. 1948 a rovněž až v rozhodném období byly předmětné pozemky přiděleny obci Štěnkov a v její prospěch bylo také vlastnické právo zaknihováno, k přechodu vlastnického práva k nim na stát došlo až v rozhodném období.

17. Před začátkem rozhodného období byla u předmětných pozemků v zemských deskách zapsána pouze poznámka národní správy dle § 15 dekretu č. 5/1945 Sb. Tím se rušilo vlastnické právo Německé říše a obnovovalo se vlastnické právo děda stěžovatele s tím, že ten měl toliko projít procesem dle zákona č. 128/1946 Sb. O vlastnické právo tak na základě tohoto dekretu nepřišel. Dle stěžovatele tak vlastnické právo k předmětným pozemkům po účinnosti dekretu č. 5/1945 Sb. svědčilo jeho dědovi a tento jej pozbyl až po 25. 2. 1948. Tento závěr opakovaně potvrdily obecné soudy i v kauze zámku Opočno, stejně tak pro něj svědčí i rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. 1. 2018 ve věci *Colloredo-Mansfeldová proti České republice*, stížnost č. 51896/12; a ze dne 15. 12. 2016 ve věci *Colloredo-Mansfeld proti České republice*, stížnosti č. 15275/11 a č. 76058/12. Důkazy o těchto skutečnostech se obecné soudy dle stěžovatele nezabývaly. K tomu se stěžovatel dovolává i odborného stanoviska prof. JUDr. Aleše Gerlocha, CSc., a odborného článku JUDr. Radima Kosíka, Ph.D.

18. Ad 4) stěžovatel poukazuje na skutečnost, že v nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13, týkajícím se řízení vedeného právní předchůdkyní stěžovatele ve věci restituce zámku Opočno, Ústavní soud vymezil šest podmínek, které musí v intencích § 3 odst. 1 a 2 zákona o rehabilitacích oprávněná osoba splňovat, tedy 1. státní občanství České republiky, 2. v okamžiku přechodu předmětné věci na stát v rozhodném období měla oprávněná osoba nárok dle dekretu č. 5/1945 Sb. či dle zákona č. 128/1946 Sb., 3. k pozbytí vlastnického práva v době od 30. 9. 1938 do 4. 5. 1945 (dále jen „doba nesvobody“) došlo z důvodů rasové perzekuce, přičemž tato podmínka nemůže být vykládána tak, že by ji splňovaly jen přímé oběti holokaustu, 4. převod či přechod vlastnického práva v době nesvobody byl prohlášen dekretem č. 5/1945 Sb. či zákonem č. 128/1946 Sb. za neplatný, 5. nárok byl řádně uplatněn dle zákona č. 128/1946 Sb. a 6. nároku v rozhodném období nebylo vyhověno z důvodů politické perzekuce či porušení lidských práv.

19. Stěžovatel zdůraznil, že nález sp. zn. I. ÚS 2430/13 považoval v tamní věci za splněné všechny podmínky kromě té třetí. Doplnil rovněž, že k uplatnění nároku dle zákona č. 128/1946 Sb. nepřistoupil jeho děd z důvodu zjevné zbytečnosti takového postupu, který by byl ryze formálním, neboť mu byla proti jeho vůli připisována německá národnost.

20. Ad 5) stěžovatel proponuje závěr, že v případě jeho děda nebyly splněny podmínky konfiskací dle konfiskačních dekretů. Proti konfiskačnímu výměru ze dne 5. 12. 1945, který stěžovatelova děda označoval za osobu německé národnosti, se tento bránil odvoláním a prokazoval nesplnění podmínek konfiskace, přesto ke zrušení tohoto výměru došlo až v rozhodném období. Tento konfiskační výměr přitom nemohl být podkladem k zániku vlastnického práva stěžovatelova děda k předmětným pozemkům, neboť ty se v této době nacházely ve vlastnictví Německé říše.

21. V rozhodném období po zrušení předmětného konfiskačního dekretu mu pak již nebyla dána možnost se vydání předmětných pozemků domoci. Děd stěžovatele přitom nebyl ani osobou státně nespolehlivou, neboť se vždy hlásil k české národnosti, zůstal po celou dobu války věrný Československé republice, neprovinil se proti českému či slovenskému národu, trpěl pod nacistickým terorem atd., přičemž v roce 1947 mu bylo vydáno osvědčení o státní a národní spolehlivosti a v jiných restitučních sporech týkajících se majetku děda stěžovatele obecné soudy dlouhodobě konstatují i splnění podmínky státního občanství děda stěžovatele. Konfiskační dekrety se tak na stěžovatele vůbec nevztahovaly, naopak podle dekretu č. 5/1945 Sb. a zákona č. 128/1946 Sb. byla konfiskace předmětných pozemků Gestapem prohlášena za nicotný právní úkon, jímž bylo vlastnické právo stěžovatelova děda

obnoveno. K převzetí předmětných pozemků státem tak došlo až po začátku rozhodného období bez právního důvodu.

22. V doplnění ústavní stížnosti datovaném dnem 21. 1. 2021 stěžovatel rekapituluje své dosavadní stanovisko a doplňuje listiny mající prokazovat rasovou perzekuci rodiny Colloredo-Mansfeld ze strany nacistů. Jelikož tyto důkazy nebyly předloženy v řízení před obecnými soudy, tedy nebyly podkladem napadených rozhodnutí, nemůže k nim však přihlížet ani Ústavní soud v nynějším řízení o ústavní stížnosti, přičemž, jak bude níže rozvedeno, na otázce rasové perzekuce stěžovatelova děda obecné soudy svá rozhodnutí v konečném důsledku nezaložily.

23. Ústavní soud si vyžádal vyjádření nalézacího soudu, odvolacího soudu, Nejvyššího soudu a vedlejších účastníků řízení před obecnými soudy a rovněž spisový materiál, z něhož ověřil průběh řízení tak, jak byl zrekapitulován výše a pro účely posouzení námitek.

24. Nalézací soud toliko stručně uvedl, že v řízení před obecnými soudy nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatele, a odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí.

25. Na odůvodnění svého napadeného rozsudku odkázal také odvolací soud.

26. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zrekapituloval obsah svého napadeného usnesení a nad jeho rámec uvedl, že zavedení národní správy k předmětným pozemkům sice nemělo za následek přechod vlastnického práva, ale současně nic nevypovídalo o opodstatněnosti restitučního nároku. Zaváděla se do majetku osob státně nespolehlivých bez ohledu na to, zda měl být tento majetek později konfiskován, či nikoliv.

27. Vedlejší účastník 1 své vyjádření uvedl tím, že skutek zjištěný obecnými soudy se nemění a jde jen o jeho právní hodnocení. Vedlejší účastník 1 se plně ztotožňuje s rozhodnutími obecných soudů a odkazuje na jejich odůvodnění. Stěžovatel se jen snaží důvody těchto rozhodnutí relativizovat a vykládat je nepatřičným způsobem. Dle vedlejšího účastníka 1 nelze vycházet z čistě formalistického pohledu na věc, naopak je třeba zohlednit chaotickou realitu poválečného období, v níž se různé doklady a dokumenty ztrácely.

28. Vyžadovat např. předložení „Fragebogen“, jímž se měl děd stěžovatele „přihlásit za Němce“, dnes již nelze, přičemž tento nepochybně dle vedlejšího účastníka 1 existoval a lze na něj usuzovat z jiných okolností. Vedlejší účastník 1 chápe stěžovatelovu snahu chránit rodový majetek, ale stejně tak i vedlejší účastník 1 považuje předmětné pozemky za svůj majetek a dlouho na nich hospodaří. Vedlejší účastník 1 rozumí snaze odstraňovat majetkové křivdy, nesmí se tak však dít neomezeně. Je přitom rovněž třeba rozlišovat mezi konfiskacemi a znárodněním v rozhodném období. Prolomení hranice rozhodného období a přiznání nároků spadajících do období před 25. 2. 1948 je společensky velmi nebezpečné a neúnosné, a i Ústavní soud je připouští toliko za přísně vymezených podmínek.

29. Vedlejší účastník 1 si pak klade otázku, až do jaké doby je prolomení této hranice možné, zda až k Bílé hoře a ke konfiskacím po porážce stavovského povstání a přidělování konfiskátů císařem jemu věrným nebo nápomocným rodům. Colloredo-Mansfeldové dle vedlejšího účastníka 1 získali majetek právě po bitvě na Bílé hoře a od těch dob bylo pro ně prioritní udržení rodového majetku pohromadě. Vedlejší účastník 1 se domnívá, že i touto snahou bylo motivováno přihlášení děda stěžovatele za Němce, přičemž však nedocenil, že nacistům šlo především o pozemkové majetky šlechty v Protektorátu Čechy a Morava, proto přesto poté došlo ke konfiskaci majetku.

30. Děd stěžovatele se tak podle vedlejšího účastníka 1 stal nepřijatelným jak pro Němce za Protektorátu Čechy a Morava, tak pro Čechy v období tzv. třetí republiky. Vedlejší účastník 1 rovněž namítal, že již v řízeních před obecnými soudy poukazoval na to, že děd stěžovatele nesplňoval podmínku státního občanství, neboť v 60. letech měl kanadské občanství, a právní předchůdkyně stěžovatele měla občanství Německé říše. Tím se však obecné soudy nezabývaly, neboť pro rozhodnutí ve věci postačovalo nesplnění podmínky

přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát v rozhodném období. Konečně dle vedlejšího účastníka má být věcí každého jednotlivého státu, zda a jak bude své restituční zákonodárství řešit.

31. Vedlejší účastnice 2 se ztotožnila s argumentací obecných soudů. Mimo ni uvedla, že stěžovatel se svou ústavní stížností pokouší napadat platnost tzv. Benešových dekretů, která dle vedlejší účastnice 2 musí zůstat zachována. Zdůraznila také, že k přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům došlo již na základě konfiskačního dekretu a že k tíži vedlejší účastnice 2 nelze klást nic z toho, jakým způsobem došlo k odnětí předmětných pozemků dědovi stěžovatele.

32. Vedlejší účastnice 3 si ponechala postavení vedlejší účastnice, práva vyjádřit se k ústavní stížnosti však nevyužila.

33. Vedlejší účastník 4 považuje ústavní stížnost za nedůvodnou. Má za to, že všechny stěžovatelem nastolené otázky byly dostatečně vypořádány v odůvodněních napadených rozhodnutí obecných soudů. Tato rozhodnutí vyhovují zásadám legitimního očekávání i formální spravedlnosti (rovnosti). Vedlejší účastník 4 zopakoval rovněž právní závěry Ústavního soudu [zejména stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.)] i Nejvyššího soudu (rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 2010 sp. zn. 28 Cdo 2718/2008 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2018 sp. zn. 28 Cdo 458/2018), že právním důvodem přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům byly již samotné konfiskační dekrety. Z tohoto důvodu je zavedení národní správy k předmětným pozemkům nerozhodné. Jestliže předmětné pozemky podléhaly konfiskaci, pak ani ve smyslu zákona č. 243/1992 Sb. nemohly být splněny podmínky pro restituci. Vedlejší účastník 4 tak navrhl Ústavnímu soudu, aby ústavní stížnost zamítl.

34. Obec Jeníkovice, Česká republika – Ministerstvo zemědělství a Povodí Labe, státní podnik, na výzvu Ústavního soudu k vyjádření k ústavní stížnosti nijak nereagovaly, ačkoliv v ní byly poučeny, že se tím konkludentně vzdávají postavení vedlejších účastníků v nynějším řízení. Ústavní soud je proto za vedlejší účastníky řízení nepovažuje.

35. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. Stěžovatel se ve své replice vymezil vůči vyjádření vedlejšího účastníka 1. To dle něj obsahuje paušalizující a obecné úvahy, přičemž inicioval-li vedlejší účastník 1 sám spor s motivací získat předmětné pozemky, je absurdní, že vyčítá rodině Colloredo-Mansfeld snahu dosáhnout majetku. Zavádějící je rovněž tvrzení, že se vedlejší účastník 1 cítí být oprávněným vlastníkem předmětným pozemků, když na nich hospodaří 2 roky, zatímco stěžovatelovu rodu patřily po více než 300 let.

36. Tvrzení o existenci „Fragebogenu“ je v rozporu s provedeným dokazováním stejně jako německé (říšské) občanství právní předchůdkyně stěžovatele, naopak byla prokázána rasová perzekuce děda stěžovatele. Tato otázka však není rozhodná, podstatné je jen to, že děd stěžovatele vyhovoval podmínkám restituce předmětných pozemků stanoveným zákonem č. 243/1992 Sb.

37. Vyjádření vedlejších účastníků 2 a 4 považuje stěžovatel za omezující se na paušální konstatování, že ke konfiskaci předmětných pozemků došlo podle Benešových dekretů ke dni jejich účinnosti. Stěžovatel přitom s platností těchto dekretů nepolemizuje, toliko uvádí, že obecné soudy uvažovaly o aplikaci konfiskačních dekretů mylně. Dle stěžovatele je zásadní, že byl-li jeho děd osobou státně spolehlivou, byl oprávněn k vrácení předmětných pozemků zkonfiskovaných nacisty, tedy současně nemohly být splněny podmínky pro konfiskaci na základě konfiskačních dekretů.

38. K tomu se dovolává i závěrů rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 11. 2008 sp. zn. Komp 3/2008. Nález sp. zn. III. ÚS 107/04 nestanovil přesně, podle kterého dekretu mělo ke konfiskaci dojít, naopak připouští, že místo toho mohlo dojít k zavedení nucené správy. Před jeho vydáním všechny obecné soudy konstatovaly, že ke splnění

podmínky přechodu vlastnického práva v rozhodném období došlo; stejně se vyjádřil i Ústavní soud poté v nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13. Tvrzení vedlejších účastníků o přechodu vlastnického práva na stát ještě před rozhodným obdobím pak vylučují stěžovatelem předložené důkazy.

39. Jelikož z vyjádření ostatních účastníků řízení ani z repliky stěžovatele nevyplynuly žádné další otázky, které by byly způsobilé ovlivnit rozhodnutí Ústavního soudu, upustil tento od zaslání repliky stěžovatele k vyjádření dalším účastníkům řízení, neboť k rozhodným skutkovým i právním okolnostem, na nichž spočívají napadená rozhodnutí obecných soudů, se všichni účastníci i vedlejší účastníci řízení měli možnost vyjádřit se vzájemnou znalostí všech podstatných argumentů uplatňovaných každým z nich.

IV. Posouzení Ústavním soudem

40. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

41. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti a jejích příloh dospěl k závěru, že ji nemůže odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost, ale musel si obstarat další podklady a vyjádření (viz část III tohoto nálezu). Vzal v úvahu i publikaci Konfiskace, správa a převod nepřátelského majetku (zákony, vyhlášky, směrnice a pokyny) – vydanou v roce 1947 právním odborem osidlovacího úřadu a Fondu národní obnovy v Praze, která v rozhodném období sloužila jako základní pomůcka v oblasti řešení majetkových vztahů založených v době tzv. Protektorátu Čechy a Morava (dále jen „KSPNM“). Po prostudování těchto dalších dokumentů v návaznosti na argumentaci stěžovatele Ústavní soud z níže rozebraných důvodů uzavřel, že ústavní stížnost je důvodná.

42. K tomuto závěru Ústavní soud přivedla otázka, zda byly splněny podmínky pro konfiskaci předmětných pozemků dle některého z konfiskačních dekretů s konečnou platností ještě v období tzv. třetí republiky, resp. zda v tomto období nedošlo nebo nemělo dojít k obnovení vlastnického práva děda stěžovatele k nim. Touto otázkou se totiž obecné soudy dostatečně nezabývaly, ačkoliv pro rozhodnutí o věci je zcela kruciální a stěžovatel ji opakovaně v řízení před obecnými soudy vznášel. Uplatněný nárok je samostatným nárokem, o němž nemůže být rozhodováno jen s přihlédnutím k úspěchu či neúspěchu stěžovatele v jiných právních věcech, tedy bez opory v dokazování v projednávaném případu.

V. Obecná východiska

43. Ustanovení § 4 odst. 1 zákona o půdě stanoví: „Oprávněnou osobou je státní občan České a Slovenské Federativní Republiky, jehož půda, budovy a stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti, přešly na stát nebo na jiné právnické osoby v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 způsobem uvedeným v § 6 odst. 1.“ Ustanovení § 7 odst. 2 zákona o půdě pak uvádí: „Česká národní rada se zmocňuje, aby zákonem upravila restituci majetku československých občanů, kteří ztratili majetek podle dekretů prezidenta republiky

č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, nebo č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, neprovinili se proti československému státu a nabyli zpět občanství podle zákona č. 245/1948 Sb., o státním občanství osob maďarské národnosti, zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, nebo zákona č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, pokud se tak nestalo již ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské."

44. Dle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb.: „Oprávněnou osobou je státní občan České a Slovenské Federativní Republiky, který ztratil majetek podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, nebo dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, neprovinil se proti československému státu a nabyl zpět občanství podle zákona č. 245/1948 Sb., o státním občanství osob maďarské národnosti, zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, nebo zákona č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, pokud se tak nestalo již ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, a jehož majetek v rozsahu určeném zvláštním předpisem přešel na stát."

45. Dle § 2 odst. 2 zákona č. 243/1992 Sb.: „Oprávněnou osobou je dále státní občan České republiky, který pozbyl majetek v rozsahu určeném zvláštním předpisem v období od 29. září 1938 do 8. května 1945 a vznikly mu majetkové nároky podle dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, nebo podle zákona č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a jiných zásahů do majetku vzcházejících, avšak tento majetek nebyl oprávněné osobě vrácen, ani nebyla podle těchto předpisů odškodněna, ač podle nich odškodněna měla být, ani nebyla odškodněna podle mezinárodních smluv uzavřených mezi Československou republikou a jinými státy po druhé světové válce."

46. Dle dekretu č. 12/1945 Sb. byl s okamžitou platností a bez náhrady konfiskován mimo jiné zemědělský majetek, který byl ve vlastnictví všech osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost, tedy dle § 2 odst. 1 tohoto dekretu „osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti", a zrádců a nepřátel republiky, za něž bylo možné dle § 3 odst. 1 písm. a) uvedeného dekretu považovat „osoby, které kolektivně nebo individuálně vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokratickorepublikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svésti hleděly a záměrně a aktivně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty".

47. Dle § 1 odst. 1 dekretu č. 108/1945 Sb. byl konfiskován majetek ve vlastnictví:

1. Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé strany nacistické, politických stran maďarských a jiných útvarů, organizací, podniků, zařízení, osobních sdružení, fondů a účelových jmění těchto režimů nebo s nimi souvisících, jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických, nebo
2. osob fyzických národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrny Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému

a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, nebo
3. osob fyzických, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svésti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé nebo maďarské okupanty nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadržovaly germanizaci nebo maďarizaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i fyzických nebo právnických osob, které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik.

48. Dekret č. 5/1945 Sb. v § 1 odst. 1 stanovil: „Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.“ Současně § 2 odst. 1 dával majetek „osob státně nespolehlivých“, které byly vymezeny podobně jako osoby, jejichž majetek podléhal konfiskaci dle konfiskačních dekretů, pod národní správu. Dle § 24 odst. 1 tohoto dekretu: „Majetek, daný pod národní správu, který patřil dělníkům, rolníkům, živnostníkům, drobným a středním podnikatelům, úředníkům, příslušníkům volných povolání a osobám v podobném sociálním postavení a jehož pozbyly v důsledku národní, politické nebo rasové persekuce, budiž, pokud nejde o osoby uvedené v § 4, vyňat z národní správy a ihned vrácen dřívějším majitelům, resp. jejich dědicům.“ Dle § 24 odst. 2 tohoto dekretu: „Také osoby, uvedené v § 4, odst. a), pokud jde o dělníky, rolníky, živnostníky, drobné a střední podnikatele, úředníky, příslušníky volných povolání a osoby v podobném sociálním postavení, resp. jejich dědicové, mohou žádati za vynětí svého majetku z národní správy a za jeho vrácení, jestliže mohou hodnověrně prokázati, že byli obětí politické, nebo rasové persekuce a zůstali věrni demokraticko-republikánské státní myšlence Československé republiky.“

49. Ustanovení § 1 dekretu č. 5/1945 Sb. bylo dále provedeno zákonem č. 128/1946 Sb. Ten stanovil bližší podmínky pro uplatnění nároku dle uvedeného dekretu, včetně nároku na vrácení majetku, na který byla dle § 24 dekretu č. 5/1945 Sb. zavedena národní správa. Nárok bylo třeba uplatnit soudně, přičemž nestanovil-li zákon č. 128/1946 Sb. jinak, uplatnila se ustanovení o řízení nesporném. Ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 128/1946 Sb. přiznávalo nárok na vrácení věci mimo jiné osobě, která neplatným převodem pozbyla věci či práva nebo byla jiným majetkově-právním jednáním poškozena, avšak šlo-li o osobu státně nespolehlivou, nárok příslušel státu jako zkonfiskovaný dle dekretu č. 108/1945 Sb. Okruh osob státně nespolehlivých byl dle § 5 odst. 1 zákona č. 128/1946 Sb. vymezen prakticky shodně jako okruh osob, jejichž majetek byl konfiskován dle § 1 odst. 1 dekretu č. 108/1945 Sb. (viz výše bod 47).

50. Pro vyřešení otázky položené výše sub 42 je dále stěžejní právní názor ohledně právních účinků konfiskací na základě tzv. konfiskačních dekretů vyjádřený v nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, v němž Ústavní soud mimo jiné uvedl: „V dnešní době se zdá být téměř nemožné určit, podle které varianty konfiskačních důvodů a podle kterého z výše uvedených právních předpisů byla konfiskace majetku dr. Josefa Colloredo Mansfelda formálně provedena. Je však mimo veškerou pochybnost, že v té době československé orgány dospěly k závěru, že důvod ke konfiskaci je každopádně dán, buď proto, že majetek patří ‚osobě německé národnosti´ nebo ‚zrádci a nepříteli republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, projevivšímu toto nepřátelství zejména za krise a války v letech 1938 až 1945´ (jak stanovil dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.), nebo proto, že převodem v době nesvobody přešel na Německou říši, přičemž však nemohl být vydán původnímu vlastníku,

protože byl osobou státně nespolehlivou, a proto ve smyslu § 4 zákona č. 128/1946 Sb. přísluší nárok na něj státu, přičemž na tento majetek se pohlíží jako na majetek konfiskovaný podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

Účinnost všech čtyř shora uvedených právních předpisů nastala v roce 1945, resp. v roce 1946. Ke konfiskaci nebo k nařízení nucené správy podle těchto předpisů docházelo *ex lege* okamžikem jejich účinnosti. Případné konfiskační výměry nebo vyhlášky, které byly zpravidla vydávány později, měly pouze deklaratorní charakter a toliko stvrzovaly již dříve nabyté vlastnictví československého státu nebo uvalení národní správy."

51. Stejný názor potvrdil Ústavní soud i ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05: „Konfiskace podle dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. byla zákonným aktem, jejž nelze posuzovat z hlediska vad na něj navazujících správních (deklaratorních) rozhodnutí, pokud to není výslovně zákonem připuštěno. Ostatně ve věcech konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. zpravidla docházelo ke konfiskaci přímo ze zákona bez správního řízení, byl-li vlastník věci již jako osoba, jejíž majetek konfiskaci podléhal, ze strany státních orgánů označen (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 24. června 2003 sp. zn. II. ÚS 155/03, nepublikováno) a jestliže on sám nenavrhl, aby bylo ve správním řízení rozhodnuto, nebo vydání takového deklaratorního rozhodnutí neuznal za potřebné sám správní úřad. Tvrzení o vadách v konfiskačním řízení vydaného rozhodnutí samo o sobě není s to účinky konfiskace zpochybnit, neboť právním titulem přechodu vlastnického práva zde není tento správní akt, nýbrž dekret samotný."

52. Do dnešní doby tento právní názor Ústavní soud nepřekonal, a tedy je pro něj stále závazný [srov. k tomu i jeho zopakování v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2056/18 ze dne 23. 6. 2020 (N 132/100 SbNU 453)]. Odkazuje-li stěžovatel na nález sp. zn. I. ÚS 2430/13, považuje Ústavní soud za nutné zopakovat, že tímto nálezem se nechtěl odklonit od nosných právních závěrů vyjádřených v nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2430/13, body 22 a 23) a jeho vlastní nosný právní názor se zde týkal výkladu pojmu „rasová perzekuce" v § 3 odst. 2 zákona o rehabilitacích (srov. zejména body 50 a 51 nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13).

53. Ačkoliv v bodě 26 odkazovaného nálezu Ústavní soud skutečně uvedl, že „jak vyplývá z dosud provedených řízení, u stěžovatelky je sporné toliko splnění třetí podmínky, tedy to, zda k převodu nebo přechodu vlastnického práva došlo v případě jejího otce z důvodů rasové perzekuce", nemůže z toho být usuzováno, že by tacitně vzal za splněnou i podmínku přechodu vlastnického práva k veškerému majetku děda stěžovatele na stát v rozhodném období jednou provždy, neboť této otázce se Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13 výslovně vůbec nevěnoval. Zato však deklaroval, že se nemíní odklonit od nosných právních názorů nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, přičemž s tamním závěrem o přechodu vlastnického práva ke konfiskovanému majetku *ex lege* účinností příslušných konfiskačních dekretů nijak nepolemizoval, tedy jej ani nepřekonával.

54. Stejně tak se k otázce právních účinků konfiskačních dekretů blíže nevyjádřil ani nejnovější nález ve věci restitucí majetku po dědovi stěžovatele sp. zn. III. ÚS 1283/17 ze dne 12. 5. 2020 (N 87/100 SbNU 51), ani nález sp. zn. Pl. ÚS 25/17 ze dne 23. 6. 2020 (N 131/100 SbNU 426), který se týkal toliko restituce majetku po Josefu Colloredo-Mansfeldovi starším, nikoliv i po dědovi stěžovatele (srov. výslovně bod 49 odkazovaného nálezu).

VI. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatele

55. Na základě výše uvedeného v části V tohoto nálezu Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy vycházely ze správného právního názoru, že právním důvodem přechodu vlastnického práva na stát k majetku, který byl zkonfiskován na základě některého z konfiskačních dekretů, je sama účinnost těchto dekretů, k jejímuž okamžiku tedy k tomuto přechodu došlo. Správný je i právní názor obecných soudů, že v případě konfiskace majetku, ať podle dekretu č. 12/1945 Sb., či podle dekretu č. 108/1945 Sb., tedy k přechodu

vlastnického práva nedošlo v rozhodném období, tj. od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, a to bez ohledu na to, zda byla zavedena národní správa tohoto majetku dle dekretu č. 5/1945 Sb., kdy byl vydán konfiskační výměr či kdy došlo k zaknihování přechodu vlastnického práva, stejně jako není rozhodující, byl-li případně konfiskační výměr následně v rozhodném období zrušen.

56. Stěžovatelovo poukázání, že obecné soudy i Ústavní soud v jiných právních sporech týkajících se restitucí majetku děda stěžovatele dospěly k závěru, že podmínka přechodu vlastnického práva k jiným částem tohoto majetku na stát v rozhodném období byla splněna, není v nynější věci relevantní. Jak uvedeno výše, jediný obecně závazný nosný právní názor Ústavního soudu k této otázce je obsažen v nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 a ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05, přičemž podle tohoto názoru přecházel majetek konfiskovaný dle konfiskačních dekretů na stát již okamžikem jejich účinnosti. V pozdějších rozhodnutích, včetně nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13, jehož závěrů se stěžovatel dovolává, se k této otázce Ústavní soud výslovně nevyjadřoval a toliko vycházel z toho, co namítali účastníci řízení a co v daném řízení mělo nesporný ústavněprávní rozměr. Nešlo tedy o tzv. nosný právní závěr, který je ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazný pro všechny orgány a osoby, neboť měl-li by takovým být, musel by překonat závěry dřívější judikatury, zejména nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, předepsaným způsobem, tedy předložením otázky k posouzení plénu postupem dle § 23 zákona o Ústavním soudu.

57. Ostatně tento právní závěr nelze vytrhávat z kontextu provedeného dokazování, který se z povahy věci vztahuje vždy toliko na konkrétní řízení. Rozhodné právní otázky, tedy zejména splnění či nesplnění podmínek pro vydání majetku konfiskovaného Německou říší v období od 29. 9. 1938 do 8. 5. 1945 již dle právního řádu tzv. třetí republiky, resp. splnění či nesplnění podmínek pro konfiskaci tohoto majetku Československou republikou, spočívají na skutkových okolnostech týkajících se chování děda stěžovatele v uvedeném období, stejně jako v období od 9. 5. 1945 do počátku rozhodného období. Jakkoliv tyto skutkové okolnosti byly opakovaně obecnými soudy řešeny v souvislosti s různými restitučními kauzami zahrnujícími majetek děda stěžovatele, nelze od jejich dokazování v každém dalším jednotlivém občanském soudním řízení sporné povahy upustit, zejména je-li jeho účastníkem osoba, která se neúčastnila těchto předchozích řízení.

58. Ustanovení těchto skutkových okolností soudem je totiž vázáno na provedené dokazování, které je v občanském soudním řízení o nárocích dle zákona o půdě (resp. zákona č. 243/1992 Sb.) především odpovědností stran sporu. To, ze kterých důkazů a v návaznosti na ně ze kterých skutečností bude soud vycházet, je tedy do značné míry závislé na důkazní iniciativě a aktivitě stran sporu. Měl-li by soud vycházet při společném skutkovém základu pro více sporů ze skutečností zjištěných v jednom řízení i ve všech ostatních řízeních bez dalšího, aniž by byli stejní i všichni účastníci ve všech těchto řízeních, byl by tím takový účastník řízení, který neměl možnost podílet se na dokazování v tom řízení, jehož skutková zjištění mají být přebírána do všech dalších řízení bez potřeby je v nich samostatně dokazovat, znevýhodněn způsobem, který by kolidoval s jeho právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

59. Obdobně to platí i pro hodnocení významu důkazů provedených jen v jednom z několika řízení se společným skutkovým základem pro subsumpci skutkových okolností zjištěných na jejich základě pod příslušnou právní normu. Ani v tomto ohledu by totiž osoba, která nebyla účastníkem soudního řízení, v němž by takové hodnocení probíhalo, neměla možnost vlastní aktivitou (zejména argumentací) ovlivnit jeho výsledek, a tedy by byla zkrácena ústavně neaprobovatelným způsobem na svých právech. Převzal-li by totiž bez dalšího skutková zjištění učiněná na základě tohoto hodnocení i soud v řízení, jehož se teprve taková osoba účastnila, bez nutnosti opakovat dokazování a znovu provést hodnocení důkazů,

byla by tím jednoznačně porušena zásada *audiatur et altera pars* (budiž slyšena i druhá strana).

60. Jelikož přinejmenším vedlejší účastník 1 tohoto řízení o ústavní stížnosti nebyl účasten řízení před obecnými soudy ani před Ústavním soudem, jejichž dílčích skutkových závěrů se stěžovatel nyní dovolává ve svůj prospěch, nemohly v nynější věci obecné soudy tyto skutkové závěry bez potřeby provést vlastní opakování ze shora uvedených důvodů převzít tak, jak žádá stěžovatel.

61. Na druhé straně však musí Ústavní soud dát za pravdu stěžovateli, že obecné soudy vycházely paušálně z toho, že předmětné pozemky byly zkonfiskovány dle některého z konfiskačních dekretů, aniž zvažovaly, zda se na tyto pozemky konfiskační dekrety vůbec vztahují či nedopadla-li na ně některá z výjimek předvídaných těmito dekrety. Rubem této otázky je pak to, zda naopak děd stěžovatele nesplňoval podmínky pro vrácení předmětných pozemků zkonfiskovaných Gestapem dle dekretu č. 5/1945 Sb. za podmínek dle zákona č. 128/1946 Sb., neboť jinak by bylo možno řešení celé věci formalisticky obejít tím, že knihovním vlastníkem předmětných pozemků v době nabytí účinnosti konfiskačních dekretů nebyl děd stěžovatele, ale Německá říše, a tedy že na základě konfiskačních dekretů stěžovatelův děd vlastnické právo k předmětným pozemkům ve prospěch státu pozbýt nemohl.

62. Otázku, zda knihovní vlastnictví Německé říše k předmětným pozemkům postačovalo k přechodu vlastnického práva k nim na stát bez dalšího a definitivně jen dle některého z konfiskačních dekretů ke dni nabytí jejich účinnosti, rozhodně nelze označit za triviální. K jejímu vyřešení si obecné soudy měly a musely položit několik dílčích otázek skutkové i právní povahy:

- za prvé, zda konfiskace předmětných pozemků Gestapem dědovi stěžovatele nebyla neplatná dle dekretu č. 5/1945 Sb.;
- pokud ano, pak za druhé, zda děd stěžovatele uplatnil nárok dle dekretu č. 5/1945 Sb. způsobem stanoveným zákonem č. 128/1946 Sb.;
- pokud by obecné soudy dospěly k závěru, že na základě zodpovězení předchozích dílčích otázek nevyvolávala konfiskace předmětných pozemků děda stěžovatele Gestapem žádné právní účinky, takže vlastnické právo k nim v období Protektorátu Čechy a Morava nepozbyl, pak za třetí, zda vlastnické právo k nim přešlo na stát podle některého z konfiskačních dekretů, či nikoliv;
- pokud by na základě zodpovězení předchozích dílčích otázek obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatelův děd již v době před počátkem rozhodného období splňoval podmínky pro vrácení předmětných pozemků na základě tehdejších právních předpisů, pak za páté, zda stěžovatel splňuje i všechny další podmínky pro vydání předmětných pozemků dle zákona o půdě, resp. dle zákona č. 243/1992 Sb.

63. Alfou a omegou zodpovězení těchto dílčích otázek jsou skutková zjištění, zda stěžovatelův děd spadal, či nespadal pod některou kategorii osob státně nespolehlivých dle § 5 odst. 1 zákona č. 128/1946 Sb., která se v podstatě kryla s kategorií osob, jejichž majetek podléhal konfiskaci dle § 1 odst. 1 dekretu č. 108/1945 Sb., eventuálně pod některou kategorii osob, jejichž majetek podléhal konfiskaci dle dekretu č. 12/1945 Sb. Ke vztahu těchto dvou dekretů srov. například Směrnici Ministerstva vnitra ČSR č. 1700-27/3-46-82-Vb/3 ze dne 31. března 1946 (KSPNM str. 52).

64. Obecné soudy se těmito otázkami zabývaly nedostatečně. Nalézací soud poměrně nepřehledně vyřešil již samu otázku, podle kterého právního předpisu vůbec stěžovatel (resp. jeho právní předchůdkyně) uplatnil nárok na vydání předmětných pozemků, a své rozhodnutí kromě stanovení okamžiku přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát mimo rozhodné období opřel o závěry nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, které se týkaly výkladu pojmu „rasová perzekuce“ pro potřeby § 3 odst. 2 zákona o rehabilitacích, ačkoliv, jak

namítal stěžovatel, mělo v jejich případě jít o restituci dle zákona č. 243/1992 Sb., v níž se ustanovení § 3 odst. 2 zákona o rehabilitacích neuplatní. Odvolací soud se sice s tímto nedostatkem vyrovnal a jasně deklaroval, že otázka vlastnického práva k předmětným pozemkům se řídí zákonem č. 243/1992 Sb., avšak dále již jen toliko zopakoval, že předmětné pozemky byly zkonfiskovány podle některého z konfiskačních dekretů, takže *ex lege* přešly na stát k okamžiku jejich účinnosti. Stejně učinil i Nejvyšší soud ve svém napadeném rozhodnutí.

65. Ačkoliv stěžovatel již v řízení před obecnými soudy vznesl námitku, že na předmětné pozemky konfiskační dekrety nedopadaly či že se na ně vztahovaly výjimky z konfiskací předvídané samotnými konfiskačními dekrety (viz např. rekapitulace odvolací námitky v bodě 6 napadeného rozsudku odvolacího soudu) a že naopak jeho děd splňoval podmínky pro vrácení předmětných pozemků dle dekretu č. 5/1945 Sb. či zákona č. 128/1946 Sb., podle nichž byl jejich převod na okupační orgány neplatný, a opakovaně argumentoval ve prospěch jejich splnění, žádný z obecných soudů se s touto námitkou nevypořádal a v odůvodnění svého napadeného rozhodnutí nevyložil, proč na jeho závěru nemohla ničeho změnit. Nezabýval se ani s tím související otázkou, zda děd stěžovatele učinil potřebné kroky dle zákona č. 128/1946 Sb., které byly nutné pro obnovení vlastnického práva k majetku konfiskovanému v období Protektorátu Čechy a Morava [srov. k tomu nález sp. zn. III. ÚS 2171/17 ze dne 12. 1. 2021 (N 5/104 SbNU 54)].

66. Obecné soudy se rovněž navzdory stěžovatelovým tvrzením, že jeho děd se v období od 29. 9. 1938 do 8. 5. 1945 neprovinil proti Československé republice jakýmikoliv nevhodnými aktivitami ve vztahu k Německé říši a jejím orgánům a institucím, nezabývaly ani zjišťováním skutečností nastíněných výše sub 63. Jak je přitom Ústavnímu soudu známo z jeho rozhodovací činnosti o jiných ústavních stížnostech týkajících se restituce majetku děda stěžovatele, jejichž výstupů se sám stěžovatel dovolával v řízení před obecnými soudy i v nynějším řízení o ústavní stížnosti, skutečnosti zjištěné o aktivitách děda stěžovatele v období po tzv. mnichovské zradě do konce druhé světové války, jakož i o jeho snaze o očištění se v období tzv. třetí republiky před počátkem rozhodného období rozhodně neposkytují podklad ke zcela jednoznačnému a nezpochybnitelnému závěru, přičemž dostupné důkazy k této otázce prošly a prochází určitým vývojem.

67. V jiných řízeních týkajících se restitucí majetku po dědovi stěžovatele, na něž sám stěžovatel odkazoval, je přitom těmto skutkovým okolnostem věnována značná pozornost. Z jeho předchozí rozhodovací činnosti je tak Ústavnímu soudu známo, že obecné soudy v případech restitučních sporů o majetek po dědovi stěžovatele řešily (srov. zejména odůvodnění nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13, nálezu sp. zn. III. ÚS 1283/17, usnesení sp. zn. II. ÚS 18/97 ze dne 29. 9. 1999, usnesení sp. zn. II. ÚS 380/08 ze dne 10. 4. 2012 či již usnesení sp. zn. I. ÚS 180/99 ze dne 14. 1. 2000; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz)

na jedné straně kupř.:

- otázku podání dotazníku ke stanovení německé národní příslušnosti dědem stěžovatele (Fragebogen zur Feststellung der deutschen Volkszugehörigkeit) v roce 1940, jehož součástí mělo být i prohlášení, že žadatel se zná k německému lidu, a jehož podání bylo považováno za žádost o říšské občanství, na nějž odkazuje i vedlejší účastník 1;
- otázku dokladu o zamítnutí této žádosti děda stěžovatele;
- otázku dokumentu zaslaného dědem stěžovatele Gestapu po konfiskaci jeho majetku ve prospěch Německé říše, v němž uvádí, že se nikdy nedopustil ničeho nepřátelského vůči Německé říši, připojení se svého bratra k tzv. Benešově deklaraci (tj. prohlášení členů starých českých rodů k nedotknutelnosti území Českého státu, jímž někteří příslušníci šlechtických rodů vyjadřovali podporu prezidentu Benešovi v období před tzv. mnichovskou zradou) označil za mladickou nerozvážnost a dokument zakončil slovy „Heil Hitler!“;

- otázku písemné intervence příslušníka SS, manžela sestry děda stěžovatele, v jeho prospěch;

na straně druhé pak např.:

- otázku podpory děda stěžovatele po skončení druhé světové války a osvědčování jeho bezúhonnosti během války královéhradeckým biskupem, Svazem osvobozených politických vězňů a pozůstalých po obětech nacismu;
- otázku organizace následně zakázané petiční akce ve prospěch stěžovatele po skončení druhé světové války;
- otázku označování stěžovatele jako osoby Německé říši nepřátelské v dokumentech jejích složek;
- otázku vydání osvědčení o státní spolehlivosti dědovi stěžovatele v období tzv. třetí republiky.

68. Ústavní soud má za to, že je namístě, aby jako skutkové okolnosti případu byly posouzeny i podzákonné interní předpisy příslušných státních orgánů, na základě kterých bylo o povaze majetkových nároků rozhodováno, jako například směrnice Ministerstva průmyslu ČSR (ve spolupráci s dalšími ministerstvy a Fondem národní obnovy) č. II/1- 76733/1946 ze dne 19. března 1946, vydaná z důvodů značných potíží způsobeným národním výborům při rozhodování o žádostech na vrácení majetku podle § 24 dekretu č. 5/1945 Sb. apod. (zdroj – KSPNM), jejichž znalosti je soudu k spravedlivému rozhodnutí nepochybně třeba.

69. Ústavní soud žádnou z těchto skutkových otázek sám hodnotit v nynějším řízení nemůže, neboť se jimi nezabývaly ani obecné soudy. Dokládá je však pro ilustraci složitosti případu a nemožnosti právně posoudit stěžovatelem uplatňovaný nárok bez důkladného objasnění skutkové otázky postoje děda stěžovatele k Československé republice a Německé říši v období od 29. 9. 1938 do 8. 5. 1945 tak, jak se manifestoval v jeho skutcích. Na něm totiž závisí správnost celé právní konstrukce obecných soudů, že vlastnické právo k předmětným pozemkům na stát nepřešlo až v rozhodném období, nýbrž ještě před ním, od níž se odvíjel i způsob rozhodnutí ve věci samé.

70. Ústavní soud tedy shrnuje, že stěžovatel v řízení před obecnými soudy vznášel relevantní skutková tvrzení, která byla pro napadená rozhodnutí kardinální, jimž však obecné soudy nevěnovaly pozornost a ani z odůvodnění napadených rozhodnutí není zřejmé, proč nepovažovaly za nutné se jimi zabývat a jak se k nim staví. Porušily tím tudíž jeho ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

71. Ústavní soud může na tomto místě pouze stručně připomenout, že požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí představuje elementární součást práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 3616/17 ze dne 27. 11. 2018 (N 191/91 SbNU 379), nález sp. zn. III. ÚS 1167/17 ze dne 31. 7. 2017 (N 134/86 SbNU 273), nález sp. zn. I. ÚS 1869/15 ze dne 29. 1. 2016 (N 19/80 SbNU 235), nález sp. zn. II. ÚS 3717/14 ze dne 21. 7. 2015 (N 133/78 SbNU 101), nález sp. zn. IV. ÚS 3782/11 ze dne 24. 7. 2012 (N 131/66 SbNU 49), nález sp. zn. I. ÚS 244/08 ze dne 19. 6. 2008 (N 114/49 SbNU 627), nález sp. zn. I. ÚS 336/2000 ze dne 22. 5. 2002 (N 61/26 SbNU 143), nález sp. zn. I. ÚS 60/01 ze dne 28. 8. 2001 (N 127/23 SbNU 227) či nález sp. zn. III. ÚS 94/97 ze dne 26. 6. 1997 (N 85/8 SbNU 287)] a že tento požadavek zahrnuje i povinnost konkrétně se vypořádat s tím, na čem soud založil svůj právní závěr [nález sp. zn. III. ÚS 1481/08 ze dne 11. 12. 2008 (N 220/51 SbNU 725)], tedy i jak vyřešil pro věc relevantní právní otázku, a reagovat na námitky účastníků řízení způsobem adekvátním jejich významu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1895/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 52/76 SbNU 717), nález sp. zn. II. ÚS 3624/13 ze dne 19. 11. 2014 (N 212/75 SbNU 379), nález sp. zn. IV. ÚS 3441/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 61/64 SbNU 723), nález sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431), nález sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691)].

72. Ústavní soud však zdůrazňuje, že tímto závěrem nijak nerelativizuje svůj dřívější závěr, že při dokazování rozhodných skutečností nelze odhlížet od toho, že k nim došlo s odstupem několika desítek let, ani od toho, že je třeba vykládat je v dobovém kontextu (srov. zejména nález sp. zn. III. ÚS 107/04). Restituční nárok nelze založit pouze na tom, že některé důkazy již s odstupem času nejsou k dispozici či zcela zaniknou, a ani při vědomí všech komplikací spojených s dokazováním okolností nastalých před mnoha desítkami let nelze rezignovat na požadavek alespoň částečného prokázání skutkových předpokladů restitučního nároku (srov. nález sp. zn. III. ÚS 1283/17, bod 31).

VII. K dalším stěžovatelovým námitkám

73. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud stěžovateli vyhověl a napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil, nepovažoval za nutné ani vhodné vypořádávat se s dalšími stěžovatelovými námitkami, neboť by to bylo v rozporu se zásadou subsidiarity ústavní stížnosti. Stěžovatel je může nyní předložit obecným soudům v rámci dalšího řízení ve věci, a poskytnout jim tak možnost k nim přihlédnout, budou-li relevantní vzhledem k dalšímu procesnímu vývoji.

VIII. Závěr

74. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 55, 58 a 59, 62, 65, 69 a 72.

75. V dalším řízení se tak budou obecné soudy muset zabývat otázkami uvedenými výše shora sub 62 a zodpovědět je tak, jak jsou vykládány v judikatuře zdejšího soudu, a to na základě dokazování skutečností uvedených výše sub 63. Ústavní soud výsledek tohoto opakovaného řízení před obecnými soudy v tomto nálezu v žádném případě nepředvídá ani nepředesílá, ať však bude jakýkoliv, bude povinností obecných soudů jej řádně a srozumitelně odůvodnit.

76. Ústavní soud rovněž nepředjímá, jaké další právní otázky nutné pro rozhodnutí ve věci samé po zodpovězení otázek uvedených výše v bodě 62 obecným soudům vytanou. Tento nález proto nelze interpretovat tak, že závazně rozhodnutí ve věci samé činí závislým jen na zodpovězení otázek uvedených výše v bodě 62.

77. Vzhledem ke všemu shora uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavně zaručené základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny bylo všemi třemi napadenými rozhodnutími obecných soudů porušeno, neboť tato rozhodnutí se vyhýbají řešení otázky, která je pro správné právní posouzení věci zcela stěžejní. Oproti stěžovateli Ústavní soud nedospěl k závěru, že by napadenými rozhodnutími obecných soudů mohlo dojít k porušení i jeho práva na vlastnictví majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť na základě dosavadních výsledků řízení nelze bezpečně uzavřít, že by mu právo na vydání předmětných pozemků skutečně svědčilo. To bude předmětem až dalšího řízení před obecnými soudy, jehož výsledek Ústavnímu soudu nepřísluší nyní předesílat.

78. Jelikož Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako důvodnou, dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, které ústavně zaručené základní právo stěžovatele bylo napadenými rozhodnutími porušeno a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí.

Č. 48
Vzdání se práva podat stížnost v trestním řízení
(sp. zn. III. ÚS 61/21 ze dne 9. března 2021)

Hájitelným je tvrzení obviněného vykonávajícího svou obhajobu bez účasti obhájce, který namítá, že neporozuměl podstatě a následkům procesního úkonu, kterým se vzdal opravného prostředku, což je úkon, který musí být učiněn svobodně, poučeně a vědomě, za současného prokázání, že obviněný mohl rozumně předpokládat důsledky takového postupu, proběhl-li takový úkon před soudem a soud tento úkon zvukově nezaznamenal. Soud, jenž nese v případě takového hájitelného tvrzení obviněného důkazní břemeno, a uvedené, zejména zvukovým záznamem, neprokáže, poruší ústavně zaručené právo obviněného na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, nerozhodne-li v zákonné lhůtě meritorně o opravném prostředku podaném obviněným.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Jiřího Zemánka a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele A. H., zastoupeného Mgr. Stanislavem Hykyšem, advokátem, sídlem Zelená 267, Pardubice, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 27. října 2020 č. j. 13 To 310/2020-185, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 27. října 2020 č. j. 13 To 310/2020-185 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 27. října 2020 č. j. 13 To 310/2020-185 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení čl. 1 odst. 1 Ústavy, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Ústavní soud si za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis sp. zn. 12 T 80/2016 vedený u Okresního soudu v Pardubicích (dále jen „okresní soud“). Ze spisu Ústavní soud zjistil dále uvedené skutečnosti. Stěžovatel byl rozsudkem okresního soudu ze dne 3. 2. 2017 č. j. 12 T 80/2016-96 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) ze dne 25. 4. 2017 č. j. 13 To

132/2017-111 pravomocně uznán vinným ze spáchání přečinu zpronevěry podle § 206 odst. 1 a 3 trestního zákoníku. Stěžovateli byl za uvedené jednání uložen trest odnětí svobody v trvání dvou let s podmíněným odkladem na zkušební dobu v délce trvání tří let. Stěžovateli byla zároveň uložena povinnost zaplatit poškozené obchodní společnosti JMP – Stavební stroje, s. r. o., na náhradě škody částku 106 000 Kč, se zbytkem svého nároku byla poškozená odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních.

3. Okresní soud usnesením ze dne 18. 9. 2020 č. j. 12 T 80/2016-175 ve veřejném zasedání rozhodl o tom, že stěžovatel vykoná trest odnětí svobody v délce trvání dvou let, neboť ve zkušební době podmíněného odsouzení se dopustil úmyslného majetkového trestného činu, a tudíž se neosvědčil. Stěžovatel se veřejného zasedání účastnil bez obhájce. Ze zvukového záznamu vyplývá, že samosoudce stěžovatele poučil o možnosti podat stížnost proti usnesení, ponechat si lhůtu na rozmyšlenou nebo se vzdát práva podat stížnost. Stěžovatel uvedl, že si ponechává lhůtu na rozmyšlenou. V protokolu o veřejném zasedání ze dne 18. 9. 2020 je učiněn záznam o tom, že stěžovatel se navrátil do soudní síně v 11:20 hodin a výslovně uvedl, že si vše rozmyslel, nebude si ponechávat lhůtu na rozmyšlenou a práva stížnosti se vzdává. Stěžovatel byl následně dle protokolu poučen o tom, že vzdá-li se stížnosti, nemůže ji již podat a usnesení nabude právní moci. Stěžovatel k tomu dle protokolu uvedl, že poučení rozumí a zároveň souhlasil s vyhotovením zjednodušeného usnesení bez odůvodnění. Tato část veřejného zasedání, poté, co se stěžovatel vrátil do soudní síně a prohlásil, že se vzdává práva podat stížnost, není zvukově zaznamenána.

4. Stěžovateli bylo usnesení okresního soudu doručeno do vlastních rukou dne 5. 10. 2020, přičemž stěžovatel osobně na podatelně okresního soudu dne 6. 10. 2020 podal rukou psanou stížnost proti usnesení okresního soudu s odůvodněním, že byl ve chvíli, kdy se vzdal práva podat stížnost, ve stresu a netušil, co přesně znamená vzdát se stížnosti. Domníval se, že jde o stížnost na soud nebo soudce, a nechtěl si podáním stížnosti pohoršit. Stěžovatel ve své stížnosti uvádí, že žádá o obnovení práva podat stížnost (č. l. 177 až 179 spisu okresního soudu).

5. Krajský soud napadeným usnesením ze dne 27. 10. 2020 č. j. 13 To 310/2020-185 stížnost stěžovatele zamítl jako podanou osobou, která se stížnosti výslovně vzdala podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu, neboť usoudil, že stěžovatel byl náležitě poučen o následcích vzdání se práva podat stížnost, což stvrdil svým podpisem.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel namítá, že usnesením krajského soudu bylo zasaženo do jeho práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť nebyl řádně poučen o základních procesních právech a o důsledcích nevyužití těchto práv. Procesní předpisy kladou na účastníky řízení stále větší nároky, a proto je důkladné poučení soudem nezbytné. Poučení se pak musí odvíjet od konkrétních okolností věci a především od míry právního vědomí účastníka řízení, není-li zastoupen advokátem (nemá-li obhájce).

7. Stěžovatel se domníval, že stížnost znamená stížnost na konkrétního soudce, nikoliv stížnost jako „odvolání“. Stěžovatel se poté, co prohlásil, že si ponechává lhůtu na rozmyšlenou, navrátil do soudní síně a s mylným přesvědčením, že si nebude stěžovat na konkrétního soudce, se vzdal práva podat stížnost. Soudu muselo být z uvedených okolností zřejmé, že stěžovatel tápe o smyslu institutu stížnosti a jeho významu jako řádného opravného prostředku. Stěžovateli se tak dostalo toliko poučení formálního, nikoliv materiálního. Stěžovatel uvádí, že tyto okolnosti jsou zcela zřejmé ze zvukového záznamu z veřejného zasedání ze dne 18. 9. 2020.

8. Stěžovatel dále uvádí, že hodlá podstoupit očkování proti nákaze virem způsobujícím nemoc covid-19, což by mu nástup do výkonu trestu odnětí svobody ztížilo. Považuje se za ohroženého na zdraví a životě.

III. Vyjádření účastníka řízení a okresního soudu

9. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení, dále Krajskému státnímu zastupitelství v Hradci Králové – pobočce v Pardubicích, jemuž náleží postavení vedlejšího účastníka, a vyzval k vyjádření též okresní soud.

10. Krajský soud uvedl, že tvrzení stěžovatele, že nebyl dostatečně poučen o opravném prostředku, lze porovnat se zvukovým záznamem, z něhož vyplývá, že řádně poučen byl. Krajský soud považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

11. Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích se výslovně vzdalo postavení vedlejšího účastníka.

12. Okresní soud ve svém vyjádření uvedl, že ze zvukového záznamu pořízeného v průběhu veřejného zasedání dne 18. 9. 2020 vyplývá, že stěžovatel byl řádně poučen o opravném prostředku a v tomto směru nevyjádřil žádné pochybnosti, přičemž si ponechal lhůtu na rozmyšlenou. Následně se do soudní síně navrátil a prohlásil, že se práva podat stížnost vzdává, načež byl poučen, že vzdá-li se tohoto práva, nemůže stížnost již podat. Okresní soud podotýká, že stěžovatel nespadal pod případy nutné obhajoby, a tudíž se mohl legitimně vzdát svého práva na podání opravného prostředku, což se ve věci také stalo. Okresní soud považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

13. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat stěžovateli uvedená vyjádření k replice, neboť shledal ústavní stížnost důvodnou.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který se účastnil řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Jádrem argumentace, kterou stěžovatel vznáší, je tvrzení, že nebyl dostatečně, tj. v materiálním smyslu, poučen o následcích procesního úkonu, kterým se vzdal práva podat stížnost proti usnesení okresního soudu č. j. 12 T 80/2016-175, kterým bylo rozhodnuto o tom, že z důvodu nenaplnění podmínky řádného života ve zkušební době podmíněného odsouzení stěžovatel vykoná nepodmíněný trest odnětí svobody. To má být zřejmé ze zvukového záznamu z veřejného zasedání, neboť stěžovatel poté, co se po ukončení veřejného zasedání navrátil do soudní síně, pronesl, že „na soudce si stěžovat nebude“, a práva podat stížnost se vzdal. Své tvrzení stěžovatel důkazně není schopen podložit, neboť veřejné zasedání bylo sice zvukově zaznamenáno, nicméně poté, co samosoudce ukončil veřejné zasedání, bylo nahrávací zařízení vypnuto. Dle protokolu z veřejného zasedání se stěžovatel takřka obratem vrátil do soudní síně a uvedl, že si vše rozmyslel, nebude si ponechávat lhůtu a práva podat stížnost proti usnesení, jímž došlo k nařízení výkonu původně podmíněného trestu, se výslovně vzdává. Následuje poučení stěžovatele, že vzdá-li se práva podat stížnost, nemůže ji již podat a usnesení nabyde právní moci. Stěžovatel uvedl, že poučení rozumí a práva podat stížnost se vzdává. Zároveň souhlasil s vyhotovením zjednodušeného usnesení, které nebude obsahovat odůvodnění. Tento text je opatřen podpisem stěžovatele. Tvrzení, které stěžovatel uvádí, tj. že na soudce si stěžovat nebude, není v protokolu z veřejného zasedání zaprotokolováno.

16. Uvedené tvrzení stěžovatele lze *prima facie* považovat za tzv. hájitelné tvrzení, neboť tak, jak stěžovatel uvádí, mohl jeho procesní úkon vzdání se práva podat stížnost skutečně proběhnout. Ústavní soud se ve své dosavadní judikatuře opakovaně vyjádřil k pojmu tzv. hájitelného tvrzení, které charakterizoval jako takové tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné prostorově i časově, je dostatečně konkrétní

a v čase neměnné. Splnění uvedených podmínek je vždy třeba posuzovat po zvážení všech konkrétních skutkových okolností věci [např. nálezy ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. II. ÚS 1376/18 (N 207/97 SbNU 222), ze dne 17. 10. 2017 sp. zn. II. ÚS 1398/17 (N 191/87 SbNU 155) a ze dne 3. 3. 2020 sp. zn. III. ÚS 4284/18 (N 38/99 SbNU 17)].

17. Ačkoliv je pojem tzv. hájitelného tvrzení zpravidla vztahován k posuzování zásahu do lidských práv podle čl. 2, 3 a 4 Úmluvy a z nich vyplývajícího práva na účinné vyšetřování, lze tyto úvahy učinit východiskem i v posuzované věci. Určujícím kritériem je zde to, že stěžovatel se ve chvíli, kdy se vzdal práva podat stížnost, nacházel v situaci bezprostředně předcházející jeho nástupu do výkonu trestu odnětí svobody, kdy se vzdal bez řádného porozumění a poučení samosoudcem, kterému ze způsobu jeho vyjádření se k institutu stížnosti a následkům vzdání se stížnosti muselo být zřejmé, že stěžovatel materiálně neporozuměl tomuto poučení. Stěžovatel v důsledku svého úkonu, jehož význam a právní následky si neuvědomoval, již neměl k dispozici žádný opravný prostředek, kterým by mohl brojit proti svému nástupu do výkonu trestu odnětí svobody.

18. Protokol o procesním úkonu stěžovatele ze dne 18. 9. 2020 v 11:20 hodin zcela zjevně doslovně nereprodukuje přesná slova stěžovatele, neboť si lze jen stěží představit, že by stěžovatel, práva naprosto neznalá osoba, hovořil zcela bezchybně a za použití přesné právní terminologie, jak je ostatně zjevné ze zvukového záznamu z celého veřejného zasedání, které proběhlo dne 18. 9. 2020.

19. Pochybnosti o tom, zda ze slov stěžovatele při procesním úkonu vzdání se práva podat stížnost skutečně vyplynulo to, že nerozumí podstatě a následkům svého úkonu, mohly být rozptýleny, kdyby i tento procesní úkon bezprostředně navazující na veřejné zasedání a obsahově se k němu vztahující byl zvukově zaznamenán. Formálně vzato, bylo ve chvíli, kdy se stěžovatel do soudní síně vrátil, veřejné zasedání již ukončeno, a vzdání se stížnosti lze považovat za samostatný úkon, který byl učiněn mimo veřejné zasedání. Za takové situace nelze klást na soud požadavek, aby procesní úkony byly zvukově zaznamenávány. Nicméně za popsaných podmínek je pro soud, který v takovém případě nese důkazní břemeno, nemožné vyvrátit tvrzení stěžovatele, který uvádí, že neporozuměl podstatě institutu stížnosti a právním následkům vzdání se práva podat stížnost, a tudíž je nutno takové okolnosti vykládat ve prospěch stěžovatele, nikoliv v jeho neprospěch, jak to učinil krajský soud napadeným usnesením při zamítnutí stížnosti.

20. Akceptuje-li tedy Ústavní soud existenci tzv. hájitelného tvrzení stěžovatele, který uvádí, že se domníval, že stížnost fakticky znamená námitku či výhradu vůči konkrétnímu soudci (což podporuje i význam slova „stížnost“ v běžném jazyce), a neuvědomil si právní následky svého úkonu, pročež tyto své domněnky verbalizoval, a samosoudce na tuto verbalizaci věcně nereagoval, došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

21. Evropský soud pro lidská práva vychází zásadně z požadavku, že vzdání se procesního práva, je-li přípustné, musí být učiněno jednoznačným způsobem a vyžaduje určité minimální záruky odpovídající jeho významu [srov. např. jeho rozsudky ze dne 3. 11. 2011 ve věci *Litwin proti Německu* (stížnost č. 29090/06, bod 37), ze dne 24. 6. 2004 ve věci *Frommelt proti Lichtenštejnsku* (stížnost č. 49158/99, bod 33), ze dne 13. 2. 2001 ve věci *Schöps proti Německu* (stížnost č. 25116/94, bod 48), ze dne 25. 2. 1992 ve *věci Pfeifer a Plankl proti Rakousku* (stížnost č. 10802/84, bod 37), ze dne 22. 4. 1998 ve věci *Richard proti Francii* (stížnost č. 33441/96, bod 49), ze dne 22. 4. 1998 ve věci *Pailot proti Francii* (stížnost č. 32217/96, bod 52) či ze dne 7. 1. 2016 ve věci *Davidsons a Savins proti Lotyšsku* (stížnosti č. 17574/07 a 25235/07, bod 51)], přičemž jakékoliv takové vzdání se musí být učiněno svobodně, poučeně a vědomě (srov. např. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 5. 2017 ve věci *Simeonovi proti Bulharsku*, stížnost č. 21980/04, bod 115), což si vyžaduje, aby bylo prokázáno, že obviněný mohl rozumně předpokládat

důsledky takového postupu (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 3. 2007 ve věci *Talat Tunç proti Turecku*, stížnost č. 32432/96, bod 59), a nesmí být v rozporu s veřejným zájmem (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 1990 ve věci *Hakansson a Sturesson proti Švédsku*, stížnost č. 11855/85, bod 66).

22. Nazírá-li tedy Ústavní soud posuzovanou věc východisky uvedenými v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, nelze než konstatovat, že stěžovatel se svého práva podat stížnost *prima facie* nevzdal poučeně, neboť byl soudem poučen toliko formálně, což nelze přijmout zejména za situace, kdy obviněný vykonává svou obhajobu pouze sám, tedy bez účasti obhájce, v důsledku čehož nebyl schopen porozumět reálným důsledkům, které s sebou procesní úkon přinášel. Samosoudce nereagoval na ústní vyjádření stěžovatele, z něhož bylo zřejmé, že neporozuměl podstatě a následkům stížnosti (když se zřejmě domníval, že stížností si stěžuje na soudce ve své věci), a přesto nepřistoupil k podrobnějšímu poučení, které by naplnilo podmínky vytyčené shora uvedenou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.

23. K výše uvedenému Ústavní soud dále podotýká, že stěžovatel stížnost proti usnesení okresního soudu podal ve lhůtě tří dnů poté, co mu bylo usnesení okresního soudu doručeno. Při posouzení, zda stěžovatel vůbec dodržel třídenní lhůtu pro podání stížnosti, Ústavní soud vychází ze své judikatury, která je založena na tezi (která je praxí ne vždy dodržována), že vyhotovuje-li se usnesení písemně s obsahovými náležitostmi dle § 134 odst. 1 a 2 trestního řádu, lze účinky oznámení dle § 137 odst. 1 trestního řádu spojovat až s doručením jeho opisu osobám dle věty první uvedeného ustanovení, a to bez ohledu na předchozí vyhlášení téhož usnesení v přítomnosti uvedených osob [srov. nálezy ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787) a ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3780/18 (N 21/92 SbNU 214)]. Stěžovateli bylo usnesení okresního soudu doručeno dne 5. 10. 2020. Stížnost stěžovatel podal dne 6. 10. 2020, tedy první den lhůty, přičemž v textu uvedl, že se domníval, že by si podáním stížnosti stěžoval na soudce, a žádá tedy o své právo na stížnost (č. l. 177). Téhož dne stěžovatel, opět osobně na podatelně okresního soudu, svou stížnost doplnil a uvedl, že si stížností nechtěl nijak uškodit, a opět zopakoval, že se domníval, že by si takto stěžoval na svého soudce (č. l. 178). Dne 8. 10. 2020, tedy poslední den lhůty, stěžovatel opět osobně na podatelně okresního soudu doplnil svou stížnost ručně psaným podáním, v němž opět zopakoval svou předchozí argumentaci a uvedl, že tedy podává stížnost (č. l. 179). Na základě uvedených skutečností lze uzavřít, že stěžovatel dodržel zákonem stanovenou lhůtu pro podání stížnosti proti řádně doručenému usnesení okresního soudu.

24. Krajský soud napadeným usnesením porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť nezohlednil tzv. hájitelné tvrzení stěžovatele, a tudíž věcně neprojednal jeho stížnost, z níž vyplývalo, že stěžovatel při veřejném zasedání před okresním soudem nepochopil podstatu opravného prostředku – stížnosti ani následky vzdání se práva podat stížnost. Krajský soud bude v dalším řízení povinen se meritorně zabývat stížností stěžovatele proti usnesení okresního soudu ze dne 18. 9. 2020 č. j. 12 T 80/2016-175.

25. Na základě výše uvedeného dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným usnesením došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, pročež ústavní stížnosti mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

Odlišné stanovisko

Odlišné stanovisko soudce Vojtěcha Šimíčka

S vyhovujícím nálezem v této věci nesouhlasím a uplatňuji vůči němu podle ustanovení § 22 zákona o Ústavním soudu odlišné stanovisko. Mám za to, že v daném případě nemělo být ústavní stížnosti vyhověno, nýbrž měla být buď odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost,

případně zamítnuta jako nedůvodná. K tomuto odlišnému stanovisku mne vedou následující důvody.

1. Argumentace je do značné míry založena na tezi o tzv. hájitelném tvrzení (bod 16). Nález sice přiznává, že tento pojem je „zpravidla vztahován k posuzování zásahu do lidských práv podle čl. 2, 3 a 4 Úmluvy a z nich vyplývajícího práva na účinné vyšetřování“, nicméně přesto (a podle mého názoru zcela nepatřičně) jej nyní používá i na situaci zcela odlišnou, tzn. na vzdání se práva podat stížnost. Připomínám, že označené články Úmluvy se týkají práva na život, zákazu mučení nebo podrobování nelidskému či ponižujícímu zacházení a zákazu otroctví nebo výkonu nucené nebo povinné práce.

2. Nálezu vytýkám, že rozšíření aplikace tohoto pojmu i na situaci řešenou v této věci zcela popírá jeho původní význam tak, jak byl zamýšlen Evropským soudem pro lidská práva a jak je převzat i v judikatuře zdejšího soudu. Jeho smysl totiž – jednoduše vyjádřeno – spočíval v řešení tak výjimečných situací, kdy (typicky) oběti násilí prováděného státní mocí neměly reálnou šanci prokázat, že jim bylo ublíženo. Proto se např. akceptuje, že osoba, která tvrdí, že ji stát podrobil špatnému zacházení během omezení její osobní svobody, musí v tomto smyslu vznést alespoň tzv. hájitelné tvrzení. To lze ve zkratce charakterizovat jako takové tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné [viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015 (N 191/79 SbNU 161), bod 87; či nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1042/15 (N 91/81 SbNU 485), bod 31]. Splnění uvedených podmínek, aby konkrétní tvrzení bylo možné považovat za hájitelné, je vždy třeba posuzovat po zvážení všech konkrétních skutkových okolností věci. Důsledkem uplatnění tzv. hájitelného tvrzení proto dochází k přenosu důkazního břemene na stát [viz také nález ze dne 17. 10. 2017 sp. zn. II. ÚS 1398/17 (N 191/87 SbNU 155)].

3. Skutkové okolnosti nyní posuzované věci jsou však zcela odlišné. Stěžovatel nebyl podroben policejnímu násilí, nebyl státní mocí zabit ani zraněn, netvrdil, že by jej státní moc podrobila nelidskému nebo ponižujícímu zacházení a nebyl ani uvržen do otroctví či nevolnictví. Proti stěžovateli bylo vedeno zcela běžné trestní řízení a jedinou spornou otázkou bylo, zda se účinně vzdal svého práva podat opravný prostředek. Podstata jeho „hájitelného tvrzení“ spočívala pouze v tom, že údajně neporozuměl podstatě a následkům procesního úkonu, kterým se vzdal opravného prostředku.

4. V tomto ohledu nynějšímu nálezu také vytýkám, že mechanicky přebírá tvrzení stěžovatele jako prokázaný fakt, že „se vzdal bez řádného porozumění a poučení samosoudcem, kterému ze způsobu jeho vyjádření se k institutu stížnosti a následkům vzdání se stížnosti muselo být zřejmé, že stěžovatel materiálně neporozuměl tomuto poučení. Stěžovatel v důsledku svého úkonu, jehož význam a právní následky si neuvědomoval, již neměl k dispozici žádný opravný prostředek…“. Na jiném místě je dokonce dovozováno (ovšem bez jakéhokoliv faktického podkladu), že samosoudce nereagoval na ústní vyjádření stěžovatele, „z něhož bylo zřejmé, že neporozuměl podstatě a následkům stížnosti (když se zřejmě domníval, že stížností si stěžuje na soudce ve své věci), a přesto nepřistoupil k podrobnějšímu poučení“. To přitom za situace, kdy se stěžovatel podepsal pod podrobné poučení písemné.

5. Z obsahu protokolu o veřejném zasedání ze dne 18. 9. 2020 (č. l. 173–174) se k tomu totiž podává, že okresní soud vyhlásil usnesení, kterým bylo stěžovateli uloženo vykonat trest odnětí svobody v trvání dvou let. Účastníci řízení byli poučeni o opravném prostředku, načež se státní zástupkyně vzdala práva stížnosti a stěžovatel uvedl, že si ponechává lhůtu na rozmyšlenou. V 11.20 hod. bylo skončeno veřejné zasedání. Dále je v protokolu uvedeno, že „v 11.20 hod. se do jednací síně vrátil odsouzený a výslovně prohlašuje, že si všechno rozmyslel, nebude si ponechávat lhůtu na rozmyšlenou a práva stížnosti proti usnesení, jímž došlo k nařízení původně podmíněného trestu, se výslovně vzdává. Odsouzený byl

samosoudcem poučen o tom, že pokud se vzdá práva stížnosti, nemůže si stížnost již podat a usnesení nabude právní moci. Odsouzený k tomu uvádí, že tomuto poučení rozuměl a trvá na tom, že se vzdává práva stížnosti. Zároveň souhlasí s tím, aby bylo vyhotoveno zjednodušené usnesení, které nebude obsahovat odůvodnění“. Za tímto textem následuje vlastnoruční podpis stěžovatele a vyjádření státní zástupkyně, která „po tomto vyjádření odsouzeného uvádí, že rovněž nepožaduje vyhotovení usnesení a postačí zjednodušené usnesení bez odůvodnění“. Také toto vyjádření státní zástupkyně podepsala. V tomto kontextu je podstatná rovněž okolnost, že stěžovatel následně (ani v ústavní stížnosti) nezpochybnil, že předmětné poučení skutečně podepsal.

6. Mám proto za to, že stěžovatel byl soudem řádně poučen o možnosti vzdát se práva stížnosti, tomuto poučení rozuměl a plně je akceptoval, což potvrdil svým podpisem. Teprve následně uvedl, že byl „ve stresu“ a domníval se, že „je to stížnost na soud či soudce“. Přitom však není vůbec zřejmé, o jakou stížnost na soud nebo soudce by se mohlo (alespoň teoreticky) v této fázi řízení jednat. Nemluvě ani o tom, že věrohodnost tvrzení stěžovatele ohledně jeho údajné „nezkušenosti s těmito záležitostmi“ poněkud pokulhává, neboť obdobně se stěžovatel výslovně vzdal práva odvolání do protokolu dne 3. 2. 2017 u stejného okresního soudu (a dokonce i stejného samosoudce) po vyhlášení odsuzujícího rozsudku (č. l. 95). Je tak zřejmé, že stěžovatel nebyl v oblasti trestního řízení tak nezkušený, jak nyní tvrdí, a nebylo to ani poprvé, co se výslovně vzdal práva podat opravný prostředek.

7. Nynější nález na jedné straně uvádí (bod 19), že za situace, kdy se stěžovatel do soudní síně vrátil, veřejné zasedání již bylo ukončeno, a vzdání se stížnosti lze považovat za samostatný úkon, který byl učiněn mimo veřejné zasedání. „Za takové situace nelze klást na soud požadavek, aby procesní úkony byly zvukově zaznamenávány.“ Současně však dospívá k závěru, že „pochybnosti o tom, zda ze slov stěžovatele při procesním úkonu vzdání se práva podat stížnost skutečně vyplynulo to, že nerozumí podstatě a následkům svého úkonu, mohly být rozptýleny, kdyby i tento procesní úkon bezprostředně navazující na veřejné zasedání a obsahově se k němu vztahující byl zvukově zaznamenán“. Ústavní soud tedy na straně jedné uvedl, že okresní soud nepochybil, když úkon učiněný mimo veřejné zasedání nenahrával, nicméně současně dovodil, že bez této nahrávky není možno vyvrátit pozdější tvrzení stěžovatele o tom, že poučení neporozuměl. Podpis stěžovatele, umístěný pod tímto písemným poučením, proto Ústavní soud zjevně považuje za zcela bezvýznamný.

8. Konečně poukazuji na okolnost, že okresní soud postupoval podle ustanovení § 136 odst. 3 trestního řádu, což znamená, že vycházel z toho, že se osoby oprávněné podat stížnost vzdaly práva stížnosti a prohlásily, že netrvají na písemném odůvodnění. Jak se podává ze shora uvedeného, právě s vědomím postupu stěžovatele, který výslovně souhlasil s tím, že souhlasí s vyhotovením zjednodušeného odůvodnění usnesení, tento souhlas následně vyslovila rovněž přítomná státní zástupkyně. Ani ona proto zjevně neměla žádné pochybnosti o projevené skutečné vůli stěžovatele. Proto okresní soud vyhotovil zjednodušené usnesení, které neobsahuje odůvodnění. V důsledku nynějšího nálezu se však toto usnesení stává nepřezkoumatelným a pro jeho vydání v této podobě zřejmě ani nebyly splněny zákonné podmínky, což považuji rovněž za nelogické.

9. Pokud proto shrnu závěry tohoto nálezu, okresní soud (a ani jiný orgán veřejné moci) neporušil žádnou svoji zákonnou povinnost, a přesto bylo následné usnesení krajského soudu shledáno protiústavním. Odůvodnění tohoto zrušení přitom spočívá výhradně na argumentu hájitelným tvrzením stěžovatele, které zde však Ústavní soud nepatřičně extendoval zcela mimo jeho původní význam.

10. Obávám se proto, že jakkoliv se tento nález na první pohled může jevit jen jako řešení jedné specifické skutkové situace, může být právní názor v něm obsažený odkazován i v jiných případech, neboť má „zobecňující potenciál“. Ústavní soud totiž nepřímo poskytl „návod“ všem, kteří si v budoucnu z různých důvodů rozmyslí svoje dřívější rozhodnutí

a budou s poukazem na právní názor Ústavního soudu argumentovat, že toto jejich rozhodnutí bylo učiněno ve stresu anebo nebylo dostatečně promyšlené, a povinnost vyvracet tato jejich tvrzení připadne na orgány veřejné moci. Bude pak úkolem obecných soudů, aby takto deformované závěry Ústavního soudu uváděly na pravou míru. Je mi však velmi líto, že tento návod Ústavní soud vůbec poskytl.

Č. 49
Požadavek provést důkazy nezbytné ke zjištění skutkového stavu a právo na spravedlivý proces
(sp. zn. II. ÚS 1452/20 ze dne 10. března 2021)

Z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny v civilních věcech vyplývá povinnost při zachování rovného postavení účastníků zjistit skutkový stav věci tak, aby strany, které vyjádřily, čeho chtějí dosáhnout, ale nepřesně formulovaly žalobní návrh, měly možnost tento návrh upravit. Funkcí soudů je poskytovat ochranu základním právům, včetně práva na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, i v horizontálních vztazích, kde strana sporu nemá jinou možnost domoct se informací než prostřednictvím soudu. Je proto nezbytné, aby soudy důsledně zvážily, jestli byly potřebné skutečnosti dostatečně prokázány, jestli navrhované důkazy jsou relevantní. Součástí práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny je rovněž poučení o možnosti návrh na základě zjištěného skutkového stavu věci upravit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti společnosti V. D. KUKA, a. s., se sídlem Vinohradská 1789/40, Praha 2, zastoupené Mgr. Barborou Gaveau, LL.M., advokátkou, se sídlem Stroupežnického 20, Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2020 č. j. 22 Cdo 2527/2018-649, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 18. 1. 2018 č. j. 20 Co 434/2017-535 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 26. 5. 2017 č. j. 25 C 261/2012-425, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a Mgr. Magdalény Šimkové, zastoupené Mgr. Petrem Mimochodkem, advokátem, se sídlem Mánesova 10, Praha 2, jako vedlejší účastnice 1), Ing. Jiřího Černého a PhDr. Václava Matuly, zastoupených Mgr. Filipem Hajným, advokátem, se sídlem Rubešova 83/10, Praha 2, jako vedlejších účastníků 2), takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2020 č. j. 22 Cdo 2527/2018-649, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 18. 1. 2018 č. j. 20 Co 434/2017-535 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 26. 5. 2017 č. j. 25 C 261/2012-425 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a v důsledku toho i právo stěžovatelky na ochranu vlastnictví zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí 1) jako vlastníky památkově chráněných budov č. p. X1 a X2 v katastrálním území Hradčany vznikl spor, jímž se zabývaly obecné soudy v rozhodnutích napadených ústavní stížností.

2. Budova č. p. X1, známá jako X, byla postavena v roce 1555 a je památkově chráněna. Byla zapsána i na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Nachází se mezi budovami č. p. X3 a X2 v ulici V. Vlastní ji vedlejší účastnice 1) (dále jen „žalovaná“). Původní vlastníci této budovy žádali o stavební povolení na opravu budovy. Podle tvrzení žalované jim stavební povolení nebylo vydáno kvůli obstrukcím ze strany stěžovatelky. Úřad městské části pro Prahu 1 (dále jen „úřad městské části“) dospěl k závěru, že budova je v havarijním stavu a hrozí svévolné zřícení a ohrožení životů a zdraví osob. Nařídil proto původním vlastníkům a později žalované, aby vykonali nezbytné zabezpečovací práce na budově.

3. Stěžovatelka vlastní sousední nemovitost č. p. X2 (dále též „budova stěžovatelky“). Historicky byla budova žalované (č. p. X1) podle znaleckého posudku přistavěna k vedlejší budově č. p. X3. Budovy č. p. X1 a X2, tedy budovy stěžovatelky a žalované, k sobě přiléhají a mají společnou štítovou zeď. Mezi stěžovatelkou a žalovanou je sporné, ke které budově ve skutečnosti tato štítová zeď náleží.

4. V roce 2012 žalovaná na základě rozhodnutí úřadu městské části dům X (č. p. X1) zásadně zrekonstruovala. Podle znalkyně ustanovené obvodním soudem byl dům z větší části vybourán, konkrétně byly vybourány dřevěné trámové stropy, krov, příčky, instalace, kanalizace, ubourány byly komíny, částečně byla vybourána střední zeď v jednotlivých podlažích, celý štít s volutami v uliční zdi, úplně byl vybourán dvorní trakt. Ponechány byly klenby. V přízemí byla odkopána zemina, základové spáry nosného zdiva byly obnaženy. Žalovaná zde nechala položit hydroizolaci a vybetonovala nové základy. Do objektu byly vestavěny plechobetonové stropy na mohutné ocelové nosníky. Další změny jsou popsány v posudku znalkyně ustanovené soudem, který je součástí spisu.

5. Rozhodnutí o nařízení zabezpečovacích prací bylo posuzováno v přezkumném správním řízení, které podle informací Ústavního soudu doposud neskončilo. Stěžovatelka se bránila rovněž proti dodatečnému povolení stavby Magistrátem hlavního města Prahy, dále se pokusila iniciovat řízení o odstranění stavby a navrhovala určit vlastnictví štítové zdi mezi budovami. Z hlediska památkové péče vytkl nečinnost stavebnímu úřadu Veřejný ochránce práv (stanovisko ze dne 29. června 2014 sp. zn. 7637/2012/VOP/JSV).

6. Dne 18. října 2012 podala stěžovatelka žalobu proti žalované u Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále též jen „obvodní soud“). Stěžovatelka uvedla, že „žalovaná původní dům prakticky zbourala“ a stavební úpravy na budově žalované významně zasáhly do vlastnického práva stěžovatelky. Na budově č. p. X2 v jejím vlastnictví se objevily trhliny, zhoršila se světlost, technické podmínky, výhled, zvýšila se vlhkost a je zde nadměrný hluk. Stěžovatelka požádala soud o vydání rozsudku, kterým nařídí žalované „odstranit stále trvající neoprávněný zásah žalované do vlastnického práva žalobkyně, a to tím, že uvede nemovitost č. p. X1 (…) ve stav, ve kterém se nemovitost nacházela ke dni 9. 8. 2011 (…)“. Současně podala návrh na vydání předběžného opatření.

7. Předmětem ústavní stížnosti je soudní řízení navazující na tuto žalobu. Stavebními úpravami budovy č. p. X1 se cítí být dotčeni i vlastníci budovy č. p. X3, jež rovněž sousedí s domem žalované, Ing. Jiří Černý a PhDr. Václav Matula, kteří jako vedlejší účastníci vstoupili do řízení u obvodního soudu v roce 2017. Jsou i vedlejšími účastníky řízení 2) o této ústavní stížnosti.

8. Obvodní soud vyhověl návrhu stěžovatelky na vydání předběžného opatření a uložil žalované, aby se zdržela prací na nemovitosti č. p. X1. Dne 7. 12. 2012 Městský soud v Praze předběžné opatření zrušil a upozornil na to, že petit žaloby na uvedení v předešlý stav není dostatečně určitý. Stěžovatelka poté svůj žalobní návrh upřesnila. Obvodní soud žalobu usnesením ze dne 6. 9. 2013 č. j. 25 C 261/2012-101 odmítl s tím, že „zvolený způsob ochrany jeho vlastnického práva k domu (…) klade mimořádně vysoké nároky na vymezení žalobního návrhu, neboť předpokládá naprosto přesný a pečlivý popis stavu domu č. p. X1 v k. ú. Hradčany, kterého žalobce požaduje dosáhnout (…) Žalobní návrh musí být natolik přesný, aby mohl být převzat do výroku materiálně vykonatelného soudního rozhodnutí“.

9. Městský soud v Praze (dále také „městský soud“) změnil usnesení obvodního soudu tak, že se žaloba neodmítá (rozhodnutí ze dne 9. 12. 2013 č. j. 20 Co 461/2013-122). Nejvyšší soud rozhodnutí městského soudu potvrdil: „Požadavek, aby ze žaloby bylo patrno, čeho se žalobce domáhá, neznamená, že by žalobce byl povinen učinit soudu návrh na znění výroku rozsudku (…) Pouze soud rozhoduje, jak bude formulován výrok jeho rozhodnutí; případným návrhem žalobce na znění výroku rozhodnutí přitom není vázán. Soud tedy musí pamatovat na to, aby jím formulovaný výrok rozhodnutí vyjadřoval (z obsahového hlediska) to, čeho se žalobce žalobou skutečně domáhá“ (usnesení ze dne 13. 8. 2014 č. j. 20 Cdo 1513/2014-148).

10. Stěžovatelka v květnu 2015 doplnila, že se domáhá „odstranění závadného stavu, jež se dotklo jejího vlastnického práva a jež jí způsobuje škodu, a to ve formě uvedení věci (domu ve vlastnictví žalované čp. X1) do původního stavu“. Požádala soud, aby nechal vypracovat znalecký posudek z oblasti hydrologie a z oboru statiky k posouzení rozdílu mezi původním a novým zatížením štítové zdi. Zjistí-li znalec, že zatížení odpovídá normám, případně že změny na nemovitosti žalované nevedly ke změnám na její nemovitosti, stěžovatelka ze svého požadavku ustoupí. Stěžovatelka uvedla, že žalobní návrh vychází z jí dostupných informací, neboť nemá přístup do nemovitosti žalované ani k plánům provedených prací. Stěžovatelka navrhla a) snížit budovu žalované do původního stavu; b) odstranit změny rozložení zatížení (například odstranit nosníky zasazené do štítové zdi); c) odstranit izolace budovy žalované, aby vlhkost nevedla do štítové zdi a budovy stěžovatelky; d) zvýšit základy a úroveň prvního nadzemního podlaží do původní výšky a e) zajistit odvod srážkové a podzemní vody aspoň v původním rozsahu. Podle stěžovatelky žalovaná narušila podzemní štoly k odvodu vody.

11. K posouzení věci soud ustanovil znalkyni z oboru stavebnictví a uložil jí, aby se vyjádřila a) ke stavu a poškození budovy stěžovatelky, a jestli poškození jsou v příčinné souvislosti se stavebními změnami na budově žalované; b) ke stavu budovy žalované před úpravami a v současnosti, a jestli se úpravy nepříznivě projevily na budově stěžovatelky; c) je-li pro nápravu případných závad nezbytné uvést budovu žalované do původního stavu a v jakém rozsahu, či lze nápravy docílit i jinak a jak; d) zda požadavky stěžovatelky odpovídají původnímu stavu budovy žalované a je-li jejich uskutečnění nezbytné, aby se napravily nepříznivé následky v budově stěžovatelky.

12. Podle znaleckého posudku je štítová zeď mezi č. p. X1 a X2 velmi vlhká, ale vzniklé trhliny neohrožují statiku domu. Nárůst zatížení na podloží základů a další zásahy však mohou způsobit nerovnoměrné sedání základů a další trhliny. Vlhkost v domě stěžovatelky má souvislost s provedenými úpravami. Žalovaná při izolaci upravila pouze část štítové zdi náležící k č. p. X1. Přitom společná štítová zeď přenáší zatížení od obou domů. Aby se zabránilo vsakování zemní vlhkosti do štítové zdi ze strany domu stěžovatelky, je potřeba navrhnout izolaci zdi jako celku. Je nutné „statické posouzení [štítové zdi], ale též kompletní statické posouzení provedení konstrukcí se zahrnutím snížené základové spáry nosných svislých konstrukcí domu čp. X1 na oba sousední objekty“. Další změny, například výšky podlaží, výšky hřebene střechy a jejího sklonu, ve štítu budovy, se podle znalkyně na budově stěžovatelky neprojevují. Požadované uvedení budovy žalované do původního stavu

není nezbytné a ze stavebního hlediska ani není možné. Do stavu, který se přiblíží původnímu, lze uvést pouze zastřešení.

13. U soudního jednání u obvodního soudu znalkyně potvrdila, že dům žalované je nyní suchý, což u těchto domů není obvyklé bez razantních zásahů pro odizolování. Zemní vlhkost se přesunula jinam, a proto se zvýšila vlhkost v sousedních domech. Otázku, jestli je potřebné vrátit do původního stavu tvar a sklon střechy, výšku hřebene a podlaží, musí zodpovědět statik. Kvůli podstatnému snížení podlah musely být podbetonovány všechny konstrukce. To představuje velký zásah do části zdi domu č. p. X3 a také zdi č. p. X1 a č. p. X2. Změna ve vnitřním uspořádání by podle znalkyně za normálních okolností neměla na budovu stěžovatelky vliv. Byly s ní však spojeny razantní zásahy do konstrukce, konkrétně zde bylo vloženo mnoho železobetonových a ocelových konstrukcí. Posudky z oboru statiky založené v dokumentaci se nezabývaly tím, co tyto úpravy způsobí. Odstranění hydroizolace znalkyně technicky nedoporučuje. Podle znalkyně je nepředstavitelné, že by se řešení stavby vztahovalo jen k jedné třetině společné zdi, neboť to může vést k tlakům v základech domu. Znalkyně neshledala potíže například u výše odvodňovacích žlabů či oslunění dvora. Pokud jde o změnu na štítu, změnil se ráz budovy, avšak z technického hlediska není nezbytné uvést jej do původního stavu.

14. Když se právní zástupkyně stěžovatelky během jednání tázala, jestli není podle znalkyně zapotřebí posudek doplnit a zajistit posudek z jiného oboru, aby se zjistilo, jak jinak než odčiněním provedených zásahů lze zabránit dalším změnám, soudce ji zastavil. Uvedl, že je potřeba položit otázku a soud pouze zjišťuje, jestli řešení musí být takové, jak to požaduje stěžovatelka. Pokud by to řešení chtěla stěžovatelka jiné, může ho prostřednictvím soudu požadovat od žalované, ale předně musí sama uvést, co by chtěla.

15. V reakci na znalecký posudek stěžovatelka navrhla, aby soud nařídil vypracování znaleckého posudku zejména z oboru statiky a oboru stavebních konstrukcí. Cílem mělo být zjistit statická působení ve štítové zdi a v obou domech ve spojení s působením na severní opěrnou zeď domu č. p. X1 a posoudit zavodnění konstrukcí domu stěžovatelky.

16. Stěžovatelka poukázala u dalšího jednání u obvodního soudu dne 26. 5. 2017 na nový posudek z oboru statiky od Ing. Petra Šimáka označený jako „Statický posudek“, který nechala vypracovat poté, co získala přístup ke stavební dokumentaci týkající se stavebních úprav domu žalované. Statik uzavřel, že je nezbytná sanace konstrukcí domu č. p. X2, jinak nelze považovat konstrukce domu za bezpečné. Podle stěžovatelky ze znaleckého posudku vyplývalo, že změny zatížení štítové zdi domu souvisejí se stavebními pracemi. Stěžovatelka zdůraznila, že není povinna domáhat se konkrétních opatření, pokud je dostatečně patrné, co má být cílem tohoto řízení. Odkázala na závěry Nejvyššího soudu v téže věci (citováno výše). Podle ní je zřejmé, že požaduje změnu zatížení a odstranění příčin zvyšování vlhkosti v budově v jejím vlastnictví. Soud později tento důkaz vyhodnotil tak, že nejde o znalecký posudek, neboť byla předložena toliko kopie dokumentu a není zde doložka znalce.

17. Obvodní soud zamítl žalobu rozsudkem ze dne 26. 5. 2017 č. j. 25 C 261/2012-425. Obvodní soud návrhu na zpracování dalšího znaleckého posudku z hlediska statiky nevyhověl, neboť podle něj vše podstatné pro rozhodnutí o požadavcích stěžovatelky bylo zjištěno. Pro zjištění stavu obou domů využil znalecký posudek č. 1674-14/2016 ze dne 2. 8. 2018 vypracovaný znalkyní ustanovenou soudem, Ing. Hanou Kameníkovou.

18. Soud zdůraznil, že stěžovatelka je legitimována pouze k ochraně svého soukromého zájmu daného jejím právem na ochranu vlastnictví, nikoli k ochraně veřejného zájmu z hlediska orgánů stavebního řízení, případně z hlediska památkové péče. Soud přihlédl k závěru znaleckého posudku, podle kterého uvedení do původního stavu nejenže není nezbytné, ale zčásti ani není ze stavebního hlediska možné. Podle § 417 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v relevantním znění, (dále též „starý občanský zákoník“) by soud mohl uložit žalované, aby přijala vhodná a přiměřená opatření k odvrácení hrozící

škody. Ve vztahu k návrhům stěžovatelky týkajícím se vnějšího vzhledu domu, zachování původní dispozice sousedního domu či konstrukčního provedení některých stavebních prvků soud neshledal vážné ohrožení stěžovatelčiny nemovitosti vytýkanými úpravami. Návrh na uvedení do původního stavu není vhodným a přiměřeným opatřením k odvrácení hrozící škody. Ani odstranění hydroizolace či vybudovaných částí společné zdi nepovažoval soud za vhodné a přiměřené opatření. Systém odvodnění podzemní a srážkové vody z nemovitostí podle plánů z roku 1907 byl podle soudu již před úpravami velmi zanedbaný. Uvedení podzemní štoly do původního stavu by nevyřešilo vlhkost v domě stěžovatelky. Stavebními pracemi v domě žalované nebyla štola odstraněna ani přehrazena.

19. Soudce apeloval na účastníky řízení, aby hledali společnou cestu k dokončení rekonstrukce domu žalované, jež je v zájmu obou stran. Žalovanou soudce vyzval, aby respektovala charakter historické památky a památku nadále nebořila. Podle soudu bude potřeba rekonstrukci dokončit na základě řádného povolení a při respektování požadavků státní památkové péče a hledět přitom na oprávněné zájmy obou vlastníků. Dojde-li v průběhu rekonstrukce k poškození sousedních domů, bude žalovaná povinna takto vzniklou škodu nahradit, a to případně i uvedením sousedních nemovitostí (nikoli svojí nemovitosti) do původního nepoškozeného stavu.

20. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 18. 1. 2018 č. j. 20 Co 434/2017-535 zamítl odvolání proti rozsudku obvodního soudu. Uvedl, že ze znaleckého posudku, na němž stojí celé rozhodnutí, plyne, že s úpravami v domě žalované souvisí trhliny i vlhkost v domě stěžovatelky. Podle znalkyně však trhliny neohrožují statiku domu a navrácení do původního stavu není přiměřené a ze stavebního hlediska ani možné. Podstatné je řešení zatížení štítové zdi, jež je závislé na posudku statika. Podle městského soudu „[š]kodné následky této stavební činnosti však již nastaly a vážné ohrožení majetku žalobkyně, pro které by bylo nutno učinit žalobním návrhem požadovaná opatření k odvrácení vzniku škody ve smyslu § 2903 odst. 2 o. z., aktuálně není dáno. Stávající stav domu č. p. X1 dům žalobkyně bezprostředně neohrožuje a jakkoliv je zřejmé, že do budoucna je nutno postupovat při stavebních úpravách tak, aby byla zajištěna zejména statika obou domů a řešena zvýšená vlhkost domu č. p. X2, není požadavek žalobkyně na obnovu původního stavu domu č. p. X1 před provedenými stavebními úpravami v míře zásahu do jejího majetku přiměřený“. Městský soud provedl důkazy použité, ale neprovedené obvodním soudem. Na rozdíl od obvodního soudu městský soud nerozhodl věc podle starého občanského zákoníku, ale podle § 2903 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále též „o. z.“) na základě přechodných ustanovení v § 3028 odst. 3 o. z.

21. Podle městského soudu stěžovatelka „nemůže očekávat, že soud v rámci tohoto řízení bude vlastním vyšetřováním zjišťovat, jaký stavebně-technický postup by byl pro její zájem nejlepší, aby podle toho mohla modifikovat svůj žalobní návrh (…) Úlohou soudu v občanskoprávním řízení ve smyslu § 2 o. s. ř. je rozhodnout spor účastníků v rovném postavení a nikoli provádět šetření v zájmu žalobce ke zjištění toho, jaký nárok by měl uplatnit“.

22. V dovolání stěžovatelka uvedla, že žalobní návrh není možné ze strany žalobce očekávat dříve, než je ukončeno odborné zjištění stavu a navržen konkrétní postup řešení [poukázala na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1507/17 ze dne 5. 9. 2017 (N 167/86 SbNU 721)]. Soudy se nezabývaly použitím § 1042 o. z. (respektive § 126 starého občanského zákoníku) a věc podle stěžovatelky posoudily v rozporu s hmotným právem. Podle stěžovatelky měly soudy, vzhledem k závěru, že stabilita domu může být narušena, provést důkazní návrhy směřující ke stanovení vhodných a konkrétních opatření, která by naplnila § 2903 o. z. Stěžovatelka má omezenou znalost provedených prací a omezené možnosti navrhnout vhodné řešení situace. Petit žaloby tomu odpovídal. Podle posudku statika ze dne 20. 5. 2017, který stěžovatelka předložila, se jako nejvhodnější zdá fyzické

oddělení konstrukcí obou domů. Je však potřeba staticky posoudit štítovou zeď a zadní obvodové zdi domu stěžovatelky z pohledu vzájemného působení obou domů. K témuž závěru dospěla i soudem ustanovená znalkyně. Teprve poté lze připravit projekt na oddělení konstrukcí budov.

23. Nejvyšší soud dovolání odmítl usnesením ze dne 11. 2. 2020 č. j. 22 Cdo 2527/2018-649. Nejvyšší soud uvedl, že na § 1042 o. z. je nadále použitelná dosavadní judikatura k § 126 starého občanského zákoníku. Předpokladem pro poskytnutí ochrany podle § 1040 odst. 1 a § 1042 o. z. je vedle skutečnosti, na kterou právo váže nabytí vlastnického práva, též prokázání, že žalovaná do výkonu vlastnického práva neoprávněně zasahuje. Podle ustálené judikatury „vznikla-li v důsledku neoprávněného zásahu do vlastnického práva taková škoda, jejíž náhrady se lze domáhat podle ustanovení občanského zákoníku o náhradě škody, nelze vlastnickou žalobou požadovat uvedení věci do předešlého stavu, popřípadě odstranění následku neoprávněného zásahu spočívající v uvedení do předešlého stavu“. Podle Nejvyššího soudu z právní úpravy „vyplývá priorita náhrady škody v penězích, pouze tehdy, požádá-li o to poškozený a je-li to možné a účelné, hradí se škoda uvedením do původního stavu“.

24. V případě tvrzeného neoprávněného zásahu do vlastnického práva je nutné podle Nejvyššího soudu rozlišovat zásahy jednorázové a trvající: „[V] případě jednorázových zásahů byla věc na základě protiprávního zásahu poškozena a zásah již skončil (…) V případě trvajícího zásahu do vlastnického práva vzniká mezi vlastníkem a rušitelem relativní právní vztah (jehož obsahem je kupř. povinnost individualizovaného rušitele upustit od konkrétního zásahu do vlastnického práva) a vlastník má po dobu trvajícího zásahu (po kterou rovněž trvá relativní právní vztah vzniklý v důsledku tohoto zásahu mezi vlastníkem a rušitelem) právo domáhat se po rušiteli, aby se tohoto rušení zdržel podle § 1042 o. z. (…).“

25. Tomuto postupu bránily podle Nejvyššího soudu dvě skutečnosti. Stěžovatelka se nedomáhala „zásahu napravujícího negativní dopady přímo na poškozené věci, tedy domu [stěžovatelky], do něhož mělo být stavebními úpravami na domě žalované zasaženo, a dále se [stěžovatelka] v tomto řízení ani nedomáhala náhrady škody, která jí měla vzniknout neoprávněným zásahem do jejího vlastnického práva“. Jestliže podle stěžovatelky stavební činnost žalované zasáhla do jejího vlastnického práva a jí vznikla škoda, mohla se domáhat náhrady škody, nikoliv vlastnickou žalobou požadovat uvedení věci v předešlý stav, popřípadě odstranění následku neoprávněného zásahu spočívající v uvedení do předešlého stavu. To však podle Nejvyššího soudu neučinila.

II. Argumentace účastníků

26. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení usnesení Nejvyššího soudu a rozsudků městského i obvodního soudu. Stěžovatelka uvádí, že ačkoli si byl obvodní soud vědom toho, že stavební práce mají závažné dopady na její budovu, svým apelem zvýhodnil žalovanou a rezignoval na ochranu vlastnického práva stěžovatelky. Stěžovatelka považuje za vážné ohrožení svého majetku kromě vlhkosti, narušených štol a trhlin rovněž podezdění a podbetonování štítové zdi, ocelové kotvy do obou štítových zdí, vestavění dvou betonových nosníků do zdi a zátěž štítové zdi střechou. Skutkový stav věci je podle stěžovatelky v extrémním nesouladu s důkazy. Žalovaná stavěla konstrukce bez jakýchkoli statických výpočtů a soud nejenže statické výpočty potvrzující bezpečnost zásahů do č. p. X2 nepožadoval, ale navíc opomenul odborné posouzení firmy Němec Polák s. r. o., která potvrdila povinnost posoudit přetěžované konstrukce a prokázat, že štítová zeď toto zatížení unese. Rovněž znalkyně mnohokrát odkázala ve své výpovědi na to, že je potřebné stanovisko statika. Soudy vycházely z dokumentace stavby č. p. X1, ačkoliv obě strany ji považují za nesprávnou a nepravdivou. Stěžovatelka nesouhlasila ani s výtkou soudů, že nedostatečně přesně formulovala svůj žalobní petit. Situace, kdy soud v rámci řízení odstraňuje informační

deficit a teprve následně je formulován výrok rozhodnutí, není nijak výjimečná. Ačkoliv soud správně určil, že se stěžovatelka domáhá odstranění zásahů do konstrukcí jejího domu, dále se tímto obsahem neřídil a omezil se na formální převzetí doslovného návrhu petitu.

27. Žalovaná (vedlejší účastnice 1) uvádí, že stavební úpravy byly prováděny na základě nařízení nutných zabezpečovacích prací úřadem městské části. Uliční štítová zeď není odstraněna, ale je z rozhodnutí statika snesena, neboť hrozilo její zřícení. Protože nemohla být zachráněna, ve finální fázi rekonstrukce domu bude na její místo umístěna věrná replika. Žalovaná uvádí, že štítová zeď mezi domy č. p. X1 a č. p. X2 je v jejím vlastnictví, přičemž za pravdu jí měl dát Okresní soud v Praze 1 ve věci sp. zn. 14 C 264/2014 (pozn. Ústavního soudu: z uvedeného rozsudku vyplývá, že okresní soud zamítl žalobu, neboť nebyl prokázán naléhavý právní zájem na určení vlastnictví součásti věci, v tomto případě štítové zdi, jež je součástí pozemku, na němž se nachází). Termín „společná zeď“ tedy nedefinuje její vlastnictví, ale čistě to, že stojí mezi oběma domy. Žalovaná žádnou zástavbu neodstraňuje, naopak ji staticky zajišťuje. K posouzení průsaků žalovaná doložila znalecký posudek Hydrogeologické posouzení průniků vody do sklepních prostor domu v P. Odvodňovací štolu neměla žalovaná jak odstranit. Tato štola byla nalezena v zadní části domu, kde je i dnes zachován vstup do jejího začátku. Systém odvodňovacích štol je již zcela nefunkční a jeho vstup je v severním svahu na hranici pozemku žalované. Žalovaná do něj nijak nezasahovala. Podle žalované jediné, co znalkyně vysledovala, je vlhkost štítové zdi způsobená vzlínáním vody odkudsi ze skalního podloží. Znalkyně uvedla i řešení, a sice výstavbu druhé štítové zdi, a nic stěžovatelce nebrání, aby se tímto doporučením řídila.

28. Vedlejší účastníci 2) (vlastníci budovy č. p. X3) se ztotožňují s tím, že soudy učinily nesprávná skutková zjištění. Podle nich prokázané statické poruchy domů v ulici Ú. a ulici L., hrubé zásahy do nosných konstrukcí sousedních domů, hydrogeologické změny, zavodňování konstrukcí domů, vzájemné svázání domů a opěrné zdi držící svah ocelovými táhly odborníci považují za vážné ohrožení a mají za to, že může rychle dojít ke zřícení domů a sesuvu celého svahu, na němž domy stojí. Tím, že žalovaná dosud nepředložila správním orgánům pravdivou projektovou dokumentaci, nelze určit rozsah a dopady její přestavby. Soud k tomuto žalovanou nikdy nevyzval. Ani znalkyně neměla patrně k dispozici relevantní podklady pro zpracování znaleckého posudku, ze kterého soudy činily svá skutková zjištění. Vedlejší účastníci ani stěžovatelka tak nemají přístup ke stavbě ani k porovnání skutečně provedených prací s předloženou projektovou dokumentací. Soudy pominuly, že se jedná o devastaci nemovitých kulturních památek v památkové rezervaci. Ačkoliv i soudní znalkyně doporučovala zpracovat posudek statikem, soudy požadavek na posouzení stavby statikem ignorovaly. Je zřejmé, že celá řada prací, které byly provedeny, nemá charakter nutných zabezpečovacích prací.

29. Obvodní soud uvedl, že na svých rozhodnutích trvá a je přesvědčen, že neporušil právo stěžovatelů na spravedlivý proces.

30. Městský soud uvedl, že shledal, že na věc nelze použít § 2903 odst. 2 o. z., neboť negativní následky stavební činnosti již nastaly a vážné ohrožení majetku aktuálně není dáno, jelikož stávající stav domu č. p. X1 dům stěžovatelky bezprostředně neohrožuje. Požadované úpravy by problémy nevyřešily, a naopak by mohly stav sousedních domů zhoršit. Proto je nutné se soustředit na dokončení stavebních prací a v rámci toho odstranit závady vzniklé na domě stěžovatelky. Stěžovatelka učinila nevhodný žalobní návrh, na jehož základě nebylo možné dosáhnout zamýšleného výsledku.

31. Podle Nejvyššího soudu je odmítavé rozhodnutí založeno na tom, že nalézací soudy přiměřeně posoudily negatorní žalobu jako nedůvodnou, jestliže dospěly k závěru, že byť se lze domáhat, aby byly napraveny negativní dopady na budově stěžovatelky, stěžovatelka se toho nedomáhá, neboť žádá, aby žalovaná uvedla do původního stavu svoji vlastní nemovitost, nikoli nemovitost stěžovatelky. Za přiměřené považuje Nejvyšší soud rovněž

závěry o tom, že nelze vyhovět žalobě z titulu nároku na odvrácení hrozící vážné újmy, neboť není dáno vážné ohrožení majetku stěžovatelky. V tomto ohledu je Nejvyšší soud jakožto soud dovolací vázán skutkovými zjištěními nalézacích soudů. Odlišné hodnocení skutkových okolností, které stěžovatelka předkládá, nebylo v dovolání formulováno jako právní otázka, kterou by se dovolací soud mohl zabývat.

III. Hodnocení Ústavního soudu

32. K projednání ústavní stížnosti je Ústavní soud příslušný a jde zároveň o návrh přípustný, neboť směřuje mimo jiné proti usnesení Nejvyššího soudu, proti němuž není přípustné dovolání [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1992 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu")]. Ústavní stížnost je včas podaná (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), procesně bezvadná a byla podána oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

33. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Právo na soudní ochranu patří k základním rysům právního státu.

34. V projednávané věci se vlastník jedné nemovitosti domáhal u soudu ochrany svého vlastnického práva vůči zásahům ze strany vlastníka sousední nemovitosti. Ochrana vlastnického práva je zakotvena v čl. 11 odst. 1 Listiny. Podle čl. 11 odst. 1 věty druhé Listiny má vlastnické právo všech vlastníků stejný zákonný obsah a ochranu. Vlastníka jeho vlastnictví zavazuje (čl. 11 odst. 3 Listiny), váže ho tedy „náležitou a dostatečnou péčí o jemu svědčící vlastnictví" [nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 77/97 ze dne 8. 7. 1997 (N 94/8 SbNU 361)]. Vlastník má povinnost dbát na práva jiných osob a má povinnost zdržet se takové realizace svého vlastnického práva, která by znamenala zásah do vlastnického či jiného práva druhého.

35. V případě ochrany vlastnického práva je zaručena ochrana tohoto práva před zásahy veřejné moci. Vedle toho právo na ochranu vlastnického práva zavazuje „veřejnou moc, aby vlastníkovi poskytla ochranu v případě, kdy by jeho vlastnické právo bylo rušeno či omezováno ze strany třetích subjektů" [nález sp. zn. IV. ÚS 1735/07 ze dne 21. 10. 2008 (N 177/51 SbNU 195), bod 31]. Účastníci jsou si tak rovni a základní právo na ochranu vlastnictví zaručené Listinou „prozařuje" podústavním právem.

36. V projednávané věci obsah vlastnického práva chrání jednak žalovanou jakožto vlastníka budovy č. p. X1, který náležitě a dostatečně pečuje o svoji budovu, neboť jej k tomu vlastnictví zavazuje, zároveň však chrání i stěžovatelku. Žalovaná pečovala o budovu tím, že z budovy odstranila vlhkost a chránila ji proti zhroucení nezbytnými úpravami, v tomto případě nařízenými státním orgánem (úřadem městské části). Byť doposud nebylo s konečnou platností rozhodnuto, jestli žalovaná při úpravách postupovala v souladu s rozhodnutím městské části ani bylo-li rozhodnutí úřadu městské části zákonné z pohledu podústavního práva, není to pro posouzení ústavní stížnosti podstatné. Podstatné je, že provedenými úpravami žalovaná (vlastnice budovy č. p. X1) sice vykonávala své vlastnické právo a z pohledu občanského práva měla právo se svým vlastnictvím „v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit" (§ 1012 o. z.), zároveň však byla omezena zákazem „nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit" (§ 1012 druhá věta o. z.), neboli z pohledu ústavního práva zákazem rušit vlastnické právo druhého.

37. Ochrany svého vlastnického práva se žalobce může domáhat u soudu. Soudy jsou povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly právům ochranu (čl. 90 Ústavy České republiky). Žalobce, který se takovéto ochrany dovolává, tak může činit „stanoveným postupem" ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Konkrétní náležitosti práva na

přístup k soudu jsou upraveny v procesních předpisech podústavního práva, které kogentně stanoví, jakými způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní ochranu realizovat a případně i omezit [nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2398/18 ze dne 14. 8. 2019 (N 147/95 SbNU 272), bod 29]. Tyto postupy nelze vykládat striktně či mechanicky, pokud by to vedlo k znemožnění přístupu k spravedlnosti [nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 14/18 ze dne 2. 12. 2019 (N 201/97 SbNU 155), bod 33].

38. Podstatou toho, proč obecné soudy v posuzované věci zamítly podání stěžovatelky, bylo, že podle nich stěžovatelka k ochraně svého vlastnického práva formulovala žalobní petit tak, že mu nebylo možné podle zjištěného skutkového stavu vyhovět. Zároveň ji soudy poučily, že jejich úkolem není poskytovat jí návod při formulaci žalobního petitu, a pokud se domáhala navrácení nemovitosti žalované do původního stavu, které dle soudem ustanovené znalkyně nebylo možné, bylo nezbytné žalobu zamítnout. Nejvyšší soud pak doplnil, že krom toho, že nebylo možné vyhovět žalobě na ochranu proti hrozící škodě, mohla se stěžovatelka domáhat jiné ochrany, což však neučinila.

39. Jelikož obsah rozhodnutí ve věci samé soud vyslovuje ve výroku rozsudku [§ 155 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)], je obsah žalobního petitu důležitou náležitostí podání k soudu. Podle judikatury Nejvyššího soudu však „[p]ouze soud rozhoduje, jak bude formulován výrok jeho rozhodnutí; případným návrhem žalobce na znění výroku rozhodnutí přitom není vázán. Při formulaci výroku rozhodnutí soud samozřejmě musí dbát, aby vyjadřoval (z obsahového hlediska) to, čeho se žalobce žalobou domáhal (…)“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2003 sp. zn. 21 Cdo 909/2003). Z § 153 odst. 2 o. s. ř. totiž vyplývá, že v zásadě soud nemůže překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají (s výjimkou případů, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky).

40. Ústavní soud již v minulosti konstatoval, že formulace žalobního petitu v civilních sporech není pro stranu žalující snadným úkolem. V některých případech sice může být relativně jednoduchá, v jiných však bude třeba zvýšené aktivity soudu při aprobování žalobcových procesních úkonů, ať již půjde o výchozí posouzení žalobního petitu, připuštění jeho změny, nebo rozhodování o neúčinnosti jeho částečného zpětvzetí [nález sp. zn. II. ÚS 1507/17 ze dne 5. 9. 2017 (N 167/86 SbNU 721)]. Ústavní soud shledal, že v takových procesně náročných situacích nelze bezvýhradně, okamžitě a jednostranně zatížit co do definitivní verze žalobních tvrzení i žalobního petitu pouze žalobce [srov. § 101 odst. 1 písm. a) o. s. ř.]. Ten totiž nemusí disponovat na počátku sporu všemi vědomostmi předurčujícími obsah povinnosti stanovené žalovanému. Skutkové podklady pro stanovení této povinnosti mohou být zjišťovány teprve postupně a přispět k tomu může i znalecké posouzení okolností věci.

41. Rozsah skutkových okolností, které je potřeba zjistit, záleží na tom, čeho se žalobce domáhá a jaká žaloba je v řízení použita.

42. Vlastníci budov, jež jsou ohroženy úpravami na sousedních nemovitostech, mohou využít různé způsoby ochrany svého vlastnického práva. Jejich náležitosti a postupy k jejich využití jsou upraveny podústavním právem. V projednávané věci se stěžovatelka dovolávala v některých podáních vlastnické negatorní žaloby, kterou občanský zákoník upravuje takto: „Vlastník se může domáhat ochrany proti každému, kdo neprávem zasahuje do vlastnického práva nebo je ruší jinak než tím, že mu věc zadržuje“ (§ 1042 o. z.). Stěžovatelka se dále dovolávala i § 2903 odst. 2 o. z.: „Při vážném ohrožení může ohrožený požadovat, aby soud uložil vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící újmy.“ Stěžovatelka rovněž uváděla, že jí úpravy působí škody, v úvahu tak přicházela i žaloba na náhradu škody. Podle § 420 a násl. starého občanského zákoníku „každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti“ (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015 sp. zn. 22 Cdo

4884/2015 k přechodným ustanovením ohledně nároku na náhradu škody, z něhož vyplývá, že pro posuzovanou věc se zde použije starý občanský zákoník).

43. Žalobou podle § 2903 o. z. se může žalobce domáhat ochrany pouze u škody teprve hrozící (SPÁČIL, J. Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku. Praha: C. H. BECK, 2002, s. 107). Soudy se v této věci shodly, že ke škodě na budově stěžovatelky již došlo.

44. Ve vztahu k negatorní žalobě Nejvyšší soud v usnesení ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. 22 Cdo 2886/2014 uvedl: „Vlastnickému právu jako právu absolutnímu odpovídá absolutní povinnost všech nerušit vlastníka ve výkonu jeho práva (…) Poruší-li někdo povinnost nerušit vlastníka ve výkonu jeho práva tím, že do jeho práva zasáhne, vznikne mezi ním a vlastníkem relativní právní vztah, jehož subjekty jsou individualizovány a jehož obsah je jiný než obsah absolutního vlastnického práva (obsahem je kupř. povinnost individualizovaného rušitele upustit od konkrétního zásahu do vlastnického práva).“ V negatorní žalobě musí být rušební činnost „konkretizovaná nejen ve skutkovém ději uvedeném v žalobě, ale i v žalobním návrhu. Je přípustné formulovat zákaz i obecněji než jen pouhým uvedením rušivého zásahu, ke kterému došlo: lze se také spokojit s vymezením rušivé činnosti označené předmětem zásahu a uvedením negativního důsledku, ke kterému nesmí dojít“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2005 sp. zn. 22 Cdo 1485/2005).

45. Ustanovení § 1042 o. z. nekonkretizuje, čeho se může prostřednictvím negatorní žaloby vlastník domáhat. Podle starší judikatury bylo možné se negatorní žalobou domáhat i toho, aby žalovaný odstranil následky už vykonaných rušivých zásahů (stanovisko kolégia Najvyššieho súdu SSR ze dne 27. 6. 1972 sp. zn. Cpj 59/71, zveřejněné pod č. Rc 65/1972; část II). Podle Nejvyššího soudu však nyní „možnost uvedení poškozené věci do předešlého stavu právo upravuje, (…) není důvod v tomto ohledu extenzívním výkladem připouštět tuto možnost i u vlastnické žaloby (…). Domáhá-li se vlastník proti bývalému držiteli (případně i proti jiné osobě) uvedení věci do stavu, v jakém byla před neoprávněným zásahem této osoby do věci, lze jeho nárok posoudit jen podle ustanovení ObčZ o náhradě škody, pokud odstranění následků neoprávněného zásahu je obsahově shodné s uvedením do předešlého stavu podle § 442 odst. 2 ObčZ.“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2002 sp. zn. 22 Cdo 735/2001; obdobně též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2016 sp. zn. 22 Cdo 870/2014). Vznikla-li tedy v důsledku neoprávněného zásahu do vlastnického práva škoda, jejíž náhrady se lze domáhat podle ustanovení o náhradě škody, podle Nejvyššího soudu „nelze požadovat uvedení do předešlého stavu podle § 126 odst. 1 ObčZ [nyní § 1042 o. z.], případně požadovat negatorní žalobou takové odstranění následku neoprávněného zásahu, které je uvedením do předešlého stavu“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2002 sp. zn. 22 Cdo 735/2001). V těchto případech má podle judikatury přednost využití žaloby na náhradu škody.

46. Nejvyšší soud tuto větev své judikatury poté upřesnil tak, že rozlišil u negatorních žalob mezi jednorázovým a trvajícím neoprávněným zásahem do vlastnického práva. V případě jednorázových zásahů zásah skončil a z § 1042 o. z. „není možné vyvozovat další práva vlastníka, která zákon na základě tohoto ustanovení nezakládá. Vlastník věci je tedy oprávněn domáhat se v případě jednorázového zásahu odstranění důsledků tohoto zásahu pouze z titulu náhrady škody. V případě trvajícího zásahu do vlastnického práva vzniká mezi vlastníkem a rušitelem relativní právní vztah (jehož obsahem je kupř. povinnost individualizovaného rušitele upustit od konkrétního zásahu do vlastnického práva) a vlastník má po dobu trvajícího zásahu (…) právo domáhat se po rušiteli, aby se tohoto rušení zdržel podle § 1042 o. z.“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. 22 Cdo 2886/2014 a podobně i napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu). V jiném případě, kde žalovaní upevnili na budovu žalobce 11 kusů krokví, a zasáhli tak do střešní konstrukce stavby žalobců, Nejvyšší soud jako příklad jednorázového zásahu uvedl poškození trámu, střechy či jiné části stavby žalobců při umísťování krokví na pozednici a jako příklad trvajícího zásahu opření

střechy stavby žalovaných o stavbu žalobců bez soukromoprávního titulu (rozsudek ze dne 30. 10. 2019 sp. zn. 22 Cdo 911/2018). V těchto případech je pro odstranění trvajícího zásahu (umístění krokví do střešní konstrukce) třeba aplikovat ustanovení o negatorním nároku.

47. Podle nauky by navíc mělo být možné, aby „[v] rámci jedné žaloby požadoval žalobce vedle negatorní ochrany i náhradu škody nebo jiný, na zavinění závislý nárok. Tyto dva nároky je však třeba odlišit (…) [N]árok na uvedení do původního stavu je požadavkem, který lze uplatnit v rámci negatorní žaloby (…), přičemž tento požadavek může směřovat i na odstranění následků protiprávních zásahů“ (PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. Občanský zákoník, komentář, Praha: C. H. BECK, 2017, § 1042, body 18–20, podobně viz též Winterová, A. Komentář ASPI, k § 1042).

48. Ve věci přezkoumávané ústavní stížnosti Nejvyšší soud shledal, že vlastník má po dobu trvajícího zásahu právo domáhat se po rušiteli, aby se rušení zdržel. Tomuto postupu však podle Nejvyššího soudu bránilo to, že se stěžovatelka domáhala zásahu napravujícího negativní dopady na domě žalované, nikoli na svém domě a že se nedomáhala náhrady škody, která jí zásahem do jejího vlastnického práva vznikla (viz výše body 22–23).

49. Stěžovatelka zjevně váhala, jaký žalobní typ je namístě využít, a žádala o navrácení budovy žalované do původního stavu. Současně však opakovaně upozornila na to, že nemá dostatek informací, aby požadovala konkrétní úpravy, jež by méně zasahovaly do vlastnického práva žalované a současně postačovaly k nápravě škod na její nemovitosti. Do žalobního návrhu zahrnula žádost napravit škody na její budově způsobené stavebními úpravami.

50. Ústavní soud výše uvedl, že rozsah zjišťovaných skutkových okolností záleží na použité žalobě. Zároveň však platí, že aby mohl vlastník, na jehož nemovitosti se negativně projevují stavební úpravy sousední nemovitosti, formulovat svůj nárok, je zapotřebí dobře zjistit skutkový stav. V některých případech žalobce teprve na základě něj zjistí, jestli se má domáhat pouze ukončení stávajícího zásahu, tedy odstranění provedených stavebních úprav, anebo zdali k nápravě následků bude potřeba dalších stavebních úprav a jaké by to měly být. Jak již Ústavní soud konstatoval v citované věci sp. zn. II. ÚS 1507/17, pokud žalobce nedisponuje na počátku sporu všemi vědomostmi předurčujícími obsah povinnosti stanovené žalovanému, skutkové podklady pro stanovení této povinnosti mohou být zjišťovány teprve postupně.

51. Stěžovatelka po celou dobu řízení uváděla, že je pro ni složité naformulovat žalobní petit s ohledem na nedostatek informací. V žalobě ze dne 18. 10. 2012 navrhovala stěžovatelka, aby byl ustanoven znalec zejména z oboru statiky. Když později obvodní soud vyzval stěžovatelku, aby doplnila žalobní návrh, požádala stěžovatelka o prodloužení lhůty k doplnění s odůvodněním, že „nemá možnost podrobně ověřit stav prací na nemovitosti žalované, a proto i specifikace petitu je značně ztížena“. Stěžovatelka uvedla, že nebyla účastníkem správních řízení a stavební úřad nereagoval na její opakované žádosti o zpřístupnění nemovitosti žalované (doplnění žalobního návrhu ze dne 1. 3. 2013). V doplnění žaloby ze dne 15. 3. 2013 stěžovatelka uvedla, že „jí nejsou známy veškeré práce, které byly žalovanou na předmětné nemovitosti provedeny, neboť předmětná nemovitost nebyla žalobkyni přes její žádosti zpřístupněna“. V opětovném doplnění žaloby z dubna 2015 stěžovatelka zdůraznila, že jelikož „nemá přístup do nemovitosti žalované, nemá k dispozici plány skutečného provedení stavebních prací, nebylo provedeno žádné zaměření původních ani stávajících konstrukcí a stávající dokumentace se osvědčuje jako vadná či rozporná, odkazuje (…) na deficit informací a závěry rozsudku Nejvyššího soudu (…), dle nichž postačuje, pokud (…) označí rozhodné skutečnosti a určí, čeho se domáhá, tak aby byl vymezen předmět řízení“. Z toho důvodu rovněž stěžovatelka navrhla vypracování znaleckého posudku zejména z oboru statiky staveb s tím, že následně upřesní žalobní návrh (doplnění žaloby).

52. Znalkyně, jejíž odborností byla ekonomika (cena a odhady nemovitostí) a obor stavebnictví (stavby obytné, průmyslové i zemědělské), ve svých vyjádřeních u několika bodů konstatovala, že k určitým položeným otázkám se musí vyjádřit statik. Dokonce i žalovaná zpočátku namítala ustanovení zvolené znalkyně právě s odkazem na to, že odbornost statika znalkyně nemá. V řízení však soud využil pouze uvedenou znalkyni. Během výslechu znalkyně se právní zástupkyně stěžovatelky tázala, jestli by bylo možné znalecký posudek doplnit o posouzení statika. Poté, co byla u jednání znalkyně k písemně zpracovanému posudku vyslechnuta, stěžovatelka opětovně požádala o další znalecký posudek z oboru statiky. Tyto návrhy obvodní soud zamítl s tím, že ze skutkového stavu zjistil vše potřebné pro rozhodnutí o žalobním návrhu. Během jednání, u něhož soud znalkyni vyslechl, žalovaná uvedla, že znalecký posudek je založen na dokumentaci, ale některé z úprav byly provedeny odlišně od dokumentace. Jelikož se podle tvrzení obou stran lišil reálný stav od stavu zachyceného v dokumentaci, bylo nezbytné takové znalecké posouzení, které by posoudilo reálně provedené úpravy. Stěžovatelce tak pro formulaci jejího nároku nemohlo pomoci ani to, že během soudního řízení získala přístup k dokumentaci.

53. Na to, že má omezené informace, tedy stěžovatelka upozorňovala opakovaně a rovněž opakovaně navrhovala vypracování znaleckého posudku v oboru statiky, jehož výsledkem měl být rovněž návrh řešení stavby tak, aby byla napravena škoda, která vzniká na její budově. Tyto její důkazní návrhy soudy zamítly.

54. V případech, kdy vlastník nemovitosti má omezený přístup k informacím nezbytným pro specifikaci svého požadavku, neboť nemá přístup k sousední nemovitosti a k její stavební dokumentaci, může mu usnadnit přístup k těmto informacím právě soud ve svých skutkových zjištěních. Obvodní i odvolací soud spatřují roli soudů pouze v rozhodnutí o nároku, který stěžovatelka naformulovala s ohledem na omezené informace, jež měla k dispozici, aniž by věc posoudil statik, jehož ustanovení se opakovaně domáhala a jehož roli v určitých ohledech zdůraznila i ustanovená znalkyně. Příliš formalistické vnímání této role však může vést k tomu, že těm, co se obracejí na soud, není poskytnuta ochrana jejich práv.

55. Postup soudů při zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad a aplikace jiných než ústavních předpisů při řešení případů jsou záležitostí obecných soudů. V občanském soudním řízení musí při rozhodování ve věci soudy zjistit skutkové okolnosti případu prostřednictvím důkazů a na takto zjištěný skutkový stav mohou aplikovat právní úpravu. Podle § 153 o. s. ř. soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu věci. Za tím účelem provádí soud dokazování, přičemž jen soudu přísluší rozhodnout, které z navržených důkazů provede a které nikoli (§ 120 odst. 1 o. s. ř.). Tyto důkazy poté soud hodnotí „podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci“ (§ 132 o. s. ř.).

56. Při prokazování skutečností, které vyžadují odborné znalosti, jež soudy samy nemají, využívají znalecké posudky. Mnohdy mají znalecké posudky rozhodující vliv na posouzení skutkového stavu věci. V civilním řízení je posílena odpovědnost stran za předložení důkazů, platí však zásady práce s provedenými důkazy v tom, že soud nesmí relevantní důkazy opomenout, nesmí je upravovat či měnit jejich obsah. V odůvodnění rozhodnutí je povinen se soud vypořádat se všemi provedenými důkazy a přesvědčivě zdůvodnit, na základě čeho a jakým postupem dospěl ke zjištění skutkových okolností posuzované věci (TOMOSZEK, M. Jaké zásady pro znalecké dokazování vyplývají z práva na spravedlivý proces? Časopis pro právní vědu a praxi. 2020, č. 1, s. 59, srov. též KOPA, M. In: Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod, Komentář. Praha: C. H. BECK, 2020, komentář k čl. 36, V. Základní ústavní principy dokazování, www.beck-online.cz).

57. Z čl. 36 Listiny vyplývá požadavek provést všechny důkazy nezbytné ke zjištění skutkového stavu věci. Porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny obvykle nelze spatřovat v tom, že soud nevyhověl všem důkazním návrhům účastníků podle § 120 odst. 1 o. s. ř. To však platí pouze potud, pokud lze z provedených důkazů bezpečně usoudit na skutkový stav posuzované věci [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 150/93 ze dne 3. 11. 1994 (N 49/2 SbNU 87), nález sp. zn. II. ÚS 92/95 ze dne 1. 11. 1995 (N 72/4 SbNU 191), nález sp. zn. I. ÚS 307/98 ze dne 11. 7. 2001 (N 111/23 SbNU 87) a nález sp. zn. I. ÚS 455/06 ze dne 9. 5. 2007 (N 75/45 SbNU 175)].

58. Důkazní návrh účastníka řízení mohou soudy odmítnout, s náležitým odůvodněním, toliko ze tří důvodů: prvním je argument, dle něhož skutečnost, kterou má důkaz prokázat, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Druhý argument vychází z vypovídací hodnoty důkazu, tedy není-li důkaz způsobilý prokázat tvrzenou skutečnost. Třetím argumentem je nadbytečnost důkazu, tedy argument, dle něhož byla-li skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je důkaz navržen, již s potřebnou mírou jistoty prokázána či vyvrácena [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239), nález sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51), nález sp. zn. III. ÚS 95/97 ze dne 12. 6. 1997 (N 76/8 SbNU 231)].

59. Při posouzení toho, zdali je skutečnost, kterou má důkaz prokázat, pro rozhodnutí relevantní a zdali určitá skutečnost byla s potřebnou mírou jistoty prokázána, musí soud zvážit, jestli zjištěný skutkový stav odpovídá na otázky důležité pro posouzení žalobního návrhu. Přitom musí mít na vědomí rovněž to, že v soudním řízení by měla být poskytnuta ochrana základním lidským právům ve smyslu čl. 4 Ústavy, jsou-li v daném případě ve hře. Funkcí soudů je poskytovat ochranu právům jednotlivce (čl. 90 Ústavy) a v materiálním právním státě i ochranu základním právům (čl. 4 Ústavy), a to i v horizontálních vztazích, v nichž jsou si jejich účastníci rovni. I v těchto případech jsou soudy povinny pečlivě vážit lidská práva „prozařující“ při výkladu a aplikaci jednoduchého práva a jsou povinny jim poskytnout ochranu [nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)]. V tomto případě se jednalo o právo na ochranu vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

60. Soudy odmítly provést dodatečný znalecký posudek z oboru statiky s odůvodněním, že takový důkaz by byl již nadbytečný. Při vědomí, že soudy dospěly k závěru, že to, co stěžovatelka požaduje (žalobní návrh), není přiměřené pro ochranu jejího vlastnictví, když zároveň stěžovatelka poukazovala na to, že nemá dostatek informací, jak navrhnout opatření, která by měla vést k nápravě stavu její nemovitosti, se jeví, že tento znalecký posudek mohl značně doplnit informace o skutkovém stavu věci a pomoci stěžovatelce lépe zvolit žalobní typ i naformulovat žalobní návrh.

61. Neprovedení navrhovaného důkazu mělo značný dopad na to, že poté byla žaloba stěžovatelky zamítnuta. Soudy připustily, že nápravu může stěžovatelka požadovat, nicméně má ji hledat společně s žalovanou vhodným postupem, který určí statik. Prostředkem k hledání tohoto společného řešení tak nemá být soud. Nejvyšší soud pak toto konstatování upřesnil tím, že dovodil, že kdyby se stěžovatelka byla domáhala náhrady škody, byl by možný další postup v jejím řízení. Stěžovatelka se obrátila na soudy právě proto, že snaha o domluvu s žalovanou selhala a že nebyla schopna zjistit skutečný rozsah provedených úprav bez pomoci soudu. Bez toho neměla informace, jestli lze budovu žalované vrátit do původního stavu a jestli by se tím vyřešily potíže, které způsobily stavební úpravy na její nemovitosti. Dožadovala se tedy znaleckého posudku z oboru statiky a hydrologie, aby mohla svůj žalobní návrh upravit. Na základě znaleckého posudku se zjistilo, že navrácení do původního stavu budovy žalované by nejen nebylo dostatečným opatřením k odstranění způsobených škod, ale navíc by ani nebylo možné. Nebylo však ještě zjištěno, jaká opatření by byla dostatečná (viz výše). Ústavní soud shledal, že v posuzované věci nezjistily obecné

soudy skutkový stav věci dostatečně s ohledem na to, že stěžovatelka se domáhala ochrany před zásahem do nemovitosti v jejím vlastnictví, tedy že se domáhala ochrany svého vlastnického práva.

62. Ostatně zatím se ani nejeví, že by stěžovatelce poskytly ochranu jejího vlastnického práva správní orgány, ač se ochrany domáhá různými způsoby od roku 2011 (viz např. stanovisko Veřejného ochránce práv ze dne 24. 6. 2014 sp. zn. 7637/2012/VOP, podle něhož „[s]tavební úřad Úřadu městské části Praha 1 nezákonným rozhodnutím umožnil stavební činnost, která závažným a rozsáhlým způsobem zdevastovala nemovitou kulturní památku měšťanský dům ‚XY' na Hradčanech, v Pražské památkové rezervaci – jednom z nejcennějších památkově chráněných území České republiky zapsaném i na seznamu UNESCO“, rozsudky týkající se přezkumného řízení vztahujícího se k rozhodnutí o nařízení zabezpečovacích prací popsané v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 30. srpna 2016 č. j. 5 As 203/2015 - 141, odvolací řízení ve věci dodatečného povolení stavby).

63. Soudy měly nejprve doplnit zjištění skutkového stavu a poté, kdy by bylo zřejmé, jaká opatření mohou pomoci napravit vzniklé škody, bylo namístě, aby obecné soudy dále navedly poučovací povinností stěžovatelku k úpravě petitu. Poučovací povinnost soudů, jež je součástí práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, se týká i povinnosti navést navrhovatele ke správné úpravě žalobního petitu [nález sp. zn. I. ÚS 352/2000 ze dne 26. 3. 2002 (N 38/25 SbNU 307)]. Již Nejvyšší soud v prvním usnesení, jímž potvrdil projednatelnost žaloby, uvedl, že je-li zřejmé, čeho chce stěžovatelka dosáhnout, není formulace petitu v konečném rozhodnutí výlučně na stěžovatelce, ale je povinností obecných soudů. Výše citovaná ustanovení občanského zákoníku je třeba vyložit tak, že se žalobci mohou jedním žalobním návrhem domáhat jak negatorního nároku, tak zároveň i nároku na náhradu škody, případně soudy mají možnost jejich návrh vyložit tak, že je potřeba aplikovat ustanovení o náhradě škody (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015 sp. zn. 22 Cdo 4143/2013).

64. Ústavní soud připomíná, že obecné soudy musí nejen respektovat právo, ale také jejich výklad a aplikace práva musí směřovat ke spravedlivému výsledku. Zákonná ustanovení bylo možné vyložit tak, že by soudy umožnily stěžovatelce žalobní návrh opět upřesnit na základě informací vyplývajících ze znaleckého posudku, případně mohly nařídit provedení dalšího posudku ze strany statika, a tím urychlit nalezení řešení, které by co nejméně zasahovalo do vlastnického práva jak žalované, tak stěžovatelky. Za této situace zamítnutí návrhu stěžovatelky s tím, že stěžovatelka může věc žalovat „znovu a lépe“, vedlo k tomu, že stěžovatelce nebyla poskytnuta efektivní soudní ochrana ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Tímto postupem tedy soudy neposkytly požadovanou ochranu vlastnickému právu stěžovatelky, ale ani žalované, když je odkázaly opětovně s řešením sporu na vlastní domluvu.

65. Soudy rezignovaly na svou procesní povinnost zjistit skutkový stav tak, aby žalobce věděl, čeho se má domáhat, a řádně žalobce poučit o jeho procesních možnostech. Odvolací soud se mýlí, když uvádí, že není rolí civilního soudu provádět šetření ke zjištění toho, jaký nárok by měl být uplatněn. Civilní soudy jsou povinny zachovat rovné postavení účastníků řízení, ale zároveň mají povinnost nalézt skutkový stav věci v případech, kdy k informacím nemají přístup strany samotné, a usnadnit jim tím přístup k soudu. V případě, že soudy sice shledají, že nemovitost stěžovatelky byla úpravami na sousední nemovitosti poškozena, ale rezignují na možnost zjistit skutkový stav věci tak, aby stranám pomohly hledat řešení, jež by mohlo pomoci k odstranění této škody, a odkazují obě strany na další řízení stavebního úřadu, orgánů památkové péče a domluvu obou stran, přenáší svou odpovědnost chránit vlastnická práva na jiné orgány. Tímto postupem soudy rezignovaly na svůj ústavní závazek zákonem stanoveným způsobem poskytnout ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy České republiky). Obecné soudy tak svými rozhodnutími porušily právo stěžovatelky na

spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a v důsledku toho i její právo na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

IV. Závěr

66. Ústavní soud dospěl k závěru, že v posuzované věci jak Nejvyšší soud, tak Městský soud v Praze a Obvodní soud pro Prahu 1 svými rozhodnutími porušily právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

67. Z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny v civilních věcech vyplývá povinnost při zachování rovného postavení účastníků zjistit skutkový stav věci tak, aby strany, které vyjádřily, čeho chtějí dosáhnout, ale nepřesně formulovaly žalobní návrh, měly možnost tento návrh upravit. Funkcí soudů je poskytovat ochranu základním právům, včetně práva na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, i v horizontálních vztazích, kde strana sporu nemá jinou možnost domoct se informací než prostřednictvím soudu. Je proto nezbytné, aby soudy důsledně zvážily, jestli byly potřebné skutečnosti dostatečně prokázány, jestli navrhované důkazy jsou relevantní. Součástí práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny je rovněž poučení o možnosti návrh na základě zjištěného skutkového stavu věci upravit. Shledaly-li soudy poškození nemovitosti stěžovatelky, a zároveň nezjistily skutkový stav věci tak, aby stranám pomohly nalézt řešení, jež by vedlo k odstranění této škody, přenesly tím svou odpovědnost poskytnout ochranu vlastnickému právu dílem na správní orgány a dílem na strany sporu.

68. V posuzovaném případě nyní bude povinností obecných soudů provést stěžovatelkou požadovaný důkaz spočívající ve znaleckém statickém posouzení obou budov i další potřebné kroky ke zjištění skutkového stavu a dále splnit svou poučovací povinnost, jak je výše uvedeno.

69. Jelikož napadenými rozhodnutími bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a v důsledku toho i její právo na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil.

Č. 50
Odmítnutí návrhu na vydání předběžného opatření pro včasné nesložení jistoty (nepřípustnost přepjatého formalismu)
(sp. zn. I. ÚS 3174/20 ze dne 10. března 2021)

Odmítne-li soud návrh účastníka na nařízení předběžného opatření podle § 75b odst. 2 občanského soudního řádu, byť byla dříve složená a dosud nevrácená jistota za dřívější zamítnutý návrh stejného účastníka v den podání pozdějšího návrhu v dispozici daného soudu a byť účastník projevil svoji vůli použít tuto složenou a dosud nevrácenou jistotu jako jistotu pro jeho nový návrh srozumitelně a bez jakýchkoliv pochybností, je takový postup soudu nepřípustně formalistický a zároveň je v rozporu s právem účastníka na přístup k soudu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatele Ondřeje Vobruby, zastoupeného Mgr. Martinem Doležalem, advokátem, se sídlem v České Skalici, Kladenská 2253/23, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 35 Co 284/2020-129 ze dne 31. 8. 2020 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 32 Nc 1212/2020-118 ze dne 4. 8. 2020, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a Project Real Estate Lambda, s. r. o., se sídlem v Praze 2, Jana Masaryka 56, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 35 Co 284/2020-129 ze dne 31. 8. 2020 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 32 Nc 1212/2020-118 ze dne 4. 8. 2020 bylo porušeno stěžovatelovo právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 35 Co 284/2020-129 ze dne 31. 8. 2020 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 32 Nc 1212/2020-118 ze dne 4. 8. 2020 se zrušují.

Odůvodnění

I. Vymezení projednávaného případu

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť je přesvědčen, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Podle stěžovatele obecné soudy formalisticky odmítly opakovaný návrh stěžovatele na nařízení předběžného opatření s tím, že

stěžovatel řádně nezaplatil příslušnou jistotu, ačkoliv ta byla v době rozhodnutí fakticky složena na účtu soudu.

II. Rekapitulace procesního vývoje a skutkových okolností věci

2. Stěžovatel je ve sporu s vedlejší účastnicí ohledně odpovědnosti za vady na bytové jednotce, kterou vedlejší účastnice stěžovateli prodala. Jelikož stěžovatel pojal obavu, že se vedlejší účastnice snaží zcizit svůj jediný majetek a že výkon případného soudního rozhodnutí o povinnosti zaplatit částku odpovídající slevě z kupní ceny bude ohrožen, podal dne 28. 7. 2020 u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „nalézací soud“) návrh na nařízení předběžného opatření. Navrhovaným předběžným opatřením mělo být vedlejší účastnici uloženo, aby se zdržela jakéhokoliv právního jednání směřujícího ke zcizení její bytové jednotky, k ní náležícího podílu, jakož i dalšího pozemku; stěžovatel se dále domáhal, aby příslušnému katastrálnímu úřadu bylo zakázáno provést související vklad vlastnického práva. K zajištění případné náhrady škody nebo jiné újmy, která by vznikla předběžným opatřením, složil stěžovatel do pokladny nalézacího soudu dne 27. 7. 2020 částku 10 000 Kč. Nalézací soud stěžovatelův návrh zamítl usnesením č. j. 32 Nc 1210/2020-96 ze dne 29. 7. 2020, neboť dospěl k závěru, že stěžovatel neprokázal, že by potenciální výkon rozhodnutí měl být ohrožen, a rozhodl rovněž o vrácení složené jistoty z účtu soudu; podle nalézacího soudu měla vedlejší účastnice další nemovitý majetek, se kterým nebylo nijak nakládáno. Dne 1. 8. 2020 se stěžovatel vzdal práva odvolání proti danému usnesení ze dne 29. 7. 2020.

3. Následně stěžovatel podal dne 2. 8. 2020 nový návrh na nařízení předběžného opatření, kterým se domáhal totožného rozhodnutí jako v původním návrhu ze dne 28. 7. 2020; svoji argumentaci doplnil o vyjádření k dalšímu existujícímu majetku zjištěnému nalézacím soudem v předchozím rozhodnutí, jehož cena byla podle stěžovatele velmi nízká. V novém návrhu rovněž stěžovatel požádal o „přepis“ složené jistoty z původního návrhu k návrhu novému (č. l. 7 soudního spisu sp. zn. 32 Nc 1212/2020 – viz níže). Nalézací soud druhý návrh stěžovatele podle § 75b odst. 2 občanského soudního řádu (dále též „o. s. ř.“) odmítl ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 4. 8. 2020, protože stěžovatel podle něj řádně nesložil za návrh na nařízení druhého předběžného opatření jistotu ve výši 10 000 Kč, a to v den, kdy byl opakovaný návrh podán. V odůvodnění napadeného usnesení nalézací soud uvedl, že stěžovatel složil jistotu k návrhu dne 27. 7. 2020 v jiné věci vedené pod sp. zn. 32 Nc 1210/2020, ve které byl návrh zamítnut a rozhodnuto pravomocně o vrácení složené jistoty; nalézací soud jistotu dosud nemohl vrátit, ačkoliv usnesení nabylo právní moci dne 1. 8. 2020, protože stěžovatel nesdělil za účelem vrácení peněz číslo svého bankovního účtu. Dotazem na účtárnu soudu nalézací soud zjistil, že ve věci vedené pod sp. zn. 32 Nc 1210/2020 nebyla podána žádost, aby jistota, která má být vrácena, byla připsána k jinému návrhu. Nalézací soud konečně odkázal na zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o účetnictví“), s tím, že soud, stejně jako ostatní osoby, musí přijaté platby evidovat řádným způsobem a nelze s nimi bez zákonných podkladů manipulovat.

4. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 31. 8. 2020 potvrdil napadené rozhodnutí nalézacího soudu ze dne 4. 8. 2020 jako věcně správné. Podle odvolacího soudu ze zákonné úpravy vyplývá, že jistota se skládá ve stejný den, kdy je podán návrh na nařízení předběžného opatření. Nedal-li stěžovatel pokyn soudu v řízení vedeném pod sp. zn. 32 Nc 1210/2020 k převodu složené jistoty do řízení vedeného pod sp. zn. 32 Nc 1212/2020, a to ke dni 2. 8. 2020, zákonná podmínka složení jistoty spolu s podáním návrhu dne 2. 8. 2020 nebyla podle odvolacího soudu naplněna.

III. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že postup nalézacího soudu byl svévolný a příliš formalistický, neboť stěžovatel identifikoval původní složenou jistotu ve druhém (opakovaném) návrhu na nařízení předběžného opatření ze dne 2. 8. 2020. V době podání druhého návrhu na nařízení předběžného opatření tedy jistota ve výši 10 000 Kč byla v dispozici soudu.

6. Ustanovení § 75b občanského soudního řádu podle stěžovatele nevylučuje, aby příslušná jistota byla složena i dříve, než je podán samotný návrh. Ze zákonné úpravy nevyplývá ani to, že by stěžovatel musel příslušnou jistotu samostatně identifikovat v původním (pravomocně skončeném) řízení a „dedikovat" ji do návrhu nového. Stěžovatel v tomto smyslu poukazuje zejména na nález sp. zn. I. ÚS 1008/13 ze dne 12. 5. 2014 (N 87/73 SbNU 473) týkající se uhrazení jistoty na jiný bankovní účet příslušného soudu než ten, který byl pro přijímání jistot určen.

IV. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas [§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu")] a není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona; stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 téhož zákona) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníka řízení a vedlejší účastnici řízení, aby se k ústavní stížnosti stěžovatele vyjádřili.

9. Odvolací soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení; vedlejší účastnice se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřila. Nalézací soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení; zdůraznil, že v dané věci musel postupovat podle již pravomocného usnesení č. j. 32 Nc 1210/2020-96 a vrátit složenou jistotu, nepožádal-li stěžovatel výslovně v této věci, aby jistota byla přepsána k jinému návrhu. Stěžovateli nic nebránilo buď složit s podaným druhým návrhem jistotu novou, nebo výslovně podat návrh na přepis jistoty ve věci sp. zn. 32 Nc 1210/2020. Stěžovatel byl podle nalézacího soudu zastoupen advokátem a zákonná úprava týkající se složení jistoty je striktní. Soud nemůže sám činit za účastníky úkony, zvláště za situace, kdy by následně mohlo dojít k nesprávnému úřednímu postupu.

10. Předmětná vyjádření Ústavní soud stěžovateli k replice nezasílal, neboť neobsahovala žádnou novou argumentaci ani nové skutečnosti.

VI. Upuštění od ústního jednání

11. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaných spisů a podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

12. Podle čl. 83 Ústavy České republiky je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti a k zásahu do rozhodovací činnosti obecných soudů je povolán výhradně tehdy, nebyl-li z jejich strany dodržen ústavní rámec.

13. Esenciální součástí práva jednotlivce na soudní ochranu je právo na přístup k soudu, zaručené jak v čl. 36 odst. 1 Listiny, tak i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"). Právo na přístup k soudu není absolutní a podléhá některým omezením, jež jsou vtělena do procesních předpisů v zájmu efektivity

řízení; žádné z těchto (legitimních) omezení však nesmí být nepřiměřené a nesmí narušovat podstatu chráněného základního práva (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 6. 2016 ve věci *Baka proti Maďarsku*, č. stížnosti 20261/12, § 120).

14. Právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému, že se může domáhat u soudu svého práva „stanoveným postupem“, přičemž „podmínky a podrobnosti upravuje zákon“ (viz čl. 36 odst. 4 Listiny). Procesní předpisy provádějící dané ustanovení Listiny musí obecné soudy interpretovat a aplikovat tak, aby na účastníky řízení nebyly kladeny nepřiměřené, tj. nad rámec smyslu a účelu právní úpravy jdoucí požadavky, a nebylo tím fakticky bráněno realizaci práva na soudní ochranu [viz bod 27 nálezu sp. zn. IV. ÚS 410/20 ze dne 16. 6. 2020 (N 129/100 SbNU 410); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Přepjatý formalismus v postupu obecných soudů může být v rozporu s požadavkem na zajištění efektivního a faktického přístupu k soudu (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 4. 2018 ve věci *Zubac proti Chorvatsku*, č. stížnosti 40160/12, § 97). Ostatně, občanský soudní řád mimo jiné v § 6 výslovně uvádí, že „[v] řízení postupuje soud předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná“.

15. Z ústavněprávního požadavku efektivní a účinné soudní ochrany vyplývá, že nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci (ke kterým při množství projednávaných věcí občas logicky dochází) nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce svých práv [nález sp. zn. IV. ÚS 204/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 10/84 SbNU 139)]. O protiústavní postup soudu jde tehdy, vybočuje-li jeho procesní postup ze zákonných pravidel, která řízení před ním upravují, a vybočení je způsobilé negativně se promítnout do výsledku řízení; tak je tomu v případě zřetelných pochybení administrativního charakteru, jimiž je kupříkladu založení rozhodné listiny do spisu jiného, omyl při datování jejího příchodu či přehlédnutí zaplacení soudního poplatku [viz bod 11 nálezu sp. zn. III. ÚS 831/20 ze dne 28. 4. 2020 (N 81/99 SbNU 472)]. Nejen evidentní „administrativní omyly“ ze strany soudu však mohou ve svém důsledku znamenat porušení práva zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

16. Výjimečný procesní institut předběžného opatření slouží k „rychlé“ ochraně práv účastníků, a to buď v průběhu již zahájeného řízení (§ 102 o. s. ř.), anebo dokonce ještě před jeho zahájením (§ 74 a násl. o. s. ř.). Jde o institut výjimečný, neboť se jím do jisté míry prolamuje zásada rovnosti, přímosti a ústnosti ovládající soudní řízení (srov. čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny), protože soud může předběžné opatření vydat bez nařízení jednání, jen na základě obsahu spisu, bez slyšení a vyjádření toho, proti němuž návrh směřuje. Procesní předpis dokonce soudu stanoví lhůtu, v níž má rychle rozhodnout o návrhu na předběžné opatření, která je bezodkladná, a není-li nebezpečí z prodlení, pak nejvýš sedmidenní (§ 75c odst. 2 o. s. ř.). Mají-li soudy ve vztahu k předběžnému opatření postupovat stanoveným způsobem, v duchu zákona a s citem pro věc, musejí mít na zřeteli vždy dva účely, k nimž předběžné opatření slouží: 1. zatímní úprava poměrů; 2. zamezení zmaření výkonu rozhodnutí (exekuce). Zejména v případech, kdy je obava z ohrožení budoucího výkonu rozhodnutí (jako v souzené věci), může hrát roli v postupu soudu každá hodina, neboť například vyvedení finančních prostředků prostřednictvím internetového bankovnictví je otázkou několika minut.

17. Aby nebyl návrh na předběžné opatření účelově zneužíván, zavedl zákonodárce s účinností od 1. 4. 2005 (novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 59/2005 Sb.) institut jistoty za návrh na předběžné opatření. Jistota má sloužit k zajištění případné újmy, která vznikne v souvislosti s předběžným opatřením, a jde tak do určité míry o „poplatek za rychlost a překvapivost“. V okamžiku, kdy je soudci předložen spis s návrhem na předběžné opatření, musí zkoumat, zda byla zaplacena (složena) příslušná jistota, a to nejpozději ve stejný den, kdy byl návrh podán; není-li „kauce“ takto u soudu složena, soud

návrh odmítne, neboť nejsou dány zákonné předpoklady pro meritorní projednání návrhu (viz § 75b odst. 1 a 2 o. s. ř.).

18. Ústavní soud se případem odmítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření pro údajné včasné nesložení jistiny zabýval v nálezu sp. zn. IV. ÚS 518/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 233/59 SbNU 375). V něm uvedl, že „pohyb písemností uvnitř soudu s ohledem na splnění povinností ze strany účastníků řízení ve stanovených lhůtách musí být organizován tak, aby nedošlo k újmě při uplatnění jejich práv“. Ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 1008/13 pak Ústavní soud dospěl k závěru, že odmítne-li obecný soud návrh účastníka na vydání předběžného opatření s poukazem na § 75b odst. 2 občanského soudního řádu pouze z toho důvodu, že účastník uhradil požadovanou jistotu na jiný bankovní účet příslušného soudu než na ten, který byl pro přijímání jistot určen, je takový výklad (postup) nepřípustně formalistický a současně poruší práva účastníka na spravedlivý proces a přístup k soudu.

19. V nyní projednávaném případě stěžovatel podal návrh na předběžné opatření z důvodu možného ohrožení budoucího výkonu rozhodnutí. S tímto vědomím měly obecné soudy přistupovat ke kauze – aby ochrana práv byla rychlá a účinná – materiálně, a nikoliv formalisticky. Stěžovatel explicitně do druhého návrhu podaného dne 2. 8. 2020, tedy jen několik dnů po podání prvního návrhu, který byl zamítnut, a bylo pravomocně rozhodnuto o vrácení složené jistoty, uvedl, že „se dne 1. 8. 2020 vzdal práva odvolání proti tomuto usnesení [č. j. 32 Nc 1210/2020-96 ze dne 29. 7. 2020], a protože jistota ve výši 10.000,- Kč by byla po právní moci usnesení vrácena žalobci, žádá žalobce o její připsání k tomuto návrhu“ (viz č. l. 7 soudního spisu sp. zn. 32 Nc 1212/2020). Byť tedy stěžovatel ve druhém návrhu projevil svoji vůli ohledně již složené a dosud nevrácené jistoty srozumitelně a bez jakýchkoliv pochybností, obecné soudy odmítly jeho druhý návrh s tím, že stěžovatel zároveň neprojevil záměr „převést“ jistotu ve věci jeho původního (prvního) návrhu. Jinými slovy, podle obecných soudů měl stěžovatel podat a směřovat totožný návrh na „přenesení“ jistoty rovněž k soudnímu spisu sp. zn. 32 Nc 1210/2020. Takový požadavek druhého totožného podání, směřovaného pouze k jiné spisové značce, je však nedůvodný a přepjatě formalistický.

20. Z důvodu efektivnosti postupu a zachování účelu předběžného opatření měl nalézací soud (zákonný soudce rozhodující o opakovaném návrhu, v součinnosti s prvním zákonným soudcem) dát jednoduchý pokyn účtárně soudu, aby dosud nevrácenou jistotu z prvního návrhu převedla k návrhu druhému. Jak je známo soudci zpravodaji z jeho úřední činnosti, je taková účetní operace nejen možná, ale i velmi snadná. Uvedenému postupu v každém případě nebrání občanský soudní řád, který v § 75b odst. 1 o. s. ř., větě první, hovoří o „složení jistoty u soudu“ – nespecifikuje tedy konkrétně, jakým způsobem má být tzv. kauce složena. Obdobně Ústavnímu soudu není známa žádná zákonná překážka uvedeného postupu, jež by vyplývala ze zákona o účetnictví, na který nalézací soud v napadeném usnesení toliko v obecné rovině odkázal.

21. Je nepochybné, že v případě stěžovatele složená jistota byla v den podání nového pozdějšího návrhu v dispozici soudu a stěžovatel vyslovil jednoznačnou vůli, aby byla namísto vrácení použita k opakovanému návrhu na nařízení předběžného opatření. Jestliže obecné soudy odmítly návrh stěžovatele z důvodu nesložení příslušné jistoty, byl jejich postup v rozporu se smyslem procesní zákonné úpravy, a ve svém důsledku i s ústavně zaručeným právem stěžovatele na přístup k soudu a spravedlivý proces.

VIII. Závěr

22. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy porušily právo stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a proto

Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 51
Možnost neodůvodnit rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu (sp. zn. II. ÚS 279/21 ze dne 15. března 2021)

Zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vykládána restriktivně. Upustit od odůvodnění je tak možné zejména, pokud je žadateli vyhovováno, pokud žadatel vznáší irelevantní argumenty nebo pokud je jeho podání opakované či neodůvodněné. Vznáší-li však žadatel relevantní argumenty, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele B. P., t. č. ve Věznici Bělušice, zastoupeného Mgr. Luborem Tichým, advokátem, se sídlem Štěpánská 640/45, Praha 1, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 51 Nt 1011/2020-56 ze dne 1. 12. 2020, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 51 Nt 1011/2020-56 ze dne 1. 12. 2020 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovateli, který je státním občanem Republiky Srbsko, byl za zvlášť závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. c) trestního zákoníku uložen trest odnětí svobody v trvání devíti let, trest vyhoštění na dobu deseti let a trest propadnutí věci. V současnosti stěžovatel vykonává trest odnětí svobody.

2. S odkazem na § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu stěžovatel podal žádost, aby soud upustil od výkonu zbytku trestu odnětí svobody a aby byl vykonán trest vyhoštění. Jak Ústavní soud zjistil z vyžádaného spisu, stěžovatel ve své žádosti uvedl, že si uvědomuje závažnost svého jednání, byl poprvé trestán a již vykonal téměř třetinu uloženého trestu odnětí svobody. Dále poukázal na to, že jeho matka je závislá na jeho pomoci, neboť kvůli svému zdravotnímu stavu potřebuje péči osoby blízké a stěžovatel je jejím jediným synem

a rodinným příslušníkem. Závěrem stěžovatel požádal „o zpřísnění trestu vyhoštění … na dobu neurčitou“, aby pro Českou republiku nepředstavoval „žádné riziko a ohrožení“.

3. Krajský soud v Ústí nad Labem napadeným usnesením stěžovatelovu žádost zamítl. Toto rozhodnutí krajský soud učinil v neveřejném zasedání bez přítomnosti stěžovatele. V písemném vyhotovení krajský soud uvedl, že v souladu s § 136 odst. 3 trestního řádu má rozhodnutí formu zjednodušeného usnesení, které neobsahuje odůvodnění, neboť se jedná o usnesení vyhotovované ve vykonávacím řízení, proti němuž není přípustná stížnost.

II. Argumentace účastníků

4. Podle stěžovatele bylo napadeným usnesením porušeno zejména jeho právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

5. Stěžovatel nejprve argumentuje, že rozhodování o jeho žádosti představovalo rozhodování o změně způsobu výkonu trestu dle § 324 trestního řádu. Krajský soud měl proto podle § 324 odst. 1 trestního řádu rozhodovat ve veřejném zasedání a poučit stěžovatele, že proti jeho rozhodnutí je podle § 324 odst. 3 trestního řádu přípustná stížnost. Jelikož se stěžovatel nevzdal práva podat stížnost a neprohlásil, že netrvá na písemném odůvodnění, nebyly splněny podmínky § 136 odst. 3 trestního řádu pro vyhotovení zjednodušeného usnesení bez odůvodnění.

6. Dále stěžovatel namítá, že napadané usnesení je z důvodu absence odůvodnění nepřezkoumatelné. Krajský soud se nevypořádal s argumentací stěžovatele a „nijak neodůvodnil, z jakého důvodu nepřihlédl“ ke skutečnostem, které stěžovatel ve své žádosti uvedl.

7. Krajský soud ve svém vyjádření navrhl, aby byla stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Podle krajského soudu rozhodování o žádosti stěžovatele nepředstavovalo rozhodování o změně způsobu výkonu trestu, a § 324 trestního řádu tak na věc nedopadá. Dále se krajský soud věnoval námitce chybějícího odůvodnění rozhodnutí. Dle krajského soudu stěžovatel vznesl v žádosti „pouze irelevantní argumenty“. Právní úprava neumožňuje rozhodnout o zpřísnění trestu vyhoštění na dobu neurčitou, jak stěžovatel navrhl. Současně je dle krajského soudu „zcela nepochybné, že humanitární důvody nikdy nebyly, a nemohou ani být, důvodem pro navrhovaný postup“ a žádné jiné skutečnosti stěžovatel na podporu své žádosti neuvedl.

8. Pokud by přesto Ústavní soud v absenci odůvodnění spatřoval porušení práv stěžovatele, měl by se dle krajského soudu důsledněji zabývat otázkou ústavnosti § 136 odst. 3 trestního řádu. Dle krajského soudu „není zcela zřejmé, proč nejméně do listopadu roku 2014“ zastával Ústavní soud názor, že absence odůvodnění není v rozporu s ústavním pořádkem a obdobné stížnosti odmítal jako zjevně neopodstatněné, a proč o změně této judikatury nerozhodovalo plénum. Krajský soud se vymezuje proti aktuálnímu přístupu Ústavního soudu, který zdůrazňuje restriktivní přístup k možnosti neodůvodnit soudní rozhodnutí. Uvádí-li Ústavní soud, že odůvodnění soudního rozhodnutí brání libovůli v soudním rozhodování, ale netrvá na odůvodnění v případě vyhovění žádostem odsouzených, naznačuje tím, že „svévole soudu ve prospěch odsouzeného je přípustná a zcela v pořádku“. Dle Ústavního soudu je přijatelné neodůvodnit zamítavá rozhodnutí o opakovaných či neodůvodněných žádostech odsouzených, avšak to dle krajského soudu nereflektuje skutečnost, že soud musí žádost „vždy posoudit a nikdy ji nezamítá pouze z formálního důvodu, že je neodůvodněná“. I případný odkaz na předchozí rozhodnutí o opakovaných žádostech navíc již představuje odůvodnění rozhodnutí. Dle krajského soudu není jasné, co Ústavní soud myslí stručným odůvodněním tohoto typu usnesení, neboť trestní řád upravuje jedinou podobu odůvodnění usnesení v § 134 odst. 2 trestního řádu. K možnosti neodůvodnit rozhodnutí o žádostech obsahujících toliko irelevantní argumenty krajský soud uvádí, že není

jasné, „jak vůbec posoudit, jaký argument je relevantní a jaký není relevantní“, neboť právní úprava obsažená v § 327 odst. 1 trestního řádu neupřesňuje principy a zásady, jimiž se mají soudy při rozhodování řídit. V judikatuře Ústavního soudu tak nejde o restriktivní výklad § 136 odst. 3 trestního řádu, „ale o jeho úplné popření“, neboť si nelze představit rozhodnutí, které by bylo v souladu s principy vyloženými v judikatuře a neobsahovalo odůvodnění.

III. Hodnocení Ústavního soudu

9. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a do jejich rozhodovací činnosti může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzované věci takové porušení shledal, neboť krajský soud nijak neodůvodnil – a to ani písemně, ani ústně – proč byla stěžovatelova žádost zamítnuta.

10. V projednávaném případě krajský soud rozhodoval dle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody u stěžovatele, jemuž byl uložen trest vyhoštění. V těchto případech se jedná o rozhodování ve vykonávacím řízení, proti němuž není stížnost přípustná (§ 141 odst. 2 trestního řádu a § 327 odst. 4 trestního řádu *a contrario*). Rozhodnutí tak dle § 136 odst. 3 trestního řádu může být vyhotoveno ve formě zjednodušeného usnesení, které neobsahuje odůvodnění. V těchto případech nejde o rozhodování o změně způsobu výkonu trestu dle § 324 trestního řádu, jak namítá stěžovatel, a toto ustanovení proto na věc nedopadá [viz podrobněji nález sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. 4. 2019 (N 45/93 SbNU 131), bod 9; citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz].

11. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře zdůrazňuje, že možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí musí být interpretována restriktivně, a to zejména v případech, kdy neexistuje shoda ohledně výsledku; v takovém případě lze legitimně požadovat, aby se soud v odůvodnění svého rozhodnutí s jednotlivými argumenty – byť stručně – vypořádal a vyložil důvody, které jej k rozhodnutí vedly [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 904/08 ze dne 1. 6. 2010 (N 118/57 SbNU 455), bod 30; nález sp. zn. I. ÚS 59/11 ze dne 19. 12. 2011 (N 216/63 SbNU 479), bod 12; nález sp. zn. I. ÚS 41/15 ze dne 25. 4. 2016 (N 76/81 SbNU 305), bod 17; či nález sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. 4. 2019 (N 45/93 SbNU 131), bod 16]. Pokud tak soud neučiní, poruší právo stěžovatele na spravedlivý proces, jelikož požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí je jedním ze základních atributů tohoto práva [srov. nález sp. zn. I. ÚS 904/08 ze dne 1. 6. 2010 (N 118/57 SbNU 455), bod 29, nebo nález sp. zn. III. ÚS 427/18 ze dne 13. 3. 2018 (N 48/88 SbNU 641), bod 10].

12. Tyto principy již Ústavní soud aplikoval i ve vztahu k možnosti neodůvodňovat usnesení o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu, a to v nálezu sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. 4. 2019 a nálezu sp. zn. III. ÚS 2912/20 ze dne 2. 2. 2021 (N 21/104 SbNU 255). V těchto rozhodnutích potvrdil, že zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vykládána restriktivně. Upustit od odůvodnění je tak možné zejména, pokud je žadateli vyhovováno, pokud žadatel vznáší irelevantní argumenty nebo pokud je jeho podání opakované či neodůvodněné. Vznáší-li však žadatel relevantní argumenty, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit. Ačkoliv absence odůvodnění usnesení vydaného dle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu není v rozporu s formální stránkou zákona, písemné odůvodnění je potřebné zejména tehdy, koná-li se neveřejné zasedání a dotčená osoba nemá přímý kontakt se soudem rozhodujícím její věc. V takovém případě je totiž odůvodnění jediným zdrojem informací o tom, co soud k rozhodnutí vedlo. Ústavní soud tedy neinterpretoval předmětná ustanovení

trestního řádu v tom smyslu, že neumožňují vydat usnesení bez odůvodnění, popř. bez detailního odůvodnění; zároveň však ústavně konformní interpretace těchto ustanovení neumožňuje vždy rozhodovat usneseními bez odůvodnění (nález sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. 4. 2019, body 16–18, a nález sp. zn. III. ÚS 2912/20 ze dne 2. 2. 2021, body 13–14).

13. V posuzované věci neshledal Ústavní soud důvod se od výše vyložených principů odchýlit, a to ani ve světle argumentace krajského soudu. Předně je třeba zdůraznit, že ustanovení § 136 odst. 3 trestního řádu upravuje možnost, nikoliv povinnost písemně vyhotovit některá usnesení ve formě zjednodušených usnesení bez odůvodnění. Ústavní soud ve své judikatuře toliko vymezuje ústavně konformní meze této zákonem dané možnosti. Podle krajského soudu není zřejmé, proč ve věci v minulosti nerozhodovalo plénum, ačkoliv podle názoru krajského soudu došlo ke změně judikatury Ústavního soudu. Dle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ovšem platí, že senát předloží určitou otázku k posouzení plénu, dospěje-li při jejím posuzování k právnímu názoru odchylnému od právního názoru „vysloveného v nálezu“ – žádný nález vyjadřující odchylný právní názor přitom vydán nebyl (a krajský soud to ani netvrdí). Dále je třeba uvést, že nálezy sp. zn. II. ÚS 3302/18 a sp. zn. III. ÚS 2912/20 pouze upřesňují, za jakých podmínek je třeba rozhodnutí o žádostech dle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu odůvodnit, nicméně nedospívají k závěru, že odůvodnění je třeba ve všech případech; v tomto ohledu tudíž nálezy předchozí usnesení nepřekonávají a představují upřesnění, nikoliv změnu judikatury. Důvodné nejsou ani námitky krajského soudu rozporující jednotlivé případy, v nichž by dle citovaných nálezů nebylo třeba rozhodnutí odůvodňovat. Je-li žádosti odsouzeného vyhověno, nemůže dojít k porušení jeho základních práv, a z toho důvodu nelze z ustanovení garantujících základní práva dovozovat povinnost soudů taková rozhodnutí odůvodňovat; z toho však nevyplývá, že je „svévole“ soudů v těchto případech „přípustná a zcela v pořádku“, jak uvádí krajský soud. U opakovaných žádostí (s obdobnou argumentací) je možné jak vydat zjednodušené usnesení bez odůvodnění, tak odkázat na předchozí zamítavé usnesení vypořádávající vznesené argumenty (srov. shodně nález sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. 4. 2019, bod 18), takový odkaz tedy není z ústavněprávního hlediska nezbytný. Stejně tak si lze představit žádosti s irelevantními argumenty (například takové, které toliko zpochybňují správnost odsuzujících rozhodnutí), ačkoliv to krajský soud zpochybňuje. Jde-li o žádosti neodůvodněné, krajský soud pouze dovozuje nutnost se i takovou žádostí meritorně zabývat, což ovšem nic nevypovídá o nutnosti výsledek takového posouzení rozvést v písemném odůvodnění. Ústavním soudem vyslovený požadavek na stručné odůvodnění pak odráží ústavněprávní principy týkající se odůvodňování soudních rozhodnutí. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu z nich plyne povinnost vypořádat se s argumenty účastníků řízení způsobem, který odpovídá závažnosti těchto argumentů, přičemž není nutné dávat podrobnou odpověď na každý vznesený argument [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 968/18 ze dne 29. 1. 2019 (N 16/92 SbNU 182), bod 35 a tam odkazovaná rozhodnutí]. Jelikož námitky krajského soudu nejsou důvodné, posoudil Ústavní soud věc z hlediska principů vyložených v předchozím bodě.

14. V posuzovaném případě bylo napadené rozhodnutí přijato v neveřejném zasedání, a jeho odůvodnění proto stěžovateli nemohlo být ústní formou sděleno. Písemné vyhotovení napadeného usnesení pak neobsahovalo odůvodnění. Stěžovatel tudíž neměl možnost se s úvahami krajského soudu a s tím, jak se vypořádal s jeho argumenty, žádným způsobem seznámit.

15. Argumenty vznesené stěžovatelem v žádosti nelze označit za irelevantní. Krajský soud nesprávně uvádí, že stěžovatel svou žádost opírá toliko o „humanitární důvody“. Stěžovatel namítal nejen potřebu postarat se o svou matku, ale poukazoval i na to, že byl trestaný poprvé a že již téměř třetinu trestu vykonal. Ústavnímu soudu nadto není zřejmé, z čeho krajský soud vyvozuje, že potřeba postarat se o rodinného příslušníka s ohledem na jeho zdravotní stav by nemohla být důvodem pro vyhovění žádosti, neboť § 327 v tomto

směru uvážení soudu nijak neomezuje. Ze spisového materiálu zároveň nevyplývá, že by se jednalo o opakující se žádost, u níž již obdobné argumenty byly v předchozích rozhodnutích vypořádány.

16. Tím, že krajský soud za těchto okolností neodůvodnil své napadené rozhodnutí, tedy postupoval v rozporu s principy vyloženými v judikatuře Ústavního soudu a porušil základní právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

17. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona zrušil. Krajský soud bude muset nově rozhodnout o žádosti stěžovatele podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu a alespoň stručně odůvodnit své rozhodnutí.

Č. 52
Vznik oprávnění zřídit a provozovat na cizích nemovitostech telekomunikační vedení podle § 12 zákona o telekomunikacích (sp. zn. III. ÚS 2498/19 ze dne 16. března 2021)

Založí-li obecné soudy svoje rozhodnutí na názoru, že ke vzniku oprávnění zřídit a provozovat na cizích nemovitostech telekomunikační vedení podle § 12 odst. 1 zákona č. 110/1964 Sb., o telekomunikacích, ve znění pozdějších předpisů, je třeba splnění notifikační povinnosti podle § 12 odst. 2 tohoto zákona, dopouští se nepřípustné libovůle spočívající ve výkladu nerespektujícím jednoznačně znějící právní normu. Takový postup je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Josefa Fialy a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti České Radiokomunikace, a. s., sídlem Skokanská 2117/1, Praha 6 – Břevnov, zastoupené Mgr. Františkem Korbelem, Ph.D., advokátem, sídlem Na Florenci 2116/15, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2019 č. j. 22 Cdo 4161/2018-356, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 23. března 2017 č. j. 27 Co 40/2017-232 a rozsudku Okresního soudu Praha-západ ze dne 30. června 2016 č. j. 6 C 225/2010-182, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-západ jako účastníků řízení a Miloslava Volešáka jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2019 č. j. 22 Cdo 4161/2018-356, rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 23. března 2017 č. j. 27 Co 40/2017-232 a rozsudkem Okresního soudu Praha-západ ze dne 30. června 2016 č. j. 6 C 225/2010--182 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2019 č. j. 22 Cdo 4161/2018-356, rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. března 2017 č. j. 27 Co 40/2017-232 a rozsudek Okresního soudu Praha-západ ze dne 30. června 2016 č. j. 6 C 225/2010-182 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její základní práva zaručená ústavním

zákonem, zejména pak čl. 2 odst. 2, čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i její právo podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Z vyžádaného spisu Okresního soudu Praha-západ sp. zn. 6 C 225/2010 (dále jen „okresní soud“) se podává, že vedlejší účastník se u okresního soudu domáhal vydání rozhodnutí, kterým by bylo uloženo stěžovatelce odstranit na vlastní náklady budovu č. p. X1 umístěnou na pozemku parc. č. st. X2 v kat. úz. Petrov u Prahy, pozemek parc. č. st. X2 uvést do původního stavu a vydat bezdůvodné obohacení ve výši 30 000 Kč. Žalobu odůvodnil tím, že je výlučným vlastníkem pozemku parc. č. st. X2, stěžovatelka je vlastníkem předmětné budovy, avšak nemá žádné právo mít tuto budovu umístěnou na jeho pozemku. K tomu konkrétně uvedl, že smlouvou o pronajmutí pozemku č. kat. X3 k výstavbě televizního převaděče „TVP Petrov 38“ za účelem zlepšení příjmu televizního signálu pro 2. program ze dne 10. 6. 1992 (dále jen „nájemní smlouva“), uzavřenou mezi vedlejším účastníkem a Obecním úřadem v Hradištku, Obecním úřadem v Petrově a Zemědělským družstvem v Jílovém u Prahy, si strany smlouvy sjednaly, že vedlejší účastník pronajímá Obecnímu úřadu v Hradištku část pozemku o výměře 42 m2 pro výstavbu televizního převaděče (pozn.: účastníkem smlouvy nemohl být obecní úřad, byla jím příslušná obec). Dle čl. 5 uvedené smlouvy mělo být dočasné užívání ukončeno v době, kdy bude možno zlepšení televizního signálu řešit jiným způsobem, a Obecní úřad v Hradištku se zavázal stavbu neprodleně demontovat a pozemek uvést do původního stavu a vrátit vlastníkovi. Stavba byla realizována na základě stavebního povolení Městského úřadu v Jílovém u Prahy a kolaudována byla dne 10. 8. 1993. Podle darovací smlouvy ze dne 30. 5. 1997 došlo k převodu vlastnického práva k předmětné budově z obce Hradištko na právního předchůdce stěžovatelky, aniž by účastníci v této smlouvě sjednali ukončení dočasného užívání předmětného pozemku. Dle názoru vedlejšího účastníka zaniklo právo na dočasné umístění předmětné stavby na jeho pozemku ukončením provozu televizního vysílače, avšak budova nebyla přes jeho opakované urgence odstraněna. Za užívání pozemku vedlejší účastník neobdržel od stěžovatelky jakoukoliv finanční kompenzaci. Stěžovatelka nárok vedlejšího účastníka neuznávala a namítala, kromě jiného, že jí vzniklo oprávnění z věcného břemene, a to v souladu s § 12 odst. 1 zákona č. 110/1964 Sb., o telekomunikacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o telekomunikacích“).

3. Napadeným rozsudkem okresní soud uložil stěžovatelce povinnost odstranit předmětnou budovu do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku (I. výrok) a zaplatit vedlejšímu účastníkovi částku ve výši 26 430 Kč z titulu bezdůvodného obohacení (II. výrok), zamítl žalobu v rozsahu, ve kterém se vedlejší účastník domáhal zaplacení částky 3 570 Kč, (III. výrok) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (IV. a V. výrok). Okresní soud vyšel ze zjištění, že byla platně uzavřena nájemní smlouva k pozemku s tím, že šlo o dočasné řešení do doby, kdy bude příjem televizního signálu zajištěn jiným způsobem. Skutečnost, že stěžovatelka nebyla účastnicí smlouvy, nic nemění na tom, že vstoupila do práv a povinností strany, která tuto smlouvu uzavírala, a protože došlo k ukončení analogového vysílání a TV signál je pro oblast 100% pokryt jiným způsobem od 24. 9. 2009, stěžovatelka jako vlastník předmětné budovy užívá pozemek vedlejšího účastníka bez právního důvodu, neboť důvod uvedený v nájemní smlouvě již odpadl a vlastník nemovitosti byl smluvně zavázán tuto nemovitost odstranit po odpadnutí důvodu pro její zřízení. Obranu stěžovatelky, že jde o věcné břemeno, které vzniklo ze zákona a nezapisuje se do katastru nemovitostí, neshledal relevantní, neboť stěžovatelka je vlastnicí budovy, na kterou nainstalovala své telekomunikační zařízení, nejde tedy o cizí nemovitost tak, jak o tom hovoří § 12 zákona o telekomunikacích, a vedlejší účastník nemůže být povinován z věcného břemene, když předmětná budova patří stěžovatelce. Tato budova slouží jako technické zázemí pro televizní

převaděč, ale je samostatnou věcí zapsanou v katastru nemovitostí, a tudíž na ni nelze aplikovat shora uvedené ustanovení.

4. Proti výrokům I, II, IV a V rozsudku okresního soudu podala stěžovatelka odvolání, které Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“) shledal neopodstatněným. Napadeným rozsudkem změnil rozsudek okresního soudu v I. výroku tak, že prodloužil lhůtu k plnění na tři měsíce od právní moci rozsudku (I. výrok) a ve IV. výroku určil výši nákladů řízení částkou 30 550 Kč (II. výrok), jinak rozsudek okresního soudu ve zbylém rozsahu potvrdil a rozhodl o povinnosti platit náklady řízení (výroky III a IV). Krajský soud po částečném zopakování dokazování dospěl ke stejným skutkovým zjištěním jako okresní soud a ztotožnil se s jeho závěrem, že zákonné věcné břemeno podle § 12 odst. 1 písm. a) a odst. 3 zákona o telekomunikacích stěžovatelce (ani jejímu právnímu předchůdci) nesvědčí, byť z jiných než okresním soudem dovozených důvodů. Krajský soud přisvědčil odvolacím námitkám stěžovatelky, že telekomunikačním zařízením – s ohledem na jeho stavebně-technický charakter a účel, k němuž bylo určeno – je celá předmětná budova televizního převaděče Petrov vybavená jednotlivými telekomunikačními technologiemi. Avšak podle krajského soudu bylo třeba ke vzniku věcného břemene vyrozumění vedlejšího účastníka coby vlastníka dotčeného pozemku [splnění této podmínky bylo nutné ať již v roce 1993 při převzetí provozování televizního převaděče Petrov, či v roce 1997 při jeho nabytí do vlastnictví právním předchůdcem stěžovatelky; připomenul, že stěžovatelka přes poučení podle § 118a odst. 1 a 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) při odvolacím jednání neposkytla k tomu žádná rozhodná skutková tvrzení a označení důkazů k jejich prokázání], že zde vzniká zákonné věcné břemeno (v této souvislosti odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2016 sp. zn. 22 Cdo 1235/2014). Krajský soud dále konstatoval, že nájemní vztah založený smlouvou ze dne 10. 6. 1992 na právního předchůdce stěžovatelky ani na stěžovatelku nepřešel, a protože neshledal ani naplnění předpokladů pro vydržení věcného břemene, uzavřel, že stěžovatelce nesvědčí právní titul k umístění stavby na cizím pozemku.

5. Stěžovatelka podala proti rozsudku krajského soudu dovolání, ve kterém tvrdila, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení tří konkrétních otázek hmotného práva, jež dosud nebyly v rozhodovací praxi dovolacího soudu vyřešeny. Nejvyšší soud usnesením ze dne 31. 10. 2017 č. j. 22 Cdo 3598/2017-268 dovolání jako nepřípustné odmítl.

6. Usnesení Nejvyššího soudu napadla stěžovatelka ústavní stížností. Ústavní soud nálezem ze dne 2. 10. 2018 sp. zn. I. ÚS 281/18 (N 162/91 SbNU 25) usnesení Nejvyššího soudu zrušil, shledav porušení stěžovatelčina práva na soudní ochranu. Přitakal, že první z otázek formulovaných stěžovatelkou v dovolání již byla v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu vyřešena, avšak vytkl, že jasná odpověď na druhou a třetí otázku formulovanou v dovolání z rozhodnutí neplyne, a nelze tedy argumentovat tím, že již vyřešenou právní otázku požaduje stěžovatelka řešit jinak. Podle Ústavního soudu tak nastala nežádoucí situace, kdy ke konfrontaci důležitých argumentů v rovině podústavního práva dochází paradoxně až v řízení před Ústavním soudem, když nelze přihlédnout k argumentaci Nejvyššího soudu uvedené až ve vyjádření k ústavní stížnosti. Většina argumentů stěžovatelky mohla být podrobně vypořádána Nejvyšším soudem v meritorním rozhodnutí, neboť stěžovatelka formulovala dvě otázky, které v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud nebyly řešeny.

7. Nejvyšší soud poté rozhodl napadeným usnesením, jímž dovolání opětovně odmítl pro nepřípustnost. V odůvodnění nejprve doplnil argumentaci obsaženou v předchozím usnesení k první otázce s akcentem, že nevidí důvod k tomu, aby se odchýlil od dřívějších závěrů, podle nichž zákon o telekomunikacích podmiňoval vznik věcného břemene včasným (před zahájením výkonu oprávnění) uvědoměním vlastníků nebo uživatelů dotčených nemovitostí (§ 12 odst. 2). K tomu dodal, že včasné projednání staveb telekomunikačních vedení s vlastníky dotčených nemovitostí předpokládal § 17 odst. 3 zákona

o telekomunikacích a jen v případě, že se vlastníci (uživatelé) včas dozvěděli o záměru zřídit a provozovat telekomunikační vedení, mohli sporovat rozsah takového oprávnění a jen tehdy mohli dosáhnout přezkoumání takového sporu stavebním úřadem. Druhá otázka dle Nejvyššího soudu nevychází ze skutkového stavu této věci, přičemž rozhodnutí krajského soudu na ní nespočívá a stejně na ni odpovídá jeho rozsudek sp. zn. 22 Cdo 1235/2014. Také třetí otázka dle Nejvyššího soudu nemůže založit přípustnost dovolání, neboť již byla řešena v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2008 sp. zn. 28 Cdo 4833/2007, na který stěžovatelka poukazuje a z něhož plyne, že Nejvyšší soud připustil vydržení zákonného věcného břemene; v nynější věci krajský soud nezamítl žalobu proto, že by vydržení zákonného věcného břemene nebylo možné, ale proto, že stěžovatelka nebyla objektivně v dobré víře, že jí právo k cizí nemovitosti náleží.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka má za to, že poté, co Ústavní soud vyslovil v nálezu sp. zn. I. ÚS 281/18 závazný právní názor, že z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1235/2014 jasná odpověď na druhou a třetí otázku položenou v dovolání neplyne, dopustil se Nejvyšší soud stejného pochybení i v usnesení č. j. 22 Cdo 4161/2018-356. Ke druhé otázce, zda lze notifikační povinnost dle § 12 odst. 2 zákona o telekomunikacích považovat za splněnou, když vlastník nemovitosti o zřízení telekomunikačního zařízení na svém pozemku a o jeho provozu nemohl nevědět, dovolací soud uvedl, že takto formulovaná otázka nevychází ze skutkového stavu věci, protože pomíjí uzavření nájemní smlouvy k pozemku. Stěžovatelka s tímto závěrem nesouhlasí, stejně tak jako s názorem, že na otázku, kterou si jako na danou věc přiléhavější položil dovolací soud, zda je v případě, že vlastník pozemku pronajal obci pozemek za účelem zřízení a provozování telekomunikačního zařízení a organizace spojů si začala k pozemku bez uvědomění vlastníka osobovat právo plynoucí ze zákonného věcného břemene, výkon oprávnění uvedeného v § 12 odst. 1 písm. a) zákona o telekomunikacích legální, nemohl-li vlastník či uživatel pozemku o zřízení a provozu telekomunikačního zařízení nevědět, odpovídá rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1235/2014. Odkazovaný rozsudek se dle stěžovatelky nevyjadřuje k potřebné kvalitě notifikace vlastníků či uživatelů dotčených nemovitostí ve smyslu § 12 odst. 2 zákona o telekomunikacích ani k otázce důkazního břemene k prokázání této notifikační povinnosti z pohledu časového odstupu od rozhodných událostí, neexistence povinnosti učinit oznámení v písemné formě a jakkoliv toto oznámení archivovat; stejně tak nebyl v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1235/2014 řešen ani vliv skutečnosti, že předmětné telekomunikační zařízení bylo zřízeno na cizím pozemku na základě obligačního vztahu vlastníka pozemku a investora stavby odlišného od organizace spojů. Stěžovatelka přitom již v dovolání poukazovala na skutečnost, že krajský soud založil závěr o neexistenci právního titulu stěžovatelky k užívání pozemku pod stavbou televizního převaděče Petrov na tom, že nedoložila splnění oznamovací povinnosti dle § 12 odst. 2 zákona o telekomunikacích před zahájením výkonu tohoto oprávnění, tedy před cca 24 lety (v té době navíc televizní převaděč Petrov neprovozovala stěžovatelka, ale její právní předchůdce). Zvlášť s přihlédnutím k tomu, že § 12 odst. 2 zákona o telekomunikacích nestanovil pro uvědomění vlastníka dotčené nemovitosti žádné formální požadavky (a už vůbec organizacím spojů nestanovil povinnost archivovat komunikaci s vlastníky dotčených nemovitostí), je podání důkazu o splnění této povinnosti v praxi v podstatě vyloučeno. Stěžovatelka je přesvědčena, že se měl dovolací soud vypořádat s její argumentací o neplatnosti nájemní smlouvy k pozemku pro neurčitost, jíž se stěžovatelka dovolává v průběhu celého soudního řízení, i s tím, že stěžovatelka nebyla stranou této smlouvy a práva a povinnosti z této smlouvy na ni nepřešly a přejít nemohly.

9. U třetí otázky vyjadřuje stěžovatelka nesouhlas se závěrem Nejvyššího soudu, že nemohla být v omluvitelném právním omylu, že jí náleží oprávnění ze zákonného věcného

břemene dle § 12 odst. 1 zákona o telekomunikacích, neboť toto ustanovení připouští jen jeden možný výklad, a to ten, že splnění notifikační povinnosti dle § 12 odst. 2 tohoto zákona je podmínkou vzniku daného oprávnění. Nejenže je tento závěr nesprávný a Nejvyšší soud jím popírá vlastní vyjádření ze dne 9. 5. 2018 k ústavní stížnosti, v němž uvedl, že toto ustanovení umožňuje dvojí výklad, především ale tento závěr nebyl učiněn v žádném předcházejícím rozhodnutí dovolacího soudu. Přinejmenším v otázce omluvitelnosti právního omylu plynoucího z nejasného znění zákona o telekomunikacích bylo dovolání dle stěžovatelky přípustné. Stěžovatelka (a před ní její právní předchůdce) vykonávala obsah práva odpovídajícího věcnému břemeni dle § 12 odst. 1 a 3 zákona o telekomunikacích v přesvědčení, že je subjektem tohoto práva, a to po dobu téměř 15 let, aniž by proti tomu vedlejší účastník cokoliv namítal. Toto přesvědčení stěžovatelky, že jí dané oprávnění svědčí, se zakládalo na výkladu příslušných ustanovení zákona, dle kterého oprávnění podle § 12 odst. 1 zákona o telekomunikacích vzniká bez ohledu na splnění notifikační povinnosti podle následujícího odstavce. Za těchto okolností, i kdyby výklad zastávaný stěžovatelkou nebyl správný a zákonné věcné břemeno dle § 12 odst. 1 a 3 zákona o telekomunikacích by jí, resp. jejímu právnímu předchůdci, nevzniklo, nelze než označit takový (případný) právní omyl stěžovatelky za omluvitelný.

10. Stěžovatelka má také za to, že bylo porušeno její právo na zákonného soudce, když dovolací soud ve skutečnosti neuplatnil závěry rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1235/2014, nýbrž se od nich odchýlil, aniž by věc předložil k rozhodnutí velkému senátu. Dovolací soud uzavřel, že první otázka byla rozsudkem sp. zn. 22 Cdo 1235/2014 jednoznačně vyřešena, stěžovatelka však ve svém vyjádření ze dne 6. 12. 2018 upozornila na to, že v rozsudku ze dne 10. 7. 2002 sp. zn. 22 Cdo 1624/2000 dospěl Nejvyšší soud k odlišnému závěru o vzniku oprávnění podle § 12 odst. 1 zákona o telekomunikacích, totiž že zákonná věcná břemena dle § 12 odst. 1 a 3 zákona o telekomunikacích vznikla *ex lege* přímo účinností tohoto zákona. Dovolací soud tedy dospěl k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru vyjádřeného v dřívějším rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1624/2000, a byl proto povinen věc postoupit k rozhodnutí velkému senátu svého občanskoprávního a obchodního kolegia.

11. V další části ústavní stížnosti stěžovatelka kritizuje způsob, jakým krajský soud a Nejvyšší soud vyložily a použily § 12 odst. 1, 2 a 3 zákona o telekomunikacích, když dovodily, že splnění notifikační povinnosti dle § 12 odst. 2 je nutnou podmínkou vzniku oprávnění dle § 12 odst. 1. Stěžovatelka uvádí, že povinnost dle § 12 odst. 2 zákona o telekomunikacích nebyla zákonodárcem zamýšlena jako ochrana vlastníků dotčených nemovitostí před vznikem věcného břemene, ale jako záruka možnosti těchto vlastníků domáhat se přiměřené náhrady za případně vzniklé omezení. Smyslem a účelem § 12 zákona o telekomunikacích bylo totiž především usnadnit tehdejším státním organizacím spojů jejich činnost spočívající ve zřizování telekomunikačních zařízení a s nimi spojená poměrně rozsáhlá oprávnění, a to i k cizím nemovitostem. Dospěly-li krajský soud a Nejvyšší soud k závěru, že uvědomění vlastníka dotčené nemovitosti podle § 12 odst. 2 zákona o telekomunikacích představuje nutnou podmínku vzniku oprávnění dle § 12 odst. 1 tohoto zákona, jde o svévolný výklad a použití práva, které přinášejí potenciálně dalekosáhlé negativní následky pro chod společností, jež provozují telekomunikační zařízení zřízená za účinnosti zákona o telekomunikacích, tedy i po roce 1989 (až do r. 2000, kdy byl zákon o telekomunikacích nahrazen zákonem č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích a o změně dalších zákonů).

12. Stěžovatelka poukazuje také na nerovnováhu, kterou nastolila napadená rozhodnutí, jde-li o zásah do majetkové sféry stěžovatelky (odstraněním TVP Petrov a náklady na vybudování nového televizního převaděče, který funkčně zastoupí TVP Petrov v dané oblasti) v řádech miliónů korun a do sféry veřejnosti (ztráta mobilního telefonního signálu; nedostupnost spojení v rámci krizových a nečekaných událostí v dané oblasti).

13. Stěžovatelka závěrem upozorňuje, že svůj právní názor, že splnění notifikační povinnosti bylo nutnou podmínkou vzniku zákonného věcného břemene, krajský soud prezentoval teprve na prvním a jediném jednání v odvolacím řízení, na kterém následně rovnou přistoupil k vyhlášení rozsudku. Do té doby se právní názor o nutnosti notifikace pro vznik zákonného věcného břemene v řízení neobjevil, tento názor nezastával okresní soud ani vedlejší účastník. Stěžovatelka měla možnost na odlišný právní názor krajského soudu stručně a narychlo reagovat pouze přímo při jednání dne 23. 3. 2017, kdy uvedla, že s tímto názorem nesouhlasí, protože zákon o telekomunikacích zjevně notifikační povinnost dle § 12 odst. 2 neformuluje jako podmínku vzniku oprávnění dle § 12 odst. 1 tohoto zákona. Takovou možnost reakce na nový právní názor soudu ovšem nelze považovat za dostatečnou a vyhovující principu vyloučení překvapivých rozhodnutí. Názor krajského soudu byl založen na rozsudku dovolacího soudu sp. zn. 22 Cdo 1235/2014, který krajský soud při jednání konaném dne 23. 3. 2017 pouze zmínil, avšak nedal stěžovatelce možnost se s tímto rozhodnutím blíže seznámit a vyjádřit se k jeho užití na danou věc. Stěžovatelka zdůrazňuje, že rozsudek sp. zn. 22 Cdo 1235/2014 byl zveřejněn pod č. 68/2017 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu č. 6/2017, která byla vydána teprve dne 24. 8. 2017, tedy pět měsíců po konání jednání krajského soudu, šlo tak o rozhodnutí, s nímž stěžovatelka neměla odpovídající možnost se seznámit, podrobně je zanalyzovat a argumentačně se s ním vypořádat. Dosavadní judikatura nadto ani nenaznačovala, že by se rozhodovací praxe soudů mohla vydat tímto směrem.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána soudní rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Průběh řízení

a) Odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí

15. Stěžovatelka spojila s ústavní stížností návrh na odklad vykonatelnosti napadených rozsudků krajského soudu a okresního soudu, neboť jejich výkon, který nyní bezprostředně hrozí, by pro stěžovatelku představoval nepoměrně větší újmu, než jaká odložením vykonatelnosti může vzniknout vedlejšímu účastníkovi, když exekuce zahájená na návrh vedlejšího účastníka směřuje k dosažení nezvratného stavu – odstranění stavby televizního převaděče Petrov. Usnesením ze dne 21. 8. 2019 sp. zn. III. ÚS 2498/19 Ústavní soud vykonatelnost rozsudku krajského soudu ze dne 23. 3. 2017 č. j. 27 Co 40/2017-232 a rozsudku okresního soudu ze dne 30. 6. 2016 č. j. 6 C 225/2010-182 odložil.

b) Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka

16. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi.

17. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelka vykládá § 12 odst. 1 písm. a) a odst. 3 zákona o telekomunikacích z hlediska dovozovaných podmínek vzniku zákonného věcného břemene jen jazykově, formalisticky a bez zohlednění právních principů demokratického právního státu. Za situace, kdy právním základem stavby telekomunikačního zařízení TVP Petrov byl od počátku dočasný nájemní vztah a následné změny v osobě vlastníka TVP Petrov byly mimo právní sféru vlastníka pozemku, není správná úvaha, že v důsledku následné změny provozovatele a vlastníka TVP Petrov vzniklo

zákonné věcné břemeno, aniž byl dodržen postup, jenž by vlastníku pozemku tento právní následek signalizoval, umožnil mu vůči němu obranu a případně získání přiměřené náhrady za nucené omezení jeho vlastnického práva. Proto bylo krajským soudem dovozeno, že nutnou podmínkou vzniku zákonného věcného břemene bylo vyrozumění vlastníka dotčeného pozemku, že zde vzniká zákonné věcné břemeno. Úvaha o veřejném zájmu na zachování televizního převaděče Petrov za zjištěného skutkového stavu v dané věci neobstojí před zájmem na ochraně vlastnického práva vlastníka pozemku. Krajský soud upozornil při jednání dne 23. 3. 2017 na svůj předběžný právní názor, v tomto směru byl postup soudu transparentní a předvídatelný. Případná nepřipravenost právního zástupce stěžovatelky na takový možný výklad není důvodem odročení jednání soudu, neboť jde k tíži stěžovatelky, odročení jen z tohoto důvodu by bylo v rozporu se zásadou rychlosti a hospodárnosti řízení a s procesními právy ostatních účastníků řízení. Z uvedených důvodů nedošlo dle krajského soudu napadeným rozsudkem k zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatelky.

18. Nejvyšší soud lapidárně odkázal na obsah svého napadeného usnesení a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

19. Okresní soud ani vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřili [pozn. vzhledem k tomu, že žádost o vyjádření adresovaná vedlejšímu účastníkovi neobsahovala poučení o tom, že když se v určené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádří, bude se mít za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdal (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 o. s. ř.), zůstal Miloslav Volešák vedlejším účastníkem řízení, byť se k ústavní stížnosti nevyjádřil].

20. Stěžovatelka ve své replice trvá na tom, že krajský soud rozhodl ve věci v rozporu s jasným zněním zákona (§ 12 zákona o telekomunikacích), což svědčí o jeho svévoli při výkladu a použití práva. Stěžovatelka dále uvádí, že nebyla stranou nájemní smlouvy k pozemku, která byla uzavřena mezi vedlejším účastníkem a obcí Hradišťko, a práva a povinnosti z této smlouvy na ni nepřešly, což ostatně dovodil i krajský soud, který ve svém rozsudku uzavřel, že nájemní vztah na právního předchůdce stěžovatelky ani na stěžovatelku nabytím vlastnictví k předmětnému telekomunikačnímu zařízení na základě darovací smlouvy ze dne 30. 5. 1997 nepřešel. Stěžovatelka nadto v průběhu celého řízení poukazovala na neplatnost nájemní smlouvy pro neurčitost, ani krajský soud, ani Nejvyšší soud se přitom s neplatností této smlouvy řádně nevypořádaly. Stěžovatelka připomíná, že rozsudek okresního soudu byl založen na zcela jiném skutkovém a právním posouzení věci, než k jakému následně dospěl krajský soud. Argument, že by snad vznik zákonného věcného břemene měl být podmíněn splněním notifikační povinnosti podle § 12 odst. 2 zákona o telekomunikacích, se neobjevil ani ve vyjádření vedlejšího účastníka k odvolání, založil-li tedy krajský soud svůj rozsudek na neprokázání splnění notifikační povinnosti, dopustil se *de facto* poučení vedlejšího účastníka o hmotném právu, což právní řád neumožňuje. Postup krajského soudu, který nedal stěžovatelce dostatečný prostor analyzovat a důkladně reagovat na názor vycházející z tehdy nepublikovaného rozsudku dovolacího soudu, byl překvapivý a procesně nekorektní. Nerovný přístup krajského soudu k účastníkům sporu vyplývá i z vyjádření soudu k ústavní stížnosti, ve kterém krajský soud upřednostňuje pohled vlastníka pozemku, stěžovatelka naopak upozorňuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 6. 2017 sp. zn. 22 Cdo 828/2017, kde se konstatuje, že jde o konkurenci dvou rovnocenných vlastnických práv – ke stavbě a k pozemku. Soud dle stěžovatelky dále opomněl, že avizování neexistence nájmu je zřejmé i z toho, že vlastník pozemku po dobu téměř 15 let nepožadoval nájemné. Stěžovatelce proto není zřejmé, proč krajský soud přistupuje k druhé straně sporu jako ke slabší straně, byť jde o klasické sporné řízení.

c) Postup podle § 55 zákona o Ústavním soudu

21. Ústavní stížnost byla dle rozvrhu práce přidělena soudci Jiřímu Zemánkovi jako soudci zpravodaji, jehož návrh odmítnout ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou při projednání věci v senátu dne 15. 12. 2020 nezískal většinu hlasů. Proto byl předsedou senátu, který byl zároveň soudcem zpravodajem, postupem podle § 55 zákona o Ústavním soudu soudcem, jenž vypracuje návrh rozhodnutí, určen Josef Fiala.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že na základě čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu. Proces výkladu a použití podústavního práva pak bývá stižen takovouto vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc nebo se dopustí – z hlediska řádného procesu – neakceptovatelné „libovůle“ spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi uznáván, resp. který odpovídá všeobecně přijímanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

23. Z tohoto důvodu Ústavní soud přezkoumal ústavní stížností napadená soudní rozhodnutí z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak stěžovatelka namítá v ústavní stížnosti, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Základem stěžovatelčiny argumentace je tvrzení o existenci jejího práva k pozemku vedlejšího účastníka, které vzniklo na základě zákona o telekomunikacích, příp. vydržením podle obecných občanskoprávních předpisů [viz výše část II; pozn. závěr okresního soudu o vstupu stěžovatelky do práv a povinností strany smlouvy o pronájmu (bod 3), tj. na straně nájemkyně, lze ponechat stranou pro jeho zřejmou nesprávnost, neboť nerespektuje obligační charakter právního vztahu a právní řád neobsahuje pravidlo podobné pro právní nástupnictví při změně vlastnictví pronajaté věci]. Jde tedy o výklad podústavního práva, jehož provádění přísluší obecným soudům, avšak v posuzované věci Ústavní soud zjistil, že napadená rozhodnutí obsahují kvalifikovanou vadu (bod 22), protože obecné soudy neodůvodněně vybočily z respektovaných standardů výkladu.

25. Specifikum posuzované věci je určeno povahou omezení vlastnického práva k nemovité věci, které má umožnit realizaci části užitné hodnoty této věci „ve prospěch“ veřejně prospěšné stavby, typicky nejrůznějších inženýrských sítí (např. rozvody elektrické energie, plynu, tepla, vody, telekomunikací), příp. dalších liniových staveb (např. komunikací). Integrace veřejného zájmu na zajištění provozu takových staveb a soukromého zájmu vlastníka dotčené nemovité věci se v právní úpravě projevila zakotvením speciálních konstrukcí. Jejich podstatu výstižně formuloval Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 10. 7. 2002 sp. zn. 22 Cdo 1624/2000: „Již v době platnosti obecného občanského zákoníku se v úzké souvislosti s omezeními vlastnického práva hovořilo o tzv. zákonných neboli legálních služebnostech, ovšem s tím, že nejde o služebnosti ve vlastním slova smyslu. Ve skutečnosti

jde o zákonná omezení vlastnického práva, navazující na § 123 ObčZ, který limituje výkon oprávnění vlastníka ‚mezemi zákona'. Tato omezení se podobají věcným břemenům podle ObčZ tím, že obdobně omezují práva vlastníka pozemku, liší se však tím, že vznikají ze zákona a ve veřejném (nikoliv soukromém, jak je tomu u věcných břemen podle ObčZ) zájmu. O tom, zda jde o instituty práva soukromého nebo veřejného, rozhoduje podstata těchto institutů, nikoliv jejich pojmenování. Pokud zákon užil pojem ‚věcná břemena' a současně zdůraznil, že jde o oprávnění vykonávaná ve veřejném zájmu, nelze pouze z užití uvedeného pojmu dovodit, že by nadále mělo jít o soukromoprávní oprávnění. V takovém případě jde o zákonná (legální) věcná břemena, která jsou instituty svého druhu, náležejícími veřejnému právu. Jejich podstata spočívá v tom, že jde o veřejnoprávní omezení vlastnického práva, nebo také o vymezení obsahu vlastnického práva veřejnoprávním předpisem."

26. Povaha těchto omezení se projevovala např. ve způsobech jejich vzniku, při němž se neuplatňovaly obvyklé soukromoprávní skutečnosti (tj. smlouvy). Příkladmo lze uvést zákon č. 438/1919 Sb. z. a n., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace, zákon č. 33/1922 Sb. z. a n., o užití dopravních cest a nemovitostí pro telegrafy, (včetně prováděcího vládního nařízení č. 21/1923 Sb. z. a n.), zákon č. 187/1922 Sb. z. a n., o zápisu elektrických vedení všeužitečných elektrických podniků do pozemkových knih, zákon č. 177/1934 Sb. z. a n., o plynárenských podnicích požívajících výhod, zákon č. 79/1957 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě elektřiny (elektrisační zákon), zákon č. 67/1960 Sb., o výrobě, rozvodu a využití topných plynů (plynárenský zákon), zákon č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci, (po novelizaci provedené zákonem č. 83/1998 Sb.) a řadu dalších. Do tohoto výčtu patří i zákon o telekomunikacích, který byl použit v posuzované věci. Stojí za pozornost, že právní úprava také charakterizovala množinu oprávněných subjektů, a to pozitivním způsobem. Patřily k nim např. všeužitečné elektrické podniky, státní telegrafní správa, plynárenské podniky požívající výhody, energetické podniky (sc. organizace v působnosti Ministerstva energetiky), plynárenské podniky, dodavatel (tj. držitel autorizace pro rozvod), organizace spojů (pozn. s účinností od 24. 4. 1992 došlo zákonem č. 150/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 110/1964 Sb., o telekomunikacích, k upřesnění, že jde zásadně o právnické osoby, které ke zřizování a provozování určených zařízení byly pověřeny příslušným orgánem státní správy telekomunikací, oprávnění příslušející organizacím spojů tento zákon přiznal výslovně i fyzickým a právnickým osobám oprávněným zřizovat a provozovat telekomunikační zařízení mimo jednotnou telekomunikační síť) apod.

27. Rozborem právní úpravy v jednotlivých předpisech lze zjistit, že teprve v posledních desetiletích se uvedená zákonná omezení začala označovat jako „věcná břemena" (srov. zákon č. 150/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 110/1964 Sb., o telekomunikacích). Ústavní soud se k povaze těchto „věcných břemen" vyslovil v nálezu ze dne 25. 1. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 25/04 (N 14/36 SbNU 155; 134/2005 Sb.): „Věcná břemena zřízená na základě zákona (tedy nejen podle energetického zákona) mají specifický režim, upravený veřejnoprávními předpisy, na jejichž základě byla zřízena. I když mají nesporný veřejnoprávní prvek daný způsobem jejich vzniku a účelem, kterému slouží, nelze přehlížet, že mají i významný prvek soukromoprávní. Občanské právo definuje věcné břemeno jako právo někoho jiného než vlastníka věci, které ho omezuje tak, že je povinen něco trpět, něčeho se zdržet nebo něco konat. Tzv. zákonná věcná břemena tento charakter mají také. Ostatně zákony, podle nichž vznikají, je tímto pojmem označují. Jejich režim však není zcela totožný s režimem smluvních věcných břemen, neboť se řídí speciální úpravou právních předpisů, které upravují činnosti, k jejichž provozování vznikla. Nejde však o úpravu komplexní, která by vylučovala použití obecné úpravy občanského práva o věcných břemenech. Proto pokud tyto speciální předpisy nemají zvláštní úpravu, řídí se jejich režim obecnou úpravou občanskoprávní."

28. Z těchto důvodů není pochyb o tom, že speciální předpisy mají přednost před obecnou právní regulací také při formulaci podmínek pro vznik příslušného oprávnění užívat cizí nemovitost, pro předpoklady jeho výkonu, též pro případné posouzení účinků nevykonávání (promlčení, prekluze) a také pro zánik. Přitom je ovšem třeba respektovat základní charakteristiku subjektivního práva jako objektivním právem stanovené a zaručené míry možnosti chování oprávněného subjektu, které odpovídá objektivním právem stanovená míra nutnosti chování povinného subjektu. Subjektivní právo vzniká (bez ohledu, zda jde o absolutní nebo relativní právo) na základě právního důvodu, kterým může být přímo zákon, v soukromém právu častěji na základě společenských či přírodních jevů, s nimiž právní předpisy spojují právní následky (tj. na základě právních skutečností). Po vzniku subjektivního práva je plně v dispozici oprávněného subjektu, zda patřičnou míru možností začne vykonávat (realizovat).

29. V posuzované věci je právně významná dikce § 12 zákona o telekomunikacích, ve znění účinném do 30. 6. 2000. Podle odstavce 1 přísluší ve veřejném zájmu organizacím spojů vymezená oprávnění, zejména zřizovat a provozovat na cizích nemovitostech nadzemní a podzemní telekomunikační vedení, přičemž před zahájením výkonu oprávnění podle tohoto odstavce je organizace spojů povinna neprodleně uvědomit vlastníky nebo uživatele dotčených nemovitostí (odstavec 2). S použitím obecně teoretických východisek (bod 28) je zřejmé, že notifikační povinnost podle § 12 odst. 2 zákona o telekomunikacích nebyla podmínkou vzniku oprávnění organizace spojů zřizovat a provozovat telekomunikační vedení, byla samostatnou povinností této organizace patřící do obsahu právního vztahu mezi ní a vlastníkem dotčené nemovitosti [pozn. obsahem tohoto právního vztahu byla (a s ohledem na přechodná ustanovení navazujících předpisů stále zůstává) množina subjektivních práv a subjektivních povinností, např. právo na náhradu, právo provést smýcení atd.].

30. Založily-li obecné soudy svoje rozhodnutí na názoru, že ke vzniku oprávnění zřídit a provozovat na cizích nemovitostech telekomunikační vedení podle § 12 odst. 1 telekomunikačního zákona je třeba splnění notifikační povinnosti (str. 8 a 9 odůvodnění rozsudku krajského soudu, str. 5 a 6 odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu), dopustily se s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem posuzované věci nepřípustné libovůle spočívající ve výkladu nerespektujícím jednoznačně znějící právní normu, čímž porušily stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Rozhodnutí založená na nesprávném právním názoru, že stěžovatelce nesvědčí právo provozovat na pozemku vedlejšího účastníka telekomunikační zařízení, v konečných důsledcích zasahují do vlastnického práva stěžovatelky chráněného v čl. 11 odst. 1 Listiny.

31. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil (pozn. z důvodů procesní ekonomie zrušil i rozsudek okresního soudu, který není přímo založen na nesprávném výkladu § 12 telekomunikačního zákona, avšak s ohledem na závěr krajského soudu o povaze stěžovatelčiny budovy budou předmětem jeho posuzování podmínky pro vznik věcného břemene podle uvedeného ustanovení).

Odlišné stanovisko

Odlišné stanovisko soudce Jiřího Zemánka

S vyhovujícím nálezem ve výroku i odůvodnění nesouhlasím a uplatňuji vůči němu podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, odlišné stanovisko. Ústavní stížnost měla být zamítnuta jako nedůvodná. K tomu mne vedou tyto důvody:

1. V posuzované věci byl právním titulem zřízení předmětného televizního převaděče Petrov na pozemku vedlejšího účastníka nájemní vztah, kterým vedlejší účastník jako vlastník

pozemku udělil občanskoprávní titul ke zřízení a provozování předmětného telekomunikačního zařízení. Za tohoto právního stavu a vzhledem ke skutečnosti, že předmětná stavba měla být podle čl. 5 smlouvy o pronajmutí pozemku nejpozději ke dni ukončení šíření televizního signálu přes tento televizní převaděč odstraněna, má Ústavní soud za zcela nadbytečné úvahy krajského soudu o tom, zda stěžovatelce či jejímu právnímu předchůdci mohlo vzniknout zákonné věcné břemeno ve smyslu § 12 odst. 1 písm. a) a odst. 3 zákona o telekomunikacích. Za situace, kdy právním titulem, na základě kterého bylo telekomunikační zařízení na pozemku vedlejšího účastníka umístěno, byl smlouvou založený nájemní vztah, v dané věci navíc z hlediska svého vymezení v nájemní smlouvě časově limitovaný (dobou, dokdy bude zajištěno šíření televizního signálu jiným způsobem), nelze na věc aplikovat § 12 zákona o telekomunikacích, neboť skutkový stav posuzované věci se s hypotézou citovaného ustanovení, které zakotvuje oprávnění organizace spojů ve veřejném zájmu (jednostranně) zřizovat a provozovat na cizích nemovitostech telekomunikační vedení po předchozím uvědomění vlastníků nebo uživatelů dotčených nemovitostí, zcela míjí.

2. Na věci přitom nic nemění tvrzení stěžovatelky, že nebyla stranou smlouvy o pronajmutí pozemku či že se soudy nezabývaly její námitkou neplatnosti této smlouvy pro neurčitost. Uvedené otázky řešil ve svém napadeném rozsudku již okresní soud, který konstatoval, že mezi účastníky byla platně uzavřena smlouva o pronajmutí pozemku za účelem zlepšení příjmu TV signálu s tím, že se jednalo o dočasné řešení do doby, kdy bude příjem TV signálu zajištěn jiným způsobem. Projev vůle stran při uzavírání smlouvy byl dle okresního soudu nepochybný jednak z textu smlouvy, ale i z provedených výpovědí svědků (Ing. Antonína Branného – starosty obce Hradišťko pod Medníkem v době uzavření smlouvy o pronajmutí pozemku, Ing. Josefa Jirmana – člena představenstva JZD Jílová či Františka Hřebíka – místostarosty obce Hradišťko pod Medníkem v době uzavření smlouvy o pronajmutí pozemku). Skutečnost, že stěžovatelka vstoupila do práv a povinností strany, která tuto smlouvu uzavírala, přitom není v rozporu se závěrem krajského soudu, že nájemní vztah k pozemku na právního předchůdce stěžovatelky ani na stěžovatelku nabytím vlastnictví k předmětnému telekomunikačnímu zařízení na základě darovací smlouvy ze dne 30. 5. 1997 nepřešel. Stěžovatelka se stala na základě darovací smlouvy vlastníkem nemovitosti – stavby televizního převaděče, tudíž na ni přešla povinnost nemovitost demontovat a pozemek uvést do původního stavu, jakmile bylo možno zlepšení televizního signálu řešit jiným způsobem (čl. 5 smlouvy o pronajmutí pozemku). Pokud tak neučinila, postupovaly soudy zcela v mezích ústavnosti, uložily-li stěžovatelce napadenými rozsudky povinnost odstranit stavbu a vydat vedlejšímu účastníkovi bezdůvodné obohacení za užívání pozemku bez právního důvodu.

3. Se stěžovatelkou přitom nelze souhlasit v tom, že soudy nepostavily svá rozhodnutí na specifiku dané věci, a to existenci časově omezeného nájemního vztahu, které by odlišovalo posuzovanou věc od obdobných případů, kdy by v praxi, jak se obává stěžovatelka, mohla být na základě soudy přijatého výkladu zpochybněna oprávněnost výstavby stovek telekomunikačních zařízení. Jak okresní soud, tak i krajský soud a Nejvyšší soud v odůvodnění svých napadených rozhodnutí považovaly za významné, že právním důvodem zřízení předmětného televizního převaděče Petrov na pozemku vedlejšího účastníka byl nájemní vztah, založený nájemní smlouvou ze dne 10. 6. 1992. Nejvyšší soud k tomu konstatoval, že ze skutečnosti, že vedlejší účastník věděl, že stěžovatelka ani její právní předchůdce nebyli účastníky této smlouvy, nelze dovodit, jak tvrdí stěžovatelka, předpoklad vědomosti vedlejšího účastníka o tom, že by stěžovatelka či její právní předchůdce neopírali právo mít na jeho pozemku zařízení a provozovat je o svolení obce jako nájemce pozemku. Nejvyšší soud zdůraznil, že vědomost o stavbě a jejím provozu je něco zcela jiného než vědomí, že pozemek, který vedlejší účastník pronajal obci za určitých podmínek, má být

v důsledku jednání obce a třetích osob zatížen legálním věcným břemenem, a smlouva bude nadále nevýznamná.

4. Stanovisko většiny III. senátu v bodě 28 s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 25/04 sice připouští, že tzv. zákonná věcná břemena, omezující vlastnické právo, mají i významný prvek soukromoprávní, založený na obecném občanském právu, excesivním způsobem však upřednostňuje normativní význam speciálních – v daném případě telekomunikačních, tedy veřejnoprávních – předpisů. To v daném případě vede většinu III. senátu až k potlačení původního smluvního základu vztahu mezi vlastníkem pozemku a provozovatelem zařízení na něm umístěného natolik, že právním předpisem založená míra možnosti chování oprávněného subjektu – organizace spojů je zcela v nepoměru k tímto předpisem stanovené míře nutnosti chování vlastníka pozemku jako povinného subjektu (jak vyplývá z bodu 29). Podmínkou vzniku takového veřejnoprávního oprávnění přitom není ani povinnost organizace spojů uvědomit předem vlastníka nebo uživatele dotčených nemovitostí o zřízení či provozování telekomunikačních zařízení na cizích nemovitostech (bod 30).

S takovým ústavně nekonformním výkladem a použitím podústavních předpisů se nedokážu ztotožnit.

V této věci jsem původně byl soudcem zpravodajem, jelikož ale můj návrh odmítavého usnesení nebyl v III. senátu přijat, došlo podle § 55 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ke změně soudce zpravodaje.

Č. 53
Právo rodičky na vydání plodového lůžka (placenty)
(sp. zn. III. ÚS 2480/20 ze dne 16. března 2021)

1. Právo na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny či čl. 8 Úmluvy není právem absolutním. Lze do něj zasáhnout na základě zákona a přiměřeně ke sledovanému legitimnímu zájmu, jímž je ochrana jiného základního práva nebo ústavním pořádkem chráněného statku. Tímto chráněným statkem je rovněž ochrana života a zdraví dítěte v průběhu porodu. Je proto nutno vážit zájmy matky na ochraně nedotknutelnosti její osoby a zájmy dítěte na životě a zdraví. Právo rodící matky na nedotknutelnost její osoby v ústavněprávní rovině omezit lze, nicméně za předpokladu, že je skutečně (alespoň s vysokou pravděpodobností) život a zdraví plodu bezprostředně ohrožen a provedené zákroky jsou přiměřené sledovanému účelu záchrany života a zdraví dítěte.

2. Základní hodnotou ústavního pořádku je respekt ke svobodě jednotlivců (čl. 1 Listiny a preambule k Ústavě). Součástí této svobody je možnost jednotlivců činit vlastní rozhodnutí o způsobu svého života, a být tak aktivním tvůrcem své životní dráhy. Přitom platí, že každý je strůjcem svého štěstí. Stát má pouze omezenou možnost do tohoto rozhodování zasahovat a omezovat je. Proto také je institut svobodného a informovaného souhlasu s každým lékařským zákrokem (v protikladu k paternalistickému přístupu) založen na uznání právní subjektivity každého jedince a jeho svobody rozhodovat o svém vlastním těle a podporuje autonomii jeho morální volby.

3. Požadavek na vydání placenty, adresovaný zdravotnickému zařízení, je projevem osobní autonomie rodičky a jako takový požívá ústavněprávní ochrany. Soudům nepřísluší osobní rozhodnutí směřující k vydání placenty a s tím spjatou osobní motivaci rodiček hodnotit, jejich úkolem je naopak tento niterný projev osobní autonomie jednotlivce respektovat a chránit, nicméně vždy jen se současným zajištěním ochrany ústavně aprobovaných veřejných statků či práv dalších osob. Ústavní soud proto nesdílí tezi o *apriorním* (!) odepření vydání placenty odůvodněnou paušálně pojímaným zájmem na ochraně veřejného zdraví. Stěžejním pravidlem omezování základních práv je totiž šetření podstaty a smyslu omezovaného práva (čl. 4 odst. 4 Listiny). Formou omezení proto základní právo nelze fakticky anulovat či popřít. Situace je ovšem odlišná, jsou-li dány závažné důvody, pro které je vydání placenty zdravotnickým zařízením nepřípustné, neboť je v rozporu s avizovaným veřejným zájmem na ochraně zdraví.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky S. M. V., zastoupené Mgr. Zuzanou Candigliota, advokátkou, se sídlem Burešova 615/6, Brno, směřující proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2020 č. j. 25 Cdo 3118/2019-739, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 27. 6. 2018 č. j. 21 Co 354/2017-629 a rozsudku Okresního soudu v Mělníku

ze dne 30. 5. 2017 č. j. 6 C 20/2015-504, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Mělníku jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatelka proti v záhlaví citovaným rozhodnutím Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Mělníku, neboť má za to, že jimi byla porušena její základní práva zaručená čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 1 a 2, čl. 15 odst. 1, čl. 31, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1, čl. 8 a 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 9 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny. Úmluva o lidských právech a biomedicíně (96/2001 Sb. m. s.; dále jen „Úmluva o biomedicíně“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti, připojených listin a vyžádaného spisu, shora uvedeným rozsudkem Okresního soudu v Mělníku (dále jen „okresní soud“) byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba, jíž se v řízení o ochranu osobnosti domáhala zaplacení částky 500 000 Kč (výrok I). Předmětem žaloby byl nárok stěžovatelky na náhradu nemajetkové újmy způsobené postupem žalované, obchodní společnosti ALMEDA, a. s., při poskytování zdravotní (porodní) péče. Zásahy do osobnostních práv stěžovatelky měly dle jejího tvrzení spočívat v nerespektování porodního přání, nezajištění platného informovaného souhlasu s prováděnými zákroky, provedení CTG monitoringu, urychlení porodu, podání oxytocinu, podání antibiotik, odběru krve, nucení do polohy vleže s nohama v držácích, nástřihu hráze (epiziotomie), nucení k vytlačení plodového lůžka (placenty), přestřižení pupečníku, nevydání placenty, nerespektování soukromí, neohleduplném a nedůstojném zacházení a znemožnění opustit nemocnici. Okresní soud vzal za prokázané, že všechny úkony provedené žalovanou byly v souladu s dostupnými požadavky lékařské vědy a sledovaly cíl chránit zdraví dítěte popřípadě i rodičky, a proto uzavřel, že nedošlo k zásahu objektivně způsobilému vyvolat nemajetkovou újmu, neboť zde nebyla dána protiprávnost tohoto zásahu.

3. Co se týká vydání placenty, okresní soud v odkazu na ustanovení § 91 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o zdravotních službách“) uvedl, že části těla odebrané v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb se zpopelňují, z čehož dovodil, že žalovanou nelze sankcionovat za to, že postupovala dle zákona, resp. že žalovaná nevydáním placenty dodržovala povinnosti stanovené jí zákonem.

4. K odvolání stěžovatelky ve věci rozhodoval Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“), který ústavní stížností napadeným rozsudkem rozhodnutí okresního soudu ve věci samé potvrdil. Krajský soud se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že pro odpovědnost žalované za tvrzený zásah do osobnostních práv stěžovatelky není splněna podmínka protiprávního jednání žalované. Naopak bylo prokázáno, že personál všechny úkony činil důvodně a v souladu s tehdy účinným zákonem č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o péči o zdraví lidu“), svými podmínkami a možnostmi, a to s cílem zachránit život a zdraví rodičky i dítěte.

5. Co se týká vydání placenty, krajský soud dal stěžovatelce za pravdu v tom, že okresní soud na daný případ nesprávně aplikoval úpravu obsaženou v zákoně o zdravotních službách (k porodu došlo dne 20. 2. 2012, uvedený zákon nabyl účinnosti až ke dni 1. 4. 2012). Zdůraznil však, že použitelná právní úprava obsažená v ustanovení § 26 odst. 12 zákona o péči o zdraví lidu vůbec neumožňovala vydání placenty, na čemž nic nemění ani stěžovatelkou předložené stanovisko Ministerstva zdravotnictví ze dne 20. 4. 2015 č. j. MZDR 19075/2015-2/PRO, potažmo též stanovisko ze dne 22. 7. 2016, vztahující se navíc k úpravě obsažené v zákoně o zdravotních službách. Krajský soud současně upozornil, že „placenta odvolatelky byla infikována virem herpes a vzhledem k době odtoku plodové vody se jednalo evidentně o tkáň již zahnívající, tudíž k účelu, k němuž ji odvolatelka vyžadovala (ke konzumaci), nevhodná“.

6. Tento rozsudek krajského soudu napadla stěžovatelka dovoláním, které Nejvyšší soud ústavní stížností rovněž napadeným rozsudkem zamítl jako nedůvodné podle ustanovení § 243d písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“).

7. Nejvyšší soud konstatoval, že dovolání je přípustné pro řešení otázek, zda se právní úprava nakládání s oddělenými/odebranými částmi těla nepoužije vždy, ale pouze pokud vůle a přání pacienta neurčí jinak za situace, že tím není ohroženo veřejné zdraví, tedy zda právní úprava ve znění „části lidského těla se zpopelňují“ (srov. ustanovení § 26 odst. 12 zákona o péči o zdraví lidu) znamená, nebo neznamená bezvýjimečný příkaz tohoto postupu a zákaz volit jiný postup na základě žádosti subjektu práv, o jehož části lidského těla jde, neboť se jedná o otázky, které v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud nebyly vyřešeny.

8. Nejvyšší soud dospěl při posouzení těchto otázek k závěru, že dovolání není důvodné. Uvedl, že při výkladu předmětného ustanovení zákona o péči o zdraví lidu je třeba vyjít ze skutečnosti, že jde o veřejnoprávní předpis, pro který jsou typické kogentní právní normy, jež jsou aplikovatelné přímo a bezpodmínečně, nikoliv až podpůrně pro případ absence autonomní normy. Slovní spojení „se zpopelňují“ je proto nutné chápat jako příkaz pro zdravotnické zařízení, které nemá jinou možnost postupu než vyjmenované části lidského těla zpopelnit nebo za zákonem stanovených podmínek použít pro lékařské účely vymezené v ustanovení § 26 odst. 4 zákona o péči o zdraví lidu. Přítomný čas značí imperativ pro zdravotnické zařízení. Dle dovolacího soudu nebylo nutné přikročit k dalším výkladovým metodám, neboť předmětné ustanovení není nejasné nebo nesrozumitelné (v tom smyslu, že by umožňovalo více výkladů) a jeho doslovné znění není ani v rozporu s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoliv pochybnost.

9. Nejvyšší soud rovněž odmítl námitku stěžovatelky, že v praxi se placenta rodičkám za určitých podmínek vydává. Za nepřiléhavé označil též přirovnání k domácím porodům, u nichž si rodičky placentu ponechávají, jakož i odkaz na shora citované stanovisko Ministerstva zdravotnictví, připouštějící možnost vydání placenty.

10. Nejvyšší soud uzavřel, že v situaci, kdy veřejnoprávní předpis stanoví povinnost, dochází k vyloučení principu autonomie vůle, který se uplatňuje především v soukromoprávních vztazích. Z výše uvedeného je proto patrné, že zákon o péči o zdraví lidu nedával zdravotnickému zařízení jinou možnost než odevzdat placentu ke zpopelnění, neměla-li se použít pro lékařské účely.

II. Argumentace stěžovatelky

11. Stěžovatelka v ústavní stížnosti výše rekapitulované závěry obecných soudů zpochybňuje a na podporu tvrzení o porušení svých základních práv předkládá obdobnou argumentaci jako v předchozím řízení. Proto opětovně uvádí, že nebyl zajištěn její informovaný a svobodný souhlas s prováděnými zákroky (kartiotografie – CTG monitoring, urychlení porodu, podání syntetického oxytocinu, podání antibiotik, odběr krve, nucená

poloha vleže s nohama v držácích, nástřih hráze, přestřižení pupečníku, nucení k vytlačení placenty). Opakuje, že jí nebyla vydána placenta (ke které měla zvláštní spirituální vztah a měla v úmyslu ji využít – srov. žalobu ze dne 19. 2. 2015 – spis č. l. 2), přičemž se dovolává teleologického výkladu zákona o péči o zdraví lidu. Je toho názoru, že nebrání-li tomu prokazatelné důvody spočívající v nutnosti ochrany veřejného zdraví, má rodička právo na vydání placenty. Překládá námitku stran jednání personálu, jež ve své podstatě považuje za „porodnické násilí, které nemůže být součástí standardní péče“. Zdůrazňuje, že nebylo respektováno její porodní přání (např. v souvislosti s přerušením pupečníku).

12. Stěžovatelka dále namítá porušení práva na spravedlivý proces, k němuž mělo dojít nekritickým přijetím znaleckého posudku zpracovaného podjatým znaleckým ústavem, nezohledněním a nepřipuštěním dalších stěžovatelkou navrhovaných důkazů, nezasláním (před rozhodnutím odvolacího soudu) vyjádření žalované a kolizního opatrovníka a v neposlední řadě též nesprávným posouzením dovolání ze strany Nejvyššího soudu. Stěžovatelka poukazuje rovněž na to, že si odvolací soud dotvořil skutkový stav, který však neodpovídá výsledkům provedeného dokazování a nebyl na ničem založen (tvrzené nakažení placenty virem herpes, resuscitace novorozence či tvrzeně jediná návštěva porodnického zařízení).

III. Vyjádření účastníků řízení a Ministerstva zdravotnictví

13. K ústavní stížnosti se na výzvu Ústavního soudu vyjádřil Nejvyšší soud a krajský soud. Okresní soud se ke stížnosti nevyjádřil. Ústavní soud si vyžádal rovněž stanovisko Ministerstva zdravotnictví.

14. Nejvyšší soud zdůraznil, že při řešení otázky nevydání placenty vyšel ze stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 (ST 1/9 SbNU 471) ze dne 21. 5. 1996, a zopakoval, že příslušná ustanovení zákona o péči o zdraví lidu nelze považovat za nejasná, nesrozumitelná nebo připouštějící více výkladů, a proto není namístě teleologický výklad prováděný stěžovatelkou. S ohledem na uvedené tudíž dle dovolacího soudu není ani rozhodné, zda bylo správné skutkové zjištění odvolacího soudu, že byla placenta infikována virem herpes. Postup žalované označil za přiměřený s ohledem na sledovaný cíl, kterým byla ochrana života a zdraví rodícího se dítěte. Nejvyšší soud dále setrval na svém názoru, že odvolací soud řádně vysvětlil, proč neprovedl stěžovatelkou navrhované důkazy, že znalecký ústav nebyl podjatý, resp. že jasně a srozumitelně vysvětlil, proč stěžovatelkou formulované otázky až na jedinou výjimku nemohly založit přípustnost dovolání. V závěru proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, popřípadě zamítl.

15. Krajský soud předně zdůraznil, že setrvává na stanovisku, které projevil v napadeném rozsudku, a zcela odkázal na jeho odůvodnění. S ohledem na stěžovatelčinu argumentaci současně dodal, že nesouhlasí s tvrzením, že by jakkoliv dotvářel skutkový stav, neboť důsledně vycházel ze zjištění učiněných okresním soudem. Zopakoval, že personál žalované neporušil žádnou ze svých povinností. Ve vztahu k nevydání placenty opětovně zdůraznil, že právní úprava platná a účinná v době porodu neumožňovala vydání placenty; navíc placenta stěžovatelky byla infikována virem herpes a vzhledem k době odtoku plodové vody se jednalo o tkáň již zahnívající.

16. Ministerstvo zdravotnictví, reagující na dotazy předložené Ústavním soudem, uvedlo, že v posledních letech vydalo dvě kladná stanoviska týkající se otázky vydání placenty rodičkám na jejich žádost (dne 20. 4. 2015 a dne 22. 7. 2016), přičemž obě tato stanoviska považuje nadále za aktuální. Současně upřesnilo, že obě stanoviska byla vydána ve vztahu k právní úpravě obsažené v zákoně o zdravotních službách, nikoliv tedy ve vztahu k úpravě obsažené v zákoně o péči o zdraví lidu. Ministerstvo dále zmínilo průzkum, jenž byl aktuálně proveden mezi jím zřízenými nemocnicemi, z něhož vyplynulo, že všechna tato zařízení rodičkám na jejich žádost vydávají placentu, přičemž v praxi se jedná zhruba o jeden

případ měsíčně. Ministerstvo rovněž upřesnilo, že mu není známo, že by se ve věci ne/vydání placenty konalo jakékoliv správní či civilní soudní řízení.

17. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovatelce k replice, která však toto své právo nevyužila.

18. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k případnému vyjádření rovněž žalované s tím, že nevyjádří-li se ve stanovené lhůtě, bude Ústavní soud v souladu s daným poučením předpokládat, že se postavení vedlejší účastnice vzdala. Jelikož žalovaná na výzvu nikterak nereagovala, vycházel Ústavní soud z výše uvedené domněnky.

IV. Posouzení věci Ústavním soudem

19. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníků a Ministerstva zdravotnictví dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost není důvodná. Argumentace Ústavního soudu je strukturována s ohledem na předestřené stížnostní námitky.

IV. a) Argumentace vztahující se k průběhu porodu

20. Stěžovatelka namítá provedení lékařských zákroků (CTG monitoring, urychlení porodu, podání syntetického oxytocinu, podání antibiotik, odběr krve, nucená poloha vleže s nohama v držácích, nástřih hráze, přestřižení pupečníku, nucení k vytlačení placenty), u nichž údajně nebyl zajištěn její informovaný a svobodný souhlas a jimiž mělo být zasaženo do jejího základního práva na nedotknutelnost osoby.

21. Ústavní soud ve vztahu k těmto námitkám předně podotýká, že právo na nedotknutelnost osoby (fyzickou integritu) podle čl. 7 odst. 1 Listiny či čl. 8 Úmluvy není právem absolutním. Lze do něj zasáhnout na základě zákona a přiměřeně ke sledovanému legitimnímu zájmu, jímž je ochrana jiného základního práva nebo ústavním pořádkem chráněného statku.

22. Ústavní soud již v minulosti potvrdil, že i když zpravidla nedochází ke konfliktu mezi rodičkou a jejím dítětem, neboť jsou to právě matky, kterým nejlepší zájem jejich dítěte leží primárně na srdci, přesto ve výjimečných případech ke konfliktu docházet může [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691), bod 80; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz; obdobně se vyjádřil rovněž Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) v rozsudku ve věci *Dubská a Krejzová proti České republice* ze dne 11. 12. 2014, č.28859/11, bod 94; judikatura ESLP je dostupná na https://hudoc.echr.coe.int/]. Lze totiž stěží akceptovat, že by v těchto výjimečných situacích mělo dítě v průběhu porodu zůstat zcela bez právní ochrany. Takový závěr by byl v rozporu s čl. 6 odst. 1 Listiny, podle kterého je lidský život hoden ochrany již před narozením. Rovněž podle judikatury ESLP k čl. 8 Úmluvy je ochrana dosud nenarozeného dítěte legitimním zájmem, i když ne nutně pod pojmem „práva jiných“, neboť to by mohlo implikovat, že nenarozené dítě je subjektem práv v Úmluvě (srov. rozsudek velkého senátu ve *věci A, B a C proti Irsku* ze dne 16. 12. 2010, č. 25579/05, body 227–228). Proto podle Ústavního soudu, i kdyby dosud nenarozené dítě nebylo subjektem základních práv, přesto je ochrana života a zdraví dítěte v průběhu porodu ústavním pořádkem chráněným statkem.

23. V situaci, kdy se omezují základní práva matky z důvodu ochrany života a zdraví dítěte, je ovšem nutno trvat na tom, aby takový zásah byl přiměřený. Jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu, zásah bude proporcionální, pokud splní následující tři kritéria [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.), bod 41; nález sp. zn. Pl. ÚS 37/11 ze dne 30. 7. 2013 (N 136/70 SbNU 263; 299/2013 Sb.), bod 59; nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), bod 37; a řadu dalších]. Za prvé, opatření omezující základní právo musí být způsobilé dosáhnout sledovaného cíle (vhodnost). Za druhé, sledovaného cíle nebylo možno ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými prostředky, které by méně zasahovaly do základního

práva. Za třetí, zásah byl přiměřený, tedy závažnost zásahu do základního práva bude v dané konkrétní situaci vyvážena významem sledovaného cíle, neboli oběť přinesená v podobě omezení základního práva se nesmí dostat do nepoměru s užitkem, který omezení přineslo (proporcionalita v užším smyslu).

24. Rovněž v nyní posuzované věci je proto nutno vážit zájmy stěžovatelky na ochraně nedotknutelnosti její osoby a zájmy nenarozeného dítěte na životě a zdraví. Právo rodící matky na nedotknutelnost její osoby tedy v ústavněprávní rovině omezit lze, nicméně za předpokladu, že jsou skutečně (alespoň s vysokou pravděpodobností) život a zdraví plodu bezprostředně ohroženy a provedené zákroky jsou přiměřené sledovanému účelu záchrany života a zdraví dítěte.

25. Pro Ústavní soud je v nynější věci v tomto ohledu podstatný především skutkový závěr, vyplývající ze zdravotní dokumentace, jakož i ze znaleckého posudku, že stěžovatelčin porod nebyl fyziologický, když „v souladu s odborným standardem byla potřeba vybavit plod do 15 minut, aby nedošlo k ohrožení srdeční činnosti a případně i poškození mozku plodu“ (srov. rozsudek okresního soudu, s. 10, s. 28; rozsudek krajského soudu, bod 62).

26. Namítá-li stěžovatelka, že takto shrnutý skutkový stav, z něhož obecné soudy vycházely, nebyl zjištěn správně, neboť jimi přijaté závěry byly založeny na neobjektivním znaleckém posudku, aniž by byly zároveň zohledněny důkazy, jejichž provedení navrhovala stěžovatelka, je třeba poukázat na to, že Ústavnímu soudu nepřísluší přehodnocování provedených důkazů, respektive posuzování skutkového stavu jako správně zjištěného, není-li ve věci shledán extrémní nesoulad, jenž by teprve byl způsobilý založit porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu. O takový případ však v posuzované věci zjevně nejde. Na tomto místě tak postačí odkázat na přesvědčivé vypořádání těchto námitek provedené již (zejména) dovolacím soudem (srov. rozsudek Nejvyššího soudu, body 21–23).

27. Ústavní soud je tudíž toho názoru, že obecné soudy pečlivě hodnotily povahu a přiměřenost lékařských zákroků, jež byly provedeny bez souhlasu stěžovatelky (srov. k tomuto aspektu dále), přičemž uzavřely, že šlo svou povahou o běžné a standardní úkony, jež směřovaly k urychlení porodu. Obecné soudy proto dostály své povinnosti nalézt spravedlivou rovnováhu mezi dotčenými ústavními hodnotami, tj. zájmem stěžovatelky na ochraně její tělesné integrity a zájmem dítěte na ochraně jeho života a zdraví. Ústavní soud zde odkazuje na závěry obsažené v ústavní stížností napadených rozhodnutích, které plně dostojí ústavním požadavkům kladeným na řádné soudní odůvodnění (srov. rozsudek okresního soudu, s. 27–31; rozsudek krajského soudu, zejména bod 80).

28. Ústavní soud navíc nepřehlédl, že stěžovatelce byl dán k vyplnění formulář informovaného souhlasu, který podepsala, byť se s jeho zněním odmítla seznámit (rozsudek okresního soudu, s. 16–17; rozsudek krajského soudu, bod 27). Zdejší soud má za to, že odmítla-li se stěžovatelka s předmětným formulářem seznámit, nemůže se nyní k tíži žalované dovolávat toho, že nezajistila její informovaný a svobodný souhlas, neboť k tomuto (tvrzenému) stavu významně přispěla vlastním jednáním. Z provedeného dokazování nadto vyplývá, že s dílčími lékařskými zákroky (podáním antibiotik) stěžovatelka vyslovila souhlas v průběhu porodu (srov. rozsudek okresního soudu, s. 28, a také žalobu ze dne 19. 2. 2015, kde stěžovatelka uvedla, že s podáním antibiotik souhlasila, ale nebyla informována o tom, že jejich podání v závěru porodu nemá žádný přínos a může prý pouze uškodit), resp. dílčí lékařské zákroky (odběr krve) nemohly být technicky provedeny bez jejího souhlasu (srov. rozsudek okresního soudu, s. 30).

29. Pokud stěžovatelka v žalobě namítala, že se porodu účastnil větší počet lidí (5–6; v replice k vyjádření žalované uvedla 2 lékařky a 3–4 další ženy – č. l. 148, u jednání před soudem prvního stupně 2 lékařky a další 4 osoby personálu, z nichž dvě byly zdravotní sestry – č. l. 234), jejichž přítomnost nebyla potřebná ani žádoucí a v porodním plánu si výslovně přála co nejintimnější prostředí, je třeba uvést, že tento počet osob byl dán rovněž

tím, že přítomen porodu byl otec dítěte a později i dula, tzn. osoby, na jejichž přítomnosti měla zájem právě samotná stěžovatelka. Navíc, v první době porodní byli se stěžovatelkou přítomni pouze otec a porodní asistentka a další zdravotnický personál byl povolán teprve po zjištění komplikací a ohrožení zdraví plodu.

30. Tuto část argumentace stěžovatelky proto Ústavní soud neshledal důvodnou.

IV. b) Argumentace vztahující se k vydání placenty

31. Jak vyplývá ze shora provedené rekapitulace průběhu předchozího řízení, Nejvyšší soud považoval dovolání za přípustné pouze v části týkající se řešení otázek, zda se „právní úprava nakládání s oddělenými/odebranými částmi těla nepoužije vždy, ale pouze pokud vůle a přání pacienta neurčí jinak za situace, že tím není ohroženo veřejné zdraví, zda právní úprava ve znění *části lidského těla se zpopelňují* znamená nebo neznamená bezvýjimečný příkaz tohoto postupu a zákaz volit jiný postup na základě žádosti subjektu práv, o jehož části lidského těla jde, neboť jde o otázky, které v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud nebyly vyřešeny“ (srov. rozsudek Nejvyššího soudu, bod 8). Dovolací soud přitom dospěl k závěru, že zdravotnické zařízení nebylo podle právní úpravy účinné do 31. 3. 2012 povinno ženě, která porodila, ani na základě její žádosti vydat plodové lůžko (placentu), neboť ustanovení § 26 odst. 11 a 12 zákona o péči o zdraví lidu, účinného do 31. 3. 2012, neumožňovalo jiný postup než využití placenty k lékařským účelům nebo její zpopelnění. Právě tento závěr stěžovatelka napadá ústavní stížností.

32. Ústavní soud v této části stížnostní argumentace nesouhlasí s právním hodnocením předloženým Nejvyšším soudem. Jak ovšem bude vysvětleno dále, specifické skutkové okolnosti nyní posuzovaného případu současně odůvodňují závěr, že placenta stěžovatelce být vydána nemusela, resp. vydána být nemohla.

33. Ústavní soud v prvé řadě připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Není proto povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73), sp. zn. II. ÚS 476/09 ze dne 2. 4. 2009 (N 81/53 SbNU 23)]. Ve stěžovatelčině případě je tedy úkolem Ústavního soudu posoudit, zda obecné soudy neporušily základní práva stěžovatelky tím, že příslušné normy podústavního práva, zde konkrétně ustanovení § 26 zákona o péči o zdraví lidu, interpretovaly a aplikovaly ústavně nekonformním způsobem.

34. Zásada ústavně konformní interpretace a aplikace podústavního práva, z níž obecným soudům vyplývá povinnost zohlednit též lidskoprávní kontext rozhodované věci a ujistit se, že jimi provedený výklad a použití podústavního práva neporuší žádné základní právo, totiž představuje trvalou součást ustálené judikatury zdejšího soudu. K ústavně konformní interpretaci a aplikaci musí dojít vždy, má-li věc lidskoprávní rozměr, resp. když se nachází v rozsahu základních práv. Klíčovou otázkou tudíž je, zda lze právo na vydání placenty podřadit pod některé ze základních práv či svobod zaručených ústavním pořádkem. Pokud by tomu tak bylo, bylo by nutné interpretovat shora zmíněné ustanovení zákona o péči o zdraví lidu prizmatem základních práv, což konkrétně znamená upřednostnit ústavně konformní výklad před výkladem jiným, vycházejícím kupříkladu – tak jako v nyní posuzované věci – z metody převážně gramatické, který však ve svém důsledku není souladný se základními právy účastníka řízení. Východiskem pro tyto závěry je čl. 4 Ústavy, který

uvádí, že základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci, tedy soudní moci jako celku, a nikoliv výhradně Ústavního soudu. Shora rekapitulovaný závěr Nejvyššího soudu, že zákon o péči o zdraví lidu nedával zdravotnickému zařízení jinou možnost než odevzdat placentu ke zpopelnění, neboť se neměla použít pro lékařské účely, se tak vzhledem ke zcela chybějícímu posouzení lidskoprávního rozměru nyní posuzovaného případu jeví přinejmenším jako předčasný.

35. Ústavní soud se proto zabýval předestřenou otázkou, zda lze právo na vydání placenty podřadit pod rámec ochrany základních práv a svobod, a provedl proto test rozsahu základních práv.

36. Ústavní soud v tomto ohledu v prvé řadě uvádí, že základní hodnotou, na které je postaven český ústavní pořádek, je respekt ke svobodě jednotlivců (čl. 1 Listiny a preambule k Ústavě). Svoboda představuje podstatnou náležitost demokratického právního státu. Respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody je nejvyšším a nejobecnějším účelem práva [nález sp. zn. II. ÚS 2268/07 ze dne 29. 2. 2008 (N 45/48 SbNU 527), bod 41]. Funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro svobodu člověka (Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 281). Součástí této svobody je možnost jednotlivců činit vlastní rozhodnutí o způsobu svého života, a být tak aktivním tvůrcem své životní dráhy, neboli vytvářet si svůj životní projekt. Při respektování této autonomie jednotlivců musí do určité míry platit, že každý je strůjcem svého štěstí [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2078/16 ze dne 2. 1. 2017 (N 1/84 SbNU 23), bod 27)]. Stát má pouze omezenou možnost do tohoto rozhodování zasahovat a toto právo omezovat. V obecné rovině Ústavní soud již například v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994 (N 16/1 SbNU 113; 91/1994 Sb.) vyslovil, že „v povaze právního státu je však obsaženo také vědomí (utvrzené dlouhodobými zkušenostmi lidstva), že omezení občanských práv a svobod je neuralgickým bodem každé, byť i demokratické společnosti, a že proto taková opatření je třeba minimalizovat“. Základní práva lze proto omezovat pouze za účelem ochrany práv dalších osob či jiných ústavně chráněných veřejných statků.

37. Ústavní soud má za to, že v nyní posuzované věci lze přiměřeně vycházet z principů formulovaných zdejším soudem v případech týkajících se neposkytnutí zdravotní péče dospělé svéprávné osobě s ohledem na její nesouhlas (srov. shora citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2078/16). Ústavní soud zde zdůraznil, že institut svobodného a informovaného souhlasu s každým lékařským zákrokem je založen na uznání právní subjektivity každého jedince a jeho svobody rozhodovat o svém vlastním těle a podporuje autonomii jeho morální volby. To je v protikladu k paternalistickému přístupu, kdy o jednotlivci je rozhodováno někým jiným (například lékařem), byť i z dobrých pohnutek, že to je pro jeho dobro a zdraví. V konečném důsledku je to vždy pacient jako svobodný jednotlivec nadaný základními právy, včetně práva na respektování své fyzické a psychické integrity, který by měl dát souhlas se zásahy do tohoto práva. Přitom je nutno akceptovat, že jiné osoby mohou i jeho rozhodnutí, například odmítne-li nezbytnou léčbu, považovat za špatné.

38. Obdobně podle judikatury ESLP (srov. zejména rozsudek ve věci *Jehovah's Witnesses of Moscow proti Rusku* ze dne 10. 6. 2010 č. 302/02, body 135–136; či *Pretty proti Spojenému království* ze dne 29. 4. 2002 č. 2346/02, body 61–63) je samotnou podstatou Úmluvy úcta k lidské důstojnosti a svobodě člověka a pojmy jako sebeurčení a osobní autonomie jsou důležitými principy, na základě kterých je Úmluva vykládána. Schopnost vést svůj život způsobem dle vlastního výběru zahrnuje možnost vykonávat činnosti, které jsou vnímány jako fyzicky škodlivé nebo pro dotyčnou osobu nebezpečné. V oblasti lékařské péče, a to i v případě, že odmítnutí konkrétní léčby může vést k fatálnímu konci, lékařský zákrok bez souhlasu psychicky způsobilého dospělého pacienta by byl v rozporu s jeho právem na tělesnou integritu chráněnou čl. 8 Úmluvy.

39. Tyto principy jsou reflektovány i v rovině podústavního práva, na něž ostatně odkazuje ve svých stanoviscích Ministerstvo zdravotnictví. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“) v ustanovení § 3 odst. 1 prohlašuje, že soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka. Za přirozené pak občanský zákoník považuje právo každého brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým. Ustanovením § 81 odst. 1 občanského zákoníku je zdůrazněna povinnost každého ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Podústavní právo zde tudíž provádí shora předestřené ústavní požadavky související s právem na soukromí a z něj plynoucím právem na sebeurčení a osobní autonomii.

40. Ústavní soud nepřehlédl, že v rozhodné době (20. 2. 2012) občanský zákoník ještě nebyl platnou součástí právního řádu a že citovaná stanoviska Ministerstva zdravotnictví byla vydána k výkladu úpravy obsažené v zákoně o zdravotních službách, a nikoliv v zákoně o péči o zdraví lidu. Současně však platí, že úkolem Ústavního soudu, jako soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), není výklad podústavního práva, nýbrž ústavních norem [čl. 85 odst. 2 a čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. V tomto ohledu jsou proto určující ústavně zaručená základní práva stěžovatelky, především práva obsažená v čl. 7 odst. 1 a v čl. 10 odst. 2 Listiny a zakotvená též v čl. 8 Úmluvy, zasazená do kontextu dříve zmíněného respektu ke svobodě jednotlivců. Právě citovaná ustanovení občanského zákoníku přitom nejsou ničím jiným než provedením některých ústavně zaručených základních práv, která jsou přirozená (viz zejména preambuli Listiny), a jejich platnost proto nelze dovozovat teprve od jejich výslovného zakotvení v občanském zákoníku.

41. Navíc, z porovnání úpravy obsažené v obou právě zmíněných zákonech, se podává, že tato zákonná úprava nevykazuje zásadnější rozdíly (srov. § 26 odst. 11 a 12 zákona o péči o zdraví lidu a § 82 odst. 1 ve spojení s § 81 zákona o zdravotních službách). V obou případech totiž zákonodárce zmiňuje pouze některé možnosti uchování a použití části těla, neuvádí možnost jejich vydání na žádost jednotlivci a shodně zakazuje např. jejich použití za účelem finanční náhrady nebo jiných výhod. Shodně oba zákony stanovily rovněž povinnost zdravotnického zařízení zařídit zpopelnění (mimo jiné) i placenty (srov. § 26 odst. 12 zákona o péči o zdraví lidu a § 91 zákona o zdravotních službách).

42. Výklad, který v posuzované věci zaujaly obecné soudy (především Nejvyšší soud) a který je založen na bezvýjimečném příkazu zpopelnit části lidského těla (které se nepoužijí za zákonem stanovených podmínek pro lékařské účely), je jistě možný z hlediska čistě gramatického výkladu práva. Neobstojí však z hlediska výkladu ústavně konformního, kterým jsou obecné soudy povinovány (viz podrobněji shora).

43. Jazykové znění § 26 odst. 12 zákona o péči o zdraví lidu totiž lze vyložit se zohledněním zmíněných ústavních norem i takovým způsobem, že placenta, která se nepoužije pro lékařské potřeby (a není-li podezření na trestný čin nebo sebevraždu), se zpopelňuje tehdy, nepožádá-li o její vydání rodička a nebrání-li tomuto vydání závažné důvody. Jinak řečeno, povinnost zdravotnického zařízení zajistit zpopelnění nepředstavuje bezvýhradný příkaz, nýbrž řeší situaci, kdy rodička o vydání placenty neprojeví zájem, a je proto nutno zařídit její likvidaci. Úpravu obsaženou v právě citovaném zákoně tedy nelze považovat za komplexní a uváděné možnosti nakládání s placentou za taxativní, tzn. jedině možné, zejména za situace, kdy vydání placenty již nijak nesouvisí s účelem zákona, kterým byla úprava zdravotních služeb a podmínek jejich poskytování (§ 1).

44. Ústavní soud má totiž s ohledem na shora předestřená obecná východiska za to, že požadavek na vydání placenty, adresovaný zdravotnickému zařízení, je projevem osobní autonomie rodičky, a jako takový požívá ústavněprávní ochrany. Tento požadavek totiž vyvěrá z osobního přesvědčení některých jedinců (které Ústavní soud nehodnotí, avšak plně respektuje) o možné prospěšnosti následného užití placenty, tvrzeně spočívající v tom, že

konzumací placenty se do ženského těla dostávají blahodárné živiny, jež urychlují poporodní rekonvalescenci, odvracejí poporodní deprese a psychózy a podněcují laktaci, nebo též v tom, že rituálním pohřbením placenty dochází k určitému spirituálnímu propojení mezi dítětem, matkou a přírodou. Uvedený osobní rozměr činí z placenty svébytnou součást lidského těla (resp. z medicínského hlediska se jedná o tzv. heterotransplantát), plyne z něj, že placentu nelze vnímat jen jako pouhý shluk buněk (dočasný orgán), a tedy v konečném důsledku biologický zbytek (§ 82 odst. 2 věta druhá zákona o zdravotních službách), ale především jako nejniternější pouto mezi matkou a jejím budoucím dítětem. Obecným soudům a stejně tak i Ústavnímu soudu přitom v žádném případě nepřísluší osobní rozhodnutí směřující k vydání placenty a s tím spjatou osobní motivaci rodiček hodnotit, jejich úkolem je naopak tento niterný projev osobní autonomie jednotlivce respektovat a chránit, nicméně vždy jen se současným zajištěním ochrany ústavně aprobovaných veřejných statků či práv dalších osob.

45. Zbývá tedy posoudit, zda lze do takto postulovaného práva na vydání placenty odvozeného z práva na soukromý život, resp. práva na sebeurčení a osobní autonomii, zasáhnout právě s ohledem na ochranu veřejných statků či základních práv jiných osob. Ústavní soud v této souvislosti předně uvádí, že nesdílí tezi o apriorním (!) odepření vydání placenty odůvodněnou paušálně pojímaným zájmem na ochraně veřejného zdraví (srov. čl. 8 odst. 2 Úmluvy, čl. 7 odst. 1 Listiny, resp. též předmět a účel zákona o péči o zdraví lidu). Stěžejním pravidlem omezování základních práv je totiž šetření podstaty a smyslu omezovaného práva ve smyslu čl. 4 odst. 4 Listiny. Z uvedeného vyplývá, že nelze formou omezení základního práva toto právo fakticky anulovat či popřít, k čemuž by ovšem v případě takto širokého zásahu došlo.

46. Ústavní soud proto v dalším kroku posoudil omezení základního práva na vydání placenty optikou testu proporcionality, jenž připouští zásah do základního práva za předpokladu, že pro to existuje zákonný podklad a je sledován legitimní účel, jehož je dosahováno přiměřenými prostředky. Jak již bylo řečeno výše (srov. bod 23 tohoto nálezu), zásah do základního práva přitom bude proporcionální sledovanému legitimnímu zájmu, pokud splňuje následující tři kritéria: 1. opatření omezující základní právo je vůbec způsobilé dosáhnout sledovaného cíle (test vhodnosti); 2. sledovaného cíle není možno ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými prostředky, které by méně zasahovaly do základního práva (test potřebnosti); 3. zásah je přiměřený, tedy závažnost zásahu do základního práva je v dané konkrétní situaci vyvážena významem sledovaného cíle, neboli oběť přinesená v podobě omezení základního práva se nedostává do nepoměru s užitkem, který omezení přineslo (proporcionalita v užším smyslu).

47. Ústavní soud je toho názoru, že s testem proporcionality je souladné právě takové nakládání s placentou, které minimalizuje možné ohrožení chráněného veřejného statku, tj. veřejného zdraví, a práv dalších osob. Z veřejně přístupných zdrojů (viz také citované vyjádření Ministerstva zdravotnictví, podle kterého je ve všech jím zřizovaných nemocnicích umožněno rodičkám na jejich žádost vydat placentu) se ostatně podává, že řada nemocnic (např. Nemocnice České Budějovice, a. s., Městská nemocnice Čáslav nebo Nemocnice Mělník) podmiňuje vydání placenty podepsáním příslušného formuláře (označovaného jako protokol nebo žádost), jehož součástí je odpovídající poučení o tom, jakým způsobem je možné si placentu odnést a jakého jednání je třeba se vyvarovat. Takto nemocnice plní i svoji informační povinnost (srov. § 23 v nyní posuzované věci aplikovaného zákona o péči o zdraví lidu, § 28, 31 a 34 zákona o zdravotních službách, § 2637 občanského zákoníku nebo čl. 5 Úmluvy o biomedicíně).

48. Situace je ovšem odlišná, pokud jsou zde dány závažné důvody, pro které je vydání placenty zdravotnickým zařízením nepřípustné, neboť je v rozporu s avizovaným veřejným zájmem na ochraně zdraví. Tak by tomu bylo tehdy, pokud by bylo zjištěno, že placenta vykazuje známky patologie, a tudíž představuje nebezpečný biologický odpad, který musí být

zlikvidován ve spalovně zdravotnického zařízení nebo v krematoriu ve smyslu ustanovení § 26 odst. 12 zákona o péči o zdraví lidu, resp. ustanovení § 91 zákona o zdravotních službách. Uvedený závěr ostatně potvrzuje i úprava obsažená v rovině podústavního práva (srov. zejména § 111 odst. 1 občanského zákoníku nebo též § 15 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů).

49. Ústavní soud tedy s ohledem na předestřená východiska ústavního přezkumu nyní posuzovaného případu konstatuje, že právní závěry obecných soudů obsažené v ústavní stížností napadených rozhodnutích, jež rodičkám obecně a za všech okolností odpírají právo na vydání placenty, nelze považovat za ústavně konformní, neboť zcela nedostatečně reflektují lidskoprávní kontext věci a jako takové jsou pro zdejší soud nepřijatelné. V tomto ohledu se ostatně i z obou shora označených stanovisek Ministerstva zdravotnictví podává, že „pokud není znám důvod, pro který by hrozilo ohrožení zdraví člověka, je povinností poskytovatele zdravotních služeb vydat rodičce na její žádost placentu, neboť se jedná o část oddělenou od jejího těla a takové rozhodnutí spadá do rozsahu svobody člověka rozhodovat o tom, co to znamená žít podle svého“.

50. Navzdory nesprávnému právnímu hodnocení však obecné soudy dospěly při zohlednění skutkových okolností nyní posuzovaného případu k závěru, který je s uvedenými obecnými východisky přezkumu v konečném důsledku souladný. Jak se totiž podává z rekapitulace průběhu předchozího řízení, krajský soud zdůraznil, že k vydání placenty nedošlo ze závažných důvodů ve shora naznačeném smyslu, neboť placenta byla infikovaná virem herpes. Tento závěr ovšem stěžovatelka rozporuje, když uvádí, že „krajský soud dotvořil skutkový stav, který nicméně neodpovídá dokazování“.

51. Ústavní soud v tomto ohledu ustáleně judikuje, že jedním z principů představujících neopominutelnou součást práva na spravedlivý proces a vylučujících libovůli při rozhodování je nezbytná návaznost mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 90 Ústavy a s čl. 36 odst. 1 Listiny. Stejně tak je nutno považovat za rozpor s principy řádného a spravedlivého procesu situaci, jsou-li v soudním rozhodování skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy. Ústavní soud ve své judikatuře k právu na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny stojí na stanovisku, že důvodem k jeho zásahu je až stav, kdy soudy očividně a neodůvodněně vybočily ze zákonných standardů dokazování (§ 120 o. s. ř. a násl.), nebo jestliže hodnocení důkazů a přijaté skutkové závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu či logického excesu (vnitřního rozporu), případně jsou založeny na zcela neúplném (nedostatečném) dokazování [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1113/16 ze dne 29. 11. 2016 (N 228/83 SbNU 559)].

52. Ústavní soud přisvědčil stěžovatelce v tom ohledu, že závěry krajského soudu o infikování placenty virem herpes, resp. o tom, že se vzhledem k době odtoku plodové vody evidentně jednalo o tkáň zahnívající (srov. rozsudek krajského soudu, bod 80), skutečně nemají oporu v dokazování provedeném okresním soudem. Krajský soud přitom dokazování dále nedoplňoval a jak sám výslovně uvedl (srov. rozsudek krajského soudu, bod 70), „při svých závěrech o skutkovém stavu věci vychází z výsledků dokazování soudu I. stupně“. Okresní soud ovšem svá skutková zjištění takto explicitně neformuloval, když výslovně uvádí jen to, že z provedené anamnézy stěžovatelky zjistil, že trpěla genitálním herpes virem (srov. rozsudek okresního soudu, s. 13).

53. Jak se ovšem podává z obsahu spisu, ve stěžovatelčině případě akutně hrozila v důsledku uplynutí delší doby (cca 36 hodin – č. l. 433) od odtoku plodové vody infekce, což odůvodnilo podání antibiotik (srov. č. l. 383). Antibiotika byla navíc podána až na základě

laboratorního vyšetření krve, které potvrdilo zvýšení markerů infekce (srov. č. l. 433). V daném případě byly zvýšené leukocyty a CRP, „což indikuje nástup zánětu, infekce a již toto samo svědčí pro závěr, že porod nebyl fyziologický“ (srov. č. l. 463, 466).

54. Pro Ústavní soud je s ohledem na takto zjištěné výsledky dokazování především podstatné, že v daném případě není možné vyloučit závěr o patologickém stavu placenty, kterýžto závěr – jak se podává shora – představuje důvod pro odepření jejího vydání ze strany zdravotnického zařízení. Řečeno jinak, Ústavní soud neshledal, že by skutková zjištění obecných soudů byla přes naznačené dílčí nedostatky v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy, resp. že by přijaté skutkové závěry byly výrazem zjevného faktického omylu či logického excesu, což teprve by odůvodňovalo uplatnění kasační pravomoci zdejšího soudu.

55. Vzhledem k okolnostem nyní posuzovaného případu tudíž Ústavní soud uzavřel, že nevydání placenty nepředstavovalo zásah do základních práv stěžovatelky.

IV. c) Ostatní argumentace

56. Ústavní soud nepřisvědčil ani zbývajícím námitkám poukazujícím na tvrzené porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

57. Ústavní soud předně neshledal protiústavnost v postupu a rozhodnutí Nejvyššího soudu, jimiž označil stěžovatelčino dovolání za nepřípustné v těch jeho částech, jež se netýkaly otázky vydání/nevydání placenty (srov. výše). Stěžovatelka totiž navzdory svému odlišnému názoru v tomto ohledu řádně nevymezila předpoklady přípustnosti dovolání podle ustanovení § 241a odst. 2 o. s. ř., což je však jeho obligatorní náležitostí. Nejvyšší soud přitom srozumitelně a řádně odůvodnil, proč nemůže v dané věci přistoupit k projednání části podaného dovolání, a v jeho postupu tak nelze spatřovat zásah do práva zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

58. Dovolání totiž představuje mimořádný opravný prostředek a k jeho podání je povinné zastoupení advokátem; je tomu tak mj. proto, aby se příslušný advokát seznámil s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a zvážil, zda v jeho věci existuje právní otázka, která nebyla dosud řešena, byla řešena obecnými soudy rozdílně, odchylně od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu nebo je nutné se od ustálené judikatury odchýlit. Je však povinností navrhovatele, aby v dovolání uvedl jeho nezbytné náležitosti – i vymezení předpokladu jeho přípustnosti [srov. stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)], což nebylo v posuzované věci – v dané části dovolání – splněno, neboť stěžovatelka spíše jen předkládala vlastní skutkové závěry a neuvedla žádnou spornou otázku hmotného nebo procesního práva. S tímto postupem a závěrem Nejvyššího soudu v nyní projednávané věci se Ústavní soud ztotožňuje.

59. Podle názoru Ústavního soudu obecné soudy též racionálně a dostatečně vyložily, proč nebylo nezbytné provedení dalších stěžovatelkou navrhovaných důkazů, a nedopustily se tak ústavně deficitního jevu, který je setrvale označován jako „opomenutý důkaz“ (srov. rozsudek krajského soudu, bod 21; rozsudek okresního soudu, s. 15). K situaci „opomenutého důkazu“ totiž dochází nikoliv v případě, kdy soud neprovede důkaz navržený účastníkem řízení, nýbrž pokud současně ani přesvědčivě nevysvětlí, z jakých důvodů jeho provedení považuje za nadbytečné, nedůvodné či jde podle jeho názoru o důkaz nevěrohodný anebo neproveditelný. Takovéhoto pochybení se však obecné soudy v posuzované věci nedopustily.

60. Protiústavnost zdejší soud konečně neshledal ani v tvrzeném porušení participačních práv stěžovatelky spočívajícím v tom, že jí před rozhodnutím odvolacího soudu nebylo zasláno vyjádření žalované a kolizního opatrovníka k jejímu odvolání. Ústavní soud souhlasí se závěrem dovolacího soudu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu, bod 25), že tato námitka má spíše spekulativní charakter, neboť nebyla blíže odůvodněna a specifikována, ať už v dovolání, či v samotné ústavní stížnosti.

V. Závěr

61. Ústavní soud s ohledem na shora učiněné závěry konstatuje, že k porušení základních práv stěžovatelky nedošlo. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud ústavní stížnost zamítl jako návrh nedůvodný podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 54
Nedostatečné odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu při rozhodování o výživném
(sp. zn. III. ÚS 3001/20 ze dne 16. března 2021)

Neodůvodní-li obecný soud náležitě své rozhodnutí, především nevyplývá-li z něj vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, případně nejsou-li tyto právní závěry přesvědčivé, je takové rozhodnutí v rozporu s ústavně zaručeným právem účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele M. D., zastoupeného Mgr. Jiřím Šubrtem, advokátem, sídlem 1. máje 869/27, Olomouc, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 20. července 2020 č. j. 70 Co 136/2020-1655, za účasti Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníka řízení a J. D., zastoupené Mgr. Renátou Prosickou, advokátkou, sídlem Tyršova 498/31, Ostrava, a nezletilé G. D., zastoupené opatrovníkem Magistrátem statutárního města Olomouce, sídlem Horní náměstí 583, Olomouc, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 20. července 2020 č. j. 70 Co 136/2020-1655 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 20. července 2020 č. j. 70 Co 136/2020-1655 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro jeho rozpor s čl. 10 odst. 2, čl. 11 odst. 1, čl. 26, 31 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Spolu s ústavní stížností podal návrh na odložení vykonatelnosti napadeného rozhodnutí.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a spisu Okresního soudu v Olomouci (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 0 P 375/2006 se podává, že rozsudkem okresního soudu ze dne 20. 1. 2020 č. j. 0 P 375/2006-1572 bylo rozhodnuto o návrhu stěžovatele (otce) na snížení výživného pro nezletilou vedlejší účastnici (dále též jen „nezletilá“) tak, že výživné stanovené

stěžovateli pro nezletilou naposledy rozsudkem okresního soudu ze dne 23. 6. 2015 č. j. 0 P 375/2006-1057 ve znění rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „krajský soud“) ze dne 2. 3. 2016 č. j. 70 Co 463/2015-1229 ve výši 40 000 Kč měsíčně [25 000 Kč k rukám první vedlejší účastnice (matky) a 15 000 Kč na účet nezletilé] se snižuje na částku 18 000 Kč měsíčně s účinností od 10. 8. 2017, a určil, že výživné je splatné k rukám první vedlejší účastnice vždy do každého prvého dne v měsíci předem (I. výrok). Dále rozhodl, že výživné, které se stane splatným od 1. 2. 2020 do konce kalendářního měsíce, v němž bude rozsudek doručen stěžovateli, je stěžovatel povinen zaplatit k rukám první vedlejší účastnice do tří dnů od doručení rozsudku (II. výrok) a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (III. výrok).

3. Okresní soud dospěl k tomu, že od poslední úpravy výživného došlo u stěžovatele k podstatné změně poměrů, spočívající v tom, že od 10. 8. 2017 byl čtyři měsíce hospitalizován a byl v dlouhodobé pracovní neschopnosti s diagnózou biliární akutní pankreatitida s následným rozvojem diabetes mellitus, což vedlo k poklesu pracovní schopnosti stěžovatele o 55 % a k přiznání invalidity II. stupně. Posudkem o invaliditě bylo prokázáno, že jde o dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, kdy stěžovatel může vykonávat soustavnou výdělečnou činnost jen v podstatně menším rozsahu a intenzitě. V době předchozího rozhodování soudu stěžovatel dosahoval jako konzultant v mezinárodním obchodu celkového měsíčního příjmu minimálně ve výši 300 000 Kč; s ohledem na svůj zdravotní stav však již nyní tuto činnost vykonávat nemůže, přičemž výrazný pokles v jeho příjmech byl potvrzen též předloženými daňovými přiznáními. K majetkovým poměrům stěžovatele okresní soud uvedl, že k výraznějším změnám v mezidobí nedošlo. Stěžovatel je i nadále vlastníkem tří nemovitostí v celkové minimální hodnotě zhruba 55 000 000 Kč; uvedené nemovitosti jsou však aktuálně postiženy v rámci exekuce, a stěžovatel tak s nimi nemůže nakládat. V osobních poměrech rovněž nedošlo ke změnám, stěžovatel má nadále vyživovací povinnost ke dvěma dětem – nezletilé a jejímu zletilému bratrovi, žije s družkou a má nově zvýšené výdaje se svým zdravotním stavem. Poměry první vedlejší účastnice se rovněž nezměnily, jde-li však o nezletilou, které bylo nyní 16 let, došlo k nárůstu jejích potřeb v souvislosti s přirozeným vývojem. Při stanovení konkrétní výše výživného okresní soud vycházel z poklesu pracovní schopnosti stěžovatele ve shora uvedeném rozsahu, přičemž současně zohlednil, že stěžovatelovy majetkové poměry jsou i nadále nadstandardní.

4. K odvolání první vedlejší účastnice krajský soud rozsudek okresního soudu napadeným rozsudkem změnil tak, že úprava výživného pro nezletilou, provedená naposledy rozsudkem okresního soudu ze dne 23. 6. 2015 ve spojení s rozsudkem krajského soudu ze dne 2. 3. 2016, se v části týkající se výživného splatného k rukám první vedlejší účastnice mění tak, že výživné se snižuje z částky 25 000 Kč měsíčně na částku 20 000 Kč měsíčně s účinností od 10. 8. 2017; ve zbývající části se úprava výživného provedená naposledy uvedenými rozhodnutími nemění (I. výrok). Dále bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (II. výrok).

5. Krajský soud rekapituloval, že okresní soud výživné snížil o 55 %, neboť pracovní schopnost stěžovatele podle posudku o invaliditě poklesla právě o 55 %. Popsaným postupem však okresní soud nepřípustně přecenil pokles pracovní schopnosti stěžovatele, aniž komplexně posoudil vliv této změny na celkové poměry stěžovatele. Krajský soud připomněl, že již při svém předchozím rozhodování vycházel nejen z příjmů stěžovatele, ale zejména z celkové sumy jeho nemovitého majetku, přičemž další hodnotný movitý majetek měl tehdy stěžovatel zamlčet. Stěžovatel nadále vlastní tři nemovitosti, jejichž hodnota v roce 2019 činila 58 000 000 Kč. Ačkoliv stěžovatel na jedné straně poukazoval na nižší hodnotu hotelu X, v němž provozuje svou podnikatelskou činnost (15 500 000 Kč namísto cca 30 000 000 Kč dle soudem zadaného znaleckého posudku), přehlížel na straně druhé vyšší hodnotu rodinného domu v D. určenou znaleckým posudkem, který si nechal sám vypracovat

na podporu návrhu na částečné zastavení exekuce (23 000 000 Kč namísto 17 000 000 Kč). Stěžovatelova životní úroveň zůstala rovněž nadstandardní jak ohledně kvality bydlení, tak povahy volnočasových aktivit (golf), přičemž jeho životní úroveň navíc významně ovlivňuje jeho manželka – advokátka (pozn. Ústavního soudu: v mezidobí bylo mezi stěžovatelem a jeho družkou uzavřeno manželství). Snížení příjmů stěžovatele tak bylo výrazně kompenzováno celkovou sumou jeho nemovitého majetku; rovněž schopnost podnikat stěžovateli zůstala, i když pouze částečně, zachována a stěžovatel je nadále schopen splácet úvěry, byť za pomoci blízkých osob, jakož i půjčky od rodičů a bývalé partnerky. Dle krajského soudu bylo s ohledem na nadstandardní celkové poměry stěžovatele namístě snížit výši výživného toliko o částku 5 000 Kč měsíčně ze spotřební složky výživného.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel svou obsáhlou ústavní stížností brojí výhradně proti rozsudku krajského soudu, přičemž uplatňuje jak námitky proti výši výživného, tak proti způsobu odůvodnění napadeného rozhodnutí. Nejprve popisuje průběh svého onemocnění a uvádí, že v jeho důsledku již není objektivně schopen dosahovat takových pracovních výkonů jako dříve, jeho zdravotní stav je i nadále nepříznivý a nelze očekávat úplnou obnovu jeho pracovního potenciálu. Po celou dobu trvání pracovní neschopnosti byl stěžovatel povinen nést vysoké náklady související s jeho podnikáním, zejména s provozem hotelu X, což vedlo k jeho zadlužení. Vzhledem k vážnosti finanční situace byl stěžovatel již v roce 2019 nucen rozvázat pracovní poměr se svými zaměstnanci a od té doby se o provoz hotelu stará se svou manželkou osobně. Výživné stanovené předchozím rozhodnutím o výživném bylo již tehdy zcela nepřiměřeně vysoké, o čemž svědčilo též to, že vedlo k okamžité exekuci majetku stěžovatele, v níž se stěžovatel nachází doposud. Ke svým majetkovým poměrům stěžovatel dále uvádí, že všechny tři nemovitosti vlastní zcela účelně, když v jedné z nich dlouhodobě žijí jeho rodiče, kteří ji na stěžovatele převedli s tím, že jim zde zajistí doživotní bydlení. Druhou nemovitostí je uvedený hotel a třetí nemovitost tvoří rodinný dům se zahradou, v němž stěžovatel žije se svou manželkou a dcerou. Poslední dvě uvedené nemovitosti jsou zatíženy konsolidovaným hypotečním, resp. provozním úvěrem. V důsledku napadeného rozhodnutí krajského soudu, kterým bylo stanoveno výživné ve zcela nepřiměřené výši, dle stěžovatele nevyhnutelně dojde k prodeji všech uvedených nemovitostí v exekučním řízení, neboť případným prodejem pouze jedné z nich nedojde k uspokojení pohledávky na úhradu dlužného výživného, když před touto pohledávkou bude přednostně uspokojena pohledávka z hypotečního úvěru. Za dané situace tak dojde k úplné likvidaci stěžovatelova majetku.

7. Další výhrady stěžovatele pak směřují především proti způsobu, jakým krajský soud odůvodnil své rozhodnutí. Tvrzení o celkové hodnotě nemovitostí stěžovatele soud zcela nekriticky převzal z tvrzení první vedlejší účastnice, aniž by daný údaj podložil jakýmikoliv důkazy. Další pochybení krajského soudu spočívá v tom, že nehodnotil majetkové poměry stěžovatele komplexně a nepřihlédl k hodnotě jeho závazků, zejména k hypotečnímu úvěru. Soud nekriticky převzal i další tvrzení první vedlejší účastnice o vysoké životní úrovni stěžovatele – k volnočasovým aktivitám stěžovatel ve svých vyjádřeních opakovaně uváděl, že od té doby, co došlo ke zhoršení jeho zdravotního stavu, se již golfu nevěnuje, pouze s výjimkou několika akcí, kde prezentoval svůj hotel; k závěru soudu, že životní úroveň stěžovatele ovlivňuje též jeho manželka, stěžovatel uvádí, že bylo prokázáno, že ani ona nedosahuje nadstandardních příjmů, nadto byla v té době již v pokročilém stadiu těhotenství, z čehož nutno dovodit naopak dlouhodobý pokles jejích příjmů. Rozporným s provedenými důkazy byl dle stěžovatele i další závěr krajského soudu, že stěžovatel je schopen splácet výše zmíněné úvěry. Dle přesvědčení stěžovatele krajský soud dospěl ke zcela odlišným závěrům od závěrů okresního soudu, aniž by se věcí řádně zabýval.

8. Přiložený návrh na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí stěžovatel odůvodnil tím, že vzhledem k tomu, že výživné pro nezletilou bylo stanoveno ve zcela nepřiměřené výši, kterou není dlouhodobě schopen hradit, resp. není schopen hradit dluh na výživném vzniklý opětovným navýšením výživného, je zde vysoká pravděpodobnost, že předtím, než Ústavní soud rozhodne o ústavní stížnosti, dojde k exekuci prodejem nemovitostí stěžovatele. Stěžovatel rovněž uvedl, že odložením vykonatelnosti napadeného rozhodnutí nezletilé nevznikne újma, neboť na její výživu pravidelně přispívá.

III. Procesní předpoklady řízení a průběh řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

10. Usnesením ze dne 15. 12. 2020 č. j. III. ÚS 3001/20-27 Ústavní soud ustanovil opatrovníkem nezletilé Magistrát statutárního města Olomouce (dále jen „opatrovník“), neboť ústavní stížností bylo napadeno rozhodnutí, jehož závěry se dotýkají konkrétních zájmů nezletilé, která má v řízení postavení vedlejší účastnice. Uvedeným usnesením Ústavní soud rovněž podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložil vykonatelnost napadeného rozsudku, jelikož hrozící provedení exekuce prodejem nemovitostí stěžovatele by mohlo mít mimo jiné reálný dopad do jeho schopnosti hradit výživné v budoucnu; zároveň nebylo shledáno, že by odložením vykonatelnosti mohla vzniknout závažná újma, neboť potřeby nezletilé budou v mezidobí zajištěny plněním výživného podle rozsudku okresního soudu ze dne 20. 1. 2020 a majetkové poměry první vedlejší účastnice, která má nezletilou v péči, jsou nadto příznivé.

IV. Vyjádření k věci

11. Ústavní soud si pro posouzení, zda ve věci došlo ke stěžovatelem tvrzenému porušení jeho ústavně zaručených práv, které by bylo důvodem pro vyhovění ústavní stížnosti, vyžádal od okresního soudu spis sp. zn. 0 P 375/2006 a dále vyjádření účastníka a vedlejších účastnic řízení.

12. Krajský soud zcela odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

13. První vedlejší účastnice se vyjádřila tak, že rozhodnutí krajského soudu je zcela správné. Stěžovatel uvedené námitky vznesl již v průběhu řízení, přičemž krajský soud je v rámci svého posouzení zohlednil. V další části vyjádření první vedlejší účastnice postupně rekapituluje dle ní nadstandardní majetkové poměry stěžovatele a uzavírá, že k porušení žádného ze stěžovatelem tvrzených práv nedošlo. V následném sdělení, jež Ústavní soud obdržel dne 22. 2. 2021, první vedlejší účastnice uvedla, že stěžovatel v reakci na odklad vykonatelnosti rozsudku výrazně snížil platby výživného, když v únoru zaslal exekutorovi na výživné dětí pouze částku 10 000 Kč a ten po připočtení srážek z invalidního důchodu poslal na výživné každému z dětí částku 6 447 Kč.

14. Opatrovník nezletilé vedlejší účastnice uvedl, že podání ústavní stížnosti stěžovatelem je pouze důsledkem toho, že v dané věci nelze podat dovolání. Argumenty stěžovatele postrádají ústavněprávní rozměr a cílem stěžovatele je dosáhnout pouze snížení rozsahu vyživovací povinnosti, nikoliv ochrany svých práv. Závěry okresního soudu byly v odvolacím řízení řádně přezkoumány a částečně modifikovány, což bylo zároveň náležitě odůvodněno. Ústavní stížnost by proto měla být zamítnuta.

15. Obdržená vyjádření Ústavní soud stěžovateli k replice nezasílal, neboť nevnášejí do posuzované věci nové skutečnosti ani právní úvahy, které by byly stěžovateli – vzhledem

k obsahu jeho podání i obsahu napadeného rozhodnutí – neznámé. Nadto nelze přehlédnout, že ústavní stížnosti je vyhověno.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí a poté, co se seznámil též s vyžádaným spisem a výše rekapitulovanými vyjádřeními, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného (§ 913 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Dle § 915 odst. 1 občanského zákoníku má být životní úroveň dítěte zásadně shodná s životní úrovní rodičů, přičemž toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte. Připouštějí-li to majetkové poměry osoby výživou povinné, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor, nevylučují-li to okolnosti zvláštního případu (§ 917 občanského zákoníku). Při určení rozsahu vyživovací povinnosti přitom přihlíží soud k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje, a při posouzení majetkových poměrů rodičů vždy bere ohled nejen na fakticky dosahované příjmy rodiče, ale i na celkovou hodnotu jeho movitého a nemovitého majetku a způsob života, resp. životní úroveň [srov. např. nález ze dne 14. 6. 2016 sp. zn. II. ÚS 756/16 (N 114/81 SbNU 785); všechna rozhodnutí Ústavního soudu dostupná na https://nalus.usoud.cz].

18. Posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé děti je sice věcí volné úvahy soudu závislé na posouzení možností a schopností osoby povinné k výživě a odůvodněných potřeb osoby oprávněné, obecný soud je ovšem povinen jasným a přezkoumatelným způsobem vymezit rámec, v němž se tato jeho volná úvaha, na základě níž dospěl k závěru o určení výše výživného, pohybovala. Postrádá-li odůvodnění soudního rozhodnutí údaj o tom, o které důkazy soud opřel svá skutková zjištění, dochází k porušení § 157 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, což vede k tomu, že se soudní rozhodnutí stává nepřezkoumatelným [viz např. nález ze dne 27. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 1836/13 (N 24/72 SbNU 275)]. Z odůvodnění rozhodnutí musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, jinak odůvodnění nejenže nevyhovuje zákonným hlediskům, ale současně představuje porušení zákazu libovůle v soudním rozhodování a způsobuje porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález ze dne 12. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 1356/16 (N 170/82 SbNU 647)]. Požadavek náležitého odůvodnění rozhodnutí je přitom o to naléhavější, dospěje-li odvolací soud k odlišnému závěru než soud nalézací. Není-li z rozhodnutí odvolacího soudu zřejmé, jak uvedené právní závěry z jím provedených důkazů dovodil, je rozhodnutí vadné [srov. např. nález ze dne 17. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 1437/15 (N 87/81 SbNU 449)]. Právě uvedeným požadavkům krajský soud v posuzované věci nedostál.

19. Napadené rozhodnutí je založeno na závěru, že okresní soud nepřípustně přecenil pokles pracovní schopnosti stěžovatele, aniž by komplexně posoudil vliv této změny na celkové poměry stěžovatele, které byly i nadále nadstandardní. To krajský soud rozvedl v tom smyslu, že stěžovatel vlastní tři nemovitosti, jejichž hodnota v roce 2019 činila 58 000 000 Kč. Nadstandardní pak měla zůstat i životní úroveň stěžovatele nejen ohledně kvality bydlení, ale i ohledně povahy jeho volnočasových aktivit (golf), a významně ji navíc měla ovlivňovat jeho manželka, která je advokátka. Své úvahy pak krajský soud dále doplnil mimo jiné tím, že i přes sníženou schopnost podnikat je stěžovatel nadále schopen splácet úvěry, byť za pomoci blízkých osob, a že je schopen v budoucnu splatit půjčku rodičům i bývalé přítelkyni, k čemuž se měl zavázat. Ke zde rekapitulovaným důvodům, které měly dle krajského soudu svědčit o schopnosti stěžovatele platit výživné ve stanovené výši, má však Ústavní soud následující výhrady.

20. Z odůvodnění napadeného rozsudku předně není zřejmé, na základě čeho krajský soud dospěl k celkové částce 58 000 000 Kč, jež měla tvořit součet hodnot všech tří nemovitostí ve vlastnictví stěžovatele. Ačkoliv sám soud poukázal na to, že závěry vypracovaných znaleckých posudků ohledně hodnot dvou nemovitostí – hotelu a rodinného domu stěžovatele – se výrazně rozcházely, již nijak nezdůvodnil, jak (a zda vůbec) tyto znalecké posudky hodnotil, ke kterým z nich se přiklonil či jakým způsobem dospěl k uvedené celkové částce, kterou dokládal svůj závěr o nadstandardních majetkových poměrech stěžovatele. K tomu Ústavní soud pro úplnost doplňuje, že závěry znaleckých posudků o hodnotě hotelu se rozcházely téměř o 15 000 000 Kč, ohledně hodnoty rodinného domu stěžovatele se rozcházely cca o 6 000 000 Kč; třetí stěžovatelova nemovitost, v níž žijí jeho rodiče, znalecky ohodnocena nebyla. Jediná zmínka o tom, že hodnota stěžovatelova nemovitého majetku měla činit právě, resp. nejméně 58 000 000 Kč, zazněla pouze ze strany zmocněnkyně první vedlejší účastnice během jednání před krajským soudem dne 20. 7. 2020 (viz protokol o jednání před odvolacím soudem, č. l. 1653). Nabízí se proto i stěžovatelem v ústavní stížnosti nadnesená otázka, zda krajský soud tvrzení první vedlejší účastnice či její zmocněnkyně toliko nekriticky nepřevzal, aniž by se jeho pravdivostí skutečně jakkoliv blíže zabýval.

21. I kdyby nicméně Ústavní soud odhlédl od uvedeného pochybení krajského soudu s tím, že bez ohledu na přesnou hodnotu předmětných nemovitostí by bylo možno i tak uzavřít, že hodnota stěžovatelova nemovitého majetku byla s velkou pravděpodobností nadstandardní, odůvodnění napadeného rozsudku by ani tak nemohlo obstát, neboť je zatíženo dalšími dílčími nedostatky, jež ve svém souhrnu vyžadují kasační zásah Ústavního soudu.

22. Dle v řízení učiněných skutkových zjištění jsou všechny nemovitosti stěžovatele společným předmětem smluvního zástavního práva k zajištění budoucích dluhů pro obchodní společnost Raiffeisenbank, a. s., a jsou dotčeny exekučními příkazy k prodeji nemovitosti soudního exekutora Mgr. Jiřího Krále, Exekutorský úřad Ostrava (viz mimo jiné bod 8 odůvodnění rozsudku okresního soudu ze dne 20. 1. 2020, č. l. 1574). Tyto dle Ústavního soudu nikoliv nevýznamné skutečnosti však krajský soud žádným způsobem nepromítl do svého hodnocení a nijak nezohlednil, zda a případně jaký mají vliv na ekonomickou situaci stěžovatele a jeho celkové poměry. Ústavní soud tak v napadeném rozhodnutí postrádá jakoukoliv podrobnější úvahu, od níž by se následně odvíjelo posouzení, zda i přes popsané zatížení nemovitého majetku především probíhající exekucí zůstává nadstandardní životní úroveň stěžovatele nadále nedotčena. Lze doplnit, že naproti tomu okresní soud, s jehož závěry se krajský soud neztotožnil, k omezení práva stěžovatele disponovat nemovitým majetkem v důsledku probíhající exekuce v rámci hodnocení majetkových poměrů stěžovatele minimálně přihlédl (viz bod 12 odůvodnění rozsudku okresního soudu ze dne 20. 1. 2020, č. l. 1575).

23. Ztotožnit se pak bez dalšího nelze ani s tvrzením krajského soudu, že o nadstandardní životní úrovni stěžovatele svědčí i povaha jeho volnočasových aktivit. Ze spisu okresního soudu sice vyplývá, že první vedlejší účastnice opakovaně poukazovala na to, že se stěžovatel věnuje mimo jiné golfu, z čehož dovozovala, že jeho zdravotní stav je mnohem lepší, než sám stěžovatel prezentuje (viz protokol o jednání před okresním soudem ze dne 6. 12. 2019, č. l. 1476, či odvolání první vedlejší účastnice, č. l. 1584); zřejmé však již není, že by byl stěžovatel k těmto aktivitám kdykoliv během řízení dotazován či že by daná skutečnost byla mezi účastníky řízení nespornou (stěžovatel naopak v ústavní stížnosti namítá, že v řízení opakovaně tvrdil, že žádné volnočasové aktivity od okamžiku, kdy došlo ke zhoršení jeho zdravotního stavu, neprovozuje a že golf hrál od té doby pouze dvakrát, když pokaždé šlo o jednorázovou akci). Mínil-li proto krajský soud uvedeným tvrzením první vedlejší účastnice podpořit svůj závěr o nadstandardní životní úrovni stěžovatele, bylo jeho povinností toto tvrzení postavit najisto.

24. Nepřesvědčivě působí i další krajským soudem uvedený důvod, jenž má svědčit o nadstandardní životní úrovni stěžovatele, a to poukaz na to, že stěžovatelova životní úroveň je navíc významně ovlivňována jeho manželkou – advokátkou. Ústavní soud přisvědčuje krajskému soudu potud, že z důkazů, jež byly v řízení provedeny, skutečně vyplývá, že současná manželka stěžovatele jeho životní úroveň ovlivňuje minimálně do té míry, že dlouhodobě financuje přibližně polovinu jeho veškerých výdajů a výrazně mu pomáhá se splácením dlužného výživného a odměny exekutora. Jen stěží však tyto skutečnosti mohou sloužit jako další z důvodů, jimiž má být podpořen závěr o nadstandardních poměrech stěžovatele, neboť z nich vyplývá spíše naopak to, že bez manželčiny finanční podpory by jeho dluhy byly pravděpodobně ještě vyšší (nikoliv tedy to, že by jeho již tak nadstandardní životní úroveň byla díky jeho manželce ještě o to lepší).

25. Zcela přitakat konečně nelze ani té části odůvodnění, v níž se krajský soud utvrzuje o nadstandardních poměrech stěžovatele též tím, že poukazuje na jeho schopnost splácet úvěry a další půjčené finanční částky. K úvěrům, jež má stěžovatel splácet částkou 125 000 Kč měsíčně, sám krajský soud uvádí, že je tak stěžovatel schopen činit pouze za pomoci blízkých osob, v případě dalších vyjmenovaných půjček od rodičů a bývalé přítelkyně pak *de facto* pouze konstatuje jejich výši a datum jejich splatnosti v budoucnu. Takto prezentované závěry však ničeho nevypovídají o majetkových poměrech stěžovatele či jeho schopnosti uvedeným závazkům v dohodnutých termínech skutečně dostát. Krajský soud tak na základě uvedených skutečností dospívá k něčemu, co z nich dle Ústavního soudu bez dalšího nevyplývá.

26. Ústavní soud tak uzavírá, že musel přisvědčit přinejmenším těm námitkám stěžovatele, které se týkaly výše podrobněji popsaných nedostatků odůvodnění napadeného rozsudku. Jelikož krajský soud své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem neodůvodnil, zatížil řízení vadou, která svou intenzitou dosahuje porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

27. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek krajského soudu zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

28. Nutno dodat, že tímto nálezem Ústavní soud nijak nepředjímá výsledek řízení o úpravě výživného pro nezletilou. Krajský soud nepochybně může posoudit v řízení zjištěné skutečnosti odlišně od závěrů přijatých okresním soudem; musí však pečlivě, srozumitelně a přesvědčivě zdůvodnit, proč považuje závěry okresního soudu za chybné či nepřesné a z jakého důvodu jsou právě jím učiněné závěry správné.

Č. 55
Povinnost civilních soudů poučit účastníka řízení o příslušnosti správních soudů v jeho věci
(sp. zn. I. ÚS 1893/18 ze dne 23. března 2021)

1. Je otázkou podústavního práva, která větev obecných soudů rozhoduje o žalobách proti dílčím (nikoliv konečným) procesním rozhodnutím vydaných v rámci správního řízení o věcech vyplývajících ze vztahů soukromého práva. Jestliže judikatura zvláštního senátu (zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů) a Nejvyššího správního soudu došla k závěru, že k rozhodování o takových žalobách jsou příslušné správní soudy, nemá proti tomu Ústavní soud ústavněprávní námitky – správní soudy jsou účastníkům schopny poskytnout dostatečnou a efektivní soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

2. Pokud civilní soudy odmítnou svou příslušnost při rozhodování o žalobách proti dílčím (nikoliv konečným) procesním rozhodnutím vydaných v rámci správního řízení o věcech vyplývajících ze vztahů soukromého práva, jsou povinny žalobce poučit dle § 104b odst. 1 o. s. ř. o možnosti podat žalobu ve správním soudnictví.

3. Rozhodnutí o (ne)umožnění odkladu vyúčtování dle § 129 odst. 3 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), je Český telekomunikační úřad povinen odůvodnit, a to včetně alespoň stručného vypořádání argumentace poskytovatele vyúčtování.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky O2 Czech Republic, a. s., se sídlem Za Brumlovkou 266/2, Praha 4, zastoupené JUDr. Pavlem Dejlem, Ph.D., LL.M., advokátem, se sídlem Jungmannova 645/24, Praha 1, směřující proti rozhodnutí Českého telekomunikačního úřadu ze dne 22. 10. 2012 č. j. ČTÚ--219 651/2012-631/NoD, rozhodnutí Českého telekomunikačního úřadu ze dne 5. 12. 2012 č. j. ČTÚ-230 286/2012-631/NoD, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 4. 12. 2015 č. j. 52 C 366/2012-61, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 4. 2016 č. j. 53 Co 42/2016-85 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2018 č. j. 32 Cdo 2153/2017-134, za účasti Českého telekomunikačního úřadu, Obvodního soudu pro Prahu 9, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2018 č. j. 32 Cdo 2153/2017-134, usnesením Městského soudu v Praze ze dne 28. 4. 2016 č. j. 53 Co 42/2016-85 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 4. 12. 2015 č. j. 52 C 366/2012-61 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozhodnutím Českého telekomunikačního úřadu ze dne 22. 10. 2012 č. j. ČTÚ--219 651/2012-631/NoD a rozhodnutím Českého telekomunikačního úřadu ze dne 5. 12. 2012 č. j. ČTÚ-230 286/2012-631/NoD bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů a rozhodnutí Českého telekomunikačního úřadu (dále jen jako „ČTÚ“).

2. Z ústavní stížnosti, rozhodnutí vydaných ve správním a soudních řízeních a vyžádaného soudního spisu zjistil Ústavní soud především následující skutečnosti.

3. Stěžovatelka působí jako významná poskytovatelka služeb elektronických komunikací (mobilní operátor). V roce 2011 uzavřela se společností LeeToo SE (dále jen jako „zákaznice“) smlouvy, kterými se zavázala zákaznici poskytovat služby za výhodných podmínek dostupných pro velké firemní zákazníky. Učinila tak na základě tvrzení zákaznice, že má přes 800 zaměstnanců. Posléze však stěžovatelka zjistila, že zákaznice žádné zaměstnance nemá a ve skutečnosti přeprodává služby stěžovatelky třetím osobám, klienti zákaznice mohli tedy za úplatu využívat zvýhodněné ceny. Toto jednání označila stěžovatelka za porušení smluvních podmínek ze strany zákaznice a v červnu 2012 od smluv s ní odstoupila, čímž se dle stěžovatelky vzájemný smluvní vztah mezi oběma stranami nadále řídil běžnými obchodními podmínkami včetně cen ze „standardního“ ceníku. Stěžovatelka tak za srpen 2012 naúčtovala zákaznici přes 6 milionů Kč a obdobnou částku požadovala rovněž za září 2012. Zákaznice proti těmto vyúčtováním podala reklamaci, tu stěžovatelka neuznala a zákaznice se obrátila na ČTÚ s námitkami proti postupu stěžovatelky. Spolu s tím zákaznice požádala ČTÚ o odklad splatnosti vyúčtování do doby, než rozhodne o jejích námitkách. ČTÚ postupoval s odkazem na § 129 odst. 3 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), ve znění tehdejších předpisů, (dále jen jako „ZEK“); dle tohoto ustanovení sice podáním námitek proti vyřízení reklamace není dotčena povinnost zákazníka uhradit vyúčtování, ale ČTÚ je oprávněn v odůvodněných případech na žádost zákazníka předmětnou povinnost odložit. Přes nesouhlas stěžovatelky ČTÚ návrhu zákaznice vyhověl a napadenými rozhodnutími odložil splatnost obou vyúčtování v plné výši. Ustanovení § 129 odst. 3 ZEK neumožňuje odvolání proti rozhodnutí.

4. S přesvědčením o nesprávnosti a nezákonnosti uvedených rozhodnutí stěžovatelka podala žalobu k Obvodnímu soudu pro Prahu 9 na nahrazení rozhodnutí ČTÚ dle části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen jako „o. s. ř.“). Nalézací soud došel k závěru, že rozhodnutími ČTÚ nedošlo k dotčení práv stěžovatelky, právo na zaplacení vyúčtování bylo pouze odloženo, a zůstalo tudíž zachováno. Stěžovatelka proto neprokázala oprávnění k podání žaloby a nalézací soud ji odmítl, což následně potvrdil též soud odvolací. Dovolání stěžovatelky odmítl Nejvyšší soud pro nepřípustnost. Odkázal na svou předchozí judikaturu, podle které je možné žalobou dle části páté o. s. ř. napadnout akty (a to i procesní) správního orgánu pouze v případech, kdy je rozhodnutím zasaženo do postavení dotčených osob konečným způsobem. V projednávané věci danými rozhodnutími ČTÚ nebylo zasaženo do práv a povinností účastníků a nešlo o rozhodnutí, kterými se řízení ukončilo. S ohledem na to nemohla být citovaná rozhodnutí ČTÚ napadena žalobou dle části páté o. s. ř.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka s napadenými rozhodnutími ČTÚ a obecných soudů nesouhlasí. Má za to, že obecné soudy svým postupem porušily její právo na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen jako „Listina“) a právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny. ČTÚ pak svým postupem porušil právo stěžovatelky na vlastnictví zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny, právo na uplatňování státní moci způsobem, který zákon stanoví, zakotvené v čl. 2 odst. 2 Listiny a právo stěžovatelky na spravedlivé řízení zaručené opět v čl. 36 odst. 1 Listiny.

6. Pro dokreslení kontextu a reálného dopadu věci nejprve stěžovatelka uvádí, že ČTÚ odmítl námitky zákaznice proti průběhu reklamace a vyúčtování až v říjnu 2016, tehdy se také teprve stala obě vyúčtování splatnými. Odložením splatnosti úhrady za služby o celé čtyři roky došlo k významnému zásahu do postavení stěžovatelky, neboť mezitím zákaznice fakticky ukončila svou podnikatelskou činnost a nemá již prostředky na úhradu vyúčtování (pozn. Ústavního soudu: dle údajů v insolvenčním rejstříku byla insolvence zákaznice ukončena v březnu 2021, stěžovatelka byla jedinou věřitelkou, nicméně s ohledem na nulový majetek zákaznice z vypořádání nedosáhla žádného uspokojení).

7. Dle stěžovatelky obecné soudy v jejím případě chybně vyložily otázku přípustnosti žaloby podle části páté o. s. ř. Ustanovení § 244 odst. 1 o. s. ř. umožnuje předložit k posouzení (civilnímu) soudu věc vyplývající ze vztahů soukromého práva, o které pravomocně rozhodl správní orgán. Rozhodnutí ČTÚ odkládající splatnost vyúčtování byla pravomocná a nebylo proti nim žádných opravných prostředků, čímž byla naplněna i podmínka přípustnosti žaloby dle § 247 odst. 2 o. s. ř. Stěžovatelka od počátku tvrdila, že postupem ČTÚ byla dotčena na svých právech, odložení splatnosti lze nepochybně považovat za „změnu práv“ předvídanou § 246 odst. 1 o. s. ř. V neposlední řadě obecné soudy porušily též čl. 36 odst. 2 Listiny, neboť upřely stěžovatelce právo přezkoumat zákonnost rozhodnutí veřejné správy. Výklad obecných soudů, že žaloba dle části páté o. s. ř. je přípustná pouze proti správním rozhodnutím, kterými se řízení před správním orgánem končí, nemůže obstát, neboť práv účastníků se mohou dotknout i mezitímní (pravomocná) rozhodnutí. V případě stěžovatelky šlo o více než 13 milionů Kč, kterými mohla disponovat už od roku 2012, nemluvě o úrocích z prodlení, které by musela zákaznice při nezaplacení vyúčtování v původním termínu splatnosti uhradit. Jestliže by podobná rozhodnutí správních orgánů nebyla přezkoumatelná v obecném soudnictví, mohla by být premisa čl. 36 odst. 2 Listiny naplněna pouze přímým podáním ústavní stížnosti, což považuje za postup nepřijatelný.

8. Za protiústavní pokládá stěžovatelka rovněž samotná rozhodnutí ČTÚ o odkladu splatnosti vyúčtování, v jejichž důsledku stěžovatelka v podstatě přišla o 13 milionů Kč. Za prvé, obě rozhodnutí nebyla vůbec zdůvodněna, což je v rozporu s přímým pokynem v § 129 odst. 3 ZEK, dle kterého splatnost vyúčtování může ČTÚ odložit jen „v odůvodněných případech“. Za druhé, vzhledem k chybějícímu odůvodnění není možné zjistit, jak, případně jestli vůbec se ČTÚ vypořádal s námitkami a argumentací stěžovatelky, které vznášela proti vydání rozhodnutí o odložení splatnosti vyúčtování.

III. Vyjádření účastníků a replika stěžovatele

9. Zákaznice, aniž by byla právně zastoupena, zaslala Ústavnímu soudu místo vyjádření k ústavní stížnosti své vyjádření z roku 2016 k dovolání stěžovatelky. V něm vysvětlila, proč stěžovatelka není oprávněna podat proti rozhodnutím ČTÚ žalobu podle části páté o. s. ř. Ústavní soud i vzhledem k aktuální situaci (srov. insolvence zákaznice výše) neviděl důvodu, aby zákaznici vyzýval k doplnění podání a nutnosti zastoupení advokátem, a usoudil, že se postavení vedlejší účastníce vzdala (§ 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

10. ČTÚ ve vyjádření zrekapituloval příslušné řízení a stručně vysvětlil, z jakých důvodů přiznal námitkám zákaznice odkladné účinky (údajný výrazný zásah do jejích majetkových poměrů). Připustil, že dané důvody nebyly v napadených rozhodnutích rozvedeny. Dle něj je ale nelze napadnout žalobou v mezích části páté o. s. ř. Uvádí, že pokud se stěžovatelka nespokojila s vydanými rozhodnutími, měla podat žádost o přezkumné řízení ve smyslu § 94 a násl. zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, čímž by dosáhla přezkumu minimálně co do náležitostí dle § 68 odst. 3 správního řádu. Tento institut přitom dle ČTÚ v jiném řízení stěžovatelka úspěšně uplatnila. Stěžovatelka zároveň nepodala ani žalobu u správního soudu dle § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s."). Dle názoru ČTÚ nedošlo k porušení základních práv stěžovatelky na vlastnictví či spravedlivý proces ze strany správního orgánu.

11. Jelikož Ústavní soud před zasláním výzev o vyjádření účastníkům řízení posoudil některé pro věc rozhodné skutečnosti, nad rámec samotné ústavní stížnosti požádal obecné soudy i o sdělení důvodů, proč nepřihlédly k judikatuře zvláštního senátu podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, (dále jen jako „zvláštní senát", srov. usnesení ze dne 3. 11. 2009 sp. zn. Konf 84/2008-9), potažmo k její aplikaci na shodný skutkový a právní půdorys jako v řízení přezkoumávaném v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 12. 2019 č. j. 8 As 52/2018-68, a vzhledem k tomu nepostupovaly dle § 104b o. s. ř. (více viz část V.2 nálezu).

12. Obvodní soud pro Prahu 9 odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. K judikatuře zvláštního senátu nalézací soud nepřihlédl, neboť se týká právní věci jiného druhu (účastenství ve sporu). Rozsudek Nejvyššího správního soudu byl vydán o čtyři roky později a nemohl sloužit v době vydání prvostupňového rozhodnutí jako závazná judikatura. Městský soud v Praze rovněž odkázal na závěry svého původního rozhodnutí. Důvody pro nezohlednění usnesení zvláštního senátu vidí v tom, že v době vydání usnesení městského soudu ještě nebylo pravomocně rozhodnuto o námitkách vedlejšího účastníka proti vyřízení reklamací, tudíž nebyly splněny podmínky pro postup dle § 104b o. s. ř., obsahem rozhodnutí odvolacího soudu byl pouze přezkum správnosti postupu Obvodního soudu pro Prahu 9. Navrhuje ústavní stížnost odmítnout. Nejvyšší soud setrvává na závěrech, jimiž zdůvodnil odmítnutí dovolání stěžovatelky. Ze závěrů zvláštního senátu a Nejvyššího správního soudu dle něj plyne, že přezkoumávané řízení u nalézacího a odvolacího soudu mělo být postiženo vadou. Stěžovatelka nicméně vadu řízení v dovolání nenamítala a Nejvyšší soud k vadám řízení přihlédne pouze tehdy, jestliže mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci a je-li dovolání přípustné. V dané věci dovolání shledáno přípustným nebylo, a proto Nejvyšší soud nepostupoval dle § 104b o. s. ř. S ohledem na uvedené navrhuje Nejvyšší soud ústavní stížnost odmítnout nebo zamítnout.

13. Vyjádření ČTÚ a obecných soudů zaslal Ústavní soud stěžovatelce k replice. V ní stěžovatelka rozsáhle rozebírá rozdíly mezi pravomocí civilních a správních soudů a aplikuje je na přezkoumávané řízení. Na základě judikatury zvláště Nejvyššího správního soudu přibližuje, že spor se zákaznicí spadá do režimu o. s. ř., neboť plynul z obchodních vztahů a u soudů se domáhala ochrany soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků (srov. § 1 o. s. ř.). Naopak se nejednalo o ochranu veřejných subjektivních práv (§ 2 s. ř. s.), založených v právních normách, které chrání určité chování osoby ve vztazích k subjektům veřejné správy. Stěžovatelka rozvádí, proč dle ní výše citované usnesení zvláštního senátu nelze na přezkoumávanou věc použít a ostře se vymezuje proti tomu, že tak učinil Nejvyšší správní soud (zmíněný rozsudek č. j. 8 As 52/2018-68). Pominul totiž odlišnost rozhodnutí vydávaných ČTÚ dle § 129 odst. 3 ZEK, odkládajících plnění soukromoprávních závazků ve svém celku, od procesního institutu odkladného účinku některých procesních úkonů, jenž naopak na podstatu soukromoprávního nároku (např. jeho splatnost či úroky) nemá vliv. I kdyby však tento právní názor neplatil a rozhodnutí ČTÚ měly přezkoumávat správní soudy,

došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, neboť ji obecné soudy o dané možnosti nepoučily. V neposlední řadě reaguje stěžovatelka na vyjádření ČTÚ a oceňuje jeho přiznání, že v podstatě fakticky uznává nezákonnost svých rozhodnutí kvůli nedodání důvodů. Prostředky obrany, které ČTÚ tvrdí, že stěžovatelka měla použít, rozhodně nelze z mnoha příčin považovat za efektivní alternativy ochrany jejích základních práv.

IV. Splnění podmínek řízení

14. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona o Ústavním soudu), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

15. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud bez konání ústního jednání, protože od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

16. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti, vyjádřeními účastníků a vyžádaným spisem dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Neztotožnil se sice s jádrem argumentace stěžovatelky, dovozujícím příslušnost civilních soudů k přezkumu rozhodnutí ČTÚ, protiústavní postup obecných soudů nicméně spočíval v tom, že stěžovatelku nepoučily o její možnosti bránit svá práva ve správním soudnictví. Oprávněnými Ústavní soud shledal námitky proti rozhodnutím ČTÚ. Odůvodnění je dále děleno do částí odpovídajících právě vysloveným závěrům.

V.1. Posouzení (ne)příslušnosti civilních soudů k přezkumu rozhodnutí ČTÚ

Obecná východiska

17. Podle čl. 90 Ústavy jsou soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Podle čl. 36 odst. 2 Listiny se každý, kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak; z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny. S těmito právy jednotlivců koresponduje povinnost soudů jimi podané návrhy projednat a rozhodnout o nich, přičemž jsou povinny dbát zmíněného „stanoveného postupu“, tj. v praxi příslušného procesního předpisu, a současně respektovat jednotlivá ústavně zaručená základní procesní práva účastníků řízení, plynoucí z hlavy páté Listiny [srov. za všechny nález ze dne 19. 10. 2004 sp. zn. II. ÚS 623/02 (N 149/35 SbNU 83)].

18. Z uvedeného vyplývá, že ústavodárce nijak nevymezuje, které soudy a jakým konkrétním způsobem (podle jakých procesních předpisů) budou poskytovat právům jednotlivce ochranu, a to včetně otázky soudního přezkumu zákonnosti rozhodnutí orgánů veřejné správy. Stanoví pouze základní ústavní rámec soudní ochrany proti takovým rozhodnutím a podmínky přezkumu těchto rozhodnutí, přičemž podrobnější úpravu těchto otázek ponechává na zákonodárci (srov. čl. 36 odst. 4 Listiny). Zákonodárce samozřejmě nejen nesmí práva jednotlivce podle čl. 36 odst. 1 a 2 zcela popřít (srov. čl. 4 odst. 4 Listiny), ale je povinen je garantovat vytvořením efektivních procesních mechanismů soudní ochrany jednotlivce.

19. Za ústavodárcem předvídaných mantinelů naplnil zákonodárce rámec soudní ochrany proti rozhodnutím orgánů veřejné správy ve formě dvou oddělených větví. V první – civilní – přezkoumávají soudy pravomocná rozhodnutí správních orgánů ve sporech a jiných věcech vyplývajících ze vztahů soukromého práva, a to v řízení podle části páté o. s. ř. (§ 244 a násl. o. s. ř.). Ve druhé – správní – soudy poskytují zákonem stanoveným způsobem a za zákonem stanovených podmínek ochranu veřejným subjektivním právům (§ 2 s. ř. s.).

20. Otázka, která z uvedených větví je v konkrétních případech příslušná k poskytování soudní ochrany, by měla být vyřešena především v soustavě obecných soudů. Právě za tímto účelem byl zřízen zvláštní senát, který má pravomoc s konečnou platností rozhodovat kompetenční spory mj. mezi soudy v civilní a správní větvi soudnictví [srov. § 1 písm. b) zákona č. 131/2002 Sb.].

21. Při přezkumu rozhodnutí zvláštního senátu postupuje Ústavní soud ustáleně zdrženlivě. Nalézání často nezřetelné hranice mezi množinou veřejnoprávních a soukromoprávních vztahů mají provádět především obecné soudy. Rozhraničení veřejného a soukromého práva je totiž záležitostí podústavního práva, ne otázkou základních práv a svobod [srov. nález ze dne 30. 6. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 1/19 (N 139/100 SbNU 523), bod 21]. Pokud by si Ústavní soud osvojoval právo rozhodovat o těchto otázkách, překračoval by tím svoji kompetenci; jako soudní orgán ochrany ústavnosti podobné právněteoretické spory zásadně neřeší [srov. nález ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 33/18 (N 205/97 SbNU 195), bod 26 a judikaturu tam citovanou].

22. Není přitom důvodu, aby Ústavní soud obdobně zdrženlivě nepostupoval při přezkumu rozhodnutí obecných soudů, která ke vzniku kompetenčních sporů nevedla, ale která s problematikou rozhraničení civilního a správního soudnictví úzce souvisí. Do této skupiny lze například řadit rozhodnutí, kterými obecné soudy z důvodu své věcné nepříslušnosti odmítají projednat žaloby směřující proti rozhodnutím orgánů veřejné správy. I v takových případech se jedná o výklad podústavního práva. Ústavnímu soudu v zásadě nepřísluší zasahovat do výkladu podústavního práva provedeného k tomu oprávněnými orgány, pokud se takový výklad pohybuje v mezích ústavnosti [srov. nález ze dne 3. 9. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2372/11 (N 146/66 SbNU 219)].

Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

23. V občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány; tyto spory a jiné právní věci projednané a rozhodnuté jinými orgány projednávají a rozhodují soudy za podmínek podle části páté o. s. ř. (§ 7 odst. 1 a 2 o. s. ř.). Žalobu podle této části lze podat proti pravomocnému rozhodnutí správního orgánu, který rozhodl podle zvláštního zákona o sporu nebo jiné právní věci, která vyplývá ze vztahů soukromého práva (§ 244 odst. 1 o. s. ř.), s výjimkou rozhodnutí uvedených v § 244 odst. 2 o. s. ř. (není pochyb o tom, že žádná z výjimek v tomto ustanovení nebyla pro přezkoumávané řízení relevantní).

24. ČTÚ patří k „jiným“ orgánům, neboť mu zákonodárce svěřil pravomoc projednávat a rozhodovat tzv. účastnické spory dle § 129 ZEK. Rozhodoval proto též spor mezi stěžovatelkou a zákaznicí o úhradu plateb za poskytnuté telekomunikační služby. Druhá z právě jmenovaných využila svého oprávnění podle § 129 odst. 3 ZEK a podala návrh na zahájení řízení o námitkách proti výsledku vyřízení reklamace ze strany stěžovatelky. ČTÚ na základě žádosti zákaznice podané podle téhož ustanovení rozhodl o odkladném účinku těchto námitek až do jeho konečného rozhodnutí o nich. Vzhledem k tomu, že proti tomuto typu rozhodnutí není přípustné odvolání (srov. § 129 odst. 3 ZEK *in fine*), byla také splněna podmínka subsidiarity soudního přezkumu.

25. Úhelný kámen argumentace stěžovatelky představuje tvrzení, že pro ni žaloba podle části páté o. s. ř. byla jediným účinným a dostupným procesním prostředkem ochrany jejích práv. Proto v odmítnutí její žaloby civilními soudy pro nepříslušnost spatřuje porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Otázka, zda k přezkumu předmětných rozhodnutí ČTÚ byly příslušné civilní soudy, má tudíž pro věc zásadní důležitost.

26. Jak vyplývá z ustálené judikatury Nejvyššího soudu, v řízení podle části páté o. s. ř. nejde o způsob přezkumu správnosti (zákonnosti) rozhodnutí správního orgánu obdobný

správnímu soudnictví nebo rozhodování vycházejícímu z bezvýslednosti řízení před správním orgánem. Podstata projednání a rozhodnutí stejné věci v občanském soudním řízení spočívá v tom, že ten, kdo tvrdí, že byl dotčen na svých právech nebo povinnostech rozhodnutím správního orgánu (jeho práva nebo povinnosti byla takovým rozhodnutím založena, změněna, určena nebo zamítnuta), požaduje nové projednání sporu nebo jiné právní věci u civilního soudu a nové rozhodnutí ve věci, dospěje-li daný soud k jiným závěrům než správní orgán. Nové projednání věci civilním soudem tak navazuje na řízení před správním orgánem, aniž by bylo jeho výsledky vázáno, a zaručuje, že spor nebo jiná právní věc budou – v takovém rozsahu, v jakém o nich bylo před správním orgánem skončeno řízení – soudem definitivně uzavřeny a že nemohou být vráceny správnímu orgánu k dalšímu projednání a rozhodnutí (srov. např. rozsudek ze dne 28. 2. 2011 sp. zn. 23 Cdo 3557/2008 nebo rozsudek ze dne 25. 2. 2016 sp. zn. 21 Cdo 5046/2014).

27. Ústavní soud sdílí přesvědčení stěžovatelky, že se důsledky rozhodnutí ČTÚ projevily také v její hmotněprávní sféře, a to nejen z hlediska odkladu splatnosti vyúčtování za poskytnuté telekomunikační služby, ale také z hlediska práva stěžovatelky na zaplacení úroků z prodlení a práva na postup podle § 65 odst. 2 a 3 ZEK. To ale nemění nic na skutečnosti, že se jednalo pouze o dílčí procesní rozhodnutí v rámci zahájeného správního řízení, které vydáním těchto rozhodnutí neskončilo. Pokud obecné soudy odůvodnily odmítnutí stěžovatelčiny žaloby tím, že do jejího postavení nebylo zasaženo konečným způsobem, a z toho dovodily, že nebyly splněny podmínky pro nové projednání a rozhodnutí sporu mezi stěžovatelkou a zákaznicí v civilním soudnictví, nelze tomuto závěru z hlediska ústavnosti nic vytknout.

28. Stěžovatelka v ústavní stížnosti odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014 sp. zn. 21 Cdo 1072/2013 a ze dne 26. 2. 2014 sp. zn. 21 Cdo 1607/2013, ve kterých dle ní Nejvyšší soud připustil příslušnost civilních soudů v řízení dle části páté o. s. ř. i u procesních rozhodnutí. Tuto linii argumentace již nicméně dostatečně vypořádal v napadeném usnesení Nejvyšší soud. Neaplikovatelnost závěrů citovaných usnesení na případ stěžovatelky dovodil na základě toho, že předmětná usnesení se sice skutečně týkala rozhodnutí, která měla procesní povahu, ale pro dotčené subjekty bylo těmito rozhodnutími správní řízení pravomocně skončeno a jejich postavení konečným způsobem určeno. Ústavní soud ani k tomuto závěru nemá ústavněprávních výhrad.

V.2. Chybějící poučení civilních soudů o příslušnosti správních soudů v řízení

Obecná východiska

29. Ustanovení § 104b odst. 1 o. s. ř. uvádí, že náleží-li věc do věcné příslušnosti správního soudu, civilní soud řízení o podané žalobě zastaví a v usnesení o zastavení řízení navrhovatele poučí o možnosti podat žalobu ve správním soudnictví. Tomuto pravidlu koresponduje § 46 odst. 2 s. ř. s., podle kterého správní soud usnesením odmítne návrh na zahájení řízení, pokud se navrhovatel domáhá rozhodnutí ve sporu nebo v jiné právní věci, o které má jednat a rozhodnout civilní soud, anebo domáhá-li se navrhovatel přezkumu rozhodnutí, kterým správní orgán rozhodl v mezích své zákonné pravomoci v soukromoprávní věci. Navrhovatele je správní soud povinen poučit, že do jednoho měsíce od právní moci usnesení může podat žalobu a ke kterému věcně příslušnému soudu.

30. V důvodové zprávě k s. ř. s. (důvodová zpráva k zákonu č. 150/2002 Sb., dostupné na https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=29058) se uvádí: „… [a]by účastník řízení nebyl sankcionován za neznalost (v důsledku složitého posuzování neustálených otázek dualismu práva mnohdy omluvitelnou), normuje osnova, že správní soud sice návrh odmítne, účastník však má k dispozici další lhůtu (korespondující s novým znění § 82 o. s. ř.), v níž může pořad práva nastoupit. Zrcadlové promítnutí tohoto principu v občanském soudním řádu zajišťuje jeho nově zařazené ustanovení § 104b.“ Účelem citovaných ustanovení tedy je

zabránit tomu, aby účastníka řízení netížily důsledky dualistického soudního přezkumu rozhodnutí orgánů veřejné správy [obdobně nález ze dne 5. 10. 2005 sp. zn. I. ÚS 117/05 (N 190/39 SbNU 27)]. Tomu odpovídá jak konstrukce zachování lhůty k podání žaloby v případě jejího podání u nesprávné větvě obecného soudnictví (§ 82 odst. 3 o. s. ř., § 72 odst. 3 s. ř. s.), tak i poučovací povinnost „nepříslušného“ soudu odrážející zásadu „soud zná právo“ (*iura novit curia*).

31. Význam poučovací povinnosti zdůrazňuje zákonodárce mimochodem rovněž v § 5 o. s. ř., podle kterého soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech. Tím dává jasně najevo, že civilní proces je vybudován na poučovací zásadě, která se následně promítá do jednotlivých ustanovení o. s. ř., která této zásadě dávají konkrétní podobu. Podle názoru Ústavního soudu poučovací povinnost vyplývá také z čl. 36 odst. 1 Listiny a je naplněním jednoho ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces – práva na soudní ochranu [za všechny nález ze dne 21. 7. 2020 sp. zn. I. ÚS 3552/19 (N 151/101 SbNU 58)].

32. Judikatura Ústavního soudu uvedená východiska již na problematiku určení (ne)příslušnosti jedné z větví obecného soudnictví konkrétně aplikovala [kromě dále uvedeného srov. také nález ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. III. ÚS 3006/07 (N 140/53 SbNU 739) nebo nález ze dne 5. 10. 2005 sp. zn. I. ÚS 117/05]. Šlo například o případ, ve kterém se žalobce domáhal u civilního soudu bezdůvodného obohacení spočívajícího v nevrácení poplatku za podání (oprávněného) podnětu k Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Civilní soud žalobu meritorně zamítl, plénum Ústavního soudu nicméně dovodilo jeho nesprávný postup a vyslovilo právní názor, že věc měla být řešena ve správním soudnictví [usnesení ze dne 23. 10. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 28/18 (U 11/91 SbNU 653)]. Ústavní soud následně předmětné rozhodnutí civilního soudu zrušil právě proto, že civilní soud žalobce nepoučil dle § 104b o. s. ř., a ten díky tomu ztratil možnost přezkumu postupu Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže v rámci správního soudnictví [nález ze dne 27. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 3621/17 (N 192/91 SbNU 389)].

Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

33. V nyní přezkoumávané věci soud prvního stupně usnesením odmítl žalobu stěžovatelky pro její nepřípustnost, protože podle jeho názoru nebyly splněny podmínky k projednání žaloby stanovené v § 244 odst. 1 o. s. ř. Odvolací i dovolací soud tento závěr potvrdily. Z odůvodnění všech usnesení vyplývá, že nepřípustnost stěžovatelčiny žaloby byla založena na tom, že stěžovatelkou napadené rozhodnutí ČTÚ je rozhodnutím procesní povahy, jehož přezkum civilním soudům nepřísluší. Jak Ústavní soud předestřel výše, k tomuto závěru obecných soudů nemá ústavněprávní výhrady. Jejich rozhodnutí ale z hlediska ústavnosti nemohou obstát, protože v nich chybí poučení.

34. Zvláštní senát v usnesení ze dne 20. 9. 2007 č. j. Konf 22/2006-8 dospěl k závěru, že pravomoc soudu v občanském soudním řízení bude založena až tehdy, kdy správní orgán rozhodne věcně o sporu nebo o jiné právní věci vyplývající ze soukromoprávních vztahů, tj. zjistí, co je právem, nebo toto právo založí. Tyto závěry zvláštní senát potvrdil a dále konkretizoval v navazující judikatuře (srov. např. usnesení ze dne 21. 9. 2011 č. j. Konf 65/2010-21).

35. Z ustálené judikatury zvláštního senátu (např. usnesení ze dne 3. 11. 2009 sp. zn. Konf 84/2008-9) vyplývá závěr, který Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 22. 3. 2012 č. j. 5 As 119/2011-89 shrnul tak, že „podrobit soudnímu přezkumu ve správním soudnictví (…) půjde některá rozhodnutí procesní povahy (např. rozhodnutí o účastenství, rozhodnutí o zastavení řízení pro neodstranění vad podání atd.), a to i za situace, kdy jsou činěna v řízení, jehož meritorní rozhodnutí budou přezkoumávat civilní soudy“. Jinými slovy, je přezkum procesních otázek, včetně procesních rozhodnutí, vyhrazen správnímu soudnictví (srov.

rovněž rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 10. 2018 č. j. 10 As 202/2018-84). V úzkém vztahu k předmětu nyní projednávané věci pak Nejvyšší správní soud v jiném řízení dovodil, že rozhodnutí o odkladném účinku námitek proti vyřízení reklamace za telekomunikační služby podle § 129 odst. 3 ZEK k takovým rozhodnutím procesní povahy patří (již citovaný rozsudek č. j. 8 As 52/2018-68).

36. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že posledně uvedený rozsudek Nejvyššího správního soudu byl vydán až v roce 2019, a nemohl tak být obecným (civilním) soudům v době jejich rozhodování v aktuálním řízení objektivně známý. Judikatura však právní normy vykládá i zpětně a působí v tomto směru retrospektivně [srov. např. nález ze dne 28. 5. 2019 sp. zn. II. ÚS 3303/18 (N 100/94 SbNU 221) nebo Kühn, Zdeněk. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. Právní rozhledy, 2011, č. 2, s. 192–197]. Jinak vyjádřeno, obecné soudy za shodného právního stavu měly již v původním řízení dojít ke stejnému závěru jako Nejvyšší správní soud, zvláště pak proto, že měly výše rozvedenou povinnost zákonem stanoveným způsobem poskytovat ochranu právům (čl. 90 Ústavy) a v co nejširší míře zajistit právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny.

37. Obecné soudy bohužel uvedeným požadavkům nedostály, když se ve svých úvahách soustředily pouze na odůvodnění odmítnutí stěžovatelčiny žaloby (resp. její nepřípustnosti). Nevěnovaly se však již možnému dalšímu procesnímu postupu stěžovatelky, který by zajistil naplnění jejího práva na soudní ochranu. Závěry vyplývající z výše citované judikatury zvláštního senátu i správních soudů přitom obecným soudům v době jejich rozhodování byly nebo přinejmenším měly být známy. Konkrétně se měly vyrovnat se skutečností, že podle zvláštního senátu existuje kategorie rozhodnutí procesní povahy, k jejichž přezkumu jsou příslušné správní soudy, i když se správní řízení (v rámci kterého byla tato rozhodnutí vydána) vede o soukromoprávní věci.

38. Pokud byla žalobou stěžovatelky napadena procesní rozhodnutí ČTÚ (orgánu veřejné správy) u civilních soudů a ty dovodily svou nepříslušnost – přičemž z rozhodovací praxe správních soudů nevyplývalo, že by tyto soudy ochranu proti tomuto typu rozhodnutí neposkytovaly – bylo povinností civilních soudů postupovat podle § 104b odst. 1 o. s. ř., řízení o žalobě zastavit a stěžovatelku poučit o možnosti podat žalobu u správních soudů. Civilní soudy měly zvolit uvedený postup i tehdy, pokud podle jejich názoru rozhodnutí ČTÚ vydaná na základě § 129 odst. 3 ZEK věcně přezkoumatelná ve správním soudnictví nebyla (např. z důvodu kompetenční výluky podle § 70 s. ř. s.; z odůvodnění napadených usnesení nic podobného ovšem neplyne). Posouzení takových otázek totiž přísluší opět správním soudům.

39. Jak bylo uvedeno výše, Nejvyšší správní soud řešil v jiném řízení případ na obdobném právním půdorysu a dovodil, že předmětná rozhodnutí ČTÚ věcně přezkoumatelná ve správním soudnictví jsou. Dle názoru Ústavního soudu dané řešení nepostrádá logiku. Účelem přezkumu v civilním soudnictví je znovu projednat a rozhodnout (soukromoprávní) spor nebo jinou právní věc mezi účastníky správního řízení. V posuzované věci však fakticky ČTÚ rozhodoval „pouze“ o tom, zda námitkám zákaznice přizná odkladný účinek, nikoliv o oprávněnosti samotných jejích námitek. Způsobu přezkumu zákonnosti předmětných rozhodnutí ČTÚ lépe vyhovuje konstrukce rozhodování podle s. ř. s, kdy v případě důvodnosti žaloby správní soudy napadená rozhodnutí správního orgánu ničím nenahrazují, ale ruší (srov. § 78 s. ř. s.), než varianta úplně nového projednání návrhu na přiznání odkladného účinku námitkám zákaznice. Správní soudy totiž mohou s účinností od vydání napadených rozhodnutí (*ex tunc*) odstranit všechny stěžovatelkou tvrzené nepříznivé hmotněprávní důsledky spojené s vydáním těchto rozhodnutí, a jsou tak schopny poskytnout dostatečnou a efektivní soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. V přezkoumávaném řízení je rovněž vhodnější aplikovat právní úpravu účastenství podle § 69 s. ř. s., podle které je žalovaným správní orgán, který rozhodl v posledním stupni. Byl by to

tak ČTÚ, který by v pozici žalovaného musel obhajovat důvody, které jej vedly k vydání napadených rozhodnutí (viz dále); zatímco v řízení podle části páté o. s. ř. by mezi účastníky řazen nebyl (srov. § 250a o. s. ř.), v této pozici by se ocitla zákaznice.

40. Teoreticky Ústavní soud zvážil též variantu, že k přezkumu předmětných rozhodnutí ČTÚ by nebyly příslušné ani správní soudy. Samozřejmě to neznamená, že by pak soudní přezkum nebyl možný vůbec. V ZEK není normována žádná soudní výluka přezkumu rozhodnutí ČTÚ, proto ani nemá smysl uvažovat o konkrétní kontrole ústavnosti této neexistující výluky [srov. např. východiska v nálezu ze dne 29. 9. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 32/08 (N 204/58 SbNU 809; 341/2010 Sb.)]. Fakticky by se pak možnou obranou stalo podání ústavní stížnosti podle § 72 zákona o Ústavním soudu. Není totiž pochyb o tom, že by byla splněna podmínka subsidiarity jejího podání, resp. podmínka vyčerpání všech opravných prostředků, které zákon k ochraně práv jednotlivců poskytuje (srov. § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Shodně se stěžovatelkou Ústavní soud nicméně považuje tuto možnost za nepřijatelnou, neboť by se ocitl v roli běžné prvostupňové soudní instance, což by neodpovídalo jeho ústavněprávnímu vymezení jako soudního orgánu ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy, o praktických nevýhodách podobného řešení nemluvě.

41. Z výše uvedeného vyplývá, že pokud se obecné soudy odmítly zabývat žalobou stěžovatelky, a přitom ji v souladu s § 104b odst. 1 o. s. ř. nepoučily o možnosti podat žalobu u správních soudů za situace, kdy v době jejich rozhodování bylo z judikatury zvláštního senátu a správních soudů v obecné rovině zřejmé, že rozhodnutí orgánů veřejné správy procesní povahy v řízení o soukromoprávních věcech jsou přezkoumatelná ve správním soudnictví, zbavily tím stěžovatelku možnosti bránit se proti rozhodnutím ČTÚ před správními soudy, a tím porušily její právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny.

42. Ústavní soud přistoupil ke zrušení rozhodnutí obecných soudů i přesto, že chybějící poučení ze strany obecných soudů stěžovatelka v ústavní stížnosti nenamítala. Byť z vyjádření účastníků zaslaných jí k replice musela poznat, kterým směrem se uvažování Ústavního soudu ubírá, stěžovatelka setrvala na přesvědčení o přezkumu rozhodnutí ČTÚ v civilní větvi soudnictví a na chybějící poučení poukázala bez odůvodnění pouze okrajově. Při rozhodování o ústavní stížnosti nicméně Ústavní soud není argumentací stěžovatelky vázán a může jí vyhovět i z jiných důvodů [srov. nález ze dne 19. 12. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/96 (N 142/6 SbNU 545)].

V.3. Chybějící odůvodnění rozhodnutí Českého telekomunikačního úřadu
Obecná východiska

43. Požadavek na náležité odůvodnění rozhodnutí představuje podle ustálené judikatury Ústavního soudu jeden ze základních atributů práva na spravedlivý proces. Dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů, vyloučit libovůli a zajistit legitimitu soudního rozhodnutí zejména v očích účastníků soudního řízení. Absence řádného odůvodnění rozhodnutí zakládá nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla též protiústavnost [za všechny nález ze dne 20. 11. 2018 sp. zn. III. ÚS 1544/16 (N 186/91 SbNU 303)]. Obecné soudy by se měly mimo jiné adekvátně a logicky vypořádat s argumentací uplatněnou účastníky řízení [např. nález ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565)]. Požadavek směřuje k přiměřeně dostatečné míře odůvodnění, rozsah povinnosti se bude měnit podle povahy rozhodnutí a má být posuzován individuálně dle okolností každé věci, nemůže být vykládán způsobem vyžadujícím odpověď na každý argument účastníků řízení (srov. rozhodnutí ze dne 30. 11. 2020 sp. zn. II. ÚS 3080/20).

44. Posuzovat naplnění požadované šíře a hloubky odůvodnění dle okolností případu však z podstaty věci není možné v situaci, kdy rozhodnutí není odůvodněno vůbec. Jinak vyjádřeno, jestliže určité rozhodnutí odůvodnění postrádá, nese to s sebou nenaplnění

pozitivních dopadů povinnosti odůvodňovat na soudní řízení a důsledkem pravidelně bude porušení práva na spravedlivý proces. Ústavní soud mimochodem v tomto směru došel k závěru, že pohnutky pro své rozhodnutí by alespoň stručně soud měl předestřít i v případech, kdy jej zákon takové povinnosti výslovně zbavuje [viz ústavně konformní výklad § 169 odst. 2 o. s. ř. v nálezu ze dne 15. 1. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1554/08 (N 12/52 SbNU 121)].

45. Předestřená východiska se vztahují na odůvodnění soudních rozhodnutí. Obdobné požadavky však ustáleně kladou správní soudy na odůvodnění rozhodnutí ze strany správních orgánů, Nejvyšší správní soud v tomto směru výstižně shrnul: „Z odůvodnění rozhodnutí musí být seznatelné, proč správní orgán považuje námitky účastníka za liché, mylné nebo vyvrácené, které skutečnosti vzal za podklad svého rozhodnutí, proč považuje skutečnosti předestírané účastníkem za nerozhodné, nesprávné nebo jinými řádně provedenými důkazy vyvrácené, jakými úvahami se řídil při hodnocení důkazů“ (rozsudek ze dne 21. 12. 2006 č. j. 2 As 37/2006-63). Ústavní soud se k vymezení těchto nároků na odůvodňování správních rozhodnutí bezvýhradně hlásí.

Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

46. Napadená rozhodnutí ČTÚ jakékoliv odůvodnění postrádají. V ústavněprávním přezkumu proto nemohou obstát.

47. Nepřijatelný postup ČTÚ je obtížně pochopitelný tím spíše, že ustanovení § 129 odst. 3 ZEK, tvořící zákonný základ pro vydání daných rozhodnutí, opravňuje ČTÚ odložit splatnost vyúčtování pouze „v odůvodněných případech“. Názornější „nápovědu“ zákonodárce použít nemohl. Navíc stěžovatelka reagovala na žádost zákaznice podrobným vyjádřením obsahujícím řadu důvodů proti odložení splatnosti vyúčtování. „Adekvátního a logického“ vypořádání její argumentace se však stěžovatelce od ČTÚ, eufemisticky vyjádřeno, vskutku nedostalo.

48. Obě rozhodnutí ČTÚ byla sice procesního charakteru, to ale neznamená, že by jimi nemohlo dojít k zásahu do základních práv stěžovatelky (jak chybně tvrdily v napadených usneseních i civilní soudy). Naopak, stěžovatelka přesvědčivě vykresluje, jak rozhodnutí o odložení splatnosti vyúčtování ze své podstaty zasahuje do majetkových práv poskytovatele telekomunikačních služeb od počátku (otázka úroků atd.), s prodlužujícím se trváním správního řízení ve věci samé se závažnost zásahu prohlubuje. Jestliže je navíc případ doprovázen dalšími nepříznivými okolnostmi, může se obdobně jako v případě stěžovatelky stát, že případný konečný úspěch v řízení může mít pouze symbolický charakter. Odůvodnění rozhodnutí o odložení námitek dle § 129 odst. 3 ZEK tak má zásadní význam též z materiálního hlediska.

49. ČTÚ ve vyjádření Ústavnímu soudu odkazuje na odborný komentář k ZEK, dle kterého má být při odložení splatnosti vyúčtování rozhodnuto „zejména s ohledem na osobní či sociální poměry navrhovatele“ (CHUDOMELOVÁ, Zuzana a kol. Zákon o elektronických komunikacích: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 436). Následně (krátce) vysvětluje, že právě tuto situaci shledal u zákaznice, neboť „cena za služby v řádech milionů Kč mohla negativně (až likvidačním způsobem) zasáhnout majetkové poměry vedlejšího účastníka (pozn. Ústavního soudu: zákaznice)“. Pokus o *ex post* odůvodnění by samozřejmě nemohl napravit předchozí vadu rozhodnutí, i tak ale překvapuje jeho malá přesvědčivost. Je otázkou, zda v souvislosti s obchodní společností vůbec můžeme v návaznosti na citovaný komentář hovořit o osobních nebo sociálních poměrech, ČTÚ však o majetkových poměrech zákaznice beztak nic neuvádí. Především se ale Ústavní soud domnívá, že v řízení existovalo řešení, které by lépe ochránilo ústavně zaručená práva stěžovatelky. Spor mezi zákaznicí a stěžovatelkou spočíval v tom, zda má zákaznice platit za služby podle zvýhodněného či standardního ceníku. ČTÚ tedy nemusela odkládat platby přinejmenším ve výši částky

založené na původních (zvýhodněných) smlouvách. Chybějící odůvodnění samozřejmě brání seznat, proč tuto variantu ČTÚ nezvolil.

VI. Závěr

50. Stěžovatelka se obrátila na civilní soudy, aby ochránily její základní práva údajně porušená rozhodnutími ČTÚ. Civilní soudy se odmítly žalobou stěžovatelky zabývat pro vlastní nepříslušnost. Ústavní soud nesdílí přesvědčení stěžovatelky, že by uvedený závěr civilních soudů byl sám o sobě protiústavní. Civilní soudy ovšem zároveň stěžovatelku nepoučily, že k její žalobě jsou v souladu s ustálenou judikaturou zvláštního senátu i správních soudů příslušné právě správní soudy. Tím porušily základní práva stěžovatelky, konkrétně jí znemožnily uplatnit její právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny.

51. Stěžovatelka napadla ústavní stížností též původní rozhodnutí ČTÚ. Ústavní soud by standardně uplatnil zdrženlivý přístup a ponechal přezkum zákonnosti daných rozhodnutí na obecných soudech, k čemuž výše uvedeným zásahem otevřel cestu. Z důvodu procesní ekonomie však přistoupil k jejich zrušení. Zaprvé zohlednil specifickou situaci, kdy řízení ve věci samé (o námitkách zákaznice proti reklamaci) před ČTÚ je již ukončeno, zadruhé rozhodnutí ČTÚ trpí natolik zjevnými vadami ústavněprávního charakteru, že by beztak nemohla v přezkumu správních soudů nikdy obstát.

52. Ústavní soud s ohledem na uvedené vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená usnesení obecných soudů a rozhodnutí ČTÚ zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona].

Č. 56
Extrémní interpretační exces při stanovení výše odměny exekutora (vyklizení Kliniky)
(sp. zn. I. ÚS 1565/19 ze dne 23. března 2021)

Rozhodujícím kritériem pro stanovení výše odměny podle § 7 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, správce obchodního závodu, správce nemovité věci a plátce mzdy nebo jiného příjmu a o podmínkách pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou soudním exekutorem (exekutorský tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční tarif“) je podle komentářové literatury i názoru Ústavního soudu to, jak jsou vyklízené nemovitosti označeny v exekučním titulu. Určujícím při stanovení výše odměny v daném případě tak nemohlo být vyklízení jednotlivých nebytových prostor, ale vyklízení budovy č. p. X3 („Kliniky“) *en bloc,* tj. stavby jako celku; tak jak je ostatně označena i v exekučním titulu. Tato interpretace je podpořena rovněž komentářem týkajícím se vyklízení bytového domu, kdy je rozhodné, zda mají být podle exekučního titulu vyklizeny jednotlivé byty, nebo zda jde o vyklizení stavby jako celku. V druhém uvedeném případě pak náleží exekutorovi odměna pouze ve výši 10 000 Kč. Tento výklad *per analogiam (a simili)* je pak nutné aplikovat i na případy vyklízení „nebytových“ staveb jako celku.

Orgány veřejné moci (a to jak soudní exekutor, tak následně i exekuční soud) se při aplikaci ustanovení § 7 exekučního tarifu dopustily extrémního interpretačního excesu, a vydáním napadených rozhodnutí tak došlo k porušení ústavně zaručeného základního práva stěžovatelky (povinné) na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a rovněž jejího základního práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Mgr. Ing. Terezy Virtové, zastoupené Pavlem Uhlem, advokátem, se sídlem Kořenského 15, 150 00 Praha 5, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 č. j. 36 EXE 3662/2017-47 ze dne 15. 3. 2019 a příkazu k úhradě nákladů exekuce č. j. 009 EX 3904/17--118 ze dne 13. 2. 2019, vydanému soudním exekutorem JUDr. Ivo Luhanem, Exekutorský úřad Praha 1, se sídlem Karlovo nám. 17, 120 00 Praha 2, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 3 a JUDr. Ivo Luhana, soudního exekutora Exekutorského úřadu Praha 1, jako účastníků řízení a Správy železnic, státní organizace (dříve Správy železniční dopravní cesty, státní organizace), se sídlem Dlážděná 1003/7, 110 01 Praha 1, zastoupené JUDr. Petrou Buzkovou, advokátkou, se sídlem V Celnici 1040/5, 110 00 Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 3 č. j. 36 EXE 3662/2017-47 ze dne 15. 3. 2019 a příkazem k úhradě nákladů exekuce č. j. 009 EX 3904/17-118 ze dne 13. 2. 2019 vydaným soudním exekutorem JUDr. Ivo Luhanem, Exekutorský úřad Praha 1,

bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Proti stěžovatelce (dále také „povinná“) byla vedena exekuce vyklizením nemovitostí podle vykonatelného rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 č. j. 12 C 70/2016--360 ze dne 11. 1. 2017 ve spojení s vykonatelným rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 35Co 227/2017-392 ze dne 5. 9. 2017, přičemž exekuční titul zněl doslovně takto: „Žalovaná je povinna vyklidit pozemek parc. č. X1 zastavěná plocha a nádvoří, společný dvůr, způsob ochrany – památkově chráněné území a dále pozemek parc. č. X2 zastavěná plocha a nádvoří, jehož součástí je budova č. p. X3 – občanská vybavenost, způsob ochrany – památkově chráněné území, vše v k. ú. Žižkov, obec Praha, a vyklizené je předat žalobci, a to do 1 měsíce od právní moci tohoto rozsudku.“

2. Opatřením Obvodního soudu pro Prahu 3 č. j. 36 EXE 3662/2017-30 ze dne 12. 12. 2017 byl vedením exekuce pověřen JUDr. Ivo Luhan, soudní exekutor Exekutorského úřadu Praha 1. Soudní exekutor vyzval dne 20. 12. 2017 pod č. j. 99 EX 3904/17-12 stěžovatelku k dobrovolnému splnění ukládané povinnosti a zároveň stanovil, že pokud stěžovatelka uhradí do třiceti dnů od doručení této výzvy náklady oprávněného ve výši 2 100 Kč a zálohu na snížené náklady exekuce ve výši 5 747,50 Kč (3 000 Kč odměna, 1 750 Kč paušální náhrada + 21 % DPH), celkem tedy 7 847,50 Kč, vydá soudní exekutor neprodleně příkaz k úhradě nákladů exekuce. Téhož dne pak soudní exekutor vydal pod č. j. 099 EX 3904/17-13 exekuční příkaz, ve kterém vyčíslil pravděpodobné náklady exekuce ve výši 16 355 Kč a pravděpodobné náklady oprávněného ve výši 2 100 Kč (celkem tedy ve výši 18 435 Kč). Dne 18. 1. 2019 vydal soudní exekutor další exekuční příkaz č. j. 099 EX 3904/17-19, v němž odhadl náklady celé exekuce na 40 000 Kč. O rok později pak soudní exekutor v příkazu k provedení exekuce prodejem movitých věcí pod č. j. 099 EX 3904/17-58 ze dne 10. 1. 2019 specifikoval náklady oprávněného částkou 2 100 Kč, svoji odměnu částkou 10 000 Kč, náhradu hotových výdajů částkou 3 500 Kč + 21 % DPH, celkem tedy částkou ve výši 18 435 Kč. Exekuce předmětných nemovitostí vyklizením byla započata dne 10. 1. 2019 a dokončena 17. 1. 2019. Po dokončení exekuce pak soudní exekutor vydal exekuční příkaz č. j. 099 EX 3904/17-63 ze dne 16. 1. 2019 k provedení exekuce přikázáním pohledávky povinné z bankovního účtu, kdy předběžné náklady exekuce a náklady oprávněného vyčíslil částkou 429 835 Kč (přitom samotná odměna exekutora činila 350 000 Kč + 21 % DPH). Tento příkaz pak exekutor následně usnesením č. j. 099 EX 3904/17-94 ze dne 8. 2. 2019 zrušil z důvodu, že odměna exekutora byla uhrazena jiným způsobem, avšak tentýž den vydal nové exekuční příkazy č. j. 099 EX 3904/17-86 a č. j. č. j. 099 EX 3904/17-88, v nichž předběžné náklady exekuce vyčíslil částkou 1 637 735 Kč a náklady oprávněného částkou 2 100 Kč, celkem tedy 1 639 835 Kč. Vzhledem k tomu, že geneze exekučního řízení a všechny ostatní skutečnosti nyní projednávaného případu jsou účastníkům řízení dobře známy, není již třeba je blíže rekapitulovat.

3. Ústavní stížností napadeným příkazem k úhradě nákladů exekuce, vydaným pod č. j. 009 EX 3904/17-118 ze dne 13. 2. 2019 (dále také „napadený příkaz“), pak soudní exekutor rozhodl pouze o své odměně, a to v celkové výši 290 400 Kč včetně DPH. Postupoval podle ustanovení § 7 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, správce obchodního závodu, správce nemovité věci a plátce mzdy nebo jiného příjmu a o podmínkách

pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou soudním exekutorem (exekutorský tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční tarif“), které zní: „Odměna exekutora činí 10 000 Kč za každou vyklizenou nemovitost, stavbu, byt nebo místnost.“ Exekutor v odůvodnění příkazu uvedl, že novelou č. 291/2006 Sb. byla z citovaného ustanovení vypuštěna závěrečná část věty, která spojovala počet vyklizovaných nemovitých věcí s tím, jak jsou specifikovány v exekučním titulu. *A contrario* tak dovodil, že zákonodárce změnil náhled na vyklizení nebytových prostor. Pro účely stanovení výše odměny tak exekutor vyklízenou budovu č. p. X3 (dále také „Klinika“) posoudil jako nebytové prostory sestávající z 35 místností a dále započetl jeden přilehlý pozemek (zahradu), pročež jeho nárok v části přiznané odměny by měl být stanoven částkou 360 000 Kč bez DPH. Uvedl, že je všeobecně známo, že budova byla původně využívána jako plicní klinika, tedy evidentně jako nebytový prostor. V této souvislosti také zmínil nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 630/03 ze dne 2. 11. 2004 (N 162/35 SbNU 315), v němž Ústavní soud upozornil na nešťastnou formulaci § 7 exekučního tarifu, kdy právě tato formulace vyžaduje od obecných soudů, potažmo soudních exekutorů povinnost řádné interpretace. Podle komentáře (Kasíková, M. a kol. Exekuční řád: komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 939) je pak nutné nebytové prostory při určení odměny posuzovat podle počtu vyklízených místností bez započtení těch, které tvoří příslušenství nebytových prostor. Exekutor pak dále v odůvodnění napadeného příkazu uvedl, že s ohledem na specifika daného případu aplikoval moderační právo a svoji odměnu snížil na dvě třetiny z původní částky, tj. na částku 240 000 Kč + 21 % DPH (50 400 Kč).

4. Proti tomuto příkazu podala stěžovatelka námitky, o kterých rozhodl Obvodní soud pro Prahu 3 (dále též jen „obvodní soud“ nebo „exekuční soud“) napadeným usnesením č. j. 36 EXE 3662/2017-47 ze dne 15. 3. 2019 tak, že napadený příkaz k úhradě nákladů exekuce č. j. 009 EX 3904/17-118 ze dne 13. 2. 2019 potvrdil. Exekuční soud *de facto* převzal argumentaci soudního exekutora, když v odůvodnění svého rozhodnutí mj. odkázal na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 630/03 ze dne 2. 11. 2004, ve kterém Ústavní soud uznal, že „předmětná vyhláška není v ustanovení § 7 formulována šťastně, a vyžaduje proto soudcovský výklad; ten přísluší obecnému soudu, neboť není posláním Ústavního soudu, aby v rámci své rozhodovací činnosti namísto ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) vykládal podzákonné právní předpisy. Avšak při tomto výkladu, jak již shora naznačeno, bude úkolem obecného soudu provedený výklad přesvědčivě odůvodnit, a to zvláště pro případ, že by jím chtěl obecný soud doslovné znění § 7 vyhlášky č. 330/2001 Sb. dotvořit či se od něho odchýlit“. Exekuční soud dále v odůvodnění uvedl, že má za prokázané, že předmětná budova je nebytovým prostorem, přičemž samotné ustanovení § 7 exekučního tarifu nebytové prostory nezmiňuje. Z komentářové literatury (Kasíková, M. a kol. Exekuční řád: komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 939) se nicméně podává, že nebytové prostory (§ 1158 odst. 2 občanského zákoníku) je nutné při určení odměny posuzovat podle počtu vyklízených místností bez započtení těch, které tvoří příslušenství nebytových prostor (bod 25 napadeného usnesení).

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka v úvodu ústavní stížnosti rekapituluje průběh exekučního řízení od výzvy soudního exekutora ze dne 20. 12. 2017 až po vydání napadeného příkazu ze dne 13. 2. 2019, resp. napadeného usnesení exekučního soudu ze dne 15. 3. 2019 (viz body 2 až 5 ústavní stížnosti). Pokud se týká samotné argumentace, pak stěžovatelka uvádí, že obecně platí, že právo musí být předvídatelné, a to i pro toho, proti komu je vedena exekuce. To však nevyplývá z postupu exekutora, který několik let předběžně vyčísloval svoji odměnu ve výši 10 000 Kč a náklady ve výši 3 500 Kč + 21 % DPH, přičemž po skončení exekuce začal vymáhat jen na odměně částku 423 500 Kč (350 000 Kč + 21 % DPH), kterou pak ústavní stížností napadeným příkazem snížil na částku 290 400 Kč. Stěžovatelka namítá, že zvolený

postup je nejen nepředvídatelný (tj. násobení odměny ve výši 10 000 Kč třiceti šesti a poté dvaceti čtyřmi), ale také neudržitelný z hlediska výkladu podzákonné normy, která zná jen čtyři typizované entity: nemovitost, stavbu, byt a místnost. Z jejího pohledu nemůže obstát úvaha o tom, že se jedná o nebytové prostory, a podřazení celé vyklízené budovy pod pojem nebytové prostory považuje za ryze účelový a sloužící pouze k nepřiměřenému navýšení odměny exekutora. Závěry v napadených rozhodnutích jsou tak v rozporu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 630/03, byť se na tuto judikaturu dokonce odvolávají. Ať už je nález interpretován jakkoliv, rozhodně z něj nelze dovodit, že řádný soudcovský výklad exekučního tarifu má směřovat k násobení odměny exekutora; naopak potřeba soudcovského výkladu se vztahuje výhradně k ochraně povinného. Stěžovatelka uvádí, že napadené usnesení exekučního soudu pouze opakuje argumenty exekutora, aniž by se soud vyrovnal s námitkami stěžovatelky, že vyklizený objekt je stavbou.

6. Stěžovatelka závěrem namítá, že postupem soudního exekutora a exekučního soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, přičemž napadené usnesení obvodního soudu, který rozhodoval o námitkách stěžovatelky, je v kontextu podaných námitek absolutně nepřezkoumatelné.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

7. Ústavní soud si vyžádal příslušný spisový materiál a postupem podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“) vyzval účastníky řízení, aby se k předmětné ústavní stížnosti vyjádřili.

8. Dané možnosti využil Obvodní soud pro Prahu 3, který ve svém velmi stručném vyjádření ze dne 12. 2. 2020 zrekapituloval průběh exekučního řízení a ohledně hodnocení charakteru vyklizovaného objektu se ztotožnil s názorem exekutora, přičemž v dalším odkázal na odůvodnění svého usnesení.

9. Soudní exekutor ve svém vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 4. 3. 2020 primárně uvedl, že stěžovatelka, která je v exekučním řízení právně zastoupena, si má být vědoma toho, že v souladu s ustanovením § 6 odst. 2 vyhlášky č. 418/2001 Sb., o postupech při výkonu exekuční a další činnosti, stanovuje exekuční příkaz pravděpodobné náklady exekuce a náklady oprávněného, a teprve až po zajištění prostředků ve výši pravděpodobných nákladů musí vydat exekutor příkaz k úhradě nákladů exekuce, který teprve postaví najisto částku, jež má být na povinné vymožena. Stěžovatelka nemůže komparovat své účastenství na exekučním řízení s „normálními ekonomickými vztahy“, přičemž stanovení pravděpodobných nákladů exekuce není – jak se stěžovatelka mylně domnívá – příslibem „ceny“, za kterou soudní exekutor svou práci odvede. Soudní exekutor nesdílí ani názor stěžovatelky v tom, že exekuční soud pouze převzal odůvodnění soudního exekutora a nijak se nevyrovnal s argumentací stěžovatelky. Dále se soudní exekutor vyjádřil [čl. II bod a) vyjádření] k charakteru vyklizovaných nemovitostí, když uvedl, že i samotný exekuční soud vzal za prokázané, že předmětná budova je v dané věci nebytovým prostorem. K ustanovení § 7 exekučního tarifu uvedl, že novelou č. 291/2006 Sb. byla z citovaného ustanovení vypuštěna závěrečná část věty, která spojovala počet vyklizovaných nemovitých věcí s tím, jak jsou specifikovány v exekučním titulu. Uvedené však neznamená, že při samotném vyklizení není určujícím vykonávaný exekuční titul. Je tomu tak zejména z toho důvodu, že jiné než v titulu označené nemovité věci nemohou být exekutorem vyklizeny, přičemž své úvahy dále rozvádí. Pod čl. II bodem b) vyjádření se pak soudní exekutor vyjádřil k tvrzení stěžovatelky, že jeho rozhodnutí a rozhodnutí exekučního soudu jsou v rozporu s citovaným nálezem sp. zn. IV. ÚS 630/03 a že soudcovský výklad práva má jít výlučně k ochraně stěžovatelky. Exekutor uvedl, že odkazem na tento nález upozornil účastníky řízení na nešťastně formulované znění § 7 exekučního tarifu, nicméně uvedl, že soudcovský výklad předmětné vyhlášky náleží výhradně obecnému soudu, neboť není posláním Ústavního soudu vykládat podzákonné normy. Soudní

exekutor má za to, že exekuční soud své rozhodnutí odůvodnil vyčerpávajícím způsobem. Stěžovatelka při tvrzení, že v daném exekučním řízení má soudcovský výklad práva jít výlučně k její ochraně, odhlíží od toho nejpodstatnějšího – svého přístupu ke splnění povinnosti uložené rozhodnutím soudu. Pokud by stěžovatelka vymáhanou povinnost splnila před podáním exekučního návrhu, náklady tohoto řízení by nevznikly. Závěrem exekutor uvádí, že argumentace stěžovatelky o „násobení odměny exekutora“ nemůže obstát již z toho důvodu, že při běžném chodu věcí neměla a nemohla předpokládat to, že v případě, kdy nevynaloží vlastních prostředků na dobrovolné vyklizení, bude toto provedeno soudním exekutorem s tím, že administrativní příprava jeho samotného i zaměstnanců bude benefitována toliko částkou 30 000 Kč bez DPH. Soudní exekutor kvalifikovaným způsobem v napadeném příkazu svou odměnu vyčíslil i důvody, pro které rozhodl o její modifikaci. Navrhuje proto ústavní stížnost stěžovatelky jako nedůvodnou odmítnout.

10. Správa železnic, státní organizace, (dříve Správa železniční dopravní cesty, státní organizace) jakožto vedlejší účastník řízení prostřednictvím své právní zástupkyně ve svém vyjádření ze dne 3. 3. 2020 uvedla, že nesouhlasí s názorem stěžovatelky v tom, že odměna soudního exekutora je nepředvídatelná, ani s tím, že je třeba na vyklízený prostor – tvořený souborem 35 samostatných místností – automaticky aplikovat pojem „stavba“, jak jej definují předpisy soukromého práva (body 2 až 6 vyjádření). Dále vedlejší účastník řízení uvedl, že nerozumí tomu, jak stěžovatelka dospěla k závěru, že odměna je v hrubém nepoměru k práci, kterou si vyžádalo provedení exekuce (ta probíhala 7 dnů za asistence Policie České republiky a dvaceti zaměstnanců soukromé bezpečností agentury), když v jejím průběhu čelil exekutor a pracovníci agentury fyzickým útokům více než 50 agresivních jedinců pod vlivem alkoholu a omamných látek, kteří se snažili zabránit provedení exekuce. Závěrem vedlejší účastník dodal, že napadené usnesení obvodního soudu je dostatečně odůvodněno a je rovněž v souladu s judikaturou Ústavního soudu (body 7 až 8 vyjádření).

11. Soudce zpravodaj zaslal uvedená vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné duplice. Stěžovatelka této možnosti využila a ve svém přípisu ze dne 5. 7. 2020 uvedla, že k vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 3 nemá co dodat (body 1 až 2 dupliky stěžovatelky). Pokud se týká vyjádření exekutora (body 3 až 12 dupliky), stěžovatelka uvádí, že pokud exekutor vysvětluje svůj postup mj. tím, že primární exekuční příkaz k úhradě nákladů exekuce obsahuje pravděpodobné náklady exekuce, tak rozdíl mezi částkou 13 500 Kč a částkou 423 500 Kč, respektive 290 400 Kč, postrádá prvek pravděpodobnosti, neboť nárůst na 2151% původní částky se pojmu pravděpodobnosti zcela vymyká. Stěžovatelka dále reaguje na vyjádření exekutora ohledně výkladu stavebního práva a charakteru vyklízené nemovitosti; Ústavní soud však na tomto místě nepovažuje za potřebné je dále přibližovat, a to ani ohledně účasti stěžovatelky na happeningu při provádění exekuce. K replice vedlejšího účastníka řízení stěžovatelka uvádí, že si opět hraje se slovy stavebního a civilního práva způsobem, který předstírá výsledný výklad práva, jenž sice není prost logických argumentů, ale jeho výsledek se vymyká hranicím ústavnosti (bod 13 dupliky). Dále se pak stěžovatelka ohrazuje vůči tomu (body 14 až 17 dupliky), že účast policie a bezpečnostní agentury, která by mohla navyšovat jiné náklady exekuce, není předmětem této ústavní stížnosti, ale předmětem řízení sp. zn. I. ÚS 2514/19. Stěžovatelka uzavírá, že další tvrzení účastníků řízení do právní otázky odměny exekutora nevstupují.

IV. Posouzení přípustnosti a důvodnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

13. Po prostudování ústavní stížnosti, spisového materiálu a vyjádření účastníků řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. V této souvislosti Ústavní soud považuje za žádoucí upozornit, že předmětem ústavněprávního přezkumu jsou pouze v záhlaví napadená rozhodnutí týkající se výhradně odměny exekutora, přičemž ústavní stížnost stěžovatelky směřující proti příkazu k úhradě nákladů exekuce č. j. 099 EX 3904/17--189 ze dne 27. 5. 2019 a usnesení exekučního soudu č. j. 36 EXE 3662/2017-127 ze dne 19. 6. 2019 ohledně nákladů exekuce a nákladů oprávněného, vydaným v předmětném exekučním řízení, je nadále vedena pod sp. zn. I. ÚS 2514/19.

V. Hodnocení Ústavního soudu

14. Ústavní soud primárně konstatuje, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy); jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad tzv. podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat pouze za situace, pokud je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

15. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stižen takovouto vadou zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva či svobody na posuzovanou věc nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné libovůle, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, respektive který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz/]. Jinými slovy vyjádřeno, jednou z podmínek zásahu Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů a do aplikace podústavního práva je vedle nerespektování kogentní normy také extrémní interpretační exces při výkladu norem podústavního práva.

16. Ústavní soud připomíná, že v minulosti se problematikou aplikace § 7 exekučního tarifu (v tehdy platném znění) zabýval, a to v tolik odkazovaném a vždy v jiném úhlu interpretovaném – a to jak ze strany stěžovatelky, tak soudního exekutora i exekučního soudu – nálezu sp. zn. IV. ÚS 630/03 ze dne 2. 11. 2004 (N 162/35 SbNU 215), v němž mj. uvedl, že „předmětná vyhláška není v ustanovení § 7 formulována šťastně, a vyžaduje proto soudcovský výklad; ten přísluší obecnému soudu, neboť není posláním Ústavního soudu, aby v rámci své rozhodovací činnosti namísto ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) vykládal podzákonné právní předpisy. Avšak při tomto výkladu, jak již shora naznačeno, bude úkolem Městského soudu v Brně [obecného soudu] provedený výklad přesvědčivě odůvodnit, a to zvláště pro případ, že by jím chtěl Městský soud v Brně [obecný soud] doslovné znění § 7 vyhlášky č. 330/2001 Sb. dotvořit či se od něho odchýlit“. Přezkumem jiného ustanovení exekučního tarifu se Ústavní soud zabýval také v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.), v němž mj. konstatoval, že „podle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana a jedním z jeho základních pilířů je právní jistota. Pod tímto zorným úhlem musí být posuzován i obsah normativních právních aktů, včetně prováděcích předpisů, neboť jejich nejasné a neurčité konstrukce ve svých důsledcích mohou vést též k porušení práva na spravedlivý proces chráněného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod […]“.

17. Ústavní soud – při respektování výše uvedených premis i zmiňované judikatury – musí konstatovat, že v nyní projednávaném případě při vydávání příkazu k úhradě nákladů exekuce (ohledně odměny exekutora) a aplikace § 7 exekučního tarifu ze strany soudního exekutora a následně i exekučního soudu, který rozhodoval o námitkách stěžovatelky proti napadenému příkazu, došlo k extrémnímu interpretačnímu excesu při výkladu § 7 exekučního tarifu, a to v podobě zcela nestandardního vybočení z jazykového (gramatického) a logického výkladu příslušného ustanovení; to vše při současném ignorování relevantních pasáží v příslušném komentáři k exekučnímu řádu, resp. exekučnímu tarifu (viz Kasíková/Jirmanová/Hubáček/Plášil/Šimka/Kučera/Nekola. Exekuční řád. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 937 a násl., dále jen „komentář“). Soudní exekutor a následně i exekuční soud totiž svoji pozornost při výkladu § 7 exekučního tarifu zaměřili výhradně na právní hodnocení vyklízené budovy č. p. X3 („Kliniky“) jakožto nebytového prostoru, aniž by použili základní metody interpretace aplikované normy, resp. aniž by vůbec zohlednili úvodní a determinující pasáže komentáře týkající se stanovení odměny exekutora za exekuci vyklizením.

18. Z citovaného komentáře vyplývá, že novelou exekučního tarifu (provedenou vyhláškou č. 291/2006 Sb.) byla sice vypuštěna závěrečná část věty, která spojovala počet vyklizovaných nemovitých věcí s tím, jak jsou popsány v exekučním titulu („jejichž vyklizení ukládá exekuční titul“), avšak i přes zrušení části ustanovení provedené novelou tarifu je při samotném vyklizení určující především vykonávaný exekuční titul, který vyklizované nemovité věci popisuje. Zároveň platí, že při posuzování počtu vyklizovaných nemovitých věcí je třeba vyjít ze skutečného počtu vyklízených nemovitých věcí, tak jak byla exekuce fakticky provedena. To však nemění nic na závěru, že v tomto směru je exekuční titul převážnou měrou určující i pro výpočet odměny exekutora (srov. k tomu str. 937–938 komentáře, marg. č. 1 až 4). Rozhodujícím kritériem pro stanovení výše odměny je podle komentářové literatury i názoru Ústavního soudu to, jak jsou vyklízené nemovitosti označeny v exekučním titulu. Určujícím při stanovení výše odměny v daném případě tak nemohlo být vyklízení jednotlivých nebytových prostor, ale vyklízení budovy č. p. X3 („Kliniky“) *en bloc*, tj. stavby jako celku; tak jak je ostatně označena i v exekučním titulu. Tato interpretace je podpořena rovněž komentářem týkajícím se vyklízení bytového domu, kdy je rozhodné, zda mají být podle exekučního titulu vyklizeny jednotlivé byty, nebo zda jde o vyklizení stavby jako celku. V druhém uvedeném případě pak náleží exekutorovi odměna pouze ve výši 10 000 Kč (viz str. 939 komentáře, marg. č. 12). Tento výklad *per analogiam* je pak nutné aplikovat i na případy vyklízení „nebytových“ staveb jako celku.

19. Ústavní soud už jen okrajově doplňuje, že úvahy o nebytovém prostoru pro účely stanovení výše odměny exekutora mohou nastoupit až tehdy, budou-li vyklízeny např. dvě ordinace téhož (povinného) lékaře ve zdravotním středisku či kanceláře (povinné) obchodní společnosti umístěné v 5. a 6. nadzemním podlaží šedesátipatrové administrativní budovy. To však za žádných okolností nebyl právě posuzovaný případ stěžovatelky. V tomto kontextu Ústavní soud připomíná ustanovení § 2 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: „Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec […], jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit. […] Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.“ Tento imperativ pak musí platit rovněž pro podzákonný (prováděcí) předpis, kdy jeho mnohdy nejasné a neurčité konstrukce mohou při různém výkladu ve svých důsledcích vést též k porušení práva na spravedlivý proces chráněného podle čl. 36 odst. 1 Listiny (viz nález sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007). Ostatně nelze přehlédnout, že soudní exekutor

v odůvodnění napadeného příkazu mylně dovozuje (argumentem *a contrario*), že po novelizaci ustanovení § 7 exekučního tarifu (provedené vyhláškou č. 291/2006 Sb.) změnil zákonodárce náhled na vyklizení nebytových prostor, čímž pomíjí ten fakt, že normotvůrcem v daném případě bylo Ministerstvo spravedlnosti, které je podle § 131 písm. a) až c) exekučního řádu pouze zmocněno k vydání exekučního tarifu.

20. Na základě výše uvedeného je evidentní, že argumentace v odůvodnění napadeného příkazu, kterou použil soudní exekutor a následně převzal i exekuční soud, je z ústavněprávního hlediska v příkrém rozporu nejen s judikaturou Ústavního soudu, relevantní komentářovou literaturou a standardními metodami interpretce práva, ale také s obecným principem elementární spravedlnosti, která musí být přítomna v každém procesu, ve kterém se interpretuje a aplikuje právo. Výklad soudního exekutora i exekučního soudu při aplikaci § 7 exekučního tarifu je pak nutné označit za výklad *contra verba legis*.

VI. Závěr

21. Ústavní soud závěrem shrnuje, že orgány veřejné moci (a to jak soudní exekutor, tak následně i exekuční soud) se při aplikaci ustanovení § 7 exekučního tarifu dopustily extrémního interpretačního excesu, a vydáním napadených rozhodnutí tak došlo k porušení ústavně zaručeného základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a rovněž jejího základního práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

22. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno. Takto Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 57
Právo účastníka řízení vyjádřit se k změněnému názoru odvolacího soudu o nákladech řízení
(sp. zn. IV. ÚS 998/20 ze dne 23. března 2021)

Součástí řádně vedeného soudního řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je rovněž právo na kontradiktorní řízení, ze kterého lze dovodit právo účastníků řízení seznámit se s každým důkazem nebo vyjádřením, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit i v případě, kdy odvolací soud může postupovat podle § 214 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu. Respektování tohoto požadavku je o to naléhavější v odvolacím řízení v případě, nemá-li již účastník řízení procesní prostředek, jak své námitky uplatnit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelů 1. Jaroslava Klečky a 2. Miroslava Klečky, obou zastoupených JUDr. Václavem Kaskou, advokátem, sídlem Žižkova tř. 1321/1, České Budějovice, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 23. ledna 2020 č. j. 18 Co 314/2019-449 a výroku VII rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 16. září 2019 č. j. 13 C 7/2014-422, za účasti Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu Plzeň-město jako účastníků řízení a a) Mgr. Antonína Fišera a b) Mgr. Ireny Fišerové, zastoupených JUDr. Karlem Uhlířem, advokátem, sídlem Husova 722/13, Plzeň, a c) Dagmar Mrázové, zastoupené JUDr. Jaroslavem Vrchlavským, advokátem, sídlem Pražská 79/5, Plzeň, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 23. ledna 2020 č. j. 18 Co 314/2019--449 bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 23. ledna 2020 č. j. 18 Co 314/2019--449 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí, neboť mají za to, že jimi byla porušena jejich základní práva zaručená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu se podává, že Okresní soud Plzeň-město (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 16. 9. 2019 č. j. 13 C 7/2014-422 zrušil podílové spoluvlastnictví stěžovatelů a vedlejších účastníků k pozemku parc. č. X1, jehož součástí je stavba č. p. X2, zapsaný na LV č. X3, vedeného u Katastrálního úřadu pro Plzeňský kraj, katastrální pracoviště Plzeň-město pro obec Plzeň a k. ú. R. (výrok I). Podíl o velikosti ideální 1/4 ve vztahu k celku přikázal do výlučného vlastnictví 1. vedlejšího účastníka (výrok II). Podíl o velikosti ideální 1/4 ve vztahu k celku přikázal do výlučného vlastnictví 2. vedlejší účastnice (výrok III). Podíl o velikosti 1/2 ve vztahu k celku na nemovitosti přikázal do výlučného vlastnictví 3. vedlejší účastnice (výrok IV). Třetí vedlejší účastnici zavázal povinností zaplatit 1. stěžovateli na vypořádacím podílu částku 700 000 Kč do jednoho měsíce od právní moci rozsudku (výrok V). Třetí vedlejší účastnici uložil povinnost zaplatit 2. stěžovateli na vypořádacím podílu částku 700 000 Kč do jednoho měsíce od právní moci rozsudku (výrok VI). Žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok VII). Výrok o nákladech řízení odůvodnil postupem podle § 142 odst. 1 a § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), když shledal důvody zvláštního zřetele hodné, a proto žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů řízení nepřiznal.

3. K odvolání stěžovatelů směřujícímu pouze do výroku VII o nákladech řízení Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením rozsudek okresního soudu ve výroku VII o nákladech řízení potvrdil (výrok I) a stěžovatelům uložil povinnost nahradit 1. vedlejšímu účastníkovi a 2. vedlejší účastnici náklady odvolacího řízení v celkové výši 21 853 Kč (výrok II). Ve vztahu stěžovatelů a 3. vedlejší účastnice nikomu právo na náhradu nákladů odvolacího řízení nepřiznal (výrok III). Krajský soud ve věci rozhodl, aniž by s ohledem na § 214 odst. 2 písm. e) o. s. ř. musel nařizovat odvolací jednání, a shledal, že odvolání není možno považovat za důvodné, byť z jiných důvodů, než na které poukazují stěžovatelé. Krajský soud posoudil věc po právní stránce tak, že stěžovatelé byli v řízení pouze částečně úspěšní. O nákladech řízení tak je třeba rozhodovat podle § 142 odst. 2 o. s. ř., nikoliv podle § 142 odst. 1 o. s. ř., jak učinil okresní soud. Podle § 142 odst. 2 o. s. ř., měl-li účastník ve věci úspěch jen částečný, soud náhradu nákladů poměrně rozdělí, popřípadě vysloví, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo. Podle názoru krajského soudu po promítnutí procesního úspěchu vedlejších účastníků do procesního úspěchu stěžovatelů ve sporu okresní soud věcně správně (byť z jiných důvodů) žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů řízení nepřiznal, proto krajský soud rozsudek okresního soudu v napadeném výroku o nákladech řízení jako věcně správný podle § 219 o. s. ř. potvrdil.

II. Argumentace stěžovatelů

4. Stěžovatelé namítají, že nelze akceptovat skutkové a zejména právní závěry krajského soudu za situace, kdy jim nedal jakoukoli možnost se k zamýšlenému rozhodnutí vyjádřit. Krajský soud rozhodl bez ústního jednání, ač ve svých rozhodovacích úvahách vyšel z jiné skutkové a právní argumentace než té, z níž vyšel okresní soud a jež byla následně podrobena argumentační kritice v odvolání. Již sám tento fakt podle názoru stěžovatelů představuje vážné narušení ústavně chráněného práva na soudní ochranu (což doložili s odkazem na judikaturu Ústavního soudu), když krajský soud svým postupem odňal stěžovatelům možnost se k věci vyjádřit. Dal-li by krajský soud stěžovatelům příležitost vyjádřit se k nově nastoleným důvodům, na jejichž základě se mu jevilo potvrzení výroku rozsudku okresního soudu o nákladech řízení jako důvodné, uvedli by stěžovatelé další skutkové a právní důvody pro podporu jejich argumentace. Tato příležitost jim však dána nebyla.

III. Vyjádření účastníků řízení, vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatelů

5. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu doručil ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům.

6. Okresní soud ve svém vyjádření shrnul procesní průběh posuzované věci, skutková zjištění a své právní závěry, přičemž uvedl, že podle jeho názoru nebylo napadeným rozsudkem okresního soudu porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu, a navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

7. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na obsah napadeného usnesení a uvedl, že se nedomnívá, že by v řízení došlo k porušení práva stěžovatelů na soudní ochranu.

8. První vedlejší účastník a druhá vedlejší účastnice zejména uvedli, že v rozhodnutí krajského soudu nejde o nečekaný a nepředvídatelný obrat. Ten by podle jejich přesvědčení nastal v situaci, přiznal-li by okresní soud náhradu nákladů řízení, a krajský soud rozhodnutí změnil tak, že se žádné ze stran právo na náhradu nákladů řízení nepřiznává, a neposkytl by stranám procesní prostor se vyjádřit k této otázce. Vedlejší účastnice je přesvědčena, že byl procesní postup krajského soudu v souladu s podústavním právem. Rovněž rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (např. usnesení ze dne 31. 1. 2006 sp. zn. 29 Odo 204/2003) konstatuje, že za shodu výroků se považuje i situace, kdy výrok soudu prvního stupně odpovídá tomu, jak by mělo být rozhodnuto podle závěrů odvolacího soudu, i když by k tomu odvolací soud vedly odlišné důvody než soud prvního stupně. Z rozhodnutí krajského soudu plyne, že zvážil argumentaci, jež byla uplatněna v odvolání stěžovatelů, přičemž se neomezil pouze na jejich námitky do napadeného výroku, ale provedl přezkum výroku v souladu s § 212a o. s. ř., přičemž své závěry řádně odůvodnil. I v případě, bylo-li by shledáno v postupu krajského soudu procesní pochybení, mají 1. vedlejší účastník a 2. vedlejší účastnice za to, že takovéto pochybení nedosahuje intenzity způsobilé porušit základní práva a svobody stěžovatelů.

9. Třetí vedlejší účastnice ve svém vyjádření uvedla, že napadeným usnesením nebyla porušena práva účastníků řízení vyjádřit se ke všem prováděným důkazům. Krajský soud rozhodl správně na základě řádně provedených důkazů, ke kterým měli všichni účastníci právo a prostor se vyjádřit. Předmětné důkazy, které krajský soud použil, byly provedeny sice v počáteční fázi předmětného řízení, ale vzhledem ke kontinuitě celého řízení byl při všech dalších řízeních po zrušení původních rozsudků celý dosavadní průběh řízení řádně konstatován s odkazem na dosud provedené důkazy. Stěžovatelé tedy nebyli v ústavní stížnosti tvrzeným nesprávným postupem soudů dotčeni.

10. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků byla stěžovatelům zaslána na vědomí a k případné replice. Ti v ní uvedli, že hlavním předmětem ústavní stížnosti není kritika právního názoru, o nějž bylo opřeno rozhodnutí okresního soudu, když ten koneckonců pro zjevný rozpor se zákonem a ustálenou judikaturou nebyl akceptován ani krajským soudem, nýbrž procesní postup krajského soudu samého, jenž přes změnu důvodů (právního náhledu) potvrdil prvoinstanční rozhodnutí, aniž by dal účastníkům příležitost se k této změně v posouzení věci ještě před rozhodnutím jakkoli vyjádřit. V důsledku tohoto zásadního procesního pochybení pak bylo chybně rozhodnuto i o nákladech odvolacího řízení.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, ve kterých byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a jejich ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpali všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

12. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelů, vyjádřeními okresního soudu, krajského soudu a vedlejších účastníků a obsahem příslušného spisu vedeného u okresního soudu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

14. Ústavní soud se k problematice nákladů řízení staví zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé porušit jejich základní práva a svobody. Nicméně rozhodování o nákladech řízení je součástí řízení jako celku, a i na něj proto dopadají požadavky spravedlivého procesu, k nimž náleží i požadavek na vytvoření prostoru pro to, aby účastníci řízení mohli účinně uplatňovat námitky a argumenty způsobilé ovlivnit rozhodování soudu, s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Dodržení tohoto požadavku je o to naléhavější v odvolacím řízení, nemá-li již po přijetí rozhodnutí účastník řízení procesní prostředek, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň *ex post* v odvolání. Takový postup krajského soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky poprvé vlastně až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností a z jiných hledisek, než jsou hlediska obecného práva [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2738/10 (N 235/59 SbNU 391) a ze dne 16. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2456/13 (N 168/74 SbNU 451), a v nich citovaná další rozhodnutí Ústavního soudu dostupná na https://nalus.usoud.cz].

15. Evropský soud pro lidská práva v rozsudku ze dne 5. 9. 2013 ve věci *Čepek proti České republice,* stížnost č. 9815/10, (dostupný na http://hudoc.echr.coe.int, v českém překladu na http://portal.justice.cz/) uvedl, že i část civilního řízení týkající se nákladů řízení musí být zohledněna při určení, zda toto řízení ve svém celku vyhovělo požadavku spravedlnosti; na rozhodování o nákladech řízení je proto čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) aplikovatelný.

16. Řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny či spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy zahrnuje podle Ústavního soudu, stejně jako Evropského soudu pro lidská práva, také právo na kontradiktorní řízení, z něhož vyplývá právo účastníků seznámit se s každým důkazem nebo vyjádřením, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit. Zásada kontradiktornosti řízení vyžaduje, aby soudy nezakládaly svá rozhodnutí na skutkových nebo právních otázkách, které nebyly projednány během soudního řízení a způsobily takový obrat, že ho nemohl předpokládat ani bdělý účastník. Uvedené zásady se vztahují i na spory o nákladech řízení. Jde sice o druhotný aspekt procesu, což může odůvodnit skutečnost, že soud není povinen umožnit projednání všech skutkových a právních skutečností určujících pro jeho rozhodování o tomto aspektu sporu. Zásada kontradiktornosti však nesmí být zcela pominuta. I když možnost účastníků vyjádřit své stanovisko k otázce nákladů může být omezena, neměli by být překvapeni nečekaným a nepředvídaným obratem.

17. V souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu [srov. již výše uvedené nálezy a také srov. ve východiscích např. nálezy ze dne 22. 2. 2017 sp. zn. IV. ÚS 1610/16 (N 34/84 SbNU 393), ze dne 25. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 1593/15 (N 156/78 SbNU 353), ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 215/09 (N 44/52 SbNU 443) či ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 (N 26/44 SbNU 309)] byl krajský soud, který měl v úmyslu použít § 142 odst. 2 o. s. ř. (namísto § 142 odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 150 o. s. ř., jak učinil okresní soud), povinen „vytvořit

procesní prostor“ umožňující účastníkům řízení vyjádřit své stanovisko k případnému použití tohoto ustanovení, a to nejlépe na nařízeném soudním jednání. Ústavní soud si je vědom znění § 214 odst. 2 písm. e) o. s. ř., nicméně v této souvislosti opakovaně i v minulosti připomínal, že zejména v případech odvolání proti nákladovým výrokům bývá pro rozhodnutí zpravidla potřeba objasnit sporné skutkové okolnosti či odlišné právní názory, což se neobejde bez nařízení jednání [srov. např. nálezy ze dne 25. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 639/06 (N 15/44 SbNU 193) či ze dne 11. 6. 2002 sp. zn. II. ÚS 366/2000 (N 70/26 SbNU 215)]. V posuzovaném případě pak význam náhrady nákladů řízení nebyl zanedbatelný.

18. Vzhledem k výše uvedeným požadavkům plynoucím z judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva na rozhodování o nákladech řízení, povaze okolností, za nichž krajský soud rozhodl o náhradě nákladů řízení, a vzhledem k významu této věci pro stěžovatele dospěl Ústavní soud k názoru, že z práva na kontradiktorní řízení v předmětné civilní věci vyplývá, že krajský soud za situace, kdy chtěl ve věci vyjít z odlišných skutkových zjištění než okresní soud a po právní stránce rozhodnout na základě odlišného ustanovení právního předpisu než okresní soud, měl ve věci nařídit jednání, přičemž stěžovatelé (i vedlejší účastníci) měli právo být krajským soudem s tímto jeho postupem seznámeni tak, aby ve vhodném okamžiku vyjádřili své stanovisko, příp. navrhli jiné důkazy či svůj právní názor na posuzovanou věc, což stěžovatelé ostatně učinili (až) v ústavní stížnosti. Jelikož k tomu nedošlo, dospěl Ústavní soud k názoru, že právo stěžovatelů na soudní ochranu bylo porušeno, došlo tedy k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

19. K napadenému výroku VII rozsudku okresního soudu Ústavní soud konstatuje, že z důvodu minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti jiných orgánů veřejné moci bylo namístě zrušit pouze napadené usnesení krajského soudu [srov. k tomu nálezy ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 289/06 (N 138/53 SbNU 717), ze dne 5. 10. 2011 sp. zn. I. ÚS 1531/11 (N 172/63 SbNU 19) či ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 3067/13 (N 247/83 SbNU 855)]. Zde Ústavní soud připomíná svůj právní názor vyjádřený v nálezu ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89), podle kterého sjednocování judikatury obecných soudů ve věcech bez ústavní relevance Ústavnímu soudu nepřísluší. Proto ani v této věci neposuzuje samotná skutková a právní zjištění z hlediska posouzení odvolacích námitek, nýbrž jen to, zda a v jaké míře byla přitom zachována ústavní konformita rozhodování krajského soudu. Úkolem Ústavního soudu přitom není vstupovat do oblasti kognice obecných soudů, a proto může posoudit pouze otázku dodržení ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení, nikoli však předjímat jeho budoucí výsledek založený na ústavně konformním výkladu právních předpisů obecnými soudy.

VI. Závěr

20. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatelů vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení krajského soudu zrušil.

21. Ve zbývající části ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřípustnou odmítl, neboť výrok VII rozsudku okresního soudu bude předmětem nového posouzení krajským soudem. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 58
Náležité posouzení účinnosti konfiskace s ohledem na zásadu in favorem restitutionis
(sp. zn. I. ÚS 1975/20 ze dne 23. března 2021)

Církevní právnická osoba nemůže v restitučním řízení nebo v řízení souvisejícím s jí uplatněným nárokem podle zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), očekávat prohlášení historických konfiskačních správních aktů, postihujících její majetek či majetek jejího předchůdce, za nicotné či jinak vadné, jestliže tyto správní akty byly vydány před rozhodným obdobím dle ustanovení § 1 zákona č. 428/2012 Sb. (tj. do 25. 2. 1948). Brání tomu soudní doktrína jejich zásadní nedotknutelnosti.

Církevní právnická osoba ovšem naopak může oprávněně očekávat, že orgány veřejné moci náležitě zhodnotí, zda předmětné nemovitosti, jež jsou (byly) předmětem uplatněného restitučního nároku, byly také účinně konfiskovány. Stojí-li v důkazní situaci proti sobě na straně jedné pouze holý konfiskační správní akt, kdežto na straně druhé existuje celá řada důkazů vypovídajících o tom, že k faktickému převzetí pozemků státem v době předcházející rozhodnému období nedošlo, resp. že pozdější postup orgánů státu v rozhodném období nebyl veden jen snahou „pojistit si" přechod nemovitostí pro případ, že by se jejich dřívější konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, z různých příčin nezdařila, je třeba při posuzování restitučního nároku takové církevní právnické osoby promítnout do rozhodování Ústavním soudem vyslovenou zásadu *in favorem restitutionis* (ve prospěch restituce). To platí tím spíše, je-li z důkazního hlediska osamocení historického konfiskačního správního aktu umocněno závěrem o jeho nicotnosti. Tento závěr ovšem může sloužit toliko účelům podpůrné argumentace, jinak se jedná o závěr samostatně nepoužitelný. Vyjde-li v řízení naopak najevo, že stát se předmětných pozemků chopil ještě před začátkem rozhodného období, prosadí se ustálený právní názor, že ke konfiskaci podle dekretu č. 12/1945 Sb. docházelo s okamžitou platností, tedy že právním důvodem konfiskace je už samotný dekret, a nikoli správní akt tuto konfiskaci deklarující. Vedle této skutečnosti je případné shledání takového konfiskačního správního aktu nicotným či jinak vadným pro účely restituční věci zcela bez významu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj), soudce Vladimíra Sládečka a soudce Jaromíra Jirsy ve věci ústavní stížnosti Římskokatolické farnosti Rožmberk nad Vltavou, se sídlem Náměstí 42, Vyšší Brod, zastoupené Jakubem Křížem, advokátem jako společníkem Lexius advokáti, s. r. o., se sídlem Na Podkovce 281/10, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-351 ze dne 5. 5. 2020, ve znění usnesení téhož soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-371 ze dne 14. 7. 2020, proti potvrzující části výroku rozsudku Vrchního soudu v Praze č. j. 3 Co 2/2018-254 ze dne 11. 6. 2019 a proti výroku I rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 11 C

146/2016-200 ze dne 25. 9. 2017, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení a státního podniku Lesy České republiky, s. p., se sídlem Přemyslova 1106/19, Hradec Králové, zastoupeného Lukášem Eichingerem, advokátem, se sídlem Veleslavínova 8, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-351 ze dne 5. 5. 2020, ve znění usnesení téhož soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-371 ze dne 14. 7. 2020, rozsudkem Vrchního soudu v Praze č. j. 3 Co 2/2018-254 ze dne 11. 6. 2019 a rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 11 C 146/2016-200 ze dne 25. 9. 2017 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-351 ze dne 5. 5. 2020, ve znění usnesení téhož soudu č. j. 28 Cdo 4116/2019-371 ze dne 14. 7. 2020, se ruší.

III. Rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 3 Co 2/2018-254 ze dne 11. 6. 2019 se v potvrzující části výroku ruší.

IV. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 11 C 146/2016-200 ze dne 25. 9. 2017 se ve výroku I ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí ve shora vymezeném rozsahu, a to zejména pro porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadených soudních rozhodnutí, jakož i vyžádaného soudního spisu, vedeného u Krajského soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 11 C 146/2016, Ústavní soud zjistil, že vedlejší účastník se v označeném soudním řízení domáhal nahrazení rozhodnutí Státního pozemkového úřadu, Krajského pozemkového úřadu pro Jihočeský kraj (dále jen „pozemkový úřad“) č. j. 514486/2013/R3715/RR21891 ze dne 26. 10. 2016 rozsudkem soudu podle části páté občanského soudního řádu. Citovaným správním rozhodnutím pozemkového úřadu byly stěžovatelce vydány pozemky parc. č. 281, parc. č. 329/4 a parc. č. 507/4, všechny v katastrálním území Rožmberk nad Vltavou, a dále pozemek parc. č. 359/2 v katastrálním území Koryta u Hněvanova, a to v řízení podle § 9 odst. 6 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), (dále též „ZMV“).

3. V záhlaví uvedeným rozsudkem Krajský soud v Českých Budějovicích rozhodl, že stěžovatelce se výše specifikované pozemky nevydávají s tím, že tímto výrokem se ve vztahu k dotčeným pozemkům nahrazuje žalobou napadené rozhodnutí pozemkového úřadu. Krajský soud žalobě vedlejšího účastníka nevyhověl pouze ohledně pozemku parc. č. 6/1 v katastrálním území Šafléřov, pročež žalobu v tomto rozsahu jako nedůvodnou zamítl. Současně rozhodl o nákladech řízení.

4. K odvolání stěžovatelky i vedlejšího účastníka Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem potvrdil rozhodnutí nalézacího soudu v rozsahu nahrazení rozhodnutí pozemkového úřadu jako věcně správné, v zamítavé části, jakož i v akcesorickém výroku

o nákladech řízení je zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení. Následné dovolání stěžovatelky proti potvrzující části výroku rozsudku odvolacího soudu Nejvyšší soud vpředu uvedeným usnesením odmítl.

5. Soudy všech stupňů založily svá rozhodnutí na zjištění, že pozemkovým úřadem vydané pozemky byly právnímu předchůdci stěžovatelky ve skutečnosti odňaty ještě před tzv. rozhodným obdobím, tedy v období do 25. 2. 1948, a sice konfiskací provedenou podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Tato konfiskace se již pro nesplnění podmínky rozhodného období nemohla stát způsobilým restitučním titulem podle § 5 ZMV, takže pozemkový úřad pochybil, pakliže tyto pozemky stěžovatelce vydal. Navíc v případě věcí konfiskovaných na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. jde zároveň o zákonnou překážku jejich vydání, resp. o restituční výluku dle § 8 odst. 1 písm. h) ZMV.

II.

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že soudy dospěly k závěru o konfiskaci majetku jejího právního předchůdce na základě vyhlášky Okresní správní komise v Kaplici ze dne 15. 11. 1945, vydané s odkazem na § 1 odst. 1 [písm. a)] dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. Za osoby německé, potažmo maďarské národnosti v obci Rožmberk nad Vltavou v ní byla mimo jiné označena fara s adresou Rožmberk nad Vltavou 8 (pořadové číslo 110, resp. 136 konfiskační vyhlášky). Stěžovatelka namítla, že napadená soudní rozhodnutí trpí řadou zásadních vad z hledisek a) neurčitého označení povinné osoby v konfiskační vyhlášce, b) odmítnutí posoudit konfiskaci z pohledu nicotnosti konfiskační vyhlášky, c) absence důkazních zjištění (a jejich posouzení) k odnětí předmětných nemovitostí podle zákona č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy, a d) nerespektování restituční podstaty věci. Tuto svoji argumentaci stěžovatelka v ústavní stížnosti velmi podrobně rozvedla.

7. Stěžovatelka konkrétně vyjádřila nesouhlas s názorem soudů, podle něhož se nelze zabývat nicotností konfiskačních správních aktů vydaných správními orgány před počátkem rozhodného restitučního období. Dle jejího názoru Ústavní soud ve své judikatuře, na niž příkladmo odkázala, pouze nepřipustil přezkum věcných vad správních rozhodnutí takto vydaných, zatímco jejich procesní posouzení nebylo vyloučeno. Z těchto důvodů se soudy dle názoru stěžovatelky měly zabývat opakovaně tvrzenou absolutní věcnou nepříslušností Okresní správní komise v Kaplici zahrnout předmětné nemovitosti do konfiskační vyhlášky, neboť ta se vztahovala jen na fyzické osoby německé a maďarské národnosti, a nikoli další subjekty práva. Dovodily-li pak soudy v dané věci, že právní předchůdce stěžovatelky byl právnickou osobou, pak je zřejmé, že o konfiskaci jeho majetku by byl musel rozhodnout příslušný zemský národní výbor, případně Ministerstvo zemědělství spolu s ministrem vnitra podle § 3 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.

8. Stěžovatelka rovněž namítla, že soudy jí neměly klást k tíži absenci obrany jejího tehdejšího právního předchůdce proti konfiskační vyhlášce. Stát totiž ani po vydání konfiskační vyhlášky Okresní správní komisí v Kaplici předmětné pozemky nepřevzal a tímto svým postojem jej utvrzoval v tom, že předmětné nemovitosti nepovažuje za konfiskované. Ostatně o tom dle stěžovatelky svědčí sama skutečnost, že je zahrnul do pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947 Sb. a teprve po skončení řízení podle tohoto zákona pozemky fakticky převzal.

III.

9. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že ve svém rozhodnutí podrobně zodpověděl všechny rozhodné právní otázky se závěrem, že žádná z nich přípustnost dovolání ve smyslu ustanovení § 237 občanského soudního řádu nezakládá.

Dovolací soud za neodůvodněně příkrý a do jisté míry i nekorektní považuje stěžovatelčin úsudek, že prostřednictvím sofistikované argumentace aproboval křivdy spáchané komunistickým režimem, a vzdálil se tak účelu majetkového vyrovnání státu s církvemi dle zákona č. 428/2012 Sb. V dalším pak Nejvyšší soud soustředil svoji pozornost na všechny čtyři stěžejní výhrady formulované stěžovatelkou (nastíněné v bodě 6 nahoře) a dospěl k závěru, že při odpovědi na ně nijak nepochybil, přičemž své závěry podložil jak vlastní ustálenou judikaturou, tak i rozhodovací praxí Ústavního soudu. Tuto svoji argumentaci ve svém vyjádření dále přiblížil. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou, popřípadě aby ji nálezem zcela zamítl.

10. Vrchní soud v Praze i Krajský soud v Českých Budějovicích ve vyjádřeních k ústavní stížnosti odkázaly na svá rozhodnutí s tím, že dle jejich názoru k tvrzenému porušení ústavních práv stěžovatelky nedošlo.

11. Vedlejší účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, popřípadě jako nedůvodnou zamítnout. Vedlejší účastník má za to, že všechny stěžovatelkou nastolené otázky byly dostatečně vyřešeny v napadených soudních rozhodnutích, a to s přihlédnutím k ustálené rozhodovací praxi Nejvyššího soudu i Ústavního soudu v obdobných případech, přičemž v předmětné věci nebyly shledány důvody pro odchylné posouzení. Stěžovatelka dle názoru vedlejšího účastníka v ústavní stížnosti pouze recykluje námitky, se kterými se již dostatečným a přiléhavým způsobem soudy všech stupňů ve svých rozhodnutích vypořádaly.

12. Stěžovatelka v replice k vyjádřením účastníků a vedlejšího účastníka řízení setrvala na své dosavadní argumentaci a znovu předestřela svůj náhled na konfiskační vyhlášku. Opětovně promítla do popředí svých úvah skutečnost, že po vydání konfiskační vyhlášky Okresní správní komisí v Kaplici stát předmětné pozemky nepřevzal a zahrnul je až do pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947 Sb. a teprve po skončení řízení podle tohoto zákona pozemky fakticky převzal. Stěžovatelka znovu zdůraznila svůj nesouhlas s interpretací zejména stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.) soudy. Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. byl dle jejích slov v tomto případě použit svévolně. V důsledku přístupu soudů k jeho aplikaci jí tak vznikla další majetková křivda, v rozporu s účelem restitučního zákonodárství.

13. Ústavní soud k projednání a rozhodnutí o ústavní stížnosti nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

14. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatelky, účastníků a vedlejšího účastníka řízení, obsah napadených soudních aktů, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud pokládá v prvé řadě za nutné podotknout, že identickou problematiku, již stěžovatelka v ústavní stížnosti předestřela a na jejímž řešení jsou založena napadená soudní rozhodnutí, již řešil v nedávném nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 ze dne 25. 1. 2021 (N 14/104 SbNU 117) v případu po skutkové a právní stránce téměř shodném s nynějším. V citovaným nálezem řešené věci se tentýž vedlejší účastník žalobou domáhal nahrazení rozhodnutí pozemkového úřadu, kterým byly v řízení podle § 9 odst. 6 ZMV Římskokatolické farnosti – prelatuře Český Krumlov vydány blíže specifikované pozemky v katastrálním území Zátes, rozsudkem soudu tak, že se tyto pozemky tehdejší stěžovatelce nevydávají. I zde tytéž soudy (s výjimkou Krajského soudu v Českých Budějovicích, který žalobu zamítl) založily svá rozhodnutí na závěru, že vydané pozemky byly právnímu předchůdci této stěžovatelky odňaty před rozhodným obdobím, a to na základě konfiskační vyhlášky ze dne 18. 10. 1945, taktéž vydané Okresní správní komisí v Kaplici se zřetelným odkazem na ustanovení § 1 odst. 1 [písm. a)] dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. I v tomto

případu nebylo zjištěno, že by stát přistoupil k převzetí pozemků právního předchůdce tamní stěžovatelky, označeného v předmětné konfiskační vyhlášce, před rozhodným obdobím, resp. z provedeného dokazování vyplynulo, že stát pozemky zahrnul až do pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947 Sb. a teprve po skončení řízení podle tohoto zákona došlo k jejich faktickému převzetí.

16. Ústavní soud v citovaném nálezu nejprve vyzdvihl zásadu *in favorem restitutionis* (ve prospěch restituce), provázející majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi podle zákona č. 428/2012 Sb., jež našla svůj odraz zvláště v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), ale jež má svůj původ i v jeho předchozích rozhodnutích týkajících se restitucí v obecné rovině. Poselstvím této zásady je požadavek adresovaný státním orgánům respektovat hodnotové základy církevních restitucí v případech, jež vyžadují posouzení individuálních skutkových okolností. Jakkoli tato zásada není sama o sobě ústavněprávním požadavkem, ztělesňuje podpůrné kritérium posouzení uplatněného restitučního nároku, takže její uplatnění se jeví naléhavějším, je-li výklad rozhodné právní normy obtížnější.

17. Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 dále provedl rekapitulaci dosavadního vývoje své judikatury v oblasti přezkumu deklaratorních správních aktů ve vazbě na konfiskace majetku realizované na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. V té spojitosti zdůraznil především závěry přijaté ve stanovisku pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.), dle nichž skutečnosti nastalé před datem 25. 2. 1948 a jejich právní následky, nebyly-li dotčeny zvláštním zákonem č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., jsou skutečnostmi dokonanými z pohledu práva mezinárodního i vnitrostátního. K tomu Ústavní soud tehdy dodal, že ani správní orgány, ani soudy nejsou nyní, ve shodě s restituční prejudikaturou, oprávněny k přímým zásahům a k rušení pravomocných rozhodnutí z minulého období. Současně však Ústavní soud vyslovil názor, že pokud jde o správní akty přijaté již v rozhodném období, jsou uvedené orgány výjimečně oprávněny posuzovat dopad těchto rozhodnutí z hlediska v úvahu připadajících restitučních titulů uvedených v restitučních předpisech. Na výše uvedeném postoji, tedy že skutečnosti nastalé před datem 25. 2. 1948, včetně právních následků jimi vyvolaných, jsou skutečnostmi dokonanými a nelze je rušit, Ústavní soud setrval i ve vzpomenutém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (viz bod 208). V něm připomněl, že ke konfiskaci podle dekretu č. 12/1945 Sb. docházelo s okamžitou platností a bez náhrady, takže právním důvodem konfiskace je samotný dekret, nikoli až následné správní rozhodnutí. V témže bodě však také doplnil, že při posouzení otázky, zda v rozhodném období došlo k majetkové křivdě, je třeba vyjít z toho, kdy bylo o naplnění podmínek podle dekretu prezidenta republiky rozhodnuto a zda byly splněny.

18. S ohledem na tuto přetrvávající doktrínu nedotknutelnosti samotných právních předpisů i správních aktů vydaných před začátkem rozhodného období proto Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 vyslovil, že stěžovatelka nemůže očekávat, že by obecné soudy mohly posoudit konfiskační vyhlášku Okresní správní komise v Kaplici samu o sobě jako nicotný právní akt, že by výslovně konstatovaly její obsahové vady nebo ji posoudily jako vydanou nepříslušným správním orgánem. Ta je totiž považována za dokonanou i za situace, kdy právní úprava restituční výluky podle § 8 odst. 1 písm. h) ZMV směřuje svými časovými důsledky (byť poněkud nekoncepčně) před hranici rozhodného období. Současně ovšem Ústavní soud vyslovil, že stěžovatelka naopak může oprávněně očekávat, že obecné soudy posoudí její tvrzení o nepřevzetí majetku státem po vydání konfiskační vyhlášky a do začátku rozhodného období, tedy že soudy náležitým způsobem zhodnotí, zda k takové

konfiskaci před rozhodným obdobím vskutku došlo, to jest, zda příslušná konfiskační vyhláška Okresní správní komise v Kaplici opravdu dospěla ke svému uskutečnění.

19. Závěry vyřčené v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 se plně prosadí i ve věci nynější stěžovatelky. Ani v jejím případě nelze ze strany soudů požadovat revizi konfiskační vyhlášky Okresní správní komise v Kaplici ze dne 15. 11. 1945 v tom směru, že by bez dalšího konstatovaly její nicotnost, obsahové vady nebo ji posoudily jako vydanou nepříslušným správním orgánem, poněvadž takovému hodnocení brání výše připomenutá doktrína nedotknutelnosti právních předpisů i správních aktů vydaných před začátkem rozhodného období. Přesto však, a to i s ohledem na některé úvahy ve vyjádření Nejvyššího soudu k ústavní stížnosti, které tento rámec překračují a zaobírají se věcnou příslušností orgánu rozhodujícího o tom, zda konfiskací dotčená osoba je německé nebo maďarské národnosti ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 písm. a) dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., pokládá Ústavní soud na tomto místě za vhodné vyjádřit se blíže i k této otázce.

20. Nejvyšší soud má za to, že stěžovatelka v rozsáhlém výkladu dané otázky v ústavní stížnosti zcela pomíjí rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. 337/45 ze dne 31. 12. 1946, uveřejněné pod číslem 1512/1946 Sb. Boh. A, v němž je podán velmi podrobný výklad o věcně příslušném orgánu k přijetí rozhodnutí dle ustanovení § 1 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb. Nejvyšší soud z tohoto judikátu vyzdvihl jednak jeho závěr, že věcně příslušným orgánem rozhodujícím v případě konfiskace majetku o tom, zda konfiskací dotčená osoba je německé nebo maďarské národnosti ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb., je okresní národní výbor, jednak závěr, že v případech, kdy pro vydání určitého rozhodnutí zákonodárce nestanovil žádnou výjimečnou kompetenci, přísluší rozhodování úřadům, které jsou k tomu povolány podle všeobecných předpisů kompetenčních. Ústavní soud však poukaz Nejvyššího soudu na tyto závěry neshledává případnými ve vztahu k nyní souzené věci.

21. Za prvé je třeba poznamenat, že právní předchůdce stěžovatelky, jehož majetek měl být postižen předmětnou konfiskační vyhláškou Okresní správní komise v Kaplici a který byl v této vyhlášce vymezen jako „Fara“ s uvedením příslušné adresy, nemohl být už z podstaty věci fyzickou osobou, a tudíž ani nemohl mít maďarskou, německou či jakoukoli jinou národnost, protože národnost mohla mít toliko osoba fyzická. To je ostatně patrné též z dikce ustanovení § 2 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., dle něhož „[z]a osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti“. Právnické osoby logicky nebyly předmětem žádného sčítání lidu od roku 1929 (přesněji jediného v roce 1930), a proto se v nich ani nemohly přihlásit k maďarské nebo německé národnosti (viz zákon č. 47/1927 Sb. z. a n., o sčítání lidu, a zejména jej provázející § 21 vládního nařízení č. 86/1930 Sb. z. a n., o sčítání lidu v roce 1930). Stejně tak členy národních skupin, útvarů nebo politických stran se nemohly stát právnické osoby.

22. Odvolací soud přesvědčivým způsobem vyložil, proč na právního předchůdce stěžovatelky bylo (a nadále je) třeba hledět jako na právnickou osobu (srov. zejm. body 21 až 23 napadeného rozsudku Vrchního soudu v Praze). V tomto ohledu je založení věcné příslušnosti rozhodování okresního národního výboru (resp. jemu naroveň postavené správní komise pro správu obcí a okresů s většinou obyvatelstva státně nespolehlivého – viz čl. 4 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 4. 12. 1944, č. 18 Úř. věst. čsl., ve spojení s vyhláškou ministra vnitra č. 43/1945 Sb., o platnosti ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 4. prosince 1944, č. 18 Úř. věst. čsl., o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění) podle ustanovení § 1 odst. 1 písm. a) dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. bez relevantního významu pro projednávanou věc, neboť neřeší otázku konfiskace majetku právnické osobě. Závěr poválečného Nejvyššího správního soudu v jeho

tehdejším rozhodnutí o příslušnosti rozhodování okresního národního výboru stran konfiskací majetku osob německé či maďarské národnosti lze pokládat za přínosný jen pro účely posouzení otázky, který orgán je oprávněn posoudit, zda konkrétní osoba, ovšem přirozeně toliko osoba fyzická, je či není osobou německé či maďarské národnosti ve smyslu § 2 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb., a tudíž se na ni vztahují konfiskační účinky dekretu. Nejde přitom o názor příliš překvapivý (potažmo sporný), neboť odpověď na tuto otázku zprostředkovaně nabízí ustanovení § 1 odst. 3 téhož dekretu.

23. Ani druhý závěr, na nějž se Nejvyšší soud soustředil, tedy že v případech zákonné absence výslovné kompetence pro vydání určitého rozhodnutí přísluší rozhodování úřadům, které jsou k tomu povolány podle všeobecných předpisů kompetenčních, není v poměrech souzené věci zajímavý. Je tomu tak proto, že dekret č. 12/1945 Sb. sám předvídá možnost konfiskace majetku právnických osob jako zrádců a nepřátel Československé republiky [§ 3 odst. 1 písm. b) dekretu], přičemž explicitně stanoví pravomoc rozhodovat o tom, zdali právnická osoba spadá pod citované ustanovení dekretu. O této otázce příslušelo rozhodnout zemskému národnímu výboru, v jehož obvodě se nacházela dotčená nemovitost, a to podle návrhu příslušného okresního národního výboru s tím, že pochybné případy předloží zemský národní výbor ke konečnému rozhodnutí Ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s Ministerstvem vnitra (§ 3 odst. 2 dekretu). Je nasnadě, že svěření této pravomoci vyššímu (prozatímnímu) orgánu veřejné správy odůvodňovaly větší nároky kladené na zjišťování, zda správa určitých právnických osob záměrně a aktivně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

24. Závěr o příslušnosti zemského národního výboru ve vztahu k církevnímu majetku, resp. majetku ve vlastnictví církevní právnické osoby je ve shodě s nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 194/96 ze dne 25. 3. 1997 (N 33/7 SbNU 219), na který mimo jiné odkazují krajský (str. 8) i vrchní (body 31 a 34) soud v napadených rozsudcích a v jehož závěru Ústavní soud poukázal na rozdílnost rozhodování výborů (okresního nebo zemského) v závislosti na tom, o jaký konfiskační titul uvedený v § 1 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb. se v individuálním případě jedná. Rozdíl mezi nálezem sp. zn. I. ÚS 194/96 řešenou věcí a nynějším případem stěžovatelky pak spočívá v tom, že tehdejšímu stěžovateli jako fyzické osobě byl konfiskován majetek z titulu uvedeného v § 1 odst. 1 písm. a) dekretu, konkrétně pro jeho německou národnost, takže o příslušnosti okresní správní komise (suplující okresní národní výbor) deklarovat konfiskaci jeho majetku nebylo pochyb, kdežto v nynější věci se jedná o majetek církevní právnické osoby, což je zásadní rozdíl.

25. Z právě vyloženého je zcela zřejmé, že konfiskační vyhláška ve vztahu k právnímu předchůdci stěžovatelky neobstála, neboť postihovala majetek subjektu (církevní právnické osoby), o němž správní komisi vůbec nepříslušelo rozhodovat. Správný, ač jinak samostatně nepoužitelný tak byl právní názor nalézacího soudu, vyslovený ve věci vedené u něj pod sp. zn. 11 C 87/2016, který posléze vědomě pro jeho neaplikovatelnost v obecné poloze opustil (str. 9 napadeného rozsudku krajského soudu). Stěžovatelce tak sice lze v její argumentaci stran nicotnosti dotčené konfiskační vyhlášky (jako paaktu) vůči jejímu právnímu předchůdci přisvědčit, samotné zjištění této skutečnosti by ovšem samo o sobě nemělo žádný vliv na rozporované závěry soudů za předpokladu, že stát by se byl ještě před začátkem rozhodného období chopil předmětných pozemků. Na takový případ by totiž dopadl výše zdůrazněný a již ustálený právní názor, že ke konfiskaci podle dekretu č. 12/1945 Sb. docházelo s okamžitou platností, tedy že právním důvodem konfiskace je samotný dekret, a nikoli (následný) správní akt. Vedle této skutečnosti by pak shledání konfiskační vyhlášky okresní správní komise nicotnou či jinak vadnou bylo pro účely restitučního sporu naprosto bezcenné.

26. Jinak je tomu ale v situaci, kdy v nyní přezkoumávaném soudním řízení nebyl proveden žádný důkaz svědčící o tom, že stát by byl dotčené pozemky před započetím

rozhodného období opravdu převzal, tedy že by se byl zachoval jako jejich nově nastoupivší vlastník, popřípadě že by byl býval tento proces převzetí v téže době alespoň započal, třebaže k jeho dovršení by bylo došlo až v rozhodném období. Naproti tomu proběhl v celé šíři postup podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě), ukončený ve většině případů odnětím pozemků na základě výměrů Okresního národního výboru v Kaplici o jejich výkupu podle tohoto zákona a jejich následným přidělením Státním lesům v Českých Budějovicích, Lesnímu závodu ve Vyšším Brodě (srov. str. 4 a 5 naříkaného rozsudku krajského soudu). Stalo se tak už zjevně v období po 25. 2. 1948, pro které jsou namístě úvahy o perzekuci církevního subjektu (srov. obdobnou situaci ve věci řešené nálezem sp. zn. II. ÚS 1920/20 – bod 53). Z dokazování provedeného v nalézacím řízení nadto vyplynulo, že v rámci lustrace majetku v katastrálním území Rožmberk nad Vltavou dne 26. 2. 1948 je fara (čp. 7, 8, 9) označena výslovně jako nekonfiskát. Jednalo se přitom o seznam majetku (v němž jsou uvedeny všechny pozemky, které byly předmětem žaloby) vyhotovený za účelem přesného rozlišení a určení správnosti konfiskace podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

27. Stejně jako tomu bylo v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20, i nyní souzený případ stěžovatelky vykazuje zřetelné odchylky od závěrů přijatých v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2056/18 ze dne 23. 6. 2020 (N 132/100 SbNU 453), v němž byla řešena možná kolize zestátnění nemovitostí na základě konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. a jejich odnětí podle zákona č. 142/1947 Sb. Ústavní soud v citovaném nálezu vyslovil, že i kdyby probíhaly dvě „paralelní konfiskace“, nastoupivší nedemokratický režim si chtěl pouze „pojistit“ přechod nemovitostí na stát, a sice postupem podle zákona č. 142/1947 Sb., a proto historická paralelní snaha o zabavení majetku nemohla mít za následek zneplatnění předchozí konfiskace. Skutkové okolnosti případu (a v návaznosti na to i jeho právní posouzení) v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2056/18 však byly, jak na to již upozornil Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 (body 51–53), podstatně odlišné.

28. Východiskem posouzení deklaratorních aktů ve věci souzené nálezem sp. zn. IV. ÚS 2056/18 byl konfiskační výměr, vydaný k zemědělskému majetku církevní právnické osoby dne 17. 5. 1946 Ministerstvem zemědělství (které, na rozdíl od okresních národních výborů či správních komisí, mohlo rozhodovat pochybné případy konfiskací majetku právnických osob podle ustanovení § 3 odst. 2 věty druhé dekretu č. 12/1945 Sb., což také nelze ponechat bez povšimnutí). Proti výměru byla podána stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu, poukazující na vady konfiskace včetně nedoručení výměru a absence označení nemovitostí. O stížnosti rozhodl Správní soud v Bratislavě dne 21. 11. 1951 tak, že ji zčásti zamítl a zčásti odmítl. Zcela zásadní rozdíl pak tkví v tom, že Ministerstvo zemědělství se tehdy zabývalo otázkou působnosti zákona č. 142/1947 Sb., již uzavřelo dvěma přípisy v roce 1949. V prvním z nich ze dne 17. 1. 1949 konstatovalo konfiskaci majetku církevního subjektu výměrem ze 17. 5. 1946, ve druhém z 21. 3. 1949 dodalo, že „byl-li majetek řádu podroben revizi podle zák. č. 142/1947 Sb., bylo tak postupováno pro případ, že by konfiskace byla zrušena nebo nenastala-li by její právoplatnost“. Odtud je zcela zřejmé, že tím (*ex post*) došlo k aprobování deklaratorního aktu konfiskace a k jejímu dovršení, včetně převzetí nemovitostí, podle dekretu č. 12/1945 Sb.

29. V nyní souzené věci, ve shodě s okolnostmi panujícími v nálezem sp. zn. II. ÚS 1920/20 řešeném případu, nebyl proveden žádný důkaz svědčící o tom, že by stát v procesu výkupu předmětných pozemků podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě), či jakýmkoli jiným způsobem dal způsobem nevzbuzujícím pochybnost najevo, že ke konfiskaci došlo ještě před začátkem rozhodného období, ať už podle vyhlášky Okresní správní komise v Kaplici ze dne 15. 11. 1945, anebo jinak. Skutkový stav zjištěný v nalézacím řízení krajským soudem (potažmo

pozemkovým úřadem, jehož závěry soud převzal za svá zjištění ve smyslu § 250e odst. 2 o. s. ř.) neposkytuje v současnosti žádnou oporu pro závěr, že nemovitosti byly „účinně konfiskovány už dříve“ (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4000/2018 ze dne 9. 1. 2019 a body 47 až 49 nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20), tedy před počátkem rozhodného období, a nelze proto bez dalšího uzavřít, že stěžovatelka není osobou oprávněnou dle § 3 a 5 ZMV.

30. Stojí-li tedy v důkazní situaci na straně jedné tato konfiskační vyhláška, jejíž osamocení navíc umocňuje (jinak samostatně nepoužitelný) závěr o její nicotnosti ve vztahu k právnímu předchůdci stěžovatelky, a na straně druhé tu existuje celá řada důkazů vypovídajících o tom, že postup orgánů státu podle zákona o nové pozemkové reformě nebyl veden snahou „pojistit si“ přechod nemovitostí pro případ, že by se jejich dřívější konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. z různých příčin nezdařila, nýbrž svědčí spíše o prvním pokusu odebrat majetek právnímu předchůdci stěžovatelky, sluší se při posuzování restitučního nároku stěžovatelky promítnout do rozhodování soudu shora připomenutou zásadu *in favorem restitutionis*. Soudy se však této zásady důsledně nedržely, když ve svých rozhodnutích ponechaly otázku účinné konfiskace daných pozemků před rozhodným obdobím v pozadí svého zájmu, tj. bez přihlédnutí k postoji a chování státu po rozhodném datu 25. 2. 1948, ačkoliv jde o otázku, jejíž zodpovězení se pro vyřešení potenciální konkurence dvou v úvahu přicházejících konfiskací jeví zcela klíčovým.

31. V té spojitosti nepokládá Ústavní soud za přiléhavý postoj Nejvyššího soudu, uvedený v jeho vyjádření k ústavní stížnosti, že stěžovatelka svým setrvalým odkazem na chování státu po únorovém převratu v roce 1948, „vedena zřejmě utilitárními důvody“, žádá, aby byly jako správné vzaty postupy a rozhodnutí orgánů nedemokratického státu, zatímco rozhodnutí demokratického právního státu předcházející datu 25. 2. 1948, jež je přímo vtěleno do zákonné normy jako nástroje národní a demokratické očisty společnosti po skončení války (s jejími přímými účinky), zohledněno být nemá.

32. Za prvé je třeba podotknout, že stěžovatelka na chování státu po zmíněném převratu (a již v rozhodném období) upozorňovala ne proto, aby je soudy vzaly za správné, protože naopak toto chování pokládala za majetkovou křivdu, pročež v něm spatřovala naplnění zákonného důvodu restituce, nýbrž proto, aby na jeho půdorysu dokázala neúčinnost konfiskace dle vyhlášky Okresní správní komise v Kaplici ze dne 15. 11. 1945, to jest absenci její realizace v předcházejícím období, a v posledku i použitelnost výše odkazované judikatury Nejvyššího soudu, především rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4000/2018 ze dne 9. 1. 2019.

33. Za druhé nelze nezmínit, že ačkoli mezi nově nastoupivším totalitním režimem po únorovém převratu a předchozím poválečným obdobím československého státu existuje zřetelný rozdíl, nelze toto krátké období let 1945 až 1948 z hlediska podstatných náležitostí demokratického právního státu přeceňovat. V jeho průběhu nepochybně došlo k očistě společnosti, nicméně tato očista, jak již Ústavní soud naznačil v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20, ztělesňuje kontroverzní období československých dějin, poznamenané napětím panujícím v bezprostředně poválečném období mezi exekutivními složkami státu, obzvláště při rozhodování o personálních i majetkových otázkách nastolených prezidentskými dekrety i řadou dalších právních předpisů. Únorový převrat v roce 1948 pak způsobil, že neuzavřené procedury řešení těchto otázek byly zhusta zastaveny, deformovány či zneužity komunistickou mocí k perzekučním účelům s masivním porušováním lidských práv (bod 54 citovaného nálezu). Do obou těchto časových úseků spadají právní skutečnosti, jež se staly rozhodnými i v nynějším případě.

34. Naproti tomu Ústavní soud nepřisvědčil výhradám stěžovatelky ohledně neurčitého označení majetku, resp. povinného církevního subjektu ve vyhlášce Okresní správní komise v Kaplici ze dne 15. 11. 1945. Už nalézací soud dostatečně přesvědčivě vysvětlil, proč pouhá

zmínka o „Faře“ s uvedením adresy postačuje k identifikaci církevní právnické osoby i jejího majetku (viz str. 8 až 9 rozsudku soudu prvního stupně). Touž námitkou se v odvolacím řízení podrobněji zabýval i vrchní soud, na jehož výkladu této problematiky (viz zejména body 19 až 24 jeho rozsudku) Ústavní soud nic ústavně nekonformního či jinak zásadně nespravedlivého neshledal.

35. Ve světle řečeného tudíž Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti, vyslovil porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a přikročil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadeného usnesení Nejvyššího soudu a rozsudků Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Českých Budějovicích v dotčených částech. Soudy jsou ve svém dalším postupu vázány právním názorem vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 59
Vymezení předpokladu přípustnosti dovolání stanovením vícero možností plynoucích z § 237 občanského soudního řádu
(sp. zn. IV. ÚS 2659/20 ze dne 23. března 2021)

Využije-li dovolatel při vymezení předpokladu přípustnosti svého dovolání vícero možností plynoucích z § 237 o. s. ř. jako „případných" předpokladů v jejich posloupnosti, neporušuje tím požadavek, že v konkrétním případě může být splněno vždy jen jedno ze zákonem stanovených kritérií přípustnosti dovolání. Odmítne-li Nejvyšší soud v takovém případě reagovat na otázku, kterou dovolatel odůvodnil přípustnost jeho dovolání, dojde k porušení práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Jana Filipa o ústavní stížnosti obchodní korporace ROKOSPOL, a. s., sídlem Krakovská 1346/15, Praha 1 – Nové Město, zastoupené Mgr. Erikem Janíkem, advokátem, sídlem náměstí T. G. Masaryka 966/14, Břeclav, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2020 č. j. 32 Cdo 1165/2020-127, rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 12. prosince 2019 č. j. 74 Co 101/2018-103 a rozsudku Okresního soudu ve Zlíně ze dne 27. března 2018 č. j. 20 C 267/2017-42, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Okresního soudu ve Zlíně jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2020 č. j. 32 Cdo 1165/2020-127 bylo porušeno stěžovatelčino ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2020 č. j. 32 Cdo 1165/2020-127 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností (v průběhu řízení doplněnou o další odůvodnění) podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno její základní právo na soudní ochranu (spravedlivý proces) podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a současně došlo k porušení jejího práva vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, doručených písemností a vyžádaného spisu Okresního soudu ve Zlíně (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 20 C 267/2017 se podává, že stěžovatelka žalobou navrhovala zrušení specifikovaného usnesení o schválení smíru. K věci uvedla, že Ing. Jiří Verberger, Ph.D., se žalobou u Městského soudu v Praze domáhal po stěžovatelce zaplacení částky 5 573 137 Kč s příslušenstvím [z důvodu místní nepříslušnosti byla věc postoupena Krajskému soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) a vedena pod sp. zn. 8 Cm 100/2013]. V průběhu řízení se stěžovatelka a Ing. Jiří Verberger, Ph.D., dohodli, že řízení ukončí smírem, na jehož základě mu stěžovatelka zaplatí částku 3 600 000 Kč včetně daně z přidané hodnoty (dále jen „DPH“), a to ve třech splátkách, a Ing. Jiří Verberger, Ph.D., vystaví ke každé platbě daňový doklad; usnesením krajského soudu ze dne 1. 11. 2016 sp. zn. 8 Cm 100/2013-168 byl schválen smír v tomto znění:

I. Žalovaný se zavazuje uhradit žalobci na účet č. 218660714/0300 částku 3 600 000 Kč, tato částka obsahuje daň z přidané hodnoty a bude žalovaným uhrazena takto: 1 800 000 Kč do 12. 12. 2016, 900 000 Kč do 19. 6. 2017 a 900 000 Kč do 11. 12. 2017. Žalobce se zavazuje vystavit ke každé platbě daňový doklad do 15 dní od přijetí platby.

II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

III. Žalobci se po právní moci usnesení vrátí soudní poplatek ve výši 222 928 Kč.

3. K průběhu jednání o smíru stěžovatelka uváděla, že každá strana učinila návrhy na výši částky, včetně DPH. Ing. Jiří Verberger, Ph.D., neakceptoval její návrh na zaplacení částky 3 070 000 Kč jako částku včetně DPH a požadoval navýšení částky o DPH, které bude muset jako plátce DPH odvést státu (Ing. Jiří Verberger, Ph.D., již v žalobě a také při jednání o soudním smíru požadoval zaplacení částky s DPH v zákonné výši s odůvodněním, že je registrovaný jako plátce DPH). Po schválení smíru mu stěžovatelka zaplatila první a druhou splátku navýšenou o DPH, Ing. Jiří Verberger, Ph.D., jí nevystavil řádný daňový doklad s vyčíslenou DPH, a proto stěžovatelka nemohla požádat o vrácení DPH. Z veřejně přístupných zdrojů stěžovatelka zjistila, že Ing. Jiří Verberger, Ph.D., byl veden jako plátce DPH od 1. 4. 2008 do 20. 10. 2015. Skutečnost, že jeho registrace jako plátce DPH na základě jeho žádosti zanikla již ke dni 20. 10. 2015, Ing. Jiří Verberger, Ph.D., před stěžovatelkou i před soudem úmyslně zatajil, čímž dosáhl toho, že v rozporu s příslušným daňovým zákonem byla jistina navýšena o DPH, kterou si ponechal a státu neodvedl. Tímto vznikla stěžovatelce újma, neboť nemůže nárokovat vrácení zaplacené DPH. Ing. Jiří Verberger, Ph.D., podle stěžovatelky postupoval ryze účelově, záměrně neoznámil zrušení své registrace plátce DPH, čímž stěžovatelku v procesu schvalování soudního smíru (a také soud) uvedl v omyl.

4. Okresní soud napadeným rozsudkem stěžovatelčinu žalobu zamítl (I. výrok) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (II. výrok). V odůvodnění konstatoval, že dospěl k závěru o nedůvodnosti žaloby, neboť schválený smír není podle hmotného práva neplatný. Okolnost, že ve smíru je uvedeno, že částka 3 600 000 Kč obsahuje DPH, pouze precizuje tuto dohodu, tedy, že se tato částka již nebude navyšovat.

5. Proti rozsudku okresního soudu podala stěžovatelka odvolání, v němž brojila proti tomu, jak zahrnutí DPH do celkové částky posoudil okresní soud. Podle jejího názoru okresní soud svým rozhodnutím zlegalizoval stav, kdy musí navíc vyplatit Ing. Jiřímu Verbergerovi, Ph.D., také DPH, na kterou neměl vůbec nárok. Krajský soud dospěl k závěru, že stěžovatelčin omyl o plátcovství DPH Ing. Jiřího Verbergera, Ph.D., nebyl vyvolán jeho lstí, a proto nemůže být důvodem ke zrušení soudního smíru, tudíž napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek okresního soudu (I. výrok) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (II. výrok).

6. Stěžovatelka napadla rozsudek krajského soudu dovoláním, jehož předpoklady přípustnosti spatřovala v tom, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného

nebo procesního práva, při jejímž řešení odvolací soud řešil otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla řešena, případně má tato otázka být dovolacím soudem posouzena jinak. Za takovou otázku považovala posouzení platnosti uzavřeného smíru (narovnání) v souvislosti s neexistujícím nárokem Ing. Jiřího Verbergera, Ph.D., na zaplacení DPH, a to za situace, kdy Ing. Jiří Verberger, Ph.D., vědomě zamlčel, že není jako plátce DPH u místně příslušného finančního úřadu registrován, a tudíž nemá povinnost DPH státu odvést. Krajský soud podle stěžovatelky tuto otázku posoudil v rozporu s právními předpisy a také principem formální logiky, když svým rozhodnutím *de facto* uzavřel, že Ing. Jiří Verberger, Ph.D., si smí ponechat částku DPH, přestože ta náleží výlučně státu. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání odmítl (I. výrok) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení (II. výrok). V odůvodnění uvedl, že stěžovatelka nedostála povinnosti vymezit, které z hledisek uvedených v § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) považuje pro řešení vymezené právní otázky za splněné. Konstatoval, že vymezení přípustnosti dovolání, v němž by bylo uvedeno správně více předpokladů u téže otázky, se navzájem vylučuje, a proto není způsobilým vymezením přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. Z povahy věci vyplývá, že v konkrétním případě může být splněno vždy pouze jedno ze zákonem stanovených kritérií přípustnosti dovolání; splnění jednoho kritéria přípustnosti dovolání vylučuje, aby současně pro řešení téže otázky bylo naplněno kritérium jiné. Dále Nejvyšší soud zdůraznil, že čtvrtý z předpokladů přípustnosti dovolání (jiné posouzení vyřešené právní otázky) míří pouze na právní otázky vyřešené dovolacím soudem v jeho dosavadní rozhodovací praxi, od jejíhož řešení by se měl odklonit (posoudit tuto otázku jinak), a nikoli na případ, jak se patrně domnívá stěžovatelka, že má dovolací soud posoudit jinak otázku vyřešenou soudem odvolacím. Zamýšlela-li stěžovatelka uplatnit čtvrtý z předpokladů přípustnosti dovolání, musí být z dovolání zjistitelné, od kterého svého řešení otázky hmotného nebo procesního práva se má (podle mínění stěžovatelky) dovolací soud odchýlit. A upozornil, že stěžovatelka neuvedla žádnou judikaturu dovolacího soudu, od níž by se měl v dané věci odchýlit.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka po vylíčení skutkových a právních okolností sporu připouští omezené možnosti soudního přezkumu schváleného smíru, je však přesvědčena o své možnosti dovolat se žalobou zrušení smíru, protože Ing. Jiří Verberger, Ph.D., úmyslně zamlčel, že není registrován jako plátce DPH, čímž ji uvedl v omyl. Obecným soudům stěžovatelka vytýká příliš úzké a formalistické posouzení věci, když pominuly podstatnou okolnost, tedy že DPH přísluší pouze státu.

8. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatelka podrobněji odůvodnila námitky vůči usnesení Nejvyššího soudu, neboť se neztotožňuje se závěrem, že v konkrétním případě může být uvedeno vždy jen jedno ze zákonných kritérií přípustnosti dovolání. Podle jejího názoru je patrné, že v dovolání jasně vymezila právní otázku, kterou je posouzení platnosti smíru v souvislosti s neexistujícím nárokem na zaplacení DPH, neboť Ing. Jiří Verberger, Ph.D., zamlčel, že není registrován jako plátce DPH, a tudíž tuto daň státu neodvádí, a jde o otázku, která v judikatuře Nejvyššího soudu doposud nebyla řešena. Nemůže tudíž dojít k odmítnutí dovolání pouze z toho důvodu, že stěžovatelka dle dovolacího soudu naznačila také čtvrtý z předpokladů přípustnosti dovolání. Neuvedla-li žádnou judikaturu z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, od jejíhož řešení by se měl dovolací soud odchýlit, je zřejmé, že uvedený předpoklad přípustnosti nezamýšlela uplatnit. Postup Nejvyššího soudu považuje za přepjatý formalismus, kterým došlo k porušení jejího práva na soudní ochranu. K tomu dodala, že uvedený „justiční precedens“, kdy účastník si zajistí platbu s DPH a následně DPH neodvede státu, protože nemá vůbec povinnost DPH odvádět, by mohl být použitý i jako návod.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a Ing. Jiřímu Verbergerovi, Ph.D., jemuž náleželo postavení vedlejšího účastníka řízení o ústavní stížnosti.

10. Nejvyšší soud sdělil, že setrvává na důvodech odmítnutí dovolání, protože stěžovatelka nevymezila stanoveným způsobem předpoklady přípustnosti dovolání, tudíž jeho rozhodnutím nebylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces ani právo vlastnit majetek. Návrh na rozhodnutí o ústavní stížnosti Nejvyšší soud neformuloval.

11. Krajský soud má za to, že právo stěžovatelky na soudní ochranu ani právo vlastnit majetek nebylo jeho postupem porušeno. Dále se zabýval vlivem daňové registrace žalobce na výši povinnosti zaplatit dlužnou částku. Pro případ, že by bylo o ústavní stížnosti věcně rozhodováno, se krajský soud domnívá, že by měla být pro nedůvodnost zamítnuta.

12. Podle okresního soudu k porušení ústavně garantovaných práv stěžovatelky nedošlo a ani dojít nemohlo. Okresní soud připomíná, že stěžovatelka byla v řízení u krajského soudu, v němž byl schválen smír, zastoupena advokátem, který měl a mohl posoudit konsekvence uzavíraného soudního smíru. Stěžovatelka přehlíží, že bylo sjednáno, že jde o částku konečnou a že Ing. Jiří Verberger, Ph.D., není oprávněn k přiznané částce požadovat jakékoliv další úhrady v souvislosti se svými daňovými povinnostmi. Podle okresního soudu by měla být ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

13. Ing. Jiří Verberger, Ph.D., se výslovně vzdal práva být vedlejším účastníkem, nicméně současně ve stručnosti popsal svůj podíl na kapitálovém posílení stěžovatelky.

14. Soudce zpravodaj nezasílal doručená vyjádření účastníků řízení stěžovatelce na vědomí a k případné replice, neboť z nich nevyšly najevo žádné nové, pro věc významné, skutečnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka před jejím podáním vyčerpala veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že na základě čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu. Proces výkladu a použití podústavního práva pak bývá stižen takovouto vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc nebo se dopustí – z hlediska řádného procesu – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá

všeobecně přijímanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

17. Z uvedených hledisek přezkoumal Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí, tj. (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

18. Stěžovatelčina argumentace je soustředěna nejprve na možnost zrušení soudem schváleného smíru z důvodu jejího omylu vyvolaného žalobcem s ohledem na (ne)existenci jeho povinnosti odvést státu DPH (viz bod 7) a posléze na postup Nejvyššího soudu při odmítnutí jejího dovolání (bod 8).

19. V návaznosti na uvedená zjištění je třeba uvést, že ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny garantuje jednotlivci možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem, případně před jiným orgánem. Tento postup k ochraně práv jednotlivce není upraven ústavními předpisy, nýbrž je regulován v zákonných procesních předpisech (čl. 36 odst. 4 Listiny), které kogentně stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní ochranu realizovat. Dodrží-li jednotlivec stanovený postup, a soud (jiný orgán) přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu, k ústavně nepřípustnému odepření spravedlnosti (*denegationis iustitiae*). To platí i pro řízení o dovolání před Nejvyšším soudem, neboť i když dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož existence sama nepožívá ústavněprávní ochrany, rozhodování o něm – je-li už takový opravný prostředek v právním řádu zaveden – není vyjmuto z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod [viz např. nález ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. I. ÚS 2804/15 (N 132/82 SbNU 163)].

20. Se zřetelem k naznačenému účelu dovolání Ústavní soud zkoumal, zda posouzení stěžovatelkou formulované otázky Nejvyšším soudem je ústavně konformní a zda by postup tohoto soudu mohl být kvalifikován jako odmítnutí spravedlnosti. Přitom respektoval notorietu, že dovolání je procesním úkonem, jehož *essentialia* jsou *de lege lata* vymezena v § 241a odst. 2 o. s. ř. V dovolání musí být vedle obecných náležitostí (§ 42 odst. 4 o. s. ř.) uvedeno, proti kterému rozhodnutí směřuje, v jakém rozsahu se rozhodnutí napadá, vymezení důvodu dovolání, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a o. s. ř.) a čeho se dovolatel domáhá (dovolací návrh). Je patrné, že jednou, nikoliv jedinou, obsahovou náležitostí řádného dovolání, je tvrzení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Občanský soudní řád (zejména po novelizaci provedené zákonem č. 404/2012 Sb.) reguluje předpoklady přípustnosti dovolání jako mimořádného opravného prostředku v § 236 až 239. Samotná mimořádnost tohoto opravného prostředku se projevuje v několika aspektech, kromě jiného i v přísně regulovaných předpokladech přípustnosti. Občanský soudní řád nejprve stanoví obecně množinu rozhodnutí, proti nimž je dovolání přípustné (§ 236 odst. 1), což pak blíže pozitivně upřesňuje významem řešené otázky hmotného nebo procesního práva reflektující význam pro judikaturní praxi a korespondující pozici Nejvyššího soudu v této oblasti (§ 237, s doplňky v § 238a), a negativně prostřednictvím výluk, např. zájmem na nezpochybnitelnosti pravomocných rozhodnutí, bagatelní výši peněžitého plnění aj. (§ 237). Z této právní úpravy vyplývá, že dovolatel je povinen formulovat relevantní otázku a posléze ji zařadit pod některý ze čtyř typových předpokladů přípustnosti:

- při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu [v takovém případě je zapotřebí alespoň stručně uvést, od kterého rozhodnutí, respektive od kterých rozhodnutí se konkrétně měl odvolací soud odchýlit, k tomu viz 3. výrok stanoviska Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)], nebo

- která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena (zde je třeba vymezit, která právní otázka, na níž závisí rozhodnutí odvolacího soudu, nebyla v rozhodování dovolacího soudu dosud vyřešena), nebo
- je dovolacím soudem rozhodována rozdílně (zde je třeba vymezit rozhodnutí dovolacího soudu, která takový rozpor v judikatuře dovolacího soudu mají podle názoru dovolatele zakládat, a je tak třeba tyto rozpory odstranit), anebo
- má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (zde je zapotřebí vymezit příslušnou právní otázku, její dosavadní řešení v rozhodovací praxi dovolacího soudu a alespoň stručně uvést důvody, pro které by měla být dovolacím soudem posouzena jinak).

Jde tedy jednak o diformitu, o chybějící prejudikaturu, potřebu sjednocení dovolací judikatury a požadavek na judikaturní odklon [viz též nález ze dne 13. 3. 2018 sp. zn. III. ÚS 3045/17 (N 47/88 SbNU 633)].

21. V posuzované věci Ústavní soud zjistil, že stěžovatelka vymezenou otázku posouzení platnosti uzavřeného smíru v souvislosti s nárokem na zaplacení DPH (srov. bod 7) primárně klasifikovala jako otázku, k níž chybí prejudikatura, a toliko případně jako otázku vyžadující judikaturní odklon. Závěr Nejvyššího soudu, že vymezení přípustnosti dovolání, v němž by bylo uvedeno správně více předpokladů u téže otázky, se navzájem vylučuje, a proto není způsobilým vymezením přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. (str. 2 čtvrtý odstavec odůvodnění napadeného usnesení), je sice logický, avšak jen v abstraktní rovině. Je totiž zřejmé, že stěžovatelka vymezila právní otázku, u níž uvedla, že dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu řešena, a „jen“ *in eventum* jako otázku, která by měla být dovolacím soudem řešena jinak. Využije-li dovolatel při vymezení předpokladu přípustnosti svého dovolání vícero možností plynoucích z § 237 o. s. ř. jako „případných“ předpokladů v jejich posloupnosti, neporušuje tím požadavek, že v konkrétním případě může být splněno vždy pouze jen jedno za zákonem stanovených kritérií přípustnosti dovolání (nejde tedy o situaci v odkazovaném usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2019 sp. zn. 26 Cdo 1590/2014).

22. Z odůvodnění napadeného usnesení je zřejmé, že Nejvyšší soud se přípustností dovolání na základě této otázky nezabýval, naopak se jejímu řešení vyhnul, když shledal údajnou konkurenci dvou předpokladů přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. Přitom nelze dospět k závěru, že by šlo o otázku zjevně irelevantní, neboť na jejím vyřešení závisí, resp. může záviset, zda stěžovatelčina žaloba, kterou se domáhá zrušení smíru, bude úspěšná.

23. Ústavní soud z výše uvedených důvodů uzavřel, že ve stěžovatelčině věci Nejvyšší soud neposoudil vznesenou otázku odůvodňující přípustnost dovolání, ač tak učinit mohl a měl, čímž porušil její právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto ústavní stížnosti v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Podle požadavku minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů nepřistoupil Ústavní soud ke zrušení rozsudku krajského soudu a rozsudku okresního soudu, zejména i proto, že výtky tohoto nálezu mají ryze právní povahu a míří do hodnocení přípustnosti dovolání; jeho nové zhodnocení umožní Nejvyššímu soudu naplnit jeho úlohu při zajišťování jednoty judikatury, která mu podle § 14 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, náleží. Z tohoto důvodu Ústavní soud ve zbývající části odmítl ústavní stížnost jako nepřípustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Takto rozhodl bez přítomnosti účastníků mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 60
Povinnost odvolacího soudu vypořádat námitku týkající se otázky, na níž závisí výsledek soudního řízení
(sp. zn. IV. ÚS 2957/20 ze dne 23. března 2021)

Požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním za základních atributů řádně vedeného soudního řízení a součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vyžadujícím transparentnost a přezkoumatelnost a vylučujícím libovůli v soudním rozhodnutí (čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod), jež není v právním státě akceptovatelná; jde o kvalifikovanou vadu způsobující nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také neústavnost. Nevypořádal-li odvolací soud námitku týkající se otázky, na níž závisí výsledek soudního řízení, v důsledku čehož nejsou seznatelné důvody jeho rozhodnutí, je to v rozporu s právě uvedenými požadavky.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele statutárního města Brna, městské části Brno-střed, sídlem Dominikánské náměstí 196/1, Brno, zastoupeného Mgr. Petrem Langem, LL.M., advokátem, sídlem Jakubská 156/2, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. července 2020 č. j. 33 Cdo 3188/2018-200, rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 20. března 2018 č. j. 15 Co 184/2017-154 a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 7. února 2017 č. j. 53 C 104/2006-132, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. července 2020 č. j. 33 Cdo 3188/2018--200 a rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 20. března 2018 č. j. 15 Co 184/2017--154 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. července 2020 č. j. 33 Cdo 3188/2018-200 a rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. března 2018 č. j. 15 Co 184/2017-154 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi bylo zasaženo do jeho ústavně zaručeného práva na soudní ochranu a na spravedlivý (sc. řádně vedené soudní řízení) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu se podává, že Městský soud v Brně (dále jen „městský soud“) napadeným rozsudkem zamítl žalobu, kterou se stěžovatel domáhal na obchodní korporaci Bytovém družstvu nájemníků domu X (dále jen „bytové družstvo“) uhrazení částky 3 977 594,68 Kč s příslušenstvím (výrok I), zastavil řízení co do úroků z prodlení ve výši 9 % ročně z částky 3 729 790 Kč od 27. 3. 2006 do 8. 9. 2014 (výrok II) a rozhodl, že stěžovatel je povinen uhradit bytovému družstvu náklady řízení ve výši 204 570 Kč (výrok III). Předmětem sporu byla částka, kterou na základě rozsudku Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) ze dne 11. 6. 2014 č. j. 44 Co 150/2013-449 stěžovatel uhradil Kateřině Hlinovské jako kompenzaci za její investici do vybudování bytové jednotky v domě, který bytové družstvo nabylo od stěžovatele na základě „kupní smlouvy o převodu vlastnictví a smlouvy o zřízení věcného břemene“ ze dne 1. 7. 2003 (dále jen „kupní smlouva“). Podle městského soudu byl předmětný dům převeden až po skončení nájemního vztahu mezi stěžovatelem a jmenovanou, jenž byl založen „nájemní smlouvou o výstavě a smlouvou o budoucí nájemní smlouvě č. FO/BK2/16“ ze dne 31. 5. 1999 ve znění dodatku č. 1 ze dne 23. 6. 2000 (dále jen „nájemní smlouva č. FO/BK2/16“) a nový nájemní vztah předpokládaný touto smlouvou mezi nimi nevznikl. Vzhledem k tomu dospěl k závěru, že práva a povinnosti pronajímatele (stěžovatele) na bytové družstvo *ex lege* nepřešly [§ 682 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. z.“)], a proto bytové družstvo nemohlo porušit svou povinnost uzavřít nájemní smlouvu. Jde-li o povinnost vypořádání investic podle čl. IV bodu 2 nájemní smlouvy č. FO/BK2/16, stěžovatel netvrdil ani neprokázal, že by je mělo bytové družstvo nějakým způsobem vypořádat (a v jaké výši), a ani tak učinit nemohl, neboť stěžovatelův zaměstnanec odsouhlasil investice v určité výši teprve dne 12. 9. 2003 a příslušná částka byla zjištěna až v řízení vedeném u městského soudu pod sp. zn. 44 C 105/2005. K tvrzení stěžovatele, že bytovému družstvu eventuálně vzniklo bezdůvodné obohacení „převzetím plnění“ podle § 534 o. z., městský soud uvedl, že z článku IV odstavce třetího kupní smlouvy zřetelně neplyne, jaká práva a závazky z tam uvedené smlouvy bytové družstvo přebírá; mělo-li by jít o investice, které by bylo povinno hradit za stěžovatele, odporuje to článku IV odstavci prvnímu kupní smlouvy, přičemž bylo prokázáno (viz výše), že v době jejího uzavírání nebyla výše těchto investic známa.

3. K odvolání stěžovatele krajský soud napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek městského soudu (výrok I), ve výroku III jej změnil tak, že stěžovatel je povinen zaplatit bytovému družstvu na nákladech řízení částku 196 710 Kč, a stěžovateli dále uložil zaplatit bytovému družstvu na nákladech odvolacího řízení částku 26 174 Kč. Uvedený soud dospěl k závěru, že neuzavřením nájemní smlouvy s Kateřinou Hlinovskou pro nedostatek součinnosti z její strany nedošlo k porušení povinností bytovým družstvem, a tudíž stěžovateli nemohlo vzniknout právo na náhradu škody podle § 420 o. z. Nemohl se ani bezdůvodně obohatit ve výši částky, kterou jmenovaná investovala do nově vybudovaného bytu, neboť stěžovatel mu prodal celou nemovitost, tj. včetně této jednotky.

4. Proti tomuto rozsudku brojil stěžovatel dovoláním, které však Nejvyšší soud shora označeným usnesením podle § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) odmítl a stěžovateli uložil zaplatit bytovému družstvu na náhradě nákladů dovolacího řízení 29 669,20 Kč. Odmítnutí dovolání odůvodnil tím, že stěžovatel nepředložil k řešení žádnou právní otázku, která by zakládala přípustnost dovolání ve smyslu § 237 o. s. ř.

5. Pro úplnost možno dodat, že v řízení vedeném u městského soudu pod sp. zn. 44 C 105/2005 krajský soud rozsudkem ze dne 11. 6. 2014 č. j. 44 Co 150/2013-449 na základě žaloby Kateřiny Hlinovské o vypořádání investice do předmětné bytové jednotky rozhodl tak, že stěžovateli uložil zaplatit částku 2 753 484 Kč s příslušenstvím a vůči bytovému družstvu tuto žalobu zamítl pro nedostatek jeho pasivní legitimace, a to z důvodu, že k právnímu

nástupnictví podle § 680 odst. 2 o. z. nedošlo, neboť změna ve vlastnickém právu k pronajaté věci nastala až po skončení nájemního poměru. Následně podané dovolání Nejvyšší soud odmítl usnesením ze dne 17. 3. 2015 sp. zn. 26 Cdo 4814/2014.

II. Stěžovatelova argumentace

6. Stěžovatel poukazuje na to, že ho obecné soudy postavily do situace, kdy bytovému družstvu odprodal bytový dům za sjednanou cenu při sjednaných podmínkách, a aniž by přitom porušil jakoukoliv zákonnou nebo smluvní povinnost, byl nucen na základě rozsudku krajského soudu ze dne 11. 6. 2014 č. j. 44 Co 150/2013-449 plnit na vložené investice do prodané nemovitosti osobě, kterou bytové družstvo odmítlo přijmout mezi členy (tj. Kateřině Hlinovské), a to v částce vyšší, než byla cena za celý dům. Přitom se s ohledem na napadená soudní rozhodnutí nedovolal regresu v podobě náhrady škody bytovým družstvem, které nesplnilo svou smluvní povinnost, a toto nesplnění bylo příčinou vzniku uplatňované škody.

7. V další části se stěžovatel vyjadřuje k závěrům Nejvyššího soudu obsaženým v napadeném usnesení. V něm Nejvyšší soud uvedl, že jeho rozsudek ze dne 25. 4. 2007 sp. zn. 25 Cdo 2741/2005, na který stěžovatel v dovolání poukázal, na projednávanou věc nedopadá, neboť rozhodnutí odvolacího soudu není založeno na výkladu § 534 o. z., ale na tom, že se bytové družstvo nezavázalo vypořádat investice Kateřiny Hlinovské namísto něho, a dále, že prosazuje-li stěžovatel na základě výkladu článku IV kupní smlouvy opak, činí tak na základě vlastní skutkové verze, tedy procesně nepřípustným způsobem. Podle stěžovatele tato argumentace jde nad rámec odůvodnění soudů nižších stupňů, neboť v době uzavření smlouvy s bytovým družstvem tato povinnost ještě nebyla známa, přičemž povinnost hradit tyto investice je povinností vzniklou na základě nedodržení povinnosti bytového družstva uzavřít nájemní smlouvu, na což v dovolání poukazoval.

8. Ke stěžovatelově argumentaci rozsudkem ze dne 29. 8. 2012 sp. zn. 29 Cdo 3664/2011 pak Nejvyšší soud uvedl, že v něm byla řešena otázka identifikace „určitého závazku“ ve smyslu § 323 odst. 1 obchodního zákoníku prostřednictvím obsahu faktury označené v uznání závazku a s tím spojených účinků uznání předjímaných § 323 obchodního zákoníku, v souzené věci však identifikace práv a závazků vyplývajících z nájemní smlouvy č. FO/BK2/16 neumožňovala přijmout závěr, že se bytové družstvo zavázalo vypořádat investice jmenované v konkrétní výši, neboť ta nebyla známa. V tomto bodě má stěžovatel za to, že se Nejvyšší soud dostatečně neseznámil se skutkovým stavem a obsahem dovolání. V něm reagoval na argumentaci krajského soudu, který tvrdil, že odkazem na konkrétní listinu nejsou dostatečně jasně specifikována převzatá práva a povinnosti. Bez ohledu na konkrétní skutkový stav podstata odkazovaného rozhodnutí spočívá v tom, že lze odkázat na jinou listinu, z níž je předmět (tj. práva a povinnosti z nájemní smlouvy č. FO/BK2/16) dostatečně zřejmý. Neznalost konkrétní výše investic a zamítnutí nároku z tohoto titulu jako hlavního argumentu je přitom novou skutečností, která dosud nebyla soudy nižších stupňů vyslovena.

9. Nejvyšší soud konstatoval, že přípustnost dovolání nezakládá ani domnělý rozpor s jeho rozsudkem ze dne 28. 2. 2007 sp. zn. 33 Odo 493/2005, neboť na posuzovanou věc nedopadá, protože se v něm zabýval identifikací důvodu uznávaného práva podle § 558 o. z. a právními účinky uznávacího prohlášení z hlediska běhu promlčecí doby. Navíc uvedl, že v případě závěru krajského soudu o neurčitosti ujednání o převzatých povinnostech je irelevantní důvodnost odkazu na nájemní smlouvu č. FO/BK2/16, která „zanikla“. Stěžovatel proti tomu namítá, že šlo o skutečnost, se kterou se krajský soud vypořádal s odkazem na již „zaniklou“ smlouvu, jako by takový odkaz nepřipouštěl.

10. Stěžovatel dále odmítl závěr Nejvyššího soudu, že v dalších právních otázkách nevymezil předpoklady přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. s tím, že je dostatečně vymezil, když předložil k řešení nejméně jednu otázku, jež zakládá přípustnost dovolání, a to

otázku prvně uvedenou, která byla srozumitelná, jen byla Nejvyšším soudem chybně vyložena.

11. Závěrem stěžovatel tvrdí, že jako relevantní důvod pro odmítnutí dovolání nemůže bez dalšího obstát pouhý prostý odkaz na to, že věc, která je předmětem dovolání, a věci řešené v ustálené rozhodovací praxi (na niž však poukázal) spolu skutkově nesouvisejí či na sebe nedopadají. V dovolání jasně vymezil právní otázku, která je řešena v rozporu s konstantní judikaturou Nejvyššího soudu, zároveň poukázal na to, že „v rámci skutkových specifik nemusela být nastolená otázka dovolacím soudem řešena vůbec", Nejvyšší soud však podle stěžovatele ke zvláštnostem („specifika věci") v této konkrétní otázce nepřihlédl. Postupoval tak podle stěžovatele formalisticky, v rozporu s právem na řádně vedené soudní řízení.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

12. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a bytovému družstvu jako možnému vedlejšímu účastníkovi řízení.

13. Nejvyšší soud poukázal na odůvodnění svého usnesení, kde měl vysvětlit, proč se zřetelem k celému obsahu dovolání v souladu s § 41 odst. 2 o. s. ř. má za to, že stěžovatelem identifikované tři otázky hmotného práva, při jejichž řešení se měl odvolací soud odchýlit od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, nejsou v souzené věci aplikovatelné, a tedy pro jejich řešení není dovolání přípustné. A vzhledem k tomu, že stěžovatel (posuzováno podle celého obsahu dovolání) nepředložil k řešení žádnou jinou právní otázku, jež by zakládala přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř., dovolání odmítl. Z tohoto důvodu Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost, směřuje-li proti jeho usnesení, odmítl jako zjevně neopodstatněnou, případně zamítl jako nedůvodnou.

14. Krajský soud zcela odkázal na odůvodnění svého rozsudku s tím, že ústavní stížnost považuje za nedůvodnou.

15. Městský soud uvedl, že setrvává na svých skutkových zjištěních a právním posouzení.

16. Bytové družstvo na výzvu soudce zpravodaje nereagovalo. Ústavní soud pouze obdržel plnou moc pro jeho právního zástupce Mgr. Zdeňka Pokorného, avšak vyjádření k ústavní stížnosti do dnešního dne neobdržel. Protože bylo poučeno, že nevyjádří-li se, bude to posuzováno podle § 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 o. s. ř. jako vzdání se postavení vedlejšího účastníka řízení, nebylo s ním již dále jednáno.

17. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků stěžovateli na vědomí a k případné replice, ten však této možnosti nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla napadená rozhodnutí vydána. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní"

instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto nutno vycházet (mimo jiné) z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

20. Ústavní soud považuje za vhodné připomenout, že v soudním řízení stěžovatel argumentoval (ve stručnosti řečeno) tak, že ve smyslu § 534 o. z. se mu bytové družstvo v článku IV odstavci třetím kupní smlouvy zavázalo, že namísto něj splní závazky vůči Kateřině Hlinovské z nájemní smlouvy č. FO/BK2/16, tj. ve sjednané lhůtě uzavřít nájemní smlouvu (čl. V bod 2) nebo vypořádat investice do bytové jednotky (čl. IV bod 2); této své povinnosti však nedostálo, a tudíž je povinno nahradit mu škodu odpovídající částce, kterou na vypořádání těchto investic musel jmenované uhradit, a to na základě pravomocného rozhodnutí krajského soudu (viz výše).

21. Městský soud vyložil kupní smlouvu tak, že z článku IV odstavce třetího není patrno, jaké konkrétní stěžovatelovy závazky z nájemní smlouvy č. FO/BK2/16 mělo bytové družstvo „převzít“; mělo-li jít o kompenzaci investic na vybudování bytové jednotky, odporuje to prohlášení stěžovatele v článku IV odstavci prvním kupní smlouvy, přičemž v době uzavření této smlouvy ani nebyla výše těchto investic známa. Krajský soud dospěl k závěru, že bytové družstvo se tím zavázalo převzít zejména závazek uzavřít na požádání nájemní smlouvu s Kateřinou Hlinovskou (čl. V bod 2 nájemní smlouvy č. FO/BK2/16). K otázce, zda se bytové družstvo zavázalo převzít závazek vypořádání investic (resp. za něho splnit závazek, neboť jde o tzv. převzetí plnění), se však vůbec nevyjádřil.

22. V souvislosti s těmito závěry krajského soudu možno jen na okraj podotknout, že bytové družstvo nemohlo mít právní povinnost spočívající ve splnění stěžovatelova závazku uzavřít nájemní smlouvu s Kateřinou Hlinovskou, byla-li bytová jednotka pravomocně zkolaudována dne 21. 12. 2002 a třicetidenní lhůta k uzavření nájemní smlouvy podle čl. V bodu 2 zjevně uplynula před uzavřením kupní smlouvy (k němuž došlo dne 1. 7. 2003). V důsledku toho totiž podle čl. VI bodu 3 písm. c) skončila „účinnost“ nájemní smlouvy č. FO/BK2/16 a Kateřině Hlinovské vzniklo vůči stěžovateli právo na vypořádání investic způsobem stanoveným v čl. IV bodu 2 této smlouvy. Ovšem i kdyby tomu tak nebylo, uplatnil by se závěr krajského soudu, že bytové družstvo tuto povinnost neporušilo, a to pro nedostatek součinnosti Kateřiny Hlinovské při uzavírání nájemní smlouvy. Na výše uvedeném nic nemění, že závazek uzavřít nájemní smlouvu mohl být splněn dodatečně, na základě dohody mezi bytovým družstvem a Kateřinou Hlinovskou, čímž by právo na vypořádání investic zaniklo.

23. Dále nelze pominout, že stěžovatel ve svém odvolání výslovně namítl, že bytové družstvo porušilo svou povinnost vypořádat investice jmenované do bytové jednotky, čímž jí způsobilo škodu v uvedené výši. Na tuto argumentaci krajský soud výslovně nereagoval. Z napadeného usnesení Nejvyššího soudu pak plyne, že ten (a to v souvislosti s poukazem stěžovatele na rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2741/2005) považoval otázku, zda se s ohledem na článek IV kupní smlouvy bytové družstvo zavázalo vypořádat investice Kateřiny Hlinovské do bytové jednotky, za otázku skutkovou, kteroužto se zabývat nemůže. Současně uvedený soud (a to v souvislosti s odkazy na rozsudky sp. zn. 29 Cdo 3664/2001 a 33 Odo 493/2005) s problematikou identifikace „určitého závazku“ konstatoval, že ujednání o převzatých povinnostech není určité, konkrétně že „identifikace práv a závazků vyplývajících z nájemní smlouvy [č. FO/BK2/16 …] neumožňovala přijmout závěr, že se [bytové družstvo] zavázal[o] vypořádat investice [Kateřiny Hlinovské] v konkrétní výši, neboť ta nebyla známa“. Zde

toliko převzal závěr městského soudu, k čemuž možno poznamenat, že rozhodnutí městského soudu je postaveno na skutkovém závěru, že stěžovatel netvrdil (neprokázal), že by před uzavřením kupní smlouvy informoval bytové družstvo o tom, že „zde vznikly nějaké investice, v jaké výši, a že by tyto investice měl[o bytové družstvo] vypořádat“.

24. V posuzované věci bylo třeba řešit mj. otázku, zda s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu lze považovat ujednání kupní smlouvy obsažené v článku IV odstavci třetím (odkazujícím na nájemní smlouvu č. FO/BK2/16) za určité natolik, aby na jeho základě mohla platně vzniknout bytovému družstvu (rovněž) povinnost splnit stěžovatelův závazek vypořádat investice Kateřiny Hlinovské do vybudované bytové jednotky. Jak lze usuzovat z napadených soudních rozhodnutí (jako celku), stěžovatelova žaloba byla zamítnuta z toho důvodu, že výše pohledávky odpovídající této investici nebyla v době koupě domu známa, když stěžovatelův pracovník teprve dne 12. 9. 2003 odsouhlasil „určité investice“ a především když částka odpovídající prokázaným investicím vyplynula až ze znaleckého posudku znalce, kterého městský soud ustanovil v řízení vedeném pod sp. zn. 44 C 105/2005.

25. Stěžovatel přitom ve svém odvolání proti rozsudku městského soudu namítal, že ujednání obsažené v kupní smlouvě, podle něhož bytové družstvo splní jeho závazek vůči Kateřině Hlinovské vypořádat příslušné investice (neuzavře-li s ní nájemní smlouvu), obsahuje všechny náležitosti uvedené v § 534 o. z., a jestliže je bytové družstvo v rozporu se svým závazkem místo něho nevypořádalo, způsobilo mu škodu v žalované výši. Krajský soud se však touto jeho argumentací, jak již bylo zmíněno, vůbec nezabýval, a tedy ji ani nijak nevypořádal.

26. Z tohoto důvodu je jeho rozhodnutí nepřezkoumatelné a současně i v rozporu s ústavně zaručeným právem stěžovatele na řádně vedené soudní řízení, a tím i s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť na posouzení otázky předestřené v odvolání, tedy zda na základě kupní smlouvy (jež odkazuje na nájemní smlouvu č. FO/BK2/16) bylo platně sjednáno, že bytové družstvo splní stěžovatelův závazek vůči Kateřině Hlinovské vypořádat předmětné investice, zjevně závisí, resp. může záviset existence uplatněného nároku, ale krajský soud ji vůbec neřešil.

27. Jak totiž Ústavní soud ustáleně judikuje, požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním za základních atributů řádně vedeného soudního řízení a součástí práva na soudní ochranu; dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli; chybí-li v rozhodnutí řádné odůvodnění, je tím založena nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také protiústavnost – nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, jež není v právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy) akceptovatelná. V tomto rámci jsou obecné soudy povinny se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně, logickým způsobem vypořádat s důkazními návrhy účastníků řízení a argumentačními tvrzeními jimi uplatněnými [viz např. nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 4. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 213), ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723), ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361) nebo ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz].

28. Ústavní soud považuje za nezbytné k tomu doplnit, že závěry městského soudu nejsou jednoznačné natolik, aby s ohledem na vznesenou odvolací námitku postačovalo pouhé konstatování věcné správnosti odvoláním napadeného rozsudku. Městský soud totiž na straně jedné připustil, že povinnost bytového družstva plynoucí z nájemní smlouvy č. FO/BK2/16 by mohla spočívat (jen) ve vypořádání předmětné investice, na straně druhé argumentoval tak, že z článku IV odstavce třetího kupní smlouvy neplyne, jaká práva a závazky bytové družstvo „přebírá“, přičemž poukázal i na článek IV odstavec první (podle něhož naopak na převáděné

nemovitosti neváznou mj. žádné dluhy a jiné právní povinnosti a bytové družstvo žádné nepřejímá) a na to, že výše pohledávky Kateřiny Hlinovské nebyla v době uzavření kupní smlouvy známa a že stěžovatel bytové družstvo o žádných investicích v určité výši před datem 1. 7. 2003 neinformoval s tím, že by je měl vypořádat. Vzhledem k tomu není zcela zřejmé, jakou z těchto skutečností lze považovat za právně relevantní (a tedy proč právní názor vyjádřený stěžovatelem v odvolání by nemohl obstát), to navíc v situaci, kdy krajský soud uzavřel, že bytové družstvo bylo s nájemní smlouvou č. FO/BK2/16 seznámeno.

29. Dlužno podotknout, že samotná skutečnost, že konkrétní výše pohledávky Kateřiny Hlinovské z titulu vypořádání investic nebyla v době uzavření kupní smlouvy známa (odsouhlasena stěžovatelem či bytovým družstvem), nemůže neurčitost příslušné povinnosti bytového družstva odůvodnit. Aniž by Ústavní soud jakkoliv mínil předjímat závěry obecných soudů, s ohledem na zásadu autonomie vůle smluvních stran je třeba vzít v úvahu, že povinnost založená dohodou mezi dlužníkem a přejímatelem podle § 534 o. z. se může týkat splnění věřitelovy pohledávky, která je splatná i nesplatná, a dokonce i pohledávky, která vznikne teprve v budoucnu; podmínkou však je, že musí být taková pohledávka jednoznačně specifikována, aby ji nebylo možné zaměnit s jinou.

30. Městský soud v napadeném rozsudku konstatoval, že stěžovatel bytové družstvo před uzavřením kupní smlouvy o svém závazku vypořádat předmětnou investici neinformoval. Stěžovatel ovšem ve svém odvolání (i dovolání) tvrdil, že bytové družstvo si bylo tohoto svého závazku vědomo. S ohledem na výše uvedené je třeba se zaměřit na otázku, zda na základě odkazu na nájemní smlouvu č. FO/BK2/16 obsaženého v kupní smlouvě ve spojení s dalšími skutečnostmi bytové družstvo nemohlo nevědět, že se (mj.) zavazuje ke splnění dané povinnosti. Nelze v této souvislosti pominout například to, že v kupní smlouvě stěžovatel na straně jedné prohlašuje, že na „převáděné nemovitosti neváznou žádné dluhy“, na straně druhé tato obsahuje ujednání o tom, že se bytové družstvo zavazuje „převzít“ práva a povinnosti z nájemní smlouvy č. FO/BK2/16, a to navíc za situace, kdy v době uzavření kupní smlouvy dne 1. 7. 2003 měla být předmětná investice již vypořádána (podle jejího čl. IV bodu 2 ve spojení s čl. VI bodem 3 tak bylo třeba učinit do 90 dnů od „ukončení účinnosti smlouvy“, přičemž stavba bytové jednotky byla pravomocně zkolaudována ke dni 21. 12. 2002, dne následujícího počala běžet třicetidenní lhůta k uzavření nájemní smlouvy a po jejím marném uplynutí počala běžet zmíněná devadesátidenní lhůta k vypořádání investic), nelze ani přejít, že po uzavření kupní smlouvy probíhala mezi Kateřinou Hlinovskou a bytovým družstvem jednání o uzavření nájemní smlouvy, jak vypověděl svědek Jiří Nohel. Jinak řečeno, je třeba najisto postavit, zda projev vůle bytového družstva „převzít práva a závazky vyplývající z [N]ájemní smlouvy“ za daných okolností skutečně není (nemůže být) odrazem jeho vůle „převzít“ stěžovatelův závazek spočívající v uzavření nájemní smlouvy, resp. ve vypořádání investice Kateřiny Hlinovské do bytové jednotky.

31. V souvislosti s napadeným usnesením Nejvyššího soudu Ústavní soud uvádí, že s ohledem na vadu napadeného rozsudku krajského soudu je pro dovolatele velmi obtížné dostát svým povinnostem plynoucím z § 241a o. s. ř., nicméně i když se odvolací soud ve svém rozhodnutí k relevantní právní otázce (tj. na které závisí výsledek soudního řízení) explicitně nevyjádří (přestože bylo její nesprávné posouzení v odvolání namítáno), ani pak není vyloučeno podat eventuálně úspěšné dovolání. V takovém případě lze totiž vycházet z předpokladu, že odvolací soud příslušnou otázku zodpověděl ve vztahu k dotčenému účastníkovi řízení negativně. Nejvyšší soud ji v takovém případě může posoudit sám [srov. nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2020 sp. zn. IV. ÚS 481/19 (N 127/100 SbNU 397)], případně, chybí-li skutkový podklad nezbytný pro aplikaci příslušné právní normy, rozhodnutí odvolacího soudu zruší, neboť půjde o neúplné, a tudíž nesprávné posouzení dané právní otázky, a potažmo o naplnění dovolacího důvodu (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2016 sp. zn. 25 Cdo 2353/2014). Jiná možnost obrany je „problematická“, neboť podle

judikatury Nejvyššího soudu týkající se § 242 odst. 3 věty druhé o. s. ř. nevypořádání se s námitkami odvolacím soudem nelze považovat za způsobilý dovolací důvod.

32. Nejvyšší soud v napadeném usnesení uvedl, že rozhodnutí odvolacího soudu není založeno na výkladu § 534 o. z., ale na tom, že se bytové družstvo nezavázalo vypořádat dané investice místo stěžovatele, a prosazuje-li stěžovatel na základě výkladu článku IV kupní smlouvy opak, činí tak na základě vlastní skutkové verze. Ustálená judikatura Nejvyššího soudu je postavena na stanovisku, že dovozuje-li soud z právního úkonu (resp. jednání) konkrétní práva a povinnosti účastníků právního vztahu, jde o aplikaci práva na zjištěný skutkový stav, tedy o právní posouzení, zatímco zjišťuje-li obsah smlouvy, a to i pomocí výkladu projevů vůle, jde o skutkové zjištění (např. rozsudek ze dne 20. 11. 2008 sp. zn. 26 Cdo 853/2007, usnesení ze dne 9. 2. 2012 sp. zn. 20 Cdo 4051/2010 nebo rozsudek ze dne 29. 10. 2015 sp. zn. 33 Cdo 2093/2015). Ústavní soud však s tímto názorem opakovaně vyjádřil svůj nesouhlas, přičemž ani v poměrech aktuální právní úpravy (srov. § 237 o. s. ř.) nelze v dovolacím řízení vyloučit možnost otevřít právní otázky, jež mohou v souvislosti s procesem intepretace právních jednání vyvstat, byť to na dovolatele bude klást zvýšené nároky na obsahové náležitosti dovolání podle § 241a o. s. ř. [viz nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 3127/17 (N 236/87 SbNU 827) a judikaturu v něm obsaženou]. Za toho stavu nezbývá Ústavnímu soudu než i zde konstatovat porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny i v dovolacím řízení.

33. Městský soud, jak již bylo výše zmíněno, konstatoval, že stěžovatel neprokázal (a ani netvrdil), že by před uzavřením smlouvy informoval bytové družstvo, že „zde vznikly nějaké investice“, v jaké výši, a že by je měl vypořádat. V odvolání stěžovatel namítl, že si bytové družstvo bylo vědomo své povinnosti uzavřít nájemní smlouvu či vypořádat danou investici, a dále argumentoval obsahem kupní smlouvy. Krajský soud (oproti městskému soudu) pak dospěl k závěru, že bytové družstvo bylo s nájemní smlouvou č. FO/BK2/16 seznámeno a (podle všeho) že na sebe převzalo i povinnost uzavřít nájemní smlouvu s Kateřinou Hlinovskou (k povinnosti vypořádat investice se nevyjádřil). Stěžovatel se proti tomuto skutkovému závěru v dovolání nevymezil, resp. k tomu ani neměl důvod, současně nebylo sporu o to, že v době uzavření kupní smlouvy nebyla výše těchto investic známa, a sporná nebyla existence písemné kupní a nájemní smlouvy č. FO/BK2/16 daného obsahu a patrně ani to, že bytové družstvo jednalo o uzavření nájemní smlouvy. Posouzení uvedených (a případně dalších) zjištěných skutečností z hlediska toho, zda odůvodňují závěr o „(ne)převzetí“ stěžovatelovy povinnosti bytovým družstvem (rovněž) vypořádat investice, je podle názoru Ústavního soudu otázkou právní (konkrétně zda byla naplněna hypotéza právní normy obsažené v § 534 o. z.).

34. Ostatní námitky, směřující proti usnesení Nejvyššího soudu, opodstatněné, natož důvodné nejsou. Stěžovatel v dovolání poukázal na rozsudky sp. zn. 29 Cdo 3664/2001 a 33 Odo 493/2005. V tomto případě Nejvyšší soud vysvětlil, proč příslušné právní závěry nelze na posuzovanou věc použít, tedy že šlo o skutkově a právně poněkud odlišnou problematiku. Stěžovatelem v dovolání tvrzené odchýlení se odvolacího soudu od konkrétní judikatury dovolacího soudu nenastalo, resp. nastat nemohlo, s ohledem na to, že se v ní řešily jiné právní otázky. Stěžovatel vyslovil také nesouhlas se závěrem Nejvyššího soudu, že ve vztahu k „jiným právním otázkám“ nevymezil předpoklady přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. Zde není jeho argumentace přiléhavá, neboť Nejvyšší soud zjevně neměl na mysli prvně uvedenou otázku, ale otázky ostatní, k nimž se výslovně nevyjádřil v předchozí části odůvodnění. Stěžovatel dále upozorňuje, že v dovolání uvedl, že s ohledem na skutková specifika věci nemusela být nastolená otázka dovolacím soudem řešena. Má-li snad za to, že takto řádně vymezil předpoklady přípustnosti dovolání, nelze se s ním ztotožnit. V dovolání je třeba vždy v souvislosti s konkrétní právní otázkou, jež plyne (vzejde) ze specifikace

nesprávného právního posouzení věci, a s vyložením toho, v čem má tato nesprávnost spočívat (§ 241a odst. 3 o. s. ř.), uvést, který ze čtyř předpokladů přípustnosti dovolání uvedený v § 237 o. s. ř. je považován na splněný.

35. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že Nejvyšší soud a krajský soud napadenými rozhodnutími porušily ústavně zaručené základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu tato rozhodnutí zrušil.

36. Domáhá-li se stěžovatel zrušení rozsudku městského soudu, Ústavní soud vzal v úvahu, že stěžovatel podal odvolání jakožto řádný opravný prostředek, o němž nebylo z procesního hlediska řádně rozhodnuto, když se krajský soud nezabýval stěžovatelovou stěžejní odvolací námitkou. Ve „znovuotevřeném“ odvolacím řízení bude na krajském soudu, aby se s ní důsledně vypořádal, přičemž kasačního zásahu Ústavního soudu ve větším rozsahu není z hlediska ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod stěžovatele třeba, resp. by se neslučoval se zásadou minimalizace zásahů tohoto soudu do činnosti soudů obecných a principem subsidiarity ústavní stížnosti.

37. Z tohoto důvodu Ústavní soud v této části ústavní stížnost jako nepřípustnou mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 61
Povinnost soudu reagovat na námitku promlčení vznesenou účastníkem řízení
(sp. zn. IV. ÚS 2983/20 ze dne 23. března 2021)

Nereaguje-li obecný soud na účastníkem řízení řádně vznesenou námitku promlčení, dojde k porušení práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele T. L., zastoupeného statutárním městem Hradec Králové, opatrovníkem, právně zastoupeného JUDr. Kateřinou Skoumalovou, advokátkou, sídlem Škroupova 957/4, Hradec Králové, proti rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 24. července 2020 č. j. 12 C 83/2020-48, za účasti Okresního soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 24. července 2020 č. j. 12 C 83/2020-48 bylo porušeno stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 24. července 2020 č. j. 12 C 83/2020-48 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho základní právo na soudní ochranu (spravedlivý proces) zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Okresního soudu v Hradci Králové (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 12 C 83/2020 se podává, že obchodní společnost SVEA Ekonomi Cyprus Ltd. (dále též jen „žalobkyně“) navrhla u okresního soudu vydání elektronického platebního rozkazu, kterým se domáhala, aby stěžovateli byla uložena povinnost zaplatit jí částku 10 000 Kč s příslušenstvím (návrh byl okresnímu soudu doručen dne 23. 4. 2020). Žalobkyně tvrdila, že žalovanou pohledávku nabyla na základě cese, přičemž postupitelka měla vůči stěžovateli pohledávku ze smlouvy o zápůjčce a zapůjčená částka měla být splacena nejpozději do 2. 12. 2016. Okresní soud elektronický platební rozkaz vydal, ale protože se ho nepodařilo řádně doručit stěžovateli do vlastních rukou, rozhodl o jeho zrušení. Poté se k žalobě vyjádřil stěžovatelův opatrovník podáním ze dne 25. 5. 2020, v němž uplatnil kromě

jiného námitku promlčení. Dne 24. 7. 2020 se uskutečnilo ústní jednání a téhož dne okresní soud rozhodl napadeným rozsudkem, kterým žalobě vyhověl (I. výrok) a vedlejšímu účastníkovi uložil povinnost nahradit žalobkyni náklady řízení (II. výrok). V odůvodnění konstatoval, že stěžovatel byl omezen ve svéprávnosti, tudíž nebyl schopen projevit právně významným způsobem vůli k uzavření smlouvy o zápůjčce, která byla proto absolutně neplatným právním úkonem. Protože právní předchůdkyně žalobkyně poskytla stěžovateli částku 10 000 Kč, kterou stěžovatel nevrátil, vyhodnotil okresní soud, že mu vzniklo bezdůvodné obohacení, jež je povinen vydat, a z tohoto důvodu žalobě vyhověl.

II. Argumentace stěžovatele

3. Podle názoru stěžovatele se okresní soud dopustil procesního pochybení s ústavněprávní relevancí, protože ignoroval relevantní stěžovatelovu námitku o promlčení nároku žalobkyně, řádně a včas uplatněnou; okresní soud se v odůvodnění napadeného rozsudku s touto námitkou žádným způsobem nevypořádal. Stěžovatel považuje opomenutí námitky promlčení za tzv. opomenutý důkaz a odkazuje na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2001 sp. zn. I. ÚS 549/2000 (N 63/22 SbNU 65).

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejší účastnice řízení

4. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření okresnímu soudu a obchodní společnosti SVEA Ekonomi Cyprus Ltd., jíž náleželo postavení vedlejší účastnice v řízení o ústavní stížnosti.

5. Okresní soud potvrdil, že jeho rozsudek postrádá důvody, pro které se neztotožnil s námitkou pomlčení. Návrh na rozhodnutí o ústavní stížnosti neformuloval.

6. Obchodní společnost SVEA Ekonomi Cyprus Ltd. se k ústavní stížnosti nevyjádřila, tudíž – v souladu s poučením obsaženým ve výzvě k vyjádření – má Ústavní soud za to, že se postavení vedlejší účastnice vzdala.

7. Vyjádření okresního soudu neobsahovalo žádné nové skutečnosti ani argumenty, proto ho Ústavní soud nezasílal stěžovateli na vědomí a k případné replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel před jejím podáním vyčerpal veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), resp. proti napadenému rozsudku – s ohledem na výši žalované částky – žádné opravné prostředky k dispozici neměl.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že na základě čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady). Proces výkladu a použití

podústavního práva bývá stižen takovouto vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc nebo se dopustí – z hlediska řádného procesu – neakceptovatelné „libovůle“ spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně přijímanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]. Uvedené závěry se *mutatis mutandis* uplatní také při posuzování, zda obecné soudy respektovaly zákonná procesní pravidla.

10. Nezbytným předpokladem meritorního zkoumání předmětné věci je vyloučení tzv. bagatelnosti. Přestože úprava řízení před Ústavním soudem tento pojem nezná, není možné nepřihlížet k hranicím, které vymezil zákonodárce v civilním řízení. Považuje-li občanský soudní řád za nepřípustné odvolání proti rozsudku vydanému v řízení, jehož předmětem bylo peněžité plnění nepřevyšující částku 10 000 Kč (§ 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, dále též jen „o. s. ř.“), nebylo záměrem zákonodárce, aby roli další přezkumné instance nahrazoval Ústavní soud. Právě částku, které se žalobkyně domáhala v posuzované věci, lze v tomto ohledu považovat za bagatelní [srov. k tomu nález ze dne 19. 4. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 53/10 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.)]. Ústavní soud však také dovodil, že při splnění určitých podmínek je oprávněn meritorně přezkoumat též věci bagatelního rázu [srov. nález ze dne 17. 3. 2009 sp. zn. I. ÚS 3143/08 (N 59/52 SbNU 583)], např. při zcela extrémním vybočení ze standardů, jež jsou pro postupy zjišťování skutkového základu sporu a pro jeho právní posouzení esenciální [viz zejména podrobné odůvodnění v bodech 29 a násl. nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89)].

11. Vzhledem k výši žalované částky, o niž v předmětném sporu jde, se Ústavní soud soustředil na to, zda napadeným rozsudkem okresního soudu došlo k takovému porušení stěžovatelova základního práva na soudní ochranu, které lze označit za tzv. kvalifikovanou vadu [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 2018/15 (N 11/80 SbNU 139)]. Po seznámení se stěžovatelovou argumentací a se spisem okresního soudu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť okresní soud se dopustil při posuzování žalobního návrhu vycházejícího sice z podústavního práva a týkajícího se bagatelní částky neakceptovatelné „libovůle“, když nereagoval na řádně vznesenou námitku promlčení majetkového práva (pohledávky) žalobkyně.

12. Ústavní soud připomíná, že občanský soudní řád zajišťuje ochranu subjektivních práv a oprávněných zájmů účastníků meritorním rozhodnutím, tj. rozhodnutím o věci samé, kterým je ve sporném řízení rozhodnutí o konkrétním právním následku, jehož se žalobce domáhá žalobou na plnění či žalobou konstitutivní, případně rozhodnutí o existenci či neexistenci určitého právního poměru či práva, jehož se žalobce domáhá určovací žalobou. Ve sporném řízení se ve věci samé rozhoduje zásadně rozsudkem (§ 152 o. s. ř.), pro který jsou stanoveny obligatorní obsahové náležitosti, a to jak pro jeho vyhlášení, tak pro písemné vyhotovení (§ 156 o. s. ř. a násl.), kromě jiného též pro jeho odůvodnění (srov. § 156 odst. 2 o. s. ř., podle něhož je třeba, aby soud kromě jiného v odůvodnění uvedl, jak se ve věci vyjádřil žalovaný). K obsahu odůvodnění rozsudku zaujal Ústavní soud tyto závěry: „Ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod, pozn. jde o právo na soudní ochranu) odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tom rámci se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně, logickým způsobem vypořádat s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení. Rozsah reakce na konkrétní námitky je tedy co do šíře odůvodnění spjat s otázkou hledání míry, případně (za podmínek tomu přiměřeného kontextu) i s akceptací odpovědi implicitní, resp. i s otázkou případů hraničních, když nutno reflektovat, že lze požadovat pouze takovou míru přesnosti, jakou povaha předmětu úvahy připouští. Nutno rovněž

připomenout, že Ústavní soud v této souvislosti posuzuje toliko otázku, zda uplatněná námitka měla vztah k projednávané věci; přitom již zpravidla neposuzuje případný relevantní dopad na rozhodnutí ve věci samé, neboť je to právě obecný soud, který se potom obsahem této námitky musí zabývat.“ [nález ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723)].

13. V nyní posuzované věci Ústavní soud zjistil, že okresní soud se dopustil procesního pochybení s ústavněprávní relevancí, protože – ačkoliv je to jeho povinností – nereagoval na stěžovatelovu námitku o promlčení nároku žalobkyně, kterou uplatnil ve vyjádření k žalobě. Tímto postupem okresní soud nedostál své povinnosti plynoucí z uvedených ustanovení občanského soudního řádu a v konečném důsledku (v souladu s citovaným nálezem sp. zn. IV. ÚS 3441/11) porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu. Ústavní soud neposuzoval důvodnost stěžovatelovy námitky promlčení, neboť jde o záležitost patřící do kompetence okresního soudu (ve smyslu třetí věty citovaného nálezu).

14. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadený rozsudek okresního soudu. Takto rozhodl bez přítomnosti účastníků mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 62
Řádné odůvodnění rozhodnutí o nákladech exekuce v případě jejího zastavení z důvodu zavinění na straně oprávněného (sp. zn. IV. ÚS 3038/20 ze dne 23. března 2021)

Požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním za základních atributů řádně vedeného soudního řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jeho dodržování zajišťuje transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vylučuje libovůli (čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod); chybí-li v rozhodnutí řádné odůvodnění, je tím založena nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také neústavnost v podobě kvalifikované vady. Nejsou-li zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, jež není v právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) akceptovatelná. Neuložil-li obecný soud za použití § 271 věty druhé občanského soudního řádu oprávněné hradit náklady exekuce, přestože podle jeho názoru její zastavení zavinila a ačkoli sám připustil, že toto ustanovení prostor pro možnost odchýlit se od pravidla stanoveného v § 89 větě první exekučního řádu oproti § 150 občanského soudního řádu výslovně neposkytuje, nedostál shora uvedeným požadavkům na transparentnost a kontrolovatelnost soudního rozhodnutí.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele Stanislava Vokála, zastoupeného Mgr. Petrem Němcem, advokátem, sídlem Slezská 1297/3, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesením Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě ze dne 10. srpna 2020 č. j. 72 Co 49/2020-186 a ze dne 30. září 2020 č. j. 72 Co 49/2020-204, za účasti Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě jako účastníka řízení a obchodní společnosti PROFI CREDIT Czech, a. s., sídlem Klimentská 1216/46, Praha 1 – Nové Město, zastoupené JUDr. Kateřinou Perthenovou, advokátkou, sídlem Velké náměstí 135/19, Hradec Králové, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výrokem II usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě ze dne 10. srpna 2020 č. j. 72 Co 49/2020-186 ve spojení s usnesením téhož soudu ze dne 30. září 2020 č. j. 72 Co 49/2020-204 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě ze dne 10. srpna 2020 č. j. 72 Co 49/2020-186 ve výroku II a III a usnesení téhož soudu ze dne 30. září 2020 č. j. 72 Co 49/2020-204 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi bylo zasaženo do jeho práva „na rovnost ve smyslu ochrany slabší strany“ podle čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), do práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), do práva na spravedlivý proces (sc. na soudní ochranu či řádný proces) podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a do rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu vedeného Okresním soudem ve Žďáru nad Sázavou (dále jen „okresní soud“) se podává, že uvedený soud usnesením ze dne 20. 11. 2019 č. j. 13 EXE 1662/2012-121 k návrhu stěžovatele (jako povinného) podle § 268 odst. 1 písm. h) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), ve spojení s § 52 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, (dále jen „ex. ř.“) zastavil exekuci pro částku 167 321 Kč s příslušenstvím (výrok I), vedlejší účastnici (dále jen „oprávněná“) uložil nahradit soudnímu exekutorovi JUDr. Zdeňkovi Zítkovi, Exekutorský úřad Plzeň-město, sídlem Palackého náměstí 740/28, Plzeň, (dále též jen „soudní exekutor“) náklady exekuce ve výši 42 047,50 Kč (výrok II), dále jí bylo uloženo nahradit stěžovateli náklady řízení ve výši 13 324,80 Kč (výrok III) a podle § 271 o. s. ř. bylo soudnímu exekutorovi uloženo zaplatit stěžovateli částku 42 047,50 Kč (výrok IV). Okresní soud zhodnotil okolnosti, za nichž stěžovatel s oprávněnou uzavřel smlouvu o úvěru, jakož i její podmínky s tím výsledkem, že jsou natolik nepřiměřené, že činí tuto smlouvu neplatnou pro rozpor s dobrými mravy podle § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a neplatná tudíž je i sjednaná rozhodčí smlouva. Z tohoto důvodu podle okresního soudu nebyla dána pravomoc rozhodce k vydání rozhodčího nálezu jako exekučního titulu. Podle § 89 ex. ř. okresní soud uložil oprávněné, která měla zastavení exekuce zavinit, aby uhradila soudnímu exekutorovi náklady exekuce a stěžovateli náklady řízení. A protože okresní soud dospěl k závěru, že není rozumný důvod, aby za daných okolností stěžovatel nesl náklady exekuce, uložil soudnímu exekutorovi podle § 271 o. s. ř. vrátit mu částku, kterou (soudní exekutor) na svoje náklady „zadržel“.

3. K odvolání stěžovatele i oprávněné Krajský soud v Brně – pobočka v Jihlavě (dále jen „krajský soud“) ústavní stížností napadeným usnesením č. j. 72 Co 49/2020-186 usnesení okresního soudu ve výrocích I a III potvrdil (výrok I), ve výroku II a IV je změnil tak, že se oprávněné povinnost zaplatit soudnímu exekutorovi náhradu nákladů exekuce neukládá [výrok II písm. a)] a že se ani soudnímu exekutorovi neukládá vrátit stěžovateli (vymožené) náklady exekuce [výrok II písm. b)], a rozhodl, že oprávněná je povinna zaplatit stěžovateli na náhradu nákladů odvolacího řízení částku 5 009 Kč (výrok III). Co do procesního zavinění na zastavení exekuce se krajský soud s názorem okresního soudu ztotožnil a u náhrady nákladů řízení neshledal ani důvody pro aplikaci § 150 o. s. ř. Změnu rozhodnutí okresního soudu o nákladech exekuce krajský soud zdůvodnil tím, že nelze podle § 271 věty druhé o. s. ř. postupovat mechanicky, stěžovatel byl v exekučním řízení pasivní a soudní exekutor prováděl exekuci řádně, když samotná skutečnost, že tak činil na základě rozhodčího nálezu, nebyla bez dalšího důvodem pro úvahy o zastavení exekuce, stejně jako z jeho obsahu nebyl patrný nedostatek pravomoci rozhodce pro jeho vydání.

4. Ústavní stížností napadeným usnesením č. j. 72 Co 49/2020-204 krajský soud zamítl návrh, kterým se stěžovatel domáhal doplnění předchozího usnesení o výrok IV tak, že se soudnímu exekutorovi náhrada nákladů exekuce nepřiznává.

II. Stěžovatelova argumentace

5. V ústavní stížnosti stěžovatel krajskému soudu vytýká, že na straně jedné konstatoval, že procesní zavinění na zastavení exekuce nese oprávněná, na straně druhé *de facto* její jednání aproboval tím, že jej zavázal k úhradě „vynaložených" nákladů exekuce. Tím rozhodl v rozporu se zákonem i judikaturou. V této souvislosti se stěžovatel odvolává na stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2006 sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 (ST 23/42 SbNU 545) s tím, že řeší identickou situaci, tj. zastavení exekuce pro nepřípustnost z důvodu materiální a formální nevykonatelnosti exekučního titulu, kdy procesní zavinění bylo na straně oprávněné. Odůvodnil-li krajský soud svůj závěr o nepoužití § 271 o. s. ř. pasivitou jeho osoby jako spotřebitele, měl se podle stěžovatele zabývat letargií oprávněné – profesionálky v oblasti vymáhání pohledávek, s vývojem judikatury nepochybně seznámené. Stěžovatel připouští, že se mohl proti nároku oprávněné bránit, současně však poukazuje na to, že se bránit neuměl a běžné advokátní služby jsou pro něho drahé, současný právní zástupce se problematice věnuje, a je tak schopen své služby poskytnout za nižší cenu. Přitom stěžovatel argumentuje závěry Ústavního soudu obsaženými v nálezu ze dne 12. 11. 2018 sp. zn. IV. ÚS 2728/17 (N 184/91 SbNU 279), jakož i tím, že není dostatečně schopen hájit svá práva s ohledem na to, že jeho vzdělání a výchova probíhaly v době komunismu.

6. Současně stěžovatel vytýká krajskému soudu, že nepřihlédl k nemravným podmínkám úvěrové smlouvy, kvůli nimž se dostal do dluhové spirály, byť se snažil jednotlivé splátky hradit, jakož i k tomu, že oprávněná vědomě dlouhodobě vedla exekuci protiprávně, přičemž poukazuje na nález Ústavního soudu ze dne 16. 4. 2019 sp. zn. I. ÚS 2117/18 (N 60/93 SbNU 273; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Stěžovatel upozorňuje na částku, kterou uhradil před zahájením exekuce, tj. 47 484 Kč, a na částku, která byla v exekuci vymožena, tj. 251 078 Kč, s tím, že se splacení dluhu nevyhýbal a svůj závazek chtěl splnit, přičemž dluh jen v exekuci čtyřnásobně přeplatil (pozn.: výše úvěru měla činit 47 000 Kč).

7. Stěžovatel se rovněž dovolává usnesení ze dne 14. 5. 2014 č. j. 21 Cdo 402/2014 (ve spojení s usnesením Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014 sp. zn. II. ÚS 2448/14), v němž Nejvyšší soud u exekučního titulu vykonatelného od počátku materiálně i formálně dovodil procesní zavinění na straně oprávněné, a to pro nedostatek pečlivosti při podání návrhu a vedení exekuce. Od vydání nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2012 sp. zn. I. ÚS 199/11 (N 21/64 SbNU 205) si oprávněná musela být vědoma, že smlouva o úvěru je zjevně nespravedlivá, přesto, resp. právě proto se obrátila na soukromého rozhodce, který její nárok „posvětil". Podle stěžovatele šlo o využití ekonomicky provázaných soukromých rozhodců pro zlegalizování nemravných smluv a nároků z nich a o zneužití slabšího postavení spotřebitelů jako právních laiků a jejich většinové pasivity.

8. Stěžovatel má za to, že je třeba zkoumat i chování stran v průběhu exekuce. Již od výše zmíněného nálezu, na který navázal nález ze dne 11. 12. 2014 sp. zn. III. ÚS 4084/12 (N 226/75 SbNU 527), oprávněná musela mít pochybnosti o tom, zda její exekuce je vedena na základě způsobilého exekučního titulu. Na tento vývoj měla oprávněná zareagovat a exekuci zastavit, po dobu sedmi let to však neučinila. Vědomě tak zachovávala protiprávní stav a z exekuce těžila, přičemž si musela být vědoma toho, že jemu i soudnímu exekutorovi mohou vzniknout náklady. On je spotřebitelem, a nelze po něm požadovat, aby hlídal, zda má exekuci nařízenou na základě platného či neplatného exekučního titulu. Krajský soud podle stěžovatele ignoroval nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2017 sp. zn. I. ÚS 1707/17 (N 237/87 SbNU 841), na který poukazoval a který má být přiléhavý. Stěžovatel považuje za nespravedlivé, aby povinní nesli náklady exekuce, když jsou v celém procesu nejslabším subjektem, nemají právní zastoupení ani finance, a aby oprávnění vyvázli bez této povinnosti, ačkoliv vědomě zachovávali protiprávní stav. Podle stěžovatele obecné soudy musí

respektovat nálezy Ústavního soudu, případně logicky a přesvědčivě odůvodnit své odchýlení se od judikatury, což v daném případě absentuje. Došlo tak k zásahu do předvídatelnosti práva, resp. ochrany v oprávněnou důvěru v právo a do principu (formální) rovnosti.

9. Stěžovatel, vznáší-li námitku porušení předvídatelnosti soudního rozhodování a práva na řádný proces, s poukazem na § 13 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, upozorňuje na to, že na posuzovaný případ plně dopadá usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2014 sp. zn. 21 Cdo 402/2014 (Rc 98/2014), neboť se v něm uvedený soud zabýval zaviněním zastavení exekuce nařízené na základě nicotného rozhodčího nálezu, přičemž konstatoval, že toto zavinění je na straně oprávněného a že ten musí nést náklady exekuce, jakož i náklady řízení, a apeloval na soudy nižších stupňů, aby rozhodovaly v souladu s tímto názorem. Krajský soud se měl od tohoto rozhodnutí odchýlit, když se opřel o dva nepřiléhavé argumenty. Stěžovatel má za to, že nedostál své povinnosti řádně odůvodnit své rozhodnutí.

III. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatele

10. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejším účastníkům řízení.

11. Krajský soud uvedl, že byl (stejně jako okresní soud) názoru, že zastavení exekuce bylo zapříčiněno vedlejší účastnicí, což zohlednil při přezkumu rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, a dodal, že v případech, kdy povinný do zahájení exekučního řízení nevrátí oprávněnému ani samotnou úvěrem poskytnutou částku, obvykle mu právo na náhradu nákladů řízení minimálně z části nepřiznává. Důvody, pro které měl – i přes tento závěr o zavinění na zastavení exekuce – za to, že v posuzované věci není namístě rozhodnout za přiměřeného užití § 271 o. s. ř. o povinnosti soudního exekutora vrátit vymožené náklady exekuce (a k jejich náhradě soudnímu exekutorovi zavázat vedlejší účastnici), jsou uvedeny v písemných vyhotoveních soudních rozhodnutí. K tomu doplnil, že před vydáním rozhodčího nálezu, a tedy i před zahájením exekuce, stěžovatel zaplatil oprávněné 47 484 Kč, tedy jen o 484 Kč více, než činila výše poskytnutého úvěru, takže bylo možno mít exekuci nejméně z části za materiálně důvodnou, neboť stěžovatel se nemohl domnívat, že mu úvěr bude poskytnut bez jakýchkoliv úroků. A i když bylo možné podle krajského soudu uvažovat o tom, zda s ohledem na výši vymoženého plnění by nemohlo být rozhodnuto o vrácení alespoň části vymožených nákladů exekuce soudním exekutorem stěžovateli, k porušení základních práv a svobod daným postupem nedošlo, a důvody pro zrušení jeho rozhodnutí tak dány nejsou.

12. Vedlejší účastnice odmítla stěžovatelovu argumentaci, přičemž vyjádřila názor, že krajský soud své rozhodnutí řádně odůvodnil, a doplnila, že vymůže-li soudní exekutor na základě příkazu k úhradě nákladů exekuce její náklady, stane se tak legitimně, na základě řádného právního důvodu, nikoliv prozatímně. Zastavením exekuce tyto příkazy pozbývají svých účinků, takže na jejich základě již nelze náklady vymáhat, nejde však o bezdůvodné obohacení na straně soudního exekutora. Současně by nebylo výchovné, kdyby bylo uloženo soudnímu exekutorovi vymožené náklady vrátit, když v době jejich vymožení byl stěžovatel po dlouhou dobu pasivní v bránění svých práv. Podle vedlejší účastnice je třeba přihlédnout k názoru Ústavního soudu, vyslovenému ve stanovisku pléna ze dne 25. 10. 2005 sp. zn. Pl. ÚS-st. 20/05 (ST 20/39 SbNU 487), podle něhož ten, kdo se staví k uplatňování svých práv s neomluvitelnou lhostejností, nemůže s úspěchem požadovat ochranu těchto svých práv. Proto považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

13. Soudní exekutor JUDr. Zdeněk Zítek se k ústavní stížnosti nevyjádřil. Protože byl poučen, že nevyjádří-li se, bude to bráno podle § 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 o. s. ř. jako vzdání se postavení vedlejšího účastníka řízení, nebylo s ním již dále v nynější věci jednáno.

14. Ústavní soud zaslal citovaná vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. V reakci na vyjádření vedlejší účastnice poukázal stěžovatel na to, že tato věděla, že jedná protiprávně, když uzavírala smlouvy s lichvářskými úroky, a že právě proto uzavírala se spotřebiteli rozhodčí smlouvy, přičemž samotné rozhodčí řízení bylo nejen parodií na spravedlivý proces, ale mělo dokonce parametry trestného činu podvodu, když vedlejší účastnice v něm uplatňovala jako náklad i uhrazený rozhodčí poplatek, ačkoliv žádný vybírán, resp. uhrazen nebyl, přičemž rozhodci museli jako právně vzdělané osoby vědět, že rozhodují v rozporu se zákonem a judikaturou. Odmítá, že by byl pasivní, dluh hradil před exekucí i v exekuci, ovšem jako člověk v dluhové pasti se bez advokáta nemohl bránit a nemohl se ani pustit do zastavení exekuce, když tehdy pro to nebyly důkazy a hlavně judikatura. Upozorňuje, že v tomto případě nebyla exekuce zastavována pro neplatnost rozhodčí doložky, ale na základě složité právní argumentace a dokazování, jde-li o neplatnost smlouvy o úvěru, i celého obchodního modelu oprávněné. Svou situaci začal řešit, když na základě toho, co již uhradil, uviděl jasný nepoměr k tomu, co si půjčil, přičemž musel najít advokáta, který disponuje znalostmi a především důkazy, díky kterým umí takovou exekuci zastavit. Tyto důkazy nejsou volně dostupné odborné veřejnosti, neboť tento advokát je sdílí s neziskovými organizacemi a dalšími advokáty a podvodné jednání odhaloval cca tři roky. Vedlejší účastnice věděla, že její exekuce je právně pochybná, přesto ji iniciovala, resp. způsobila, přičemž argument, že je chybou protistrany, že včas neodhalila podvod, a tak ji budeme vychovávat, označuje stěžovatel za nehoráznost. V celém soukolí byl tím nejslabším článkem, neboť byl bez prostředků a právního vzdělání. Byla to vedlejší účastnice, kdo sepsal neplatné smlouvy, posílal peníze rozhodčí společnosti, která jí pak šla na ruku, dlouhodobě zachovával protiprávní stav a vzal na sebe riziko, že nemravné jednání může „prasknout“, že on se o tom dozví a že to povede k zastavení exekuce a vyvolá náklady jak na jeho straně, na straně soudního exekutora a státu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém byla napadená usnesení vydána. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* téhož zákona), neboť vyčerpal všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva, resp. proti napadeným rozhodnutím žádné takové prostředky k dispozici neměl.

16. Ústavní stížnost však není přípustná podle posledně uvedeného ustanovení, domáhá-li se stěžovatel zrušení výroku I usnesení krajského soudu č. j. 72 Co 49/2020-186 (o zastavení exekuce a o náhradě nákladů řízení). Nehledě na to, že ústavní stížnost v tomto ohledu žádné námitky neobsahuje, proti uvedenému rozhodnutí mohl stěžovatel (podle poučení krajského soudu) podat dovolání, což však neučinil, jak plyne z vyžádaného soudního spisu.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto nutno vycházet (mimo jiné) z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů

a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

18. Mezi tzv. kvalifikované vady nutno dále zařadit nejen případy, kdy obecné soudy v procesu interpretace a aplikace podústavního práva nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, ale také (což je v posuzovaném případě podstatné), když se z hlediska principů řádně vedeného soudního řízení dopustí neakceptovatelné „libovůle“ (čl. 1 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny) spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [viz např. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

19. Stěžovatel krajskému soudu vytýká, že nepostupoval v souladu s judikaturou Ústavního soudu i Nejvyššího soudu a že jeho rozhodnutí nebylo řádně odůvodněno. Jak Ústavní soud ustáleně judikuje, požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním za základních atributů řádného procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny; dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli; chybí-li v rozhodnutí řádné odůvodnění, je tím založena nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také neústavnost v podobě kvalifikované vady (sub 17) – nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, jež není v právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy) akceptovatelná. V tomto rámci jsou obecné soudy povinny se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně, logickým způsobem vypořádat s důkazními návrhy účastníků řízení a argumentačními tvrzeními jimi uplatněnými [viz např. nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 4. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 213), ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723), ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361) nebo ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83)].

20. V nálezu ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151) Ústavní soud konstatoval, že: „[…] je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v meritu věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí ve vztahu k zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným ustanovením § 157 odst. 2 *in fine*, odst. 3 [o. s. ř.], neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem odůvodněná rozhodnutí, naplňují – jako neoddělitelná součást ‚stanoveného postupu´ – ústavní kritéria plynoucí z Listiny […]. Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též i se zásadami spravedlivého procesu [podle čl. 36 odst. 1 Listiny], jak jim Ústavní soud rozumí.“

21. S ústavněprávními požadavky, jež plynou z ústavně zaručeného základního práva na řádný proces, tak koresponduje povinnost obecných soudů odůvodnit svá rozhodnutí nejen tak, aby vyhovovala kritériím stanovených příslušným procesním předpisem, ale také, aby byla tzv. přezkoumatelná, tedy aby z nich bylo dostatečně patrno, jakými úvahami se obecné soudy při svém rozhodování řídily. Jinak řečeno, soudní rozhodnutí je třeba srozumitelně, v adekvátním rozsahu (tj. v rozsahu odpovídající povaze věci) zdůvodnit a použitá argumentace musí být racionální, nikoliv ve zjevném rozporu s pravidly logického myšlení [viz např. nález ze dne 13. 9. 2004 sp. zn. I. ÚS 534/03 (N 126/34 SbNU 285)].

22. Krajský soud dospěl k závěru, že to byla právě oprávněná, kdo „procesně zavinil“, že exekuce musela být zastavena. Ústavní soud v této souvislosti připomíná důvody, které jej

k tomu vedly, tedy že oprávněnou považoval za tzv. silnější stranu při uzavírání smlouvy o úvěru, jež byla shledána s ohledem na okolnosti uzavření a její nemravné podmínky neplatnou, v důsledku čehož se stala neplatnou i v ní obsažená rozhodčí doložka, takže oprávněná zahájila exekuční řízení na základě rozhodčího nálezu, který byl z výše uvedeného důvodu vydán osobou, která k tomu nebyla oprávněna, a v exekuci pokračovala, i když bylo stěžovatelem zaplaceno několikanásobně více, než kolik činila původně půjčená částka. Následně se krajský soud zabýval otázkou, zda zde nejsou důvody zvláštního zřetele hodné, pro které by (výjimečně) nebylo namístě náhradu nákladů stěžovateli nepřiznat (§ 150 o. s. ř.). Na straně jedné vzal v úvahu šestiletou nečinnost stěžovatele, který v roce 2013 vznesl jen námitku proti příkazu k úhradě nákladů exekuce, kdy si byl vědom svého závazku a akceptoval, že bude řešen exekucí, na straně druhé zohlednil, že se stěžovatel začal bránit, až když přes několikaleté provádění exekučních srážek exekuce stále nekončila, ačkoliv uhradil několikanásobek půjčené částky, načež uzavřel, že tato dřívější pasivita není onou okolností hodnou zvláštního zřetele.

23. Možno dodat, že tyto úvahy krajského soudu nesou znaky nezávislého soudního rozhodování, do něhož Ústavní soud v zásadě nezasahuje, ledaže by vybočily z ústavněprávních mezí, což v tomto případě konstatovat nelze (a byť to není relevantní, ztotožnil by se s nimi i po stránce věcné správnosti).

24. Stejně tak nemůže Ústavní soud z hlediska ústavnosti nic vytknout obecným východiskům krajského soudu, jde-li o interpretaci § 271 věty druhé o. s. ř., zejména se to týká úvahy, že slovo „může“ v uvedeném ustanovení neznamená, že by bylo na volné úvaze soudu, zda dané pravidlo bude aplikovat, či nikoliv (stejně tak lze jistě souhlasit s tím, že je, je-li rozhodováno o nákladech exekuce, nelze aplikovat „mechanicky“).

25. Další úvahy však z hlediska ústavněprávního požadavku na řádné odůvodnění obstát nemohou, neboť jsou vnitřně rozporné. Krajský soud shledal, že při rozhodování o nákladech exekuce je výše zmíněná pasivita stěžovatele naopak onou rozhodnou skutečností, přičemž argumentoval řádným prováděním exekuce soudním exekutorem na základě pověření soudu a tím, že bez dalšího nebyly patrny důvody pro zastavení exekuce a ani z obsahu rozhodčího nálezu neplynul nedostatek pravomoci rozhodce. Má být proto spravedlivé, aby náklady exekuce vzniklé v době, kdy neměl proti vedení exekuce námitky, nesl stěžovatel.

26. Ustanovení § 89 ex. ř. stanoví, že dojde-li k zastavení exekuce, hradí náklady exekuce a náklady účastníků ten, který zastavení zavinil. Shledá-li exekuční soud takovéto (procesní) zavinění u jedné ze stran exekučního řízení, nemá jinou možnost než jí uložit, aby nesla jak náklady exekuce, tak náklady druhé strany; v tomto ohledu jde tedy o jednoznačně znějící kogentní právní normu. Výjimku z tohoto pravidla stanovuje § 150 o. s. ř., který umožňuje náhradu nákladů mimořádně nepřiznat tomu účastníkovi, jemuž by tato náhrada (běžně) náležela. A jak krajský soud výslovně uzavřel, zákonné podmínky aplikace tohoto ustanovení splněny nebyly (tedy ve vztahu k nákladům řízení).

27. Jde-li o rozhodování o nákladech exekuce, krajský soud založil na § 271 větě druhé o. s. ř. výjimečný postup, tedy že se neukládá povinnost oprávněné hradit náklady exekuce, přestože zastavení exekuce zavinila. Uvedené ustanovení však prostor pro možnost odchýlit se od pravidla stanoveného v § 89 větě první ex. ř., jako je tomu v § 150 o. s. ř., výslovně neposkytuje, což ostatně připustil samotný krajský soud, když konstatoval, že za splnění příslušných podmínek není na úvaze soudu, zda podle tohoto ustanovení bude postupovat, či nikoliv. I kdyby vzal Ústavní soud v úvahu, že uvedené ustanovení není možné aplikovat mechanicky, jak správně konstatoval krajský soud (to však platí pro výklad a použití právních norem obecně), či že mohlo nebo mělo jít o postup podle § 150 o. s. ř., byť to explicitně nebylo vyjádřeno, lze sotva akceptovat, aby tytéž skutečnosti (podle téhož ustanovení) soud zhodnotil s opačným výsledkem, a to minimálně bez odpovídajícího zdůvodnění. S ohledem

na takový závěr nelze konstatovat, že by napadené rozhodnutí splňovalo atributy jeho racionálního odůvodnění.

28. Vysvětluje-li v napadeném usnesení krajský soud uvedený názorový obrat (ve stručnosti) řádným vedením exekuce soudním exekutorem, žádná souvislost mezi touto skutečností a tím, která ze stran exekučního řízení by (mu) měla hradit náklady exekuce, z odůvodnění napadeného usnesení patrna není. Ústavní soud přitom nijak nepřehlíží specifika exekučního řízení, kdy je exekuce prováděna soudním exekutorem, který se současně nalézá v pozici podnikatelského subjektu a jehož práva (jde-li o jeho nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů) mají obecné soudy za povinnost rovněž chránit. V posuzované věci však krajský soud neuvedl nic, na základě čeho by bylo možné dospět k závěru, že by soudní exekutor mohl být výrokem IV okresního soudu, ukládajícím mu povinnost vrátit stěžovateli vymožené náklady exekuce, ve spojení s výrokem II, ukládajícím oprávněné uhradit mu tyto náklady ve stejné výši, na svých právech dotčen. Pro soudního exekutora není sice jistě příznivé, má-li již vymoženou odměnu a náhradu hotových výdajů vracet, avšak samotná tato skutečnost nemůže být důvodem, proč by měla být náhrada vzniklých nákladů exekuce tomu, komu podle zákona náleží, tj. povinnému (stěžovateli), odepřena a proč by ve svém důsledku měla být chráněna oprávněná, která podle zjištění obecných soudů jednala nemravně při uzavření úvěrové smlouvy a přistoupení k vymáhání pohledávky na jejím základě vzniklé (nehledě na otázky vyvolávající rozhodčí řízení, z něhož vzešel příslušný exekuční titul).

29. Argumentoval-li krajský soud usnesením Ústavního soudu ze dne 26. 2. 2019 sp. zn. I. ÚS 3883/18, nečinil tak přiléhavě, neboť v této věci odvolací soud shledal důvody jak pro nepřiznání náhrady nákladů řízení, tak i nákladů exekuce podle § 150 o. s. ř. [k procesní nečinnosti povinného srov. ovšem i nález ze dne 12. 11. 2018 sp. zn. IV. ÚS 2728/17 (N 184/91 SbNU 279)]. K tomu však možno dodat, že ani Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 21 Cdo 402/2014, na které stěžovatel v odvolacím řízení poukazoval, problematiku rozdílného režimu těchto náhrad, resp. podmínek použití § 271 věty druhé o. s. ř. neřešil.

30. Krajský soud ve svém vyjádření poukázal na to, že stěžovatel nedostatečně plnil své dlužnické povinnosti. Vzhledem k tomu, že nešlo o skutečnost, z níž krajský soud při svém rozhodování vycházel, může Ústavní soud k tomu toliko poznamenat, že nehledě na to, že se tím krajský soud dostává do kolize s vlastními závěry týkajícími se (ne)aplikace § 150 o. s. ř. (viz výše), bylo by namístě velmi pečlivě vážit, zda skutečnost, že stěžovatel neuhradil v plné výši příslušenství z půjčené částky, je natolik významná ve světle jednání oprávněné před zahájením exekučního řízení i v jeho průběhu i ve světle dopadů na toho kterého účastníka řízení. V obecné rovině možno dodat, že při daném rozhodování není vyloučeno zohlednit i pasivitu povinného; v takovém případě exekuční soud může náhradu nákladů řízení i nákladů exekuce povinnému přiznat jen zčásti (tak, aby její výše odrážela relevantní okolnosti konkrétního případu, včetně jednání oprávněného). Zde však s ohledem na závěr krajského soudu, že procesní zavinění spočívá na oprávněné a nejsou zde žádné důvody zvláštního zřetele hodné podle § 150 o. s. ř., tento postup v úvahu nepřipadá.

31. Ústavní soud tak uzavírá, že zavinil-li oprávněný zastavení exekuce, je povinen podle § 89 věty první ex. ř. povinnému nahradit jak náklady řízení, tak soudnímu exekutorovi náklady exekuce, ledaže by existovaly zvláštního zřetele hodné důvody, pro které by těmto subjektům neměla být zcela nebo zčásti výjimečně tato náhrada přiznána (§ 150 o. s. ř.); v takovém případě exekuční soud současně uloží soudnímu exekutorovi, aby povinnému vrátil, co mu na náklady exekuce již zaplatil (§ 271 věta druhá o. s. ř.). Od tohoto postupu se exekuční soud může odchýlit jen výjimečně, zejména s ohledem na nutnost ochrany práv soudního exekutora (§ 3 odst. 1 ex. ř.), přičemž je jeho povinností náležitě takovéto rozhodnutí zdůvodnit; samotná skutečnost, že soudnímu exekutorovi nelze vytknout

pochybení při provádění exekuce, podstatná v tomto ohledu není, neboť (primárně) jde o řešení vztahu mezi stěžovatelem a oprávněnou.

32. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že krajský soud ústavní stížností napadeným rozhodnutím obsaženým v části výroku II písm. b) napadeného usnesení č. j. 72 Co 49/2020-186 porušil ústavně zaručené základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s neposkytnutím řádné ochrany práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny, a proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu v této části výrok II zrušil. Spolu s ním zrušil i související (neoddělitelný) výrok II písm. a) tohoto usnesení i jeho akcesorický výrok III (o náhradě nákladů odvolacího řízení).

33. Domáhá-li se stěžovatel zrušení rubrikovaného usnesení krajského soudu č. j. 72 Co 49/2020-204, ústavní stížnost žádné námitky proti tomuto rozhodnutí neobsahuje. V petitu svého návrhu však stěžovatel poukazuje na spojení tohoto rozhodnutí s výrokem II napadeného usnesení ze dne 10. 8. 2020. Ústavní soud dospěl k závěru, že vzhledem k provázanosti obou usnesení by se po zrušení usnesení ze dne 10. 8. 2020 usnesení ze dne 30. 9. 2020 stalo bezpředmětným, a proto rozhodl o jeho zrušení z důvodu právní jistoty s tím, že případné uložení povinnosti k úhradě nákladů řízení bude nově posouzeno v intencích kasačního rozhodnutí Ústavního soudu.

34. Směřuje-li ústavní stížnost proti výroku I napadeného usnesení krajského soudu č. j. 72 Co 49/2020-186, Ústavní soud ji jako nepřípustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl (viz blíže sub 16).

35. Učinil tak mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 63
Odůvodnění rozhodnutí o zamítnutí žádosti o upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu (sp. zn. IV. ÚS 3389/20 ze dne 23. března 2021)

V právním státě, založeném podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky na úctě k právům a svobodám člověka a občana, nemůže být ten, který se obrací na soud v souladu s požadavky čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, vystaven zásahu do svých práv a svobod, aniž by to bylo – bez výslovně zákonem stanovené výjimky – odůvodněno. Vznáší-li proto žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit. To platí tím spíše, rozhoduje-li obecný soud v neveřejném zasedání, a žadatel se tak nemohl s důvody zamítnutí jeho žádosti seznámit ani při ústním jednání, kterýžto postup by mohl požadavku na dostatečné odůvodnění učinit zadost, byla-li přitom poskytnuta stěžovateli možnost, aby se případně proti takovým důvodům mohl procesně bránit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele R. K., t. č. Věznice Plzeň, zastoupeného Mgr. Petrou Královou, advokátkou, sídlem náměstí T. G. Masaryka 456/22, Plzeň, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 2. října 2020 č. j. 1 Nt 830/2020-32, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 2. října 2020 č. j. 1 Nt 830/2020-32 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 2. října 2020 č. j. 1 Nt 830/2020-32 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí Krajského soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“) s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z obsahu napadeného usnesení se podává, že krajský soud jím zamítl stěžovatelovu žádost o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody, který mu byl uložen rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 28. 5. 2015 sp. zn. 57 T 2/2015, ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) ze dne 6. 10. 2015 č. j. 12 To 59/2015, v trvání dvanácti a půl roku za současného uložení trestu vyhoštění na dobu

neurčitou. Usnesení krajského soudu nebylo odůvodněno, a to s odkazem na § 136 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

II. Argumentace stěžovatele

3. Stěžovatel namítá, že z napadeného rozhodnutí nelze seznat, jak se soud s argumenty stěžovatele ve prospěch jím podané žádosti (sub 2) vypořádal. Podle tvrzení stěžovatele v ní přitom bylo uvedeno několik relevantních důvodů pro její vyhovění. Jako příklad uvedl, že již vykonal polovinu trestu, dále že má na Ukrajině čtyři děti, i podle sdělení věznice prošel úspěšně programem zacházení, je bez kázeňských trestů, zapojuje se aktivně do programů apod. Bez poskytnutí náležitého odůvodnění stěžovatel neví, zda má jeho stížnost nějaké nedostatky, případně co může do budoucna zlepšit, aby jí mohlo být příště vyhověno. Postup krajského soudu je podle stěžovatelova názoru v rozporu se závěry nálezu ze dne 1. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 3302/18 (N 45/93 SbNU 131).

III. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatele

4. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření krajskému soudu jako účastníku řízení.

5. Krajský soud ve svém vyjádření konstatoval, že rozhodnutí podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu má formu usnesení, proti kterému není podle odstavce 5 (*a contrario*) téhož ustanovení přípustná stížnost. Podle § 136 odst. 3 trestního řádu je možné v takovém případě vyhotovit zjednodušené usnesení, které neobsahuje odůvodnění. Dále doplnil, že při svém rozhodování měl k dispozici i rozsudky městského soudu a vrchního soudu, kterými byl stěžovateli uložen předmětný trest.

6. Soudce zpravodaj následně zaslal toto vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice.

7. Stěžovatel této možnosti využil a ve své replice uvedl, že krajský soud sice postupoval v souladu se zněním trestního řádu, nikoli však ústavně konformně. Možnost neodůvodnit vydané usnesení by neměla být pouze pravidlem sloužícím na jedné straně k zjednodušení práce obecných soudů, avšak ponechávajícím stěžovatele v nevědomosti. Ustanovení § 136 odst. 3 trestního řádu nebylo krajským soudem ústavně konformním způsobem interpretováno a aplikováno. Neodůvodnění rozhodnutí má být restriktivně vykládanou výjimkou, o kterou v jeho případě nešlo. Přitom již Ústavní soud vyslovil právní názor, že taková úprava umožňuje potenciální libovůli v rozporu s principy právního státu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud posoudil argumentaci stěžovatele, obsah ústavní stížností napadeného rozhodnutí i vyjádření účastníka řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Mezi účastníky řízení je spornou skutečností, zda je soud rozhodující o žádosti odsouzeného podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu oprávněn rozhodnout o zamítnutí takové žádosti, aniž by své rozhodnutí odůvodnil, a to i v případě, že žádost obsahuje konkrétní vznesené právní nebo skutkové argumenty.

11. Problematikou soudní diskrece při odůvodňování rozhodnutí podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu se Ústavní soud již v minulosti opakovaně a meritorně zabýval. Dospěl přitom při ústavně konformním výkladu tohoto ustanovení k závěru, že trestním řádem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle uvedeného ustanovení trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně. Možnost neodůvodnit takové rozhodnutí přitom omezil jen na případy, ve kterých je žadateli vyhovováno, vznáší-li irelevantní argumenty nebo je-li jeho podání opakované či neodůvodněné, popřípadě odkazuje-li soud jen na své předchozí zamítavé usnesení, ve kterém se s vznášenými připomínkami vypořádal. Přitom ale Ústavní soud zdůraznil, že „vznáší-li však žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit“ [srov. zejména nálezy ze dne 1. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 3302/18 a ze dne 2. 2. 2021 sp. zn. III. ÚS 2912/20 (N 21/104 SbNU 255; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz)]. K totožnému závěru dospěl v nedávné době Ústavní soud rovněž v nálezu ze dne 15. 3. 2021 sp. zn. II. ÚS 279/21 (N 51/105 SbNU 91). V nynější věci rozhodující senát Ústavního soudu neshledal důvod se od tohoto právního názoru odchýlit a využít postupu podle § 23 zákona o Ústavním soudu.

12. V právním státě, založeném na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), nemůže být jedinec, který se obrací na soud v souladu s požadavky čl. 36 odst. 1 Listiny, vystaven zásahu do svých práv a svobod, aniž by to bylo – bez výslovně zákonem stanovené výjimky – odůvodněno.

13. To platí tím spíše v situaci, kdy stěžovatel jak v ústavní stížnosti, tak v žádosti krajskému soudu vznesl nikoliv zjevně neopodstatněné argumenty, které by bylo možné odmítnout, aniž by bylo podle ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení možné je přejít bez toho, že by takový postup obecný soud neodůvodnil (srov. obdobně usnesení ze dne 9. 2. 2021 sp. zn. II. ÚS 2817/20).

14. V této souvislosti Ústavní soud nepřehlédl, že stěžovatel upozorňoval na své chování ve výkonu trestu a negativní dopady výkonu trestu na poměry v jeho rodině (neblahý vliv na čtyři děti, zhoršení zdravotního stavu jeho otce ve věku 78 let). Vznáší tedy argumenty z oblasti trestního (penitenciárního) práva i základních práv a svobod. Stěžovatel má podle Ústavního soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny právo, aby se soud s takto vznesenými argumenty výslovně vypořádal. Stejně není z takového rozhodnutí zřejmé, jakou roli hrály nebo mohly hrát při rozhodování krajského soudu odsuzující rozsudky, které měl tento soud podle jeho vyjádření k ústavní stížnosti k dispozici, neboť stěžovatelovy argumenty se těchto rozsudků nikterak netýkají.

15. V této souvislosti není bez významu, že napadené rozhodnutí vydal krajský soud v neveřejném zasedání. Stěžovatel se tak nemohl s důvody zamítnutí své žádosti seznámit při ústním jednání, kterýžto postup by mohl požadavku na dostatečné odůvodnění učinit zadost (viz výše citované nálezy) a poskytnout mu možnost, aby se případně proti takovým důvodům mohl procesně bránit.

16. Protože napadeným usnesením krajského soudu bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil. Učinil tak mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 64
Otázka možnosti neodůvodnit rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu (sp. zn. III. ÚS 107/21 ze dne 24. března 2021)

Zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně; tuto možnost lze využít v případech, pokud je žadateli vyhovováno, pokud žadatel vznáší irelevantní argumenty nebo pokud je jeho podání opakované či neodůvodněné. V takových případech je dostačující, pokud usnesení podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu neobsahuje odůvodnění, popř. pokud soud jen odkáže na předchozí zamítavé usnesení, ve kterém se s vznášenými připomínkami vypořádal. Vznáší-li však žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele V. J., t. č. Věznice Valdice, zastoupeného Mgr. Filipem Červenkou, advokátem, sídlem Mánesova 1374/53, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 14. prosince. 2020 sp. zn. 64 Nt 2319/2020, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích jako účastníka řízení a Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 14. prosince 2020 sp. zn. 64 Nt 2319/2020 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 14. prosince 2020 sp. zn. 64 Nt 2319/2020 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplývá z ústavní stížnosti a jejích příloh, stěžovatel byl rozsudkem Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) ze dne 13. 3. 2020 č. j. 1 T 10/2019-2711, ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 7. 2020 sp. zn. 6 To 46/2020, uznán vinným zvlášť závažným zločinem nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. b), c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Stěžovateli byl uložen trest odnětí svobody v délce osmi let a šesti měsíců a trest vyhoštění na dobu neurčitou.

3. Stěžovatel podal dne 11. 10. 2020 žádost o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody, kterou odůvodnil tím, že splnil zákonem stanovené formální podmínky (právní moc rozsudku, uložení trestu vyhoštění), ve výkonu trestu se chová řádně (stejně jako předtím ve výkonu vazby), plní veškerý program zacházení, přijal svůj trest a domnívá se, že již trest splnil svůj účel. Dále v žádosti odkazoval na další rodinné a sociální důvody, proč žádá o upuštění od výkonu zbytku trestu. Krajský soud rozhodl tak, že stěžovatelovu žádost s odkazem na § 327 odst. 1 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. řád“) zamítl. Toto rozhodnutí krajského soudu obsahovalo pouze výrok a poučení o tom, že v souladu s § 136 odst. 3 tr. řádu písemné vyhotovení tohoto zjednodušeného usnesení neobsahuje odůvodnění. Uvedené rozhodnutí vydal senát krajského soudu v neveřejném zasedání, kterého stěžovatel nebyl účasten.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel namítá, že napadeným usnesením bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny, přičemž se ve své argumentaci opírá zejména o nález ze dne 1. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 3302/18 (N 45/93 SbNU 131; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), ve kterém Ústavní soud uvedl, že vznáší-li žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli své rozhodnutí sdělit. Stěžovatel dále uvedl, že nezná důvody postupu krajského soudu, a nemůže tak z jeho rozhodnutí vyvodit žádné závěry stran případného podání nové žádosti, neboť neví, co by měl učinit pro to, aby mohla být jeho další žádost úspěšná.

III. Vyjádření účastníků řízení

5. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost účastníkům řízení k vyjádření. Krajský soud ve vyjádření uvedl, že odsouzený byl odsouzen za závažnou trestnou činnost k trestu odnětí svobody, z něhož dosud vykonal pouze 2 roky a 4 měsíce, konec trestu je stanoven na 16. 4. 2027. Odsouzený dle krajského soudu nedoložil své tvrzení o možnosti bydlení a zaměstnání v Srbsku, dále nepravdivě uvedl, že nemá styk s rodinou (neboť jsou v kontaktu přes videohovory), dále krajský soud uvedl, že stěžovatelovo prohlášení, že trest plně přijal, nekoresponduje s jeho postojem k trestné činnosti během výkonu trestu. Krajský soud dodal, že z uvedených důvodů krajský soud žádost odsouzeného zamítl, neboť důvody uvedené v žádosti odsouzeného shledal účelovými, obecnými, resp. irelevantními, postupoval podle § 136 odst. 3 tr. řádu a vyhotovil usnesení bez odůvodnění, neboť se jedná o vykonávací řízení a stížnost není proti usnesení přípustná. Vedlejší účastník řízení se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

6. Ústavní soud zaslal vyjádření krajského soudu stěžovateli k replice. Stěžovatel k vyjádření krajského soudu uvedl, že je přesvědčen, že jeho argumenty uvedené v žádosti o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody jsou relevantní – splňuje podmínku stanovenou v § 327 tr. řádu, tedy že mu byl udělen trest vyhoštění, a že uvedl závažné důvody týkající se jeho rodiny i zajištěného zázemí pro případ propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a vyhoštění. Dodal, že je skutečností, že pokud by nebyl podal ústavní stížnost,

nedozvěděl by se ani, v čem krajský soud spatřuje nedostatky, pro které nevyhověl jeho žádosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen v souladu s požadavky kladenými § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí, vyžádaného spisu, vyjádření krajského soudu a repliky stěžovatele a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a do jejich rozhodovací činnosti může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzované věci takové porušení shledal, neboť obecný soud nijak neodůvodnil – a to ani písemně, ani ústně – proč byla stěžovatelova žádost zamítnuta.

10. Ústavní soud nejprve věnoval pozornost příslušné právní úpravě a shledal, že tr. řád umožňuje dle § 136 odst. 3 vyhotovit zjednodušené usnesení, které neobsahuje odůvodnění, a v případě usnesení vyhotovovaného ve vykonávacím řízení tak může soud prvního stupně učinit i tehdy, není-li proti takovému usnesení přípustná stížnost. Toto ustanovení aplikoval krajský soud při vydání napadeného rozhodnutí v projednávané věci. Z § 327 tr. řádu, na který krajský soud dále odkazoval, pak plyne, že soud může upustit od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku, jestliže odsouzený byl nebo má být vydán do cizího státu nebo předán cizímu státu podle části páté hlavy druhé zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, nebo vyhoštěn, přičemž proti tomuto rozhodnutí není přípustná stížnost.

11. Stěžovatel nebyl přítomen rozhodování soudu, neboť krajský soud v jeho věci rozhodoval v neveřejném zasedání podle § 240 tr. řádu – ten stanoví, že v neveřejném zasedání rozhoduje soud tam, kde není zákonem předepsáno, že se rozhoduje v hlavním líčení, veřejném zasedání nebo vazebním zasedání. Podle § 242 tr. řádu se neveřejné zasedání koná za stálé přítomnosti všech členů senátu a zapisovatele. Jiné osoby jsou z účasti na neveřejném zasedání vyloučeny.

12. Při vyhotovování usnesení měl krajský soud možnost vydat zjednodušené usnesení s odůvodněním či bez něj, což umožňuje § 136 odst. 3 tr. řádu. Ústavní soud však uvádí, že nejde o pravidlo, podle kterého soudy mají postupovat bez výjimky; na to upozornil Ústavní soud v prakticky stejné věci již v nálezu sp. zn. II. ÚS 3302/18. V tomto nálezu se zdůrazňuje, že zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) tr. řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně; tuto možnost lze využít v případech, pokud je žadateli vyhovováno, vznáší-li žadatel irelevantní argumenty nebo je-li jeho podání opakované či neodůvodněné. Dále Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 3302/18 uvedl, že pokud žadatel vznáší relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli své důvody, vedoucí k rozhodnutí, sdělit. V uvedeném nálezu Ústavní soud rovněž poukázal na skutečnost, že je-li soudu přiznána velmi široká diskrece, aniž by zákonodárce poskytl alespoň základní principy, kterými by se soud měl nechat vést při rozhodování podle § 327 odst. 1 písm. b) tr. řádu, je přinejmenším zvláštní, nemusí-li takové rozhodnutí být vždy

odůvodněno a není proti němu přípustná stížnost. Dodal, že předmětná právní úprava tak vytváří široký prostor pro potenciální libovůli či nezákonný postup a není v plném souladu s principy právního státu. Ke shodným závěrům pak Ústavní soud dospěl v i nálezu sp. zn. III. ÚS 2912/20 ze dne 2. 2. 2021 (N 21/104 SbNU 255).

13. Zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) tr. řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu vykládána i v posuzované věci. Skutečnost, že stěžovateli nebyly ani ústně, ani písemně sděleny důvody zamítavého rozhodnutí o jeho žádosti o upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, přestože uváděl relevantní důvody, vede Ústavní soud k závěru o nepřezkoumatelnosti rozhodnutí soudu a o porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. K opačnému závěru by Ústavní soud mohl dospět, pokud by stěžovatel svou žádost o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody vůbec neodůvodnil, opakovaně podával shodnou žádost, popřípadě pokud by uváděl důvody irelevantní – např. pokud by v žádosti pouze uvedl, že je za polovinou uloženého trestu, a proto podal žádost o upuštění od zbytku výkonu trestu odnětí svobody – tak tomu bylo v jiné věci, kterou Ústavní soud posuzoval pod sp. zn. II. ÚS 2817/20 a odmítl pro zjevnou neopodstatněnost. V usnesení sp. zn. II. ÚS 2817/20 ze dne 9. 2. 2021 Ústavní soud zdůraznil, že stěžovatel, který takto obecně svoji žádost odůvodnil, porušení svých ústavně zaručených práv neprokázal. K tomu Ústavní soud ve zmíněném usnesení zdůraznil, že mu nepřísluší argumentaci za navrhovatele dotvářet.

14. V posuzované věci však nešlo o žádost neodůvodněnou, o opakované podání či podání obsahující zcela nesouvisející argumenty. Stěžovatel se ve své žádosti opírá o tvrzení, že pro upuštění od výkonu zbytku trestu splnil zákonem stanovené formální podmínky, ve výkonu trestu se chová řádně (stejně jako předtím ve výkonu vazby), plní veškerý program zacházení, přijal svůj trest, domnívá se, že již trest splnil svůj účel a doplňuje další rodinné a sociální důvody pro upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

15. Krajský soud však jeho žádost zamítl a své rozhodnutí neodůvodnil, byť z vyjádření krajského soudu k ústavní stížnosti plyne, že krajský soud vzal při rozhodování v úvahu stěžovatelovy důvody uvedené v jeho žádosti, neztotožnil se však s nimi (např. hodnotí je jako nepravdivé, uvádí, co by stěžovatel měl doložit, apod.) a na základě této úvahy o stěžovatelově žádosti rozhodl. Takové rozhodnutí podle Ústavního soudu nenaplňuje požadavky na transparentnost a kontrolovatelnost soudních rozhodnutí a naopak poskytuje prostor libovůli v soudním rozhodování. Ústavní soud nehodlá na závěrech krajského soudu nic měnit, avšak připomíná, že uvedené důvody krajský soud do svého rozhodnutí neuvedl. Podstata projednávané věci neleží ve způsobu, jakým krajský soud hodnotí skutečnosti uvedené v žádosti stěžovatele, nýbrž v tom, že krajský soud stěžovateli své úvahy nesdělil v odůvodnění svého rozhodnutí. Uvedený postup má pro stěžovatele i důsledky v nejistotě, kdy se na soud dále obracet a např. i jaká změna chování by mohla pomoci úspěchu jeho případné další stížnosti.

16. Z uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným usnesením bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení zrušil. Krajský soud bude muset nově rozhodnout o žádosti stěžovatele podle § 327 odst. 1 písm. b) tr. řádu a alespoň stručně odůvodnit své rozhodnutí.

Č. 65
Zaplacení soudního poplatku po marném uplynutí lhůty
(sp. zn. Pl. ÚS 9/20 ze dne 30. března 2021; 193/2021 Sb.)

Právo na přístup k soudu je v čl. 36 odst. 1 Listiny formulováno tak, že „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva …“. Na této formulaci je podstatná podmínka, že práva se lze domáhat „stanoveným postupem“. Ústavní soud považuje „stanovený postup“ upravený v napadeném ustanovení za přísný, avšak ústavně konformní.

Každý poplatník nese vlastní odpovědnost za to, že se soudní poplatek dostane do dispozice soudu řádně a včas, bez ohledu na to, jaký způsob k jeho úhradě zvolí.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 9/20 dne 30. března 2021 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj), Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu Městského soudu v Praze na zrušení § 9 odst. 1 věty třetí zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění zákona č. 296/2017 Sb., za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Návrh na zrušení § 9 odst. 1 věty třetí zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění zákona č. 296/2017 Sb., která zní: „K zaplacení poplatku po marném uplynutí lhůty se nepřihlíží.“, se zamítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu návrhu a průběhu řízení u navrhovatele

1. Návrhem ze dne 27. 3. 2020 podaným na základě čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se Městský soud v Praze (dále též „navrhovatel“) domáhá zrušení ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále též „ZSP“ či „zákon o soudních poplatcích“), v rozsahu jeho třetí (poslední) věty znějící: „K zaplacení poplatku po marném uplynutí lhůty se nepřihlíží.“, která byla do § 9 odst. 1 doplněna zákonem č. 296/2017 Sb.

2. Z obsahu návrhu, jakož i vyžádaného soudního spisu vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 20 C 135/2018 Ústavní soud zjistil, že v tomto řízení se žalobce domáhá ochrany osobnosti, do níž měla žalovaná neoprávněně zasáhnout v rámci svého zpravodajství porušením zásady presumpce neviny.

3. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 20 C 135/2018-64 ze dne 26. 10. 2018, které bylo zástupci žalobce doručeno dne 31. 10. 2018, byl žalobce vyzván k zaplacení soudního poplatku za žalobu ve výši 20 000 Kč ve lhůtě do 15 dnů od doručení usnesení.

V průběhu této lhůty požádal žalobce o osvobození od soudních poplatků a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 20 C 135/2018-83 ze dne 16. 1. 2019 bylo žalobci osvobození od soudních poplatků v rozsahu 50 % přiznáno. Poté, co toto usnesení nabylo právní moci, byl žalobce prostřednictvím svého zástupce vyzván, aby ve lhůtě 15 dnů zaplatil soudní poplatek ve výši 10 000 Kč. Žalobci se dostalo poučení, že nebude-li soudní poplatek ve lhůtě zaplacen, bude řízení před soudem prvního stupně zastaveno. Výzva byla zástupci žalobce doručena dne 10. 4. 2019. Následně vydal Obvodní soud pro Prahu 2 usnesení č. j. 20 C 135/2018-86 ze dne 29. 7. 2019, jímž bylo řízení zastaveno podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích, neboť žalobce soudní poplatek za žalobu ve výši 10 000 Kč v dodatečně stanovené lhůtě nezaplatil.

4. Proti usnesení o zastavení řízení podal žalobce včasné odvolání. Řízení o tomto odvolání je u navrhovatele coby soudu odvolacího vedeno pod sp. zn. 22 Co 190/2019. Žalobce v něm namítá, že soudní poplatek za žalobu včas zaplatil dne 12. 4. 2019, a to poštovní poukázkou typu A. Vysvětluje, že se dne 6. 8. 2019 dotazoval na příslušné poště, zda a jakým způsobem by mohl platbu reklamovat, a že je ve spojení s účetní kanceláří Obvodního soudu pro Prahu 2 a snaží se situaci vyřešit. Dle svých slov udělal vše pro to, aby byl soudní poplatek řádně a včas uhrazen. K odvolání přiložil kopii ústřižku poštovní poukázky, z něhož plyne, že poukázal platbu soudního poplatku ve výši 10 000 Kč ve prospěch Obvodního soudu pro Prahu 2 dne 12. 4. 2019. K výzvě navrhovatele žalobce doplnil, že nejprve soudní poplatek ve výši 10 000 Kč zaplatil již dne 28. 1. 2019 a znovu tak učinil na základě výzvy soudu prvního stupně dne 12. 4. 2019. Česká pošta, ačkoli platby neprovedla, žalobce o této skutečnosti neinformovala a vyčkávala na uplatnění reklamace. O neprovedení obou plateb se tak žalobce dozvěděl až v souvislosti s doručením usnesení o zastavení řízení. Důvod k neprovedení plateb spočíval podle České pošty v neexistenci účtu. Poštovní poukázku typu A ze dne 28. 1. 2019 měla za žalobce vyplnit zaměstnankyně pošty. Žalobcova reklamace byla Českou poštou vyřízena dne 19. 8. 2019 a žalobci byla vrácena částka celkem 20 000 Kč. Žalobce nakonec úspěšně zaplatil soudní poplatek za žalobu ve výši 10 000 Kč dne 20. 8. 2019.

5. Navrhovatel ve svém návrhu uvedl, že se sám dotázal České pošty na okolnosti žalobcem uváděných plateb. Ve své odpovědi Česká pošta sdělila, že předmětné poukázky ve výši 10 000 Kč (jedna podaná na poště Plzeň 8 dne 28. 1. 2019 a jedna podaná na poště Plzeň 12 dne 12. 4. 2019) byly vyplaceny poštou Plzeň 8 dne 19. 8. 2019 zpět odesílateli na základě jeho reklamace dodání poukázané částky. Připsání částky 10 000 Kč adresátovi nemohlo být provedeno, neboť odesílatel uvedl na hlavním díle obou poukázek chybné číslo účtu adresáta. Chyba spočívala v tom, že odesílatel vepsal u obou poukázek na jejich hlavním díle předčíslí i číslo účtu do kolonky, kde má být uvedeno pouze číslo účtu. Z tohoto důvodu se jevilo číslo účtu jako nesprávné, a proto nemohly být poukázané částky připsány na účet Obvodního soudu pro Prahu 2. Dle navrhovatele není v dané věci sporu o tom, že řízení o žalobě bylo zastaveno pro nezaplacení soudního poplatku za situace, kdy žalobce udělal chybu při vyplňování poštovní poukázky. Nedopustil-li by se této chyby, zcela jistě by byl soudní poplatek včas zaplacen, neboť první platbu učinil žalobce ještě předtím, než byl k úhradě soudního poplatku vyzván po právní moci usnesení o částečném osvobození od soudních poplatků, a druhou platbu učinil obratem po obdržení této výzvy. Navrhovatel shrnul, že o tom, že došlo k popsané chybě při vyplňování obou poštovních poukázek, žalobce nevěděl, Česká pošta mu to sama nesdělila a reagovala až na jím učiněnou reklamaci poté, co bylo řízení zastaveno.

6. Navrhovatel má za to, že do účinnosti novely zákona o soudních poplatcích provedené zákonem č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, nebylo ani v soudní praxi pochyb o tom, že

soudní poplatek je možno účinně zaplatit až do okamžiku právní moci usnesení o zastavení řízení, tedy nejen do konce lhůty k odvolání proti tomuto usnesení, avšak také po celou dobu trvání případného odvolacího řízení proti tomuto usnesení. Dle navrhovatele za stávající úpravy, která se použije i v předmětné věci, nemůže ani soud prvního stupně, ani soud odvolací přihlédnout k tomu, z jakých důvodů nebyl soudní poplatek za žalobu zaplacen ve lhůtě žalobci k tomu poskytnuté. Taková právní úprava ovšem dle jeho názoru odporuje ústavnímu pořádku.

7. Navrhovatel vyjádřil pochopení pro důvody, pro něž bylo změněno ustanovení § 9 ZSP v odstavcích 1 a 7. Mělo jít o pobídku, aby účastníci řízení plnili svou poplatkovou povinnost bezodkladně a nespoléhali na to, že účinně mohou soudní poplatek zaplatit nejpozději v průběhu řízení o odvolání proti usnesení o zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku. Nehospodárnost vydávání usnesení o zastavení řízení jen proto, aby bylo následně rušeno či měněno, je dle navrhovatele evidentní. Nová právní úprava ovšem představuje vychýlení kyvadla do opačného extrému, a to svou nedůvodnou a neúnosnou tvrdostí. Vůbec totiž nebere v úvahu výjimečné situace, kdy poplatník nezavinil, že soudní poplatek nebyl soudu ve lhůtě zaplacen, respektive kdy míra zavinění na jeho nezaplacení je zanedbatelná, omluvitelná a zcela neadekvátní těžkým následkům, jež zastavení řízení může pro poplatníka představovat. K tomu navrhovatel dodal, že v souzené věci je očividné, že se žalobce poplatkové povinnosti vyhýbat nechtěl a že ani nechtěl nijak řízení zdržovat. Žalobce učinil jen tu zjevně omluvitelnou chybu, že číslo účtu napsal na poukázku dohromady s předčíslím. Jen z toho důvodu pošta platby neprovedla, a dokonce o tom žalobce sama ani neinformovala. Za tohoto stavu nelze dle názoru navrhovatele pokládat zastavení řízení bez možnosti jeho zvrácení za adekvátní následek, zejména vzhledem k dopadům, které z toho pro poplatníka vznikají.

8. V návaznosti na to navrhovatel předestřel, že vyplnil-li v dané věci žalobce chybně poukaz k úhradě, pak jindy může chybu způsobit sama pošta či banka, takže poplatníkovi nebude možno klást ani v nejmenším k tíži, že soudní poplatek nebyl ve stanovené lhůtě zaplacen. Stejně tak může dle navrhovatele dojít u poplatníka k nečekaným okolnostem, jako je například náhlé onemocnění, zranění a podobně, které úhradu soudního poplatku ve stanovené lhůtě znemožní. Na žádnou z těchto nečekaných událostí či chyb nepřičitatelných poplatníkovi úprava § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích ani jiná právní norma nepamatuje. Přitom následky zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku mohou být pro poplatníka zásadně negativní a mnohdy nenapravitelné; je-li zastaveno řízení o opravných prostředcích, pak už nové odvolatel vyvolat nemůže.

9. Navrhovatel se před předložením věci Ústavnímu soudu pokusil za užití všech možných výkladových pravidel vyložit použitelná ustanovení zákona o soudních poplatcích případně jiných právních norem způsobem umožňujícím změnu přezkoumávaného usnesení soudu prvního stupně tak, aby mohlo být v řízení o žalobě pokračováno, ovšem žádnou takovou cestu nenalezl. Zákon o soudních poplatcích je však výslovný, jednoznačný a žádné výjimky, včetně těch, jež předvídá ustanovení § 9 odst. 4 ZSP, nejsou v poměrech předmětné věci použitelné. Ani prominutí zmeškání lhůty k úhradě soudního poplatku nepřichází dle navrhovatele v úvahu, neboť jde o lhůtu propadnou.

10. Nemožnost zohlednění jakýchkoli omluvitelných důvodů v případě opožděné platby soudního poplatku a z toho nevyhnutelně plynoucí zastavení řízení představují dle názoru navrhovatele takové omezení přístupu k soudu a odepření spravedlnosti, že se ocitají v rozporu s ústavním pořádkem, konkrétně čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Pro napravení tohoto protiústavního stavu postačí odstranění poslední věty ustanovení § 9 odst. 1 ZSP, neboť po jejím zrušení bude moci Městský soud v Praze přihlédnout v předmětné věci k úhradě stanoveného soudního poplatku z pohledu právní úpravy a soudní praxe z doby před 30. 9. 2017. Navrhovateli dle jeho slov nejde v dlouhodobé

perspektivě o to, aby se kyvadlo úpravy opět vychýlilo do stejného stavu, který zde byl před tímto datem. Ani tento stav dle něj nebyl žádoucí, ovšem nebyl protiústavní, jako je stav nynější.

11. Závěrem se navrhovatel též zmínil o korespondenci vedené s Ministerstvem spravedlnosti v rámci mezirezortního připomínkového řízení týkajícího se novely zákona o soudních poplatcích, v níž Městský soud v Praze mimo jiné sdělil své připomínky k důsledkům, které v některých řízeních vyvolaly změny ustanovení § 9 odst. 1 ZSP provedené zákonem č. 296/2017 Sb. Již tehdy a právě se znalostí okolností nastalých ve věci sp. zn. 22 Co 190/2019 poukazoval na tutéž problematiku a zasazoval se o to, aby bylo možné po novelizaci přihlédnout k pozdnímu zaplacení soudního poplatku z omluvitelného důvodu, což ministerstvo dle navrhovatele nevyslyšelo s odkazem na nevhodnost provádění změn s ohledem na krátkou dobu platnosti nové úpravy.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud podle § 69 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal návrh Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“ a „Senát“) jako účastníkům řízení, jakož i vládě České republiky (dále jen „vláda“) a Veřejnému ochránci práv, již jsou oprávněni vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení.

13. Za Poslaneckou sněmovnu zaslal vyjádření její předseda, který uvedl, že návrh zákona č. 296/2017 Sb. obsahující napadené ustanovení zákona o soudních poplatcích byl předložen vládou. V té souvislosti popsal průběh jeho schvalování a uvedl, že norma byla přijata a vyhlášena na základě řádného postupu s tím, že je věcí Ústavního soudu, aby posoudil otázku namítané protiústavnosti napadeného ustanovení a vydal příslušné rozhodnutí.

14. Za Senát se vyjádřil jeho předseda, který rovněž popsal průběh schvalování předmětného návrhu zákona, jakož i nastínil stručnou genezi napadeného zákonného ustanovení. V té souvislosti podotkl, že změna ustanovení § 9 zákona o soudních poplatcích zůstala v pozadí zájmu Senátu, neboť materie, která je předmětem návrhu na zrušení, nebyla řečníky nikterak zmiňována. Předseda Senátu vyjádřil své přesvědčení, že Senát při projednávání návrhu zákona postupoval ústavně předepsaným způsobem a neshledal jeho rozpor s ústavním pořádkem. Závěrem uvedl, že je plně na Ústavním soudu, aby návrh posoudil a ve věci rozhodl.

15. Vláda ve svém zevrubném vyjádření nejprve zrekapitulovala vývoj právní úpravy a důvody, které vedly ke změně § 9 odst. 1 ZSP. Uvedla, že novela zákona o soudních poplatcích v podobě návrhu zákona č. 296/2017 Sb. obecně sledovala odstranění nejpalčivějších problémů, které se v praxi v civilním soudním řízení vyskytovaly. Kladla si za cíl zefektivnění soudního řízení, včetně odbřemenění soudů. Ministerstvo spravedlnosti jako iniciátor novely po konzultaci s obecnými soudy zjistilo, že v rámci postupu při placení soudních poplatků dochází ke zbytečnému zatěžování soudů. Podle předchozí úpravy byl poplatek splatný již s podáním návrhu na zahájení řízení, v praxi však k jeho zaplacení spolu s podáním nedocházelo. Mnohdy tomu bylo naopak. Přestože soud rozhodl o zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku, mohl žalobce poplatek zaplatit ještě ve lhůtě pro podání odvolání, respektive do doby, než usnesení soudu o zastavení řízení nabylo právní moci. Nastávala tak dle názoru vlády paradoxní situace, kdy soud na základě dodatečně zaplaceného poplatku musel vydat nové usnesení, kterým zrušil své původní usnesení o zastavení řízení, a v původním řízení následně pokračoval. Soudy prvního stupně tak byly pravidelně zatíženy dvěma zbytečnými procesními úkony navíc, a to usnesením o zastavení řízení a usnesením o zrušení usnesení o zastavení řízení.

16. V další části svého vyjádření se vláda zaměřila na tři východiska přezkumu ústavní konformity soudních poplatků, tedy na posouzení, zda omezení práva na přístup k soudu sleduje legitimní cíl, zda je mezi použitými prostředky a cíli rozumný vztah proporcionality a zda dané pravidlo nezasahuje do samotné podstaty práva na přístup k soudu. Vláda má za to, že všechny tři požadavky na soulad napadeného zákonného ustanovení s ústavním pořádkem jsou v daném případě splněny.

17. K otázce legitimního cíle vláda uvedla, že úprava, kterou došlo ke zrušení třetí dodatečné možnosti zaplatit soudní poplatek, měla za cíl zefektivnění řízení a odbřemenění soudů od výše uvedených zbytečných procesních úkonů. Jejím vedlejším jevem mělo být i zkrácení celkové délky soudního řízení.

18. K otázce přiměřenosti napadené právní úpravy vláda podotkla, že poplatková povinnost i nadále vzniká již s podáním žaloby, odvolání či dovolání. Nesplní-li žalobce tuto povinnost, umožní mu soud splnit předmětnou povinnost v dodatečné lhůtě, kterou mu k tomu ve výzvě určí. Žalobce má tedy druhou možnost poplatkovou povinnost splnit, a to na výzvu soudu. K tomu vláda poznamenala, že lhůta, již soud stanovuje pro zaplacení poplatku, je lhůtou procesní a soudcovskou. Není-li proto žalobce schopen lhůtu dodržet, může z vážných důvodů požádat soud o její další prodloužení. Právní úprava tu tedy umožňuje zohlednit konkrétní okolnosti případu a není nepřiměřeně přísná.

19. K otázce zachování podstaty práva na přístup k soudu vláda uvedla, vedle již zmíněných dvou příležitostí k zaplacení soudního poplatku, i to, že sám zákon o soudních poplatcích pamatuje na výjimečné situace, a příkladmo poukázala na ustanovení § 9 odst. 4 ZSP. V těchto situacích je dle jejího mínění nutno systematickým výkladem dovodit, že následky předvídané poslední větou § 9 odst. 1 ZSP, tj. že se k dodatečnému zaplacení soudního poplatku nepřihlíží, nenastávají. Vláda vzpomněla i další momenty, které dle jejího názoru zachovávají podstatu práva na přístup k soudu, a to právo na osvobození od soudního poplatku i skutečnost, že samotné zastavení řízení není rozhodnutím ve věci samé, které by bránilo podání nové žaloby či vyvolávalo jiné přímé negativní důsledky.

20. Vláda také připomněla, že Ústavní soud již měl příležitost se v několika případech zabývat návrhy na zrušení § 9 odst. 1 ZSP, přičemž jim nevyhověl s odůvodněním, že již samotná povinnost soudů vyzvat poplatníka k úhradě splatného soudního poplatku je do jisté míry beneficiem, protože poplatková povinnost je jednoznačně určena zákonem a žalobcům v zásadě nic nebrání, aby ji řádně splnili již při podání žaloby. Pokud tak neučiní, a dokonce tak neučiní ani v dodatečné lhůtě poskytnuté soudem, je zastavení řízení logickým a ústavně konformním důsledkem jejich pasivity. Odkázala i na vybraná rozhodnutí Ústavního soudu řešící obdobné situace, jako je ta, v níž se ocitl žalobce v navrhovatelem souzené věci.

21. V dalším se vláda soustředila na posouzení ústavnosti napadeného zákonného ustanovení prizmatem navrhovatelem souzené věci a dospěla k závěru, že i v poměrech tohoto konkrétního případu napadená právní úprava obstojí. Žalobce měl dle jejího názoru dostatečný prostor na to, aby soudní poplatek řádně uhradil. Zejména měl po druhé výzvě k jeho zaplacení zjistit, že v průběhu předchozí platby muselo dojít k chybě. Žalobce však po nepřevedené platbě nepátral a postupoval stejným způsobem jako poprvé, tedy pokusil se znovu vyplnit poštovní poukázku typu A, přičemž se znovu dopustil stejné chyby. K tomu by fakticky došlo i za předchozí právní úpravy s třemi příležitostmi k zaplacení soudního poplatku. Tyto své úvahy, jakož i svou ostatní argumentaci vláda ve svém vyjádření blíže rozvedla a navrhla, aby Ústavní soud návrh jako nedůvodný zamítl.

22. Veřejný ochránce práv Ústavnímu soudu sdělil, že ve smyslu § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu nevstoupí do řízení jako vedlejší účastník.

23. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení navrhovateli k replice. V ní navrhovatel setrval na své původní argumentaci a uvedl, že ho argumenty vlády nepřesvědčily. Takzvané tvrdostní klauzule jsou dle něj v procesním právu obvyklé

a nezaviněné či omluvitelné okolnosti jsou na mnoha místech zákona výslovně zmiňovány jako výjimka z pravidla. Taková úprava dle navrhovatele v napadené normě chybí a podle jasného vyjádření vlády zde chybí úmyslně. Navrhovatel dle svých slov upřednostňuje zrušení zákona právní cestou před jeho ohýbáním.

24. Ústavní soud ve věci nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci a současně nepokládal za nutné provádět dokazování. Konání ústního jednání přitom nepožadovali ani účastníci, ani vedlejší účastník řízení. Ústavní soud tedy od něj dle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu upustil.

III. Předpoklady meritorního posouzení návrhu

25. Ústavní soud konstatuje, že je příslušný k projednání návrhu, jenž je přípustný a i v ostatním splňuje všechny zákonem stanovené náležitosti.

26. Navrhovatel je rovněž k podání návrhu na zrušení napadeného zákonného ustanovení aktivně legitimován podle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu a čl. 95 odst. 2 Ústavy. Přímou aplikací napadeného ustanovení zákona o soudních poplatcích nastává v předmětném odvolacím řízení vedeném před navrhovatelem následek, který navrhovatel shledává neústavním, tedy nevyhnutelnost potvrzení odvoláním dotčeného rozhodnutí nalézacího soudu o zastavení řízení jako věcně správného. Zrušení napadeného zákonného ustanovení by navrhovateli umožnilo přihlédnout k zaplacení soudního poplatku žalobcem i po uplynutí lhůty pro jeho uhrazení, a tím mu zároveň umožnilo odlišné rozhodnutí ve věci.

IV. Přezkum procedury přijetí napadené právní úpravy

27. Ústavní soud je podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., v řízení o kontrole norem povinen posoudit, zda napadený zákon (resp. jeho jednotlivé ustanovení) byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

28. Ústavní soud kontrolu ústavnosti procedury přijetí zákona č. 296/2017 Sb., jímž bylo do ustanovení § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích vloženo nyní napadené ustanovení, provedl již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18 ze dne 30. 6. 2020 (N 138/100 SbNU 512), vyhlášeném ve Sbírce zákonů pod č. 327/2020 Sb., a dospěl v něm k závěru, že uvedený zákon byl přijat ústavně předepsaným postupem, byl podepsán příslušnými ústavními činiteli a řádně vyhlášen. V podrobnostech lze na odůvodnění citovaného nálezu pro stručnost odkázat (viz zejména body 24 a 25 citovaného nálezu).

V. Znění příslušné části zákona a napadeného ustanovení

§ 8

Placení poplatků

(1) Správu placení poplatků vykonává příslušný soud nebo správa soudu podle § 3.

(2) Poplatky jsou příjmem státního rozpočtu.

(3) Poplatky se platí na účet zřízený u České národní banky pro soud příslušný podle § 3 (dále jen „účet soudu“).

(4) Poplatky, které nejsou vyšší než 5 000 Kč, lze platit kolkovými známkami; toto ustanovení se nepoužije, vznikla-li poplatková povinnost podáním návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu. Poplatek za zápis skutečnosti do veřejného rejstříku provedený notářem nelze platit kolkovými známkami.

§ 9

Následky nezaplacení poplatku

(1) Nebyl-li poplatek za řízení splatný podáním návrhu na zahájení řízení, odvolání, dovolání nebo kasační stížnosti zaplacen, soud vyzve poplatníka k jeho zaplacení ve lhůtě, kterou mu

určí v délce alespoň 15 dnů; výjimečně může soud určit lhůtu kratší. Po marném uplynutí této lhůty soud řízení zastaví. **K zaplacení poplatku po marném uplynutí lhůty se nepřihlíží.**
(2) Zjistí-li odvolací soud poté, co mu byla věc předložena k rozhodnutí o odvolání, že nebyl zaplacen poplatek splatný podáním odvolání, vyzve poplatníka k jeho zaplacení ve lhůtě, kterou mu určí v délce alespoň 15 dnů; výjimečně může odvolací soud určit lhůtu kratší. Po marném uplynutí této lhůty odvolací soud řízení zastaví. K zaplacení poplatku po marném uplynutí lhůty se nepřihlíží. Obdobně se postupuje při řízení před dovolacím soudem.
(3) Soud poplatníka ve výzvě poučí o tom, že řízení zastaví, jestliže poplatek nebude ve stanovené lhůtě zaplacen.
(4) Pro nezaplacení poplatku soud řízení nezastaví,
a) začal-li již jednat o věci samé,
b) vznikla-li povinnost zaplatit poplatek poplatníku, kterému soud v řízení ustanovil opatrovníka jako účastníku, jehož pobyt není znám nebo jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině,
c) je-li nebezpečí z prodlení, v jehož důsledku by poplatníku mohla vzniknout újma, a poplatník ve lhůtě určené soudem ve výzvě podle odstavců 1 a 2 sdělí soudu okolnosti, které toto nebezpečí osvědčují, a doloží, že bez své viny nemohl poplatek dosud zaplatit,
d) došlo-li k rozšíření návrhu na zahájení řízení v téže věci nebo rozšířil-li poplatník odvolání nebo dovolání poté, co soud začal jednat o věci samé.
(5) O tom, že jsou splněny podmínky uvedené v odstavci 4 písm. c), rozhodne soud usnesením, které není třeba doručovat.
(6) V případech uvedených v odstavci 4 rozhoduje soud o uložení povinnosti zaplatit poplatek spolu s rozhodnutím, jímž se řízení končí. Obdobně postupuje soud i v případě ručitele za zaplacení poplatku za řízení ve věcech veřejného rejstříku nebo za řízení o jmenování likvidátora právnické osoby zahájená bez návrhu (§ 2 odst. 9).
(7) Nabude-li usnesení o zastavení řízení pro nezaplacení poplatku právní moci, zaniká poplatková povinnost.

(Pozn. red.: napadené ustanovení bylo zvýrazněno Ústavním soudem.)

VI. Věcný přezkum návrhu

29. Ústavní soud zvážil argumentaci navrhovatele, účastníků, vedlejšího účastníka řízení, jakož i poměry navrhovatelem souzené věci a dospěl k závěru, že návrh není důvodný.

30. Ústavní soud se již ve své rozhodovací praxi vyjádřil k napadené právní úpravě po novelizaci zákona o soudních poplatcích provedené zákonem č. 296/2017 Sb., a to v rámci četných řízení o ústavních stížnostech. S některými z těchto ústavních stížností byly spojeny právě i návrhy na zrušení ustanovení § 9 odst. 1 ZSP, ať již celého tohoto ustanovení, anebo jen v rozsahu navrhovatelem rozporované poslední věty. V usnesení sp. zn. IV. ÚS 1334/18 ze dne 15. 5. 2018 Ústavní soud dospěl k závěru, že znění zákona je v dotčené poslední větě § 9 odst. 1 ZSP jednoznačné a neumožňuje odchylný výklad. K tomu Ústavní soud doplnil, že již samotná povinnost soudů vyzvat poplatníka k úhradě splatného soudního poplatku je do jisté míry beneficiem, jelikož poplatková povinnost je jednoznačně určena zákonem a poplatníku v zásadě nic nebrání, aby ji řádně splnil již při podání poplatného úkonu. Pokud tak neučiní, a dokonce tak neučiní ani v dodatečné lhůtě poskytnuté soudem, je zastavení řízení logickým a ústavně konformním důsledkem jeho pasivity.

31. K týmž závěrům se Ústavní soud záhy přihlásil i v usnesení sp. zn. I. ÚS 1335/18 ze dne 20. 6. 2018, v němž svoji argumentaci dále rozvedl. Jednak poukázal na možnost vyhnout se negativnímu následku zastavení řízení postupem dle § 9 odst. 4 písm. c) ZSP, tedy včasným vysvětlením důvodů, pro které poplatník dosud nemohl poplatek zaplatit, jednak se blíže vyjádřil k propadné náhradní lhůtě k zaplacení soudního poplatku. Její stanovení

neoznačil za svévolné, ba naopak v ní shledal sjednocení postupu, který lze od soudu při nezaplacení soudního poplatku očekávat. Ústavní soud konkrétně vyzdvihl, že přijetím nové právní úpravy došlo oproti předchozímu stavu k novému stanovení minimální patnáctidenní délky této soudcovské lhůty (ledaže jsou dány výjimečné důvody pro určení lhůty kratšího trvání). Dále byl sjednocen samotný následek nesplnění povinnosti zaplatit soudní poplatek včas. V té spojitosti Ústavní soud s odkazem na dikci § 9 odst. 7 ZSP, ve znění účinném do 29. 9. 2017, připomněl existenci do té doby rozdílného zacházení s poplatníky v civilním soudním řízení a poplatníky v soudním řízení správním. Zatímco v civilním soudnictví nemělo nesplnění zákonné poplatkové povinnosti i přes výzvu soudu negativní následky, pokud poplatník soudní poplatek zaplatil do konce lhůty k odvolání proti usnesení o zastavení řízení, ve správním soudnictví měl poplatník možnost zaplatit pouze do právní moci usnesení o zastavení řízení. Tento okamžik typicky připadá na konec dne, kdy mu je toto usnesení doručeno, jelikož opravný prostředek proti tomuto usnesení, jenž by měl ze zákona odkladný účinek, soudní řád správní nezná.

32. Ústavní soud zopakoval výše nastíněný náhled na ústavní konformitu nového znění § 9 odst. 1 ZSP v nálezu sp. zn. I. ÚS 2535/18 ze dne 21. 5. 2019 (N 88/94 SbNU 148), v němž označil tuto právní úpravu za ústavně přijatelnou (srov. zejména bod 10 citovaného nálezu). Na týchž závěrech pak Ústavní soud setrval v celé řadě pozdějších rozhodnutí (srov. usnesení ve věcech sp. zn. III. ÚS 841/19 ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. I. ÚS 2502/18 ze dne 13. 8. 2019, sp. zn. III. ÚS 1074/20 ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. I. ÚS 2021/19 ze dne 3. 9. 2019, sp. zn. III. ÚS 1588/20 ze dne 16. 6. 2020, sp. zn. I. ÚS 2877/20 ze dne 3. 11. 2020 aj., veřejně dostupná, jako další zde odkazovaná rozhodnutí Ústavního soudu, na internetové adrese https://nalus.usoud.cz). Ze stručného přehledu této judikatury zřetelně plyne, že napadené zákonné ustanovení dosud u Ústavního soudu nevyvolalo žádné pochybnosti o jeho souladu s ústavním pořádkem.

33. Právo na přístup k soudu je v čl. 36 odst. 1 Listiny formulováno tak, že „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva …“. Na této formulaci je podstatná podmínka, že práva se lze domáhat „stanoveným postupem“. Jak je přitom patrné ze shora předestřené argumentace zaujaté Ústavním soudem v citovaných rozhodnutích, Ústavní soud považuje „stanovený postup“ upravený v napadeném ustanovení za přísný, avšak ústavně konformní. A to ve světle kombinace několika vzájemně souvisejících faktorů.

34. Prvním z nich je poskytnutí dostatečného prostoru pro splnění poplatkové povinnosti. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti opakovaně zdůrazňuje, že povinnost hradit soudní poplatky a dodržovat procesní lhůty je standardní podmínkou řádného vedení soudního řízení, a je proto na poplatníkovi, aby lhůty stanovené soudem v přiměřené délce dodržel a svou povinnost zaplacení soudního poplatku za podaný návrh řádně splnil [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 2/07 ze dne 13. 11. 2007 (N 193/47 SbNU 539), usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1286/16 ze dne 24. 5. 2016 či sp. zn. II. ÚS 438/18 ze dne 17. 4. 2018]. Základním východiskem je přitom okolnost, že poplatková povinnost zásadně vzniká již podáním návrhu na zahájení řízení soudu (§ 4 odst. 1 ZSP) a jeho uhrazení teprve k výzvě soudu je sice možnost zákonem aprobovaná, nikoliv však předpokládaná jako prvotní. Žalobce (navrhovatel) tak má ve skutečnosti k dispozici dvě příležitosti, dva „pokusy“ k uhrazení soudního poplatku. Závěr o nepřiměřeném omezení přístupu k soudu, a tím o protiústavnosti napadeného ustanovení, nelze učinit na základě faktu, že předchozí právní úprava poskytovala tři „pokusy“ namísto současných dvou.

35. Druhým významným prvkem je zakotvení minimální délky trvání soudem určené náhradní lhůty ke splnění poplatkové povinnosti pro případ, že poplatník nesplnil svoji poplatkovou povinnost již s podáním návrhu na zahájení řízení. Podle předchozí právní úpravy mohl soud ve výzvě poplatníkovi k dodatečnému zaplacení soudního poplatku určit lhůtu v zásadě dle své úvahy, protože její délku zákon nestanovil. Ačkoliv i za účinnosti této

úpravy byl soud povinen přihlížet k okolnostem konkrétního případu tak, aby poplatník nebyl nedůvodně krácen na svém právu na přístup k soudu, tedy zejména se měl vystříhat určení lhůt nepřiměřeně krátkých, nelze přehlédnout, že stanovení minimální délky trvání předmětné lhůty podle nové právní úpravy přispívá k jednotnějšímu postupu soudů, a tím celkově i rovnějšímu, spravedlivějšímu zacházení s poplatníky soudních poplatků. I nová právní úprava umožnuje soudu určit lhůtu kratší než 15 dnů, může se tak ovšem stát pouze ve výjimečných případech. Případnou protiústavnost délky soudem určené náhradní lhůty pro zaplacení soudního poplatku je nutno zkoumat v každém jednotlivém případě zvlášť s přihlédnutím k jeho jedinečným okolnostem (viz bod 8 vzpomenutého usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1335/18). Rovněž je třeba zmínit, že předmětná lhůta je lhůtou soudcovskou. Není-li žalobce schopen lhůtu dodržet, může z vážných důvodů zavčas požádat soud o její další prodloužení.

36. Třetí významný faktor tkví v existenci vícero způsobů placení soudního poplatku, konkrétně v trojí možnosti způsobu jeho úhrady, jehož volba usnadňuje poplatníkovi splnění jeho poplatkové povinnosti. Výběr způsobu placení poplatku je na poplatníkovi, přičemž soud nemůže přikázat hrazení poplatku určitým způsobem, umožňuje-li zákon i formu jinou. Výchozím, zákonem upřednostňovaným způsobem úhrady soudního poplatku je platba na bankovní účet zřízený u České národní banky pro příslušný soud (§ 8 odst. 3 ZSP). Děje se tak buď bankovním převodem na tento účet, anebo alternativně prostřednictvím poštovní poukázky. Další možností je zaplacení soudního poplatku v hotovosti na pokladně soudu. Třetí způsob pak spočívá v placení kolkovými známkami, byť s omezeními plynoucími z ustanovení § 8 odst. 4 ZSP. Ve vazbě na posledně zmíněný způsob placení soudních poplatků se sluší zmínit, že náhradní lhůta ke splnění poplatkové povinnosti je lhůtou procesněprávní, a nikoli hmotněprávní, a to i po novelizaci zákona o soudních poplatcích provedené zákonem č. 296/2017 Sb. K tomuto názoru dospěl Ústavní soud v nálezech sp. zn. I. ÚS 2535/18 ze dne 21. 5. 2019, sp. zn. I. ÚS 2025/19 ze dne 21. 4. 2020 (N 71/99 SbNU 383) a sp. zn. IV. ÚS 322/20 ze dne 2. 6. 2020 (N 116/100 SbNU 306), v nichž vyslovil, že lhůta k zaplacení soudního poplatku je zachována, byly-li posledního dne této lhůty kolkové známky předány k poštovní přepravě. Naproti tomu v případě bezhotovostního převodu splní účastník svou poplatkovou povinnost až okamžikem, kdy byla platba připsána na účet příslušného soudu, a při zaplacení soudního poplatku v hotovosti na pokladně soudu dnem, v němž zde platbu provedl. V těchto otázkách je judikatura Ústavního soudu (ve shodě s judikaturou Nejvyššího soudu) ustálena (viz např. usnesení ve věcech sp. zn. I. ÚS 2035/20 ze dne 21. 10. 2020, sp. zn. II. ÚS 4093/19 ze dne 11. 5. 2020 a sp. zn. III. ÚS 1348/19 ze dne 3. 6. 2019).

37. Čtvrtý prvek Ústavní soud spatřuje v možnosti žalobce (navrhovatele) odvrátit následek nezaplacení soudního poplatku v náhradní lhůtě, kterou mu nabízí především ustanovení § 9 odst. 4 písm. c) ZSP. Dle něj soud pro nezaplacení poplatku řízení nezastaví, je-li tu nebezpečí z prodlení, v jehož důsledku by poplatníku mohla vzniknout újma, a poplatník v náhradní lhůtě určené soudem k dodatečnému splnění poplatkové povinnosti sdělí soudu okolnosti, které toto nebezpečí osvědčují, a doloží, že bez své viny nemohl poplatek dosud zaplatit. Toto zákonné ustanovení tedy poněkud mírní jinak striktní následek nezaplacení soudního poplatku v dodatečné lhůtě určené soudem.

38. S navrhovatelem lze souhlasit v tom, že uvedené ustanovení nepomýšlí na všechny případy nebezpečí z prodlení, v jehož důsledku by poplatníku mohla vzniknout újma. Zvláště se to bude týkat situací, v nichž poplatník není z objektivního hlediska vůbec schopen sdělit soudu okolnosti osvědčující nebezpečí z prodlení, v jehož důsledku by mu mohla vzniknout újma, kupříkladu následkem vážné hospitalizace. Ústavní soud nicméně v té spojitosti znovu zdůrazňuje, že samotná existence náhradní lhůty pro zaplacení soudního poplatku již představuje pro poplatníka jisté dobrodiní, poněvadž zákon předpokládá, že soudní poplatek

uhradí řádně s podáním návrhu na zahájení řízení, tedy okamžikem jeho splatnosti (§ 7 odst. 1 ZSP). Z toho lze dovodit, že poplatník, který není schopen pro závažnou a jím nezaviněnou překážku (jako by tomu bylo v případě zmíněné hospitalizace) provést úhradu soudního poplatku, zpravidla nebude schopen podat ani samotný návrh na zahájení řízení, neboť jde o úkony souběžné. Poplatník by se obecně neměl spoléhat na to, že při poskytnutí soudem druhé příležitosti zaplatit soudní poplatek nenastanou žádné, byť i pochopitelné komplikace, popřípadě že je bude možno vždy nějakou cestou odstranit a opožděné zaplacení soudního poplatku napravit.

39. Konečně pátý, a nikoli zanedbatelný faktor se odráží v následku nezaplacení soudního poplatku nebo jeho uhrazení po uplynutí lhůty k tomu určené, k němuž se podle napadeného ustanovení zákona o soudních poplatcích nepřihlíží. Tímto následkem je zastavení řízení zahájeného příslušným návrhem. Zastavení řízení totiž pro žalobce (navrhovatele) nepředstavuje překážku věci pravomocně rozhodnuté (rozsouzené), takže mu nic nebrání, aby návrh podal znovu. Nebezpečí tu však hrozí v souvislosti s možným promlčením práva a také u zastavení řízení o opravném prostředku. K prvnímu zmíněnému nebezpečí lze odkázat na zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* (práva náležejí bdělým). Je tedy na každém, aby se svých práv domáhal pokud možno včas.

40. Z právě vyloženého se podává, že Ústavní soud napadenou právní úpravu dlouhodobě shledává legitimní, přiměřenou i rozumnou. Ústavní soud přitom nemá důvod se od tohoto názoru odchýlit ani na podkladě případu souzeného navrhovatelem. Podstatou jím řešeného problému je opakovaná chyba při placení soudního poplatku poštovními poukázkami. Ta vznikla tím, že na hlavním díle obou poukázek bylo chybné číslo účtu adresáta (u obou poukázek bylo předčíslí i číslo účtu vepsáno do kolonky, kde má být uvedeno pouze číslo účtu, nikoli jeho předčíslí), takže poukázané částky nemohly být připsány na účet Obvodního soudu pro Prahu 2. Ústavní soud již ve své judikatuře řešil případy, v nichž se poplatníci (ať již sami, nebo za pomoci druhých) dopustili srovnatelného pochybení, avšak nepřiznal jim ústavněprávní rozměr.

41. V usnesení sp. zn. III. ÚS 632/20 ze dne 24. 11. 2020 se zabýval případem, kdy se stěžovatelé jali hradit soudní poplatek poštovní poukázkou, přičemž zaměstnankyně pošty při zadávání příkazu neoddělila předčíslí a vlastní číslo bankovního účtu, pročež ani nemohla být platba na správný účet připsána. Ústavní soud podotkl, že ač lze tvrzené pochybení zaměstnankyně pošty shledat politováníhodným, stěžovatelé si mohli a měli číslo bankovního účtu, na nějž byla platba odeslána, zkontrolovat, a chybu tak mohli včas odhalit a následným problémům předejít. Řízení před Ústavním soudem pak neslouží k tomu, aby tuto běžnou životní opatrnost nahrazovalo (bod 11 citovaného usnesení). Obdobně v usneseních sp. zn. I. ÚS 2661/20 ze dne 22. 9. 2020 a sp. zn. II. ÚS 1789/20 ze dne 30. 6. 2020 dal Ústavní soud zřetelně najevo, že nedbalost či technická chyba, k níž dojde na straně banky nebo právního zástupce poplatníka, nemůže být zvláštním důvodem pro odklon od dosavadní judikatury.

42. V usneseních sp. zn. III. ÚS 1308/20 ze dne 16. 6. 2020 a sp. zn. IV. ÚS 2774/19 ze dne 11. 11. 2019 Ústavní soud řešil případy zprostředkované úhrady soudního poplatku třetí osobou (třiaosmdesátiletou matkou stěžovatele, resp. zaměstnancem banky, který zpracovával telefonický příkaz k úhradě). I zde Ústavní soud konstatoval, že bylo na stěžovateli, případně jeho právním zástupci, aby zajistil, že v dodatečně určené patnáctidenní lhůtě bude soudní poplatek uhrazen řádně. Nechal-li třetí osobu, aby za něj zaplatila soudní poplatek, aniž si ověřil, zda k jeho včasnému a řádnému zaplacení skutečně došlo, sám si způsobil naříkané důsledky, nepostupoval-li v duchu shora připomenuté zásady, že práva náležejí bdělým.

43. Z právě uvedeného je zřejmé, že navrhovatelem předložená situace se nevymyká případům v judikatuře Ústavního soudu dosud řešeným. Nadto žalobce se v navrhovatelem souzené věci dopustil pochybení hned dvakrát. Po zjištění, že k úhradě soudního poplatku napoprvé nedošlo, postupoval stejným způsobem jako poprvé, tedy pokusil se znovu vyplnit

poštovní poukázku typu A, přičemž se znovu dopustil stejné chyby. Z vyjádření navrhovatele ani ze spisového materiálu přitom nevyplývá, že by se žalobce po druhé výzvě k zaplacení soudního poplatku snažil zjistit, co bylo příčinou neúspěchu první platby. Tím spíše jsou na jeho případ použitelné a přenositelné úvahy vyjádřené v rozhodnutích citovaných v předchozích odstavcích. Jejich stěžejní poselství spočívá v tom, že každý poplatník nese vlastní odpovědnost za to, že se soudní poplatek dostane do dispozice soudu řádně a včas, bez ohledu na to, jaký způsob k jeho úhradě zvolí.

44. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadená právní úprava § 9 odst. 1 věty poslední zákona o soudních poplatcích je v souladu s ústavním pořádkem, pročež návrh na její zrušení podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 66
Odmítnutí dovolání pro vady, ačkoli splňuje údaje o přípustnosti
(sp. zn. IV. ÚS 2071/20 ze dne 30. března 2021)

Nejvyšší soud při posuzování, zda jsou v dovolání obsaženy údaje o jeho přípustnosti, musí vycházet z celého obsahu dovolání a k otázce, zda je v dovolání vymezena „ustálená rozhodovací praxe“, od níž se měl odvolací soud odchýlit, nesmí Nejvyšší soud přistupovat přepjatě formalisticky, aby nedošlo k porušení základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Josefa Fialy ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Z. S., zastoupené JUDr. Hanou Rámešovou, advokátkou, sídlem Skácelova 2792/34, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 č. j. 25 Cdo 1407/2020-335, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Nemocnice Ivančice, příspěvkové organizace, sídlem Široká 390/16, Ivančice, zastoupené JUDr. Ing. Lukášem Prudilem, Ph.D., advokátem, sídlem Bašty 416/8, Brno, jako vedlejší účastníce řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 č. j. 25 Cdo 1407/2020-335 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 č. j. 25 Cdo 1407/2020-335 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

1. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Nejvyššího soudu s tvrzením, že jím došlo k porušení jejích ústavně zaručených základních práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a napadeného usnesení se podává, že se stěžovatelka u Okresního soudu Brno-venkov (dále jen „okresní soud“) domáhala po vedlejší účastnici zaplacení částky 800 000 Kč jako úhrady za bolestné a ztížení společenského uplatnění v souvislosti s gynekologickou operací, která skončila zdravotními komplikacemi. Okresní soud rozhodl mezitímním rozsudkem ze dne 21. 2. 2017 sp. zn. 14 C 117/2013 tak, že základ nároku stěžovatelky je dán. Vyšel ze zjištění, že stěžovatelka se u vedlejší účastnice podrobila gynekologické operaci, kdy po následné revizi dutiny bylo s odstupem téměř tří týdnů zjištěno, že došlo k přeříznutí močovodu stěžovatelky a jeho obsah po celou dobu vytékal do dutiny břišní. V důsledku toho je stěžovatelka v plném invalidním důchodu, trpí chronickým

postižením páteře, je nucena užívat léky na bolest a na snížení vysokého pulzu, antidepresiva, inkontinenční a další léčebné pomůcky.

3. Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) následně jako soud odvolací rozsudkem ze dne 24. 1. 2018 sp. zn. 44 Co 282/2017 (dále jen „první rozsudek krajského soudu“) mezitímní rozsudek okresního soudu potvrdil, až na výrok o základu nároku stěžovatelky na náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, a v tomto rozsahu rozsudek okresního soudu zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení. Odlišně od soudu prvního stupně měl totiž krajský soud za to, že přerušení močovodu je vždy nesouladné s postupem *lege artis*.

4. Nejvyšší soud k dovolání vedlejší účastnice první rozsudek krajského soudu zrušil rozsudkem ze dne 18. 4. 2019 sp. zn. 25 Cdo 3386/2018 (dále také jen jako „první rozhodnutí Nejvyššího soudu“). Nejvyšší soud v odůvodnění citovaného rozsudku konstatoval, že dospěl-li krajský soud k závěru, že přerušení močovodu je bez ohledu na okolnosti konkrétního případu vždy a bez dalšího postupem *non lege artis*, jde o závěr zjevně nesprávný. Jestliže – na rozdíl od okresního soudu – krajský soud nezkoumal možnost, jak i přes jinak *lege artis* poskytování zdravotní péče mohlo v případě operačního zákroku, tak při následné pooperační péči, jít o postup *vitium artis* ve smyslu nezaviněného porušení právní povinnosti, je podle Nejvyššího soudu právní závěr, že vedlejší účastnice porušila právní povinnost, závěrem předčasným, a proto taktéž nesprávným.

5. Vázán uvedeným právním názorem Nejvyššího soudu, rozhodl krajský soud rozsudkem ze dne 27. 11. 2019 sp. zn. 44 Co 282/2017 (dále jen „druhý rozsudek krajského soudu“) tak, že rozsudek okresního soudu v části výroku o danosti základu nároku stěžovatelky na náhradu újmy na zdraví (bolestného, ztížení společenského uplatnění a náhrady za ztrátu na výdělku po dobu i po skončení pracovní neschopnosti) změnil tak, že se žaloba stěžovatelky zamítá.

6. Stěžovatelka podala proti druhému rozsudku krajského soudu dovolání, které Nejvyšší soud odmítl z důvodu, že dovolání stěžovatelky neobsahuje zákonem požadované údaje, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Stěžovatelka podle Nejvyššího soudu pouze cituje § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, tj. že věc má být posouzena jinak, aniž by stěžovatelka konkrétně rozvedla, v čem je tento důvod přípustnosti naplněn.

7. Tento potřebný údaj nelze podle Nejvyššího soudu dovodit ani z dalšího obsahu dovolání. Nadto Nejvyšší soud dále konstatuje, že dovolání stěžovatelky nevymezuje ani dovolací důvod způsobem uvedeným v § 241 odst. 3 občanského soudního řádu, protože stěžovatelka neoznačuje právní otázku, kterou měl odvolací soud posoudit nesprávně. Námitky stěžovatelky směřují výlučně proti skutkovému stavu, jak jej zjistil krajský soud v návaznosti na okresní soud, způsobilým dovolacím důvodem je však pouze nesprávné právní posouzení věci.

8. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti nesouhlasí se závěrem Nejvyššího soudu a je přesvědčena, že její dovolání požadavkům na vymezení předpokladů přípustnosti dovolání základním způsobem dostálo, a poukazuje v této souvislosti na stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.) a související judikaturu. Konkrétně stěžovatelka ve své ústavní stížnosti odkazuje na tu část svého dovolání, ve které je uvedeno, že přípustnost svého dovolání dovozuje z § 237 občanského soudního řádu, neboť se domnívá, že právní otázka týkající se základu jejího nároku na náhradu škody na zdraví má být dovolacím soudem posouzena jinak. Dále s ohledem na to, že v dovolání poukazovala na nesprávné právní posouzení ze strany krajského soudu právě ohledně právní otázky v postupu *vitium artis*, bylo z její strany dostatečně uvedeno, v čem spočívá nesprávnost právního posouzení krajského soudu. Nejvyšší soud ale podle stěžovatelky přistoupil k posouzení jejího dovolání více než

formalisticky, což vedlo k tomu, že nebylo rozhodnuto o jejím dovolání ve věci samé, a že jí tak svým postupem Nejvyšší soud neposkytl očekávanou soudní ochranu.

II. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení

9. Ústavní soud vyzval Nejvyšší soud jako účastníka řízení a Nemocnici Ivančice jako vedlejší účastnici řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že již ve svém napadeném rozhodnutí náležitě vysvětlil, z jakých důvodů měl dovolání stěžovatelky za stižené vadami bránícími jeho projednání. Podle Nejvyššího soudu stěžovatelka ve svém dovolání otázku vyhovující požadavkům § 237 občanského soudního řádu nepředestřela a i z podané ústavní stížnosti lze usuzovat, že za právní otázku ve smyslu uvedeného ustanovení mylně pokládá posouzení předmětu sporu jako takové, tedy výsledek aplikace práva na konkrétní věc. Ústavní stížnost je proto podle Nejvyššího soudu zjevně neopodstatněná a je namístě ji odmítnout.

11. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření souhlasí se závěrem Nejvyššího soudu o absenci vymezení přípustnosti dovolání stěžovatelky ve smyslu § 237 občanského soudního řádu. K tomu uvádí, že se stěžovatelka v rámci svého dovolání omezila na strohé konstatování, že právní otázka týkající se základu jejího nároku na náhradu škody na zdraví by měla být dovolacím soudem „posouzena jinak“, aniž by stěžovatelka vymezila, kterou dříve vyřešenou právní otázku by měl dovolací soud vyřešit jinak, a aniž by uvedla argumentaci, proč by dovolací soud měl právě tuto právní otázku požadovaným způsobem posoudit. Závěrem svého vyjádření vedlejší účastnice navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

12. S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslaných vyjádření nebylo třeba je rozesílat na vědomí a k případné k replice stěžovatelce, neboť v nich nebyly ve vztahu k nyní posuzované věci uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud se nejprve zabýval splněním procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost je přípustná (stěžovatelka neměla k dispozici jiné zákonné procesní prostředky k ochraně práva dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud se seznámil s argumentací stěžovatelky, vyjádřeními účastníka řízení a vedlejší účastnice řízení a obsahem příslušného spisu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

16. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (případně u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Součástí tohoto postupu jsou veškeré zákonem stanovené požadavky kladené na účastníka řízení, jež musí být z jeho strany splněny, aby soud mohl rozhodnout v jeho věci a aby při tom mohl zohlednit jím předestřená tvrzení a důkazy. Tyto požadavky mají sloužit především zajištění řádného chodu spravedlnosti a ochraně právní jistoty účastníků právních vztahů. Jednotlivě ani ve svém celku zároveň nesmí představovat takové omezení přístupu k soudu, které by se práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) dotýkalo v samotné jeho podstatě tím, že by fakticky znemožňovalo jeho uplatnění [například nález ze dne 25. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 281/04 (N 165/38 SbNU 319);

všechna rozhodnutí Ústavního soudu uvedená v tomto nálezu jsou veřejně přístupná na https://nalus.usoud.cz]. Jsou-li v konkrétním případě splněny předpoklady projednání návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající základnímu právu na soudní ochranu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

17. Uvedená východiska se uplatní i ve vztahu k dovolání podle občanského soudního řádu. Z ústavního pořádku sice nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku (zřejmě by obstála i právní úprava, která by takovéto prostředky nepřipouštěla vůbec), pakliže je však právní řád připouští, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Výjimkou není ani rozhodování dovolacího soudu o tom, zda dovolání má obsahové náležitosti podle § 241a odst. 2 a 3 občanského soudního řádu. Pokud by je nemělo, byl by dán důvod pro jeho odmítnutí podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu pro vady, které nebyly odstraněny ve lhůtě podle § 241b odst. 3 občanského soudního řádu, tedy zákonné lhůtě k podání dovolání nebo lhůtě stanovené k odstranění nedostatku podmínky právního zastoupení, a pro které nelze v dovolacím řízení pokračovat.

18. Ustanovení § 241a odst. 2 občanského soudního řádu vyžaduje, aby bylo v dovolání vymezeno, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Účel tohoto požadavku spočívá v tom, aby se advokát dovolatele ještě před podáním dovolání seznámil s relevantní judikaturou Nejvyššího soudu a aby po seznámení se s ní zvážil, zda takovéto dovolání má šanci na úspěch, a tento názor sdělil dovolateli. Zákonodárce tímto způsobem reagoval na vysoký počet problematicky formulovaných dovolání. K jeho snížení by mělo přispět právě to, že se advokáti při zpracování dovolání budou muset odpovídajícím způsobem zabývat otázkou jejich přípustnosti (například usnesení ze dne 26. 6. 2014 sp. zn. III. ÚS 1675/14).

19. V nyní posuzovaném případě mohla být přípustnost dovolání založena jen při splnění některého z předpokladů uvedených v § 237 občanského soudního řádu. Podle tohoto ustanovení je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

20. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání stěžovatelky odmítl, neboť podle jeho názoru neobsahuje zákonem požadované údaje, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. K tomu Nejvyšší soud v napadeném usnesení dále konstatuje, že stěžovatelka pouze cituje část ustanovení § 237 občanského soudního řádu, tj. že věc má být posouzena jinak, aniž by konkrétně rozvedla, v čem je tento důvod přípustnosti naplněn.

21. Ústavní soud zdůrazňuje, že § 241a odst. 2 občanského soudního řádu nestanoví konkrétní způsob, jakým má být v dovolání vymezeno, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Toto vymezení z něj musí být seznatelné, může však být vyjádřeno v kterékoli jeho části, a to případně i na více místech [srovnej nález ze dne 19. 11. 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15 (N 198/79 SbNU 251) nebo nález ze dne 15. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527)]. Rovněž není nezbytné, aby v dovolání byla ustálená rozhodovací praxe dovolacího soudu specifikována uvedením spisové značky konkrétního rozhodnutí [nález ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1256/14 (N 234/75 SbNU 607)].

22. Ústavní soud nejprve musí přisvědčit Nejvyššímu soudu v tom, že pro vymezení předpokladů přípustnosti nestačí toliko citace § 237 občanského soudního řádu či jeho části, jak činí navrhovatelka v části I svého dovolání. Ústavní soud nicméně nesouhlasí se závěrem

Nejvyššího soudu, podle kterého vymezení přípustnosti dovolání nelze dovodit ani z dalšího obsahu dovolání.

23. Povinností obecných soudů při posuzování zákonných náležitostí podání je vycházet z jejich (celého) obsahu, jak jim to v případě civilního řízení výslovně ukládá § 41 odst. 2 občanského soudního řádu. Procesní předpisy musí interpretovat a aplikovat tak, aby na účastníky řízení nebyly kladeny nepřiměřené, tj. nad rámec smyslu a účelu právní úpravy (viz např. bod 29 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 nebo body 17 a 18 usnesení ze dne 8. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 200/16) jdoucí požadavky, a nebylo tím fakticky bráněno realizaci práva na soudní ochranu; to platí tím spíše, kdy je právní úprava týkající se (i) obsahových náležitostí dovolání poměrně komplikovaná a také se k ní váže obsáhlá judikatura nejen Nejvyššího soudu, ale rovněž soudu Ústavního [srov. např. nálezy ze dne 19. 11. 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15 (N 198/79 SbNU 251), ze dne 15. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527), ze dne 20. 2. 2018 sp. zn. II. ÚS 1226/17 (N 28/88 SbNU 411), ze dne 14. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 2869/17 (N 89/89 SbNU 343), ze dne 5. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 3029/17 (N 151/90 SbNU 453), ze dne 11. 11. 2019 sp. zn. I. ÚS 3712/18 (N 187/97 SbNU 41) a ze dne 21. 1. 2020 sp. zn. IV. ÚS 4206/18 (N 11/98 SbNU 79)].

24. Ústavní soud již opakovaně judikoval, že Nejvyšší soud v těchto věcech nemůže postupovat příliš formalisticky [srov. nálezy ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1256/14 (N 234/75 SbNU 607) a ze dne 19. 11. 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15 (N 198/79 SbNU 251)]. Příkladem tzv. přepjatého formalizmu při rozhodování o dovolání je přístup Nejvyššího soudu, který odmítá jako vadná dovolání vymezující „ustálenou rozhodovací praxi“, od níž se měl odvolací soud v rozhodované věci odchýlit, pouze slovním popisem bez uvedení konkrétních spisových značek, je-li možné ji nesporně identifikovat jiným způsobem. Podle názoru Ústavního soudu takovýto požadavek nejen, že neplyne z § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, ale dokonce představuje porušení práva na spravedlivý proces [viz nálezy ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1256/14 (N 234/75 SbNU 607) a ze dne 1. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 1594/16 (N 205/83 SbNU 269)].

25. Stěžovatelka v části III svého dovolání konstatuje, že „je přesvědčena o tom, že soud II. stupně buď nesprávně pochopil, anebo si nesprávně vyložil rozhodnutí Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3386/2018-250 ze dne 18. 4. 2019 a že v důsledku toho dospěl k nesprávným skutkovým, ale hlavně i právním závěrům“. Nejvyšší soud přitom v rámci tzv. nosných důvodů citovaného rozhodnutí odkazuje na svoji předchozí judikaturu (rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2016 sp. zn. 25 Cdo 878/2014, ze dne 26. 10. 2011 sp. zn. 25 Cdo 4223/2009 a ze dne 1. 6. 2017 sp. zn. 25 Cdo 4168/2016). Z uvedeného tak podle názoru Ústavního soudu lze – *cum grano salis* – dovodit, že přípustnost svého dovolání zakládá stěžovatelka také na tom, že se krajský soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, ze které Nejvyšší soud v prvním rozhodnutí vycházel. Nejvyšší soud měl proto takto vymezenou přípustnost, včetně (byť nepřímo) označené judikatury, identifikovat.

26. Nad rámec uvedeného Ústavní soud poukazuje na to, že Nejvyšší soud v napadeném usnesení poznamenal, že stěžovatelka neoznačuje právní otázku, kterou měl krajský soud posoudit nesprávně, a námitky stěžovatelky směřují výlučně proti skutkovému stavu. K uvedenému Ústavní soud upozorňuje, že sám Nejvyšší soud ve svém prvním rozhodnutí konstatoval, že „otázku, zda zdravotnické zařízení postupovalo v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy (*lege artis*), je nutno posuzovat za pomoci znalců-lékařů, a podkladem pro právní závěr o porušení uvedené povinnosti je zpravidla znalecký posudek z oboru zdravotnictví (…). Závěr, zda poskytovatel zdravotní péče postupoval *lege artis* ve smyslu, jak tento pojem užívá odborná literatura a judikatura, tedy v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy, přesto přísluší soudu, a nikoli znalci (…). Právní závěr v tomto směru musí být zpravidla podložen znaleckým posudkem z oboru zdravotnictví a příslušného odvětví či specializace a právní úvaha soudu o nedodržení

současných dostupných poznatků lékařské vědy nemůže být s ním v logicky zjevném rozporu“. Již i z prvního rozhodnutí Nejvyššího soudu tedy vyplývá, že úvaha, zda vedlejší účastnice porušila právní povinnost, je otázkou nejen skutkovou, ale také právní. Relevantní otázku, od níž odvozovala přípustnost svého dovolání, stěžovatelka, resp. její zástupkyně formulovala poněkud neobratně odkazem na předchozí rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání podaném vedlejší účastnicí.

27. Ze všeho shora uvedeného vyplývá, že z obsahu dovolání stěžovatelky je možno interpretovat, že dovolání vychází také z toho, že dovoláním napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu (rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2016 sp. zn. 25 Cdo 878/2014, ze dne 26. 10. 2011 sp. zn. 25 Cdo 4223/2009 a ze dne 1. 6. 2017 sp. zn. 25 Cdo 4168/2016). Tím, že dovolací soud odmítl dovolání stěžovatelky pro jeho vady, neboť neobsahuje údaje o jeho přípustnosti, ačkoli tuto náležitost dovolání splňuje, bylo stěžovatelce v rozporu se zákonem odepřeno její právo na to, aby dovolací soud posoudil její dovolání alespoň z hlediska jeho přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu a v případě, že by jej shledal přípustným, rozhodl ve věci samé. Již samotné posouzení přípustnosti dovolání by přitom s ohledem na předpoklady přípustnosti, které stanoví uvedené ustanovení, mělo fakticky povahu meritorního rozhodnutí. Nezbývá tedy než uzavřít, že napadeným usnesením dovolacího soudu bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

V. Závěr

28. Na základě výše uvedeného Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a zrušil usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 č. j. 25 Cdo 1407/2020-335 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Nejvyšší soud je v dalším řízení vázán právním názorem Ústavního soudu a na jeho základě znovu posoudí dovolání a rozhodne s náležitým odůvodněním respektujícím závěry tohoto nálezu.

Č. 67
Důvody pro snížení zadostiučinění za průtahy v řízení pro chování poškozeného
(sp. zn. IV. ÚS 2234/20 ze dne 30. března 2021)

I. V řízení o zadostiučinění za průtahy v řízení nemohou úvahy o lehkovážnosti jednání obětí podvodu vést k jejich nepřijatelné sekundární viktimizaci; ponížit výši zadostiučinění pro chování poškozeného může soud pouze tehdy, mělo-li prokazatelný vliv na délku trestního řízení.

II. Obecné soudy v řízení o odškodnění musí dbát na to, aby rozhodnutím o nákladech řízení neprohlubovaly újmu způsobenou porušením práva na přiměřenou délku soudního řízení. O to větší je tato potřeba u obětí trestné činnosti v procesním postavení poškozených, neboť tak vzniká vedle újmy způsobené jim pachatelem trestné činnosti ještě sekundární újma v podobě porušení jejich ústavních procesních práv podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele J. G., zastoupeného JUDr. Janou Kašpárkovou, advokátkou, sídlem Rokycanova 809/1c, Olomouc, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 č. j. 30 Cdo 348/2020-190 a výrokům I a III rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 15. října 2019 č. j. 20 Co 265/2016-164, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, sídlem Vyšehradská 427/16, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 č. j. 30 Cdo 348/2020-190 a výroky I a III rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 15. října 2019 č. j. 20 Co 265/2016-164 byla porušena práva stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 č. j. 30 Cdo 348/2020-190 a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 15. října 2019 č. j. 20 Co 265/2016-164 ve výrocích I a III se ruší.

III. Návrh na náhradu nákladů řízení se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a 3, čl. 37 odst. 2 a 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). V ústavní

stížnosti stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud uložil Krajskému soudu v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) povinnost nahradit stěžovateli náklady řízení před Ústavním soudem.

2. Ze spisu Okresního soudu v Hradci Králové (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 17 C 59/2016 se podává, že dne 3. 6. 2015 podal stěžovatel žalobu proti vedlejší účastnici na zaplacení částky 306 523 Kč s příslušenstvím, která měla představovat náhradu nemajetkové újmy vzniklé nepřiměřenou délkou soudního řízení podle § 13 odst. 1 a § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Stěžovatel byl v procesním postavení poškozeného (investoval 163 000 Kč do podílových fondů obviněných) z trestní věci vedené proti V. M. a P. D. pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu, a to od 16. 3. 1998 až do pravomocného skončení věci dne 16. 7. 2014. V. M. byl pravomocně odsouzen (jako uprchlý) a byla mu uložena povinnost nahradit stěžovateli škodu ve výši 113 600 Kč, zatímco trestní stíhání P. D. bylo zastaveno z důvodu amnestie prezidenta republiky. Stěžovatel tak byl podle žaloby nucen vést proti oběma občanskoprávní řízení. Přitom poukázal na svůj zvýšený zájem na tomto řízení, daný jednak výrazně odlišnou hodnotou peněz v roce 1997 a zejména svým vysokým věkem.

3. Stěžovatel se s žádostí o zadostiučinění za průtahy v řízení obrátil na vedlejší účastnici, která ve svém stanovisku dospěla k závěru, že stěžovatel má nárok na zadostiučinění ve výši 145 Kč. Vedlejší účastnice dospěla k základnímu odškodnění ve výši 306 666,64 Kč, které zkrátila na 0,05 % kvůli abnormálně vysokému počtu 21 114 poškozených v daném trestním řízení. Tento svůj postoj zopakovala vedlejší účastnice rovněž ve vyjádření k žalobě.

4. O žalobě rozhodl okresní soud rozsudkem ze dne 20. 5. 2016 č. j. 17 C 59/2016-64. Vyšel z toho, že stěžovatel byl v základu nároku úspěšný. Rozhodl proto tak, že vedlejší účastnice je povinna stěžovateli zaplatit částku 39 848 Kč s příslušenstvím (výrok I), přičemž ve zbytku se žaloba zamítá (výrok II). Dále jí byla uložena povinnost zaplatit stěžovateli náhradu nákladů řízení ve výši 20 054 Kč (výrok III). Trestní řízení trvalo 16 let a 4 měsíce. To je podle soudu doba sice nepřiměřená, avšak nikoliv zásadně. Šlo o skutkově velmi složitou věc, a to zejména vzhledem k abnormálně vysokému počtu poškozených a vysoké škodě. Přesto dospěl okresní soud k závěru, že způsobenou újmu je nutné odškodnit finančně. V souladu se stanoviskem Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 stanovil základní částku odškodnění na 306 523 Kč, kterou bylo třeba vzhledem k okolnostem případu upravit a ponížit. O 20 % okresní soud částku ponížil z důvodu počtu soudů, které se věcí zabývaly. Předmět řízení byl mimořádně obtížný a pochybení soudů nelze shledat ze strany jejich funkční nadřízenosti (sc. vracení věci k doplňování a novému projednání), stejně tak nedocházelo k průtahům z důvodu jejich dlouhé nečinnosti. O dalších 47 % soud ponížil částku vzhledem k vysoké obtížnosti vedení trestního řízení, v němž bylo třeba provést rozsáhlé dokazování zejména kvůli vysokému počtu poškozených a vysoké škodě. Samotný rozsudek nalézacího soudu měl 4 356 stran. Situaci dále zkomplikovala skutečnost, že obviněný V. M. uprchl, a od roku 1998 tak bylo trestní řízení částečně vedeno proti uprchlému. Konečně soud hodnotil význam řízení pro stěžovatele. Ten se rozhodl v nepřiměřeně dlouhém trestním řízení setrvat, ačkoliv mu právní řád umožňoval (spolu s dalšími poškozenými) zahájit občanskoprávní řízení k vymožení náhrady škody. Poškození byli zastoupeni obecným zmocněncem JUDr. Rožnovským, a tedy mohli samostatně nebo společně odvíjet svůj postup od jeho odborných rad. Předmětem řízení bylo „pouze“ finanční plnění, neboť stěžovatel nebyl poškozen na životě, zdraví či jiných osobnostních právech. Z uvedených důvodů ponížil okresní soud uvedenou částku o dalších 20 %. Ponížení částky pod 50 % je podle soudu sice výjimečné, avšak ospravedlněné zvláštními okolnostmi tohoto

případu. Konečně okresní soud vzhledem k úspěchu stěžovatele v řízení mu rovněž přiznal náhradu nákladů řízení.

5. Proti uvedenému rozsudku podali stěžovatel i vedlejší účastnice odvolání, o kterých rozhodl krajský soud rozhodnutím ze dne 1. 11. 2016 č. j. 20 Co 265/2016-99 tak, že změnil rozsudek okresního soudu zamítnutím celé žaloby, a dále uložil stěžovateli povinnost nahradit vedlejší účastnici náklady řízení ve výši 1 500 Kč. Podle odvolacího soudu nebyla dána příčinná souvislost mezi tvrzenou škodou a protiprávním postupem orgánů činných v trestním řízení, neboť stěžovatel mohl svůj adhezní nárok uplatnit v občanskoprávním řízení. Byl-li obžalovaný navíc amnestován, je podle krajského soudu odpovědnost státu vyloučena zcela podle § 12 odst. 1 písm. b) zákona č. 82/1998 Sb. Nelze opomíjet, že zájem poškozených na uspokojení jejich nároků v adhezním řízení nesmí předcházet primárnímu účelu trestního řízení.

6. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel dovolání, z jehož podnětu Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 17. 1. 2018 č. j. 30 Cdo 1148/2017-117 zrušil rozsudek krajského soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Krajský soud podle Nejvyššího soudu nesprávně analogicky aplikoval závěry judikatury dovolacího soudu týkající se náhrady (majetkové) škody a pominul závěry (odlišné) judikatury týkající se výslovně nároků z nemajetkové újmy.

7. Následně krajský soud napadeným rozsudkem změnil rozsudek okresního soudu tak, že zamítl žalobu i co do částky 21 457 Kč s příslušenstvím (výrok I), ve zbytku rozsudek potvrdil (výrok II) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III). Krajský soud se z větší části ztotožnil se závěry okresního soudu o výpočtu přiměřeného zadostiučinění. Namístě je však podle něj větší moderace částky z důvodu nižšího významu trestního řízení pro stěžovatele. Adhezní nárok představoval finanční prostředky, jež stěžovatel dobrovolně svěřil společnosti, kterou ovládali obžalovaní, a to z důvodu vidiny rychlého a velkého zhodnocení. Šlo o tzv. princip letadla, který byl již v té době dobře znám. Zároveň nešlo podle krajského soudu o nijak závratnou částku (viz sub 2), která by stěžovateli způsobila existenční potíže. Stěžovatel si tak měl být vědom případného nezdaru svého podnikatelského záměru. V obdobné kauze tzv. H-Systemu dostali poškození finanční zadostiučinění podstatně menší ve vztahu k ztraceným prostředkům (investovaným navíc do jejich bydlení). Proto je podle krajského soudu namístě celková moderace základní částky o 94 %, tedy na částku 18 391 Kč. Při rozhodování o nákladech řízení vzal krajský soud v potaz, že rozhodnutí o plnění nezáviselo na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu. Vedlejší účastnice byla převážně úspěšnou stranou, pročež by jí zásadně náležela náhrada nákladů řízení. Krajský soud se však rozhodl aplikovat moderační právo podle § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“). Žalobce byl jediným poškozeným, který se v dané věci domáhal odškodnění, k dané problematice není mnoho judikatury a závazné právní názory se neustále vyvíjí. Konečně krajský soud přihlédl k tomu, že stěžovatel je seniorem. Z uvedených důvodů rozhodl, že žádnému z účastníků nenáleží náhrada nákladů řízení.

8. Proti uvedenému rozsudku krajského soudu podal stěžovatel dovolání, které Nejvyšší soud odmítl napadeným usnesením. Zároveň rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení. Podle odůvodnění Nejvyšší soud nezasahuje do stanovování výše odškodnění, s výjimkou případů satisfakce zcela zjevně nepřiměřené. V dovolacím řízení tak nelze obecně říct, že 6% podíl ze základní částky je (ne)přiměřeným zadostiučiněním. S předmětem řízení o odškodnění za nepřiměřenou délku soudního řízení pak nesouvisí otázky náhrady nákladů řízení, dále případné selhání státu v dohledu nad finančním trhem, které podle stěžovatele celé trestní řízení spoluzavinilo, jakož ani vliv amnestie na výsledek trestního řízení. Od judikatury Nejvyššího soudu se krajský soud neodchýlil ani v otázce, zda si stěžovatel počínal jako lehkovážný investor, resp. měl mít pochybnosti o vymahatelnosti svého nároku.

II. Argumentace stěžovatele

9. Stěžovatel namítá, že přiznané zadostiučinění je nepřiměřené vzhledem k zásahu do jeho práv. Trestní řízení, v němž stěžovatel vystupoval jako poškozený, trvalo 17 let. Podle napadeného rozhodnutí krajského soudu došlo ke zkrácení základního odškodnění o 94 %. Za pět let trvání kompenzačního řízení činily náklady právního zastoupení více než 40 000 Kč a podle pravomocného rozsudku má stěžovatel nést tyto náklady sám. Kompenzace za jednoznačně protiprávní postup (potvrzený i soudy) se tedy stěžovateli nedostalo a v rozporu s účelem řízení nese naopak stěžovatel další náklady. Nejvyšší soud přitom nepřípustně tyto dvě otázky od sebe odděluje. Rozhodnutí o nákladech řízení je podle stěžovatele v rozporu se závěry nálezů Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 1310/09 (N 180/54 SbNU 249), ze dne 11. 5. 2010 sp. zn. I. ÚS 1505/08 (N 105/57 SbNU 365), ze dne 4. 4. 2011 sp. zn. II. ÚS 2412/10 (N 60/61 SbNU 9) a ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. II. ÚS 3388/11 (N 104/65 SbNU 431). Přiznání pouhého marginálního zlomku (6 %) ze základního odškodnění neplní podle stěžovatele vůbec satisfakční funkci. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva by krácení odškodnění nemělo zásadně přesáhnout míru 50 %. Přiznání náhrady nákladů řízení je pro stěžovatele důležité jednak kvůli jeho osobním a majetkovým poměrům (stěžovatel je starobní důchodce), avšak rovněž kvůli naplnění účelu daného řízení.

10. Vzhledem k okolnostem případu stěžovatel navrhl (sub 1), aby mu Ústavní soud rovněž přiznal právo na náhradu nákladů v řízení před Ústavním soudem.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

11. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení.

12. Nejvyšší soud uvedl, že stanovení konkrétního odškodnění je úkolem soudů nižších stupňů a zasahuje do něj pouze, je-li přiznaná částka zcela zjevně nepřiměřená. Nejvyšší soud tedy posuzuje pouze správnost základních úvah soudů nižšího stupně. Snížení tzv. základní částky bylo v dané věci provedeno v souladu s ustálenou judikaturou dovolacího soudu (rozhodnutí sp. zn. 30 Cdo 3995/2011 a 30 Cdo 4370/2015), kterou rovněž aproboval Ústavní soud (usnesení sp. zn. II. ÚS 1816/15 a II. ÚS 1953/15; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Snížení částky o 20 % z důvodu instančního postupu v této trestní věci, o 47 % z důvodu její vysoké složitosti (36 636 dílčích skutků a 21 114 poškozených) a o 27 % z důvodu významu trestního řízení pro stěžovatele je v souladu s touto judikaturou, která zapovídá snížení o více než 50 % pouze u jednotlivých kritérií. Stěžovateli se v konkrétní věci nepodařilo zpochybnit splnění podmínek pro některý z důvodů pro snížení přiměřeného zadostiučinění. Proto Nejvyšší soud nemohl shledat přiznanou částku jako nepřiměřenou. Přezkum výroků o nákladech řízení u soudů nižších stupňů je pak vyloučen z přezkumu v dovolacím řízení. Z uvedených důvodů Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud zamítl podanou ústavní stížnost.

13. Krajský soud nesouhlasí se stěžovatelovým tvrzením o porušení jeho ústavních práv. Navrhl, aby Ústavní soud odmítl jeho stížnost pro zjevnou neopodstatněnost.

14. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření uvedla, že ústavní stížnost je podle jejího názoru nedůvodná. Obsah stěžovatelových námitek je podle ní pouze polemikou na úrovni podústavního práva a skutkového hodnocení. Nad rámec toho vedlejší účastnice upozorňuje, že stěžovatel nikterak (pro účely rozhodnutí o nákladech řízení) neprokázal svoji nemajetnost. Dále zopakovala, že stěžovatel vložil jako investor (s podnikatelským rizikem) částku 163 000 Kč do podílových listů společnosti vedené obžalovanými. Měl si tedy dostatečně chránit svá práva, což neučinil. V podstatě se tak domáhá odškodnění za své rozhodnutí investovat do nevýhodného produktu. K tomu vedlejší účastnice doplnila, že stěžovatel byl

v celém trestním řízení odborně zastoupen, a lze tedy poukázat na odpovědnost jeho advokáta. Stěžovatel si mohl vybrat cestu k uspokojení svých adhezních nároků.

15. Soudce zpravodaj zaslal stěžovateli na vědomí a k případné replice shora uvedená vyjádření. Stěžovatel v reakce na tuto výzvu výslovně uvedl, že nevyužívá svého práva repliky.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud posoudil argumentaci stěžovatele, obsah napadených rozhodnutí, vyjádření účastníků řízení i obsah uvedeného spisu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Námitky stěžovatele je potřeba rozdělit do dvou skupin, které spolu souvisejí pouze částečně. První skupinou jsou námitky vůči výši přiznaného odškodnění, podle stěžovatele nedostatečné a zjevně nespravedlivé. Druhou skupinou námitek stěžovatel brojí proti rozhodnutí o nákladech řízení, v jehož důsledku došlo podle jeho názoru k negaci celého smyslu řízení o odškodnění a prohloubení porušení jeho práv.

V. a) K výši přiznaného odškodnění

19. V první řadě je třeba připomenout, že Ústavní soud je vázán petitem ústavní stížnosti, kterým není navrhován rovněž přezkum ústavnosti rozsudku okresního soudu, a to ani jeho postupu včetně zkrácení požadované základní částky odškodnění o 87 %. Nicméně v tomto směru Ústavní soud poznamenává, že dospěl k závěru, že by rozhodnutí okresního soudu neobstálo z hlediska přezkumu jeho ústavní konformity.

20. Krajský soud v napadeném rozsudku uvedl, že se ztotožňuje s hodnocením okresního soudu, avšak je podle jeho názoru namístě větší moderace (snížení o 27 % namísto 20 %) přiznané částky z důvodu sníženého významu trestního řízení pro stěžovatele. Tento postup odůvodnil krajský soud tím, že pozbyté prostředky byly dobrovolně svěřeny obžalovaným z důvodů vidiny jejich rychlého a velkého zhodnocení. Šlo o tzv. princip letadla, který byl již v dané době znám. Podle krajského soudu nešlo o závratnou částku (desetinásobek průměrného platu), způsobující stěžovateli existenční potíže, a stěžovatel si měl být vědom případného nezdaru svého rizikového podnikatelského záměru. Krajský soud dále srovnal přiznané odškodnění s obdobnými kauzami, zejména kauzou tzv. H-Systemu, v nichž se poškozeným dostalo podstatně menšího odškodnění oproti vloženým částkám (investovaným navíc do jejich bydlení).

21. Základní důvod pro zrušení napadených rozhodnutí představují nedostatky rozhodnutí krajského soudu. Jeho odůvodnění podle Ústavního soudu nedostačuje z hlediska ochrany ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení podle hlavy páté Listiny. Jeho odůvodnění se podle Ústavního soudu pohybuje na samé hranici přezkoumatelnosti. Výslovně uvádí, že k další moderaci (z původních 20 % na zvolených 27 %) přistupuje z důvodu sníženého významu trestního řízení pro stěžovatele. Poté krajský soud uvedl několik argumentů (sub 7), z nichž část podle Ústavního soudu s kritériem významu nepřiměřeně dlouhého trestního řízení pro stěžovatele vůbec nesouvisí a zbývající část není dostatečně odůvodněna.

22. Do první skupiny argumentů náleží úvahy krajského soudu o stěžovatelově „rizikovém podnikatelském záměru“. Krajský soud popsal, že stěžovatel své prostředky svěřil obžalovaným „dobrovolně“, „s vidinou jejich rychlého a velkého zhodnocení“, s nutnou znalostí principu tzv. letadla, přičemž si měl být rizikovosti svého podnikatelského záměru vědom. Z toho je podle Ústavního soudu patrné, že uvedené úvahy nesměřují k posouzení významu trestního řízení pro stěžovatele, nýbrž se záměrně pokouší zhodnotit míru stěžovatelova „spoluzavinění“, zřejmě ve snaze zmírnit pochybení (zavinění) státních orgánů nebo dokonce obžalovaných. Takové úvahy však nemají podle Ústavního soudu místo při posuzování významu řízení pro stěžovatele, jakožto specifického kritéria pro určení výše přiměřeného odškodnění. Ani Nejvyšší soud tento druh úvah nezahrnuje pod dané kritérium ve svém stanovisku ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. Cpjn 206/2010, které je pro soudy obecně a ustáleně přijímaným vodítkem při stanovování výše odškodnění. Z uvedených důvodů tedy tato část argumentace krajského soudu nemůže obstát z hlediska předmětu řízení. Chování poškozeného lze při stanovení (snížení) odškodnění za nepřiměřenou délku řízení „sankcionovat“ pouze v případě, mělo-li vliv na jeho délku, zejména tedy, šlo-li o procesní nečinnost nebo naopak obstrukční chování. Vliv na nepřiměřenou délku či průtahy v trestním řízení však nelze bez dalšího prokázání zřejmé bezúspěšnosti připisovat údajné „lehkovážnosti“ podnikatelského záměru poškozené osoby.

23. Měla-li by snad úvaha krajského soudu směřovat k tomu, že stěžovatelův nárok byl zjevně neúspěšný, a stěžovatel tak nemohl být ve stavu nejistoty ohledně jeho výsledku, což by pro něj snižovalo význam řízení (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2012 sp. zn. 30 Cdo 3370/2011), pak ani taková úvaha obstát nemůže. Především stěžovatelův adhezní nárok nebyl zjevně neúspěšný, neboť jednomu z obžalovaných byla uložena povinnost uhradit stěžovateli náhradu škody, pouze jednomu z obviněných, zatímco druhému z důvodu amnestie prezidenta republiky nikoliv.

24. Ústavní soud považuje za potřebné doplnit, že uvedenou argumentaci by bylo v obecné rovině možné zahrnout pod jiné kritérium obsažené v citovaném stanovisku, a sice „chování poškozeného“. Takovou úvahu však krajský soud neprovedl. Podle názoru Ústavního soudu však lze navíc chování poškozeného při stanovení (snižování) odškodnění za nepřiměřenou délku řízení „sankcionovat“ pouze v případě, podepsalo-li se negativně na této délce. Ústavnímu soudu nepřísluší v tomto řízení podrobně hodnotit údajnou „lehkovážnost“ stěžovatelova podnikatelského záměru, tím méně pak její možný vliv na délku trestního řízení. To bude muset s podrobným odůvodněním udělat krajský soud, bude-li se úvahou o vlivu chování poškozeného na délku řízení vůbec zaobírat jako faktorem, který mohl ovlivnit délku řízení, přičemž však musí respektovat meze své pravomoci dané § 135 občanského soudního řádu. K této okolnosti by mohl soud přihlížet jen v případě, že by to vyplývalo přímo z trestního rozsudku, neboť výrokem je vázán.

25. Ústavní soud pouze považuje za vhodné na tomto místě zdůraznit, že ztrátu finančních prostředků v důsledku trestného činu podvodu nelze zásadně považovat za prvek „podnikatelského rizika“, jak namítala vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti a dovozoval krajský soud v prvním (Nejvyšším soudem zrušeném) rozsudku ze dne 1. 11. 2016 č. j. 20 Co 265/2016-99. Pojetí podnikatelského rizika bez ohledu na důvěru v dodržování i těch nejdůležitějších (trestních) zákonů by z investování (o podnikání ani nejde) učinilo jakousi „hru“, v níž vůbec nerozhoduje dodržování jakýchkoliv pravidel, nýbrž pouze (v podstatě náhodný) výsledek. Zároveň však Ústavní soud nemůže přisvědčit stěžovateli v tom, že by na samotném podvodu nesl díl zavinění stát a jeho orgány tím, že by dostatečně neregulovaly sektor finančních služeb (nad rámec trestní regulace). Taková ústavní povinnost státu v té době z ničeho nevyplývala, a stěžovatel tak nemohl legitimně očekávat její zafungování.

26. Zbývající argumenty krajského soudu o nutnosti moderace přiznaného odškodnění z důvodu sníženého významu řízení pro stěžovatele s tímto kritériem sice obsahově souvisí, avšak nejsou podle Ústavního soudu dostatečně odůvodněny. Za ústavně konformní lze považovat argument, že v dané trestní věci stěžovatel uplatňoval „pouze“ majetkový nárok, a to nikterak závratné výše, nezpůsobující mu existenční potíže. Uvedený argument však již v dané věci aplikoval okresní soud při prvotní moderaci (dle jeho slov „zde šlo ‚pouze´ o finanční plnění“). Navíc je i tento argument částečně nepodložený konkrétní úvahou. Stěžovatel namítal, že ztracené finanční prostředky představovaly ekvivalent „10 průměrných platů“, což samo o sobě nepředstavuje ani částku bagatelní, ani částku zjevně likvidační. Pro ústavní konformitu uvedeného závěru by krajský soud musel alespoň v obecných rysech zkoumat, v jaké sociálně-ekonomické pozici se stěžovatel v té době nacházel, resp. do jaké situace jej ztráta prostředků uvrhla (např. riziko tzv. exekuční pasti).

27. Posledním v tomto směru učiněným argumentem bylo srovnání stěžovatelovy situace s podobnými kauzami (tzv. H-System a řada dalších). I tento argument hodnotí Ústavní soud jako obecně správný, v dané věci však tomuto srovnání chybí to úplně základní, a sice uvedení konkrétního prvku, s nímž je projednávaný případ srovnáván, navíc ještě vzhledem k nesrovnatelně vyššímu počtu poškozených, ze kterého musel výpočet vedlejší účastnice vzejít, a který musel být proto v tomto směru náležitě odůvodněn. Z napadeného rozhodnutí krajského soudu (neobsahujícího odkazy na žádnou judikaturu vyšších soudů) nevyplývá, o kolik byla ponížena základní částka z důvodu sníženého významu řízení v kauze tzv. H-System. Krajský soud k tomu pouze uvádí: „Zde bylo soudy rozhodováno různorodě, od závěru, že dostatečným odškodněním je konstatování porušení práva na projednání v přiměřené lhůtě až po podobné částky jako v dohodě o narovnání s žalovaným.“ Dále uvádí, že poškozeným z této kauzy se dostalo nepoměrně menšího odškodnění oproti vloženým částkám. Tyto argumenty tak bez uvedení konkrétních částek (resp. procentních vyjádření) nesplňují požadavek přezkoumatelnosti a není ani úplně zjevný vztah uvedených skutečností (vícekolejné judikatury a výše škody) na závěry o přiměřeném zadostiučinění. Naopak přehlíží základní kritérium samotné délky řízení, které v kauze H-System s menším počtem poškozených trvalo 12 let a 10 měsíců [viz nález ze dne 13. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 3369/17 (N 24/88 SbNU 309)]. Konečně nelze ani odhlédnout od specifičnosti a skutkové odlišnosti kauzy H-System od stěžovatelova případu, která prostou komparaci rovněž znemožňuje již proto, že tam šlo o nedostatečné posouzení významu tzv. sdílené újmy při rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu. Za obecně přijatelné lze považovat argumenty, že význam řízení pro stěžovatele byl nepochybně nižší, neboť ten investoval menší částku, a to nikoliv do svého bydlení, avšak ani ty (bez uvedení konkrétních částek) nemohou osamoceně obstát s ohledem na všechny výše uvedené nedostatky.

28. Lze tedy uzavřít, že nikoliv všechny výše uvedené argumenty krajského soudu lze považovat za obecně nepřijatelné z hlediska ochrany základních práv a svobod stěžovatele. Kupříkladu komparace s obdobnými případy je v řízeních o odškodnění za typově obdobnou újmu nanejvýš žádoucí, neboť významně snižuje riziko svévole při soudním rozhodování v oblasti, kde zákon soudům dává minimální vodítka pro stanovení konkrétní částky. Aby však tento účel mohlo srovnání splnit, musí být dostatečně a přezkoumatelně odůvodněno (alespoň odkazy na konkrétní a účastníkům řízení dostupná rozhodnutí). Ústavní soud tudíž nemůže předjímat, zda stěžovateli přiznaná částka je či není přiměřená, neboť řada rozhodujících kritérií nebyla dostatečně prozkoumána. Toto pochybení je pak prohloubeno kontextem celého rozhodnutí, obsahujícího výše popsané ústavně nekonformní závěry. Proto je podle Ústavního soudu nutné napadená rozhodnutí zrušit a dát krajskému soudu prostor pro ústavně souladné odůvodnění jeho úvah.

29. Uvedená pochybení nenapravil ani Nejvyšší soud. Ústavní soud setrvale zdůrazňuje, že Nejvyšší soud musí interpretovat a aplikovat podmínky připuštění dovolání

tak, aby dodržel maximy vymezené Listinou a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Je-li dovolání mimořádným opravným prostředkem, jehož účelem je vedle sjednocování judikatury i ochrana práv, zejména práv základních, pak lze požadovat, aby Nejvyšší soud cestou interpretace ustanovení o dovolání zajistil naplnění obou zmíněných účelů řízení o dovolání. Jsou-li ve hře základní práva, musí být ochranitelná za pomoci všech opravných prostředků [srov. obdobně nálezy ze dne 18. 12. 2002 sp. zn. II. ÚS 369/01 (N 156/28 SbNU 401) či ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 55/04 (N 114/34 SbNU 187)]. Ústavní stížnost je prostředkem ochrany práv, který je subsidiární k standardním „podústavním" institutům. Především obecné soudy jsou povolány k ochraně práv fyzických a právnických osob, a teprve není-li dosaženo nápravy v rámci režimu obecného soudnictví, může se v rozsahu omezeném hledisky ústavnosti uplatnit ochrana základních práv a svobod poskytovaná přezkumem Ústavního soudu. Závaznými kompetenčními normami jsou i pro Nejvyšší soud čl. 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy zavazující soudní moc k ochraně základních práv. Především obecným soudům *a priori* je totiž adresován imperativ formulovaný v čl. 4 Ústavy. Ochrana ústavnosti v právním státě tak nemůže být pouze úkolem Ústavního soudu, nýbrž musí být úkolem celé justice. Ústavní stížnost tedy představuje prostředek *ultima ratio* [viz např. nález ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. III. ÚS 117/2000 (N 111/19 SbNU 79)] a je nástrojem ochrany základních práv nastupujícím po vyčerpání všech dostupných efektivních prostředků k ochraně práv uplatnitelných ve shodě se zákonem v systému orgánů veřejné moci (usnesení ze dne 3. 4. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2891/08).

30. Samotné rozhodnutí Nejvyššího soudu v posuzované věci však neobsahuje požadovanou (sub 29) aplikaci obecných principů přezkumu v dovolacím řízení na stěžovatelův případ. Nejvyšší soud k výši přiznaného odškodnění uvedl, že v dovolacím řízení posuzuje pouze právní otázky spojené s výkladem zákonných podmínek a kritérií, přičemž konkrétní výslednou částkou se zabývá pouze tehdy, je-li vzhledem k okolnostem případu zcela zjevně nepřiměřená. Posuzuje tedy pouze správnost základních úvah soudů nižších stupňů. S ohledem na to není podle něj možné obecně říct, zda moderace částky na 6 % základní částky je (ne)přiměřená. Napadené usnesení obsahuje však jediný strohý závěr, že snížení základní částky na pouhých 6 % není možné obecně považovat za nepřiměřené. Ovšem s ohledem na obsah stěžovatelova dovolání lze mít důvodné pochybnosti, že právě takového obecného hodnocení se stěžovatel domáhal.

31. Hodnotí-li Ústavní soud dovolání primárně z hlediska jeho obsahu, tak stěžovatel vznesl skutkové i právní námitky (předložil jednu otázku, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od judikatury Nejvyššího soudu, a pět otázek, které doposud nebyly podle jeho názoru řešeny), kterými zpochybňoval jak zákonnost uplatnění jednotlivých podmínek pro snížení základní částky, tak její „celkovou zcela zjevnou nepřiměřenost", což jsou obě kritéria, která Nejvyšší soud (dle vlastních slov) v dovolacím řízení zvažuje, či lépe, má zvažovat. Jako příklad lze uvést vliv amnestie, kolizi dvou podobných kritérií vedoucích k násobnému snížení částky (složitost řízení a množství soudních instancí, které se případem zabývaly, bezprecedentní množství poškozených v trestním řízení) nebo přípustnost úvah o stěžovatelově „riskantním podnikatelském záměru", rozuměj investování a jeho vlivu na rozhodnutí o tom, zda průtahy v řízení byly ospravedlnitelné či nikoli. Za významnou skutečnost považuje Ústavní soud celkovou mimořádnost posuzované situace, a to jak původního trestního řízení a jeho kontextu, tak zásadního snížení uvedené částky, odůvodňovaného zejména. Všechny uvedené skutečnosti měly být podle Ústavního soudu alespoň stručně (byť třeba i odmítavě) reflektovány. Osamocený stručný závěr o obecné přijatelnosti snížení přiznané částky až na 6 % základní částky bez dalšího jakéhokoliv vztažení ke stěžovatelovu případu vykazuje ústavněprávní deficity. Zde Ústavní soud připomíná, že při hodnocení ústavní konformity rozhodnutí orgánu veřejné moci může vyjádření takového orgánu k ústavní stížnosti pomoci vyjasnit skutkové okolnosti posuzované

věci, nemůže jím však „dohánět“ či doplňovat to, co chybí v napadeném rozhodnutí, neboť vyjádření Nejvyššího soudu je v tomto ohledu daleko obsažnější. Nicméně Ústavní soud připouští, že stěžovatel, jak bylo výše uvedeno, nenapadá rozsudek okresního soudu, který dospěl ke krácení stanovené částky zadostiučinění o 87 %.

32. Tato skutečnost by však sama o sobě ještě nemohla vést ke zrušení napadených rozhodnutí, neboť tato pochybení spíše v rovině podústavního práva mají svůj základ v pochybeních krajského soudu spolu s omezeným rozsahem přezkumné činnosti dovolacího soudu v občanském soudním řízení. V takové situaci by vyhovění ústavní stížnosti bylo pouze formalistickým nehospodárným zásahem do rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu, měl-li by se rozsudek krajského soudu stát novým předmětem jeho posuzování.

V. b) K rozhodnutí o náhradě nákladů řízení

33. Ústavně relevantní pochybení shledal Ústavní soud rovněž ve výroku III rozhodnutí krajského soudu, kterým bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení. Krajský soud dospěl k závěru, že žádnému z účastníků nenáleží náhrada nákladů řízení. Rozhodnutí o plnění nezáviselo podle krajského soudu na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu. Vedlejší účastnice byla pak podle krajského soudu převážně úspěšnou procesní stranou, pročež by jí mělo zásadně náležet právo na náhradu nákladů řízení. Avšak vzhledem k povaze věci a okolnostem případu využil krajský soud své moderační právo podle § 150 občanského soudního řádu. Důvody pro tento postup byly specifičnost věci, skutečnost, že stěžovatel byl jediným poškozeným (domáhajícím se odškodnění), malé množství podobné judikatury, která se navíc stále vyvíjí. Konečně krajský soud přihlédl k sociálním poměrům stěžovatele, který je seniorem.

34. Jak důvodně namítá stěžovatel, uvedené závěry odporují ustálené judikatuře Ústavního soudu. Ten se v minulosti opakovaně vyjádřil k problematice rozhodování o náhradě nákladů řízení ve sporech o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb., mezi které se řadí i spor řešený v nyní posuzovaném případě [viz např. nálezy ze dne 5. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 1310/09 ve znění opravného usnesení ze dne 6. 10. 2009 sp. zn. I. ÚS 1310/09 (N 180/54 SbNU 249), ze dne 4. 4. 2011 sp. zn. II. ÚS 2412/10 (N 60/61 SbNU 9), ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. II. ÚS 3388/11 (N 104/65 SbNU 431) nebo ze dne 19. 3. 2013 sp. zn. I. ÚS 1665/11 (N 47/68 SbNU 461)]. Ve své judikatuře Ústavní soud zdůraznil, že pro rozhodování o náhradě nákladů řízení zpravidla platí zásada úspěchu ve věci (§ 142 občanského soudního řádu), doplněná zásadou zavinění. Poměřovat úspěch a neúspěch ve věci však nelze jen tím, jak bylo o konkrétním návrhu rozhodnuto, ale je třeba jej posuzovat v širších souvislostech. Rozhodování o nákladech řízení nesmí být jen mechanickým posuzováním výsledků sporu bez komplexního zhodnocení rozhodnutí v meritu věci. Ve sporech o přiměřené zadostiučinění podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. to pak konkrétně znamená, že je třeba rozlišovat mezi posuzováním samotné existence nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci, tedy základu nároku, a rozhodováním o konkrétní výši přiměřeného zadostiučinění za existující nemajetkovou újmu.

35. Rozhodování o výši přiměřeného zadostiučinění, na rozdíl od posuzování existence újmy, obecně splňuje podmínky aplikace § 136 občanského soudního řádu, a tedy představuje úvahu soudu ve smyslu tohoto ustanovení. Neexistuje totiž žádná exaktní metoda, jak stanovit přiměřenost zadostiučinění, respektive jeho výši. Proto přizná-li obecný soud žalobci nižší přiměřené zadostiučinění, než jakého se domáhal, uplatní se při rozhodování o náhradě nákladů řízení § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, jenž v takovém případě, tedy závisí-li rozhodnutí o výši plnění na úvaze soudu, umožňuje i částečně úspěšnému žalobci přiznat náhradu nákladů řízení v plném rozsahu.

36. Právě uvedené principy krajský soud při rozhodování o náhradě nákladů řízení v nyní posuzované věci nerespektoval, na rozdíl od okresního soudu, který rozhodl v souladu s nimi. Ačkoliv základ stěžovatelova nároku nebyl mezi účastníky sporný, finanční odškodnění ve výši 145 Kč, které vedlejší účastnice poskytla stěžovateli před podáním žaloby, lze považovat za (zcela zjevně nepřiměřený) ekvivalent neuznání stěžovatelova nároku jako celku.

37. Tato částka 145 Kč pak ve svém výsledku spíše připomíná známou televizní inscenaci na téma zadostiučinění s názvem Půlpenny, líčící soudní vítězství bývalého lékaře provádějícího za války v koncentračním táboře pokusy na vězněných ženách, a rozhodnutí soudu jej proto odškodnit nejnižší možnou částkou, neboť jak konstatuje jedna z postav slovy Seneky: „Nemůže být potupen ten, kdo předtím nepotupil sám sebe.“ V posuzované věci však jde o zcela jinou situaci, ve které by stěžovatel neměl být z hlediska požadované výše zadostiučinění postižen za své investování tak, jak to učinil krajský soud při hodnocení jeho „podílu“ na délce řízení, a tím i na výši přiznané a neustále redukované částky.

38. Stěžovatel tak musel fakticky v řízení prokázat existenci nároku na celé peněžní odškodnění. A dokonce ani tvrzení o převážném procesním úspěchu vedlejší účastnice není podle Ústavního soudu zcela namístě. Zatímco stěžovateli bylo (úvahou soudu) přiznáno 6 % z požadované částky, vedlejší účastnice byla i rozhodnutím krajského soudu, zrušeným tímto nálezem, donucena zaplatit stěžovateli více než stonásobek jí vypočítané částky (bez započítání příslušenství). K výše uvedené situaci obecné neexistence exaktního způsobu výpočtu přiměřeného odškodnění je podle Ústavního soudu rovněž potřeba zdůraznit jedinečné okolnosti daného případu (nezaviněné stěžovatelem), které stěžovatelovy možnosti odhadnout výsledek řízení ještě výrazněji omezily. Vzhledem k tomu, že odvolání podali oba účastníci, nelze ani náklady odvolacího řízení připisovat toliko stěžovateli. Naproti tomu se Ústavní soud ztotožňuje s argumentací vedlejší účastnice, že pouhý vysoký věk stěžovatele (bez zkoumání jeho majetkových poměrů) by mu sám o sobě neměl přinášet lepší postavení pro účely rozhodování o nákladech řízení.

39. Obecné soudy musí v tomto druhu řízení dbát na to, aby rozhodnutím o nákladech řízení neprohlubovaly újmu způsobenou porušením práva na přiměřenou délku soudního řízení. O to větší je tato potřeba u obětí trestné činnosti v procesním postavení poškozených. V takových případech se vedle újmy způsobené jim pachatelem trestné činnosti řadí ještě sekundární újma, představující porušení jejich ústavních procesních práv podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Domohou-li se pak v řízení o kompenzaci tohoto porušení peněžního zadostiučinění, avšak toliko ve výši, která jim ani neumožní pokrýt přiměřeně vynaložené náklady na vedení tohoto řízení, způsobují jim soudní rozhodnutí fakticky další druh „terciární újmy“. Z ústavněprávního hlediska je nerozhodné, zda obecné soudy zahrnou nutnost kompenzace těchto nákladů do svých úvah o výši přiměřeného zadostiučinění podle § 136 občanského soudního řádu, anebo se rozhodnou tuto skutečnost zohlednit při rozhodování podle § 142 odst. 3 trestního řádu. Je však zásadně nepřijatelné, aby stěžovatel, nacházející se ve výše popsaném postavení, byl po vydání rozhodnutí (uznávajícího základ uplatněného nároku) ve významně horší finanční situaci než účastník, který za porušení svých ústavních práv přijme kompenzaci ve výši 145 Kč. Nadto lze ovšem poznamenat, že i takový účastník by nicméně na své procesní aktivitě finančně tratil, neboť vedlejší účastnicí přiznané zadostiučinění by s největší pravděpodobností nepokrylo ani odměnu za sepsání odborně zpracované výzvy vedlejší účastnici advokátem. V uvedeném případě se tak musí uplatnit rovněž ustálený názor Ústavního soudu, podle něhož je rozhodování o nákladech řízení integrální součástí práva na soudní ochranu základních práv a svobod v občanském soudním řízení [srov. např. nález ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11 (N 68/64 SbNU 767)]. Celková finanční ztráta stěžovatele by musela být odůvodněna neúčelností jím vynaložených nákladů, obstrukčním

procesním jednáním (např. mařením uzavření smíru či narovnání), vznášením vedlejších nedůvodných nároků apod.

VI. Závěr

40. Protože napadenými rozhodnutími byla porušena základní práva stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu a výroky I a III napadeného rozsudku krajského soudu. Krajský soud se bude muset ve znovuotevřeném řízení zabývat úvahami o možnosti moderace částky přiznané stěžovateli rozsudkem okresního soudu a tyto své úvahy ústavně konformním způsobem odůvodnit. Dále bude muset při aplikaci § 142 odst. 3 občanského soudního řádu přesvědčivě odůvodnit, z jakého důvodu stěžovateli nenáleží náhrada nákladů řízení. Přitom bude muset vzít v potaz rovněž náklady vynaložené v řízení, ve kterém bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání zrušeným usnesením Nejvyššího soudu.

VII. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení před Ústavním soudem

41. Ústavní soud interpretuje ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu v tom smyslu, že úhrada nákladů řízení dle daného zákonného ustanovení není automatická a lze ji uložit pouze „v odůvodněných případech“ jako určitou sankci vůči tomu účastníku řízení, který svým postupem zásah do základního práva vyvolal [srov. např. nálezy ze dne 17. 2. 1999 sp. zn. II. ÚS 53/97 (N 26/13 SbNU 195) nebo ze dne 1. 11. 2007 sp. zn. III. ÚS 677/07 (N 179/47 SbNU 371)]. Dotčení základních práv stěžovatele zásahem orgánu veřejné moci, konstatované nálezem Ústavního soudu, tudíž bez dalšího nárok dle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu nezakládá. Okolností odůvodňující vedle vyslovení dotčení v základních právech a svobodách nárok na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem je zejména nerespektování již vykonatelného nálezu Ústavního soudu obecným soudem, případně taková podoba neústavnosti zásahu orgánu veřejné moci, která není založena toliko rozdílným náhledem na interpretaci ústavního a jednoduchého práva mezi Ústavním soudem a soudem obecným. Jelikož v posuzované věci takové důvody, které by mohly odůvodňovat přiznání náhrady nákladů řízení stěžovateli, po posouzení celkového kontextu jeho věci, Ústavní soud neshledal, předmětný návrh pro zjevnou neopodstatněnost odmítl [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 68
Povinnost soudů zkoumat v exekučním řízení platné uzavření rozhodčí smlouvy
(sp. zn. I. ÚS 3962/18 ze dne 6. dubna 2021)

Obecné soudy musí v exekučním řízení zkoumat, zda byla uzavřena řádná rozhodčí smlouva, a to jak rozhodčí doložka, tak smlouva o rozhodci, a zda vůbec měli rozhodci pravomoc rozhodčí nález vydat. Názor Ústavního soudu, že neplatnost úvěrové smlouvy způsobuje neplatnost i rozhodčí doložky, se uplatní i na případ, kdy je zde samostatná rozhodčí smlouva, kterou lze obsahově a z hlediska jejího účelu považovat za rozhodčí doložku.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Vladimíra Sládečka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Dagmar Buckové, zastoupené Mgr. Petrem Němcem, advokátem, se sídlem v Praze, Mendíků 1396/9, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. srpna 2018 č. j. 10 Co 172/2018-35, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem a společnosti PROFICREDIT Czech, a. s., se sídlem Klimentská 1216/46, Praha, zastoupené JUDr. Kateřinou Perthenovou, advokátkou, se sídlem v Hradci Králové, Velké náměstí 135/19, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 8. 2018 č. j. 10 Co 172/2018-35 byla porušena práva stěžovatelky zaručená v čl. 11 odst. 1 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Uvedené usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností stěžovatelka usilovala o zrušení shora citovaného usnesení obecného soudu, jelikož má za to, že napadeným usnesením bylo zasaženo do jejího ústavního práva dle článku 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a článku 1 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i ústavního práva vlastnit majetek a práva na ochranu tohoto majetku. Především však prý bylo zasaženo do jejího ústavního práva na spravedlivý proces dle článku 36 odst. 1 Listiny a článku 6 odst. 1 Úmluvy a dále do principu rovnosti a ochrany slabší strany dle článku 1 Listiny, jakož i rovnosti v řízení podle článku 37 odst. 3 Listiny.

2. Okresní soud v Litoměřicích usnesením ze dne 18. 1. 2017 č. j. 31 EXE 5336/2017--13 nařídil exekuci na stěžovatelku ve prospěch vedlejší účastnice řízení, společnosti PROFICREDIT Czech, a. s., a to dle exekučního titulu – rozhodčího nálezu sp. zn. 104 Rozh 5611/2016 rozhodce Mgr. Radka Lubiny ze dne 12. 10. 2016. Exekuce byla nařízena pro

částku 39 137 Kč, úrok z prodlení ve výši 8,05 % ročně z částky 39 137 Kč ode dne 26. 8. 2016 do zaplacení, smluvní pokutu ve výši 0,25 % denně z částky 30 889 Kč ode dne 26. 7. 2016 do zaplacení, náklady předcházejícího řízení ve výši 1 100 Kč, náklady exekuce a náklady oprávněného. Podáním ze dne 29. 8. 2017 stěžovatelka navrhla zastavení exekuce z důvodu nezpůsobilého exekučního titulu – nicotného rozhodčího nálezu, neboť rozhodce neměl dostatek pravomoci spor rozhodovat, neboť jak smlouva rozhodčí, tak smlouva o úvěru jsou neplatné pro rozpor s dobrými mravy. Vedlejší účastnice řízení s návrhem na zastavení exekuce nesouhlasila. Soudní exekutor tak postoupil návrh k rozhodnutí exekučnímu soudu. Okresní soud v Litoměřicích usnesením č. j. 31 EXE 5336/2017-21 ze dne 17. 1. 2018 výrokem č. I exekuci zcela zastavil, výrokem č. II uložil vedlejší účastnici povinnost uhradit stěžovatelce náhradu nákladů řízení o zastavení exekuce ve výši 3 993 Kč a výrokem č. III uložil vedlejší účastnici povinnost uhradit soudnímu exekutorovi náhradu nákladů exekuce ve výši 7 865 Kč.

3. Vedlejší účastnice se odvolala proti usnesení exekučního soudu, a to do všech jeho výroků, když se domáhala, aby byl výrok o zastavení exekuce změněn tak, že se exekuce nezastavuje. Krajský soud v Ústí nad Labem přisvědčil odvolání, když ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 28. 8. 2018 změnil usnesení okresního soudu tak, že exekuce vedená soudním exekutorem Mgr. Marcelou Petrošovou, Exekutorský úřad Břeclav, pod sp. zn. 160 EX 90/17 se nezastavuje. Odvolací soud své rozhodnutí opřel o nemožnost přezkumu věcné správnosti vykonávaného rozhodnutí ze strany exekučního soudu a dále o princip oddělitelnosti rozhodčí smlouvy od smlouvy hlavní, když dle odvolacího soudu navíc smlouva rozhodčí neplatná není. Argumenty a důkazy stěžovatelky se odvolací soud v zásadě nezabýval.

4. Stěžovatelka tak ústavní stížností brojí proti tomuto usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, který rozhodoval jako soud odvolací. Proti usnesení není dovolání přípustné, neboť ve věci jde o částku nižší než 50 000 Kč. Stěžovatelka tak vyčerpala všechny procesní opravné prostředky, které jí zákon k ochraně práv poskytuje. Stěžovatelka si je vědoma, že v její věci jde o zastavení exekuce vedené pro částku 39 137 Kč s příslušenstvím, a tedy jde obecně o částku nižší, nikoliv však bagatelní, a stěžovatelka ji vnímá jako citelný zásah do jejích ústavních práv. Připomíná rovněž nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 502/17 ze dne 10. 1. 2018 (N 4/88 SbNU 69), kde Ústavní soud vyjádřil názor: „Zájem na respektování judikatury Ústavního soudu je tedy právě tou okolností, způsobilou dovodit nutnost meritorního posouzení podané ústavní stížnosti i v případě tzv. bagatelní částky.“

II. Ústavněprávní argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka shledává závěr obecného soudu nesprávným a neústavním. Jeho úvahy považuje za nesouladné s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu i aktuální judikaturou Ústavního soudu a dotýkají se i legitimního očekávání stěžovatelky. Ta uzavřela spotřebitelskou smlouvu – smlouvu o revolvingovém úvěru č. 9101008529 ze dne 18. 3. 2016, jejíž nedílnou součástí byla i smluvní ujednání (dále jen „smluvní podmínky“). Téhož dne uzavřela s vedlejší účastnicí i rozhodčí smlouvu, v níž bylo ujednáno, že případné spory ze smlouvy budou řešeny v rozhodčím řízení před jedním z třinácti vyjmenovaných rozhodců (dále jen „rozhodčí smlouva“). Krajský soud v Ústí nad Labem ve svém napadeném usnesení uvedl, že ve fázi exekučního řízení nepřísluší exekučnímu soudu posuzovat věcnou správnost vykonávaného rozhodnutí. Stěžovatelka považuje za nutné zdůraznit, že se nedožadovala přezkumu věcné správnosti rozhodčího nálezu, nýbrž posouzení pravomoci rozhodce k vydání rozhodčího nálezu, ohledně čehož odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2897/2017 ze dne 16. 10. 2017. Stěžovatelka rovněž upozorňuje na formulářovou podobu smlouvy, smluvních podmínek, jakož i formulářovou rozhodčí smlouvu, jejichž obsah

nemohla nijak ovlivnit, stejně tak nemohla ovlivnit jména určených rozhodců v rozhodčí smlouvě, na což ostatně odkázal i soud prvního stupně.

6. Stěžovatelka považuje smlouvu za neplatnou pro nesoulad s dobrými mravy, když celý smluvní konstrukt směřoval jen ke zcela nepřiměřenému obohacení vedlejší účastnice. Dle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 234/2005 ze dne 24. 1. 2007 je považován za nepřiměřený „úrok sjednaný ve výši, která podstatně přesahuje úrokovou míru v době jeho sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček“. Úroková sazba ve smlouvě činila 152,50 % p. a. a je naprosto evidentní, že překračuje dobré mravy a takto sjednaný úrok je neplatný, neboť zcela zjevně několikanásobně překračuje nejvyšší úroky v bankách v daném čase a místě obvyklé, viz metodiku ČNB k „lichvářským úrokům“. Stěžovatelka připomíná, že výše úroků u spotřebitelských půjček poskytovaných bankami dosahovala přibližně 14 % p. a., u úvěru poskytnutého vedlejší účastnicí úrok tuto výši překračoval téměř 11x!

7. Smlouva byla navíc zajištěna sérií smluvních pokut. I pokud by tyto smluvní pokuty samy o sobě nebyly v rozporu s dobrými mravy, což zcela jistě neplatí pro výši úrokové sazby a výši RPSN, má stěžovatelka za to, že sjednané smluvní pokuty postrádají smysl a účel, pro jaký jsou smluvní pokuty ujednávány. Vedlejší účastnice si předmětné smluvní pokuty do smluvních ujednání zakomponovala nikoli proto, aby posílila své postavení, ostatně na to by stačila pouze jedna smluvní pokuta, nýbrž aby se dále dodatečně obohatila nad rámec sjednané úplaty za poskytnutý úvěr, která činila 15 706 Kč, a v zásadě držela dlužníka v dluhové pasti. Stejně tak nelze přehlédnout fakt, že smluvní pokuty v daném případě dosahují výše smluvních pokut zohledněných v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 199/11 (N 21/64 SbNU 205). V tomto případě se zjevně jedná o excesivní kumulaci smluvních pokut.

8. Podle stěžovatelky se názor Ústavního soudu vyjádřený v nálezu sp. zn. III. ÚS 4084/12 (N 226/75 SbNU 527) o tom, že neplatnost úvěrové smlouvy způsobuje neplatnost i rozhodčí doložky, uplatní i na případ, kdy je zde samostatná rozhodčí smlouva. Stěžovatelka má za to, že skutečnost, že se jedná o smlouvu, nikoliv o doložku, je pouze splněním zákonem požadované formy dle ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. K povaze rozhodčí smlouvy téže oprávněné se detailně vyjádřil i Krajský soud v Ústí nad Labem v bodu 12 svého usnesení č. j. 84 Co 452/2017-69 ze dne 7. 2. 2018, když konstatoval: „Rozhodčí smlouva v projednávané věci byla sice zachycena na samostatné listině, avšak obsahově se jedná o rozhodčí doložku, neboť jejím účelem, přes své znění, není založit pravomoc rozhodce projednat a rozhodnout již existující spor, což oprávněná ani netvrdí (…). Kromě toho nálezy Ústavního soudu vztáhly neplatnost na rozhodčí doložku nikoli pro její případné neindividuální sjednání, jak se domnívá oprávněná, nýbrž pro odůvodněnou neoddělitelnost jinak samostatných právních jednání.“ Odvolací soud argumentuje principem oddělitelnosti rozhodčí smlouvy od smlouvy hlavní. Stěžovatelka má za to, že smlouva a rozhodčí smlouva tvoří spolu jeden obchodní konstrukt. Rozhodčí smlouva byla podepsána ve stejný den jako návrh na uzavření smlouvy o revolvingovém úvěru, byla tedy podepisována předem. Smlouvy tak byly zcela evidentně provázané a jedna bez druhé by nebyla, což svědčí o charakteru rozhodčí smlouvy coby rozhodčí doložky. Tím byl v zásadě obcházen úmysl zákonodárce v zákoně o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, dle kterého měla být rozhodčí smlouva uzavírána na samostatném papíru s tím, že by spotřebitel měl mít možnost ji neuzavřít, aniž by se dané dotklo uzavřeného závazku. Dle stěžovatelky je navíc i rozhodčí smlouva neplatná pro rozpor s dobrými mravy, když byla formulářové povahy, a stěžovatelka tak neměla možnost její znění nikterak ovlivnit. Vedlejší účastnice do rozhodčí smlouvy začlenila rozhodce, kteří pro ni rozhodují tisíce sporů a jsou na ní ekonomicky závislí.

9. Stěžovatelka shrnula, že je proti ní vedena exekuce na základě rozhodčího nálezu, který vedlejší účastnici řízení přiznal extrémně vysoké úroky a smluvní pokuty, které jsou

zcela jednoznačně v rozporu s dobrými mravy, kdy je dané navýšeno o náklady právního zastoupení vedlejšího účastníka v exekučním řízení a náklady soudního exekutora. Pokud by nebylo daného nezpůsobilého rozhodčího nálezu, tak by částka požadovaná po stěžovatelce nedosáhla takových rozměrů, neboť nezávislý soud by zcela jistě tak nemravné plnění nepřiznal. Je pak zjevné, že v souhrnu je nutné v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 502/17 konstatovat, že výkon takového rozhodnutí by znamenal popření základních principů právního státu, když rozhodce *de facto* nerozhodoval, ale rozhodoval nezákonně soukromý rozhodčí soud a rozhodčí řízení bylo jen parodií na spravedlivý proces, když věřitel získal plnění v rozporu s hmotným právem, spotřebiteli nebyla poskytnuta ochrana a jeho postavení nebylo v řízení rovné.

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejší účastnice řízení

10. Ústavní soud si k posouzení celé věci vyžádal vyjádření účastníka řízení, vedlejší účastnice řízení a zaslání příslušného spisového materiálu. Krajský soud v Ústí nad Labem se nijak nevyjádřil, a zřejmě tak setrval na závěrech obsažených v jeho usnesení.

11. Vedlejší účastnice řízení má za to, že ze strany Krajského soudu v Ústí nad Labem nedošlo při jeho rozhodování k žádnému porušení principů řádného a spravedlivého procesu. V rámci zachování integrity s předcházejícím exekučním řízením uvedla, že bude v rámci tohoto vyjádření označovat sebe jako oprávněného a stěžovatelku jako povinnou. Oprávněný upozorňoval povinnou na prodlení se splácením a rovněž i na „zesplatnění“, nicméně ani po těchto upozorněních ničeho neuhradila a rovněž si ani po upozornění nezvolila rozhodce, který by měl vzniklý spor ve věci rozhodnout, a to dle ujednání rozhodčí smlouvy. Oprávněnému proto nezbylo než se v souladu s uzavřenou rozhodčí smlouvou obrátit na rozhodce svým žalobním návrhem. Jak je tedy zřejmé z výše uvedeného, povinná proti smluvním podmínkám úvěrové smlouvy ničeho nenamítala. Rovněž nevznášela žádné námitky vůči smluvním pokutám a smluvnímu úroku. S námitkami, které by případně mohly být způsobilé zvrátit výsledek rozhodnutí ve prospěch povinné, nyní přichází až ve fázi exekučního řízení. Zároveň je zapotřebí připomenout, že v současné době je v řízení vedeném pod sp. zn. KSUL 69 INS 11280/2018 řešen úpadek povinné, a to formou oddlužení plněním splátkového kalendáře. V rámci tohoto splátkového kalendáře je uspokojována i pohledávka oprávněného. Ústavní stížnost je proto z tohoto hlediska bezpředmětná. Oprávněný upozorňuje, že smyslem exekučního řízení není právo nalézat, ale pouze vykonat to, co bylo uloženo exekučním titulem. Přesto spotřebiteli je ochrana poskytována i v rámci exekučního řízení, a to dokonce v případech, kdy je spotřebitel po celou dobu neaktivní, svá práva se ani nepokouší hájit v rozhodčím řízení, ačkoli si je jeho průběhu dobře vědom, ani se nepokusí rozhodčí nález zvrátit tomu odpovídajícími prostředky – žalobou na zrušení rozhodčího nálezu před soudem. Je však otázkou, zda takový přístup je žádoucí z hlediska morálního a výchovného, neboť bude-li moc soudní dávat najevo společnosti, že při uzavírání smluv není nutně přemýšlet o jejich dopadu do majetkově sféry ani se bránit v nalézacím řízení, protože dojde-li na exekuci, bude přece ještě zjednána náprava, pak to povede k dalším sporům. V další části svého vyjádření se vedlejší účastnice podrobně vyjadřuje k otázce smluvních pokut, dobrých mravů a výše úroků, které neshledává na rozdíl od stěžovatelky nijak extrémními.

IV. Ústavněprávní posouzení věci

12. Ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud se již obdobnými případy několikrát zabýval a vázán svými předchozími nálezy konstatuje, že ve své judikatuře vychází ze zásady, že námitky vůči vadám nalézacího řízení nelze přenášet do řízení exekučního, viz nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017 (N 138/86 SbNU 333; 338/2017 Sb.). Platí totiž, že exekuční řízení je ze své podstaty určeno pouze pro faktický výkon rozhodnutí, nikoliv pro autoritativní nalézání práva. Stejně tak není ani řízením přezkumným. Avšak z této zásady

existují obecně přijímané výjimky, podle nichž je v exekučním řízení možné hodnotit i zásadní vady exekučního titulu (nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15). Ústavní soud se těmito výjimkami zabýval poprvé právě v kontextu exekucí vedených na základě rozhodčího nálezu, jako je tomu i ve zkoumaném případě.

13. Ústavní soud v těchto případech dospěl k závěru, že obecné soudy mohou v exekučním řízení zkoumat, zda byla uzavřena řádná rozhodčí smlouva (rozhodčí doložka či smlouva o rozhodci), tedy zda vůbec měli rozhodci pravomoc rozhodčí nález vydat. K porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny došlo v případech, v nichž se obecné soudy nezabývaly tím, zda došlo k uzavření rozhodčí smlouvy [nález sp. zn. I. ÚS 871/11 ze dne 17. 1. 2012 (N 15/64 SbNU 155) týkající se námitky, že rozhodčí smlouva nebyla podepsána; nález sp. zn. I. ÚS 199/11 ze dne 26. 1. 2012 týkající se neprokázané existence rozhodčí smlouvy], ale i v případech, v nichž rozhodčí doložka neobsahovala dostatečně transparentní pravidla pro výběr rozhodce, a nesplňovala tedy veškeré náležitosti, jak byly konkretizovány v judikatuře.

14. Ústavní soud také zdůraznil, v souvislosti s ustanoveními smluv, která jsou formulářově předtištěna a neumožňují jednoznačně slabší straně jejich modifikaci, i to, že postupy, kdy klientům jsou vnucována smluvní ujednání v podobě zajištění biankosměnkou, smluvní pokutou ve výši 30 % nebo 45 % dlužné částky za prodlení s platbou splátek v řádu jednotek týdnů či smluvní pokutou ve výši pětinásobku dlužné částky, hrubé porušení smlouvy nebo podmínek je nutno považovat za nepřijatelné a uvedená ujednání označit za neplatná pro jednoznačný rozpor s dobrými mravy. Na tomto závěru nemůže nic změnit ani skutečnost, že klient smlouvu podepsal, a to dokonce ani v situaci, kdy by ve smluvních podmínkách bylo obsaženo ujednání, že klientovi se takto stanovené smluvní pokuty nebo zajištění biankosměnkou nejeví jako nepřiměřené či odporující dobrým mravům. Běžný klient úvěrové společnosti totiž nemůže v případě krátkodobého úvěru dopředu očekávat, ba ani předpokládat, že celková splacená částka bude několikanásobně převyšovat částku půjčenou. Tento předpoklad nelze ani spravedlivě požadovat. Ústavní soud dovodil, že by „ochraně takových věřitelů neměla být poskytována soudní ochrana, a to ani v exekučním řízení, neboť ochrana takto nabytých práv stojí zcela mimo účel civilního procesu, jakož i mimo základní hodnotový rámec práva jako normativního systému“, srov. nález sp. zn. I. ÚS 199/11.

15. Tyto závěry Ústavní soud aplikoval v nálezu sp. zn. III. ÚS 4084/12 ze dne 11. 12. 2014, který se opět týkal exekuce vedené na základě rozhodčího nálezu. Rozhodčí doložka byla v daném případě sjednána v souvislosti s úvěrem ve výši 4 950 Kč. Úvěrová smlouva deklarovala úrok ve výši 79,00 % p. a. a RPSN ve výši 115,32 % a součástí formulářově předtištěných všeobecných obchodních podmínek byla ujednání o zajištění prostřednictvím dvou biankosměnek a o souboru sankcí (smluvních pokut) dopadajících na úvěrovaného dlužníka. Ústavní soud dospěl k závěru, že smlouva s takovým obsahem naplňuje kritéria zjevné nespravedlnosti podle nálezu sp. zn. I. ÚS 199/11, a dovodil, že z těchto důvodů neměl rozhodce pravomoc ve věci rozhodnout, i když rozhodčí doložka splňovala požadavky na transparentní určení rozhodce.

16. Na to Ústavní soud navázal v nálezu sp. zn. III. ÚS 4129/18 ze dne 26. 2. 2019 (N 32/92 SbNU 334), vydaném opět ve věci exekuce vedené na základě rozhodčího nálezu. Podle nálezu mají obecné soudy zkoumat, zda poskytovatel úvěru před uzavřením úvěrové smlouvy posoudil schopnost spotřebitele úvěr splácet (jeho úvěruschopnost). Nedošlo-li k tomu, bylo by možné hodnotit úvěrovou smlouvu jako rozpornou s dobrými mravy, a proto by byla neplatná i [na úvěrovou smlouvu] navazující rozhodčí smlouva a nebyla by dána pravomoc rozhodce a byl by tu dán důvod pro zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Ústavní soud uvedl, že důsledky neschopnosti splácet úvěr se netýkají jen dlužníka (spotřebitele), ale dotýkají se společnosti jako celku, neboť na tu mají vliv důsledky dlužníkova předlužení a případné insolvence. Do veřejné sociální sítě pak spadne často nejen

dlužník, ale většinou i osoby na něm závislé, dojde k porušení rodinných a sociálních vztahů. Zdůraznil, že posouzení, zda je reálné splacení dluhu, je přece celkem výchozí zásada, kterou by jako obecný princip měly soudy vzít v úvahu bez ohledu na to, zda je v nějakém zákoně výslovně zakotven, anebo nikoli.

17. Z ustálené judikatury Ústavního soudu tedy plyne, že v exekučním řízení obecným soudům přísluší se zabývat zásadními vadami exekučního titulu a že jsou povinny výkon rozhodnutí zastavit podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. také v případech, v nichž by výkon rozhodnutí vedl ke zjevné nespravedlnosti, nebo byl dokonce v rozporu s principy právního státu. Nezohlednění těchto kritérií při rozhodování o zastavení výkonu rozhodnutí představuje porušení základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Při zkoumání, zda exekuční titul netrpí zásadními vadami, přitom není rozhodující, zda a jak efektivně hájil povinný svá práva v nalézacím řízení. Námitka vedlejší účastnice řízení, že se stěžovatelka snaží přenést řešení svého nedbalého jednání v nalézacím řízení do řízení exekučního, tak není pro řešení projednávaného případu relevantní.

18. Soud prvního stupně v daném případě svůj závěr, kterým vyhověl návrhu stěžovatelky na zastavení exekuce, postavil na názoru, že je-li pro nesoulad s dobrými mravy zjevně neplatná smlouva o úvěru, je neplatná i rozhodčí smlouva sjednaná pro účely řešení sporů plynoucích z této smlouvy, z čehož vyplývá také nedostatek pravomoci rozhodce. Odvolací soud však své usnesení opřel o nemožnost přezkumu věcné správnosti vykonávaného rozhodnutí, což prý vyplývá z principu oddělitelnosti rozhodčí smlouvy od smlouvy hlavní. Dle odvolacího soudu smlouva rozhodčí neplatná není a okresní soud se měl exekučním titulem zabývat pouze z hlediska jeho formální a materiální vykonatelnosti.

19. Jak je uvedeno výše, Ústavní soud opakovaně dospěl k závěru, že obecné soudy mají v exekučním řízení zkoumat, zda byla uzavřena řádná rozhodčí smlouva, a to jak rozhodčí doložka, tak smlouva o rozhodci, a zda vůbec měli rozhodci pravomoc rozhodčí nález vydat. Názor Ústavního soudu v nálezu sp. zn. III. ÚS 4084/12, že neplatnost úvěrové smlouvy způsobuje neplatnost i rozhodčí doložky, se uplatní i na případ, kdy je zde samostatná rozhodčí smlouva, kterou lze obsahově a z hlediska jejího účelu považovat za rozhodčí doložku. Pokud tedy odvolací soud argumentuje principem oddělitelnosti rozhodčí smlouvy od smlouvy hlavní, nutno přihlédnout k tvrzení stěžovatelky, že smlouva a rozhodčí smlouva spolu v této věci tvoří jeden obchodní konstrukt: Rozhodčí smlouva byla podepsána ve stejný den jako návrh na uzavření smlouvy o revolvingovém úvěru, a smlouvy tak byly zcela evidentně provázané a jedna bez druhé by nebyla možná, což svědčí o charakteru rozhodčí smlouvy coby rozhodčí doložky. Jen z důvodu toho, že rozhodčí smlouva byla sjednána na samostatné listině, nelze tedy v daném případě z ústavněprávního hlediska rezignovat na přezkoumání (a hodnocení prizmatem dobrých mravů) celého kontraktačního procesu, včetně rozhodčí smlouvy. Přístup odvolacího soudu v dané věci je v tomto projevem přehnaného právního formalismu, který by se zejména v obdobných případech, kdy je jedna strana zjevně ve slabším postavení, neměl v demokratickém právním státě uplatňovat.

20. Podle Ústavního soudu je namístě také zvážit argumentaci stěžovatelky, podle které je navíc i rozhodčí smlouva neplatná pro rozpor s dobrými mravy, když byla formulářové povahy, stěžovatelka neměla možnost její znění nikterak ovlivnit a vedlejší účastnice do rozhodčí smlouvy začlenila rozhodce, kteří pro ni rozhodují tisíce sporů a jsou na ní ekonomicky závislí. Případně je zde odkázáno např. na judikát Nejvyššího soudu (sp. zn. 23 Cdo 3697/2013), kde je konstatováno, že i přesto, že v rozhodčí smlouvě jsou osoby rozhodců řádně určeny, není možné jen na tomto základě jednoduše uzavřít, že jde o transparentní a nestranné určení rozhodců, ale je třeba zkoumat právě i jejich nestrannost a nezávislost. K tomu ostatně stěžovatelka také obsáhle argumentuje. Tyto a další námitky stěžovatelky však již Ústavní soud v souladu se zásadou minimalizace zásahu do pravomoci jiných orgánů

veřejné moci blíže nezkoumal, jelikož shora zjištěné postačí zcela k vyhovění ústavní stížnosti.

V. Závěr

21. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecný soud, rozhodující ve věci, porušil práva stěžovatelky na ochranu majetku a na soudní ochranu, zaručená v čl. 11 odst. 1 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno, v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Č. 69
Zachování funkčnosti areálu jako překážka vydání nemovitosti v restituci (sp. zn. III. ÚS 4092/19 ze dne 6. dubna 2021)

Institucionálně garantovaná možnost účastníků řízení návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů. Rozhodující soud není povinen provést všechny navržené důkazy, avšak musí o vznesených návrzích rozhodnout, a pokud účastníky řízení vzneseným důkazním návrhům nevyhoví, pak musí ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl, resp. je nepřevzal pro základ svých skutkových zjištění.

Přistoupit k posouzení věci z pohledu existence překážky pro vydání předmětných nemovitostí podle § 8 odst. 1 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), a k provedení testu proporcionality bude možné teprve po náležitém zhodnocení významu předmětných nemovitostí pro funkčnost celého areálu, ať již z pohledu jeho hospodářského využití, nebo schopnosti plnit své funkce v rámci veřejného zájmu. Akceptoval-li krajský soud částečně připomínky Nejvyššího soudu svědčící pro závěr ve prospěch vedlejší účastnice řízení, avšak neumožnil provedení důkazu navrhovaného stěžovatelem, který měl prokázat funkčnost areálu i po vydání předmětných nemovitostí, a ani blíže nezdůvodnil, proč tento důkaz nepovažuje za důležitý, porušil zásadu kontradiktornosti řízení.

Odmítl-li Nejvyšší soud za dané situace stěžovatelovo dovolání mj. s tvrzením, že existence uceleného areálu i okolností umožňujících vydat některé nemovitosti v areálu (tedy posouzení, zda zbývající nemovitosti v důsledku restituce zcela ztratí svou funkčnost a využitelnost) je úzce spjata s individuálními okolnostmi případu, tedy s konkrétními skutkovými zjištěními věci, jejichž hodnocení je primárně úkolem soudů nižších stupňů, aniž by však výše uvedené pochybení krajského soudu v procesu dokazování odhalil, pak ani on nedostál své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatele (čl. 4 Ústavy). I dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a Nejvyšší soud je tedy za každé situace povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce, což však Nejvyšší soud v nyní posuzované věci neučinil.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Josefa Fialy a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola a školní jídelna, Olomouc – Svatý Kopeček, Ústavní 9, sídlem Ústavní 97/9, Olomouc, zastoupeného Mgr. Ing. Martinem Kalabisem, advokátem, sídlem Aloise Krále 2640/10, Prostějov, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2019 č. j. 28 Cdo 1124/2019-309 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. června 2018 č. j. 28 Cdo 3620/2017-255, rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 23. října 2018 č. j. 69 Co 347/2016-269 a rozsudku Okresního soudu v Olomouci ze dne 24. května 2016 č. j. 18 C 36/2015-182, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci a Okresního soudu v Olomouci jako

účastníků řízení a evidované právnické osoby Českomoravská provincie Kongregace sester premonstrátek, sídlem nám. Sadové 152/39, Olomouc, jako vedlejší účastnice řízení, zastoupené Mgr. Stanislavem Hykyšem, advokátem, sídlem Zelená 267, Pardubice, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2019 č. j. 28 Cdo 1124/2019--309, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 23. října 2018 č. j. 69 Co 347/2016-269 a rozsudkem Okresního soudu v Olomouci ze dne 24. května 2016 č. j. 18 C 36/2015-182 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2019 č. j. 28 Cdo 1124/2019-309, rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 23. října 2018 č. j. 69 Co 347/2016-269 a rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 24. května 2016 č. j. 18 C 36/2015-182 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), resp. právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. V řízení o nahrazení projevu vůle Okresní soud v Olomouci (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 24. 5. 2016 č. j. 18 C 36/2015-182 vyhověl žalobě vedlejší účastnice (žalobkyně) a nahradil souhlas stěžovatele (žalovaného) s dohodou o vydání majetku uzavřenou s vedlejší účastnicí řízení podle zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění pozdějších předpisů, jejímž předmětem byly nemovitosti v této dohodě blíže specifikované [budova č. p. 97 (školní internát) na pozemku parc. č. 166/1 s příslušenstvím a pozemek parc. č. 166/1 v katastrálním území Svatý Kopeček (dále též „předmětné nemovitosti“ nebo „vydávané nemovitosti“)] nacházející se v areálu jinak užívaném stěžovatelem. Okresní soud při rozhodování vyšel z řady listinných důkazů, jakož i z provedeného místního šetření a při něm zhotovené fotodokumentace. Důkazní návrh stěžovatele na vypracování znaleckého posudku z oboru stavebnictví k prokázání tvrzení, že budova č. p. 97 byla zásadně předělána, pro nadbytečnost zamítl. Na základě skutkových zjištění dospěl k závěru, že stěžovateli se nepodařila prokázat žádná překážka podle § 8 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, která by bránila vydání předmětných nemovitostí. Rekonstrukce a adaptace budovy č. p. 97 nepředstavuje překážku vydání (srov. § 12 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi). Další stavby na pozemku parc. č. 166/1 (prádelna, sušírna a žehlírna) pak tvoří příslušenství a vedlejší stavby budovy č. p. 97 a jako takové jsou rovněž vydávány.

3. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci (dále jen „krajský soud“) v pořadí prvním rozsudkem ze dne 31. 1. 2017 č. j. 69 Co 247/2016-224 změnil rozhodnutí okresního soudu tak, že žalobu vedlejší účastnice řízení zamítl z důvodu existence překážky bránící vydání předmětných nemovitostí podle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Svoje rozhodnutí postavil na tom, že celistvost

a funkčnost areálu nebyla ani vedlejší účastnicí řízení zpochybněna, a proto je třeba dát přednost prioritě vlastnického vztahu k areálu, coby ucelenému souboru nemovitostí. Dalším důvodem pro nevydání předmětných nemovitostí byla jejich praktická nevyužitelnost vedlejší účastnicí řízení. Jinak řečeno, naturální restituce by vedla toliko k holému vlastnictví vedlejší účastnice řízení, což bylo i podle v té době aktuální rozhodovací praxe Ústavního soudu, byť vážící se k restituci pozemků, důvodem pro její nepřipuštění [srov. nálezy ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 (N 134/74 SbNU 35) a ze dne 21. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14 (N 11/76 SbNU 153)].

4. Tento rozsudek krajského soudu napadla vedlejší účastnice řízení dovoláním, jemuž Nejvyšší soud vyhověl a rozsudkem ze dne 19. 6. 2018 č. j. 28 Cdo 3620/2017-255 rozsudek krajského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Nejvyšší soud krajskému soudu vytkl, že nedostatečně respektoval zásadu *ex favore restitutionis*, vztáhl-li výluku z naturální restituce podle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi „automaticky“ i na (hlavní) stavbu – budovu č. p. 97 stojící na pozemku parc. č. 166/1, přičemž jde o důsledek nepřípustně rozšiřujícího výkladu (týká-li se daná výluka v zásadě pozemků, nikoliv staveb). Pokud dané ustanovení použil „analogicky“, konstituoval tím fakticky další výluku z restituce, týkající se staveb užívaných k daným účelům. Za kontroverzní považoval i krajským soudem přijatý závěr, že v případě pozemku parc. č. 166/1 (a na něm situované stavby č. p. 97) je dána jeho bezprostřední (funkční) souvislost s jinými stavbami. Funkční souvislost v tomto smyslu bývá v praxi dána např. v případě pozemků zajišťujících přístup k nemovitostem, pozemků tvořících technické zázemí ke stavbě ve vlastnictví jiného a zbudované po přechodu pozemku na stát, pozemků sloužících k zajištění funkcí hospodářských budov, pozemků, na kterých jsou umístěna příslušenství, atp. Takové funkce – ve vztahu k jiným, krajským soudem uvažovaným nemovitostem – vedlejší účastnicí řízení požadovaný pozemek evidentně neplní. Jde o pozemek funkčně spjatý se stavbou č. p. 97, která se spolu s tímto pozemkem (ovšem i s dalšími nemovitosti, které již nelze vedlejší účastnici řízení vydat) stala předmětem majetkové křivdy, jejíž zmírnění je předmětem tohoto řízení (a kdy další na něm zřízená stavba, budova „prádelny“, v katastru nemovitostí nezapsaná, je podle zjištění soudu vedlejší stavbou a představuje příslušenství hlavní budovy č. p. 97). Za nepřesvědčivý považoval kromě toho i závěr krajského soudu, že předmětné nemovitosti tvoří s dalšími nemovitostmi (stavbami a pozemky) ve vlastnictví státu, jež nejsou předmětem řízení, nerozlučný celek, že jde tedy o ucelený soubor nemovitostí – areál. Na tento závěr krajský soud usuzoval toliko ze současného způsobu využití, aniž by bylo dosud prokázáno, že by tento způsob využití nemohl být naplňován kupř. i v redukované míře, popř. že by nemovitosti - objektivně posuzováno - nemohly plnit samostatné funkce nebo nemohly být kupř. využívány i k modifikovaným účelům, resp. že by v důsledku vydání nemovitostí oprávněné osobě zbývající nemovitosti zcela ztratily svou funkčnost a využitelnost (k tomu srov. též závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2012 sp. zn. 28 Cdo 999/2012). Závěr o funkční neoddělitelnosti předmětných nemovitostí od dalších nemovitostí ve vlastnictví státu v dané lokalitě, jež krajský soud prezentuje jako „nesporný“, reálně nesporný také není (nevychází ze shodných tvrzení účastníků).

5. Krajský soud následně rozsudkem ze dne 23. 10. 2018 č. j. 69 Co 347/2016-269 rozsudek okresního soudu potvrdil. Změnil jej toliko ve výroku o náhradě nákladů za řízení před okresním soudem. Krajský soud vyšel z toho, že vedlejší účastnice řízení je oprávněnou osobou podle § 3 písm. b) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, jakožto právní nástupkyně evidované právnické osoby – Kongregace sester Sv. Norberta s mateřincem na Sv. Kopečku, jíž byly předmětné nemovitosti odňaty v rozhodném období (§ 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) postupem naplňujícím skutkovou podstatu majetkové křivdy podle § 5 písm. c)

zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, a stěžovatel, coby státní příspěvková organizace oprávněná hospodařit s předmětným majetkem ve vlastnictví státu, je povinnou osobou [§ 4 písm. d) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi]. Předmětné (nezemědělské) nemovitosti jsou rovněž způsobilé k vydání i podle § 7 odst. 1 písm. b) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, neboť v rozhodném období právní předchůdkyni stěžovatelky sloužily ke zdravotnickým a duchovním účelům a též jako obydlí duchovních. Krajský soud, vycházeje z kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu, nepřisvědčil obraně stěžovatele, že v posuzované věci je dána překážka bránící vydání předmětných nemovitostí oprávněné osobě podle § 8 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, neboť potřeba předmětných nemovitostí k zajištění plnění úkolů stěžovatele pro výkon ústavní výchovy nepůsobí restituční výluku, nehledě na to, že plnění těchto úkolů je po dostatečně dlouhou dobu zajištěno i prostřednictvím § 8 odst. 2 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Podle krajského soudu nebylo možno přijmout ani ten závěr, že předmětné nemovitosti jsou součástí areálu spolu s dalšími nemovitostmi (budova školy, hřiště, zahrada), neboť plnění funkcí těmito nemovitostmi není ohroženo vydáním pozemku s budovou internátu. Stavba prádelny (sloužící i jako sušírna a žehlírna) je pak příslušenstvím stavby, jež je povinná osoba povinna vydat oprávněné osobě spolu s předmětnými nemovitostmi a jejich součástmi, bez zřetele na to, zda i toto příslušenství bylo konkrétně specifikováno ve výzvě k vydání věci. Šlo totiž o příslušenství stavby nahrazující původní hospodářskou budovu na předmětném pozemku coby tehdejší příslušenství hlavní stavby.

6. Následné dovolání stěžovatele Nejvyšší soud usnesením ze dne 4. 11. 2019 č. j. 28 Cdo 1124/2019-309 odmítl, jelikož nebylo přípustné. Konstatoval, že krajský soud se při výkladu a použití relevantního § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi napadeným rozhodnutím nezpronevěřil ustálené rozhodovací praxi Nejvyššího soudu ohledně přiměřené použitelnosti některých dílčích závěrů dovozených dříve výkladem (obdobně koncipovaného) § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“), na niž Nejvyšší soud odkázal již ve svém předchozím kasačním rozhodnutí. Podle této tzv. areálové judikatury lze bezprostřední funkční souvislostí pozemku se stavbou rozumět i situace, kdy pozemek tvoří s objekty výstavby jeden (nedělitelný) funkční celek – areál. Při zvažování použitelnosti závěrů areálové judikatury na stavby, jež se staly předmětem majetkové křivdy, je třeba postupovat spíše restriktivně, kdy je vždy třeba uvážit i hledisko proporcionality, které spočívá v porovnání újmy oprávněné osoby v případě nevydání nemovitostí s bezprostředními důsledky, které by mělo vyhovění restitučnímu nároku ve sféře jiných osob. Nejvyšší soud připomenul i judikaturu Ústavního soudu, podle níž ustanovení restitučních předpisů je nutno prioritně vykládat s ohledem na jejich účel (*ex favore restitutionis*). Dále doplnil, že posouzení funkční souvislosti nemovitostí, existence uceleného areálu i okolností umožňujících vydat některé nemovitosti v areálu (tedy posouzení, zda zbývající nemovitosti v důsledku restituce zcela ztratí svou funkčnost a využitelnost, a uvážení hlediska proporcionality) je úzce spjato s individuálními okolnostmi případu, tedy s konkrétními skutkovými zjištěními věci, jejichž hodnocení je primárně úkolem soudů nižších stupňů, nikoliv Nejvyššího soudu. Dospěl-li krajský soud k závěru, že vydání předmětných nemovitostí nebrání překážka podle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, dále že nejde o „zastavěný pozemek“ ve smyslu toho ustanovení a že zbývající nemovitosti s předmětnými nemovitostmi dosud užívané (škola, hřiště, zahrada) mohou plnit své samostatné funkce i bez předmětných nemovitostí, neboť je lze i nadále využívat k jejich účelu a je k nim zabezpečen přístup z veřejně přístupné

cesty (a potud nejde o nemovitosti s vydávanými nemovitostmi funkčně neoddělitelné, jež by v případě vydání předmětných nemovitostí zcela ztratily svou funkčnost a jakoukoliv využitelnost), nikterak se tím od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu neodchýlil. Okolnost, že nemovitá věc, pozemek či stavba, je užívána jako školské zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy či zařízení pro preventivně výchovnou péči, není bez dalšího překážkou naturální restituci, neboť mezi restitučními výlukami v § 8 odst. 1 písm. a) až h) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi uvedena není. Krajský soud nepominul ani hledisko proporcionality (jde-li o poměr mezi omezením restitučního nároku, tedy účelem restituce samotné, a konkrétním veřejným zájmem, který naplnění tohoto účelu brání), když v tomto směru považoval za významné, jaká újma by vznikla oprávněné osobě v případě nevydání nemovitostí v porovnání s tím, jaké bezprostřední důsledky by mělo vyhovění restitučnímu nároku ve sféře jiných osob.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá porušení svých shora uvedených ústavně zaručených práv. Nejprve rekapituluje dosavadní průběh řízení a obsah napadených rozhodnutí. Stěžovatel nesouhlasí s výkladem § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi provedeným obecnými soudy, a to ve vyhodnocení možnosti zachování funkčnosti areálu a posouzení pojmu zastavěného pozemku. Je si přitom vědom střetu dvou ústavně zaručených základních práv (za něž považuje právo na nápravu majetkových křivd a právo na nerušené užívání majetku), nicméně zdůrazňuje potřebu provedení řádného testu proporcionality. K tomu stěžovatel navrhoval důkaz znaleckým posudkem v oboru ekonomika-stavebnictví, který mohl stanovit objektivní měřítko. Návrh na provedení tohoto důkazu však nebyl obecnými soudy akceptován, čímž podle stěžovatele došlo ke vzniku ústavněprávního deficitu obdobného kategorii neústavnosti v podobě opomenutých důkazů. Podle judikatury Ústavního soudu zamítnutí důkazního návrhu účastníka řízení bez adekvátního zdůvodnění zatěžuje takový postup soudů nepřezkoumatelností, neboť vykazuje znaky libovůle. Právě ekonomické hledisko mělo být podle stěžovatele zohledněno primárně. Stěžovatel uzavírá, že napadená rozhodnutí jsou stižena excesivní mírou libovůle, která je neslučitelná s principy zákonnosti a ochrany základních lidských práv. Poukazuje přitom na to, že nehájí svůj soukromý majetkový zájem, nýbrž zachování a zajištění zákonných povinností, které jsou výlučně ve veřejném zájmu. Vyslovuje přesvědčení, že v nyní posuzované věci právě veřejný zájem na ponechání předmětných nemovitostí v jeho správě by měl převážit nad zájmem na zmírnění majetkových křivd.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

8. Ústavní zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejší účastnici řízení a od okresního soudu si vyžádal příslušný spis (sp. zn. 18 C 36/2015).

9. Nejvyšší soud se domnívá, že napadenými rozhodnutími nedošlo k zásahu do ústavních práv stěžovatele. Poukázal na zásadu *ex favore restitutionis*, která je zakotvena v § 18 odst. 4 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Neshledal-li zákonodárce důvodem vylučujícím naturální restituci okolnost, že nemovitá věc je užívána jako školské zařízení pro výkon ústavní výchovy, nemůže samotný veřejný zájem na takovém využití nemovitosti převážit nad zájmem na zmírnění majetkových křivd. Nezbytná potřeba nadále užívat nemovitost k plnění takových úkolů je zajištěna § 8 odst. 2 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Vzhledem ke skutkovým zjištěním, z nichž se podává, že vedlejší účastnici řízení vydávané nemovitosti nejsou nerozlučně spjaty s jinými nemovitostmi ve vlastnictví státu, které vydáním neztratí svou funkčnost a využitelnost, bylo třeba přijmout závěr, že dopady restituce do poměrů dosavadního vlastníka nebudou natolik významné, aby převážily újmu hrozící vedlejší

účastnici řízení v případě jejich nevydání. Hledisko proporcionality pak spočívá právě ve srovnání újmy obou stran. Navrhovaný znalecký posudek nebyl podle Nejvyššího soudu v tomto směru podstatný. Případná ztráta ekonomické hodnoty zbývajících nemovitostí může být nanejvýš okrajová s ohledem na jejich prakticky nezměněnou využitelnost.

10. Krajský soud se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil.

11. Okresní soud ve vyjádření pouze uvedl, že rozhodoval po provedeném dokazování, řízení probíhalo standardně a vycházel z aktuální judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. Ve zbytku odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

12. Vedlejší účastnice řízení vychází z toho, že jádrem ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s tím, že obecné soudy neprovedly jím dodatečně navržený důkaz znaleckým posudkem z oboru ekonomiky, což stěžovatel hodnotí jako opomenutí důkazu. Podle vedlejší účastnice řízení však stěžovatel v řízení před okresním soudem takový důkaz nenavrhl, neboť ve skutečnosti navrhoval důkaz znaleckým posudkem z oboru stavebnictví, který by prokázal, že budova č. p. 97 byla zásadně přestavěna. Posudek z oboru ekonomika-stavebnictví se zaměřením na stanovení hodnoty stavby a přestavby jednotlivých částí areálu pak stěžovatel navrhl až po podání odvolání. K tomu vedlejší účastnice řízení podotýká, že bez ohledu na obcházení zásady koncentrace řízení by byl z hlediska zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi takový důkaz irelevantní, neboť u nemovitostí využívaných státními organizacemi k plnění povinností státu neposkytuje § 8 odst. 1 a 2 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi prostor pro úvahy o nepoměru mezi zájmem restituenta a veřejným zájmem, když test proporcionality stanovil v tomto ustanovení *ex lege* přímo zákonodárce. Tato úprava vylučuje jakýkoliv význam závěrů znaleckého posudku, neboť stát jako povinná osoba se vůči oprávněné osobě může dovolávat jen těch hledisek, která upravuje § 8 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Vedlejší účastnice řízení poukazuje na to, že mezi stěžovatelem jako nájemcem a vedlejší účastnicí řízení jako pronajímatelkou byla ještě před podáním ústavní stížnosti ohledně předmětných nemovitostí uzavřena nájemní smlouva, a to na dobu do 31. 12. 2030. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi na rozdíl od zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, nebo zákona o půdě neobsahuje překážku vydání spočívající v okolnosti, že budova zásadní přestavbou ztratila svůj původní stavebně-technický charakter, což je důsledek mnohaleté nečinnosti Parlamentu a prodlení státu s přijetím tohoto zákona. Vedlejší účastnice řízení konečně zdůrazňuje, že rozhodnutí obecných soudů jsou v souladu se zásadou *ex favore restitutionis*, jak byla formulována v četných rozhodnutích Ústavního soudu.

13. Stěžovatel v replice opakovaně zdůrazňuje účel a veřejný zájem (poskytování péče o ohrožené děti), ke kterému slouží vydávané nemovitosti a kvůli němuž trvá na řádném provedení testu proporcionality a znaleckého posudku z oboru ekonomika-stavebnictví. V souvislosti s tímto účelem je třeba zhodnotit funkčnost areálu. Vydáním předmětných nemovitostí dojde fakticky ke znehodnocení zbytku areálu, který vydán nebyl, ale nelze jej funkčně užívat bez těchto nemovitostí. Ze strany stěžovatele tak nejde o pouhou polemiku, ale naopak o snahu ochránit veřejný zájem celé společnosti. Dále nesouhlasí s tím, že by zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi obsahoval test proporcionality. I pokud by v něm byl nepřímo obsažen, tak by podle stěžovatele neměl být brán v potaz, neboť veřejný zájem je narušen tak, že jej nelze *ex lege* překlenout a paušalizovat jako obecnou situaci. Stěžovatel si je rovněž vědom názoru Ústavního soudu obsaženého v nálezu ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), podle něhož je třeba upřednostňovat účel restitucí, avšak domnívá se, že tento názor není bezpodmínečný a měly by být zohledněny specifické okolnosti každého případu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána soudní rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je rovněž přípustná (srov. § 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

V. a) Obecná východiska posouzení návrhu

15. Ústavní soud úvodem připomíná, že není součástí soustavy soudů [čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] a nepřísluší mu výkon dozoru nad jejich rozhodovací činností. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

16. Zásadní nedostatek v rozhodování obecných soudů zasahující do práva na soudní ochranu, resp. do práva na spravedlivý proces, spatřuje stěžovatel v tom, že nebyl proveden jím navrhovaný znalecký posudek z oboru ekonomiky-stavebnictví, na jehož základě by bylo možno zhodnotit funkčnost areálu (z pohledu ekonomického) a určit dopady jeho potřebných úprav v případě vydání předmětných nemovitostí vedlejší účastnici řízení.

17. Spatřuje-li stěžovatel namítané porušení práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) v procesu dokazování, prováděného obecnými soudy, Ústavní soud připomíná, že v minulosti opakovaně judikoval, že Listina, zaručující právo na soudní ochranu, přímo neupravuje proces dokazování jako takový, přestože je podstatnou, ne-li nejdůležitější částí řízení. To ovšem zdaleka neznamená, že dokazování se nachází jaksi „mimo“ ústavněprávní rovinu, a jeho úprava je tak pouze zcela výlučnou záležitostí zákona [srov. např. nálezy ze dne 26. 4. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 37/04 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.) či ze dne 18. 11. 2014 sp. zn. II. ÚS 2154/14 (N 211/75 SbNU 365)]. Proto Ústavní soud setrvale ve své judikatuře zdůrazňuje, že součástí práva na soudní ochranu je mimo jiné i vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Jak Ústavní soud konstatoval, „vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů“ [nález ze dne 14. 9. 2007 sp. zn. I. ÚS 273/06 (N 144/46 SbNU 409), srov. např. i nález ze dne 27. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 269/05 (N 129/37 SbNU 629)].

18. Za situace, kdy tak obecné soudy neučiní a odmítnou akceptovat důkazy navržené účastníkem řízení, které by svědčily jeho právním závěrům, příp. se s jeho důkazními návrhy žádným způsobem nevypořádají, tak lze mluvit o tzv. opomenutých důkazech, kterými jsou takové důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud podle zásad volného hodnocení důkazů nezabýval [srov. např. nález ze dne 11. 11. 2003 sp. zn. II. ÚS 182/02 (N 130/31 SbNU 165)]. Ustálená judikatura Ústavního soudu týkající se tzv. opomenutého důkazu [srov. např. nález ze dne 16. 2. 1995 sp. zn. III. ÚS 61/94 (N 10/3 SbNU 51); nález ze dne 10. 4. 2001 sp. zn. II. ÚS 663/2000 (N 57/22 SbNU 19); nález ze dne 8. 1. 2003 sp. zn. I. ÚS 413/02 (N 4/29 SbNU 25); nebo citovaný nález sp. zn. I. ÚS 273/06] vychází z principu, že právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. právo na spravedlivý proces zakotvené v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, je třeba vykládat tak, že v řízení před obecným soudem musí být dána jeho účastníkovi mj. možnost navrhnout důkazy, jejichž

provedení pro prokázání svých tvrzení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka pak odpovídá povinnost soudu nejen o navržených důkazech rozhodnout, ale také – nevyhoví-li návrhu na jejich provedení – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl (zpravidla ve vztahu k hmotněprávním předpisům, které použil, a k právním závěrům, k nimž na skutkovém základě věci dospěl). Jestliže tak obecný soud neučiní, zatíží svoje rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních principů, ale současně postupuje i v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté Listiny (především v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny) a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Jinými slovy, rozhodující soud tak není povinen provést všechny navržené důkazy, avšak musí o vznesených návrzích rozhodnout, a pokud účastníky řízení vzneseným důkazním návrhům nevyhoví, pak musí ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl, resp. je nepřevzal pro základ svých skutkových zjištění.

19. Na druhé straně se sluší rovněž připomenout, že nikoliv každý nedostatek v průběhu procesu dokazování v podobě „opomenutí“ či nedostatečného vypořádání se s důkazními návrhy účastníků řízení ze strany obecných soudů dosahuje ústavněprávní intenzity, odůvodňující kasační zásah Ústavního soudu [např. nález ze dne 1. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1738/16 (N 38/84 SbNU 439)].

V. b) Uplatnění obecných ústavněprávních východisek na posuzovanou věc

20. Výše předestřená obecná východiska jsou uplatnitelná i na nyní posuzovanou věc, neboť samotný procesní postup zejména krajského soudu (při rozhodování po kasačním rozsudku Nejvyššího soudu) je s nimi ve zřetelném rozporu. V nyní posuzované věci stěžovatel v návaznosti na kasační rozsudek Nejvyššího soudu navrhoval v opakovaném řízení (po zrušení prvního rozsudku krajského soudu) před krajským soudem provedení důkazu znaleckým posudkem z oboru ekonomika-stavebnictví, aby mohla být s ohledem na závěry vyslovené v kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu řádně zhodnocena funkčnost areálu (po vydání předmětných nemovitostí). Krajský soud však návrh na provedení tohoto důkazu, stejně jako návrh na provedení dalšího místního šetření (první místní šetření se uskutečnilo dne 6. 11. 2015 v průběhu řízení před okresním soudem) zamítl. Ve svém vyhovujícím rozsudku pak převzal závěry Nejvyššího soudu obsažené v jeho kasačním rozhodnutí s tím, že je vyloučena existence některé z překážek restituce obsažených v § 8 odst. 1 písm. a) až h) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, přičemž překážkou nemůže být bez dalšího ani okolnost, že nemovitosti potřebuje stát k plnění svých povinností vyplývajících z právních předpisů, a dále že nezbytná potřeba užívat předmětné nemovitosti je stěžovateli zajištěna po stanovenou dobu prostřednictvím § 8 odst. 2 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Krajský soud dále pouze s odkazem na závěry Nejvyššího soudu a skutková zjištění vycházející z řízení před okresním soudem uvedl, že ostatní nemovitosti, které zůstávají v užívání stěžovatele (škola a hřiště), mohou své samostatné funkce plnit i v případě, že budova č. p. 97 na pozemku parc. č. 166/1 a příslušenství této budovy, stejně jako pozemek parc. č. 166/1 budou vedlejší účastnici řízení vydány. Na předmětné nemovitosti tak podle krajského soudu nešlo z pohledu restituční judikatury pohlížet jako na ucelený soubor nemovitostí.

21. Jak vyplývá z výše uvedeného, krajský soud, vázán právním názorem Nejvyššího soudu, až nekriticky převzal argumentaci (často i skutkové povahy) obsaženou v kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu (např. ohledně schopnosti nevydávaných nemovitostí plnit nadále své funkce), aniž by však jakkoliv reflektoval požadavek stěžovatele na doplnění dokazování o vypracování znaleckého posudku. Znaleckým posudkem z oboru ekonomika-stavebnictví měla být však zhodnocena, a to i z hlediska ekonomického využití, právě tato funkčnost zbývající části areálu užívaného stěžovatelem v případě vydání předmětných

nemovitostí nebo funkční spojitost ostatních nemovitostí nacházejících se v areálu (budova školy a školní hřiště) s vydávanými nemovitostmi, případně zodpovězeny i další otázky (např. určení dopadů potřebných úprav areálu v případě vydání předmětných nemovitostí nebo výše potřebných investic pro zachování účelu zařízení). Zodpovězení těchto otázek se tak pro celkové posouzení věci jeví jako nezbytné a bez znaleckého posouzení je nelze relevantně vyhodnotit. Přestože bylo ve věci uskutečněno místní šetření (v řízení před okresním soudem), dané otázky se v něm neřešily, neboť se týkalo především stavebně-technického uspořádání jednotlivých staveb a celého areálu.

22. Krajský soud svým (v pořadí druhým rozsudkem) v podstatě rovněž nereflektoval připomínky vyplývající z kasačního rozsudku Nejvyššího soudu, tentokráte ovšem v neprospěch stěžovatele. Nejvyšší soud totiž krajskému soudu (jeho prvnímu rozsudku) mj. vytknul, resp. za nepřesvědčivý považoval jeho závěr, že vedlejší účastnicí řízení nárokované nemovitosti tvoří s dalšími nemovitostmi (stavbami a pozemky) ve vlastnictví státu, jež nejsou předmětem řízení, nerozlučný celek, že jde o ucelený soubor nemovitostí – areál. Jinak řečeno, krajský soud rozhodl o funkční oddělitelnosti předmětných nemovitostí, aniž by bylo dosud řádně prokázáno, zda by ostatní nevydávané nemovitosti byly schopny své funkce plnit samostatně. Ve svém v pořadí druhém rozsudku tak sice krajský soud částečně akceptoval připomínky Nejvyššího soudu svědčící pro závěr ve prospěch vedlejší účastnice řízení, avšak názor Nejvyššího soudu o nepřesvědčivosti jeho zjištění ohledně ucelenosti areálu nikterak nereflektoval. Tím, že neumožnil provedení důkazu navrhovaného stěžovatelem, který měl sloužit prokázání funkčnosti areálu i po vydání předmětných nemovitostí, a ani blíže nezdůvodnil, proč tento důkaz nepovažuje za důležitý, porušil zásadu kontradiktornosti řízení. V této souvislosti jako nikoliv nepodstatná vyznívá poznámka vyslovená Nejvyšším soudem v jeho kasačním rozsudku, že závěr o funkční neoddělitelnosti nárokovaných nemovitostí od dalších nemovitostí ve vlastnictví státu rozhodně nebyl nesporný, neboť nevycházel ze shodných tvrzení účastníků. Z tohoto pohledu ještě o to více vyvstává do popředí potřeba opatřit si pro rozhodnutí náležitá zjištění.

23. Nelze přehlédnout, že nedostatkem skutkových zjištění o funkčnosti zbývající (nevydávané) části areálu, resp. zjištění ohledně oddělitelnosti předmětných nemovitostí, trpí již rozsudek okresního soudu, a proto výše uvedené se týká i jeho rozhodnutí. Jakkoliv stěžovatel vysloveně nenavrhoval znalecký posudek k vyřešení otázky funkčnosti zbývající části areálu, když pouze trval na znaleckém posudku z oboru stavebnictví k prokázání rozsahu rekonstrukce budovy č. p. 97, mělo zjištění ohledně funkčnosti zbývající části areálu pro posouzení věci zásadní význam, avšak okresní soud mu pozornost nevěnoval.

24. Teprve bude-li náležitě zhodnocen význam předmětných nemovitostí pro funkčnost celého areálu, ať již z pohledu jeho hospodářského využití, nebo schopnosti plnit své funkce v rámci veřejného zájmu (bude-li tedy náležitě zjištěno, zda jde či nejde o nemovitosti bezprostředně související a nezbytně nutné k užívání ostatních nemovitostí), bude možné přistoupit k posouzení věci z pohledu existence překážky pro vydání předmětných nemovitostí podle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a k provedení testu proporcionality.

25. Ústavní soud si je samozřejmě vědom existující tzv. restituční areálové judikatury, avšak bez toho, aby bylo náležitě zjištěno (provedením důkazu znaleckým posudkem, popř. i dalšími důkazy), jaký význam mají vydávané nemovitosti pro celý zbytek areálu, včetně dalších nemovitostí nacházejících se naproti vydávané budově č. p. 97 (tj. pozemky parc. č. 168 a parc. č. 170, na nichž se nachází budova ředitelství stěžovatele), nemůže souhlasit s tvrzením, že ztráta hodnoty ostatních (nevydávaných) nemovitostí, jako následek vydání jejich původní části oprávněné osobě, není z hlediska naplnění zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi významná (viz bod 15 odůvodnění druhého rozsudku krajského soudu).

26. Rovněž se nelze ztotožnit s argumentací ohledně možnosti časově omezeného nájmu pro stěžovatele. Nejde totiž o adekvátní prostředek, který by do budoucna mohl předcházet vzniku právně či fakticky komplikovaných situací. Nelze taktéž přehlédnout, že předmětné nemovitosti byly užívány stěžovatelem k naplňování jeho účelu, který je ve veřejném zájmu, přičemž si lze za daného stavu obtížně představit, zda tento účel může být řádně naplňován užíváním jiných nemovitostí.

27. Aby mohly obecné soudy náležitě danou věc posoudit (v intencích kasačního rozsudku Nejvyššího soudu), musí si pro své rozhodnutí opatřit náležité podklady, což však neučinily, a tím zatížily řízení vadou, která má za následek porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, která ve svém důsledku může vést i k porušení práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

28. Odmítl-li Nejvyšší soud za dané situace stěžovatelovo dovolání mimo jiné s tvrzením, že existence uceleného areálu i okolností umožňujících vydat některé nemovitosti v areálu (tedy posouzení, zda zbývající nemovitosti v důsledku restituce zcela ztratí svou funkčnost a využitelnost) je úzce spjata s individuálními okolnostmi případu, tedy s konkrétními skutkovými zjištěními věci, jejichž hodnocení je primárně úkolem soudů nižších stupňů, aniž by však výše uvedené pochybení krajského soudu, resp. okresního soudu, v procesu dokazování odhalil, pak ani on nedostál své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatele (čl. 4 Ústavy). I dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a Nejvyšší soud je tedy za každé situace povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce, což však Nejvyšší soud v nyní posuzované věci neučinil.

VI. Závěr

29. Ústavní soud závěrem zdůrazňuje, že svým rozhodnutím nikterak nezpochybňuje zásadu *ex favore restitutionis*, podle níž platí, že restituční zákony mají být vykládány pokud možno způsobem, který umožní naplnění jejich účelu. Nebylo-li však dostatečně zjištěno a přesvědčivě vysvětleno, jaké důsledky bude mít vydání předmětných nemovitostí na využití a význam pro fungování zbývající části areálu jako celku, nelze bez dalšího uvedenou zásadu uplatnit.

30. Ústavní soud závěrem uvádí, že nepřistoupil ke zrušení kasačního rozsudku Nejvyššího soudu. K tomu Ústavní soud připomíná, že zásadně nepřipouští ústavněprávní přezkum kasačních rozhodnutí Nejvyššího soudu. Pokud již jej připustí (za předpokladu vyčerpání všech zákonných procesních prostředků ochrany), jde vždy o případy výjimečné. Jde o situace, kdy např. Nejvyšší soud věcně projedná opožděně podané dovolání a rozhodne kasačním způsobem nebo svévolně (v rozporu s prejudikaturou) posoudí přípustnost dovolání [viz nález Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 29/11 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.)]. O takový případ však v nyní posuzované věci nešlo. Nejvyšší soud totiž nerozhodl svévolně nebo v rozporu s dosavadní judikaturou a své rozhodnutí náležitě odůvodnil. Jak bylo uvedeno výše, hlavním důvodem pro zrušení většiny napadených rozhodnutí bylo nedostatečné skutkové zjištění ohledně funkčnosti zbývající části areálu a v procesní rovině neprovedení důkazu znaleckým posudkem, jehož potřeba vyplynula zejména až po zrušení měnícího a stěžovateli vyhovujícího rozsudku krajského soudu Nejvyšším soudem.

31. Ústavní soud si je rovněž vědom toho, že při ponechání kasačního rozsudku Nejvyššího soudu v právní moci nastane situace, kdy v okamžiku vykonatelnosti tohoto nálezu budou vedle sebe stát rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 3620/2017-255 a tento nález Ústavního soudu. Jak již však vyplývá z nálezu Ústavního soudu ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. IV. ÚS 290/03 (N 34/32 SbNU 321), vázanost soudů nižších stupňů právními názory vyslovenými v těchto rozhodnutích Nejvyššího soudu a Ústavního soudu není důvodem

k tomu, aby obecné soudy v dalším řízení nemohly postupovat ústavně souladným způsobem tak, aby právo nalezly. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy budou soudy nižších stupňů (tedy okresní soud a krajský soud) v dalším řízení vázány právě tímto nálezem, a nikoli závěry obsaženými v rozsudku Nejvyššího soudu.

32. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zčásti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona ve výroku uvedená rozhodnutí okresního soudu, krajského soudu a Nejvyššího soudu zrušil. Ve zbytku (proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu) ústavní stížnost odmítl jako nepřípustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu,

33. Úkolem obecných soudů tak bude posoudit danou věc znovu, přičemž jsou vázány právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že jsou povinny důkladně zjistit skutkový stav a rovněž se vypořádat s důkazním návrhem stěžovatele.

34. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 70
Požadavky na odůvodnění soudního rozhodnutí v případě odchýlení se od ustálené judikatury
(sp. zn. I. ÚS 1343/20 ze dne 6. dubna 2021)

Neodůvodní-li obecný soud přesvědčivým způsobem, proč se při právním posouzení věci (otázky věcné projednatelnosti návrhu účastníka na zastavení již skončené exekuce) neřídí ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu jako vrcholného sjednocovatele soudní praxe, jedná v rozporu s principem právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy a absencí řádného odůvodnění porušuje právo účastníka na soudní ochranu zaručené článkem 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatelky Vlasty Hasoňové, zastoupené Mgr. Petrem Němcem, advokátem, se sídlem v Praze 4, Mendíků 1396/9, proti usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 337/2019-48 ze dne 25. 2. 2020, spojené s návrhem na zrušení § 337h odst. 3 věty první zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v účinném znění, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a společnosti PROFI CREDIT Czech, a. s., se sídlem v Praze 1, Klimentská 1216/46, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 337/2019-48 ze dne 25. 2. 2020 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s principem předvídatelnosti soudního rozhodování ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 337/2019-48 ze dne 25. 2. 2020 se zrušuje.

III. Návrh na zrušení § 337h odst. 3 věty první zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v účinném znění, se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka se v řízení před Ústavním soudem domáhá zrušení nadepsaného rozhodnutí pro porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), principu rovnosti a ochrany slabší strany podle čl. 1 Listiny, rovnosti stran podle čl. 37 odst. 3 Listiny, jakož i práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny, které měly být porušeny zastavením řízení o jejím návrhu na zastavení exekučního řízení s odůvodněním, že v rozhodné době bylo již exekuční řízení skončeno v důsledku uspokojení vymáhané pohledávky i jejího příslušenství.

2. S ústavní stížností spojila stěžovatelka návrh na zrušení ustanovení § 337h odst. 3 věty první občanského soudního řádu (dále též „o. s. ř.“), které v jejím případě protiústavně brání zastavení předmětné exekuce.

II. Skutkové pozadí věci a řízení předcházející ústavní stížnosti

3. Z odůvodnění v řízení vykonaného exekučního titulu, kterým je rozhodčí nález JUDr. Jiřího Kolaříka č. j. 102 Rozh 7120/2013-7 ze dne 17. 2. 2014, a z tvrzení stěžovatelky plyne, že dne 2. 7. 2013 uzavřela s vedlejší účastnicí smlouvu o úvěru (a k ní i rozhodčí smlouvu), na jejímž základě získala úvěr ve výši 11 000 Kč. Výše úvěru nicméně s ohledem na sjednanou „odměnu za poskytnutí úvěru“ ve výši 22 336 Kč od počátku činila 33 336 Kč, kterou se stěžovatelka zavázala uhradit ve 36 měsíčních splátkách s úrokovou sazbou 148,12 % ročně. V důsledku prodlení stěžovatelky s plněním smlouvy byl úvěr dne 18. 11. 2013 „zesplatněn“ částkou 32 410 Kč, spolu se kterou vedlejší účastnice v rozhodčím řízení nárokovala i smluvní pokutu ve výši 25 % z dlužné částky. Rozhodčím nálezem tak byla vedlejší účastnici přiznána dlužná částka 40 780 Kč s příslušenstvím, které do zaplacení tvořily úrok z prodlení ve výši 8,05 % ročně a smluvní pokuta ve výši 0,25 % denně.

4. Soudní exekutor JUDr. Zdeněk Zítka, Exekutorský úřad Plzeň-město (dále „soudní exekutor“), byl vedením exekuce k vymožení pohledávky vedlejší účastnice pověřen přípisem Městského soudu v Brně (dále „exekuční soud“) č. j. 103 EXE 3293/2014-9 dne 28. 7. 2014.

5. Exekuce byla provedena a podle oznámení soudního exekutora skončena dne 17. 8. 2016 pro vymožení pohledávky, jejího příslušenství i nákladů exekučního řízení (cca 118 000 Kč pro oprávněnou vedlejší účastnici a 34 658 Kč na nákladech exekuce). Stěžovatelka nepopírá, že po celou dobu rozhodčího i exekučního řízení byla pasivní. Návrh na odklad a zastavení uvedené exekuce, které byly předmětem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, podala teprve dne 26. 6. 2019.

6. Exekuční soud usnesením č. j. 103 EXE 3293/2014-24 ze dne 10. 8. 2019 zastavil řízení o návrhu stěžovatelky na odklad exekuce (výrok I), stejně tak i řízení o jejím návrhu na zastavení exekuce (výrok II) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III). Exekuční soud takto rozhodl pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení podle § 103, § 104 odst. 1 věty první o. s. ř. ve spojení s § 52 odst. 1 exekučního řádu (dále též „ex. ř.“), neboť exekuční řízení bylo v době podání návrhů stěžovatelky již ukončeno.

7. Právě uvedené výroky II a III usnesení exekučního soudu, proti nimž podala stěžovatelka odvolání, Krajský soud v Brně (dále jen „odvolací soud“) ústavní stížností napadeným usnesením potvrdil (výrok I) a nepřiznal žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Exekuční soud se podle odvolacího soudu s návrhem povinné vypořádal správně a s jeho právními závěry (neodstranitelný nedostatek podmínky řízení) se odvolací soud ztotožňuje. Stěžovatelkou odkazovaná judikatura Nejvyššího soudu (zejména usnesení sp. zn. 20 Cdo 3331/2017 ze dne 15. 8. 2017) je překonána pozdějším (a přiléhavějším) usnesením Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3007/17 ze dne 10. 7. 2018 (všechna rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), jehož rozhodnutí jsou podle čl. 89 odst. 2 Ústavy obecně závazná [viz usnesení sp. zn. II. ÚS 355/02 ze dne 14. 10. 2002 (U 35/28 SbNU 437) atd.]. Stěžovatelka měla v průběhu rozhodčího i exekučního řízení dostatek prostoru k uplatnění své procesní obrany, který nevyužila a který jí z pohledu principu právní jistoty a nemožnosti uvedení v předešlý stav nemůže být poskytován „navěky“. Neodůvodněnou pasivitu povinné stěžovatelky nelze po skončení exekuce zpětně zhojit.

III. Argumentace stěžovatelky

8. Porušení svých základních práv stěžovatelka spatřuje v neoprávněném vymožení předmětné částky v exekučním řízení, vedeném na základě nezpůsobilého exekučního titulu;

takový exces nelze tolerovat ani v případě, že již exekuce skončila vymožením uplatněné pohledávky. Protiústavní nedostatky rozhodčího řízení jí v rozhodné době nebyly a ani nemohly být známy [viz nález sp. zn. II. ÚS 1851/19 ze dne 16. 8. 2019 (N 149/95 SbNU 298)]; obecné soudy v případě stěžovatelky rozhodly v rozporu s ustálenou praxí Nejvyššího soudu (např. usnesení č. j. 20 Cdo 1857/2019-162 ze dne 8. 4. 2020, usnesení č. j. 20 Cdo 3159/2019-161 ze dne 22. 10. 2019 nebo usnesení sp. zn. 20 Cdo 3844/2018 ze dne 6. 11. 2018).

9. Stěžovatelka popisuje okolnosti uzavření úvěrové a rozhodčí smlouvy a vyzdvihuje ujednání, která byla podle jejího přesvědčení, podloženého judikaturou Ústavního soudu [nálezy sp. zn. I. ÚS 1845/11 ze dne 27. 10. 2011 (N 185/63 SbNU 153), sp. zn. I. ÚS 199/11 ze dne 26. 1. 2012 (N 21/64 SbNU 205), sp. zn. III. ÚS 4084/12 ze dne 11. 12. 2014 (N 226/75 SbNU 527) a sp. zn. III. ÚS 4129/18 ze dne 26. 2. 2019 (N 32/92 SbNU 334)], nemravná. Jelikož vydaný rozhodčí nález je podle stěžovatelky nicotný, není založena překážka věci pravomocně rozhodnuté a stěžovatelce potenciálně hrozí, že vedlejší účastnice uplatní vymáhanou pohledávku znovu v soudním řízení; proto je nezbytné umožnit zastavení exekuce vymožené na základě nezpůsobilého exekučního titulu i po jejím skončení (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2706/2007 ze dne 22. 9. 2008, sp. zn. 20 Cdo 4312/2007 ze dne 15. 10. 2008, či sp. zn. 21 Cdo 3266/2013 ze dne 25. 3. 2014 a již zmíněné usnesení sp. zn. 20 Cdo 3331/2017). Rozhodnutí o zastavení exekuce (byť vymožené a skončené) by stěžovatelce současně umožnilo domáhat se po vedlejší účastnici vydání bezdůvodného obohacení.

10. Napadená část ustanovení § 337h odst. 3 o. s. ř., podle jehož věty první po vydání usnesení o příklepu nebo usnesení o předražku nelze zastavit výkon rozhodnutí, brání podle stěžovatelky exekučnímu soudu v zastavení exekuce postupem podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. (podle kterého se zastavuje exekuce vedená na základě exekučního titulu nezpůsobilého výkonu v důsledku nedostatku pravomoci rozhodce pro neplatnost rozhodčí doložky, jak plyne z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 958/2012 ze dne 10. 7. 2013), a v důsledku toho jsou porušena její ústavně zaručená práva. Navrhuje proto zrušení § 337h odst. 3 věty první občanského soudního řádu.

11. Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3007/17, na něž odvolací soud v napadeném rozhodnutí odkazuje, označuje stěžovatelka za chybné, zjevně nespravedlivé a odporující judikatuře Nejvyššího soudu, odkaz na ně je navíc pro věc stěžovatelky nepřiléhavý. Na uvedené rozhodnutí Nejvyšší soud navázal již zmíněným usnesením č. j. 20 Cdo 3159/2019-161, v němž specifikoval, jakými okolnostmi se obecné soudy ve světle uvedeného usnesení Ústavního soudu mají zabývat a jakými se podle stěžovatelky v její věci nezabývaly.

12. Stěžovatelka uvádí, že jí odvolací soud vytýká, že nevyužila včas dostupné prostředky procesní obrany, aniž by s ohledem na popsanou judikaturu zkoumal důvody a rozhodné okolnosti; v odvolacím řízení nebylo ani nařízeno jednání. Rovněž jeho závěr, že v exekučním řízení již nelze přezkoumávat parametry uzavřené smlouvy, je v rozporu s citovanou judikaturou. Návrh stěžovatelky na zastavení skončené exekuce není nepřiměřeným zásahem do práva vedlejší účastnice, nýbrž snahou o nápravu neoprávněného zásahu do majetkových práv stěžovatelky.

IV. Procesní předpoklady řízení o ústavní stížnosti

13. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, která byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a dospěl k závěru, že je přípustná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatelky

14. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníka i vedlejší účastnici k vyjádření k ústavní stížnosti.

15. Odvolací soud odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a vyjádřil se, že usnesení obstojí ve světle judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu, kterou plně respektuje. Posláním odvolacího soudu podle jeho přesvědčení není sjednávání individuální spravedlnosti ve vztazích věřitel/dlužník, jdoucí nad rámec zákona i judikaturní praxe. Stěžovatelka se korekce důsledků, které sama způsobila svým nezodpovědným přístupem, domáhala zjevně opožděně – v tomto ohledu odvolací soud připomíná zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* (práva náležejí bdělým).

16. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření obsáhle citovala ze zmíněného usnesení sp. zn. III. ÚS 3007/17, s jehož závěry se ztotožňuje. Dále odkázala na usnesení Nejvyššího soudu č. j. 20 Cdo 4022/2017-124 ze dne 23. 1. 2018, č. j. 20 Cdo 1641/2018-201 ze dne 1. 8. 2018 a č. j. 20 Cdo 1449/2018-141 ze dne 21. 8. 2018, jejichž závěry se nesou v podobném duchu – stěžovatelé měli možnost bránit se v rámci rozhodčího řízení, ochrana před bezprávím jim nemůže být poskytována „navěky“, např. i deset let po skončení exekučního řízení pro vymožení pohledávky, neboť smyslem exekučního řízení není právo nalézat, nýbrž pouze vykonat to, co bylo uloženo exekučním titulem (§ 40 ex. ř.). Vedlejší účastnice poukazuje na princip právní jistoty a varuje před ještě nezodpovědnějším chováním potenciálních dlužníků v případě, že by soudní praxe vyslala signál, že není třeba se bránit v rozhodčím či nalézacím, ba ani v exekučním řízení, neboť náprava pak přeci jen zjednána bude.

17. Obě vyjádření byla stěžovatelce zaslána k replice, v níž je uvedeno následující: Usnesení sp. zn. III. ÚS 3007/17 nevyznívá v neprospěch stěžovatelky, neboť v něm jsou uvedeny příklady, kdy lze uvažovat o výjimečném zastavení exekuce i po jejím skončení jako prostředku *ultima ratio* – jde-li např. o zjevné zneužití práva, neúměrné zvýšení vymáhané částky či odepření základních práv v rozhodčím řízení. Předestřená kritéria jsou v případě stěžovatelky podle jejího přesvědčení splněna.

18. Dále stěžovatelka odkazuje na nález sp. zn. II. ÚS 502/17 ze dne 10. 1. 2018 (N 4/88 SbNU 69), podle kterého § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. slouží i k odstranění zjevné nespravedlnosti, byl-li výkon rozhodnutí proveden v rozporu s principy právního státu. Stěžovatelka se do dluhové pasti dostala nejen svým zaviněním, ale i protiprávním jednáním vedlejší účastnice a nekompetentního rozhodčího orgánu; vedlejší účastnici jako profesionálu v oblasti poskytování úvěrů a vymáhání pohledávek musely být známy akceptovatelné hranice úrokových sazeb, přesto se stěžovatelkou uzavřela úvěrovou smlouvu (již druhou v průběhu jednoho roku) se zjevně nepřiměřenými úroky, smluvními pokutami a na základě rozhodčího nálezu pak vedla od počátku protiprávní exekuci.

19. Přezkum vydaného rozhodčího nálezu byl podle úvěrové smlouvy navázán na poplatek ve výši 6 500 Kč; představa o dostupnosti efektivní ochrany práv stěžovatelky je tak iluzorní. O možnostech bezplatné právní pomoci se stěžovatelka dozvěděla až díky svému právnímu zástupci a mediální osvětě týkající se možnosti zastavení exekuce vedené na základě neplatného rozhodčího nálezu. Je-li povinností obecného soudu zastavit protiprávní exekuci *ex officio,* nemůže být soudní ochrana upřena tomu, kdo splnil povinnosti plynoucí z exekučního řízení, přestože exekuce neměla být vůbec nařízena, na rozdíl od dlužníků, kteří je nesplnili. Podle aktuálního rozhodnutí Nejvyššího soudu pasivita povinných nemůže jít k jejich tíži, dospěje-li soud k závěru, že oprávněnou osobou požadované a rozhodcem přisouzené plnění je nemravné a vedoucí k nepřiměřenému postihu povinného (viz usnesení sp. zn. 20 Cdo 1576/2019 ze dne 21. 4. 2020). Poškození majetkových zájmů vedlejší účastnice nemůže být zastavením exekuce významné, inkasovala-li v exekučním řízení částku jedenáctkrát převyšující výši poskytnutého úvěru. Stěžovatelka opakuje, že podle Ústavního

soudu by právní stát neměl poskytovat ochranu subjektům, které zjevně poškozují práva svých klientů (viz nález sp. zn. I. ÚS 199/11), a podporovat jejich nemravné obohacování. Také podle nálezu sp. zn. II. ÚS 996/18 ze dne 4. 6. 2019 (N 105/94 SbNU 282) nelze v podobných případech z předlužení vinit pouze dlužníky, tím méně bez skutkového dokazování konkrétních příčin nesplácení jejich dluhů.

20. Odvolací soud pochybil, neboť v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu nezkoumal rozhodné skutečnosti; spokojil se s konstatováním, že stěžovatelka nijak neodůvodnila svoji dosavadní pasivitu, aniž by jí umožnil v tomto ohledu argumentovat a provedl k tomu odpovídající dokazování. V odvolacím řízení nebylo nařízeno jednání, aniž by pro takový postup byly splněny zákonné podmínky (§ 115a o. s. ř.). Odkazy vedlejší účastnice na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1641/2018 a sp. zn. 20 Cdo 1449/2018 nemají pro odlišný skutkový základ pro věc stěžovatelky relevanci.

VI. Upuštění od ústního jednání

21. Ústní jednání Ústavní soud nekonal, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu) – skutková zjištění i právní argumentace potřebné pro posouzení Ústavního soudu vyplývají z přiložených podání a z vyžádaného spisu exekučního soudu.

VII. Posouzení Ústavního soudu

22. Po zvážení rozhodných skutečností dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VII. a) Respektování judikatury Nejvyššího soudu

23. Hierarchicky vybudovaná organizace obecných soudů tvoří celek přístupný účastníkům – za splnění zákonných podmínek – až do svého nejvyššího článku. Má-li tento systém garantovat jednotlivci podle čl. 36 a násl. Listiny právo na soudní ochranu, musí být tělesem funkčním. Proto mají jednotlivé stupně soudní soustavy (nalézací, odvolací, dovolací) při rozhodování ve věci svou nezaměnitelnou roli [srov. k tomu zejména nálezy sp. zn. Pl. ÚS 37/03 ze dne 11. 1. 2005 (N 5/36 SbNU 35; 93/2005 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 15/14 ze dne 26. 1. 2016 (N 12/80 SbNU 151; 71/2016 Sb.)].

24. Podle § 14 odst. 1 písm. a) zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o soudech a soudcích“) je Nejvyšší soud vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci soudů v občanském soudním řízení a zajišťuje jednotu a zákonnost rozhodování tím, že rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích v případech stanovených občanským soudním řádem. Podle třetího odstavce § 14 (ve spojení s § 21 odst. 1) téhož zákona Nejvyšší soud sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu. Úloha Nejvyššího soudu v systému české soudní soustavy (v rámci funkční souvislosti jednotlivých článků soudní soustavy) tak spočívá především v roli vrcholného sjednocovatele soudní praxe.

25. Judikatura obecných soudů nemůže být bez vývoje a není vyloučeno, aby (a to i při nezměněné právní úpravě) byla nejen doplňována o nové interpretační závěry, ale i měněna. Má-li však být změněna ustálená rozhodovací praxe, je třeba užít k tomu určených, zákonem předvídaných mechanismů [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 738/09 ze dne 11. 9. 2009 (N 201/54 SbNU 497) a další]. Změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolané i k sjednocování judikatury nižších soudů, je totiž jevem ve své podstatě nežádoucím, neboť je narušen jeden z principů demokratického právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování [podrobněji viz nález sp. zn. IV. ÚS 3500/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 208/97 SbNU 238), body 19–22, nález sp. zn. II. ÚS 387/18 ze dne 17. 8.

2018 (N 138/90 SbNU 259), bod 19, nález sp. zn. II. ÚS 727/11 ze dne 13. 12. 2011 (N 209/63 SbNU 431) a další v něm citovaná rozhodnutí, nález sp. zn. I. ÚS 947/09 ze dne 17. 3. 2010 (N 56/56 SbNU 593) aj.]. Právě uvedené je prioritním důvodem, proč platná právní úprava předepisuje pro soudy nejvyšších instancí (i pro Ústavní soud) zvláštní a závazná pravidla přijímání rozhodnutí v situacích, kdy jimi má být jejich dosavadní judikatura překonána. Do doby, než se tak stane, jsou obecné soudy (Nejvyšší soud nevyjímaje) povinny ustálenou praxi dovolacího soudu následovat a – v duchu principů demokratického právního státu a právní jistoty, která v něm musí panovat – respektovat jeho sjednocující úlohu, aniž by uvedený požadavek narušoval princip nezávislosti a nestrannosti soudního rozhodování [viz usnesení sp. zn. Pl. ÚS 41/2000 ze dne 20. 2. 2001 (U 7/21 SbNU 493)].

26. Jestliže v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu existuje ustálená judikaturní linie, musí z ní „nižší články“ justiční soustavy vycházet, a mají-li v úmyslu se od ní odklonit, musí svůj odklon přesvědčivě a vyčerpávajícím způsobem vysvětlit. Musí tak navíc činit materiálně a vycházet z „ducha“ ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu – z její materiální podstaty; jinak postupují v rozporu s principem právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy. K tomu srovnej i dále uvedený nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3755/17 ze dne 15. 8. 2018 (N 135/90 SbNU 227): „Judikaturní řešení má vést ve skutkově podobných situacích ke stejným výsledkům, a pokud tomu tak není, musí soudy velmi přesvědčivě vysvětlit, v čem jsou řešené situace skutkově odlišné. Jiný postup porušuje právo účastníka řízení na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“

VII. b) Náležité odůvodnění soudního rozhodnutí

27. Jednou ze záruk spravedlivého procesu, zakotvených předně v čl. 36 odst. 1 Listiny, je požadavek náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí. Jeho podstata spočívá v tom, že se účastník řízení od soudu srozumitelně dozví, jaký skutkový stav byl zjištěn, z jakých důkazů tak soud učinil a proč a jak věc právně posoudil. Argumentuje-li přitom účastník řízení názory právní vědy nebo judikatury, musí se s nimi obecný soud zásadně vypořádat – musí vysvětlit, proč je nepovažuje pro danou věc za relevantní [např. pro podstatnou skutkovou odlišnost – viz k pojmu distinguishing v předchozím odstavci citovaný nález sp. zn. I. ÚS 3755/17, body 21–24], popř. proč je namístě se od nich v souzeném případě odchýlit [na odůvodnění jsou pak logicky kladeny nároky ještě vyšší – srov. nález sp. zn. II. ÚS 1189/15 ze dne 13. 12. 2016 (N 240/83 SbNU 739), body 16–18]. Jen tak může být odůvodnění rozhodnutí soudu přesvědčivé a může legitimizovat jeho rozhodnutí v tom, že správný výklad práva je právě ten výklad, který soud zvolil [viz nález sp. zn. II. ÚS 2588/16 ze dne 24. 11. 2016 (N 223/83 SbNU 481), bod 13, a v něm uvedené odkazy či konkrétně ve vztahu k exekučnímu řízení viz nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)]. Jen tak může být současně zachován výše zmíněný princip předvídatelnosti soudního rozhodování [k němu viz dále nález sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173), bod 32, a další].

28. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva plyne, že právo na řádné odůvodnění je významné z několika hledisek: Jednak tvoří protipól právu účastníka vyjádřit se k věci, vznášet návrhy, argumenty a námitky podle čl. 38 odst. 2 Listiny, které by bez náležité odpovědi soudu ztratilo smysl. Dále jde o záruku výkonu spravedlnosti, který není arbitrární, netransparentní a je pod kontrolou veřejnosti. A konečně, bez řádného (přezkoumatelného) odůvodnění soudního rozhodnutí by neměl účastník řízení možnost efektivně využít opravných prostředků, které má k dispozici (viz Kmec, J. in Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 757–758).

29. Právě uvedené neznamená, že součástí odůvodnění musí být výslovné vypořádání se s každým tvrzením či námitkou účastníků řízení nebo do podrobností zacházející každá

dílčí úvaha soudu, kterou učinil v rámci svého rozhodování, ať už se týkala jeho procesního postupu, skutkových zjištění, nebo právního posouzení. Podstatné je, aby odůvodnění jako celek seznamovalo účastníky řízení s úvahami soudu, které byly relevantní pro výsledek řízení, a činilo soudní rozhodnutí přezkoumatelným z hlediska zákonnosti i věcné správnosti. Pro přesvědčivost soudního rozhodnutí je třeba, aby soudy reagovaly na substantivní argumenty a námitky stěžovatelů a vysvětlily, proč je nepřijaly [viz nález sp. zn. I. ÚS 4093/17 ze dne 29. 3. 2018 (N 63/88 SbNU 865), bod 22].

VII. c) Aplikace uvedených principů na projednávaný případ

30. Důvodem kasačního zásahu Ústavního soudu ve věci stěžovatelky je porušení obou výše vyložených principů – jak předvídatelnosti soudního rozhodování ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, tak i náležitého odůvodnění požadovaného článkem 36 odst. 1 Listiny. Odvolací soud nerespektoval pro něj závaznou judikaturu Nejvyššího soudu, která ve stěžejní otázce – existuje-li možnost zastavit skončenou exekuci – je ustálená; učinil tak, aniž by přesvědčivým způsobem vyložil, proč se od ní v projednávané věci odklání, a dále nedostatečně vypořádal relevantní námitky stěžovatelky.

31. Nejvyšší soud vyslovil ke klíčové otázce zastavení exekuce i po jejím skončení (po vymožení pohledávky) již před třinácti lety závěr, podle kterého takovou možnost nelze absolutně vyloučit a podle kterého, nejde-li o důvod zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř., pak je návrh na zastavení (byť i skončené) exekuce věcně projednatelný a soud řízení o něm nezastaví pro nedostatek podmínek řízení (srov. usnesení sp. zn. 20 Cdo 2706/2007 a sp. zn. 20 Cdo 4312/2007, později též sp. zn. 21 Cdo 3266/2013 a sp. zn. 26 Cdo 1663/2015). Na uvedená rozhodnutí lze odkázat bez ohledu na odlišnosti jimi posuzovaných skutkových základů i důvodů zastavení tamních exekucí [jiných než § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.], neboť jde o obecnou odpověď na otázku, zda je v případě skončené exekuce projednatelný návrh účastníka na její zastavení nebo zda neodstranitelným způsobem absentují podmínky řízení.

32. K závěru o projednatelnosti návrhu dospěl Nejvyšší soud následně i v případech podobných stěžovatelčinu (viz usnesení sp. zn. 20 Cdo 3331/2017 a další rozhodnutí uvedená níže): „Princip právní jistoty a nemožnosti uvedení v předešlý stav totiž nelze vyložit tak, že soud rezignuje na potřebu ochrany povinného pro případ, že dodatečně vyjde najevo, že exekuce byla od samého počátku vedena a provedena na základě nezpůsobilého exekučního titulu. Tuto ochranu s ohledem na skutečnosti uvedené výše není možné realizovat jinak než dodatečným rozhodnutím o zastavení exekuce. Shora uvedená judikatura Nejvyššího soudu je postavena na principu, že exekuci lze vést výhradně na základě způsobilého exekučního titulu a pro případ, že tomu tak není, musí být exekuce zastavena i poté, co pohledávka, její příslušenství a náklady exekuce byly vymoženy.“

33. Dosavadní postoj Nejvyššího soudu je zjevně takový, že zastavení (již) skončené exekuce není absolutně vyloučeno, obzvlášť v případech exekucí vedených na základě od počátku nezpůsobilého exekučního titulu, kterým může být rozhodčí nález vydaný v souvislosti se spotřebitelským úvěrem na základě neplatné rozhodčí doložky, postihující daného rozhodce nedostatkem pravomoci k jeho vydání (srov. na sebe navazující usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 ze dne 11. 5. 2011 a sp. zn. 31 Cdo 958/2012). Neskončenou exekuci je s ohledem na uvedenou judikaturu dokonce povinností exekučního soudu zastavit v případě zjištění uvedených nedostatků exekučního titulu z moci úřední (viz mezi jinými usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 44/2019 ze dne 21. 3. 2019, sp. zn. 20 Cdo 1857/2019, sp. zn. 20 Cdo 1576/2019, sp. zn. 20 Cdo 3811/2019 ze dne 5. 5. 2020 či sp. zn. 20 Cdo 2884/2019 ze dne 20. 5. 2020).

34. Ústavní soud nehodnotí, zda postup zvolený Nejvyšším soudem je správný, což není v posuzované věci s ohledem na princip subsidiarity ústavní stížnosti jeho úlohou; zdůrazňuje však, že bylo povinností odvolacího soudu se s výše uvedeným a ustáleným právním názorem Nejvyššího soudu v napadeném rozhodnutí vypořádat, tím spíše, argumentovala-li jím stěžovatelka výslovně v odvolání, a to s odkazem na konkrétní rozhodnutí. V tomto ohledu nelze přeceňovat význam usnesení sp. zn. III. ÚS 3007/17 a hodnotit je jako výraz překonání závazného právního názoru dovolacího soudu, který je v jeho praxi dosud ustálen (viz jeho pozdější usnesení sp. zn. 20 Cdo 3159/2019, sp. zn. 20 Cdo 2039/2019 ze dne 10. 7. 2019, sp. zn. 20 Cdo 2422/2020 ze dne 15. 9. 2020 či sp. zn. 20 Cdo 2839/2020 a sp. zn. 20 Cdo 2204/2020 ze dne 3. 11. 2020).

35. Je zjevné, že jde o relativně novou – stále se vyvíjející – a z pohledu obecných principů exekučního řízení kontroverzní judikaturu, která není obecnými soudy přijímána nekriticky (viz např. Půlkrábek, Z. Usnesení Krajského soudu v Plzni sp. zn. 14 Co 47/2018 ze dne 20. 3. 2018 s komentářem. Soudní rozhledy, č. 11–12/2018, s. 369.). Podle Ústavního soudu, jehož rozhodovací praxe k uvedenému vývoji rovněž přispěla [srov. stěžovatelkou odkazované nálezy sp. zn. I. ÚS 199/11, sp. zn. III. ÚS 4084/12, sp. zn. II. ÚS 996/18, sp. zn. II. ÚS 1851/19, dále také nálezy sp. zn. I. ÚS 1707/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 237/87 SbNU 841), sp. zn. I. ÚS 1274/16 ze dne 27. 6. 2017 (N 114/85 SbNU 861), sp. zn. IV. ÚS 3017/19 ze dne 28. 4. 2020 (N 78/99 SbNU 445) a řadu dalších], však není důvod přeceňovat její význam z hlediska obecného dopadu na exekuční řízení jako takové a popření jeho základních principů. Vypůjčí-li si slova zkušeného exekučního soudce Jaroslava Mádra, v případě zastavování exekučních řízení vedených na základě nevykonatelných rozhodčích nálezů volí judikatura ve snaze napravit nešťastné důsledky dřívějšího neuváženého vpuštění rozhodců i do spotřebitelských věcí „zjevně nestandardní řešení nestandardní situace postupy, které by v ‚normálních' exekucích [v době ‚porozhodcovské'] neměly být použitelné“ (viz Mádr., J. Význam procesního prostředí pro vymahatelnost práva. Komorní listy, č. 4/2019. Praha: Wolters Kluwer, s. 50).

36. Obecné soudy, jež mají, někdy ke své nelibosti, rekapitulovanou judikaturu Nejvyššího soudu následovat, dovozují ze skutečnosti, že zmíněná rozhodnutí senátu 20 Cdo nejsou publikována ve Sbírce soudních rozhodnutí, nesouhlas občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu s výše uvedeným judikaturním trendem, namísto toho, aby dostupnými prostředky naléhaly na kolegium Nejvyššího soudu, aby zaujal jednoznačné stanovisko podle § 14 odst. 3 zákona o soudech a soudcích. Ovšem do chvíle, než se tak stane, tj. než kolegium zaujme jasné a odůvodněné stanovisko (mající váhu soudního rozhodnutí vrcholného sjednocovatele soudní praxe), popř. než bude názor senátu 20 Cdo překonán velkým senátem v rámci rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu (§ 20 odst. 1 téhož zákona), jsou povinny obecné soudy zásadně respektovat nynější judikaturu senátu 20 Cdo, nepřednesou-li ve svém rozhodnutí přesvědčivé důvody, proč je v konkrétním případě nutné se od ní odchýlit. Pouhá deklarace nesouhlasu s právním názorem Nejvyššího soudu (byť i zastávaným jediným specializovaným senátem) v tomto směru nepostačuje.

37. Podle Ústavního soudu odvolací soud vydáním napadeného rozhodnutí nepostupoval – jak výše uvedeno – s dostatečným respektem k dlouholeté judikaturní praxi nejvyššího článku justiční soustavy, aniž by odklon od ní dostatečně a přesvědčivě vysvětlil. Pouhý (obecný a opakovaný) odkaz na usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3007/17 takovým dostatečným vysvětlením není, neboť precedenční síla nálezů je vyšší než precedenční síla jakéhokoliv usnesení, jak vyplývá z § 23 zákona o Ústavním soudu i z judikatury Ústavního soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 88–89, shodně pak i nález sp. zn. II. ÚS 3194/18 ze dne 1. 4. 2019 (N 44/93 SbNU 119), bod 22]. Pro věc podstatnější význam má proto výše zmíněná nálezová judikatura Ústavního soudu k požadavkům předvídatelnosti rozhodování a řádného odůvodnění

soudního rozhodnutí. Napadené usnesení odvolacího soudu obsahuje blíže neodůvodněný nesouhlas s konstantní judikaturou Nejvyššího soudu k otázce zastavení exekuce (až) po vymožení pohledávky; takové rozhodnutí vykazuje podle Ústavního soudu prvky libovůle a ve svém důsledku znamená porušení principu předvídatelnosti soudního rozhodování a práva stěžovatelky na náležité odůvodnění soudního rozhodnutí ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

38. Zbývajícími námitkami stěžovatelky se Ústavní soud nezabýval, neboť to v dané chvíli s ohledem na vyložené důvody zrušení napadeného rozhodnutí považoval za nadbytečné.

VIII. Akcesorický návrh na zrušení § 337h odst. 3 věty první o. s. ř.

39. Stěžovatelka s ústavní stížností spojila návrh na zrušení § 337h odst. 3 věty první občanského soudního řádu, podle které „[p]o vydání usnesení o příklepu nebo usnesení o předražku nelze zastavit výkon rozhodnutí“.

40. Ustanovení § 74 zákona o Ústavním soudu umožňuje stěžovateli podat spolu s ústavní stížností i návrh na zrušení zákona nebo některého jeho ustanovení, jehož uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, jestliže podle tvrzení stěžovatele je v rozporu s ústavním zákonem. Jinými slovy, k podání návrhu na zrušení právní normy je stěžovatel aktivně legitimován pouze tehdy, byla-li norma v předcházejícím řízení uplatněna a determinovala-li obsah a účinky napadeného rozhodnutí v právní sféře stěžovatele (srov. k tomu Langášek, T. in Wagnerová, E. a kol. Zákon o Ústavním soudu s komentářem. ASPI, Praha 2007, str. 367).

41. Vzhledem ke skutečnosti, že řízení o návrhu stěžovatelky na zastavení exekuce bylo zastaveno, nikoli meritorně projednáno, nebylo (a dosud ani nemohlo být) napadené ustanovení obecnými soudy aplikováno (uplatněno). Je tedy zřejmé, že není splněn základní předpoklad oprávnění stěžovatelky podat předmětný návrh, a sice „uplatnění“ napadeného ustanovení, jelikož rozhodnutí odvolacího soudu nebylo vydáno na základě jeho aplikace [srov. k tomu např. nález sp. zn. II. ÚS 1331/07 ze dne 27. 11. 2007 (N 207/47 SbNU 255), bod 31, usnesení sp. zn. III. ÚS 12/08 ze dne 17. 1. 2008, usnesení sp. zn. III. ÚS 1259/11 ze dne 13. 7. 2011].

42. I kdyby však bylo napadené ustanovení v dalším řízení aplikováno, nezbavuje to obecné soudy povinnosti vypořádat v odůvodnění tvrzení stěžovatelky, že popisované důvody pro zastavení exekuce (nezpůsobilý exekuční titul) byly dány od počátku jejího zahájení (tedy i v době dražebního jednání) a exekuční soud a soudní exekutor o nich věděli nebo alespoň vědět měli.

IX. Závěr

43. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť je rozporné s principem předvídatelnosti soudního rozhodování ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy a porušuje základní právo stěžovatelky na náležité odůvodnění podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

44. Na odvolacím soudu nyní bude, aby pečlivě zohlednil relevantní ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu k otázce věcného projednání návrhu na zastavení již ukončené exekuce a případně zrevidoval svůj závěr o neodstranitelném nedostatku podmínek řízení. Učiní-li tak, bude namístě posoudit ve světle téže judikatury a námitek stěžovatelky otázku celkového chování povinné i oprávněné, časové souvislosti (zejm. okamžik podpisu rozhodčí smlouvy profesionální úvěrovou společností) či (ne)mravnosti uzavřených smluv a existence exekučního titulu. Dosavadní odůvodnění napadeného rozhodnutí a obecný odkaz na větší přiléhavost usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3007/17 takovým pečlivým zohledněním názoru vrcholného sjednocovatele exekuční judikatury není.

45. Návrh na zrušení § 337h odst. 3 o. s. ř. Ústavní soud odmítl podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu pro neoprávněnost navrhovatelky.

Č. 71
Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě ve správním řízení (sp. zn. IV. ÚS 3299/20 ze dne 6. dubna 2021)

I. Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod se vztahuje i na správní řízení, které soudnímu řízení předcházelo.

II. Při porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod jednotlivcům svědčí právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny. Při rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem je povinností obecných soudů zohlednit celkovou délku řízení, a to včetně správního řízení předcházejícího soudnímu řízení. Z ústavněprávního hlediska je třeba považovat za jeden celek řízení od okamžiku zahájení rozhodování ve věci základního práva až do okamžiku konečného rozhodnutí ve věci; teprve v takovém okamžiku je totiž věc „projednána" ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele Miroslava Špadrny, zastoupeného Mgr. Petrem Kociánem, advokátem, sídlem Revoluční 1047/14, Nový Jičín, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2020 č. j. 30 Cdo 2549/2020-404, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. března 2020 č. j. 21 Co 65/2020-374 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. ledna 2020 č. j. 42 C 331/2014-366, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2020 č. j. 30 Cdo 2549/2020-404, usnesením Městského soudu v Praze ze dne 3. března 2020 č. j. 21 Co 65/2020-374 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. ledna 2020 č. j. 42 C 331/2014-366 byla porušena základní práva stěžovatele na přístup k soudu a na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem zaručená v čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2020 č. j. 30 Cdo 2549/2020-404, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. března 2020 č. j. 21 Co 65/2020-374 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. ledna 2020 č. j. 42 C 331/2014-366 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 42 C 331/2014 se podává, že stěžovatel dne 26. 1. 2007 požádal Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1 (dále též jen „povinný subjekt“) o poskytnutí informace o obsahu usnesení o zahájení trestního stíhání bývalého příslušníka Policie České republiky pro jednání, kterého se dopustil proti konkrétní poškozené, dále o obsahu usnesení nadřízeného státního zastupitelství, kterým bylo případně rozhodováno o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného příslušníka, dále o usnesení státní zástupkyně Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1, kterým bylo trestní stíhání obviněného příslušníka zastaveno a dále o obsahu usnesení nadřízeného státního zastupitelství, kterým bylo případně rozhodováno o stížnosti proti usnesení o zastavení trestního stihání tohoto obviněného. Povinný subjekt dne 14. 6. 2011 žádosti částečně vyhověl, a to až po proběhlých řízeních o opravných prostředcích ve správním řízení a soudním řízení správním. Po dalších řízeních o opravných prostředcích ve správním řízení a soudním řízením správním povinný subjekt dne 16. 9. 2013 poskytl stěžovateli požadovanou informaci v plném rozsahu.

3. Stěžovatel se proto domáhal dne 29. 9. 2014 žalobou (doplněnou dne 20. 10. 2015, 11. 3. 2016 a 14. 4. 2016) po České republice – Ministerstvu spravedlnosti (dále jen „žalovaná“) u obvodního soudu zaplacení 100 000 Kč s příslušenstvím, písemné omluvy a konstatování porušení svého práva na projednání věci v přiměřené lhůtě jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“ nebo „zákon o odpovědnosti státu“), spočívajícím v nepřiměřené délce řízení o poskytnutí informace.

4. Obvodní soud rozsudkem ze dne 12. 5. 2016 č. j. 42 C 331/2014-168 uložil žalované omluvit se stěžovateli a ve zbylé části žalobu zamítl. Obvodní soud shledal, že řízení o žádosti stěžovatele od jejího podání do poskytnutí úplné informace trvalo nepřiměřeně dlouhou dobu, a tím došlo k porušení práva stěžovatele na vyřízení jeho věci v přiměřené lhůtě a bez průtahů a práva na informace v jeho časové dimenzi.

5. K odvolání stěžovatele Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 1. 3. 2017 č. j. 69 Co 283/2016-258, 69 Co 24/2017 potvrdil rozsudek obvodního soudu v části, kterou žalobu zamítl, a ve vyhovující části změnil formulaci omluvy.

6. K dovolání stěžovatele proti rozsudku městského soudu v části, v níž potvrdil zamítnutí žaloby o zaplacení tzv. peněžitého zadostiučinění, Nejvyšší soud oba uvedené rozsudky zrušil jako celek a věc vrátil obvodnímu soudu k dalšímu řízení rozsudkem ze dne 20. 3. 2019 č. j. 30 Cdo 4292/2017-298. Z něj se podává, že správní řízení o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, se netýká majetkových a jiných soukromých práv stěžovatele. Na dané řízení se proto nevztahuje právo na projednání věci v přiměřené lhůtě podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a tudíž ani § 13 odst. 1 věta třetí zákona č. 82/1998 Sb. V úvahu připadá toliko nesprávný úřední postup podle § 13 odst. 1 věty druhé téhož zákona spočívající v porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí

v zákonné lhůtě. V nyní posuzované věci proto nelze učinit závěr o jednotě správních řízení a navazujících soudních řízení správních ve věci žádosti stěžovatele o poskytnutí informace. Podle Nejvyššího soudu jde proto u žaloby stěžovatele o různé nároky s různým skutkovým základem. Z ní však není zřejmé, jakou výši přiměřeného zadostiučinění stěžovatel požaduje pro každý z těchto nároků. Nejvyšší soud proto přikázal obvodnímu soudu, aby v dalším řízení stěžovatele vyzval k doplnění žaloby podle § 43 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

7. Obvodní soud poté vyzval stěžovatele usnesením ze dne 7. 6. 2019 č. j. 42 C 331/2014-304 k doplnění žaloby, a aby specifikoval, jakého konkrétního nároku se domáhá u nepřiměřené délky správního řízení a navazujících soudních řízení. Na to stěžovatel reagoval přípisem ze dne 26. 6. 2019 tak, že s výzvou obvodního soudu nesouhlasí. Trval na tvrzení, že řízení o jeho žádosti o informaci tvoří pro účely náhrady újmy jeden celek.

8. Obvodní soud žalobu stěžovatele následně odmítl napadeným usnesením, neboť stěžovatel přes výzvu řádně nevymezil nesprávný úřední postup; nerozlišil, jakou částku žaluje, netvrdil, že v jeho sféře vznikla nemajetková újma a v čem spočívá příčinná souvislost mezi ní a nesprávným úředním postupem.

9. K odvolání stěžovatele městský soud potvrdil toto usnesení obvodního soudu napadeným usnesením. Městský soud odkázal na závazný výklad předpisů upravujících náhradu újmy za nesprávný úřední postup při výkonu veřejné moci provedený Nejvyšším soudem, přičemž vzhledem k tomu, že stěžovatel k výzvě obvodního soudu odmítl specifikovat, jakého konkrétního nároku se domáhá u nepřiměřené délky správního řízení a navazujících soudních řízení, a právní názor Nejvyššího soudu označil za vadný, znemožnilo to projednat jeho žalobu, když předmět řízení nebyl vymezen dostatečně po skutkové stránce tak, aby soud věděl, co má konkrétně projednat a o čem má rozhodnout.

10. Proti uvedenému usnesení podal stěžovatel dovolání, ve kterém trval na nesprávnosti právního názoru Nejvyššího soudu zejména o posuzování ne/jednotnosti správního řízení a navazujícího soudního řízení správního pro účely náhrady újmy za nesprávný úřední postup při výkonu veřejné moci. Nejvyšší soud dovolání odmítl napadeným usnesením, neboť nebylo přípustné. Z napadeného usnesení Nejvyššího soudu se podává, že Nejvyšší soud stěžovatelem předložené právní otázky považoval za vyřešené. Stěžovatel nepřednesl žádnou argumentaci, která by vedla ke změně jejich posouzení.

II. Argumentace stěžovatele

11. Stěžovatel tvrdí, že v žalobě vycházel z toho, že správní řízení o jeho žádosti o poskytnutí informace a navazující soudní řízení správní tvoří jeden celek. Po výzvě obvodního soudu k doplnění žaloby proto označil opačný právní názor Nejvyššího soudu za nesprávný.

12. Stěžovatel dále uvádí, že na nyní posuzovanou věc dopadají závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 10. 2020 sp. zn. II. ÚS 570/20 (N 199/102 SbNU 267; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). V tomto nálezu, týkajícím se totožného stěžovatele v totožné situaci, Ústavní soud shledal porušení ústavně zaručených práv, neboť obecné soudy odmítly žalobu pro vady, kterými ve skutečnosti netrpěla. Ústavní soud totiž v odkazované věci vycházel z toho, že právo na projednání věci v přiměřené lhůtě podle čl. 38 odst. 2 Listiny dopadá i na správní řízení, jehož předmětem je základní právo nebo svoboda (zde právo na informace podle čl. 17 Listiny). Na řízení týkající se poskytnutí informace je proto nutné nahlížet jako na jeden celek od jeho zahájení do jeho skončení.

13. Rovněž nyní napadenými rozhodnutími proto došlo podle stěžovatele k tzv. odepření spravedlnosti a porušení stěžovatelova ústavně zaručeného práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

14. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a žalované, které náleželo postavení vedlejší účastnice řízení o ústavní stížnosti.

15. Nejvyšší soud v prvé řadě odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a uvedl, že nemohl zohlednit stěžovatelem odkazovaný nález, neboť byl vydán až po vydání napadeného usnesení. Nejvyšší soud dále uvedl, že na Ústavním soudu ponechává posouzení, do jaké míry jsou závěry odkazovaného nálezu použitelné na nyní posuzovanou věc.

16. Městský soud ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

17. Obvodní soud ve vyjádření zrekapituloval procesní vývoj věci a odkázal na podání stěžovatele ze dne 26. 6. 2019, v němž reagoval na výzvu obvodního soudu k doplnění žaloby; stěžovatel totiž odkázal na původní znění žaloby. Za dané situace nebylo možné pokračovat v řízení, neboť z obsahu žaloby není zřejmé, „jaký přesně nárok“ stěžovatel uplatňuje; předmět řízení není vymezen dostatečně. Obecné soudy odmítly žalobu stěžovatele v souladu se závazným právním názorem Nejvyššího soudu z rozsudku ze dne 20. 3. 2019 č. j. 30 Cdo 4292/2017-298. Obvodní soud poskytl stěžovateli dostatečný prostor k odstranění vad žaloby a její věcné neprojednání nemůže být přičítáno k tíži soudům. Obvodní soud považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

18. Žalovaná se ve stanovené lhůtě a ani po jejím uplynutí k ústavní stížnosti nevyjádřila. Vzhledem k poučení, že za takové situace bude Ústavní soud vycházet z toho, že se svého postavení vzdává, nebylo s ní již dále v posuzované věci jednáno.

19. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovateli k případné replice. Stěžovatel využil této možnosti a ve vyjádření nejprve odkázal na ústavní stížnost. Nejvyššímu soudu vytkl, že se ve vyjádření nevypořádal s rozporem vlastní judikatury s judikaturou Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. K vyjádření obvodního soudu znovu odkázal na nález sp. zn. II. ÚS 570/20.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu a shledal, že ústavní stížnost byla včas podána oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svého práva, resp. žádné další k dispozici neměl (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

21. Stěžovatel v nyní posuzované věci tvrdí, že se ocitl v totožné procesní situaci jako v odkazované věci sp. zn. II. ÚS 570/20 (ve které byl rovněž stěžovatelem). Skutkovou totožnost věcí nezpochybňuje žádný z účastníků řízení.

22. Proto je rozhodné, zda se i v posuzované věci uplatní závěry nálezu sp. zn. II. ÚS 570/20. Postup obecných soudů spočívající v odmítnutí žaloby stěžovatele pro vady totiž závisel na závazném právním názoru Nejvyššího soudu, jenž byl odkazovaným nálezem zpochybněn. Nejvyšší soud v době vydání napadených rozhodnutí vycházel z předpokladu, že u nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení je nutné činit rozdíl mezi správním řízením a navazujícím soudním řízením správním, nejde-li ve věci o majetkové či jiné soukromé právo a ocitá-li se věc mimo působnost práva na projednání věci v přiměřené lhůtě podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. U správního řízení se proto nelze domáhat náhrady za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení (§ 13 odst. 1 věta třetí zákona č. 82/1998 Sb.), ale toliko za nesprávný úřední postup spočívající v porušení

povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonné lhůtě – bez průtahů (§ 13 odst. 1 věta druhá zákona č. 82/1998 Sb.). V nyní posuzované věci proto nelze podle obecných soudů učinit závěr o jednotě správního řízení a navazujícího soudního řízení správního ve věci žádosti stěžovatele o poskytnutí informace, a proto se nepřiměřená délka řízení pro účely náhrady újmy za nesprávný úřední postup posuzuje zvlášť u správního řízení a navazujícího řízení soudního, a žalobu, jež tyto nároky nerozlišuje, nelze věcně posoudit (blíže viz bod 5 shora).

23. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu se právo na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny kromě soudních řízení vztahuje i na správní řízení [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019 (N 139/95 SbNU 182), bod 49; nález sp. zn. II. ÚS 1242/18 ze dne 16. 10. 2018 (N 171/91 SbNU 145), bod 30; nález sp. zn. II. ÚS 173/01 ze dne 7. 1. 2004 (N 2/32 SbNU 9); nález sp. zn. III. ÚS 696/02 ze dne 13. 11. 2003 (N 133/31 SbNU 189)]. Toto právo se přitom na správní řízení uplatní i bez vazby na navazující soudní řízení (například nález sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019, bod 49; nález sp. zn. II. ÚS 173/01 ze dne 7. 1. 2004; nález sp. zn. III. ÚS 696/02 ze dne 13. 11. 2003).

24. Ústavní soud v návaznosti na tuto judikaturu v odkazovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 570/20 dovodil, že věc totožného stěžovatele (řízení o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb.) jako řízení o ústavně zaručeném právu na informace podle čl. 17 Listiny spadá pod působnost práva na projednání věci bez zbytečných průtahů zahrnující právo na projednání věci v přiměřené lhůtě podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Zákonodárce je totiž oprávněn prvotní rozhodování ve věci spadající do působnosti některého ze základních práv a svobod svěřit správnímu orgánu namísto soudu. Nesmí však vyloučit soudní přezkum zaručený čl. 36 odst. 2 větou druhou Listiny. Předsune-li tímto způsobem zákonodárce před soudní řízení povinnost absolvovat správní řízení, hledí se na obě tato řízení jako na řízení jediné. Z ústavněprávního hlediska je tedy třeba považovat za jeden celek řízení od okamžiku zahájení rozhodování ve věci základního práva až do okamžiku konečného rozhodnutí ve věci – teprve v takovém okamžiku je totiž věc „projednána“ ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny. To samozřejmě jednotlivcům nebrání domáhat se dílčí náhrady újmy za konkrétní úsek takto chápaného řízení. Obecné soudy proto měly posuzovat nepřiměřenou délku řízení ve věci stěžovatele jako jeden celek od jeho zahájení až do jeho skončení (tedy od zahájení správního řízení až do okamžiku poskytnutí informace).

25. Z těchto důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že nyní posuzovaná věc je stejná s věcí řešenou Ústavním soudem v odkazovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 570/20. Stěžovatel se v nyní posuzované věci domáhal u obvodního soudu náhrady újmy za nesprávný úřední postup podle § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. spočívající v nepřiměřené délce řízení o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb. od podání žádosti do jejího uspokojení. Doba řízení přitom podle stěžovatele zahrnovala jak správní řízení, tak navazující soudní řízení.

26. Z uvedeného nálezu ze dne 14. 10. 2020 sp. zn. II. ÚS 570/20 se dále podává, že v případech náhrady nemajetkové újmy způsobené porušením práva na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny je třeba právo na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny vykládat ve světle tohoto ustanovení. Přitom za nesprávný úřední postup je třeba považovat i porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě jakožto součásti práva na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny. Toto ustanovení se vztahuje i na správní řízení, jejichž předmětem je základní právo nebo svoboda. I v těchto správních řízeních se tedy uplatňuje právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, jehož porušení je nesprávným úředním postupem. Dojde-li k porušení tohoto práva, je třeba vycházet z vyvratitelné domněnky, že tím došlo ke vzniku nemajetkové újmy. V takovém řízení je totiž ve hře právo zásadního významu, jemuž je rovněž poskytována zvláštní, a to

ústavní ochrana. Lze tak předpokládat, že průtahy v řízení vedou k nemajetkové újmě účastníka, spočívající zejména v úzkosti, nejistotě a duševním stresu v očekávání výsledku řízení [srov. obdobně například nález sp. zn. I. ÚS 1536/11 ze dne 21. 9. 2011 (N 165/62 SbNU 449), bod 34], k jejíž kompenzaci má sloužit přiměřené zadostiučinění podle § 31a odst. 1 zákona o odpovědnosti státu (srov. obdobně například nález sp. zn. II. ÚS 1242/18 ze dne 16. 10. 2018, bod 28; nález sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019, bod 47). Ústavní soud v podrobnostech odkazuje na odůvodnění uvedeného nálezu.

27. Ústavní soud se však nevyjadřuje k tomu, zda stěžovatel má nárok na peněžité zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení. Je úkolem obecných soudů, aby posoudily, zda lze celkovou délku řízení pokládat za nepřiměřenou, zohlednily další relevantní faktory, mezi něž patří mimo jiné i význam předmětu řízení pro stěžovatele, a aby – budou-li to pokládat za potřebné – se vypořádaly s tím, zda nedošlo ke zneužití práva.

28. Imanentní součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je rovněž právo na přístup k soudu [viz například nález sp. zn. I. ÚS 3564/15 ze dne 7. 6. 2016 (N 107/81 SbNU 695), bod 17; nález sp. zn. IV. ÚS 1167/11 ze dne 20. 6. 2012 (N 123/65 SbNU 597), bod 18]. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu se obecné soudy dopustí porušení tohoto práva v případě, že odmítnou návrh na zahájení řízení pro (neodstraněné) vady, jimiž však návrh ve skutečnosti netrpěl.

29. Obecné soudy odmítly žalobu stěžovatele vzhledem k tomu, že správní řízení o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb. se netýká majetkových a jiných soukromých práv stěžovatele, a na dané řízení se proto nevztahuje právo na projednání věci v přiměřené lhůtě podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a tudíž ani § 13 odst. 1 věta třetí zákona č. 82/1998 Sb. V úvahu podle nich připadá toliko nesprávný úřední postup podle § 13 odst. 1 věty druhé téhož zákona spočívající v porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonné lhůtě, přičemž stěžovatel ani k výzvě obvodního soudu odpovídajícím způsobem svou žalobu nedoplnil a nespecifikoval, jakého konkrétního nároku se domáhá jednak u nepřiměřené délky správního řízení a jednak u navazujícího soudního řízení. Jak již Ústavní soud vyložil, i ve vztahu ke správnímu řízení, jehož předmětem bylo právo na informace, se lze domáhat náhrady nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku tohoto řízení, a proto nebylo namístě vyzývat stěžovatele k odstranění vad žaloby.

30. Obecné soudy proto v nyní posuzované věci odmítly žalobu stěžovatele pro vady, jimiž ve skutečnosti netrpěla, a porušily tím jeho ústavně zaručená práva na přístup k soudu a náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny.

31. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

32. Úkolem obvodního soudu v navazujícím řízení proto bude věcně posoudit nárok stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku řízení, jehož předmětem bylo poskytnutí informace (aniž by byl vázán právním názorem vysloveným rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2019 č. j. 30 Cdo 4292/2017-298), neboť žaloba stěžovatele ze shora uvedených důvodů vadami, které by bránily jejímu projednání, netrpí, přičemž se uplatní vyvratitelná domněnka vzniku nemajetkové újmy, dojde-li soud k závěru o nepřiměřenosti délky řízení.

Č. 72
Ústavní přezkum tzv. bagatelních částek
(sp. zn. IV. ÚS 3502/20 ze dne 6. dubna 2021)

I. Jde-li v ústavní stížnosti o věc s tzv. bagatelní částkou, zakládá to (bez dalšího) důvod pro posouzení ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné, neprovázejí-li posuzovanou věc takové (mimořádné) okolnosti, které ji naopak co do ústavní roviny významnou činí [viz nález ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89)]. Je především na stěžovateli, aby v ústavní stížnosti vysvětlil (a případně doložil), proč věc přes tzv. bagatelnost částky vyvolává v jeho právní sféře ústavněprávně relevantní újmu.

II. Nebyly-li shledány okolnosti, které činí věc s tzv. bagatelní částkou významnou co do ústavní roviny, a akceptují-li obecné soudy v takové věci při omezení vlastnického práva vlastníka pozemku zřízením veřejného prostranství na něm právní názor, že nezbytnou podmínkou ústavní konformity omezení vlastnického práva je souhlas vlastníka, který však souhlas nedal a dokonce proti němu aktivně vystupoval, a že tento souhlas nemůže být „převeden" z předchozího vlastníka, nebylo porušeno vlastnické právo zřizovatele veřejného prostranství ke stavbě veřejné místní komunikace a chodníku zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny ani jeho právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti obce město Úvaly, sídlem Arnošta z Pardubic 95, Úvaly, zastoupené JUDr. Přemyslem Hochmanem, advokátem, sídlem Na Florenci 1025/1, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. září 2020 č. j. 28 Cdo 1294/2020-350, výrokům II a III rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 9. října 2019 č. j. 26 Co 156/2019-303, výrokům I, II, III, VIII a IX rozsudku Okresního soudu Praha-východ ze dne 17. května 2019 č. j. 6 C 617/2014-281 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. března 2019 č. j. 28 Cdo 3082/2018-272, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-východ jako účastníků řízení, takto:

I. Ústavní stížnost proti výroku III rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 9. října 2019 č. j. 26 Co 156/2019-303 se odmítá.

II. Ústavní stížnost se ve zbylé části zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla

porušena její ústavně zaručená práva podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti, doručených písemností a vyžádaného spisu Okresního soudu Praha-východ (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 6 C 617/2014 se podává, že obchodní společnost Šídlo, s. r. o., (dále jen „žalobkyně“) se domáhala po stěžovatelce zaplacení 14 520 Kč, resp. 43 560 Kč a 41 100 Kč s příslušenstvím jako bezdůvodného obohacení třemi samostatnými žalobami podanými ke jmenovanému soudu. Bezdůvodné obohacení mělo spočívat v užívání pozemku ve vlastnictví žalobkyně jako veřejné místní komunikace a chodníku. Okresní soud všechna řízení usnesením spojil a žaloby zamítl rozsudkem ze dne 29. 3. 2017 č. j. 6 C 617/2014-203, 6 C 40/2015, 35 C 242/2015. Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“) uvedený rozsudek potvrdil rozsudkem ze dne 4. 10. 2017 č. j. 26 Co 246/2017-230. Oba soudy dospěly k závěru, že stěžovatelka na úkor žalobkyně ničeho nezískala, a proto nemohlo jít o bezdůvodné obohacení. Dotčená plocha totiž uspokojuje tzv. komunikační potřebu v obci, která není objektivně nahraditelná.

3. K dovolání žalobkyně zrušil uvedené rozsudky Nejvyšší soud v záhlaví uvedeným rozsudkem a věc vrátil okresnímu soudu k dalšímu řízení. Z něj se podává, že soudy nižšího stupně se odchýlily od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, řídily-li se kritériem nenahraditelnosti způsobu uspokojení veřejné potřeby při formulaci závěru o existenci bezdůvodného obohacení stěžovatelky.

4. Následně okresní soud, vázán závazným právním názorem Nejvyššího soudu, uložil stěžovatelce zaplatit žalobkyni 1 361,25 Kč s příslušenstvím (výrok I), 4 083,75 Kč s příslušenstvím (výrok II) a 18 495 Kč s příslušenstvím (výrok III), ve zbylé části žaloby zamítl (výroky IV, V a VI) a rozhodl o nákladech řízení (výroky VII, VIII a IX). Zaprvé bylo podle okresního soudu prokázáno, že došlo k omezení vlastnického práva žalobkyně zřízením veřejného prostranství ve prospěch stěžovatelky. Podle okresního soudu je nezbytnou podmínkou ústavní konformity omezení vlastnického práva souhlas vlastníka, přičemž v nyní posuzované věci vlastnice (žalobkyně) tento souhlas nedala, a dokonce proti němu aktivně vystupovala. V soukromém právu nemůže být tento souhlas „převeden“ na současného vlastníka od předchozího. Okresní soud nepřisvědčil ani stěžovatelčině námitce vydržení práva odpovídajícího věcnému břemenu.

5. Proti tomuto rozsudku stěžovatelka podala odvolání co do výroků I, II, III, VII a IX. Krajský soud v záhlaví uvedeným rozsudkem změnil výrok VII rozsudku okresního soudu tak, že žalobkyně je povinna stěžovatelce zaplatit 49 826 Kč jako náhradu nákladů řízení (výrok I), výroky I, II, III, VIII a IX potvrdil (výrok II) a uložil stěžovatelce zaplatit žalobkyni 2 360 Kč jako náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok III). Podle krajského soudu ze stěžovatelkou uváděných rozhodnutí nevyplývá, že je žalobkyně „vázána“ souhlasem předchozího vlastníka k omezení vlastnického práva k jejímu pozemku. Krajský soud poučil účastníky řízení, že proti rozsudku mohou podat dovolání za podmínek § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“).

6. Stěžovatelka proti výroku II napadeného rozsudku krajského soudu brojila dovoláním. Nejvyšší soud je v záhlaví uvedeným usnesením odmítl jako nepřípustné zčásti podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., šlo-li o výroky ve věci samé jako o peněžité plnění nepřevyšující 50 000 Kč, a zčásti podle § 238 odst. 1 písm. h) téhož předpisu, šlo-li o výroky o náhradě nákladů řízení.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka nesouhlasí se závazným právním názorem Nejvyššího soudu vysloveným v rozsudku uvedeném v záhlaví. Nejvyšší soud podle stěžovatelky nerespektoval judikaturu svoji a Ústavního soudu. Stěžovatelce proto svědčí bezúplatné právo stavby (pozemní komunikace), získané konkludentním souhlasem od předchozího vlastníka.

8. Konkrétně Nejvyšší soud nerespektoval závěry rozsudku ze dne 17. 10. 2012 sp. zn. 22 Cdo 766/2011 a nálezů Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 268/06 (N 2/48 SbNU 9) a ze dne 6. 9. 2010 sp. zn. I. ÚS 1744/10 (N 184/58 SbNU 613), podle kterých se na dalšího vlastníka v pořadí (žalobkyni) hledí, jako by jeho vlastnické právo bylo již omezeno veřejným přístupem na pozemek, udělil-li souhlas vlastník předchozí. Z ustálené judikatury obecných i správních soudů se rovněž podává, že postačí i souhlas konkludentní. Stěžovatelka dále upozorňuje, že např. podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006 sp. zn. 31 Cdo 691/2005 či usnesení ze dne 17. 2. 2011 sp. zn. 22 Cdo 2873/2010 má být zvlášť posuzován nárok z neoprávněně umístěné místní komunikace (stavby) a právo užívat místní komunikaci. Jinými slovy, právo obecného užívání (užívat místní komunikaci) nelze vyloučit toliko z důvodu, že vlastník komunikace nedisponuje oprávněním k umístění stavby na cizím pozemku.

9. Stěžovatelka dále tvrdí, že rozsudek ze dne 18. 7. 2005 sp. zn. 22 Cdo 2887/2004, na který obecné soudy odkazují, není na věc přiléhavý, neboť v nyní posuzované věci navíc vystupuje třetí subjekt – stěžovatelka jako obec, nikoli pouze subjekty dva jako ve věci odkazované.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a žalobkyni, které náleželo postavení vedlejší účastnice řízení o ústavní stížnosti.

11. Nejvyšší soud nejprve upozorňuje, že napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelky jako nepřípustné pro nepřekročení peněžitého limitu v § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.; následoval-li Nejvyšší soud kogentní zákonnou úpravu, nemohl porušit ústavně zaručená práva stěžovatelky. Z obsahu ústavní stížnosti lze dovodit, že argumentace stěžovatelky směřuje zejména proti předcházejícímu napadenému rozsudku Nejvyššího soudu. Ta se však zakládá na opakování totožných námitek, které již stěžovatelka uplatnila dříve v řízení, aniž by předestřela argumentaci přesahující výklad tzv. jednoduchého práva. Judikatura Nejvyššího soudu o vzniku bezdůvodného obohacení vlastníka stavby situované na cizím pozemku bez náležitého právního titulu je však konzistentní a odpovídají jí i závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2014 sp. zn. II. ÚS 3624/13 (N 212/75 SbNU 379). Nejvyšší soud proto odkazuje na odůvodnění napadeného rozsudku a zde vyjádřený ustálený právní názor, že nedisponuje-li „kupříkladu město jakožto vlastník místní komunikace podle § 9 odst. 1 [zákona č 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů] právním titulem zmocňujícím ho k užívání pozemků pod komunikací ve vlastnictví jiné osoby, je naplněna jedna ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení“. Stěžovatelka proto získává majetkový prospěch a neposkytuje žalobkyni náležitou protihodnotu. Napadená rozhodnutí proto jsou ústavně konformní.

12. Krajský soud ve vyjádření zdůrazňuje, že stěžovatelka brojí zejména proti právním závěrům Nejvyššího soudu v napadeném rozsudku, podle něhož se na skutkové okolnosti věci vztahuje jeho ustálená rozhodovací praxe. Krajský soud byl tímto právním názorem při přezkumu napadeného rozsudku okresního soudu vázán. Vzhledem k tomu, že shledal, že okresní soud z těchto východisek vycházel a správně zjistil skutkový stav, jeho rozhodnutí potvrdil.

13. Okresní soud ve vyjádření uvedl, že se řídil závazným právním názorem Nejvyššího soudu. Odkázal však na bod 14 nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2018 sp. zn. I. ÚS 1491/17 (N 185/91 SbNU 297), s jehož závěry se Nejvyšší soud „podle všeho patřičně nevypořádal“.

14. Žalobkyně se ve stanovené lhůtě a ani po jejím uplynutí k ústavní stížnosti nevyjádřila. Neboť byla poučena, že za takové situace bude Ústavní soud vycházet z toho, že se postavení vedlejší účastnice vzdává, nebylo s ní již dále v posuzované věci jednáno.

15. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovatelce k případné replice. Stěžovatelka využila této možnosti a ve vyjádření nejprve uvedla, že se ztotožňuje s tím, že její ústavní stížnost brojí zejména proti závěrům obsaženým v napadeném rozsudku Nejvyššího soudu, z nichž vychází další v záhlaví napadená rozhodnutí. Dále stěžovatelka tvrdí, že se ztotožňuje s odkazem okresního soudu na nález sp. zn. I. ÚS 1491/17, s nímž se Nejvyšší soud nevypořádal. Tam řešená věc je analogická k nyní posuzované; i bylo-li by možné učinit závěr, že stěžovatelka získala majetkový prospěch, získala jej „bez svého svolení“, a proto není povinna k jeho náhradě.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu a shledal, že ústavní stížnost byla podána oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně svého práva, resp. žádné další k dispozici neměla (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Je však nutné posoudit, zda byla ústavní stížnost podána včas.

17. Stěžovatelka napadá zaprvé usnesení Nejvyššího soudu o dovolání, které představuje poslední procesní prostředek k ochraně jejího práva. Lhůta podle § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu je v této části ústavní stížnosti zachována.

18. Zadruhé, ústavní stížnost směřuje proti rozsudkům Nejvyššího soudu, okresního soudu a krajského soudu v části napadené dovoláním, které Nejvyšší soud odmítl jako objektivně nepřípustné. Dovolání stěžovatelky proto v této části nelze považovat za účinný prostředek ochrany jejích práv, neboť žádný takový k dispozici neměla. Měla-li stěžovatelka za to, že Nejvyšší soud (napadeným rozsudkem), okresní soud a krajský soud porušily její ústavně zaručená práva, bylo namístě proti v záhlaví uvedeným rozhodnutím brojit včasně podanou ústavní stížností.

19. Ústavní soud však nepřehlédl, že krajský soud stěžovatelku nepoučil o objektivní nepřípustnosti dovolání proti dotčeným výrokům. Nesprávné poučení má vliv na to, jakým způsobem Ústavní soud posuzuje zachování lhůty k podání ústavní stížnosti. Byl-li stěžovatel nesprávně poučen o možnosti podat dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu a této možnosti využil, byť v dané věci bylo dovolání podle zákona objektivně nepřípustné, pak s ohledem na princip důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci považuje Ústavní soud v těchto situacích za skutečnost rozhodnou pro počítání lhůty pro podání ústavní stížnosti až doručení rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání (zde jeho napadené usnesení) [viz nález ze dne 5. 11. 2002 sp. zn. II. ÚS 343/02 (N 140/28 SbNU 223) a body 20 a 21 nálezu ze dne 31. 1. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3476/11 (N 25/64 SbNU 269) či bod 15 usnesení ze dne 29. 1. 2019 sp. zn. III. ÚS 4090/18 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz)].

20. V nyní posuzované věci se stěžovatelka, byť právně zastoupena již v řízení před krajským soudem, řídila nesprávným poučením krajského soudu a dovolání proti v záhlaví uvedenému rozsudku krajského soudu podala. Proto se lhůta pro podání ústavní stížnosti v části týkající se rozsudků Nejvyššího soudu, okresního soudu a krajského soudu odvíjí od doručení napadeného usnesení Nejvyššího soudu a ústavní stížnost je podána včas.

21. Zatřetí, ústavní stížnost je podána opožděně v části směřující proti výroku III napadeného rozsudku krajského soudu. Stěžovatelka totiž napadla dovoláním toliko výrok II

napadeného rozsudku krajského soudu a proti jeho výroku III brojí až nyní posuzovanou ústavní stížností. Není proto důvod, aby se lhůta k podání ústavní stížnosti v této části odvíjela od doručení napadeného usnesení Nejvyššího soudu.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že na základě čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí soudu vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně na přezkumu z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda lze řízení jako celek pokládat za řádně vedené. Ústavněprávním požadavkem též je, aby soudy vydaná rozhodnutí byla řádně, tj. srozumitelně a logicky odůvodněna.

23. Obdobně je nutné posoudit opodstatněnost ústavní stížnosti v části týkající se zaprvé napadeného usnesení Nejvyššího soudu a zadruhé napadeného rozsudku Nejvyššího soudu v části napadených rozsudků okresního soudu a krajského soudu.

24. Zaprvé, Nejvyšší soud v napadeném usnesení neučinil nic jiného, než že kvalifikoval část II. výroku rozsudku krajského soudu jako tzv. bagatelní a část jako týkající se náhrady nákladů řízení. Sama stěžovatelka k napadenému usnesení Nejvyššího soudu nepředkládá žádné tvrzení, natož ústavněprávní argumentaci, jimiž by namítala jakoukoli vadu postupu Nejvyššího soudu při vydání napadeného usnesení. Ústavní stížnost je proto v této části zjevně neopodstatněná, a proto by přicházelo v úvahu její odmítnutí usnesením, protože však s tímto závěrem nesouhlasili všichni členové senátu, bylo třeba rozhodnout nálezem (srov. § 19 odst. 2 větu druhou zákona o Ústavním soudu).

25. Zadruhé, v části směřující proti napadeným rozsudkům Nejvyššího soudu, okresního soudu a krajského soudu se ústavní stížnost týká výroků o peněžitém plnění v celkové částce 23 940 Kč s příslušenstvím, jde proto o věc s tzv. bagatelní částkou. Podle ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu přitom platí, že jde-li o věci s tzv. bagatelní částkou, zakládá to (bez dalšího) důvod pro posouzení ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné, neprovázejí-li posuzovanou věc takové (mimořádné) okolnosti, které ji naopak co do ústavní roviny významnou činí [viz např. nález ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89)]. Je především na stěžovatelce, aby v ústavní stížnosti vysvětlila (a případně doložila), proč věc přes „bagatelnost“ částky vyvolává v její právní sféře ústavněprávně relevantní újmu (viz např. usnesení ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. III. ÚS 1161/14).

26. Žádné takové tvrzení stěžovatelka v ústavní stížnosti (ani replice) nepřináší a Ústavní soud takové okolnosti v její věci neshledává, a proto Ústavnímu soudu nic nebránilo shledat ústavní stížnost pro její chybějící ústavněprávní relevanci zjevně neopodstatněnou, kdy by přicházelo v úvahu její odmítnutí usnesením, protože však s tímto závěrem nesouhlasili všichni členové senátu, bylo třeba rozhodnout nálezem (srov. § 19 odst. 2 větu druhou zákona o Ústavním soudu).

27. Kromě toho, opodstatněnosti ústavní stížnosti nenasvědčuje ani obsah námitek v ústavní stížnosti. Zaprvé, použití závěru rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 7. 2005 sp. zn. 22 Cdo 2887/2004 obecnými soudy nelze považovat za jakkoli nevhodné, neboť jej citovaly v souvislosti se stěžovatelčinou námitkou vydržení a obecným požadavkem na dobrou víru oprávněného nabyvatele vztahující se i k titulu (viz bod 23 napadeného rozsudku

okresního soudu). Skutkové odlišení provedené stěžovatelkou proto není v nyní posuzované věci významné.

28. Zadruhé, okresní soud a krajský soud se v napadených rozsudcích vypořádaly s argumentací stěžovatelky o rozporu jejich závěrů s uvedenou judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu (sub 8). Z nich se přitom srozumitelně a logicky podává, že je stěžovatelka interpretuje chybně (viz bod 26 napadeného rozsudku okresního soudu a bod 17 napadeného rozsudku krajského soudu).

29. Pravdivosti tvrzení stěžovatelky nenasvědčuje ani obsah nálezu sp. zn. II. ÚS 268/06. Je sice pravda, že z jeho bodu 38 se podává, že Ústavní soud „akceptuje v obecné rovině názor …, že omezení vlastnického práva k pozemku je způsobilé přecházet z vlastníka na vlastníka a není třeba souhlasu nového vlastníka“, byl-li udělen vlastníky předchozími. V odkazované věci však Ústavní soud zrušil rozhodnutí obecných soudů právě proto, že akceptovaly přechod omezení vlastnického práva z předchozího vlastníka (viz bod 36 uvedeného nálezu). Nadto, Ústavní soud v bodu 39 uvedeného nálezu zdůraznil, že současní vlastníci pozemku nevyjádřili souhlas s omezením „po nabytí vlastnického práva ani konkludentně“, tedy obdobně jako v nyní posuzované věci. Obecně formulované závěry, jichž se stěžovatelka dovolává, proto z jí odkazovaného nálezu neplynou.

30. Ani ze stěžovatelkou odkazovaného rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2012 sp. zn. 22 Cdo 766/2011 neplyne obecný závěr o přechodu omezení vlastnického práva na dalšího vlastníka v pořadí, dal-li předchozí vlastník k omezení souhlas. Ze stěžovatelkou odkazovaného nálezu ze dne 6. 9. 2010 sp. zn. I. ÚS 1744/10 se podává, že obecné soudy porušily právo na soudní ochranu tím, že znemožnily účastníkovi soudního řízení přednést tvrzení o bezdůvodném obohacení vznikajícím užíváním cizího pozemku bez právního důvodu. Prostor vyjádřit se k žalobě žalobkyně však stěžovatelce v nyní posuzované věci upřen nebyl, ostatně sama obdobné procesní vady netvrdí.

VI. Závěr

31. Ústavní soud proto ústavní stížnost v části směřující proti výroku III napadeného rozsudku krajského soudu (náhrada nákladů odvolacího řízení) odmítl jako podanou po lhůtě stanovené pro její podání podle § 43 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu a ve zbylé části vzhledem k tomu, že IV. senát Ústavního soudu při rozhodování nedospěl podle § 43 odst. 2 písm. a) a § 19 odst. 2 zákona o Ústavním soudu k jednomyslnému závěru, ji nálezem zamítl podle § 82 odst. 1 téhož zákona.

Odlišné stanovisko

Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy k II. výroku a odůvodnění nálezu

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k II. výroku a odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 3502/20:

Zastávám stanovisko, že napadenými rozsudky (konkrétně jejich výroky ukládající stěžovatelce povinnost zaplatit vedlejší účastnici bezdůvodné obohacení) Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-východ došlo k porušení základního práva stěžovatelky zaručeného v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Obecné soudy se nedostatečným způsobem vypořádaly se skutečností, že předmětná stavba místní komunikace byla na pozemku zřízena (podle tvrzení stěžovatelky) v době mezi I. a II. světovou válkou, že následně byly obě nemovité věci ve vlastnictví jediného subjektu (čs. státu), že docházelo postupně k převodům vlastnického práva k předmětnému pozemku [vedlejší účastnice uvedla, že pozemek nabyla od předchozí vlastnice více méně pouze formálně, protože tato vlastnice vede se stěžovatelkou spor o využití dalších pozemků (viz doplnění žalobních tvrzení na č. l. 189 verte spisu Okresního soudu Praha-východ sp. zn. 6 C 617/2014)], a nezohlednily judikaturní závěry o případné závaznosti souhlasu předchozího vlastníka s umístěním stavby

na pozemku pro nabyvatele vlastnického práva k takovému pozemku [srov. nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 268/06 (N 2/48 SbNU 9)].

Z uvedených důvodů mělo být ústavní stížnosti vyhověno a dotčené výroky napadených rozsudků zrušeny.

Č. 73
Rozhodnutí soudu o nepředání odsouzeného k výkonu trestu do dožadujícího státu
(sp. zn. IV. ÚS 3524/20 ze dne 6. dubna 2021)

Podle § 205 odst. 2 písm. b) zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, nebrání případné promlčení trestní odpovědnosti podle práva České republiky rozhodnutí o nepředání odsouzeného k výkonu trestu do dožadujícího státu ani následnému zahájení řízení o uznání a výkonu cizozemského rozhodnutí v České republice. Takový požadavek nelze dovodit ani z předpisů práva Evropské unie založených naopak na principu vzájemné důvěry v rozhodnutí jednotlivých členských států, a tudíž není v rozporu s č. 8 odst. 2 a 5 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele J. M., t. č. Vazební věznice Praha-Pankrác, zastoupeného JUDr. Ingrid Galovcovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Prvního pluku 206/7, Praha 8 – Karlín, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. října 2020 sp. zn. 14 To 121/2020 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. září 2020 č. j. Nt 2040/2020-463, za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 8 odst. 1, 2, 4 a 5, čl. 36 odst. 1 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 odst. 1 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z obsahu napadených rozhodnutí se podává, že v záhlaví uvedeným usnesením Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozhodl o návrhu Městského státního zastupitelství v Praze na předání stěžovatele k výkonu trestu odnětí svobody do Slovenské republiky, ve spojení s evropským zatýkacím rozkazem vydaným Nejvyšším soudem Slovenské republiky dne 30. 7. 2020 sp. zn. 3 To/5/2018, a dále o žádosti stěžovatele o propuštění z předběžné vazby.

3. Výrokem I městský soud rozhodl, že podle § 205 odst. 2 písm. b) zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, (dále jen „zákon o mezinárodní justiční spolupráci“) nepředává stěžovatele k výkonu trestu odnětí svobody

v trvání 2 308 dní do Slovenské republiky, neboť jsou splněny podmínky pro uznání a výkon uvedených rozhodnutí v České republice a stěžovatel s předáním k výkonu trestu nesouhlasí. Stěžovateli byl uložen trest odnětí svobody v celkové výměře 9 let rozsudkem Specializovaného trestního soudu v Pezinku ze dne 21. 10. 2015 č. j. PK-1TŠ/8/2015-7017, ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 29. 7. 2020 sp. zn. 3 To/5/2018, a to za spáchání trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 a 5 trestního zákona Slovenské republiky (zákon č. 140/1961 Sb., ve znění účinném do 31. 8. 2003). Toho se podle odsuzujících rozhodnutí dopustil, stručně řečeno, tak, že od září 2001 do února 2002 s dalšími obžalovanými prostřednictvím zfalšovaných smluv vytvářel neexistující pohledávky ke škodě jím ovládaných společností, čímž jim měl způsobit škodu ve výši stovek milionů slovenských korun. První odsuzující rozsudek byl vyhlášen 27. 4. 2007. Po jeho zrušení Nejvyšším soudem Slovenské republiky byl druhý odsuzující rozsudek vyhlášen 21. 10. 2015.

4. Výrokem II ponechal městský soud stěžovatele v předběžné vazbě podle § 205 odst. 6 zákona o mezinárodní justiční spolupráci. Výrokem III zamítl stěžovatelovu žádost o propuštění na svobodu a výroky IV, V, VI a VII odmítl možnost nahradit vazbu navrhovanými mírnějšími zajišťovacími prostředky (převzetí záruky, písemný slib, dohled probačního úředníka a peněžitá záruka ve výši 4 000 000 Kč).

5. Výrok o nepředání stěžovatele k výkonu trestu do Slovenské republiky odůvodnil městský soud tím, že stěžovatel je občanem České republiky, před soudem prohlásil, že nesouhlasí s výkonem trestu v zahraničí, a naopak souhlasí s výkonem trestu v České republice. Městský soud tak dospěl k závěru, že v dané věci jsou splněny podmínky pro uznání a výkon cizozemského rozhodnutí na území České republiky podle § 305 odst. 1 zákona o mezinárodní justiční spolupráci. Městský soud se neztotožnil se stěžovatelovou námitkou, že by trestní odpovědnost byla podle právního řádu České republiky promlčena. Běžící lhůta (15 let) byla přerušena procesními úkony vyjmenovanými v § 34 odst. 4 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Zároveň nedošlo ani k promlčení výkonu trestu odnětí svobody, přičemž v dané situaci se nepoužije metoda analogické transpozice, podle které mocenské úkony dožadujícího státu mají stejný účinek jako úkony České republiky. Dále městský soud nepřisvědčil námitce stěžovatele, že předání by bránilo vyhlášení odsuzujícího rozhodnutí v jeho nepřítomnosti. Stěžovatel byl přítomen vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně a o konání veřejného zasedání před Nejvyšším soudem Slovenské republiky byl řádně vyrozuměn, včetně možnosti konat toto zasedání v jeho nepřítomnosti. Stěžovatel se rozhodl zasedání nezúčastnit, přičemž byl zastoupen obhájcem.

6. Výroky o ponechání stěžovatele ve vazbě odůvodnil městský soud tím, že nadále trvají důvody, pro které byl stěžovatel do předběžné vazby vzat. Stále podle soudu existuje riziko, že po propuštění na svobodu stěžovatel uprchne a bude se vyhýbat výkonu trestu, který mu byl pravomocně uložen. Tato obava je dána celkovým přístupem stěžovatele k trestnímu stíhání, neboť se opakovaně vyhýbal úkonům ve Slovenské republice. Po rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky o pokračování v trestním stíhání stěžovatel Slovenskou republiku opustil a v České republice měnil místa pobytu. Uvedenou obavu posiluje povaha a závažnost trestné činnosti, jakož i stěžovatelovo nedostatečné ukotvení v České republice. Na stěžovatelem uvedené adrese jeho pobytu v P. není znám. Tyto skutečnosti nemohou podle soudu vyvážit nabízené záruky.

7. Proti usnesení městského soudu podal stěžovatel stížnost, kterou Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) zamítl napadeným usnesením. V jeho odůvodnění se vrchní soud odklonil od závěrů městského soudu o promlčení trestní odpovědnosti, které odlišil od promlčení výkonu trestu. Přisvědčil sice názoru městského soudu, že v dané věci nelze použít metodu analogické transpozice, tedy že úkony orgánů cizího státu mají stejný následek jako úkony orgánů České republiky (např. přerušení promlčecí doby) a že z toho důvodu došlo z hlediska českého trestního zákoníku, do jehož působnosti skutek spadá, k promlčení trestní

odpovědnosti dne 6. 2. 2017. Předmětem probíhajícího řízení je však předání k výkonu trestu, přičemž promlčení trestní odpovědnosti nebrání vedení řízení o předání k výkonu trestu. V takovém případě se zkoumá pouze promlčení výkonu trestu. Podobné podmínky (zkoumání pouze promlčení výkonu trestu) podle vrchního soudu stanovuje rovněž § 305 odst. 1 písm. h) zákona o mezinárodní justiční spolupráci pro (ne)uznání cizozemského rozhodnutí. O promlčení trestní odpovědnosti nic neuvádí ani prameny unijního práva, z nichž zákonná úprava České republiky vychází. Stěžovatelův opačný výklad by přinesl logické nesrovnalosti mezi oběma druhy řízení. Vrchní soud dále poznamenal, že na tomto závěru nic nemůže změnit ani obhajobou předložené vyjádření zpracované na žádost manželky stěžovatele prof. JUDr. Jiřím Jelínkem z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, které se vyjadřuje pouze k promlčení trestní odpovědnosti.

8. Dále se vrchní soud ztotožnil se závěry městského soudu o nutnosti vyhlášení rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky v přítomnosti stěžovatele. Žádnými důkazy se nepodařilo vyvrátit schopnost stěžovatele porozumět vyrozumění o konání veřejného zasedání a možnosti zúčastnit se jej. V den konání veřejného zasedání se stěžovatel podle svědeckých výpovědí stěhoval z O. do P. Veřejného zasedání se zúčastnil jeho obhájce. Podle vrchního soudu tak byly splněny podmínky pro aplikaci § 205 odst. 4 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci, podle kterého lze osobu předat, i když bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky vyhlášeno v její nepřítomnosti, byla-li informována o konání soudního jednání a zároveň o možnosti konat jej v její nepřítomnosti. Za jedinou překážku předání stěžovatele tedy vrchní soud považuje jeho nesouhlas s předáním za současné možnosti uznání cizozemského rozhodnutí, které může být uznáno a vykonáno v České republice.

9. Rovněž podle vrchního soudu jsou dány podmínky pro ponechání stěžovatele ve vazbě. V této části se vrchní soud plně ztotožnil se závěry městského soudu, které mezitím potvrdily i státní orgány Slovenské republiky. Stěžovatel žije v České republice sám, zatímco jeho rodina žije ve Slovenské republice. Podle vyjádření Vězeňské služby je stěžovatel schopen účasti na veřejném zasedání a z poslední hospitalizace byl propuštěn na svou žádost. Při výpovědi označil svůj zdravotní stav za setrvalý (bez zlepšení či zhoršení). Předložený psychiatrický znalecký posudek označuje stěžovatelovy nemoci za život ohrožující, bez očekávání jejich vyléčení a s nepříznivou prognózou dalšího vývoje. Avšak ani tento posudek nevyloučil možnost výkonu vazby. Mimořádné zdravotní služby lze přitom stěžovateli poskytnout mimo věznici, bez jeho propuštění na svobodu. K ničemu takovému však zatím podle důkazů nebylo třeba přikročit. Aktuální riziko maření trestního řízení nevyvažuje dostatečně žádný z nabízených mírnějších zajišťovacích institutů.

II. Argumentace stěžovatele

10. Stěžovatel namítá, že navzdory nepříznivému zdravotnímu stavu (onkologické onemocnění, které není ve vazbě léčeno) a uplatněné námitce promlčení trestní odpovědnosti za skutek uvedený v evropském zatýkacím rozkazu byl stěžovatel dále držen ve vazbě. Promlčení trestní odpovědnosti je přitom obligatorním důvodem pro rozhodnutí o nepředání podle § 205 odst. 2 písm. f) zákona o mezinárodní justiční spolupráci. Sám vrchní soud konstatoval, že trestní odpovědnost za skutek uvedený v evropském zatýkacím rozkazu byla promlčena dne 6. 2. 2017. Přesto však vrchní soud nevydal rozhodnutí podle uvedeného ustanovení a nepropustil stěžovatele na svobodu. Promlčením trestní odpovědnosti podle stěžovatele zaniká oprávnění státu uplatňovat vůči údajnému pachateli jakékoliv trestněprávní důsledky, včetně institutů mezinárodní justiční spolupráce. Vrchní soud ve svém rozhodnutí nepřípustně zúžil aplikaci § 205 odst. 2 písm. f) zákona o mezinárodní justiční spolupráci pouze na jeden ze dvou druhů řízení, aniž by takový postup zákon předvídal. Zmíněné ustanovení se však aplikuje jak při promlčení trestní odpovědnosti, tak při promlčení výkonu

trestu. Na druhu evropského zatýkacího rozkazu v tomto případě nezáleží. Rozdělovat tyto druhy lze podle stěžovatele tam, kde to zákon výslovně uvádí [např. § 205 odst. 2 písm. j) zákona o mezinárodní justiční spolupráci]. Závěr vrchního soudu neodpovídá žádné standardní metodě výkladu právní normy (sc. právního předpisu). Pro vedení řízení tak absentuje základní podmínka, jíž je možnost státu uplatňovat důsledky trestní odpovědnosti za předmětný skutek. Tím pádem již není možné osobu ani vydat do jiného členského státu. Promlčení trestní odpovědnosti je tradičním historickým principem nerealizování extradice, od něhož úprava unijního práva neustoupila. Analogicky je toto právo zaručeno čl. 50 Listiny základních práv Evropské unie. Slovenská republika tak musí respektovat, že v České republice již došlo k zániku stěžovatelovy trestní odpovědnosti. V souladu s judikaturou Ústavního soudu je třeba za rozporné s čl. 39 Listiny považovat vedení trestního řízení, které nemohl stěžovatel předvídat ani v obecné rovině, neboť již došlo k zániku trestní odpovědnosti. K tomu je třeba dodat, že spáchání údajného skutku spadá do období let 2001 a 2002, a tedy stěžovatel nemohl předvídat aplikaci institutů unijního práva.

11. Napadená rozhodnutí jsou současně vazebními rozhodnutími, která nerespektují zákonnou úpravu a účel daného omezení osobní svobody. Současně je stěžovatel považuje za nepřiměřená, vzhledem k jeho věku, negativnímu zdravotnímu stavu (prohloubenému nemožností léčit onkologické onemocnění) a předchozímu chování (úplná spolupráce s orgány činnými v trestním řízení). K předmětnému trestnímu jednání mělo dojít před více než 18 lety. Soudy tyto skutečnosti (při vědomí fakultativnosti užití institutu vazby) dostatečně nezvážily. Podle stěžovatele nelze ani v trestním řízení opomíjet tak důležité společenské hodnoty, jako jsou úcta ke stáří a pomoc v nemoci. Podle stěžovatele je nepochybné, že jeho zdravotní stav by v jiné procesní situaci vedl k aplikaci institutu odkladu výkonu trestu odnětí svobody nebo přerušení výkonu trestu odnětí svobody.

12. Soudy rovněž nevzaly v potaz vážné procesní pochybení soudů Slovenské republiky, které vynesly meritorní rozhodnutí v nepřítomnosti stěžovatele, což je rovněž důvodem pro nepředání osoby podle § 205 odst. 2 písm. j) zákona o mezinárodní justiční spolupráci. Tuto skutečnost uznal i vrchní soud. Dále však nesprávně dovodil, že je namístě aplikovat výjimku z toho pravidla, neboť stěžovatel byl řádně předvolán k vyhlášení odsuzujícího rozhodnutí. Vrchní soud se ani nezabýval otázkou, zda se mohlo ve Slovenské republice konat veřejné zasedání bez přítomnosti stěžovatele, což tento ve své stížnosti rozporoval. Vrchní soud však veškeré námitky vypořádal lakonickým konstatováním, že Nejvyšší soud Slovenské republiky usoudil, že veřejné zasedání je možné konat bez přítomnosti stěžovatele. V této části považuje tedy stěžovatel rozhodnutí vrchního soudu za nepřezkoumatelné.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

13. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení.

14. Vrchní soud ve svém vyjádření uvedl, že stěžovatel uplatnil totožnou argumentaci v řízení před obecnými soudy, které se s ní obsáhle vypořádaly. Nadto vrchní soud zdůraznil, že slovenské orgány nemohly zkoumat, zda k promlčení trestní odpovědnosti došlo podle českých zákonů. Přičemž unijní právo nezařazuje mezi podmínky uznání cizího rozhodnutí promlčení trestní odpovědnosti. Tato podmínka se zkoumá pouze při rozhodování o vydání k trestnímu stíhání. Uplatnění stěžovatelovy argumentace by vyvolávalo nelogické a protiprávní situace. K námitce porušení práva na spravedlivý proces Nejvyšším soudem Slovenské republiky vrchní soud uvedl, že smyslem předávacího a uznávacího řízení není vytvoření další přezkumné instance. Stěžovatel byl k jeho jednání předvolán, a tudíž neexistovala překážka pro jeho vydání. Dále vrchní soud zopakoval rozhodné skutečnosti,

které vzal v potaz při rozhodování o nutnosti trvání stěžovatelovy vazby. Přitom vzal v potaz i stěžovatelův zdravotní stav. Z uvedených důvodů vrchní soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost nebo zamítnuta pro nedůvodnost.

15. Městský soud ve svém vyjádření odkázal na obsah napadeného rozhodnutí a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

16. Vrchní státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření uvedlo, že se stěžovatelovými námitkami se nelze ztotožnit. S uvedenou argumentací se podrobně vypořádaly soudy v napadených rozhodnutích. Závěrem svého vyjádření uvedlo, že se vzdává postavení vedlejšího účastníka řízení. Totéž učinilo Městské státní zastupitelství v Praze. Proto s nimi již dále jednáno nebylo.

17. Soudce zpravodaj následně zaslal toto vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice.

18. Stěžovatel následně využil svého práva repliky, v níž uvedl, že zkoumání zániku trestní odpovědnosti napříč státy Evropské unie požaduje přímo Listina základních práv Evropské unie ve svém čl. 50. Zásada *ne bis in idem* by se měla uplatnit i u promlčení trestní odpovědnosti. Mezi stěžovatelem a Českou republikou promlčením trestní odpovědnosti zanikl trestněprávní vztah, což nelze překlenout aplikací procesních předpisů. Dále stěžovatel zopakoval argumentaci o nemožnosti konání veřejného zasedání u slovenského soudu bez přítomnosti stěžovatele a nedoručení poučení o tom, že se veřejné zasedání může konat v jeho nepřítomnosti. V době, kdy se veřejné zasedání konalo, bylo v České republice vedeno proti stěžovateli řízení na základě evropského zatýkacího rozkazu. Také vzhledem k tomu stěžovatel nemohl očekávat, že se veřejné zasedání může konat bez jeho přítomnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

20. V první řadě je třeba konstatovat, že výrokem I napadeného rozhodnutí městského soudu (o nepředání stěžovatele do Slovenské republiky) nedošlo, a za daných okolností ani nemohlo dojít, k porušení stěžovatelových ústavních práv. Tímto výrokem bylo podle § 205 odst. 2 písm. b) zákona o mezinárodní justiční spolupráci rozhodnuto o nepředání stěžovatele k výkonu trestu odnětí svobody v trvání 2 308 dní do Slovenské republiky a stěžovatel s nepředáním souhlasil. V takové situaci nelze o omezení základních práv a svobod tímto výrokem uvažovat.

21. Za relevantní omezení stěžovatelových ústavních práv nelze považovat ani tu část zmíněného výroku, kterou se konstatuje, že v dané věci jsou splněny podmínky pro uznání a výkon cizozemského rozhodnutí v České republice, neboť teprve při samotném uznání (a případným výkonem) dochází v právní sféře stěžovatele k ústavně relevantním následkům.

22. Ve zbývající části napadené rozhodnutí městského soudu představuje vazební rozhodnutí, které je přezkoumatelné v řízení o ústavní stížnosti jako závažné omezení osobní svobody dotčeného jedince. Ústavní soud se proto zaměřil na to, zda napadená rozhodnutí splňují podmínky pro ústavně konformní vazební rozhodnutí.

23. Ústavní soud tak nejprve posoudil námitku nesprávné aplikace ustanovení § 205 odst. 2 písm. f) zákona o mezinárodní justiční spolupráci, které podle stěžovatele, při správné aplikaci, brání dalšímu omezení jeho osobní svobody ve vazbě. Bránila-li by výkonu vazby takováto zákonná překážka, bylo by namístě napadená rozhodnutí v příslušné části zrušit

a stěžovatel by musel být propuštěn na svobodu (srov. čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny). Uvedené zákonné ustanovení uvádí, že „osoba se do vyžadujícího státu nepředá, pokud (…) f) trestní odpovědnost nebo výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody jsou podle právního řádu České republiky promlčeny, jestliže skutek spadá do působnosti trestního zákona“.

24. Podle vrchního soudu (podrobněji sub 6) je namístě upřednostnit takový výklad § 205 odst. 2 písm. f) zákona o mezinárodní justiční spolupráci, podle něhož obecný soud, rozhodující o předání k výkonu trestu, zkoumá pouze promlčení výkonu trestu (a tedy nezkoumá promlčení trestní odpovědnosti) za současného splnění ostatních podmínek daných zmíněným ustanovením.

25. Ústavní soud se s takovým výkladem ztotožňuje. Stěžovatelem prosazovaný jazykový výklad § 205 odst. 2 písm. f) zákona o mezinárodní justiční spolupráci totiž nebere v potaz jazykový výklad § 205 odst. 6 téhož zákona, jehož první věta uvádí: „Rozhodne-li soud o tom, že se osoba nepředá, a je-li tato osoba v předběžné vazbě, rozhodne zároveň o jejím propuštění, pokud nejde o případ podle odstavce 2 písm. b).“ Zmíněný § 205 odst. 2 písm. b) zákona o mezinárodní justiční spolupráci uvádí, že „osoba se do vyžadujícího státu nepředá, (…) pokud je státním občanem České republiky nebo občanem jiného členského státu s trvalým pobytem na území České republiky, evropský zatýkací rozkaz byl vydán za účelem předání k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody nebo ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody, jsou splněny podmínky pro uznání a výkon rozhodnutí, kterým byl uložen takový trest nebo takové ochranné opatření, na území České republiky a tato osoba před soudem do protokolu prohlásí, že nesouhlasí s výkonem tohoto trestu nebo ochranného opatření ve vyžadujícím státu“.

26. Stěžovatel v odůvodnění ústavní stížnosti zjevně předjímá, že je-li dána množina důvodů pro nepředání, musí bez dalšího dostat přednost důvod podle § 205 odst. 2 písm. f) zákona o mezinárodní justiční spolupráci, resp. musí být upozaděn důvod podle § 205 odst. 2 písm. b) téhož zákona. K takovému závěru však nelze dospět jazykovou, systematickou ani teleologickou výkladovou metodou. Ústavní soud je toho názoru, že je-li alespoň jedním z důvodů pro nepředání aplikace § 205 odst. 2 písm. b) zákona o mezinárodní justiční spolupráci, je namístě užít zmíněnou výjimku z pravidla o nepředání vyžádané osoby, a tuto tak ponechat ve vazbě. Zákonem taxativně uvedené důvody nepředání osoby do cizího státu nemají žádnou hierarchii vylučující takový postup.

27. V této části tedy rozhodnutí soudů plně obstojí, neboť ani případná aplikace § 205 odst. 2 písm. f) zákona o mezinárodní justiční spolupráci by v dané věci nepředstavovala právní překážku pro pokračování vazebního omezení osobní svobody stěžovatele, jsou-li splněny podmínky § 215 odst. 1 až 3 zákona o mezinárodní justiční spolupráci, které stanoví postup při nepředání k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody do vyžadujícího státu. Ve stěžovatelově případě je namístě aplikovat § 205 odst. 2 písm. b) zákona o mezinárodní justiční spolupráci (a na něj navazující § 205 odst. 6 téhož zákona). Přitom ani stěžovatel nenamítá, že by nebyly splněny podmínky aplikace tohoto ustanovení, zejména možnost uznání a výkonu cizozemského rozhodnutí v České republice. Lze tak přisvědčit vrchnímu soudu, podle kterého uznání a výkonu rozhodnutí brání podle zákona pouze promlčení výkonu trestu, nikoliv trestní odpovědnosti [*a contrario* § 305 odst. 1 písm. h) zákona o mezinárodní justiční spolupráci].

28. Dále je třeba zdůraznit, že takový postup neodporuje předpisům unijního práva. Naopak, aplikováním uvedených zákonných ustanovení v duchu stěžovatelem uplatňovaného výkladu by docházelo k nepřípustnému narušení principů „jednotnosti standardu ochrany základních práv“ a především „zásady vzájemné důvěry a uznávání“ posilovaných prameny práva Evropské unie (obdobně viz např. rozsudek Soudního dvora ze dne 26. 2. 2013 ve věci C-399-11 *Stefano Melloni v. Ministerio Fiscal*). Stěžovatelem preferované pojetí zásady *ne bis in idem* (čl. 50 Listiny základních práv Evropské unie) by uvedené zásady rozvrátilo. Sám

stěžovatel uvádí, že orgánům České republiky nic nebránilo zahájit proti stěžovateli trestní stíhání, a tím zabránit promlčení trestní odpovědnosti. Takovým postupem by však došlo k situaci, že by každý dotčený členský stát pro jistotu zahájil vlastní trestní stíhání, neboť nikdy nemůže mít jistotu, že trestní stíhání v cizím státě bude pravomocně skončeno před uplynutím promlčecí doby (tím spíše u obviněných, kteří prchají ze státu do státu). Takto vynuceným vícekolejným vedením trestních řízení by se podle Ústavního soudu principy evropské spolupráce v oblasti trestního práva spíše oslabily. České orgány činné v trestním řízení neměly racionální důvod zahajovat trestní stíhání stěžovatele, neboť v Slovenské republice byl již (nepravomocně) odsouzen.

29. Konečně, souhlas s tímto postupem v této konkrétní věci vyslovily i státní orgány Slovenské republiky. Za nedůvodnou je třeba považovat námitku, že by takovým postupem mohlo být porušeno stěžovatelovo právo na předvídatelnou trestní úpravu (*nullum crimen sine lege certa*), neboť § 205 odst. 2 písm. b) a § 205 odst. 6 zákona o mezinárodní justiční spolupráci v tomto směru neponechávají prostor pro pochybnosti.

30. Pochybení pak Ústavní soud neshledal ani v tom, jakým způsobem se soudy vypořádaly s námitkou porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy Nejvyšším soudem Slovenské republiky. Jak vyplývá z výše uvedeného rozsudku Soudního dvora Evropské unie, takový přezkum soudům vydávajícího státu zásadně ani nepřísluší. Ostatně jen obtížně si lze představit, že by městský soud a vrchní soud autoritativně posuzovaly obsah ze slovenského práva vyplývajícího procesního oprávnění Nejvyššího soudu Slovenské republiky. Přesto se však soudy s touto námitkou stručně vypořádaly. Stěžovatel byl v předmětném veřejném zasedání zastupován obhájcem a sám byl k zasedání řádně předvolán. Soudy rovněž dospěly k závěru, že v takovém případě lze (podobně jako v České republice) konat veřejné zasedání bez přítomnosti obžalovaného. Takovému zhodnocení rozhodných skutečností nelze nic vytknout. Stěžovatel měl reálnou možnost aktivně se zapojit do procesu, o jehož souladu s požadavky spravedlivého procesu podle čl. 6 Úmluvy nevyvstaly zjevně žádné pochybnosti. Dále se soudy zabývaly, z jakého důvodu se stěžovatel veřejného zasedání nezúčastnil, přičemž dospěly k závěru, že tak neučinil pouze z vlastní vůle. Jeho zdravotní stav převzetí vyrozumění o konání veřejného zasedání ani účasti na něm podle zjištěných důkazů nebránil. Důsledků tohoto svého jednání si měl být vědom (ostatně o jeho účelovosti nevznikly vzhledem k časovým souvislostem žádné pochyby) a byl o nich poučen (viz bod 20 usnesení vrchního soudu). Nadto lze ještě doplnit, že porušil-li snad Nejvyšší soud stěžovatelova ústavní práva (např. odchýlením se od ustálené judikatury soudů Slovenské republiky), nic stěžovateli nebrání domáhat se nápravy u slovenského Ústavního soudu nebo Evropského soudu pro lidská práva. Procesní řízení před soudy České republiky není v tomto směru účinným prostředkem nápravy s výjimkou výslovně uvedených oblastí, vyplývajících zejména z unijního práva, které je však založeno zejména na efektivní a na důvěře založené spolupráci v oblasti trestního práva. To nutně předpokládá rovněž efektivní způsoby ochrany práv na vnitrostátní úrovni dožadujícího se státu.

31. Ústavní soud se dále zaměřil na posouzení toho, zda soudy dodržely ostatní ústavní podmínky pro omezení osobní svobody užitím institutu vazby. Ani v tomto směru pak neshledal žádné relevantní pochybení. Soudy velmi podrobně odůvodnily, v jakých okolnostech a jakém stěžovatelově chování spatřují obavu z jeho uprchnutí či vyhýbání se trestnímu stíhání. Na tyto jejich podrobné závěry lze pro úplnost odkázat (sub 5 a 8), přičemž se nikterak nevymykají standardu odůvodnění naplnění některého z vazebních důvodů.

32. Konečně, soudy se dostatečně zabývaly rovněž skutečnostmi, které se týkaly stěžovatelova zdravotního stavu a z toho vyplývajícího požadavku přiměřenosti užití institutu vazby. V tomto směru stěžovatel toliko uplatňuje svůj názor na provedené důkazy, z nichž většinu však pomíjí či bagatelizuje. Ústavnímu soudu nepřísluší přezkoumávat závěry

obecných soudů, vezmou-li tyto v potaz všechny relevantní důkazy a jejich závěry nevykazují nedostatek respektu k ústavně chráněným hodnotám (zejména životu a zdraví). Postup soudů v dané věci obstojí, neboť žádný z důkazů, natož pak všechny důkazy ve svém souhrnu, nepodporují závěr, že by stěžovatel nebyl schopen absolvovat pobyt ve vazbě, za současného poskytování odborné lékařské péče, ať už ve vězeňském zařízení, nebo výjimečně mimo něj. Z toho vyplývá rovněž neopodstatněnost stěžovatelovy námitky o naplnění srovnatelných podmínek pro aplikaci institutů odkladu výkonu trestu (§ 322 trestního řádu) a přerušení výkonu trestu (§ 325 trestního řádu), neboť takové podmínky ve stěžovatelově případě nenastaly.

33. Nad rámec uvedených důvodů považuje Ústavní soud za nutné zdůraznit, že vyjádření prof. Jiřího Jelínka (Právnická fakulta Univerzity Karlovy) ze 4. 8. 2020, které v řízení před obecnými soudy (stejně jako v nynějším řízení o ústavní stížnosti) předložila obhajoba stěžovatele, nelze považovat za odborné vyjádření podle § 105 trestního řádu, neboť to lze vyžádat pouze k objasnění důležité skutečnosti, která vyžaduje odborných znalostí. Takové vyjádření k výkladu právních otázek představuje vždy „pouze“ právní stanovisko obhajoby, z jejíhož podnětu a na jejíž náklady vzniklo, bez ohledu na to, jak je odborně zaštítěno. V právu platném na území České republiky již po staletí platí, že obsah právních předpisů není předmětem dokazování, přičemž soudy nemusí takové „důkazy“ provádět, natož pomocí jiných důkazů („revizních“ vyjádření) posuzovat jejich důkazní hodnotu. Soudy nejsou těmito vyjádřeními či elaboráty jakkoliv vázány a odchýlení se od jejich obsahu nepředstavuje porušení práva na soudní ochranu. Posoudit obsah právních předpisů jako pramenů práva je jejich povinností (*iura novit curia*) a nemohou se při jejím plnění zaštiťovat odbornou autoritou jedné ze stran kontradiktorního řízení.

34. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Z výše uvedených důvodů dospěl k závěru, že ústavní stížnost je nedůvodná, pročež ji podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl v celém rozsahu.

Č. 74
Nesprávné poučení soudu o nepřípustnosti podat dovolání v trestním řízení (sp. zn. IV. ÚS 454/21 ze dne 6. dubna 2021)

Poučí-li odvolací soud v trestním řízení nesprávně stranu řízení o nepřípustnosti dovolání, ačkoliv v dané věci je dovolání přípustné, představuje takový postup porušení práva této strany na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť takovým postupem jí znemožnil realizaci jejího procesního práva podat mimořádný opravný prostředek, a tím jí odepřel přístup k dovolacímu soudu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele J. S., t. č. ve Vazební věznici Praha – Pankrác, zastoupeného Mgr. Tomášem Malinovským, advokátem, sídlem Navrátilova 675/3, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. listopadu 2020 sp. zn. 7 To 384/2020, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 24. listopadu 2020 sp. zn. 7 To 384/2020 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. listopadu 2020 sp. zn. 7 To 384/2020 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a předložených podkladů se podává, že rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 3 (dále jen „obvodní soud“) ze dne 2. 9. 2020 sp. zn. 25 T 20/2020 byl stěžovatel uznán vinným přečinem zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, za což byl odsouzen podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku za použití § 43 odst. 1 trestního zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání pěti měsíců. Podle § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku byl pro výkon uloženého trestu zařazen do věznice s ostrahou.

3. Odvolání stěžovatele proti rozsudku obvodního soudu Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) ústavní stížností napadeným usnesením zamítl podle § 256 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále

jen „trestní řád“) jako nedůvodné. V poučení usnesení uvedl, že proti tomuto usnesení není další řádný opravný prostředek přípustný.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že nebyl poučen o možnosti podat dovolání proti usnesení městského soudu, čímž mu byla odepřena možnost bránit se tímto opravným prostředkem. K tomu poukazuje na judikaturu Ústavního soudu, a to na nález ze dne 8. 1. 2020 sp. zn. II. ÚS 1244/19 (N 2/98 SbNU 15; pozn. všechna rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) a na nález ze dne 24. 4. 2018 sp. zn. II. ÚS 3976/17 (N 81/89 SbNU 231), ve kterých Ústavní soud dovodil, že opomenutí povinnosti poskytnout řádné poučení účastníkům o procesních právech je porušením práva na spravedlivý proces (sc. na soudní ochranu).

5. Současně stěžovatel navrhuje odklad vykonatelnosti napadeného usnesení, neboť soudí, že nebude v rozporu s důležitým veřejným zájmem, přičemž výkon napadeného usnesení, tedy pokračování ve výkonu trestu odnětí svobody, by pro něj znamenal nepoměrně větší újmu, než jaká při odložení vykonatelnosti může vzniknout jiným osobám. Odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí mu naopak umožní vyvinout maximální aktivitu pro splácení běžného a dlužného výživného, pro jehož opakované neplacení byl nepodmíněně odsouzen.

III. Vyjádření účastníka řízení

6. Soudce zpravodaj doručil ústavní stížnost městskému soudu jako účastníku řízení a vyzval ho k vyjádření k ní. Městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se ztotožňuje se svým rozhodnutím ve věci.

7. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržené vyjádření stěžovateli k replice, neboť neobsahovalo žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, která by měla vliv na posouzení věci.

IV. Hodnocení Ústavního soudu

8. Jedním ze základních pojmových znaků ústavní stížnosti, jakožto prostředku ochrany ústavně zaručených základních práv, je její subsidiarita. Ústavní stížnost lze zpravidla podat pouze tehdy, vyčerpal-li navrhovatel ještě před jejím podáním všechny prostředky, které mu zákon k ochraně práva poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). To se v projednávané věci striktně vzato nestalo, neboť bylo ve věci přípustné dovolání k Nejvyššímu soudu [§ 265a odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního řádu]. Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že není možné k tíži stěžovatele klást pochybení soudu při poučení o opravném prostředku [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2912/10 ze dne 1. 3. 2011 (N 29/60 SbNU 371), nález sp. zn. I. ÚS 2265/16 ze dne 31. 10. 2017 (N 196/87 SbNU 219), nález sp. zn. I. ÚS 1820/18 ze dne 26. 9. 2018 (N 161/90 SbNU 607), nález sp. zn. II. ÚS 1467/18 ze dne 11. 6. 2019 (N 109/94 SbNU 317) aj.]. Stejný názor zastává také Evropský soud pro lidská práva (dále též jen „ESLP“), a to např. v rozsudku ve věci *Gajtani proti Švýcarsku* ze dne 9. 9. 2014 č. 43730/07, body 61–77.

9. Ústavní soud již v minulosti vyložil, že nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku z ústavního pořádku dovozovat nelze [nález sp. zn. II. ÚS 1226/17 ze dne 20. 2. 2018 (N 28/88 SbNU 411), bod 20]. Záleží tak především na uvážení zákonodárce, jak vymezí podmínky přípustnosti jednotlivých mimořádných opravných prostředků, včetně otázky, jaká rozhodnutí mají být, s ohledem na účel toho kterého opravného prostředku, z přezkumu vyloučena. Pakliže však právní řád možnost opravného prostředku připouští, nemůže se rozhodování o něm ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

10. Ústavní soud opakovaně dospěl v případech absence či nesprávnosti poučení o možnosti dovolání k závěru, že za takových okolností je namístě zrušit rozhodnutí odvolacího soudu, protože vadným poučením soud znemožnil stěžovateli realizaci jeho procesního práva podat mimořádný opravný prostředek, čímž bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2265/16 ze dne 31. 10. 2017 (N 196/87 SbNU 219), nález sp. zn. II. ÚS 3976/17 ze dne 24. 4. 2018 (N 81/89 SbNU 231), nález sp. zn. I. ÚS 1820/18 ze dne 26. 9. 2018 (N 161/90 SbNU 607), nález sp. zn. II. ÚS 1467/18 ze dne 11. 6. 2019 (N 109/94 SbNU 317)].

11. Ze stejných principů vychází také judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Právo na opravný prostředek v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) není zaručeno. V čl. 2 Protokolu č. 7 je zakotveno pouze právo na odvolání v některých trestních věcech. Na druhou stranu však ESLP vychází z toho, že stát, který se rozhodne vytvořit soudy rozhodující o opravných prostředcích, je povinen zabezpečit, aby účastníci řízení požívali před těmito soudy základní záruky obsažené v čl. 6 Úmluvy (srov. rozsudek ve věci *Delcourt proti Belgii* ze dne 17. 1. 1970 č. 2689/65). Judikatura ESLP mezi tyto základní záruky řadí také poučení o opravných prostředích, přičemž jeho absence byla shledána jako porušení práva na přístup k soudu, obsaženého v čl. 6 odst. 1 Úmluvy (např. rozsudek ve věci *Faniel proti Belgii* ze dne 1. 3. 2011 č. 11892/08, rozsudek ve věci *Assunçao Chaves proti Portugalsku* ze dne 31. 1. 2012 č. 61226/08).

12. ESLP v již uvedeném rozsudku *Faniel proti Belgii* navíc konstatoval, že je důležité, aby byla pravidla týkající se možnosti podat opravné prostředky dána na vědomí účastníkům řízení, a to co možná nejexplicitnějším způsobem, aby jich mohli využít v souladu se zákonem.

13. Povinnost poučit účastníky řízení o možnosti podat dovolání vyplývá nad rámec ústavního pořádku a judikatury ESLP také ze zákona, a to konkrétně u usnesení z § 134 odst. 1 písm. e) a § 265a odst. 1, odst. 2 písm. a), h) ve spojení s § 125 odst. 3 a § 138 trestního řádu. Podle uvedených ustanovení v případech, kdy soud rozhoduje usnesením ve věci samé v druhém stupni, a je tedy přípustné napadnout jej dovoláním, musí usnesení obsahovat i přesné poučení o právu podat proti němu dovolání (srov. např. Gřivna, T. komentář k § 134. In: Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 1722).

14. S ohledem na shora uvedené skutečnosti nemůže Ústavní soud v nyní posuzované věci přehlédnout, že stěžovatel nebyl poučen o možnosti podat dovolání proti rozhodnutí městského soudu. Stěžovatel sice byl zastoupen advokátem, který by měl vědět, že proti napadenému usnesení městského soudu je možno podat dovolání k Nejvyššímu soudu, ale z pohledu ústavního přezkumu je nutné akcentovat dosavadní judikaturu Ústavního soudu a ESLP, podle níž nelze klást k tíži stěžovatele, a to bez ohledu na to, zda je v řízení právně zastoupen, pochybení soudu při poučení o opravném prostředku, vycházel-li z něj stěžovatel (srov. např. shora zmíněný rozsudek ESLP *Gajtani proti Švýcarsku*). Nic na tom nemění ani fakt, že pro opakované řízení před odvolacím soudem to procesně znamená především opravu poučení o přípustnosti dovolání bez toho, že by mělo dojít ke změně meritorního výroku [srov. nález ze dne 24. 4. 2018 sp. zn. II. ÚS 3976/17 (N 81/89 SbNU 231)].

15. Za dané situace nemůže Ústavní soud přistoupit k odmítnutí ústavní stížnosti podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu pro nepřípustnost, neboť takové odmítnutí by bylo v rozporu s čl. 36 Listiny, poněvadž městský soud napadeným rozhodnutím, které neobsahovalo poučení o dovolání, ač podle shora uvedených ustanovení trestního řádu bylo proti napadenému usnesení přípustné, stěžovateli znemožnil realizaci jeho procesního práva podat mimořádný opravný prostředek.

16. Městský soud tím, že stěžovatele nepoučil o možnosti podat dovolání, porušil jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto Ústavní soud v souladu se svou

předchozí judikaturou a s § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a usnesení městského soudu zrušil. Městský soud je v novém rozhodnutí povinen stěžovatele náležitě poučit o jeho právu podat dovolání k Nejvyššímu soudu.

17. O odložení vykonatelnosti napadeného usnesení Ústavní soud samostatně nerozhodoval, neboť o ústavní stížnosti samotné rozhodl v krátké době po jejím podání.

Č. 75
Zákaz retroaktivity podle čl. 40 odst. 6 Listiny v souvislosti s nabytím účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
(sp. zn. IV. ÚS 3418/18 ze dne 8. dubna 2021)

I. Zásada subsidiarity řízení o ústavní stížnosti podle § 75 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, má mimo formálního rovněž materiální rozměr, spočívající v tom, že Ústavní soud zpravidla nemůže vyhovět námitkám, s nimiž neměly obecné soudy možnost se vypořádat. Avšak posouzení toho, zda jsou splněny ústavní požadavky čl. 39 a čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, stanovující podmínky trestnosti činu, doby jeho spáchání a uložení určitého trestu určitému pachateli podle trestního zákoníku, je v trestním řízení povinností obecného soudu bez ohledu na to, zda taková námitka byla obviněnou osobou v průběhu trestního řízení vznesena, či nikoliv. Odsuzující rozsudek obecného soudu, nerespektující tuto ústavní kautelu, by byl neslučitelný s principy právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Zákaz retroaktivity podle čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod a čl. 7 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je podstatnou náležitostí demokratického právního státu podle čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky, stanovující meze výkonu trestní spravedlnosti. S tím však není v rozporu postup, který zdánlivě retrospektivně postihuje část pokračujícího trestného jednání po nabytí účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. Neuvedl-li nově trestně odpovědný subjekt své jednání do souladu s předpisy trestního práva, ač měl takovou možnost, je trestně postižitelný za svou účast na jednání následujícím po vzniku jeho trestní odpovědnosti, vyplývá-li trestnost takového jednání ze zákona v souladu s čl. 39 Listiny základních práv a svobod. To však platí pouze za předpokladu, kdy k naplnění všech znaků příslušné skutkové podstaty došlo po datu účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

III. Námitka extrémního rozporu v rozhodnutí obecného soudu je fakticky námitkou kvalifikované vady spadající pod obecné vady nelogického nebo svévolného hodnocení důkazů. Je-li pochybení spočívající v tzv. extrémním rozporu zároveň porušením příkazu logického hodnocení důkazů, pak nejde *de facto* o novou námitku, byla-li nelogičnost, libovůle či svévolnost namítána již v předchozích fázích trestního řízení.

IV. Prolomení zásady kontradiktornosti trestního řízení spočívající v nezaslání vyjádření státního zástupce dovolateli lze připustit pouze tehdy, rozhodoval-li by Nejvyšší soud ve prospěch obviněné osoby. Porušení ústavních práv obviněné osoby s nutností kasačního zásahu Ústavního soudu je však z hlediska hodnocení ústavní konformity napadeného rozhodnutí významné jen za předpokladu, že vyjádření státního zástupce přináší pro postup nebo výsledek trestního řízení nějaké nové relevantní argumenty nebo důkazní návrhy vedoucí ke zvrácení výsledku řízení.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti X, zastoupené JUDr. Ing. Janem Vučkou, advokátem, sídlem U Havlíčkových sadů 1526/7, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. srpna 2018 č. j. 7 Tdo 916/2018-79, rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. února 2018 č. j. 4 To 70/2017-2238 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 1. března 2017 č. j. 50 T 2/2016--2081, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Brně jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejích práv vyplývajících z čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti, jí napadených rozhodnutí obecných soudů a z připojeného soudního spisu se podává, že v záhlaví uvedeným rozsudkem Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) byla stěžovatelka uznána vinnou ze spáchání zvlášť závažného zločinu podvodu podle § 209 odst. 1 a odst. 5 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku. Toho se dle krajského soudu dopustila, stručně řečeno, tak, že při vědomí neoprávněnosti získání licence pro výrobu elektrické energie z fotovoltaických zdrojů využívala od roku 2012 do roku 2015 omylu pracovníků Energetického regulačního úřadu a úmyslně účtovala vyplacení podpory, jako by její elektrárna byla uvedena do provozu v roce 2009. V důsledku toho jí bylo neoprávněně vyplaceno celkem 3 437 055,43 Kč. V dalších letech se stěžovatelka stejným způsobem pokusila neoprávněně získat prostředky ve výši 1 917 082,74 Kč. Za uvedené jednání byla stěžovatelka odsouzena k trestu propadnutí věci, a to zajištěných finančních prostředků ve výši 3 437 055,43 Kč, a k peněžitému trestu ve výši 800 000 Kč. Z provedeného dokazování dle soudu jednoznačně vyplývá, že ke dni 31. 12. 2009 nebyla fotovoltaická elektrárna provozuschopná. Tento její stav měly vylučovat zejména listinné důkazy pořízené nebo vydané stavebním úřadem (včetně fotodokumentace). K vydání licence došlo v důsledku postupu Energetického regulačního úřadu, který v roce 2009 neprováděl místní šetření a spoléhal se na nepravdivou revizní zprávu a listiny stavebního úřadu. V důsledku tohoto omylu byla elektrárna považována za uvedenou do provozu v roce 2009, z čehož vyplývala vyšší výkupní cena vyrobené energie. Vzhledem k datu účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“) mohla být stěžovatelka trestně odpovědná toliko za škodu vzniklou po dni 1. 1. 2012. Trestněprávní odpovědnost stěžovatelky se tak podle krajského soudu odvíjela od jednání pověřených osob, které jednaly

v jejím zájmu a v rámci její činnosti. Neznalost konkrétní jednající fyzické osoby přitom odpovědnosti stěžovatelky nebránila.

3. Proti rozsudku krajského soudu podala stěžovatelka odvolání, které Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) zamítl napadeným rozsudkem. V jeho odůvodnění se plně ztotožnil se závěry krajského soudu. Svědecké výpovědi jednatelů stěžovatelky vyhodnotil soud jako vágní a vyplývala z nich neochota se vyjadřovat k detailům výstavby elektrárny. Jejich údajnému nezájmu o výstavbu odporuje skutečnost, že v okamžiku problému s financováním panelů se rozhodli tento vyřešit z vlastních zdrojů. Z toho je dle soudu zřejmé, že o průběhu výstavby museli být informováni.

4. Proti rozsudku vrchního soudu podala stěžovatelka dovolání, které Nejvyšší soud zamítl napadeným usnesením. Většina stěžovatelkou uplatněných námitek nespadá pod žádný dovolací důvod, neboť se opírají o její vlastní skutkovou verzi vyvrácenou soudy nižších stupňů. V hodnocení soudů neshledal Nejvyšší soud žádný relevantní rozpor. V dané věci nelze stěžovatelčino jednání hodnotit jinak než jako trestný čin. Sofistikovaný způsob a dlouhá doba páchání vylučují aplikaci zásady subsidiarity trestní represe.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka v první řadě namítá, že hodnocení obecných soudů obsahuje tzv. extrémní rozpor mezi obsahem důkazů a závěry soudů. Soudy samy dospěly k závěru, že osoby spjaté se stěžovatelkou (včetně jednatelů) se žádného trestného činu nedopustily. Podle samotných soudů práce na výstavbě elektrárny nekontrolovaly a nebyly schopny posoudit její vývoj. Přesto však krajský soud zcela nečekaně dovodil, že stěžovatelka se podílela na podvodném jednání. Takový závěr považuje stěžovatelka za svévolný, nepodložený jakýmkoliv důkazem. Tím pádem pak zcela absentuje odůvodnění stran zavinění na straně stěžovatelky. Odůvodnění je podle stěžovatelky rozporné, neboť na jednu stranu stěžovatelku fakticky vyviňuje a v závěru překvapivě vyslovuje její vinu (bez jakékoliv hodnotící úvahy). Odsouzení na základě takového odůvodnění je v rozporu se zásadou *in dubio pro reo* a zákazem deformace důkazů. Odvolací soud nesplnil svoji funkci a pouze blanketně odkázal na rozhodnutí nalézacího soudu. Podobného pochybení se dopustil i dovolací soud.

6. Obecné soudy dle stěžovatelky porušily i zásadu *nulla poena sine lege praevia*. Údajný skutek se měl odehrát v posledních měsících roku 2009, avšak zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nabyl účinnosti až dne 1. 1. 2012. Teprve po tomto datu může dle stěžovatelky jednáním fyzické osoby vzniknout přičitatelnost jednání právnické osobě. Stěžovatelka sice v následných letech využívala státní podpory fotovoltaické elektřiny, avšak v té době se na jejím jednání již nikterak nepodílely osoby jednající kolem získání licence v roce 2009 (a tedy základu trestního stíhání). Byla-li stěžovatelka navzdory tomu odsouzena, došlo v jejím případě k porušení zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele.

7. Obecné soudy se rovněž dostatečně nevěnovaly otázce přičitatelnosti stíhaného jednání stěžovatelce, ostatně dostatečně přesně neurčily ani fyzickou osobu, která je za toto jednání odpovědná. Bez takového určení však nelze spolehlivě dovodit přičitatelnost jednání stěžovatelce. Jde tedy o stanovení trestní odpovědnosti stěžovatelky bez zákonné opory (svévolně). V otázce přičitatelnosti odkazuje pak stěžovatelka rovněž na závěry komentářové literatury, podle nichž je nutný úzký vztah mezi fyzickou a právnickou osobou. Takové propojení pak nebylo dáno ani u „hlavních podezřelých“ fyzických osob, které nebyly v žádném blízkém postavení ke stěžovatelce (např. zaměstnanci). Tuto námitku obhajoby přitom soudy fakticky ignorovaly.

8. Dále stěžovatelka namítá, že soudy tzv. deformovaly obsah klíčových důkazů. V průběhu řízení bylo objektivně prokázáno, že stěžovatelka se snažila přimět státní moc, aby zaznamenala skutečný stav stavby elektrárny, a neměla tak žádnou finanční motivaci podvádět s datem uvedení elektrárny do provozu. Stěžovatelka byla vyviněna samotnými

výpověďmi zaměstnanců státu. Tyto výpovědi však soud zcela deformoval. Obdobně obecné soudy postupovaly rovněž při zjišťování údajného motivu stěžovatelky, který však byl jednoznačně vyvrácen. Toto pochybení nenapravily ani soudy vyšších stupňů, čímž prohloubily porušení stěžovatelčiných práv.

9. Dalšího porušení stěžovatelčiných procesních práv se dopustil Nejvyšší soud, když nezaslal stěžovatelce vyjádření státního zástupce k replice. Takový postup je rovněž v rozporu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Argumentace státního zástupce byla nepochybně originální a stěžovatelce byla upřena možnost na ni reagovat. Nejvyšší soud následně stěžovatelčino dovolání dezinterpretuje jako pouhou polemiku se skutkovými závěry. Stěžovatelka totiž s výsledky důkazního řízení plně souhlasí, ohrazuje se pouze proti jejich svévolné interpretaci.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelky

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení. K ústavní stížnosti se vyjádřily Nejvyšší soud, vrchní soud, městský soud, Nejvyšší státní zastupitelství a Vrchní státní zastupitelství v Olomouci.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že námitky stěžovatelky jsou v zásadě opakováním její obhajoby, s jejímž obsahem se soudy spolehlivě vypořádaly. Soudy dle Nejvyššího soudu přesvědčivě a logicky odůvodnily své závěry, které neobsahují tzv. extrémní rozpor. Zvláště se krajský soud zabýval otázkou přičitatelnosti jednání stěžovatelce. K tomu Nejvyšší soud doplnil, že stěžovatelka nebyla odsouzena za protiprávní získání licence pro výrobu elektrické energie, nýbrž za následné úmyslné vylákání neoprávněného zisku využitím omylu pracovníků Energetického regulačního úřadu. Státní zástupce ve svém vyjádření k dovolání, které bylo doručeno krátce před neveřejným zasedáním, neuvedl žádné nové skutečnosti ani argumenty v neprospěch stěžovatelky a pouze vyslovil souhlas se závěry soudů. Jeho vyjádření tak obsahovalo pouze argumentaci stěžovatelce známou, pročež je Nejvyšší soud stěžovatelce nezaslal k případné replice. V tomto směru Nejvyšší soud vycházel z obdobné praxe Ústavního soudu, dle níž není vždy nutné takovéto vyjádření zasílat k replice [přičemž jako příklad uvedl rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2867/16 (N 204/87 SbNU 341), I. ÚS 3765/17 (N 111/89 SbNU 649), IV. ÚS 1477/18 (N 118/89 SbNU 777), II. ÚS 3585/18 (N 73/93 SbNU 365), I. ÚS 448/19 (N 133/95 SbNU 116)]. Z uvedených důvodů Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

12. Vrchní soud a krajský soud ve svých vyjádřeních pouze odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí.

13. Nejvyšší státní zastupitelství ve svém obsáhlém vyjádření nejprve uvedlo, že podstatná část námitek ústavní stížnosti nesplňuje podmínku přípustnosti, neboť je stěžovatelka nevznesla v dovolání, ačkoliv tyto námitky spadají do tzv. dovolacích důvodů. Jde v prvé řadě o námitku, že stěžovatelka byla odsouzena v rozporu se zákazem retroaktivního působení trestních norem. Shledal-li by Ústavní soud přesto ústavní stížnost v této části přípustnou, bylo by dle Nejvyššího státního zastupitelství namístě této části ústavní stížnosti vyhovět. Právní konstrukce, podle níž byla stěžovatelka odsouzena, vychází z názoru, že pravidelné zisky výrobců energie nejsou toliko pasivním příjmem, nýbrž jde o aktivní pravidelné uplatňování nároku na vyplácení podpory navzdory jeho značné „samovolné“ povaze. To může být navíc doplněno novým uzavřením smlouvy s distributorem. Nejvyšší státní zastupitelství však s takovou právní argumentací nesouhlasí. K uvedení pracovníků Energetického regulačního úřadu v omyl došlo jednáním přede dnem 1. 1. 2012. V daném případě považuje Nejvyšší státní zastupitelství za trestné toliko celé

jednání, počínající podvodným získáním licence a končící neoprávněným ziskem finančních částek. V těchto případech je podvodné jednání fakticky dokončeno okamžikem uzavření smlouvy, od něhož je distributor povinen hradit pachateli právní úpravou stanovenou sumu. Pravidelné vystavování faktur není dle vyjádření samostatným útokem. Jde o úkon důležitý pro účetnictví a daňové účely. Pomocí tohoto úkonu však pachatel nevyužívá ničího omylu. Rovněž škodlivý následek nenastává vystavením faktury. Vůle ke spáchání trestného činu musí být dle vyjádření dána od samotného počátku. Pozdější dílčí útoky jsou součástí jediného skutku. Popisovaný problém předložilo Nejvyšší státní zastupitelství Nejvyššímu soudu k řešení v dovolání v jiné trestní věci, avšak Nejvyšší soud o něm doposud nerozhodl. Počet podobných případů se pohybuje v jednotkách. Ani námitka (ne)přičitatelnosti jednání stěžovatelce nebyla v dovolání výslovně uvedena. Dle vyjádření byly podmínky přičitatelnosti dostatečně prokázány. Rovněž tak byla dána motivace stěžovatelky, neboť v důsledku podvodného jednání získala stálý a velmi jistý příjem, což se o pohledávkách od ostatních osob tvrdit nedá. Z uvedených důvodů Nejvyšší státní zastupitelství navrhlo, aby Ústavní soud zrušil napadená rozhodnutí, neboť jimi došlo k porušení čl. 40 odst. 6 Listiny.

14. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci ve svém vyjádření uvedlo, že napadená rozhodnutí považuje za správná, zákonná a přezkoumatelná. K námitce nezaslání vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství stěžovatelce v dovolacím řízení pak doplnilo, že vyjádřit se k dovolání je právem, nikoli povinností. Pokud soudu takové vyjádření dojde, nemá povinnost je doručovat dovolateli. Z toho důvodu navrhlo odmítnout ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost.

15. Na uvedená vyjádření reagovala stěžovatelka obsáhlou replikou. Nejvyšší soud dle jejího názoru nevyvrátil námitky uvedené v ústavní stížnosti. Ve svém vyjádření ostatně reaguje zcela bez konkrétní argumentace. Dále stěžovatelka především obsáhle opakuje již výše uvedené argumenty. O její vině neexistuje dle jejího názoru žádný důkaz, naopak řada důkazů stěžovatelku vyviňuje. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob byl v dané věci aplikován retroaktivně. Soudy se vůbec nezabývaly tím, zda je jednání po 1. 1. 2012 přičitatelné stěžovatelce, např. zda u stěžovatelky pracuje některá z osob podílejících se na jednání v roce 2009. Nepodařilo se ani určit, která fyzická osoba se údajně trestného jednání dopustila, pročež nelze stanovit, zda je přičitatelné stěžovatelce. Dále stěžovatelka zopakovala argumentaci ohledně povinnosti Nejvyššího soudu zaslat jí vyjádření nejvyššího státního zástupce.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

17. Ústavní soud nenařizoval jednání, jelikož od tohoto jednání neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti návrhu

18. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky a vyjádřeními ostatních účastníků řízení, shledal, že návrh není důvodný.

V. a) Posouzení námitky porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny

19. V první řadě se Ústavní soud zabýval tvrzenými porušeními ústavně zaručených procesních práv stěžovatelky. Zde se Ústavní soud především neztotožnil s tím, že by

napadená rozhodnutí byla nepřezkoumatelná. Podle názoru Ústavního soudu jsou všechny hlavní závěry týkající se viny a trestu logicky a srozumitelně vyloženy. Všechny skutkové závěry jsou podloženy důkazním materiálem. Odkazy na právní předpisy jsou rovněž srozumitelné. K obsahu hodnocení důkazů a ústavní přijatelnosti právních závěrů viz níže. Vadou nepřezkoumatelnosti (tedy neseznatelnosti důvodů rozhodnutí) napadená rozhodnutí netrpí.

20. Za pochybení Ústavní soud považuje procesní postup Nejvyššího soudu spočívající v tom, že nezaslal stěžovatelce vyjádření státního zástupce k jejímu dovolání. Takové prolomení zásady kontradiktornosti dovolacího řízení lze podle Ústavního soudu připustit pouze tehdy, rozhodoval-li by soud ve prospěch obviněné osoby. V praxi jím pak může dojít dokonce k porušení ústavních práv osoby podávající dovolání s nutností kasačního zásahu Ústavního soudu [obdobně např. nález ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 3235/15 (N 80/81 SbNU 349); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. To je však podle Ústavního soudu z hlediska hodnocení ústavní konformity napadeného rozhodnutí významné jen za předpokladu, že vyjádření státního zástupce přináší pro postup nebo výsledek trestního řízení nějaké nové relevantní argumenty nebo důkazní návrhy (usnesení ze dne 17. 7. 2019 sp. zn. III. ÚS 90/19). K tomu však v posuzované věci nedošlo.

21. Stěžovatelka sice namítala, že státní zástupce se jako první zabýval tzv. extrémním rozporem, to však úplně neodpovídá skutečnosti. Námitky ohledně extrémního rozporu jsou fakticky námitkami kvalifikované vady spadající pod obecné vady nelogického, libovolného nebo svévolného hodnocení důkazů. Jinak řečeno, každé pochybení spočívající v tzv. extrémním rozporu je zároveň porušením příkazu logického hodnocení důkazů. To však stěžovatelka namítala již v předchozích fázích řízení, a nejde tedy fakticky o novou námitku a tedy ani o novou reakci státního zástupce, navíc obecnou.

22. Ve zbytku svého vyjádření pak státní zástupce odkázal na (podle jeho názoru) správné závěry napadených rozhodnutí, které stručně shrnul. Nezaslání jeho vyjádření stěžovatelce tak sice představuje porušení jejích ústavních práv, nikoliv však takové intenzity, aby to odůvodnilo kasační zásah Ústavního soudu. Zásah do stěžovatelčiných práv je ryze formální povahy a lze zde přisvědčit shora vylíčené argumentaci ve vyjádření Nejvyššího soudu (viz sub 11). Podobně rozlišující náhled na jednotlivé případy má i Evropský soud pro lidská práva ve své recentní judikatuře (viz např. rozsudek ve věci *Adamčo proti Slovensku* ze dne 12. 11. 2019, stížnost č. 45084/14), v níž shledal, že k porušení práv obviněného dochází, nejsou-li mu k dalšímu vyjádření zaslána vyjádření státního zástupce v odvolacím a dovolacím řízení (sám státní zástupce podal odvolání proti rozsudku nalézacího soudu) a tato vyjádření přitom směřují k zvrácení soudního rozhodnutí ve prospěch stěžovatele. K takovému závěru však na základě vyjádření nejvyššího státního zástupce nelze dojít a k zvrácení napadeného rozhodnutí by nevedlo.

V. b) Posouzení námitky porušení čl. 40 odst. 6 Listiny

23. Jako další se Ústavní soud zabýval námitkami, které se týkaly porušení zákazu retroaktivity trestních předpisů v neprospěch stěžovatelky. Ústavní stížnost v této části nelze považovat za nepřípustnou podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu [s důsledkem podle § 43 odst. 1 písm. e) téhož zákona], jak namítalo Nejvyšší státní zastupitelství. Uvedená zákonná ustanovení se uplatňují v případech formálního nevyčerpání procesních prostředků. Uplatní-li stěžovatelé v ústavní stížnosti námitky, které neuvedli např. v řízení před obecnými soudy, jejichž rozhodnutí je napadáno, neodmítá Ústavní soud takovou stížnost pro její nepřípustnost. Zásada subsidiarity má však rovněž svůj materiální rozměr spočívající v tom, že Ústavní soud zpravidla nemůže vyhovět námitkám, s nimiž neměly obecné soudy možnost se vypořádat (srov. např. usnesení ze dne 3. 5. 2016 sp. zn. III. ÚS 3215/15). Podobně jako z formálního pojetí zásady subsidiarity existují výjimky (vyjmenované v § 75 odst. 2 zákona

o Ústavním soudu), může být tato zásada výjimečně „prolomena“ i ve svém materiálním pojetí.

24. Ústavní soud výjimečně přikročil k podrobnému přezkumu takto „opožděně“ uplatněných námitek zejména proto, že je povinností obecného soudu nejen chránit základní práva a svobody podle čl. 4 Ústavy, nýbrž si též ověřit, zda rozhoduje „v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon“ (čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny). Posouzení toho, zda jsou splněny podmínky trestnosti činu, doby jeho spáchání a uložení určitého trestu určitému pachateli podle trestního zákona, je v trestním řízení povinností obecného soudu bez ohledu na to, zda taková námitka byla vznesena. K tomu přispívá i skutečnost, že klíčové pro nynější věc je posouzení doposud neřešené ústavněprávní otázky [srov. např. nález ze dne 31. 7. 2018 sp. zn. III. ÚS 4071/17 (N 129/90 SbNU 139)]. Takto výjimečná situace nastala podle Ústavního soudu právě v posuzované věci. Podstatou uvedených námitek je porušení práv vyplývajících z čl. 40 odst. 6 Listiny, zakotvujícího (mimo jiné) zákaz retroaktivity trestních zákonů v neprospěch pachatele (obdobně čl. 7 odst. 2 Úmluvy). Uvedené pravidlo považuje Ústavní soud za podstatnou náležitost demokratického právního státu (srov. čl. 9 odst. 2 Ústavy) stanovující meze pro výkon trestní spravedlnosti. Odsuzující rozsudek obecného soudu nerespektující tuto ústavní kautelu by byl podle Ústavního soudu natolik neslučitelný s principy právního státu (podkopávající i jeho širší legitimitu v oblasti trestního práva), že je pro jeho kasaci namístě i prolomení zásady subsidiarity řízení o ústavní stížnosti (ve formálním i materiálním smyslu). Potencialitu takového porušení ústavních principů nelze podle Ústavního soudu nechat zásadně bez odezvy.

25. Porušení čl. 40 odst. 6 Listiny však Ústavní soud v posuzované věci neshledal. Fakticky je posouzení trestnosti jednání stěžovatelky zkomplikované tím, že k položení základů celého podvodného jednání došlo v době, kdy stěžovatelka nemohla být *de iure* trestně odpovědná. Teprve revizí základních východisek trestního práva v podobě zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob došlo následně nikoliv k odlišnému posuzování určitého jednání (což je situace, na niž čl. 40 odst. 6 Listiny míří především), nýbrž k rozsáhlému rozšíření množiny trestně odpovědných subjektů. V průběhu několikaletého kontinuálního jednání se tak stěžovatelka změnila z osoby trestně nepostižitelné v osobu trestně odpovědnou za podmínek zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Analogicky by se taková situace dala připodobnit k dlouhodobému podvodnému jednání osoby, která po určitou dobu požívá hmotněprávní trestní nepostižitelnosti (v důsledku tzv. imunity, nepříčetnosti, věku atd.) a po jejím zániku v trestném jednání pokračuje. Rozhodl-li se zákonodárce ústavně konformní cestou takové privilegium beztrestnosti určitému subjektu odebrat, nelze proti takovému postupu nic namítat. Za legitimní postih považuje pak Ústavní soud i takový, který zdánlivě retrospektivně postihuje část pokračujícího trestného jednání (následující po účinnosti trestního zákona). Neuvedl-li nově trestně odpovědný subjekt své jednání do souladu s trestními předpisy, ač měl takovou možnost, je dle Ústavního soudu trestně postižitelný za svou účast na jednání následujícím po vzniku jeho trestní odpovědnosti, vyplývá-li trestnost takového jednání ze zákona. Obecně lze tedy konstatovat, že možnosti postihu právnických osob v podobné situaci z ústavněprávního hlediska nic nebrání. To však platí pouze za předpokladu, kdy k naplnění všech znaků příslušné skutkové podstaty došlo po datu účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

26. Pro úplnost Ústavní soud poznamenává, že jeho závěry se týkají toliko souladu postupu obecných soudů s ústavním pořádkem. Ústavnímu soudu nepřísluší zasahovat do odborné trestněprávní diskuze, na jejíž průběh poukazuje ve svém vyjádření Nejvyšší státní zastupitelství. Pro úplnost lze jen dodat, že po podání ústavní stížnosti Nejvyšší soud v usnesení ze dne 29. 4. 2020 sp. zn. 3 Tdo 432/2019 posoudil v podstatě totožnou situaci, v níž k položení základu téměř totožného podvodného jednání došlo v době, kdy dotčená právnická osoba nebyla trestně odpovědná. Následně byla odsouzena za využití omylu

pracovníků Energetického regulačního úřadu, neboť bez jejího přispění po dni 1. 1. 2012 (např. fakturováním) by k jejímu obohacení nedošlo. Skutková podstata uvedená v § 209 trestního zákoníku přitom výslovně stanoví, že ke spáchání trestného činu postačuje obohacení se využitím něčího omylu, do něhož nemusí pachatel poškozeného vůbec uvést (to může „zprostředkovat" třetí osoba nebo může jít o omyl v důsledku „šťastné" náhody, jehož se pachatel rozhodne využít). Podle Nejvyššího soudu tedy v takové situaci nedochází k porušení zákazu retroaktivity podle § 1 trestního zákoníku. Na podrobné odůvodnění, obsahující odkazy na judikaturu a doktrinární závěry, lze proto stěžovatelku odkázat. Vzhledem k výše uvedenému (sub 22) však bylo žádoucí, aby obecné soudy tuto otázku samostatně vyřešily již v nyní posuzované věci. Samotná skutečnost, že se tak nestalo, však nemůže, ať už s ohledem na názory Ústavního soudu, nebo pozdější názory Nejvyššího soudu v této otázce, být důvodem pro vyhovění ústavní stížnosti. Úkolem Ústavního soudu by však mělo být takové otázky posuzovat v již „rozhodnutém" stavu na úrovni obecných soudů a činit jen závěry ve funkci soudního orgánu ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy.

27. Sama stěžovatelka pak v tomto směru vznesla spíše skutkové námitky (a to navíc až v ústavní stížnosti), které se však dotýkají právě hranice vzniku její trestní odpovědnosti. Těmto jejím námitkám nemůže Ústavní soud přisvědčit. Provedeným dokazováním bylo podle Ústavního soudu nad míru rozumných pochybností prokázáno, že společným jednáním neurčitého okruhu fyzických osob došlo k podvodnému jednání, z jehož výsledků se stěžovatelka neoprávněně obohatila. Skutkové větě, jak je popsána v odsuzujícím rozsudku krajského soudu, tak nelze v podstatě nic vytknout, neboť veškeré v ní uvedené skutečnosti byly podle Ústavního soudu dostatečně prokázány.

28. Za nepochybné rovněž Ústavní soud považuje, že ať už se v roce 2009 podílel na podvodném jednání kdokoliv, činil tak ve prospěch a s vědomím stěžovatelky. Obecně lze považovat za vyloučené, že by kdokoliv nezaujatý svým jednáním „přihrál" nevědomé právnické osobě celý mnohamilionový zisk z úmyslného podvodného jednání. Vzhledem ke skutečnosti, že v posuzované věci se do řetězce podvodného jednání prokazatelně zapojily osoby oficiálně se stěžovatelkou spojené (svědci T., M. apod.) a v celé věci vystupovaly ve prospěch stěžovatelky osoby s nejasným postavením a rozdělením odpovědnosti, přičemž jediným protiprávním výsledkem takového skupinového jednání je podvodné získání licence na výrobu elektřiny (a zisk stěžovatelky), ztotožnil se Ústavní soud se závěry obecných soudů, že uvedená skutková varianta o nevědomosti stěžovatelky v roce 2009 je v dané věci vyloučena. Popsaná, důkazně nejasná situace (doprovázená výpadky paměti, nejednoznačnou dokumentací a nevyjasněnou odpovědností jednotlivců) je podle Ústavního soudu typickou situací, na kterou zákonodárce reagoval přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Skutkové okolnosti v roce 2009 považuje tedy Ústavní soud za dostatečně prokázané.

29. Přestože se obecné soudy zabývaly pouze stručně výjimečností situace, kdy stěžovatelka je po roce 2012 (vznik její trestní odpovědnosti) odsouzena za jednání, jehož těžiště leží v roce 2009 (kdy stěžovatelka nebyla trestně odpovědná), považuje jejich závěry Ústavní soud za ústavně konformní. V tomto směru je podstatné, zda stěžovatelčino jednání od 1. 1. 2012 naplnilo všechny znaky skutkové podstaty trestného činu podvodu, bez ohledu na jeho úzkou vazbu na jednání v roce 2009. Základní skutková podstata trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1 trestního zákoníku zní: „Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán (…)." Stěžovatelka byla odsouzena, stručně řečeno, za to, že při vědomosti protiprávního získání licence na výrobu elektřiny v roce 2009 účtovala mezi roky 2012 až 2015 vyplácení podpory ve formě výkupní ceny za vyrobenou elektřinu, využívajíc při tom omylu pracovníků Energetického regulačního úřadu.

30. Podle Ústavního soudu může popsané jednání pod uvedenou skutkovou podstatu spadat. Taková interpretace zjištěných skutečností neporušuje žádný ústavní princip.

Stěžovatelka si byla jak v roce 2009, tak i v roce 2012 (vzhledem k vzájemnému personálnímu a majetkovému propojení) vědoma podvodného získání licence, přičemž od roku 2012 měla možnost uvést své jednání do souladu s právem (viz bod 24). Výklad, podle něhož je trestné samo vědomé opakované získávání prostředků využíváním něčího omylu, a to navíc nikoliv pasivním vyčkáváním (nýbrž např. fakturací), neporušuje podle Ústavního soudu ústavní východiska trestní odpovědnosti. Pro trestní postih za spáchání podvodu není nutné, aby stěžovatelka byla osobou, která uvedla někoho v omyl, nýbrž postačuje, aby se vědomým využitím něčího omylu obohatila. Pro podrobnou podústavní argumentaci lze stěžovatelku na tomto místě znovu odkázat na odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2020 sp. zn. 3 Tdo 432/2019. Z ústavněprávního hlediska je podstatné, že přijatý výklad, ať už to bude jakýkoliv, obstojí z hlediska ústavních principů. V tomto směru Ústavní soud především zdůrazňuje, že stěžovatelka nemohla mít legitimní očekávání ani ohledně legálnosti celého procesu, ani ohledně nemožnosti jejího trestního postihu.

V. c) Posouzení zbývajících námitek

31. Ve zbytku pak stěžovatelčiny námitky představují především polemiku se skutkovými závěry obecných soudů. Z větší části se s ní již vypořádaly obecné soudy, pročež lze na jejich obsáhlá rozhodnutí pro podrobnosti odkázat. Na tomto místě považuje Ústavní soud za dostatečné zdůraznit, že neodsouzení konkrétních fyzických osob za spáchání trestného činu je pro postih stěžovatelky nerozhodné. Trestní odpovědnost právnických osob nevyžaduje jako nezbytnou podmínku např. odsouzení jejích jednatelů (§ 8 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob). Právě situace, kdy ve společenství fyzických osob s jedním cílem (např. ziskem) nelze nikoho konkrétního pro faktické překážky (důkazní nouze vyvolaná výpadky paměti, ztrátou dokumentů apod.) postihnout, je podle Ústavního soudu přesně takovou, jež vedla k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob s cílem zamezit „obcházení zákona“ pod hlavičkou právnických osob.

32. Za ústavně konformně dostatečně prokázané považuje Ústavní soud rovněž zavinění stěžovatelky. To je závislé na její trvalé vědomosti o podvodném jednání od roku 2009 (byť v té době za ně nebyla trestně odpovědná). Tato skutečnost je pak podle Ústavního soudu krajským soudem dostatečně prokázaná, neboť bylo dostatečnými důkazy zjištěno, že licence byla vydána neoprávněně a některá z osob jednajících v zájmu stěžovatelky se na tomto jednání musela podílet (ve složitém řetězci jednajících je přitom zásadně irelevantní konkrétní počet fyzických osob takto jednajících), přičemž není podle Ústavního soudu důvod nezahrnout mezi takové osoby rovněž svědka Č., který byl přinejmenším „s tichým souhlasem“, důvěrou a „ústní plnou mocí“ od rozhodujících osob pověřen jednat. V tomto směru není podle Ústavního soudu namístě z jakéhokoliv ústavního nebo zákonného důvodu [§ 8 odst. 1 písm. d) zákona o trestní odpovědnosti právnických osob] formalisticky rozlišovat mezi zaměstnanci a osobami v podobném postavení. Z toho důvodu pak nepovažuje Ústavní soud odůvodnění ani za „vnitřně rozporné“, jak namítala stěžovatelka. Uvedené vztahy, nepochybně záměrně vytvořené podle určitého formátu, jsou podle Ústavního soudu „dostatečně úzkým“ propojením mezi stěžovatelkou a jednajícími fyzickými osobami. Tím krajský soud dostatečně (byť stručně) vyřešil i otázku přičitatelnosti stěžovatelce.

33. Konečně, namítá-li stěžovatelka, že řada důkazů z roku 2009 (komunikace s úřady, výpovědi úředníků atd.) ji vyviňuje, pak ani tomu nelze podle Ústavního soudu přisvědčit. Tak jako stěžovatelka nemůže být za jednání v roce 2009 trestně postižena, může jí jen těžko sloužit ku prospěchu, je-li jí, stručně řečeno, kladeno za vinu, že od roku 2012 využívala omylu úředníků. I kdyby se snad stěžovatelka například pokusila v roce 2009 trestné jednání aktivně zastavit, její vinu po roce 2012 to nikterak nesnižuje.

34. Pro hodnocení jednotlivých důkazů (věrohodnosti svědků, popisu zájmů jednotlivých osob apod.) Ústavní soud odkazuje na odůvodnění napadených rozhodnutí

krajského a vrchního soudu, neboť nepovažuje za nutné jejich podrobné závěry na tomto místě opakovat. Jejich přehodnocení mu pak nepřísluší s ohledem na naplnění zásady ústnosti a přímosti soudní fáze trestního řízení.

35. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl v celém rozsahu.

Č. 76
Výkon soudního rozhodnutí jiného členského státu Evropské unie
(sp. zn. IV. ÚS 2042/19 ze dne 8. dubna 2021)

I. Do kompetence Ústavního soudu nespadá závazný výklad práva Evropské unie. To znamená, že zruší-li Ústavní soud rozhodnutí obecného soudu, nemůže předjímat jeho další postup ve věci založené na potřebě výkladu práva Evropské unie, a zasahovat tak do jeho nezávislé rozhodovací činnosti, neboť kdyby byl názor obecného soudu, jehož rozhodnutí bylo zrušeno, při novém projednání věci odlišný od názoru Ústavního soudu, nebylo by možné věc považovat za *acte clair*, a tudíž by bylo povinností obecného soudu obrátit se s předběžnou otázkou na Soudní dvůr Evropské unie, aby nedošlo ke střetu mezi jím vydaným rozhodnutím a právem Evropské unie, a tím k porušení závazků, které České republice plynou z jejího členství v Evropské unii.

II. Uplatní-li odvolací soud právní posouzení věci, které se odlišuje od právního posouzení věci soudem prvního stupně, jakož i od předestřené právní argumentace účastníků řízení, a nedá-li účastníkům řízení příležitost se k jeho právnímu názoru vyjádřit, porušuje právo na slyšení podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod; to neplatí, je-li z odůvodnění jeho rozhodnutí dostatečně zřejmé, z jakého důvodu nemůže argumentace uplatněná v ústavní stížnosti obstát, tedy jde-li o pouhé vyjádření nesouhlasu s příslušnými závěry soudu, jež do posouzení případu nepřináší nic „nového“.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti BUAK Bauarbeiter-, Urlaubs- und Abfertigungskasse, sídlem Kliebergasse 1A, 1050 Vídeň, Rakouská republika, zastoupené Mgr. Janem Šafránkem, advokátem, sídlem Na Příkopě 859/22, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 10. dubna 2019 sp. zn. 20 Co 326/2018, usnesení soudního exekutora Mgr. Pavla Preuse, Exekutorský úřad Praha 8, ze dne 5. září 2018 č. j. 204 EX 6059/18-29 a pokynu Okresního soudu ve Znojmě ze dne 5. září 2018 č. j. 8 EXE 122/2018-17, za účasti Krajského soudu v Brně a soudního exekutora Mgr. Pavla Preuse, Exekutorský úřad Praha 8, jako účastníků řízení a obchodní společnosti K.S.H. group, s. r. o., sídlem Chlupice 273, Hostěradice, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 10. dubna 2019 sp. zn. 20 Co 326/2018 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 10. dubna 2019 sp. zn. 20 Co 326/2018 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi byl porušen zákaz diskriminace zaručený čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a zasaženo do jejího práva na spravedlivý (sc. řádný) proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny i práva vlastnit majetek zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Okresní soud v Znojmě (dále jen „okresní soud“) dne 5. 9. 2018 pod č. j. 8 EXE 122/2018-17 v exekuční věci stěžovatelky (jako oprávněné) proti vedlejší účastnici (jako povinné) pověřil soudního exekutora Mgr. Pavla Preuse (dále jen „soudní exekutor“) vedením exekuce k vymožení pohledávky ve výši 13 023,25 eur s úrokem ve výši 202,66 eur a pro náklady předchozího řízení ve výši 1 819,96 eur podle rozsudku Pracovního a sociálního soudu ve Vídni ze dne 7. 6. 2017 č. j. 3 Cga 112/16k a dále soudnímu exekutorovi udělil podle § 43a odst. 6 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“) ústavní stížností napadený pokyn, aby zamítl stěžovatelčin exekuční návrh ze dne 13. 8. 2018 v části, ve které se domáhá vydání pověření k vymožení úroků z prodlení, jež jsou v pokynu blíže specifikovány, a to z důvodu, že v této části je exekuční titul materiálně nevykonatelný, neboť v něm není uveden časový údaj, do kdy je vedlejší účastnice povinna úroky hradit.

3. Na základě tohoto pokynu ústavní stížností napadeným usnesením soudní exekutor stěžovatelčin exekuční návrh částečně (ve výše uvedeném rozsahu) zamítl.

4. K odvolání stěžovatelky Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) usnesení soudního exekutora v záhlaví uvedeným usnesením potvrdil. Vyšel z toho, že je třeba postupovat podle nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 1215/2012 ze dne 12. 12. 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále jen „nařízení Brusel I bis“) a současně podle § 37 odst. 2 písm. b) exekučního řádu, načež ze skutečnosti, že uvedené nařízení již s prohlášením vykonatelnosti nepočítá, vyvodil, že v dané věci nemůže být úspěšně podán návrh na nařízení exekuce podle exekučního řádu, s tím, že dané cizí soudní rozhodnutí může být vykonáno pouze soudní cestou. Poukázal přitom na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2016 sp. zn. 20 Cdo 1349/2016, ze dne 24. 10. 2017 sp. zn. 20 Cdo 3422/2017 a ze dne 16. 8. 2017 sp. zn. 20 Cdo 5882/2016 a na odbornou publikaci Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček, L., Svoboda, J. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 115–116, 767. Dále zkoumal, zda k návrhu na nařízení exekuce nebylo připojeno rozhodnutí, kterým by byl exekuční titul prohlášen vykonatelným na území České republiky, či rozhodnutí o jeho uznání, dospěl však k negativnímu závěru. Proto se již nezabýval důvody, pro něž byl exekuční návrh částečně soudním exekutorem zamítnut.

II. Stěžovatelčina argumentace

5. Porušení zákazu diskriminace stěžovatelka spatřuje v tom, že nařízení Brusel I bis je předpisem přímo použitelným a novějším než zmíněné ustanovení exekučního řádu. To sice přepokládá možnost vydání prohlášení vykonatelnosti, které však uvedené nařízení Brusel I bis ruší a zavádí tzv. osvědčení o soudním rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (viz jeho čl. 53 a přílohu I), s nímž exekuční řád nepočítá. Je proto třeba zvolit takový výklad, podle něhož rozhodnutí jiného členského státu Evropské unie (dále jen „EU“) musí být při předložení osvědčení vykonatelné v rámci exekučního řízení, naopak výklad krajského soudu vede k nepřípustné diskriminaci osob, u nichž je právním titulem rozhodnutí soudu jiného členského státu EU, zejména státních příslušníků jiných členských států. Krajský soud tak

stěžovatelce, jak dále uvádí, neumožňuje využít exekučního řízení a nutí ji využít pouze soudní výkon rozhodnutí, v němž je povinna plnit zákonem stanovené podmínky, mj. navrhnout konkrétní způsob výkonu rozhodnutí a prokázat příslušné majetkové poměry povinného, ona však s ohledem na předmět své činnosti, rozsah své působnosti a způsob vybírání příspěvků nezná své dlužníky a není schopna o nich zjistit bližší informace, nadto zpravidla vymáhá své pohledávky na základě rozsudků pro zmeškání, takže by nebyl úspěšný případný návrh na prohlášení o majetku. Z toho stěžovatelka vyvozuje faktickou nemožnost vymožení své pohledávky.

6. Porušení právní jistoty stěžovatelka spatřuje v tom, že dosud byla v její prospěch u téhož soudního exekutora zahájena na základě osvědčení podle čl. 53 nařízení Brusel I bis více než desítka exekučních řízení. V této souvislosti stěžovatelka upozorňuje, že uvedený problém se netýká jen jí, ale že má celospolečenský dopad, s tím, že obstálo-li by napadené usnesení krajského soudu, muselo by to při zachování právní jistoty a předvídatelnosti soudních rozhodnutí znamenat v dlouhodobém horizontu hromadné zastavování vedených exekucí. Navíc pokyn krajského soudu soudnímu exekutorovi a okresnímu soudu k zastavení exekuce podle stěžovatelky fakticky znemožňuje z důvodů výše uvedených výkon rozhodnutí jako takový, čímž činí její pohledávku nedobytnou, a porušuje tím její právo vlastnit majetek.

7. Dále stěžovatelka namítá, že usnesení krajského soudu je v rozporu s evropským právem, přičemž argumentuje tím, že čl. 37 odst. 1 a čl. 41 nařízení Brusel I bis jí zajišťují shodný přístup k výkonu jejích rozhodnutí, včetně práva na stejné podmínky výkonu rozhodnutí jako v případě vnitrostátních rozhodnutí, a že daná úprava je přímo použitelná a má aplikační přednost před zákonem. Konání řízení o prohlášení vykonatelnosti není tímto nařízením výslovně zamýšleno, a tudíž vyžadováno, jak plyne z jeho čl. 39 a bodu 26 recitálu nařízení Brusel I bis, přičemž vydání osvědčení je podle jeho čl. 53 přeneseno na soud, který je s případem nejlépe seznámen a nejdříve schopen potvrdit vykonatelnost rozhodnutí (judikát Soudního dvora EU C-579/17 ve věci *Gradbeništvo Korana d.o.o*., bod 40). Krajský soud tak nerespektoval závazek České republiky plynoucí z mezinárodního práva, dopustil se diskriminace rozhodnutí soudů jiných členských států EU oproti vnitrostátním soudům a současně nerespektoval zásadu aplikační přednosti evropského práva.

8. A protože otázka možnosti vymáhání rozhodnutí jiného členského státu v České republice je otázkou evropského práva, měl podle stěžovatelčina názoru krajský soud v případě nejistoty, jak má rozhodnout, položit Soudnímu dvoru EU předběžnou otázku ve smyslu, zda je třeba rozsudky jiných členských států vymáhat na území členského státu v exekučním řízení i tehdy, vyžadují-li vnitrostátní předpisy pro takové vymáhání prohlášení vykonatelnosti podle předpisu, který se na věc neaplikuje, a je-li jí zachována možnost soudního výkonu rozhodnutí, byť tento způsob je pro ni podstatně méně výhodný, a zda případné neumožnění vedení exekučního řízení jako jednoho ze dvou způsobů výkonu cizího rozhodnutí představuje nepřípustné znevýhodňování rozsudků jiných členských států proti rozsudkům vnitrostátním.

9. Dále má stěžovatelka za to, že s ohledem na čl. 52 nařízení Brusel I bis exekučnímu soudu nepřísluší zkoumat, zda úroky byly cizím rozhodnutím přiznány řádně či nikoliv, a je povinen je řádně vymáhat. Nemožnost vymáhání představuje porušení práva na soudní ochranu, neboť jí svědčí vykonatelný exekuční titul, který však nemůže uplatnit pouze proto, že soud, který jej vydal, postupoval v souladu s právem svého státu, a nikoliv s právem státu výkonu rozhodnutí. V rakouském právním řádu není norma, která by stanovila, že v případě stanovení úroků je třeba užít slovního spojení „do zaplacení“ a i rakouský nejvyšší soud úroky přisuzuje bez těchto slov, přičemž se *eo ipso* rozumí, že se platí do zaplacení. V této souvislosti poukazuje na bod 28 recitálu nařízení Brusel I bis s tím, že rozhodnutí soudu jiného státu je třeba rozumět a vykládat tak, jak je vykládáno v zemi původu, a příslušným způsobem je upravit. Znemožnění vymáhat úroky z prodlení tak zakládá porušení čl. 39

nařízení Brusel I bis a koliduje i s nálezem Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 1320/16 (N 204/83 SbNU 263). Postup krajského soudu porušuje rovněž její právo vlastnit majetek, na který má podle rozhodnutí rakouského soudu nárok, jakož i princip právní jistoty, a to s ohledem na právní názor Ústavního soudu vyslovený v uvedeném nálezu.

10. Závěrem stěžovatelka namítá porušení práva na řádný proces v tom směru, že krajský soud se nezabýval důvody uvedenými v jejím odvolání, čímž jí upřel řádné přezkoumání usnesení soudního exekutora, a že argumentoval zcela nepřiléhavou judikaturou, neboť ta se týkala výkonu rozhodčích nálezů. Podle stěžovatelky není přiléhavý ani odkaz na odbornou literaturu, neboť ta se týká zákona o mezinárodním právu soukromém, který se zde neaplikuje.

11. Vzhledem k tomu, že krajský soud žádnou otázku Soudnímu dvoru EU nepoložil, stěžovatelka navrhla, aby se na uvedený soud obrátil Ústavní soud s touto otázkou:
„I. Je § 37 odst. 2 písm. b) českého exekučního řádu, který pro výkon zahraničních rozhodnutí vyžaduje prohlášení vykonatelnosti podle přímo použitelného předpisu Evropské unie nebo mezinárodní smlouvy nebo rozhodnutí o uznání, slučitelný s čl. 39 a 41 nařízení Brusel I bis?
II. Je slučitelné s čl. 39 nařízení Brusel I bis, že úroky, které jsou v jednom členském státu rozsudkem přiznány způsobem a ve znění tam obvyklém, nejsou v jiném členském státě vykonatelné z důvodu, že znění rozsudku je dle práva jiného členského státu formulováno nepřesně?“

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

12. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejší účastnici řízení.

13. Krajský soud pouze plně odkázal na obsah svého rozhodnutí.

14. Soudní exekutor uvedl, že mu nepřísluší jakékoliv hodnocení pokynu exekučního soudu uděleného mu podle § 43a odst. 6 exekučního řádu. Je-li nesprávný, lze proti jeho usnesení podat odvolání, což se také stalo. Jde-li o napadené usnesení krajského soudu, soudní exekutor zmiňuje, že se uvedený soud nezabýval stěžovatelčinou argumentací a dospěl k závěrům, jak byly již zmíněny shora, přičemž konstatoval, že byl-li soudní exekutor pro jistinu a náklady nalézacího řízení již okresním soudem pověřen, bude namístě předmětnou exekuci i pro tyto stěžovatelčiny pohledávky zastavit, a že tímto názorem je vázán jak exekuční soud, tak soudní exekutor. Podle soudního exekutora však odvolacímu soudu nepřísluší jej ani exekuční soud zavázat k jakémukoliv postupu v rámci té části řízení, která není předmětem řízení odvolacího. Běžně sice tyto pokyny respektuje, v daném případě nikoliv, protože samotný právní názor je zjevně nesprávný. O svém postupu a jeho důvodech krajský soud informoval v přípise ze dne 3. 5. 2019 č. j. 204 EX 6059/18-242, který zaslal na vědomí stěžovatelce i vedlejší účastnici, která pak zastavení exekuce v pověřeném rozsahu neiniciovala, a tato byla provedena vymožením vymáhaného plnění. Tento přípis soudní exekutor přiložil ke svému vyjádření a s odkazem na něj uzavřel, že ústavní stížnost lze považovat za důvodnou.

15. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti nevyjádřila.

16. Ústavní soud zaslal tato vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka v reakci na to sdělila, že tohoto práva nevyužije a že se nadále domnívá, že je ústavní stížnost důvodná.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost, směřuje-li proti usnesení krajského soudu, byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo toto rozhodnutí vydáno. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena

v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva, resp. ve vztahu k tomuto rozhodnutí žádné takové prostředky k dispozici neměla.

18. Domáhá-li se stěžovatelka zrušení pokynu okresního soudu, nejde o rozhodnutí či opatření ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jím není (bezprostředně) rozhodováno o právech a povinnostech účastníků řízení. Vzhledem k tomu je nutno v této části ústavní stížnost považovat za návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný.

19. O právech a povinnostech účastníků řízení bylo rozhodnuto až napadeným usnesením soudního exekutora, nicméně ani v této části není ústavní stížnost přípustná. Jak bude blíže vysvětleno, krajský soud sice toto usnesení potvrdil jako ve výroku věcně správné, své rozhodnutí však postavil na jiném právním důvodu a správností právních závěrů soudního exekutora (resp. pokynu okresního soudu) se vůbec nezabýval. A vzhledem k tomu, že Ústavní soud zrušil napadené usnesení krajského soudu, a tudíž exekuční řízení (minimálně ve stadiu řízení odvolacího) bude dále pokračovat, přičemž krajský soud se v jeho rámci může vyjádřit i k námitkám stěžovatelky, jež uplatnila v odvolání a posléze i ústavní stížnosti (viz sub 9), bylo by v rozporu se zásadou subsidiarity a minimalizace zásahů do činnosti soudů obecných, aby tak činil ještě předtím, než tak učiní krajský soud. Z tohoto důvodu je nutno považovat ústavní stížnost v dané části za nepřípustnou podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy); vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní" instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko" přezkoumat ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto je nutno vycházet (mimo jiné) z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

21. Ústavní soud připomíná, že ústavní stížností napadeným usnesením krajský soud potvrdil podle § 219 o. s. ř. usnesení soudního exekutora jako věcně správné, aniž by se zabýval právním názorem okresního soudu, jímž je soudní exekutor podle § 43a odst. 6 exekučního řádu vázán, resp. důvody, na nichž stěžovatelka své odvolání postavila, neboť na základě intepretace a aplikace § 37 odst. 2 písm. b) exekučního řádu dospěl k závěru, že předmětné rozhodnutí nelze v exekučním řízení vykonat, nebylo-li českým soudem rozhodnuto o prohlášení vykonatelnosti nebo o jeho uznání. Stalo se tak za situace, kdy tato otázka nebyla řešena v prvostupňovém řízení, účastníci řízení se k ní nijak nevyjadřovali a ani krajský soud jako soud odvolací žádným způsobem skutečnost, že danou otázku považuje za relevantní (rozhodnou), účastníkům neprezentoval, a neumožnil jim tak v daném ohledu skutkově a právně argumentovat. Z pohledu stěžovatelky lze jeho rozhodnutí označit za „překvapivé", v důsledku čehož uplatnila (mohla uplatnit) svou právní argumentaci, kterou nelze označit za zjevně irelevantní, až v řízení o ústavní stížnosti. Spolu s tím byla zkrácena na svém právu navrhnout, aby se krajský soud obrátil na Soudní dvůr EU s předběžnou otázkou, jak nyní navrhuje Ústavnímu soudu v řízení o ústavní stížnosti.

22. Ústavní soud v nálezu ze dne 31. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 777/07 (N 134/50 SbNU 181; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) konstatoval, že „(n)utnost zpřístupnění odchylného právního názoru účastníkům vyplývá i z faktu, že odvolatel svým odvoláním brojí proti určitému skutkovému stavu a jeho právnímu posouzení, jak k němu dospěl soud prvního stupně; odvolací odpůrce se potom vyjadřuje k argumentaci obsažené v odvolání. Argumentace odvolatele i odvolacího odpůrce se tedy vztahuje k napadenému prvoinstančnímu rozhodnutí, přičemž žádný z nich v době, kdy podává odvolání či vyjádření k němu, nemůže předpokládat, zda odvolací soud zaujme jiný právní názor, jakou bude mít tento právní názor podobu a jaké skutkové a právní důvody by z hlediska tohoto odlišného právního názoru měly být relevantní“. Z toho plyne, že uplatní-li odvolací soud právní posouzení věci, které je odlišné od právního posouzení věci soudem prvního stupně, jakož i od předestřené právní argumentace účastníků řízení, a nedá jim příležitost se k němu vyjádřit, porušuje právo na slyšení podle čl. 38 odst. 2 Listiny [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 3330/13 (N 18/76 SbNU 283) či ze dne 15. 3. 2010 sp. zn. I. ÚS 2502/09 (N 52/56 SbNU 561)].

23. Ústavní soud by takový postup – přestože nepochybně představuje zásah do ústavně zaručeného základního práva skutkově a (zde především) právně argumentovat, které plyne ze zmíněného čl. 38 odst. 2 Listiny – mohl akceptovat pouze za předpokladu, že by krajský soud výklad příslušného ustanovení exekučního řádu řádně odůvodnil a v tomto rámci by i náležitě zohlednil dopad unijního práva na posuzovanou věc, takže by bylo dostatečně zřejmé, z jakého důvodu nemůže argumentace uplatněná v původním návrhu účastníků před soudem prvního stupně a v ústavní stížnosti obstát (tedy kdy by šlo o pouhé vyjádření nesouhlasu s příslušnými závěry soudu, jež do případu nepřináší nic „nového“). Z odůvodnění napadeného usnesení však neplyne, že by krajský soud jakkoliv reflektoval přímo aplikovatelnou právní regulaci na úrovni unijního práva, a tudíž není zřejmé, z jakého důvodu mají být relevantní ustanovení nařízení Brusel I bis v poměru k vnitrostátním procesním předpisům natolik jasná a nepodmíněná, že jejich výklad nevyvolává důvodné pochybnosti (tedy že jde tzv. *acte clair*) a že nevyvstala potřeba položení předběžné otázky, jak to vyžaduje čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“).

24. K tomu považuje Ústavní soud za potřebné doplnit, že krajský soud své závěry postavil na tom, že v exekučním řízení lze podle § 37 odst. 2 písm. b) exekučního řádu vykonávat pouze ta cizí soudní rozhodnutí, u nichž bylo vydáno prohlášení vykonatelnosti podle přímo použitelného předpisu EU nebo mezinárodní smlouvy nebo rozhodnuto o uznání, a že tato podmínka splněna nebyla. Tento výklad vychází z doslovného znění uvedeného ustanovení (a zřejmě i z toho, že po přijetí nařízení Brusel I bis zákonodárce nepřistoupil k jeho novelizaci, což je ovšem z hlediska právní povahy nařízení Brusel I bis irelevantní). Krajský soud tak pominul možnost eurokonformního výkladu tohoto ustanovení, vycházející z vývoje právní úpravy na úrovni EU a v tom rámci zejména smyslu a účelu přijetí nařízení Brusel I bis členskými státy, v neposlední řadě pak skutečnost, že uvedené nařízení je pro Českou republiku (její orgány) závazné a přímo (přednostně) použitelné (srov. i bod 6 jeho preambule).

25. V této souvislosti je především nutno zdůraznit, že dřívější nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. 12. 2000 o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (nařízení Brusel I) pro výkon cizího rozhodnutí vyžadovalo prohlášení vykonatelnosti (exequatur), tuto úpravu však členské státy považovaly za nevyhovující, neboť šlo o překážku volného pohybu rozhodnutí podle čl. 81 SFEU (k tomu z pohledu primárního práva EU viz nejnověji Liakopoulos, D. Integration and Cooperation of International and European Private Law according Charter of the Fundamental Rights of the European Union. Cuadernos de Derecho Transnacional, sv. 11, č. 2, roč. 2019, se zdůrazněním principu vzájemného uznání zejm. na s. 158 a násl.).

26. To je proto také důvodem, proč členské státy tuto dosavadní úpravu výslovně nahradily na základě nařízení Brusel I bis přímým výkonem rozhodnutí (čl. 39), tj. jeho vykonatelností v jiném členském státě, aniž je vyžadováno prohlášení vykonatelnosti. K vykonatelnosti nyní podle výslovné úpravy v čl. 53 tohoto nařízení postačuje předložit formulářové osvědčení podle přílohy I k nařízení vydané soudem země původu vykonávaného rozhodnutí. Tato změna (*derogatio subrogans*) je považována za zásadní posun ve vývoji evropského civilního procesu (podrobně k tomu s obsáhlým přehledem názorů na odstranění řízení ve věci exequatur a možností odepření výkonu viz Domej, T. Die Neufassung der EuGVVO. Quantensprünge im europäischen Zivilprozessrecht. Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. The Rabel Journal of Comparative and International Private Law, sv. 78, č. 3, roč. 2014, s. 508–550, zejm. s. 510–521). Vykonatelnost tedy nastává *ipso iure*, přičemž dochází k obrácení pozic, kdy se věřitel již nemusí vykonatelnosti domáhat, aktivní musí být naopak dlužník, chce-li vykonatelnost přeshraničního soudního rozhodnutí odvrátit (viz Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 125; srov. i Pohl, M. Die Neufassung der EuGVVO – im Spannungsfeld zwischen Vertrauen und Kontrolle. Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts, č. 2, roč. 2013, s. 112; Liakopoulos, D., citované dílo, s. 160, bod 29). Ke své obraně má nyní dlužník k dispozici procesní prostředky státu původu rozhodnutí (court of origin) zejména podle čl. 43 a násl. nařízení Brusel I bis (viz k tomu Hovaguimian, Ph. The enforcement of foreign judgments under Brussels I bis*:* false alarms and real concerns. Journal of Private International Law, sv. 11, č. 2, roč. 2015, s. 212–251, zejm. s. 210 a násl., s. 234 a násl.).

27. Ústavní soud dále poukazuje zejména na bod 4 preambule nařízení Brusel I bis, podle něhož „[u]rčité rozdíly mezi vnitrostátními pravidly pro určení příslušnosti a pro uznávání rozhodnutí ztěžují řádné fungování vnitřního trhu. Je nezbytné přijmout ustanovení, která umožní sjednotit pravidla pro určení příslušnosti v občanských a obchodních věcech v mezinárodním ohledu a zajistí rychlé a jednoduché uznávání a výkon rozhodnutí přijatých v členských státech“, a na bod 26, v němž se uvádí, že „[v]zájemná důvěra při výkonu spravedlnosti v Unii odůvodňuje zásadu, že rozhodnutí vydaná v některém členském státě by měla být uznána ve všech členských státech, aniž by bylo vyžadováno zvláštní řízení. Dále snaha o menší časovou náročnost a finanční nákladnost přeshraničních sporů odůvodňuje zrušení prohlášení vykonatelnosti před výkonem rozhodnutí v dožádaném členském státě. V důsledku toho by mělo být rozhodnutí vydané soudy členského státu považováno za rozhodnutí vydané v dožádaném členském státě“.

28. Jak patrno z výše uvedeného, nařízení Brusel I bis *j*e postaveno na dosažené úrovni vzájemné důvěry při výkonu spravedlnosti v rámci justiční spolupráce v civilních věcech s mezinárodním prvkem (čl. 81 SFEU), podpořené sblížením vnitrostátních procesních institutů. To umožňuje uplatnění presumpce řádného soudního řízení v členském státu EU, kdy soudní rozhodnutí jiného členského státu má (v zásadě) stejný procesní status (podléhá stejnému zacházení) jako rozhodnutí tuzemské. Princip stejného zacházení, který v těchto souvislostech Soudní dvůr EU (veden bodem preambule 4, popř. bodem 21 nařízení Brusel I bis) pojímá extenzivně, nepřepokládá, a ani nepřipouští, aby skladba orgánů výkonu tuzemských soudních rozhodnutí byla jiná než v případě soudních rozhodnutí jiného členského státu, a odlišné zacházení by nebylo ani v souladu s legitimním cílem tohoto nařízení, jak je vyjádřen v bodu 26 preambule, jímž je snaha o menší časovou náročnost a finanční nákladnost výkonu cizího soudního rozhodnutí, tedy o určitou „kompenzaci“ horšího postavení věřitele v přeshraničním styku. Princip rovného zacházení je rovněž podporován antidiskriminačním nastavením Listiny základních práv Evropské unie ve smyslu čl. 20 a 21 ve vazbě na čl. 51 odst. 1.

29. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že podle jeho názoru v otázce institucionální složky výkonu soudních rozhodnutí nařízení Brusel I bis neponechává členským státům žádný prostor pro diskreci (ani žádnou rozumnou pochybnost ve smyslu rozsudku Soudního dvora EU ze dne 6. 10. 1982 sp. zn. C-283/81 ve věci CILFIT, body 16, 21) v neprospěch soudních rozhodnutí ostatních členských států EU. Příslušná ustanovení tohoto předpisu jsou přitom natolik jasná, že v případě jejich výkladu v tomto ohledu nevznikají důvodné pochybnosti. Nicméně mezi kompetence Ústavního soudu nepatří podávat závazný výklad práva EU (srov. čl. 87 Ústavy), a tudíž nemůže předjímat další postup krajského soudu po zrušení jím vydaného usnesení, a zasahovat tak do jeho nezávislé rozhodovací činnosti. Ovšem v případě, že by jeho názor na interpretaci a aplikaci nařízení Brusel I bis byl odlišný od názoru Ústavního soudu, nebylo by možné věc považovat za *acte clair*, a tudíž by bylo jeho povinností obrátit se s předběžnou otázkou na Soudní dvůr EU, jinak hrozí kolize jím vydaného rozhodnutí s právem EU a porušení závazků, které České republice plynou z členství v EU.

30. Z hlediska ústavnosti (konkrétně práva na řádný proces) pak nemůže odůvodnění napadeného usnesení obstát ani ve zbývající části, kde krajský soud argumentuje judikaturou Nejvyššího soudu a odbornou literaturou. Tyto odkazy jsou zjevně nepřiléhavé, neboť usnesení sp. zn. 20 Cdo 1349/2016 se týkalo výkonu rozhodnutí vydaného soudem ve Spojených státech amerických a podléhalo právnímu režimu § 14 až 16 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, v případě kterého není postup podle exekučního řádu možný. V usnesení sp. zn. 20 Cdo 3422/2017 Nejvyšší soud řešil otázku nákladů řízení, přičemž v této věci šlo o výkon rozhodčího nálezu podle Úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů (č. 74/1959 Sb.; dále jen „Newyorská úmluva“), a také usnesení sp. zn. 20 Cdo 5882/2016 se týkalo výkonu rozhodčího nálezu podle Newyorské úmluvy, případně podle Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních vztahů v občanských a trestních věcech (č. 209/1993 Sb.). V těchto případech byl postup obecných soudů namístě, neboť zde hovořit o takovém stupni důvěry mezi signatářskými státy Newyorské úmluvy, jaká se předpokládá ve vztazích mezi členskými státy EU, nelze, s čímž ostatně koresponduje její čl. III, který připouští odchylný režim výkonu rozhodnutí pro zahraniční a tuzemské rozhodčí nálezy, jeho podmínky pouze nesmějí být „podstatně tíživější“. Odkazovaná pasáž odborné literatury se k danému problému nevyslovuje vůbec.

31. Z výše uvedených důvodů nelze odlišný postup v případě výkonu soudního rozhodnutí jiného členského státu EU odůvodnit potřebou ochrany dlužníka v exekučním řízení, k čemuž je možno dodat, že i v takovém řízení jsou dlužníkova práva dostatečně chráněna. Samotný dlužník se může domáhat odepření uznání cizího rozhodnutí či odepření jeho výkonu podle čl. 45 a násl. nařízení Brusel I bis, nadto splnění všech předpokladů stanovených zákonem, resp. nařízením Brusel I bis (srov. čl. 41 odst. 2, čl. 42 a 45), pro vedení exekuce soudním exekutorem podléhá i bez návrhu soudní kontrole (viz § 43a odst. 6 exekučního řádu).

32. Poukazuje-li stěžovatelka na rozdílné rozhodování obecných soudů v jejích obdobných exekučních věcech a je-li tomu skutečně tak, jde o jev nepochybně nežádoucí, nicméně z hlediska tohoto řízení je podstatné, zda právě ústavní stížností napadené rozhodnutí obstojí v testu ústavnosti. Rozhodnutí obecného soudu nezavazuje jiný soud v jiné, byť právně a skutkově shodné věci, přičemž z toho plynoucí případná diformita rozhodnutí je záležitostí v prvé řadě sjednocující judikatury Nejvyššího soudu, takže námitka jiného právního názoru ve vztahu k takové věci má proto charakter jakékoliv jiné námitky, s níž jsou obecné soudy povinny se v přezkoumatelné míře vypořádat, přičemž Ústavní soud není povolán posuzovat jiné rozhodnutí než to, které bylo ústavní stížností napadeno. Nepřísluší

mu proto hodnotit, které z diformních rozhodnutí je po právu [viz např. usnesení ze dne 23. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 1900/13 (U 1/72 SbNU 557)].

33. Z uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti, směřuje-li proti usnesení krajského soudu, vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

34. Ve zbývající části Ústavní soud ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. d) a e) zákona o Ústavním soudu. A protože nebylo možné očekávat od ústního jednání další objasnění věci, Ústavní soud od něj podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu upustil.

Č. 77
Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka ustanoveného osobě neznámého pobytu
(sp. zn. II. ÚS 3210/20 ze dne 8. dubna 2021)

Normotvůrcem rozdílně stanovená odměna pro advokáty jako opatrovníky ustanovené soudem (§9 odst. 5 advokátního tarifu) je v rozporu se zásadou rovnosti ve spojení s právem získávat prostředky pro životní potřeby prací i právem podnikat, vztaženo zejména k ustanoveným zástupcům podle § 30 občanského soudního řádu.

Ve věci stěžovatele je nesporné, že oba soudy, tedy soud prvního stupně i soud odvolací, o odměně stěžovatele jako opatrovníka rozhodovaly za situace, kdy již byly vyhlášeny a ve Sbírce zákonů publikovány nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 (N 163/96 SbNU 88; 302/2019 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 22/19 (N 3/98 SbNU 22; 28/2020 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 23/19 (N 15/98 SbNU 116; 43/2020 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 26/19 (N 37/99 SbNU 11; 176/2020 Sb.). Závěry Ústavního soudu v nich obsažené, že „ačkoliv nemohl podrobit přezkumu celé ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu, je zřejmé, že jeho výtky přesahují jím nyní zrušenou část hypotézy tohoto ustanovení, a důvody neústavnosti uvedené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 mohou dopadat i na ostatní části hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Shledají-li proto obecné soudy v jiných, jimi vedených řízeních, že důvody neústavnosti dopadají i na jinou část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, nebudou ji v konkrétním případě aplikovat, neboť jsou vázány jen zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu“, měly být pro obecné soudy vodítkem, jak postupovat ústavně konformně v případech, kdy je určována odměna za činnost opatrovníka i podle dosud nezrušených, a tedy platných částí § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Pokud tak neučinily, porušily tím i stěžovatelovo právo na soudní ochranu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele JUDr. Ing. Marka Andráška, LL.M, advokáta, se sídlem Aloise Jiráska 1367/1, Teplice, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 6. 2020 č. j. 18 Cm 144/2017-36 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 10. 2020 č. j. 6 Cmo 207/2020-41, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 6. 2020 č. j. 18 Cm 144/2017-36 a usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 10. 2020 č. j. 6 Cmo 207/2020-41 byl porušen princip rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem stěžovatele podnikat a získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod. Současně bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 6. 2020 č. j. 18 Cm 144/2017-36 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 10. 2020 č. j. 6 Cmo 207/2020--41 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu, obsah napadených rozhodnutí a průběh řízení před Ústavním soudem

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení výše uvedených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní práva, a to právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), princip rovnosti podle čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny a právo získávat prostředky pro životní potřeby prací a podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z napadených rozhodnutí vyplývá, že stěžovatel – advokát – byl v řízení vedeném před Krajským soudem v Ústí nad Labem sp. zn. 18 Cm 144/2017 ustanoven opatrovníkem účastníka řízení, protože mu nešlo doručit na adresu v cizině dle veřejného rejstříku a jeho současná adresa pobytu nebyla známa. Stěžovatel následně vyúčtoval odměnu a náhradu hotových výdajů, přičemž již v návrhu na přiznání odměny odkázal na aktuální judikaturu Ústavního soudu. Krajský soud v Ústí nad Labem v návaznosti na to však stěžovateli přiznal odměnu podle § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „advokátní tarif“), a to ve výši nižší (2 541 Kč), než mu podle jeho přesvědčení skutečně náleží (10 091,40 Kč). S právním názorem stěžovatele se soud prvního stupně nikterak nevypořádal.

3. Proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem podal stěžovatel odvolání, v němž opět odkázal na právní názor Ústavního soudu a domáhal se jeho aplikace na danou věc. Vrchní soud v Praze usnesení soudu prvního stupně potvrdil, což odůvodnil pouze tím, že podle ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu se při výkonu funkce opatrovníka, ustanoveného soudem účastníkovi řízení, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč. Odvolací soud se ztotožnil se způsobem výpočtu odměny stěžovateli soudem prvního stupně podle citovaného ustanovení, a proto napadené usnesení s odkazem na ustanovení § 219 o. s. ř. jako věcně správné potvrdil.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti připustil, že předmět řízení je svou výší až bagatelní, ale podle jeho názoru obecné soudy zcela ignorovaly závazný právní názor vyjádřený v rozhodnutí Ústavního soudu, na které stěžovatel výslovně odkazoval. Stěžovatel se proto nedomáhá zrušení napadených rozhodnutí pro jejich věcnou nesprávnost, ale pro jejich ústavní neakceptovatelnost.

II. Procesní předpoklady řízení

5. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel – sám advokát – nemusí být podle stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 (ST 42/79 SbNU 637; 290/2015 Sb.) zastoupen podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu advokátem. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

III. Vyjádření účastníků řízení

6. Krajský soud v Ústí nad Labem ve stručném vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a dodal, že v ústavní stížnosti, netýkající se věci samé a netýkající se nijak práv samotného účastníka, není přítomen žádný ústavněprávní rozměr. Listina zaručuje zvláště chráněná ústavní práva pouze účastníkům sporu, nikoli dalším zúčastněným osobám, jako jsou advokáti, soudci, znalci a další osoby. Vrchní soud v Praze ve vyjádření uvedl, že se neodchyluje od rozhodovací praxe obecných soudů, když k opačnému postupu nebyly důvody. Jako soud odvolací se s náležitou pečlivostí zabýval i jednotlivými argumenty účastníků řízení a snažil se jasně, stručně a srozumitelně vyložit, z jakého důvodu rozhodl o podaném odvolání způsobem uvedeným v napadeném usnesení.

7. Vyjádření účastníků řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli na vědomí a k případné replice, neboť nepřesahují rámec ústavní stížností napadených rozhodnutí. Nadto nelze přehlížet, že Ústavní soud ústavní stížnosti zcela vyhověl.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soustavy soudů, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález ze dne 26. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 188/94 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následné použití právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

9. Oba soudy při určení výše odměny stěžovateli vycházely z § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu v původním znění před několika derogačními zásahy Ústavního soudu znělo takto: „Při výkonu funkce opatrovníka ustanoveného správním orgánem účastníku řízení, ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob, jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní nebo ustanoveného soudem účastníku řízení, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stižen duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení, nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat[1b)], se považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč.“

10. Ústavní soud nálezem ze dne 24. 9. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 4/19 (N 163/96 SbNU 88; 302/2019 Sb.; pozn. rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) zrušil část § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „jehož pobyt není znám“, a to dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů, neboť dovodil, že daná část citovaného ustanovení je rozporná se zásadou rovnosti ve vztahu k právu získávat prostředky pro životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 3 Listiny a s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, a to z důvodů, které v nálezu podrobně rozvedl.

11. Nálezem ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 22/19 (N 3/98 SbNU 22; 28/2020 Sb.) Ústavní soud zrušil další část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, a to ve slovech „ustanoveného osobě, která se ze zdravotních důvodů dlouhodobě nemůže účastnit řízení“.

12. Dále Ústavní soud nálezem ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 23/19 (N 15/98 SbNU 116; 43/2020 Sb.) zrušil část téhož ustanovení ve slovech „ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnosti právnických osob“.

13. Konečně Ústavní soud nálezem ze dne 3. 3. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 26/19 (N 37/99 SbNU 11; 176/2020 Sb.) zrušil část téhož ustanovení ve slovech „jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní“.

14. Ústavní soud v citovaných rozhodnutích dodal, že ačkoliv nemohl podrobit přezkumu celé ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu, je zřejmé, že jeho výtky přesahují jím nyní zrušenou část hypotézy tohoto ustanovení a důvody neústavnosti uvedené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 mohou dopadat i na ostatní části hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Shledají-li proto obecné soudy v jiných, jimi vedených řízeních, že důvody neústavnosti dopadají i na jinou část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, nebudou ji v konkrétním případě aplikovat, neboť jsou vázány jen zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu.

15. Ústavní soud v nyní posuzované věci pouze zkráceně uvádí, v čem je ze strany Ústavního soudu spatřována neústavnost shora uvedených, již zrušených ustanovení advokátního tarifu.

16. Normotvůrcem rozdílně stanovená odměna pro advokáty jako opatrovníky ustanovené soudem (§9 odst. 5 advokátního tarifu) je v rozporu se zásadou rovnosti ve spojení s právem získávat prostředky pro životní potřeby prací i právem podnikat, vztaženo zejména k ustanoveným zástupcům podle § 30 občanského soudního řádu. Z judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), kterou Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 podrobně rozebíral [srov. například nález ze dne 14. 8. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 14/17 (N 134/90 SbNU 205; 200/2018 Sb.) a nález ze dne 15. 9. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.) a rozsudky ESLP ze dne 23. 11. 1983 ve věci *Van der Mussele proti Belgii* (stížnost č. 8919/80) a ze dne 18. 10. 2011 ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* (stížnost č. 31950/06)], vyplývá, že stát ani advokátům negarantuje právo na zisk a právní úprava, která advokátům ukládá vykonávat určité druhy činností ve veřejném zájmu a za sníženou odměnu hrazenou státem nebo dokonce bez nároku na odměnu neodporuje ústavnímu pořádku. Na druhou stranu ani rozdílně stanovená odměna nemůže být založena na svévolných (libovolných) kritériích nebo úvahách. Naopak kritéria, na základě nichž se stanoví odlišné zacházení s obdobnými subjekty v obdobných (nebo dokonce stejných) situacích, musí být alespoň obecně rozumná a objektivizovaná. Taková kritéria však v případě stanovení odměny pro advokáty jako opatrovníky zvolena nebyla. Naopak § 9 odst. 5 advokátního tarifu vychází podle Ústavního soudu z paušalizujícího a ničím nepodloženého předpokladu jednoduchosti a menší finanční náročnosti zastupování účastníků za podmínek stanovených výše citovaným zákonem [srov. k tomu přiměřeně bod 38 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19]. To v kontextu východisek nálezu ze dne 13. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 848/16 (N 174/82 SbNU 693) vede k tomu, že advokát odměňovaný na základě zjednodušujícího kritéria je v horším postavení oproti advokátovi, který činnost spojenou s nevyhovujícím způsobem odměňování nevykonává nebo ji vykonával v menším rozsahu.

17. Je tak možno konstatovat, že i ve stěžovatelově věci byla porušena zásada rovnosti v návaznosti na právo získávat prostředky pro životní potřeby prací a právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny, a to ať již závislou činností jako zaměstnaný advokát, nebo jako advokát vykonávající advokacii v obchodní společnosti, anebo podnikáním ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny (Ústavní soud chápe právo podnikat jako speciální právo vůči právu získávat prostředky pro životní potřeby prací). V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 Ústavní soud uzavřel, že stanovil-li normotvůrce odlišnou výši odměny pro advokáty jako opatrovníky účastníků řízení, jejichž pobyt není znám, zasáhl tím kontextuálně také do práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Zde přitom není podstatné, že právní pomoc není poskytována na

základě smlouvy, ale na základě rozhodnutí státu (soudu) a že takovým rozhodnutím stát plní svoji povinnost chránit v soudních řízeních práva těch, kteří nemohou svá práva dostatečně hájit sami. Rozhodující je naopak skutečnost, že plnění (respektive splnění) takové povinnosti je v zásadě obsahově ekvivalentní poskytnutí právní pomoci na základě smlouvy a je zásadně ekvivalentní, co se týká kritérií přiměřenosti poskytnutí odměny za takovou činnost.

18. Na základě těchto východisek Ústavní soud i v nyní posuzované věci konstatuje, že určil-li krajský soud odměnu stěžovatele jako advokáta vykonávajícího opatrovnictví s odkazem na § 9 odst. 5 advokátního tarifu, porušil tím zásadu rovnosti k uplatňování základního práva stěžovatele získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Stejně tak porušil práva stěžovatele soud odvolací, když i přes relevantní námitky a judikaturu Ústavního soudu usnesení soudu prvního stupně potvrdil.

19. Oba dva obecné soudy porušily rovněž stěžovatelovo právo na soudní ochranu, neboť nerespektovaly judikaturu Ústavního soudu a ve věci rozhodly bez ohledu na několikrát opakovaný názor Ústavního soudu (viz bod 14 nálezu).

20. Druhý senát Ústavního soudu však na rozdíl od předchozích případů v projednávané věci neshledal důvody pro přerušení řízení a předložení věci plénu Ústavního soudu k rozhodnutí o návrhu na zrušení § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině“. Důvodem, který ho k takovému postupu vedl, je, že se procesně jedná o odlišnou situaci oproti dříve projednávaným ústavním stížnostem, u nichž Ústavní soud postupoval dle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Ve věci stěžovatele je nesporné, že oba soudy, tedy soud prvního stupně i soud odvolací, o odměně stěžovatele jako opatrovníka rozhodovaly za situace, kdy již byly vyhlášeny a ve Sbírce zákonů publikovány shora citované nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/19, sp. zn. Pl. ÚS 22/19, sp. zn. Pl. ÚS 23/19 a sp. zn. Pl. ÚS 26/19. Jejich závěry měly být pro obecné soudy vodítkem, jak postupovat ústavně konformně v případech, kdy je určována odměna za činnost opatrovníka i podle dosud nezrušených, a tedy platných částí § 9 odst. 5 advokátního tarifu.

21. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy platí, že „vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby“. Ústavní soud ve své judikatuře dovodil, že toto ustanovení zakládá i precedenční působení jeho nálezů. Nosné důvody (*rationes decidendi*) tak jsou pro obecné soudy při řešení obdobných případů závazné; jinak vyjádřeno, obecné soudy musí nosné důvody nálezů ve své činnosti reflektovat. Ústavní soud se komplexně k precedenčním účinkům své judikatury vyjádřil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), bodech 59–71 (k precedenčním účinkům různých typů rozhodnutí včetně usnesení viz tamtéž body 88–91). Povinnost reflektovat (respektovat) ústavněprávní výklad Ústavního soudu „znamená následovat ho ve skutkově podobných případech, anebo přednést seriózní argumenty, které vedou k závěru, že vzhledem k relevantním skutkovým rozdílům není vhodné aplikovat již vyslovený princip v tomto dalším případě“ (nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 62), tedy provést skutkové odlišení (tzv. distinguishing). Ve zcela výjimečných případech, je-li obecný soud „opravdově a z vážných důvodů přesvědčen, že by nebylo správné následovat rozhodovací praxi Ústavního soudu“ (nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 71), se může obecný soud od nosných důvodů nálezu odchýlit a předložit konkurující úvahy (tento postup je tedy namístě v situaci, kdy se obecný soud domnívá, že by mělo dojít k tzv. overruling; podrobněji viz nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, body 66–71).

22. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu představuje nesplnění těchto požadavků i porušení základního práva dotčené osoby na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 60, dále viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 45/18 ze dne 21. 2. 2018 (N 32/88 SbNU 451), bod 14; nález sp. zn. I. ÚS 3068/16 ze dne 15. 8. 2017 (N 150/86 SbNU 519); nález sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 210/75 SbNU 353), bod 27].

23. Ústavní soud tak shrnuje, že nenásleduje-li obecný soud nosné důvody nálezu Ústavního soudu, aniž by pro to poskytl adekvátní odůvodnění, porušuje právo účastníka řízení na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

24. Ústavní soud proto se shora uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a zrušil usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem i usnesení Vrchního soudu v Praze [§ 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci, a neprováděl dokazování (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 78
Mezinárodní únos dítěte – aplikace Haagské úmluvy a nařízení Brusel II bis
(sp. zn. II. ÚS 3345/20 ze dne 8. dubna 2021)

Těžiště právní úpravy relevantní pro nyní posuzovanou věc se nachází v čl. 11 nařízení Brusel II bis. Uvedené ustanovení se použije, požádá-li rodič (nositel práva péče o dítě) příslušné orgány v členském státě Evropské unie o vydání rozhodnutí na základě Haagské úmluvy, aby dosáhl navrácení dítěte, které bylo neoprávněně odebráno (přemístěno) nebo zadrženo v jiném členském státě než v členském státě, v němž mělo obvyklé bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním (přemístěním) nebo zadržením (čl. 11 odst. 1 nařízení). Stran možnosti rozhodnout o nenavrácení dítě do místa obvyklého bydliště z důvodu existence vážného nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace, nařízení stanoví, že „soud nemůže zamítnout žádost o navrácení dítěte na základě čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy z roku 1980, pokud se prokáže, že byla přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení“ (čl. 11 odst. 4 nařízení).

Ustanovení čl. 11 nařízení Brusel II bis je přitom nutno vykládat i ve světle čl. 2 odst. 11 tohoto nařízení, dle něhož se za neoprávněné považuje odebrání (přemístění) nebo zadržení dítěte v jiném členském státě, a) kterým je porušováno právo péče o dítě, a to b) za předpokladu, že v době odebrání (přemístění) nebo zadržení bylo právo péče o dítě skutečně vykonáváno, příp. by bylo vykonáváno, kdyby k odebrání (přemístění) nebo zadržení nedošlo. Péče o dítě se přitom „považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti“.

Na základě shora řečeného lze stručně shrnout, že v duchu vzájemné důvěry a sdílených hodnot mezi členskými státy Evropské unie a v zájmu efektivního naplnění cílů vytyčených nařízením i Haagskou úmluvou stanovuje čl. 11 nařízení Brusel II bis poněkud přísnější pravidla pro tzv. návratové řízení než Haagská úmluva. Na členské státy Evropské unie jsou kladeny striktnější požadavky ohledně možnosti rozhodnout o nenavrácení dítěte zpět do místa obvyklého bydliště buď z důvodu nevykonávání péče o dítě před odebráním (přemístěním) nebo zadržením, nebo z důvodu vážného nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace. Striktnější požadavky jsou kladeny i ohledně rychlosti rozhodování soudů [srov. nález sp. zn. I. ÚS 387/20 ze dne 26. 5. 2020 (N 105/100 SbNU 221), bod 55].

O zamítnutí žádosti o navrácení dítěte do místa obvyklého bydliště podle nařízení Brusel II bis a Haagské úmluvy lze rozhodnout pouze v případech podložených objektivními důvody a v souladu s nejlepším zájmem dítěte (rozhodnutí ESLP ve věci *Tobey Josef Hammond a Jana Hammond proti České republice* ze dne 22. 9. 2015 č. 30741/15, část A právního posouzení). Žádost o navrácení dítěte lze zamítnout toliko na základě výjimek striktně vymezených v nařízení Brusel II bis a Haagské úmluvě, jejichž naplnění musí být podloženo závažnými, objektivními a prokazatelně existujícími důvody (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *X proti Lotyšsku,* citováno výše, § 97). Důkazní břemeno při prokazováním existence výjimky z povinnosti navrátit dítě do místa jeho obvyklého bydliště nese strana, která s navrácením nesouhlasí (rozsudek ESLP ve věci *K. J. proti Polsku,* citováno výše, § 64).

Konkrétně stran možnosti nevyhovět žádosti o navrácení dítěte do státu obvyklého bydliště na základě výjimky zakotvené v čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy (vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace) je znovu nezbytné zmínit, že dle komunitárního práva se této výjimky nelze dovolávat, podmíní-li soud návrat dítěte vhodnými zárukami. Tuto výjimku rovněž nelze ve světle čl. 8 Úmluvy vykládat tak, že zahrnuje všechny nepříjemnosti inherentně spojené s návratem. Její aplikaci nemůže bez dalšího odůvodnit ani to, že rodič-únosce se svévolně, tedy bez kvalifikovaných důvodů, odmítá vrátit s dítětem do státu jeho obvyklého bydliště, a ani to, že v důsledku navrácení dítěte by mohlo dojít k jeho (dočasné) separaci od rodiče-únosce, jenž o něj po mezinárodním únosu pečoval (rozsudek ESLP ve věci *G. S. proti Gruzii* ze dne 21. 7. 2015 č. 2361/13, § 56; rozsudek ESLP ve věci *K. J. proti Polsku,* citováno výše, § 64 a 67). Předmětná výjimka se totiž vztahuje „toliko" k vážné hrozbě újmy na straně dítěte, nikoli rodiče, a týká se jenom těch situací, u nichž nelze po dítěti spravedlivě a rozumně požadovat, aby snášelo nepříjemnosti spojené s navrácením do místa obvyklého bydliště (rozsudek ESLP ve věci *K. J. proti Polsku,* citováno výše, § 64; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *X proti Lotyšsku,* citováno výše, § 116; rozsudek ESLP ve věci *Maumousseau a Washington proti Francii,* citováno výše, § 69 a 73).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky M. P., právně zastoupené JUDr. Pavlem Pechancem, Ph.D., advokátem, se sídlem Masarykova 175, Luhačovice, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 20. 10. 2020 č. j. 20 Co 188/2020-627 a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 19. 5. 2020 č. j. 125 Nc 2501/2020-279, spojené s návrhem na odložení vykonatelnosti napadeného rozhodnutí, za účasti 1) Krajského soudu v Brně a 2) Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a 1) nezletilé Ch. B., 2) nezletilého W. B., obou zastoupených opatrovníkem – Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlem Šilingrovo náměstí 3, Brno, a 3) A. F. B., zastoupeného JUDr. Kateřinou Sekaninovou, advokátkou, se sídlem Jezuitská 13, Brno, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

1. Ústavnímu soudu byl doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví citovaného rozsudku Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud") a Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud"), neboť má za to, že jsou v rozporu s jejími právy dle čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 1, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), čl. 6 odst. 1 a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva"), čl. 5 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 10 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních

a kulturních právech, čl. 90, čl. 95 odst. 1 a čl. 96 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 2 odst. 2, čl. 3, čl. 6 odst. 2, čl. 9 odst. 1 a 2, čl. 16, 19 a čl. 29 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a nakonec čl. 3, 12 a 13 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, publikované jako sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen „Haagská úmluva“). S ústavní stížností stěžovatelka spojila návrh na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí a návrh na jmenování opatrovníka nezletilé vedlejší účastnici 1) a nezletilému vedlejšímu účastníkovi 2), jichž se napadená rozhodnutí obecných soudů týkají.

2. Ústavní soud usnesením ze dne 11. 12. 2020 sp. zn. II. ÚS 3345/20 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) rozhodl, že nezletilým vedlejším účastníkům 1) a 2) se opatrovníkem pro zastupování v řízení o ústavní stížnosti ustanovuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (výrok I) a vykonatelnost napadených rozhodnutí se odkládá do rozhodnutí Ústavního soudu o nyní projednávané ústavní stížnosti (výrok II).

I. Rekapitulace skutkového stavu a obsahu napadených rozhodnutí

3. K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis obecných soudů. Jelikož jsou skutkové okolnosti případu, obsah napadených rozhodnutí a průběh řízení, které předcházelo jejich vydání, účastníkům důvěrně známy, Ústavní soud nepovažuje za účelné podrobně je rekapitulovat. Pro posouzení ústavní stížnosti postačí uvést následující. Stěžovatelka, státní občanka České republiky, (dále též „matka“) a A. B., státní občan Italské republiky. (dále jen „otec“) jsou od roku 2008 manželi. Z manželství se zrodily dvě děti, nezletilá Ch. B. (dále jen „nezletilá“) a nezletilý W. B. (dále jen „nezletilý“), jež jsou momentálně ve věku devíti let a jsou státními občany Italské republiky a České republiky. Nezletilé děti se narodily v Itálii, kde žily od narození, avšak rodinu a zázemí měly i v České republice.

4. Stěžovatelka a nezletilé děti odjely z Itálie do České republiky se svolením otce v polovině srpna 2019, přičemž bylo dohodnuto, že se vrátí nejpozději přede dnem 7. 9. 2019. K návratu stěžovatelky a nezletilých do Itálie nicméně doposud nedošlo. Otec nezletilých dne 7. 2. 2020 podal návrh na zahájení řízení o navrácení nezletilých dětí do místa jejich obvyklého bydliště v Itálii dle § 478 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, neboť měl za to, že ze strany matky došlo k mezinárodnímu únosu dětí, resp. k jejich protiprávnímu zadržení ve smyslu Haagské úmluvy ve spojení s nařízením Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen „nařízení Brusel II bis“ nebo „nařízení“).

5. Městský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem nařídil, aby stěžovatelka navrátila nezletilé do místa jejich obvyklého bydliště v Itálii, a to do 30 dnů od doručení tohoto rozsudku (výrok I). V případě, že stěžovatelka nezletilou a nezletilého do místa jejich obvyklého bydliště v Itálii ve stanovené době nenavrátí, je dle rozsudku městského soudu otec oprávněn po uplynutí stanovené lhůty nezletilé děti převzít za účelem jejich navrácení do místa jejich obvyklého bydliště (výrok II). Navrácení nezletilých podmínil splněním určitých záruk ze strany otce, jmenovitě 1. povinností zajistit stěžovatelce a nezletilým samostatné bydlení v místě jejich obvyklého bydliště nebo v okolí 20 km v zařízeném bytě o velikosti minimálně 3+1 a hradit náklady spojené s tímto bydlením do doby, než bude italským soudem rozhodnuto o úpravě rodičovské odpovědnosti k nezletilým, a 2. povinností zdržet se odejmutí nezletilých z faktické péče stěžovatelky, vyjma dohodnutého styku s nezletilými (výrok III). Nakonec rozhodl o nákladech řízení (výrok IV).

6. Krajský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem rozhodl, že rozsudek soudu prvního stupně se ve výrocích I, II a IV potvrzuje (výrok I). Ve výroku III rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že navrácení nezletilých se podmiňuje splněním určitých záruk ze strany otce, jmenovitě 1. povinností složit na účet stěžovatelky pro zajištění samostatného bydlení v místě obvyklého bydliště nebo v okolí 30 km a pro zajištění nákladů na nezbytnou výživu a potřeby nezletilých dětí částku 15 000 eur, 2. povinností nepokračovat v úkonech trestního řízení vedeného vůči stěžovatelce pro trestný čin únosu nezletilých dětí z území Itálie, a je-li to možné, vzít návrh na zahájení řízení zpět, a 3. povinností zdržet se odejmutí nezletilých z faktické péče stěžovatelky s výjimkou stanoveného styku (výrok II). Dále rozhodl o nákladech řízení (výrok III). Odvolací soud za účelem náležitého posouzení věci nařídil dvě celodenní jednání a zčásti zopakoval, zčásti doplnil dokazování, v rámci něhož provedl celou řadu důkazů – zejm. požádal Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále též „ÚMPOD“) o provedení pohovoru s nezletilými dětmi za účelem posouzení jejich aktuální situace a zjištění, jak ji děti prožívají a hodnotí. Na základě provedených důkazů dospěl odvolací soud k závěru, že ač nezletilé děti trávily nezanedbatelné množství času v České republice, jejich obvyklé bydliště se bez jakýchkoliv pochybností nacházelo v Itálii. Pakliže se stěžovatelka s nezletilými odmítla vrátit do místa jejich obvyklého bydliště, byť otec k tomu nedal souhlas, došlo k tzv. mezinárodnímu únosu. V návaznosti na uvedené zjištění krajský soud zkoumal, zda není dána některá z výjimek, dle nichž může soud rozhodnout o nenavrácení dětí do místa obvyklého bydliště, a to zejm. z důvodu uvedeného v čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy (existence vážného nebezpečí, že by návrat vystavil dítě fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace). Po zhodnocení provedených důkazů dospěl krajský soud k závěru, že nejsou dány podmínky pro odmítnutí navrácení nezletilých do místa jejich obvyklého bydliště. Krajský soud konstatoval, že soud prvního stupně nepochybil, dospěl-li k závěru, že „výluky v aplikaci (Haagské – pozn.) úmluvy dány nejsou, když matka toliko vytváří konflikty k dosažení svého cíle vyloučit otce z péče o děti a tohoto dětem zcela zprotivit“. V zájmu zajištění bezproblémového návratu dětí a stěžovatelky do Itálie (soft landing) přistoupil krajský soud k úpravě záruk bezpečného návratu.

II. Obsah ústavní stížnosti

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá porušení celé řady (základních) práv a (ústavních) principů. Za prvé, namítá, že obecné soudy chybně posoudily otázku obvyklého bydliště nezletilých. Má za to, že z provedených důkazů jasně plyne, že nezletilé děti měly své obvyklé bydliště v České republice. Za druhé, stěžovatelka uvádí, že otec o nezletilé před odjezdem do České republiky nijak nepečoval. Tuto skutečnost dokládá tvrzením, že otec za nezletilými po září 2019 nepřijel a neposlal jim dárky k narozeninám a Vánocům. Za třetí, namítá, že obecné soudy náležitě nezohlednily tvrzené špatné zacházení, sledování a kontrolování (vč. kontrolování nakládání stěžovatelky s financemi, neboť tato v Itálii nepracovala a byla plně finančně závislá na svém manželovi) ze strany otce nezletilých, jakož i jeho tvrzený nezájem o děti, autoritářské sklony, chybějící zázemí a emocionální vazby dětí v Itálii a silně negativní psychologickou reakci nezletilých na cokoliv, co se týká otce nebo Itálie. Stěžovatelka v této souvislosti uvádí, že psychologické problémy nezletilých dětí se začaly stupňovat po vydání ústavní stížností napadeného rozsudku prvostupňového soudu, a to až do té míry, že nezletilý se měl při pomyšlení na návrat do Itálie pokusit o sebevraždu. Děti mají dle stěžovatelkou zadaných a pořízených psychologických posudků trpět syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN). Za čtvrté, dle stěžovatelky obecné soudy nepřikládaly dostatečnou váhu tomu, že nezletilé děti si v České republice zvykly, od září 2019 zde chodí do školy, mají zde kamarády a milující rodinu, líbí se jim tu a cokoliv italské kategoricky odmítají. Pokud by obecné soudy těmto skutečnostem

přikládaly náležitou váhu, musely by dospět k závěru, že je dána alespoň jedna z výjimek z povinnosti navrátit nezletilé děti do místa jejich obvyklého bydliště. Za páté, stěžovatelka je přesvědčena, že obecné soudy náležitě nevzaly v potaz nejlepší zájem nezletilých, jenž lze shledávat v tom, aby zůstaly s ní v České republice. Za šesté, stěžovatelka má za to, že otec nezletilých nedoložil splnění soudem uložených záruk, resp. je nesplnil a nelze ani očekávat, že tak učiní.

8. Jak již bylo shora uvedeno, stěžovatelka spojila s ústavní stížností návrh na odklad vykonatelnosti napadených rozsudků obecných soudů (§ 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu) a návrh na ustanovení opatrovníka nezletilým dětem pro účely řízení o ústavní stížnosti.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatelky

9. Městský soud ve svém vyjádření v plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí městského a krajského soudu.

10. Krajský soud ve svém vyjádření za prvé podotýká, že již prvostupňový soud provedl ve věci rozsáhlé dokazování, které bylo v souladu s principem úplné apelace následně doplněno i odvolacím soudem. Za tímto účelem nařídil dvě řádná jednání. Za druhé, podotýká, že z provedeného dokazování jasně vyplynulo, že obvyklé bydliště nezletilých se nacházelo v Itálii. Ostatně z vyjádření stěžovatelky v průběhu řízení lze dovodit, že si toho je a vždy byla plně vědoma. Za třetí, spolehlivě bylo prokázáno i to, že otci svědčilo právo péče o nezletilé a toto právo vykonával. Za čtvrté, poukazuje na to, že se soudy obou instancí podrobně zabývaly možností aplikace výjimek (výluk) z povinnosti navrátit nezletilé do místa obvyklého bydliště. K tomu uvádí, že s ohledem na okolnosti případu se lze domnívat, že špatný psychický stav nezletilých je zapříčiněn dlouhodobě negativním postojem stěžovatelky k otci, naváděním dětí proti němu a jejich umělou traumatizací. Navíc krajský soud zjistil, že nezletilým dětem nebylo diagnostikováno žádné psychické onemocnění vyplývající z mezinárodní klasifikace nemocí. Pakliže nezletilí vyčerpali své obranné mechanismy před extrémně vyhroceným manželským konfliktem rodičů a dostali se do nevyhovujícího psychického stavu, lze to připisovat na vrub pouze stěžovatelce a jejímu jednání po přemístění nezletilých do České republiky. Za páté, podotýká, že stěžovatelka byla na základě rozsudku krajského soudu zabezpečena komfortními a nadstandardními zárukami bezpečného návratu. Poukazuje-li v ústavní stížnosti na jedinou výseč z těchto záruk – závazek otce nepokračovat v úkonech trestního řízení vedeného vůči stěžovatelce z důvodu mezinárodního únosu nezletilých, pak si z nich vybrala pouze tu část, která nebyla v rámci evropského jednotného justičního prostoru zatím uspokojivě vyřešena. Za šesté, krajskému soudu není známo, z jakých důvodů označuje stěžovatelka opatrovníka nezletilých v řízení před obecnými soudy za podjatého a nekompetentního, neboť soud má naopak za to, že opatrovnictví bylo vykonáváno s nejvyšší mírou pečlivosti a odbornosti.

11. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí jakožto opatrovník nezletilých se v první řadě vyjádřil k otázce místa jejich obvyklého bydliště. Má za to, že soudy dospěly k přesvědčivému a důkazy podloženému závěru, že obvyklé bydliště nezletilých se nacházelo v Itálii. Byť měly nezletilé děti jisté vazby i na Českou republiku, fakticita jejich převažujícího pobytu a centra jejich zájmů nejméně po dobu posledního roku před přemístěním jasně svědčí pro obvyklé bydliště v Itálii. V druhé řadě se opatrovník podrobně vyjádřil k posouzení toho, zda je dána některá z výjimek (výluk) z povinnosti navrátit nezletilé do místa obvyklého bydliště. Stran stěžovatelčiny námitky, že otec nevykonával právo péče o nezletilé, uvádí, že toto tvrzení je v ostrém rozporu s provedenými důkazy. Stran stěžovatelčiny námitky, že obecné soudy se nedostatečně vypořádaly s tím, že návrat do Itálie by nezletilé vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je dostal do jiné nesnesitelné situace, opatrovník podotýká, že touto námitkou se soudy podrobně zabývaly a dospěly k přesvědčivému názoru, že aplikace této výluky není namístě. Připomíná, že v době

bezprostředně po mezinárodním únosu byly nezletilé děti sice zasaženy konfliktem mezi rodiči, avšak jejich stav byl poměrně uspokojivý, k situaci se vyjadřovaly objektivně a nevymezovaly se zcela negativně k návratu do Itálie. V průběhu jejich pobytu v České republice však došlo k prudké eskalaci jejich odporu vůči otci a všemu, co je s ním spojené. Při pohovoru s psychologem ÚMPOD v září 2020 se nezletilé děti nebyly s to vyjadřovat spontánně a pouze uváděly, že nechtějí do Itálie, ačkoli jim ještě nebyla položena otázka nebo se otázka týkala něčeho zcela odlišného. Rovněž vyjádření nezletilých stran údajného špatného zacházení otce s matkou se objevila až později. Bez snahy zlehčovat tvrzení stěžovatelky o nevhodném chování otce nelze přehlédnout, že nebylo prokázáno, že děti se negativně vymezovaly vůči otci již v průběhu pobytu v Itálii, a rovněž nebylo prokázáno, že otec páchal na stěžovatelce nebo nezletilých trestnou činnost (např. domácího násilí) nebo se dopouštěl jiného silně závadného jednání. Naopak destabilizaci psychiky nezletilých a jejich odpor vůči otci lze přisoudit spíš jejich extrémnímu vztažení do rodičovského konfliktu, omezování jejich kontaktu s otcem a jejich ovlivnění negativními postoji matky. Ve třetí řadě ÚMPOD uvádí, že napadená rozhodnutí považuje za řádně odůvodněná, vnitřně souladná a nikoli formalistická. Ve čtvrté řadě opatrovník k námitce stěžovatelky, že obecné soudy nezajistily participační práva nezletilých a neprovedly s nimi pohovor, uvádí, že z jeho účasti na soudních jednáních (tehdy pouze v roli veřejnosti, nikoli opatrovníka) mu je známo, že stěžovatelka nevyhověla výzvě odvolacího soudu, aby zajistila účast nezletilých na jednání za účelem pohovoru. To jí ostatně bylo soudem vytýkáno. Pohovor s nezletilými proto musel být proveden na žádost odvolacího soudu psychologem ÚMPOD. Zpráva z tohoto pohovoru byla následně postoupena soudu i oběma zbylým účastníkům řízení. Opatrovník má za to, že názor nezletilých byl zjištěn dostatečně. V páté řadě ÚMPOD podotýká, že se pokusil informovat nezletilé o probíhajícím řízení před Ústavním soudem prostřednictvím informačního dopisu, avšak neví, jak s ním stěžovatelka naložila. Na základě předchozích zkušeností s marnými pokusy orgánu sociálně-právní ochrany dětí (opatrovník v řízení před obecnými soudy) informovat nezletilé o probíhajícím soudním řízení osobně či dopisem má nicméně za to, že jeho snaha nebyla úspěšná. S ohledem na výše řečené navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

12. Otec nezletilých jako vedlejší účastník byl vyzván k vyjádření ve stanovené lhůtě. Právní zástupkyně otce tři dni po uplynutí této lhůty informovala Ústavní soud, že zdravotní důvody jí znemožnily seznámit se s podklady a vyjádřit se k ústavní stížnosti dříve, pročež požádala o prominutí zmeškání lhůty a její prodloužení do dne 29. 1. 2021. Jelikož v období mezi dnem uplynutí lhůty a dnem doručení žádosti o prominutí jejího zmeškání Ústavní soud již učinil navazující procesní úkony, zejm. zaslal obdržená vyjádření stěžovatelce k replice, a jelikož dodatečné prodlužování lhůt k vyjádření a potažmo opakované zasílání těchto vyjádření k replice by vedlo k nežádoucímu prodlužování řízení o ústavní stížnosti na úkor zájmů nezletilých, Ústavní soud žádosti o prominutí zmeškání lhůty a žádosti o prodloužení lhůty k vyjádření do dne 29. 1. 2021 nevyhověl. K vyjádření otce proto nepřihlížel.

13. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení byla zaslána stěžovatelce k replice; vyjádření otce stěžovatelce zasláno nebylo, neboť z výše uvedených důvodů k němu Ústavní soud nepřihlížel. Co se týče vyjádření opatrovníka nezletilých, stěžovatelka v replice rozporuje závěr, že obvyklé bydliště nezletilých se nacházelo v Itálii. V této souvislosti uvádí, že studovala (nespecifikovanou) judikaturu Ústavního soudu, přičemž nyní projednávaná věc se od předchozích (nespecifikovaných) rozhodnutí má odlišovat pasivitou otce. Dále uvádí, že považuje za prokázaný fakt, že otec nezletilých se k ní a k dětem choval špatně. Za psychické problémy nezletilých tudíž může on, ne ona. Zprávy psycholožky jsou dle jejího názoru zcela v pořádku a korektní; nekorektní je naopak jednání a zprávy Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (opatrovník v řízení před Ústavním soudem) a orgánu sociálně-právní ochrany dětí (opatrovník v řízení před obecnými soudy). Co se týče vyjádření krajského soudu,

stěžovatelka uvádí, že ačkoli nelze rozporovat odbornost a profesionální přístup rozhodujícího senátu, má za to, že rozhodování českých soudů v posuzované agendě je „nadmíru právně-pozitivistické“ a nezohledňuje nejlepší zájem dítěte. Rovněž má za to, že krajský soud nijak nehodnotil negativní dopady návratu na psychiku nezletilých a přeceňuje záruky bezpečného návratu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, jež byla účastnicí řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně svého práva. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je nedůvodná, pročež ji zamítl dle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

16. Důvodnost ústavní stížnosti byla posuzována především prizmatem základního práva stěžovatelky na respektování rodinného a soukromého života dle čl. 8 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 Listiny, eventuálně také ve spojení se základním právem na péči o nezletilé a jejich výchovu dle čl. 32 odst. 4 věty první před středníkem Listiny. Obsah námitek uplatněných v ústavní stížnosti se totiž téměř bez výhrady upíná právě k uvedeným základním právům, a nikoli k téměř dvěma tuctům dalších (základních) práv a (ústavních) principů, jejichž porušení stěžovatelka formálně namítá, avšak blíže nezdůvodňuje.

17. V zájmu přehlednosti Ústavní soud předesílá, že nejprve v části V. 1. stručně shrne relevantní právní úpravu, která na posuzovanou věc dopadá, a vymezí základní principy, jejichž optikou bude posuzována důvodnost ústavní stížností. Následně v části V. 2. přistoupí k aplikaci těchto obecných principů na konkrétní skutkové okolnosti posuzované věci.

V. 1. Obecné principy

18. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Jeho posláním tudíž není přezkoumávání pouhé správnosti interpretace a aplikace podústavního práva ze strany obecných soudů. Jelikož Ústavní soud není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není samo o sobě významné, je-li stěžovatelkou namítána jejich věcná nesprávnost. Pravomoc Ústavního soudu je totiž založena výlučně k přezkumu napadených rozhodnutí z hlediska dodržení ústavně chráněných základních práv nebo svobod stěžovatelky, ústavních principů a obecné ideje spravedlnosti.

V. 1. 1. Haagská úmluva

19. Základní pravidla pro navrácení dítěte, jež bylo neoprávněně přemístěno nebo zadrženo v cizině, jsou upravena v Haagské úmluvě, jež je součástí právního řádu České republiky podle čl. 10 Ústavy.

20. Podle čl. 3 Haagské úmluvy se přemístění nebo zadržení dítěte považuje za protiprávní, jestliže tím a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán společně nebo samostatně podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, a b) v době přemístění nebo zadržení bylo právo péče o dítě skutečně vykonáváno nebo by bylo vykonáváno, kdyby bylo k přemístění či zadržení nedošlo. Pod pojmem „právo péče o dítě“ je dle čl. 5 písm. a) Haagské úmluvy třeba rozumět práva vztahující se k péči o dítě, zejména právo určit místo jeho pobytu. Ustanovení čl. 13 Haagské úmluvy stanoví výjimky z povinnosti nařídit

navrácení dítěte. Podle písm. a) citovaného ustanovení nebude návrhu na navrácení dítěte vyhověno, jestliže právo péče nebylo v době před přemístěním či zadržením vykonáváno nebo došlo k následnému souhlasu či smíření se s tím; dle čl. 12 Haagské úmluvy se pak má za to, že ke smíření se se situací nedošlo, byla-li žádost podána ve lhůtě jednoho roku ode dne přemístění. Podle písm. b) citovaného ustanovení nebude návrhu vyhověno v případě, že existuje vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace.

21. Jak správně uvedly obecné soudy v napadených rozhodnutích, v nyní posuzované věci si nelze vystačit toliko s pravidly vymezenými v Haagské úmluvě. Jelikož se jedná o mezinárodní únos nezletilých mezi členskými státy Evropské unie, je nutno aplikovat také příslušnou unijní právní úpravu – nařízení Brusel II bis.

V. 1. 2. Nařízení Brusel II bis a jeho vztah k Haagské úmluvě

22. Nařízení Brusel II bis je přímo použitelné v rámci právního řádu České republiky. Obsahově navazuje na Haagskou úmluvu a doplňuje ji o některá specifická pravidla, jež se uplatní v případě mezinárodního únosu dítěte mezi členskými státy Evropské unie. Haagská úmluva je v těchto vztazích i nadále účinná (čl. 62 odst. 2 nařízení), avšak nařízení Brusel II bis má před ní aplikační přednost [čl. 60 písm. e) nařízení].

23. Cílem nařízení je – podobně jako u Haagské úmluvy – zabránění mezinárodním únosům dětí mezi členskými státy a v případě únosu dosažení toho, že navrácení dítěte do místa obvyklého bydliště bude provedeno neprodleně (rozsudek SDEU ve věci C-195/08 PPU *Inga Rinau* ze dne 11. 7. 2008, bod 52). Právo Evropské unie naplňuje uvedené cíle prostřednictvím společného systému zahrnujícího členské státy, jenž je založen na dvou základních principech. Prvním principem je, že uznání a výkon rozhodnutí vydaných v členských státech by měly být založeny na zásadě vzájemné důvěry a na sdílení srovnatelných hodnot [viz body 17, 21, 23 a 24 odůvodnění nařízení; nález sp. zn. II. ÚS 3742/14 ze dne 8. 9. 2015 (N 163/78 SbNU 437), bod 11]. Druhým principem je, že nařízení musí být interpretováno v souladu se základními právy garantovanými Listinou základních práv Evropské unie (dále jen „Listina základních práv EU“), zejména s jejím čl. 24 [viz bod 33 odůvodnění nařízení; nález sp. zn. I. ÚS 387/20 ze dne 26. 5. 2020 (N 105/100 SbNU 221), bod 53]. Hlavním hlediskem při všech činnostech týkajících se dítěte má proto být jeho nejvlastnější zájem, má být respektováno jeho právo na ochranu a péči nezbytnou pro jeho blaho, participační práva a právo udržovat osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, není-li to v rozporu s jeho zájmy (čl. 24 Listiny základních práv EU).

24. Těžiště právní úpravy relevantní pro nyní posuzovanou věc se nachází v čl. 11 nařízení Brusel II bis. Uvedené ustanovení se použije, požádá-li rodič (nositel práva péče o dítě) příslušné orgány v členském státě Evropské unie o vydání rozhodnutí na základě Haagské úmluvy, aby dosáhl navrácení dítěte, které bylo neoprávněně odebráno (přemístěno) nebo zadrženo v jiném členském státě než v členském státě, v němž mělo obvyklé bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním (přemístěním) nebo zadržením (čl. 11 odst. 1 nařízení). Stran možnosti rozhodnout o nenavrácení dítě do místa obvyklého bydliště z důvodu existence vážného nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace, nařízení stanoví, že „soud nemůže zamítnout žádost o navrácení dítěte na základě čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy z roku 1980, pokud se prokáže, že byla přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení“ (čl. 11 odst. 4 nařízení).

25. Ustanovení čl. 11 nařízení Brusel II bis je přitom nutno vykládat i ve světle čl. 2 odst. 11 tohoto nařízení, dle něhož se za neoprávněné považuje odebrání (přemístění) nebo zadržení dítěte v jiném členském státě, a) kterým je porušováno právo péče o dítě, a to b) za předpokladu, že v době odebrání (přemístění) nebo zadržení bylo právo péče o dítě skutečně

vykonáváno, příp. by bylo vykonáváno, kdyby k odebrání (přemístění) nebo zadržení nedošlo. Péče o dítě se přitom „považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti“.

26. Na základě shora řečeného lze stručně shrnout, že v duchu vzájemné důvěry a sdílených hodnot mezi členskými státy Evropské unie a v zájmu efektivního naplnění cílů vytyčených nařízením i Haagskou úmluvou stanovuje čl. 11 nařízení Brusel II bis poněkud přísnější pravidla pro tzv. návratové řízení než Haagská úmluva. Na členské státy Evropské unie jsou kladeny striktnější požadavky ohledně možnosti rozhodnout o nenavrácení dítěte zpět do místa obvyklého bydliště buď z důvodu nevykonávání péče o dítě před odebráním (přemístěním) nebo zadržením, nebo z důvodu vážného nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace. Striktnější požadavky jsou kladeny i ohledně rychlosti rozhodování soudů (srov. nález sp. zn. I. ÚS 387/20 ze dne 26. 5. 2020, bod 55).

V. 1. 3. Vztah mezi Haagskou úmluvou a nařízením Brusel II bis na straně jedné a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod na straně druhé

27. Evropský soud pro lidská práva opakovaně vyjádřil názor, že právo na respektování rodinného a soukromého života dle čl. 8 Úmluvy musí být v oblasti mezinárodních únosů dětí vykládáno ve světle závazků plynoucích z Haagské úmluvy (rozsudek ESLP ve věci *Iglesias Gil a A. U. I. proti Španělsku* ze dne 29. 4. 2003 č. 56673/00, § 51; rozsudek ESLP ve věci *Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku* ze dne 25. 1. 2000 č. 31679/96, § 95), a je-li to relevantní, z nařízení Brusel II bis (rozsudek ESLP ve věci *Mansour proti Slovensku* ze dne 21. 11. 2017 č. 60399/15, § 55; rozsudek ESLP ve věci *K. J. proti Polsku* ze dne 1. 3. 2016 č. 30813/14, § 58; rozsudek ESLP ve věci *E. S. proti Rumunsku a Bulharsku* ze dne 19. 7. 2016 č. 60281/11, § 77). Tyto právní instrumenty je nutno vykládat souladným způsobem (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *X proti Lotyšsku* ze dne 26. 11. 2013 č. 27853/09, § 93 a 94). U mezinárodního únosu dítěte mezi členskými státy Evropské unie musí být přihlédnuto k tomu, že nařízení Brusel II bis je založeno na principu vzájemné důvěry mezi členskými státy Evropské unie (rozsudek ESLP ve věci *Michnea proti Rumunsku* ze dne 7. 7. 2020 č. 10395/19, § 36, 37 a 42) a je pro tyto státy závazné v celém rozsahu, přímo aplikovatelné a má aplikační přednost před závazky plynoucími z Haagské úmluvy (rozsudek ESLP ve věci *E. S. proti Rumunsku a Bulharsku*, citován výše, § 77).

28. Dle judikatury ESLP však Haagská úmluva a nařízení Brusel II bis vycházejí ze srovnatelných ideových základů, usilují o dosažení srovnatelných cílů a používají k tomu srovnatelné prostředky (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *X proti Lotyšsku*, citován výše, § 97; rozsudek ESLP ve věci *Michnea proti Rumunsku*, citován výše, § 37; rozsudek ESLP ve věci *Oller Kamińska proti Polsku* ze dne 18. 1. 2018 č. 28481/12, § 86), takže nic nebrání tomu, aby byly vykládány souladným způsobem.

29. Nicméně i kdyby vzniklo jisté napětí mezi závazky plynoucími z nařízení Brusel II bis ve spojení s Haagskou úmluvou na straně jedné a závazky plynoucími z Úmluvy na straně druhé, je nutno vycházet z následující domněnky: Pokud je mezinárodní organizace, na niž orgány členského státu přenesly část svých pravomocí (Evropská unie), s to garantovat srovnatelnou, byť ne nezbytně identickou, míru ochrany základních práv jako Úmluva, pak je nutno předpokládat, že plní-li stát své závazky vyplývající z členství v této mezinárodní organizaci (Evropské unii), jedná i v souladu se svými závazky vyplývajícími z Úmluvy [srov. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Avotinš proti Lotyšsku* ze dne 23. 5. 2016 č. 17502/07, § 46 až 49 a § 101 až 104; rozsudek ESLP ve věci *Michaud proti Francii* ze dne 6. 12. 2012 č. 12323/11, § 102 až 104; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bosphorus Hava Yollari Turzim ve Ticaret Anonim Sirketi proti Irsku* ze dne 30. 6. 2005 č. 45036/98,

§ 152 až 158; přiměřeně srov. také rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 7. 6. 2000 sp. zn. 2 BvL 1/97; rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 12. 10. 1993 sp. zn. 2 BvR 2134/92, 2 BvR 2159/92 (BVerfGE 89, 155) – Maastricht; rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 22. 10 1986 sp. zn. 2 BvR 197/83 (BVerfGE 73, 339) – Solange II]. Ve vztahu k Evropské unii a unijnímu právu má pak ESLP za to, že základním právům jednotlivců poskytují srovnatelnou míru ochrany jako Úmluva (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Avotinš proti Lotyšsku,* citován výše, § 103; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *M. S. S. proti Belgii a Řecku* ze dne 21. 1. 2011 č. 30696/09, § 338). Shora uvedená domněnka se ale neuplatní, pokud jednání státu šlo nad rámec povinností plynoucích z členství v této mezinárodní organizaci (Evropské unii) nebo pokud stát poskytl základním právům zaručeným Úmluvou zcela zjevně nedostatečnou ochranu (přiměřeně srov. rozsudek ESLP ve věci *Michaud proti Francii*, citován výše, § 103).

30. Co se týče požadavků, jež čl. 8 Úmluvy klade na soudní rozhodnutí v návratovém řízení, z judikatury Evropského soudu pro lidská práva jasně plyne, že centrem úvah musí být nejlepší zájem dítěte. Ten je spojován s urychleným obnovením *statu quo ante,* tedy se zajištěním promptního navrácení dítěte do jeho obvyklého životního, rodinného a výchovného prostředí, není-li to s ohledem na skutkové okolnosti případu zcela nevhodné (rozsudek ESLP ve věci *Macready proti České republice,* citován výše, § 49). Inherentní součástí nejlepšího zájmu dítěte je jeho právo na to, aby nebylo odtrženo od jednoho rodiče a zadržováno druhým rodičem, jenž se domnívá, že jeho práva mají větší váhu než práva dotčeného dítěte. Rodiče nemohou s dítětem nakládat jako se svým majetkem nebo rukojmím; naopak, k dítěti musí být přistupováno jako k subjektu práv s vlastními potřebami, zájmy a právy (rozsudek ESLP ve věci *Maumousseau a Washington proti Francii* ze dne 6. 12. 2007 č. 39388/05, § 68). Soudy tudíž nesmějí rozhodovat o navrácení dítěte automatickým či mechanickým způsobem (rozsudek ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku,* citován výše, § 138); naopak jejich povinností je přiměřeně a v rámci pravidel stanovených relevantní právní úpravou, zejm. Haagskou úmluvou a nařízením Brusel II bis, posoudit rodinnou situaci a zájmy dotčených osob, především nejlepší zájem dítěte (rozsudek ESLP ve věci *Sneersone a Kampanella proti Itálii* ze dne 12. 10. 2011 č. 14737/09, § 85). Nejlepší zájem dítěte přitom může a má převážit nad zájmy jeho rodičů, byť práva a zájmy rodičů, zejm. právo na pravidelný kontakt s dítětem, i nadále zůstávají relevantním hlediskem při hledání optimálního řešení nastalé situace (rozsudek ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku* ze dne 6. 7. 2010 č. 41615/07, § 134).

31. O zamítnutí žádosti o navrácení dítěte do místa obvyklého bydliště podle nařízení Brusel II bis a Haagské úmluvy lze rozhodnout pouze v případech podložených objektivními důvody a v souladu s nejlepším zájmem dítěte (rozhodnutí ESLP ve věci *Tobey Josef Hammond a Jana Hammond proti České republice* ze dne 22. 9. 2015 č. 30741/15, část A právního posouzení). Žádost o navrácení dítěte lze zamítnout toliko na základě výjimek striktně vymezených v nařízení Brusel II bis a Haagské úmluvě, jejichž naplnění musí být podloženo závažnými, objektivními a prokazatelně existujícími důvody (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *X proti Lotyšsku,* citován výše, § 97). Důkazní břemeno při prokazování existence výjimky z povinnosti navrátit dítě do místa jeho obvyklého bydliště nese strana, která s navrácením nesouhlasí (rozsudek ESLP ve věci *K. J. proti Polsku,* citován výše, § 64).

32. Konkrétně stran možnosti nevyhovět žádosti o navrácení dítěte do státu obvyklého bydliště na základě výjimky zakotvené v čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy (vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace) je znovu nezbytné zmínit, že dle komunitárního práva se této výjimky nelze dovolávat, podmíní-li soud návrat dítěte vhodnými zárukami. Tuto výjimku rovněž nelze ve světle čl. 8 Úmluvy vykládat tak, že zahrnuje všechny nepříjemnosti inherentně spojené s návratem. Její aplikaci nemůže bez dalšího odůvodnit ani to, že rodič-únosce se svévolně,

tedy bez kvalifikovaných důvodů, odmítá vrátit s dítětem do státu jeho obvyklého bydliště, a ani to, že v důsledku navrácení dítěte by mohlo dojít k jeho (dočasné) separaci od rodiče-únosce, jenž o něj po mezinárodním únosu pečoval (rozsudek ESLP ve věci *G. S. proti Gruzii* ze dne 21. 7. 2015 č. 2361/13, § 56; rozsudek ESLP ve věci *K. J. proti Polsku*, citován výše, § 64 a 67). Předmětná výjimka se totiž vztahuje „toliko" k vážné hrozbě újmy na straně dítěte, nikoli rodiče, a týká se jenom těch situací, u nichž nelze po dítěti spravedlivě a rozumně požadovat, aby snášelo nepříjemnosti spojené s navrácením do místa obvyklého bydliště (rozsudek ESLP ve věci *K. J. proti Polsku*, citován výše, § 64; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *X proti Lotyšsku*, citován výše, § 116; rozsudek ESLP ve věci *Maumousseau a Washington proti Francii*, citován výše, § 69 a 73).

33. Tzv. návratové řízení musí být vedeno férovým způsobem a poskytnout dotčeným osobám dostatečný procesní prostor k tomu, aby prezentovaly svůj postoj k věci a bránily svá práva (rozsudek ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, citován výše, § 139; rozhodnutí ESLP ve věci *Tiemann proti Francii a Německu* ze dne 27. 4. 2000 č. 47454/99 a 47458/99; rozhodnutí ESLP ve věci *Eskinazi and Chelouche proti Turecku* ze dne 6. 12. 2005 č. 14600/05, část B. 2. právního posouzení). Řízení musí být rovněž vedeno s nejvyšším možným urychlením, neboť plynutí času může mít nenapravitelné důsledky pro vztahy mezi dítětem a rodičem, jenž s ním nežije [viz rozsudek ESLP ve věci *R. R. proti Rumunsku* (č. 1) ze dne 10. 11. 2009 č. 1188/05, § 171]. Rozhodnutí soudu musí být pečlivě odůvodněno (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *X proti Lotyšs*ku, citován výše, § 107).

V. 2. Aplikace obecných principů na posuzovanou ústavní stížnost

34. Ústavní soud především uvádí, že obecné soudy aplikovaly na posuzovanou věc vhodnou právní úpravu, včetně nařízení Brusel II bis.

35. Dále se Ústavní soud konstatuje, že nařízení Brusel II bis představuje jisté zpřísnění závazků plynoucích z Haagské úmluvy, neboť s ohledem na princip vzájemné důvěry a sdílených hodnot a) poněkud zužuje možnost rozhodnout o nenavrácení nezletilých z důvodu vážného nebezpečí, že návrat by je vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace, b) poněkud zužuje i možnost odmítnout jejich navrácení z důvodu nevykonávání péče ze strany otce a v důsledku toho c) stěžovatelce jakožto únoskyni nezletilých zužuje prostor pro procesní obranu proti návrhu na navrácení nezletilých do místa obvyklého bydliště. Tuto skutečnost ostatně v napadených rozhodnutích připouští i městský a krajský soud. Navzdory tomu je však dle Ústavního soudu nutno vycházet z domněnky, že pokud městský soud a krajský soud plnily při rozhodování o žádosti o navrácení nezletilých do Itálie závazky striktně plynoucí z komunitárního práva, jednaly i v souladu se závazky plynoucími z Úmluvy (zejm. z čl. 8) a Listiny (zejm. čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4). V rámci přezkumu napadených rozhodnutí se tudíž Ústavní soud zabýval „toliko" tím, jestli obecné soudy při rozhodování nepřekročily striktně vymezené povinnosti (závazky), které jim vyplývaly z komunitárního práva, nebo jestli v řízení před obecnými soudy nebyla stěžovatelčinu základnímu právu na rodinný a soukromý život poskytnuta zjevně nedostatečná ochrana.

36. V této souvislosti je primárně nutné zvážit, zda obecné soudy neporušily základní práva stěžovatelky již při určování obvyklého bydliště nezletilých. Otázka určení obvyklého bydliště měla totiž zcela klíčový význam pro posouzení, zda se stěžovatelka vůbec mohla dopustit mezinárodního únosu nezletilých z Itálie do České republiky a zda byly dány podmínky pro to, aby obecné soudy stěžovatelce nařídily, aby nezletilé navrátila do Itálie.

37. Pojem „obvyklé bydliště dítěte" má význam jako hraniční určovatel pro stanovení protiprávnosti přemístění nezletilých z jednoho členského státu (Itálie) do jiného členského státu Evropské unie (České republiky). Jelikož nařízení Brusel II bis ani Haagská úmluva tento pojem nedefinují [nález sp. zn. II. ÚS 3742/14 ze dne 8. 9. 2015 (N 163/78 SbNU 437),

bod 16], kritéria pro určení obvyklého bydliště dítěte byla postupně vymezována až judikaturou. V kontextu nařízení Brusel II bis se touto otázkou zevrubné zabýval především Soudní dvůr Evropské unie, jenž dospěl k závěru, že obvyklé bydliště dítěte musí být stanoveno na základě všech konkrétních skutkových okolností v každém jednotlivém případě. Obvyklé bydliště dítěte se nachází tam, kde se v době předcházející mezinárodnímu únosu fakticky nacházel skutečný středobod jeho života (srov. rozsudek SDEU ve věci C-512/17 HR ze dne 28. 6. 2018, bod 42). Kromě fyzické přítomnosti dítěte na území určitého členského státu Evropské unie je třeba zohlednit i další faktory, které mohou nasvědčovat tomu, že tato přítomnost neměla pouze dočasnou či příležitostnou povahu a že dítě bylo v tomto státě integrováno v rámci sociálního a rodinného prostředí (rozsudek SDEU ve věci C-111/17 PPU OL ze dne 8. 6. 2017, body 42 až 43; rozsudek SDEU ve věci C-497/10 PPU Mercredi, citován výše, body 44 a 47 až 49; rozsudek SDEU ve věci C-523/07 A ze dne 2. 4. 2009, body 37 až 38), zejména trvání, pravidelnost, podmínky a důvody pobytu dítěte na území různých členských států, rodinné a sociální vazby dítěte v uvedených členských státech a případně místo a podmínky jeho školní docházky (rozsudek SDEU ve věci C-523/07 A, citován výše, bod 39). Taktéž lze přihlédnout k záměru rodičů usadit se s dítětem v určitém členském státě, je-li vyjádřen konkrétními kroky (rozsudek SDEU ve věci C-523/07 A, citován výše, bod 40; rozsudek SDEU ve věci C-376/14 PPU C ze dne 9. 10. 2014, bod 52). Naopak obvyklý pobyt dítěte na území určitého členského státu bez dalšího nezakládají a) předchozí dočasné pobyty rodiče a dítěte na území státu, ze kterého tento rodič pochází, kupříkladu v rámci dovolených nebo v období svátků, či b) skutečnost, že rodič pochází z určitého členského státu, z toho plynoucí kulturní vazby dítěte na tento stát a jeho vztahy s rodinnými příslušníky, již v tomto státě bydlí (rozsudek SDEU ve věci C-512/17 HR, citován výše).

38. Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy shora uvedené faktory zohlednily dostatečným způsobem a jejich závěr, že obvyklé bydliště nezletilých se nacházelo v Itálii, je dostatečně podložen provedenými důkazy. V této souvislosti Ústavní soud poukazuje na zjištění obecných soudů, že nezletilí se narodili v Itálii, navštěvovali tam lékaře, byli tam očkováni, přes tři roky tam navštěvovali mateřskou školu, kam pravidelně přicházeli v osm hodin ráno a byli vyzvedáváni v šestnáct hodin odpoledne, a po dobu několika let pravidelně navštěvovali rozličné kroužky a volnočasové aktivity (tenisovou školu, jazykovou školu angličtiny, tréninky lyžování a fotbalu, hodiny hry na hudební nástroje apod.), které se v závislosti na jejich povaze konaly až s četností jednou týdně. Oba nezletilí následně začali ve školním roce 2018/2019 plnit v Itálii povinnou školní docházku, přičemž nezletilý byl v tomto školním roce ve škole nepřítomen toliko 4 dny a nezletilá 5 dnů. V Itálii měli plnit povinnou školní docházku i v následujícím školním roce; tomu ostatně nasvědčuje i (stěžovatelkou nerozporované) tvrzení, že dle dohody s otcem se měla s nezletilými vrátit z prázdninového pobytu v České republice nejpozději v pátek 6. 9. 2019, neboť v pondělí měl začít nový školní rok. V Itálii měli nezletilí rovněž rodinné příslušníky z otcovy strany, s nimiž se relativně pravidelně setkávali. Část z nich bydlela ve stejném bytovém domě, pročež jejich interakce s těmito rodinnými příslušníky byly poměrně časté. Dle provedených důkazů měli nezletilí ve škole i kroužcích řadu kamarádů. Pakliže obecné soudy dospěly k závěru, že před mezinárodním únosem nezletilých do České republiky se jejich středobod života nacházel v Itálii, kde byli dostatečně integrováni v rámci sociálního a rodinného prostředí, nelze jejich závěry považovat za svévolné, nepodložené, rozporné s provedenými důkazy nebo vadné z jakéhokoliv jiného ústavněprávně relevantního důvodu.

39. Na tomto závěru nemohla nic změnit ani skutečnost, že nezletilí měli bezpochyby vazby i na Českou republiku, měli zde příbuzné z matčiny strany, které často navštěvovali, a byli zde paralelně zapsáni k docházce do mateřské školy a následně do základní školy. Jak správně podotýkají obecné soudy v napadených rozsudcích, docházka nezletilých do české

mateřské školy nevykazovala dostatečnou míru pravidelnosti (viz č. l. 32 soudního spisu) a jejich docházka do české základní školy ve školním roce 2018/2019 pak byla v zásadě nulová, neboť plnili povinnou školní docházku v zahraničí (viz č. l. 34 soudního spisu). Rovněž pobyty nezletilých v České republice v době přinejmenším jednoho roku před jejich mezinárodním únosem měly spíš dočasný a příležitostný charakter, na který poukazuje Soudní dvůr Evropské unie kupříkladu ve shora citovaném rozsudku ve věci C-512/17 HR. Pouze pro úplnost lze dodat, že stěžovatelka neprokázala a ostatně ani netvrdila, že otec nezletilých výslovně nebo konkludentně vyjádřil souhlas s tím, aby se obvyklé bydliště nezletilých nacházelo v České republice. Ústavní soud proto uzavírá, že obecné soudy neporušily základní právo stěžovatelky na respektování rodinného a soukromého života, když dospěly k závěru, že obvyklé bydliště nezletilých se nacházelo v Itálii, a na základě toho stěžovatelce nařídily, aby nezletilé do tohoto státu navrátila.

40. Dále Ústavní soud zkoumal, zda obecné soudy neporušily základní práva stěžovatelky, když na posuzovanou věc odmítly aplikovat některou z výjimek z povinnosti navrátit nezletilé do místa obvyklého bydliště dle nařízení Brusel II bis a Haagské úmluvy.

41. Stran závěru obecných soudů, že nejsou dány podmínky pro aplikaci výjimky z povinnosti navrátit nezletilé do místa obvyklého bydliště v Itálii dle čl. 13 písm. a) Haagské úmluvy ve spojení s čl. 2 odst. 11 nařízení Brusel II bis (nevykonávání práva péče o nezletilé jejich otcem), Ústavní soud uzavírá, že jej považuje za dostatečně důkazně podložený, pečlivě odůvodněný a nevybočující z ústavněprávních limitů. V této souvislosti Ústavní soud podotýká, že obecné soudy především zjistily, že otci nezletilých podle italského práva svědčilo právo péče o nezletilé. Na jedné straně pak nelze zpochybňovat, že stěžovatelka byla pro nezletilé již v Itálii primární vztahovou a pečující osobou, což bylo patrně dáno jednak pracovní vytížeností otce a jednak skutečností, že po faktickém rozpadu manželství o nezletilé pečovala především stěžovatelka. Na druhé straně však nelze přehlížet, že otec o nezletilé i přesto pečoval, často je dle provedených důkazů doprovázel při rozličných volnočasových aktivitách, vodil je do mateřské školy a vyzvedával je z ní apod. Ze spisového materiálu rovněž plyne, že i po faktickém rozpadu manželského vztahu se otec nezletilých přestěhoval do bytu, jenž se nacházel ve stejném bytovém domě jako byt, v němž žila stěžovatelka s nezletilými, a to právě za účelem zachování jeho blízkosti k nezletilým a možnosti podílet se na péči o ně. Nakonec Ústavní soud důrazně připomíná, že otázka, kdo z rodičů pečoval o nezletilé ve větší míře, jakým dílem se rodiče podíleli na péči a zda byla péče jednoho z rodičů vnímána druhým rodičem jako dostatečně kvalitní a angažovaná, je pro posouzení naplnění podmínek pro aplikaci výjimky podle čl. 13 písm. a) Haagské úmluvy ve spojení s čl. 2 odst. 11 nařízení Brusel II bis irelevantní.

42. Stran závěru obecných soudů, že nejsou dány ani podmínky pro aplikaci výjimky dle čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy ve spojení s čl. 11 odst. 4 nařízení Brusel II bis (vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace), Ústavní soud uzavírá, že nijak nevybočuje z ústavněprávních limitů. Jelikož žádost o navrácení nezletilých nelze zamítnout, pokud soudy přijaly vhodná opatření (záruky) k zajištění jejich ochrany po navrácení, Ústavní soud se mohl zabývat toliko otázkou, jestli:

a) bylo s ohledem na skutkové okolnosti případu, základní práva nezletilých a jejich nejlepší zájem vůbec možné přijmout takové záruky, jež by byly s to zajistit jejich ochranu po návratu do místa obvyklého bydliště, a

b) zda byly takové záruky obecnými soudy přijaty.

43. Jak již bylo naznačeno, Ústavní soud se především musel zabývat tím, jestli s ohledem na specifické skutkové okolnosti případu a na nejlepší zájem nezletilých bylo možné přijmout vhodné záruky zajišťující jejich ochranu po návratu do místa obvyklého bydliště v Itálii. V tomto ohledu především zdůrazňuje, že je-li objektivně nemožné přijmout

takové záruky, jež by byly s to zajistit ochranu nezletilých, jejich základních práv a nejlepšího zájmu po návratu do místa obvyklého bydliště, pak je obecný soud povinen žádost o navrácení zamítnout; je totiž pojmově vyloučeno, aby záruky, které nejsou s to zajistit ochranu základních práv nezletilých a jejich nejlepšího zájmu, mohly být považovány za „vhodné“ ve smyslu čl. 11 odst. 4 nařízení Brusel II bis. Zrcadlovým odrazem této povinnosti je nicméně povinnost obecných soudů nařídit navrácení nezletilých do místa obvyklého bydliště, je-li objektivně možné takové záruky stanovit. Pouze tak lze dostát závazkům, které na sebe Česká republika převzala podle čl. 10 a 10a Ústavy, a nalézt rovnováhu mezi bezpodmínečnou povinností orgánů moci veřejné rozhodovat v souladu se základními právy a nejlepším zájmem nezletilých a povinností poskytnout náležitou ochranu základním právům obou rodičů na respektování rodinného a soukromého života (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, citován výše, § 135 až 140; rozsudek ESLP ve věci *Sneersone a Kampanella proti Itálii*, citován výše, § 85; rozsudek ESLP ve věci *Mansour proti Slovensku*, citován výše, § 55).

44. Stěžovatelka v této souvislosti v podstatě namítá, že bez ohledu na soudem stanovené záruky není z ústavního hlediska přípustné nařídit navrácení nezletilých do místa obvyklého bydliště v Itálii, neboť otec nezletilých zacházel s ní i s nezletilými špatně, páchal na nich domácí násilí, příp. jinou srovnatelnou trestnou činnost a nezletilí reagují na jakoukoliv zmínku o otci nebo Itálii extrémně negativně, a to až do té míry, že nezletilý se měl v době po vyhlášení napadeného rozsudku městského soudu pokusit o sebevraždu. V abstraktní rovině by tvrzení tak závažného charakteru mohla založit důvod pro zamítnutí žádosti o navrácení nezletilých do místa obvyklého bydliště podle čl. 11 odst. 4 nařízení Brusel II bis a čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy. V rovině konkrétního případu je však nutno zkoumat, jestli stěžovatelka jakožto osoba nesoucí důkazní břemeno (viz návětí čl. 13 Haagské úmluvy) tato tvrzení prokázala, resp. jestli se mohly obecné soudy na základě zjištěných skutečností důvodně domnívat, že stěžovatelčina tvrzení mohou být pravdivým odrazem reality.

45. Co se týče tvrzení stěžovatelky, že otec nezletilých se vůči ní i nezletilým dopouštěl domácího násilí, týrznění, stalkingu apod., Ústavní soud se ztotožňuje s názorem obecných soudů i opatrovníka nezletilých, že tato tvrzení se v řízení před obecnými soudy neprokázala. Na jedné straně nelze dle Ústavního soudu brát stěžovatelčina tvrzení stran špatného zacházení na lehkou váhu a je nutno vzít v potaz, že prokazování domácího násilí a srovnatelné trestné činnosti je pro oběti notoricky obtížné. Na druhé straně ale nelze přehlédnout, že důkazy, jimiž se stěžovatelka snažila prokázat pravdivost svých tvrzení, nejsou – jak korektně uvedly obecné soudy v napadených rozhodnutích – příliš věrohodné a průkazné. Stěžovatelka v tomto kontextu poukazovala především na obsah trestních oznámení, jež podala na otce nezletilých v Itálii a v České republice v době těsně před a těsně po mezinárodním únosu nezletilých. Nicméně ze samotné skutečnosti, že stěžovatelka v době vyhroceného manželského konfliktu podala na otce nezletilých trestní oznámení, o jejichž dalším osudu není Ústavnímu soudu nic známo, nelze bez dalšího dovozovat pravdivost stěžovatelčiných tvrzení stran domácího násilí a jiného špatného zacházení. Dále stěžovatelka v tomto kontextu uváděla, že pravdivost jejích tvrzení o špatném zacházení ze strany otce nezletilých prokazují i vyjádření nezletilých, jež jsou zachycena v četných zprávách z nejrůznějších psychologických a psychiatrických vyšetření, jimž se nezletilí podrobili po jejich mezinárodním únosu do České republiky. K tomu Ústavní soud uvádí, že obecné soudy se obsahově identickou argumentací stěžovatelky velmi podrobně zabývaly v napadených rozhodnutích, přičemž po obsáhlém dokazování a pečlivém zhodnocení stěžovatelkou namítaných skutečností dospěly k závěru, že tvrzení o týrznění ze strany otce se u nezletilých začala objevovat až po jejich mezinárodním únosu do České republiky a postupem času se stávala přesnějšími, detailnějšími, barvitějšími, silnějšími a negativnějšími. Z toho, jak se

tvrzení nezletilých o trýznění ze strany otce vyvíjela v čase, obecné soudy následně dovodily, že nesvědčí o pravdivosti stěžovatelčina tvrzení, že otec týral nezletilé i stěžovatelku, nýbrž o tom, že stěžovatelka s narůstající intenzitou přenáší na nezletilé své extrémně negativní postoje vůči manželovi (otci nezletilých), vtahuje je do manželského konfliktu, traumatizuje je a *de facto* je využívá k boji proti manželovi (otci nezletilých). Ústavní soud s ohledem na obsah spisového materiálu nemá důvod pochybovat o ústavní konformitě shora uvedených závěrů obecných soudů.

46. Pro dokreslení celkového obrazu o vývoji tvrzení, názorů a postojů nezletilých v čase Ústavní soud poukazuje na to, že ze záznamů z psychologické konzultace, které byly vyhotoveny v červenci 2019, tedy v době krátce před mezinárodním únosem, plyne, že nezletilí považovali za primární pečující a vztahovou osobu stěžovatelku a vnímali probíhající konflikt mezi rodiči, nicméně nejevili žádné zjevné známky traumatizace, nevymezovali se vysloveně negativně vůči otci a nezmiňovali žádné násilí otce vůči nim nebo stěžovatelce. Konkrétně nezletilý ve vztahu k otci uvedl, že si s ním „hrává málo, pokud jsou spolu, dívají se na tablet. Otec dle chlapce hodně pracuje, taky dělá závody s auty. Většinou jsou s mámou. Pokud jeli spolu na dovolenou, táta ‚dělal auta´ a děti s matkou byli u moře“; nezletilá ve vztahu k otci uvedla, že „by byla ráda, kdyby s nimi byl táta, ale on většinou nemá čas a ‚nebaví se, nehraje si´ s nimi. Ani v Itálii spolu s tátou nedělají výlety“ (viz č. l. 42 soudního spisu). Ze záznamů z psychologické konzultace, které byly vyhotoveny dne 9. 9. 2019, tedy v době bezprostředně po mezinárodním únosu, vyplývá, že nezletilí začali mnohem intenzivněji vnímat narůstající konflikt mezi rodiči. Nezletilá se o otci nijak nezmiňovala, avšak nezletilý již tehdy začal uvádět, že „tatínek je bil, mámu také bil“ (viz č. l. 44 soudního spisu). O měsíc později již i nezletilá začala popisovat, že „otec se špatně choval k matce, ubližoval jí a též bratrovi (‚tahal za krk, za nohu, za ruku, lískal´)“, a nezletilý začíná uvádět, že „otec se špatně choval k matce, ubližoval jí a též jemu a sestře,“ jakož i to, že „otec je ani mamku nemá rád, protože jim nedá najíst, nechce je vidět, chce s nimi utéct, chce je ukradnout“ (viz č. l. 46 soudního spisu). Oba nezletilí pak začali postupem času uvádět čím dále tím podrobnější informace o tom, jak v době, kdy žili v Itálii, otec ubližoval jim i jejich matce. V květnu 2020 již nezletilí uváděli mimořádně detailní a barvité informace o tom, jakým způsobem je měl otec v Itálii týrat. Nezletilá dle zprávy z psychologického vyšetření v té době začala uvádět, že „otec byl na maminku, ji i bratra zlý, všechny dirigoval, ubližoval jim; že mamince přirazil ruku a nohu do auta, též jí autem přejel nohu, hodně na ni křičel, maminka se toho bála, oni u toho s bratrem byli. (Nezletilého – pozn.) i ji bil, když chtěli jít za maminkou, jí hodně tahal za vlasy, za ucho, za ruku, nedával jim někdy najíst, při koupání používal studenou vodu, málem zmrzli, jednou taky skoro vařící…“. Nezletilý dle zprávy z psychologického vyšetření z téhož dne uváděl, že „otec jej docela často, když chtěl jít za maminkou, bil, bouchal jej do hlavy, tloukl jej rukou, všem chtěl jen rozkazovat (…). (Nezletilý – pozn.) též mluví o tom, že k jídlu dostávali několikrát denně jen jogurt, když nechtěl jíst avokádo, nedostal najíst vůbec. Dále chlapec mluví o tom, že mamince přirazil táta nohu do dveří auta, taky jí autem přejel nohu, hodně na ni křičel, maminka se ho bála, nechtěla s ním být, ale on za ní chodil, sledoval ji. Když chtěli jít za maminkou, tak jeho bil, ale (nezletilou – pozn.) hlavně tahal za vlasy nebo za ruku, taky jí bil. Taky mu, i když nechtěl, asi dvakrát dával klystýr – bylo to moc nepříjemné, bolelo ho to, neměl žádné potíže (zácpu)“. V červnu 2020 se pak měl nezletilý dle lékařské zprávy MUDr. Jitky Michlové pokusit o sebevraždu, neboť to, co s otcem prožili, „bylo prý tak bolestivé, že by raději skočil z balkonu, než se vrátil zpět k otci do Itálie“.

47. K posledně jmenované lékařské zprávě lékařky z oboru psychiatrie pro děti a dorost MUDr. Jitky Michlové (dále jen „lékařka“) však Ústavní soud poznamenává, že bere v úvahu pochybnosti obecných soudů o věrohodnosti této zprávy, vztažené i ke zprávám dalším. Není rozlišeno, co jsou tvrzení stěžovatelky a co jsou tvrzení nezletilého či nezletilé, zprávy

neobsahují řádné vysvětlení závěrů a doporučení lékařky. Jde o krátká tvrzení stran nutnosti zabránit jakémukoliv kontaktu nezletilých s otcem, nutnosti zabránit jejich návratu do Itálie, stran nemožnosti nezletilých zúčastnit se na jednání u soudu z důvodu jejich nevyhovujícího psychického stavu, předepsání „kapiček na náladu“ nezletilým (aniž by bylo vysvětleno či obecnými soudy zjištěno, co pod tímto pojmem lékařka myslela). Závažné psychické problémy nezletilých nejsou v lékařských zprávách řádně popsány – v čem spočívají, jakým způsobem je lékařka diagnostikovala a jak je hodlá léčit. Ústavní soud nemohl přehlédnout ani to, že orgán sociálně-právní ochrany dětí (opatrovník nezletilých v řízení před obecnými soudy) se opakovaně pokoušel navázat kontakt s lékařkou, avšak podle obsahu spisu marně (srov. č. l. 503, 595 soudního spisu).

48. K námitce, že nezletilý se měl pokusit o sebevraždu, Ústavní soud uvádí, že se jedná o námitku mimořádně závažného charakteru. V obecné rovně je tato námitka způsobilá založit důvody pro zamítnutí žádosti o navrácení dítěte do místa obvyklého bydliště podle čl. 11 odst. 4 nařízení Brusel II bis ve spojení s čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy; významné je přitom pouze to, zda existují důvodné a objektivní obavy, že dotčené dítě by si v reakci na nařízení návratu do místa obvyklého bydliště mohlo sáhnout na život nebo vážně ublížit, nikoli již to, kdo nebo co je původcem tohoto špatného psychického stavu dítěte (pouze na okraj Ústavní soud poznamenává, že v určitých případech by tato otázka mohla mít význam z hlediska trestního práva). Z důvodu nutnosti poskytnout ochranu základním právům a nejlepšímu zájmu dotčeného dítěte [viz nález sp. zn. IV. ÚS 950/19 ze dne 14. 4. 2020 (N 70/99 SbNU 362), body 52 a 53, především závěry vztahující se k první kategorii tam vyjmenovaných řízení, u nichž musí rozhodující orgán prakticky vždy považovat nejlepší zájem dítěte za rozhodující kritérium] bylo tudíž povinností obecných soudů, aby námitky podobného charakteru vždy důkladně zvážily a objasnily, proč je považují za důvodné nebo naopak za účelové.

49. V tomto ohledu je však nutno dodat, že Ústavní soud, sledující svou doktrínu subsidiarity a minimalizace zásahů do rozhodování orgánů veřejné moci, není zásadně oprávněn v rámci svého přezkumu nepřímo zasahovat do důkazního řízení před obecnými soudy, tím méně pak hodnotit jeho výsledky [nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41) a shodně celá řada dalších]. Je tak limitován i ve svých právních závěrech. Musí ovšem konstatovat, že ani orgány sociálně-právní ochrany dětí, ani obecné soudy nemohou postupovat, i v zájmu respektu k osobnostním právům zúčastněných, jinak než v rámci zákona a jeho výkladu. Nejen soud prvního stupně, ale zejména odvolací soud provedl ve věci mimořádně rozsáhlé dokazování, zaměřené na skutečnosti umožňující posoudit nejlepší zájem dětí i v aspektu jejich psychického stavu. Svá zjištění posléze doplnil ve vyjádření podaném Ústavnímu soudu. Celkově je však třeba obzvláště zdůraznit, že i při veškerém zohlednění relevantních faktů a akcentu na principy úpravy základních práv nemohou orgány veřejné moci nahradit to nejpodstatnější – a tím je součinnost a vzájemné pochopení obou rodičů, jejichž motivem a hlavním cílem musí být nejlepší zájmy dětí a vzájemné soužití v rodině. Tyto postuláty opakuje Ústavní soud přímo i implicite v celém tomto nálezu.

50. Se zřetelem na shora řečené Ústavní soud uzavírá, že skutkové okolnosti případu *prima facie* nevylučovaly možnost přijetí vhodných opatření (záruk) zajišťujících ochranu nezletilých, jejich základních práv a nejlepšího zájmu po navrácení do místa obvyklého bydliště v Itálii ve smyslu čl. 11 odst. 4 nařízení Brusel II bis ve spojení s čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy. Tento závěr je dán jednak tím, že v řízení před obecnými soudy nebylo prokázáno, že by nezletilým ze strany otce hrozilo jakékoliv hmatatelné nebezpečí, a jednak tím, že setrvávání v aktuálních rodinných, vztahových, výchovných a sociálních poměrech, jak se vyvinuly po mezinárodním únosu nezletilých do České republiky, lze jen stěží označit za souladné s jejich nejlepším zájmem. Ostatně i z četných zpráv z psychologických

a psychiatrických vyšetření nezletilých, na které stěžovatelka v ústavní stížnosti poukazuje, plyne, že v průběhu pobytu nezletilých na území České republiky došlo k jejich psychické destabilizaci, traumatizaci, odcizení od jednoho z rodičů (otce), zpřetrhání sociálních a rodinných vazeb, vzniku tendencí k reinterpretaci vlastní minulosti nezletilými a jejich extrémnímu vtažení do boje mezi rodiči. Tyto zprávy pak s varující podrobností dokumentují to, že z dětí, jež sice původně byly zasaženy konfliktem rodičů, avšak projevovaly se vesměs vyrovnaně, komunikativně a spontánně (viz č. l. 43 soudního spisu), se po postupem času staly děti, jež jsou silně traumatizovány, nejsou s to vyrovnat se se situací, pociťují bezmoc, strach a ohrožení, projevují se negativně, nejsou schopné spontánně komunikovat a odmítají vše, co se spojeno s jejich otcem nebo Itálií (viz č. l. 458 až 469 a č. l. 542 až 544 soudního spisu). Prostředí, podmínky a atmosféra, v nichž nezletilí v současnosti vyrůstají, jim dle mínění Ústavního soudu neposkytují podmínky pro harmonický a zdravý rozvoj. S ohledem na to, že k tomuto negativnímu vývoji došlo z nezanedbatelné části v důsledku jednání stěžovatelky, Ústavní soud uzavírá, že je v nejlepším zájmu nezletilých, aby se navrátily do jejich místa obvyklého bydliště v Itálii, aby se jejich poměry ustálily, aby došlo k obnovení zpřetrhaných rodinných a sociálních vazeb a zejména aby je jejich rodiče přestaly zneužívat jako lehce ovlivnitelný nástroj vzájemného boje, jenž dokáže toho druhého zasáhnout na jednom z nejcitlivějších míst. Pouze tehdy, když rodiče přestanou svým vlastním jednáním poškozovat nezletilé a narušovat jejich zdravý vývoj a psychiku, o jejichž ochranu se teď přou před Ústavním soudem, lze očekávat, že se stav nezletilých zlepší.

51. Ústavní soud se zabýval též navazující otázkou, zda záruky bezpečného návratu nezletilých do Itálie, které stanovil krajský soud v napadeném rozsudku, lze považovat za „vhodné“ ve smyslu čl. 11 odst. 4 nařízení Brusel II bis ve spojení s čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy, resp. za souladné se základními právy nezletilých a jejich nejlepším zájmem. V zájmu přehlednosti Ústavní soud připomíná, že krajský soud podmínil návrat nezletilých a) povinností otce nezletilých složit na účet stěžovatelky částku 15 000 eur, jež měla sloužit k zajištění samostatného bydlení pro stěžovatelku a nezletilé v místě obvyklého bydliště či jeho okolí do 30 km a pro zajištění nákladů na nezbytnou výživu a potřeby nezletilých do rozhodnutí opatrovnického soudu v Itálii, b) povinností nepokračovat v úkonech trestního řízení proti stěžovatelce pro trestný čin únosu nezletilých z území Itálie, a je-li to možné, vzít návrh na zahájení řízení zpět, a c) zdržet se odejmutí nezletilých z faktické péče stěžovatelky s výjimkou soudem stanoveného styku. Nutnost přijetí těchto záruk bezpečného návratu odůvodnil krajský soud tím, že s ohledem na faktický rozpad manželství, vyostřený konflikt mezi rodiči nezletilých a tvrzení stěžovatelky o domácím násilí je nezbytné, aby stanovené záruky garantovaly stěžovatelce co největší míru volnosti a nezávislost na otci nezletilých, v největší možné míře eliminovaly prostor pro konflikt mezi rodiči a zabezpečily nezletilým důstojné životní podmínky, jež budou reflektovat životní úroveň a sociální status jejich rodičů, zejména otce. Krajský soud ve svých úvahách rovněž reflektoval skutečnost, že nezletilí jsou na stěžovatelku v současnosti silně citově navázáni, pročež je vhodné, aby zůstali v její péči i po návratu do Itálie.

52. Takto nastavené záruky bezpečného návratu nezletilých považuje Ústavní soud za přiměřené, vyvážené, zohledňující obavy stěžovatelky, odrážející potřeby nezletilých a respektující jejich základní práva a nejlepší zájem. Zajišťují totiž, že nezletilí se budou moct vrátit do místa obvyklého bydliště, aniž by byli náhle odtrženi od stěžovatelky jakožto primární pečující osoby a byli zbytečně stresováni neustálou přítomností či blízkostí otce, obavami stěžovatelky o jejich budoucnost (včetně obav o finanční zajištění rodiny) a znovu narůstajícími konflikty mezi rodiči (kupříkladu z důvodu neshod stran kvality zajištěného bydlení pro nezletilé a stěžovatelku). Naopak stanovené záruky poskytují dostatečný prostor pro to, aby se nezletilí postupně přizpůsobili změně situace a kontrolovaným, metodickým způsobem znovu vybudovali zdravý vztah k oběma rodičům. Ústavní soud však znovu

důrazně připomíná, že úspěšnost jakýchkoliv záruk bezpečného návratu je podmíněna ochotou rodičů přičinit se o to, aby jejich děti zbytečně netrpěly; pakliže tato ochota na straně rodičů chybí, ani ty nejvhodnější, nejpřiměřenější a nejvelkorysejší záruky bezpečného návratu nezajistí nezletilým možnost harmonického psychického a fyzického rozvoje. Lze proto pouze apelovat na rodiče nezletilých (v současnosti především na stěžovatelku, jež je má ve faktické péči), aby i oni sami začali jednat v souladu s nejlepším zájmem nezletilých.

53. K námitce stěžovatelky, že otec nezletilých nesplnil záruky bezpečného návratu, jež stanovil krajský soud v napadeném rozsudku, Ústavní soud podotýká, že posouzení této otázky bude teprve předmětem vykonávacího řízení. Ústavní soud proto není oprávněn nahrazovat činnost obecných soudů a vyjadřovat se k otázkám, jež tyto soudy zatím neměly možnost posoudit. Ústavní soud toliko stručně podotýká, že v listopadu 2020 založil otec nezletilých prostřednictvím své právní zástupkyně do soudního spisu listiny, které mají prokazovat splnění soudem stanovených záruk bezpečného návratu (viz č. l. 635 a násl. soudního spisu).

54. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že v rámci řízení o nyní posuzované ústavní stížnosti zkoumal také to, jestli obecné soudy v průběhu návratového řízení respektovaly procesní práva stěžovatelky a principy spravedlivého procesu. Po důsledném přezkoumání obsahu soudního spisu a napadených rozhodnutí Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy poskytly stěžovatelce široký prostor pro uplatnění jejích procesních práv, vznášení tvrzení, předkládání důkazů a vyjádření se k tvrzením a důkazům předloženým dalšími účastníky řízení, přičemž stěžovatelka tento prostor takřka bezezbytku využila. Pakliže stěžovatelka spatřuje porušení svého základního práva na spravedlivý proces v tom, že jí nebylo soudem umožněno klást otázky přímo otci nezletilých, Ústavní soud má za to, že i kdyby se mělo jednat o pochybení obecných soudů v rovině podústavního práva, tak toto pochybení by samo o sobě nemohlo založit protiústavnost napadených rozhodnutí. Nakonec Ústavní soud konstatuje, že napadená rozhodnutí městského a krajského soudu jsou odůvodněna řádným, podrobným, pečlivým, srozumitelným a logickým způsobem a náležitě se věnují vymezení nejlepšího zájmu nezletilých a hledání rovnováhy mezi zájmy a základními právy nezletilých na straně jedné a jejich rodičů na straně druhé. Obecné soudy tudíž neporušily právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

55. Ústavní soud uzavírá, že napadená rozhodnutí nepovažuje za protiústavní a rozporná se základními právy stěžovatelky, zejména s jejím právem na respektování rodinného a soukromého života dle čl. 8 odst. 1 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 Listiny, právem na péči o nezletilé a jejich výchovu dle čl. 32 odst. 4 Listiny a právem na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud se rovněž neztotožnil s názorem stěžovatelky, že napadená rozhodnutí jsou v rozporu s nejlepším zájmem nezletilých ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Ústavní stížnost proto zamítl jako nedůvodný návrh podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 79
Přikázání věci jinému senátu (samosoudci) a právo na zákonného soudce (sp. zn. II. ÚS 52/21 ze dne 19. dubna 2021)

V řízení před soudem prvního stupně následujícím po zrušení jeho předchozího rozhodnutí soudem odvolacím by měl zásadně rozhodovat původní senát (samosoudce). K přikázání věci jinému senátu (samosoudci) podle § 221 odst. 2 občanského soudního řádu může odvolací soud přistoupit jen za zákonem stanovených okolností (existence závažných vad řízení, nedodržení závazného právního názoru) a pouze, je-li to skutečně nutné k „odblokování" řízení zatíženého neschopností soudu prvního stupně uzavřít věc způsobem, který by mohl odvolací soud aprobovat. Naopak postup podle § 221 odst. 2 občanského soudního řádu není namístě za situace, kdy není důvod neočekávat, že soudu prvního stupně postačí nedostatky v jeho rozhodování vytknout (tedy zejména jde-li o první přezkum odvolacím soudem). K přikázání věci jinému senátu (samosoudci) pak může odvolací soud přistoupit jen tehdy, bude-li to pro účastníky řízení z hlediska naplnění jejich práva na spravedlivý proces (souhrnně ve všech jeho aspektech) příznivější, tj. je třeba přihlížet i k možným dopadům tohoto postupu na dobu trvání řízení.

Všechny právě shrnuté principy je třeba v odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu náležitě reflektovat, a to tím podrobněji, oč dříve (ve smyslu četnosti pokusů soudu prvního stupně uzavřít věc zákonným způsobem) je věc jinému senátu (samosoudci) přikazována.

Pokud odvolací soud při rozhodování podle § 221 odst. 2 občanského soudního řádu nepostupuje v souladu s výše uvedeným (nerespektuje shrnuté principy či je nezohlední v odůvodnění svého rozhodnutí), porušuje právo účastníků řízení na zákonného soudce zaručené čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a pokračuje-li nadále v řízení „nezákonný" soudce, je porušeno i právo účastníků řízení na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudce Tomáše Lichovníka a soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové o ústavní stížnosti společnosti GES INDUSTRY EUROPE LIMITED, se sídlem 3105 Limassol, Arch. Makariou III 229, Kyperská republika, zastoupené Mgr. Ludmilou Kutějovou, advokátkou, se sídlem Politických vězňů 13, Praha 1, proti výroku II usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 9. 2020 č. j. 5 Cmo 100/2012-1699, za účasti Vrchního soudu v Olomouci jako účastníka řízení a společnosti Sladovny Soufflet ČR, a. s., se sídlem Průmyslová 2170/12, Prostějov, zastoupené Dr. Radanem Kubrem, advokátem, se sídlem Jáchymova 2, Praha 1, a Romana Minarika, zastoupeného JUDr. Petrem Zimou, advokátem, se sídlem Slezská 2127/13, Praha 2, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Výrokem II usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 9. 2020 č. j. 5 Cmo 100/2012-1699 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento výrok se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka se domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Vrchního soudu v Olomouci (dále také „odvolací soud“), protože jím mělo být porušeno její právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní soud z ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí a vyžádaných spisů Krajského soudu v Brně sp. zn. 50 Cm 10/2005 a 50 Cm 12/2005 zjistil následující. Stěžovatelka vlastnila jednu akcii společnosti, která byla z rozhodnutí valné hromady v roce 2004 zrušena. Jmění zrušené společnosti přešlo v souladu se zmíněným rozhodnutím na hlavního akcionáře, který se s ostatními akcionáři (tedy i stěžovatelkou) měl peněžně vypořádat (šlo o tzv. nepravý squeeze-out). Hlavní akcionář za tímto účelem zadal vypracování znaleckého posudku, dle něhož byla hodnota jedné akcie zrušené společnosti stanovena na částku 854 Kč. Stěžovatelka společně s dalším minoritním akcionářem (vlastníkem 468 akcií) byli přesvědčeni, že tato částka neodpovídá skutečné hodnotě akcií, a proto se obrátili na soud.

3. Krajský soud v Brně (dále též jen „prvostupňový soud“), který ve věci rozhodoval, ustanovil soudního znalce. V souladu se znaleckým posudkem a doplňujícími vyjádřeními znalce pak prvostupňový soud uzavřel, že přiměřené vypořádání činí 1 867 Kč za akcii (když mj. nezohlednil ručitelský závazek zrušené společnosti k tíži minoritních akcionářů), a přiznal navrhovatelům (stěžovatelce a druhému minoritnímu akcionáři) zákonný úrok z prodlení. Odvolací soud následně usnesením (dále označovaným jako „první usnesení odvolacího soudu“) rozhodnutí prvostupňového soudu zčásti změnil tak, že hodnotu akcie určil na 1 694 Kč (čímž mimo jiné zohlednil ručitelský závazek do poloviny jeho hodnoty) a navrhovatelům přiznal úrok specificky stanovený v zákonném ustanovení vztahujícím se k tzv. nepravému squeeze outu (dále jen „specifický úrok“), a zčásti zrušil, neboť přiznání zákonného úroku z prodlení označil za nepřezkoumatelné, a zrušil i související nákladové výroky.

4. Prvostupňový soud v reakci na první usnesení odvolacího soudu znovu rozhodl mj. o nákladech řízení. Odvolací soud toto jeho rozhodnutí usnesením (dále označovaným jako „druhé usnesení odvolacího soudu“) změnil.

5. Ve věci pak rozhodoval Nejvyšší soud. Ten v podstatné části zrušil první usnesení odvolacího soudu, neboť nesouhlasil se způsobem určení hodnoty akcie (uzavřel totiž, že ručitelský závazek zrušené společnosti za daných okolností k tíži minoritních akcionářů zohlednit nelze). Na tento výrok odvolací soud reagoval tak, že věc vrátil prvostupňovému soudu, a to zejména proto, aby se vypořádal se znaleckým posudkem nově předloženým druhým minoritním akcionářem (nikoliv stěžovatelkou). Druhé usnesení odvolacího soudu (týkající se nákladů řízení, viz předchozí bod) a jemu předcházející rozhodnutí prvostupňového soudu Nejvyšší soud zrušil též, a to pro jejich závislost na zrušovaném prvním usnesení odvolacího soudu. Prvostupňový soud tak znovu rozhodoval o meritu věci i o nákladech řízení.

6. Při svém rozhodování prvostupňový soud vycházel zejména z nového znaleckého posudku, který byl vyhotoven na žádost minoritního akcionáře a který pro výpočet hodnoty akcie použil jiný postup než soudem dříve ustanovený znalec. V souladu s ním hodnotu akcie určil na 2 676,60 Kč.

7. Odvolací soud usnesením, jehož jiný výrok (viz dále) je ústavní stížností napaden, posledně zmíněné rozhodnutí prvostupňového soudu zrušil, jelikož prvostupňový soud

zejména nijak neodůvodnil, proč se přiklonil právě ke znaleckému posudku vyžádanému minoritním akcionářem (a v rozporu s relevantní judikaturou Nejvyššího soudu ani nevyslechl znalce, který tento posudek zpracoval). Nadto odvolací soud nařídil, aby věc rozhodl jiný samosoudce. Tento výrok, který je ústavní stížností napaden, odůvodnil tím, že samosoudce dosud ve věci rozhodující nerespektoval závěry obsažené v prvním usnesení odvolacího soudu týkající se nutnosti rozlišovat mezi zákonným úrokem z prodlení a specifickým úrokem (ve výroku je přiznán specifický úrok, v odůvodnění rozhodnutí je ovšem uváděn „úrok z prodlení“) ani závěry obsažené v druhém usnesení odvolacího soudu týkající se nákladů řízení (blíže již nerozvedeno).

II. Argumentace účastníků řízení

8. Stěžovatelka v ústavní stížnosti nejprve uvádí, že její ústavní stížnost je přípustná, neboť výrok odvolacího soudu o přikázání věci jinému samosoudci představuje procesní rozhodnutí, jímž se uzavírá relativně samostatná část řízení, přičemž se proti němu nelze nijak bránit [k tomu odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2740/18 ze dne 21. 5. 2019 (N 90/94 SbNU 159)]. Porušení svého práva na spravedlivý proces pak stěžovatelka spatřuje v tom, že odvolací soud nařídil změnu samosoudce, aniž by tento postup byl namístě, aniž by toto své rozhodnutí náležitě odůvodnil a aniž by přitom zvážil, zda změna samosoudce v takto komplikované věci nepovede k porušení práva stěžovatelky na projednání věci v přiměřené době. Stěžovatelka poukazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 956/09 ze dne 22. 10. 2009 (N 225/55 SbNU 105), dle něhož má být odnětí věci pro závažné vady řízení zcela mimořádným krokem. Dále cituje nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281), dle něhož věc nemůže být soudci odňata jen z důvodu jeho odlišných právních názorů, a v případě, kdy nerespektuje závazný právní názor odvolacího soudu, mu lze věc odejmout, až pokud tak činí opakovaně. Konečně stěžovatelka poukazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 170/08 ze dne 28. 6. 2010 (N 128/57 SbNU 577), dle něhož za náležité odůvodnění přikázání věci jinému samosoudci nelze považovat samotný výčet vad, jichž se měl dopustit, bez uvedení důvodů zakládajících obavu, že další řízení před týmž samosoudcem nebude splňovat parametry spravedlivého procesu. Závěrem stěžovatelka připomíná, že první a druhé usnesení odvolacího soudu, jimiž se samosoudce dle odvolacího soudu neřídil, byla zrušena Nejvyšším soudem.

9. Stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost (zčásti) napadeného rozhodnutí do doby skončení řízení o ústavní stížnosti.

10. Ústavní soud vyzval odvolací soud (Vrchní soud v Olomouci), aby se k ústavní stížnosti vyjádřil. Ten ve svém podání odkázal na napadené rozhodnutí, připustil, že v něm výslovně nebyla vyjádřena obava, že další řízení před týmž soudcem nebude splňovat parametry spravedlivého procesu, avšak je přesvědčen, že z celého odůvodnění napadeného usnesení tato obava vyplývá.

11. O vyjádření byli požádáni i účastníci řízení před odvolacím soudem, tedy hlavní a minoritní akcionář zrušené společnosti. Hlavní akcionář ve svém vyjádření především poukázal na to, že v řízení před prvostupňovým soudem došlo k závažným vadám, které odvolací soud pojmenoval, byť je výslovně neuvedl jako důvod k přikázání věci jinému samosoudci. Co se týče nerespektování právního názoru odvolacího soudu, toho se prvostupňový soud (samosoudce) zjevně dopustil též, neboť při vyčíslení nákladů řízení bez dalšího reprodukoval stěžovatelkou uplatněný nárok, ačkoliv mu byl tento postup odvolacím soudem již vytknut. Nadto prvostupňový soud, opět v rozporu s jednoznačným pokynem odvolacího soudu, nerozlišoval specifický úrok a zákonný úrok z prodlení. Hlavní akcionář v této souvislosti ještě připomíná, že první a druhé usnesení odvolacího soudu bylo Nejvyšším soudem sice zrušeno, ovšem nikoliv z důvodu nesprávnosti právního názoru odvolacího soudu týkajícího se úroků a nákladů řízení. Dále hlavní akcionář zmiňuje jiné řízení vedené

stejným samosoudcem, jehož je účastníkem a v němž se daný samosoudce měl také dopustit závažných pochybení. Konečně má hlavní akcionář za to, že pouze přikázání věci jinému samosoudci může přispět k urychlení nyní již více než 16 let trvajícího řízení.

12. Minoritní akcionář se ve svém vyjádření připojil k argumentaci stěžovatelky. Nad její rámec pak uvedl, že přidělení věci jinému samosoudci by bylo v rozporu se zásadou hospodárnosti, neboť k ukončení řízení nyní postačí doplnit výslech zpracovatele nového znaleckého posudku. Byla-li by ovšem věc přidělena jinému samosoudci, tento by musel nastudovat cca 1700 stran spisu a zorientovat se v problematice oceňování podniků. Minoritní akcionář k tomu ještě uvádí, že se dle jeho informací v rámci prvostupňového soudu danou problematikou soustavněji zabývá toliko samosoudce, kterému má být věc odňata.

III. Hodnocení Ústavního soudu

13. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva. K přípustnosti ústavní stížnosti je třeba podotknout, že Ústavní soud je principiálně oprávněn rozhodovat meritorně jen o takové ústavní stížnosti, která směřuje proti rozhodnutím, jimiž se soudní či jiné řízení končí, kdy jeho účastník nemá možnost jiné právní obrany. Za taková „konečná“ rozhodnutí je však možno považovat i některá procesní rozhodnutí, jimiž se řízení sice nekončí, ale uzavírá se jeho relativně samostatná část, přičemž účastník tohoto řízení již nemá možnost dané rozhodnutí napadnout. K těmto „konečným“ (v právě uvedeném smyslu) rozhodnutím Ústavní soud řadí rovněž nyní dotčený výrok [tj. výrok podle § 221 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)]. Ústavní soud přitom bere v úvahu i zásadu ekonomie řízení, neboť bylo-li by porušení ústavně zaručeného základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny shledáno až na samém konci soudního řízení, probíhalo by takové řízení nutně nehospodárně (k tomu srov. například stěžovatelkou citovaný nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2740/18 ze dne 21. 5. 2019, bod 9).

14. Při přezkumu postupu odvolacího soudu podle § 221 odst. 2 o. s. ř. klade Ústavní soud zvláštní důraz na principy sebeomezení a minimalizace svých zásahů do pravomoci jiných orgánů veřejné moci, neboť Ústavnímu soudu jako orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) nepřísluší postavení arbitra ve sporech mezi jednotlivými instancemi obecného soudnictví. Kasační zásah tudíž v takových případech připadá v úvahu jen tehdy, lze-li shledat, že postup odvolacího soudu byl projevem zjevné libovůle a došlo k němu bez adekvátního odůvodnění. K takovému závěru ve stěžovatelčině věci Ústavní soud dospěl, ústavní stížnost je tudíž důvodná.

A. Obecné principy

15. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Nezávislost soudu zaručuje mimo jiné právo na zákonného soudce, které je samostatně zakotveno v čl. 38 odst. 1 Listiny. Dle tohoto ustanovení nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, přičemž příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.

16. Podstatou práva na zákonného soudce, které je jednou ze systémových záruk nezávislosti soudů, je, že přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, která jsou obsažena v zákonných ustanoveních (zejména věcná, funkční a místní příslušnost soudu) či v rozvrhu práce vydaném na jejich základě (zohledňujícím

zejména zákonem vymezená hlediska rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i zákonem stanovený počet soudců v senátech). Osoba soudce ve složení senátů či osoba samosoudce musí tedy být jista dříve, než návrh dojde soudu. Takto je minimalizována možnost ovlivňování soudců, korupce, svévole apod.

17. Právo na zákonného soudce nicméně není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož ani stanovením počtu soudců (přísedících) v senátech, jak požaduje čl. 94 Ústavy. Není vyčerpáno ani požadavkem dalším, a to vyloučením soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti. Toto právo totiž představuje zcela neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části státní moci, která soudům byla ústavně svěřena. Zásada zákonného soudce tak na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných pravidel tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců „ad hoc“ [srov. například nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 293/98 ze dne 21. 1. 1999 (N 11/13 SbNU 71)].

18. Záruky spojené s právem na zákonného soudce se tak sice upínají v prvé řadě ke způsobu určení soudce, který bude tu kterou věc rozhodovat. Zahrnují ovšem rovněž výslovný zákaz odnětí věci takto určenému soudci, z čehož vyplývá, že v konkrétní věci by měl rozhodovat, nebrání-li tomu závažné objektivní důvody, vždy jeden a týž soudce. Jinými slovy řečeno, ústavní garance se vztahují jak na způsob ustavení senátu (samosoudce), který bude ve věci účastníka rozhodovat, tak na stabilitu obsazení soudu, projevující se zákazem svévolné změny v jeho složení [srov. například nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281), bod 19].

19. Změna samosoudce či složení senátu rozhodujícího v občanskoprávních věcech je možná mimo jiné na základě ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř., podle něhož „zruší-li odvolací soud rozhodnutí proto, že nebyl dodržen závazný právní názor (§ 226 odst. 1, § 235h odst. 2 věta druhá a § 243d odst. 1) nebo že v řízení došlo k závažným vadám, může nařídit, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný senát (samosoudce), nebo přikázat věc k dalšímu řízení jinému soudu prvního stupně, kterému je nadřízen“.

20. Ústavní soud se v minulosti zabýval ústavností citovaného ustanovení, přičemž odmítl návrh na zrušení jeho části ve slovech „nebo že v řízení došlo k závažným vadám“ [nález sp. zn. IV. ÚS 956/09 ze dne 22. 10. 2009 (N 225/55 SbNU 105)]. V citovaném nálezu uvedl, že smyslem ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. je především „odblokovat“ řízení zatížené neschopností soudu prvního stupně uzavřít věc zákonným způsobem. Tomuto účelu slouží jak možnost odejmout věc soudci z důvodu nedodržení závazného právního názoru odvolacího soudu, tak z důvodu existence závažných vad řízení. V pozdějším nálezu pak Ústavní soud zdůraznil, že odnětí věci prvostupňovému soudu předčasně, tj. za situace, kdy je ve věci schopen sám rozhodnout a „odblokovávat“ řízení není třeba, se jeví jako odporující zásadě rychlosti a hospodárnosti řízení, jelikož z povahy věci je zřejmé, že každý případ, o němž soud rozhoduje, vyžaduje větší či menší přípravu a studium, spočívající v podrobném seznámení se s jeho jednotlivými skutkovými okolnostmi a také ve znalosti relevantní právní úpravy a judikatury. Rovněž proto má být pravidlem, že i po zrušení rozhodnutí odvolacím soudem v řízení pokračuje a ve věci rozhoduje stejný senát (samosoudce), neboť právě on je nejlépe seznámen se všemi podstatnými okolnostmi. Jeví se koneckonců i jako spravedlivé, aby právě ten soudce či senát, jehož rozhodnutí je zrušeno pro některou ze zjištěných vad anebo pro odlišné právní posouzení, měl možnost tento případ „dodělat“ a třeba se i poučit z chyb, které mu byly instančně nadřízeným soudem vytknuty, a neopakovat je v budoucnu [nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)].

21. Co se týče odnětí věci senátu (samosoudci) prvostupňového soudu pro závažné vady řízení, vždy má jít o mimořádný krok odůvodněný vysokou pravděpodobností, že v případě ponechání věci současnému senátu (samosoudci) tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat. V případě pochybností by se odvolací soud vždy měl přiklonit k ústavně garantované stabilitě obsazení soudu, a to zejména jedná-li se o přezkum prvního ve věci vydaného rozhodnutí, kdy ještě nebylo soudu prvního stupně poskytnuto vodítko, a to i pokud jde o procesní otázky, které mohou být rovněž sporné [nález sp. zn. IV. ÚS 956/09 ze dne 22. 10. 2009 (N 225/55 SbNU 105), bod 32].

22. Z judikatury Ústavního soudu dále plyne, že pokud odvolací soud odnímá věc zákonnému soudci (senátu) pro závažné vady řízení, musí toto své rozhodnutí náležitě odůvodnit. Sám výčet závažných vad, jichž se měl soud prvního stupně dopustit, bez uvedení důvodů, z nichž je odvozena obava, že další řízení před týmž soudcem nebude splňovat parametry spravedlivého procesu, pro takový postup, nahlíženo z hlediska ústavněprávního, nepostačuje [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 170/08 ze dne 28. 6. 2010 (N 128/57 SbNU 577) a nález sp. zn. I. ÚS 1408/20 ze dne 18. 8. 2020 (N 165/101 SbNU 149)]. Požadavek náležitého odůvodnění mimořádného postupu podle § 221 odst. 2 o. s. ř. pak rozhodně nesplňuje, je-li odůvodnění přikázání věci jinému senátu (samosoudci) činěno implicitně, tj. má-li bez dalšího vyplývat z odůvodnění kasace příslušného prvostupňového rozhodnutí (viz nález sp. zn. II. ÚS 2740/18 ze dne 21. 5. 2019). Konečně shledá-li Ústavní soud u napadeného rozhodnutí vadu spočívající v absenci adekvátního odůvodnění, jež sama o sobě postačuje jako důvod pro kasaci napadeného výroku, není již třeba přistoupit k hodnocení, zda jsou vady vytýkány soudu prvního stupně právem či nikoliv (srov. zejména první v tomto bodě citovaný nález).

23. Co se pak týče odnětí věci senátu (samosoudci) prvostupňového soudu pro nedodržení závazného právního názoru odvolacího soudu, i k tomu je, protože jde o výjimku z obecného pravidla nezměnitelnosti rozhodovacího tělesa, třeba přistupovat jen výjimečně. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že tak lze učinit toliko tehdy, pokud je nerespektování závazného právního názoru „zjevné“ (nález sp. zn. II. ÚS 2740/18 ze dne 21. 5. 2019). Pro postup podle ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. nepostačí „pouhá“ názorová odlišnost. V opačném případě by totiž mohla být potlačena zásada dvojinstančnosti řízení, která je pojmově založena právě na tom, že skutkové a právní závěry nalézacího soudu jsou přezkoumatelné v odvolacím řízení a odvolací soud má – jakožto soud výše postavený – samozřejmé právo revidovat právní názory vyslovené soudem nalézacím (viz pravomoc odvolacího soudu změnit rozhodnutí ve věci samé, pokud soud prvního stupně rozhodl nesprávně, ačkoliv správně zjistil skutkový stav, anebo je po doplnění dokazování nebo zopakování dokazování skutkový stav zjištěn tak, že je možné ve věci rozhodnout). Jinak řečeno, ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. nemá sloužit k unifikaci právních názorů a hodnotového postoje soudců [nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)]. I ve vztahu k odnětí věci pro nedodržení právního názoru (stejně jako pro odnětí pro závažné vady řízení) platí, že by k němu odvolací soud zpravidla neměl přistupovat při přezkumu prvního ve věci vydaného rozhodnutí (srov. například usnesení sp. zn. II. ÚS 2640/16 ze dne 23. 5. 2017 a usnesení sp. zn. III. ÚS 1897/18 ze dne 28. 5. 2019, jimiž Ústavní soud jako zjevně neopodstatněné odmítl ústavní stížnosti napadající přikázání věci jinému samosoudci při třetím rozhodování odvolacího soudu).

24. Rovněž odnětí věci pro nedodržení závazného právního názoru je, už jen vzhledem ke způsobilosti tohoto postupu založit porušení práva na zákonného soudce, třeba náležitě odůvodnit.

25. Z výše uvedeného vyplývá, že v řízení před prvostupňovým soudem následujícím po zrušení jeho předchozího rozhodnutí soudem odvolacím by měl zásadně rozhodovat původní senát (samosoudce). K přikázání věci jinému senátu (samosoudci) podle § 221

odst. 2 o. s. ř. může odvolací soud přistoupit jen za zákonem stanovených okolností (existence závažných vad řízení, nedodržení závazného právního názoru) a pouze je-li to skutečně nutné k „odblokování“ řízení zatíženého neschopností prvostupňového soudu uzavřít věc způsobem, který by mohl odvolací soud aprobovat. Naopak postup podle § 221 odst. 2 o. s. ř. není namístě za situace, kdy není důvod neočekávat, že prvostupňovému soudu postačí nedostatky v jeho rozhodování vytknout (tedy zejména jde-li o první přezkum odvolacím soudem). K přikázání věci jinému senátu (samosoudci) pak může odvolací soud přistoupit jen tehdy, bude-li to pro účastníky řízení z hlediska naplnění jejich práva na spravedlivý proces (souhrnně ve všech jeho aspektech) příznivější, tj. je třeba přihlížet i k možným dopadům tohoto postupu na dobu trvání řízení. Všechny právě shrnuté principy je třeba v odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu náležitě reflektovat, a to tím podrobněji, oč dříve (ve smyslu četnosti pokusů prvostupňového soudu uzavřít věc zákonným způsobem) je věc jinému senátu (samosoudci) přikazována. Pokud odvolací soud při rozhodování podle § 221 odst. 2 o. s. ř. nepostupuje v souladu s výše uvedeným (nerespektuje shrnuté principy či je nezohlední v odůvodnění svého rozhodnutí), porušuje právo účastníků řízení na zákonného soudce zaručené čl. 38 odst. 1 Listiny, a pokračuje-li nadále v řízení „nezákonný“ soudce, je porušeno i právo účastníků řízení na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

B. Aplikace obecných principů na projednávaný případ

26. Vzhledem k výše řečenému bylo v nyní projednávaném případě úkolem Ústavního soudu posoudit, zda prvostupňový samosoudce, jemuž byla stěžovatelčina věc ústavní stížností napadeným výrokem odvolacího soudu odňata, skutečně „zjevně“ nerespektoval závazný právní názor odvolacího soudu či jinak prokázal svou neschopnost uzavřít věc zákonným způsobem, zda bylo odnětí věci tomuto samosoudci pro účastníky řízení z hlediska naplnění jejich práva na spravedlivý proces ve všech jeho aspektech skutečně příznivějším řešením a zda bylo toto odnětí náležitě odůvodněno.

27. Odvolací soud ve svém rozhodnutí uvedl, že prvostupňový samosoudce nerespektoval závazný právní názor odvolacího soudu vyslovený v prvním usnesení odvolacího soudu, totiž že je třeba rozlišovat specifický úrok a zákonný úrok z prodlení.

28. První usnesení odvolacího soudu bylo zrušeno Nejvyšším soudem. Je však pravda, že se tak stalo pro nesprávné posouzení jiné otázky (nikoliv rozlišování různých typů úroků), a to otázky zohlednění ručitelského závazku zrušené společnosti při stanovování hodnoty jejích akcií (Nejvyšší soud v podstatě souhlasil se závěrem prvostupňového soudu, naopak závěr soudu odvolacího ohledně této otázky označil za nesprávný). Rovněž je třeba přisvědčit odvolacímu soudu v tom, že prvostupňový samosoudce sice ve výroku stěžovatelce přiznal specifický úrok, ovšem v odůvodnění rozhodnutí uvedl, že přiznal „úrok z prodlení“, aniž by toto konstatování jakkoliv dále rozváděl. Ústavní soud konečně nepřehlédl ani to, že prvostupňový samosoudce v jiném svém rozhodnutí (které bylo změněno druhým usnesením odvolacího soudu a následně spolu s ním Nejvyšším soudem zrušeno) přiznal druhému minoritnímu akcionáři (nikoliv stěžovatelce) i zákonný úrok z prodlení, nicméně ve svém novém rozhodnutí mu jej bez jakéhokoliv odůvodnění nepřiznal. Je tedy možné se domnívat, že prvostupňový samosoudce náležitě nezohlednil to, že v řízení o dorovnání při tzv. nepravém squeeze-outu podle § 220k zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění platném ke dni podání žaloby stěžovatelkou, (dále jen „obch. zák.“) soud posuzuje nárok minoritních akcionářů (žalobců) na zaplacení dorovnání, který bez dalšího zakládá i nárok na zaplacení specifického úroku podle § 220k odst. 7 obch. zák., ovšem může žalobci, který to navrhne, přiznat i zákonný úrok z prodlení dle § 369 obch. zák. (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 9. 2012 sp. zn. 29 Cdo 4492/2010).

29. Z právě uvedeného nicméně bez dalšího neplyne, že by prvostupňový soudce „zjevně“ nerespektoval závazný právní názor odvolacího soudu, respektive nelze dovodit, že

by při svém novém rozhodování nebyl schopen mezi specifickým úrokem a zákonným úrokem z prodlení náležitě rozlišovat. Nadto se nejedná o opakované nedodržení závazného právního názoru odvolacího soudu, neboť tento nedostatek (nerozlišování mezi specifickým úrokem a zákonným úrokem z prodlení) byl prvostupňovému samosoudci v dané věci předtím vytčen jen jednou. Konečně je pochybení týkající se rozhodnutí o typu a výši úroku potenciálně (při správném zjištění skutkového stavu) napravitelné i v odvolacím řízení, proto není jen za tímto účelem třeba zmíněná pochybení řešit přikázáním věci jinému prvostupňovému samosoudci.

30. Posledně uvedené (možnost změny v odvolacím řízení) platí i pro výroky týkající se nákladů řízení. Proto, jakkoliv je snad prvostupňový samosoudce spočítal nesprávně, tedy aniž zohlednil druhé usnesení odvolacího soudu (zrušené opět nikoliv pro nesprávnost, ale pro svou závislost na jiném rušeném rozhodnutí), nepostačuje toto pochybení k přikázání věci jinému samosoudci. Odvolací soud ve svém (zčásti) napadeném rozhodnutí ani neuvádí, v čem konkrétně při vyčíslení nákladů řízení prvostupňový samosoudce pochybil, respektive jaký konkrétní závazný právní názor odvolacího soudu při něm nedodržel. Má-li toto být implicitně dovozeno z bodu 21 napadeného rozhodnutí, v němž odvolací soud reprodukuje odvolání zrušené společnosti, nelze to považovat za dostatečné (viz analogicky argumentaci a judikaturu obsaženou v bodě 22 tohoto nálezu).

31. Z napadeného rozhodnutí odvolacího soudu pak nelze dovodit ani to, že by se prvostupňový samosoudce dopustil v řízení závažných vad a že by nadto byl důvod k obavám, že se jich dopustí i propříště, respektive že nebude schopen věc uzavřít způsobem, který by mohl odvolací soud aprobovat. Z napadeného rozhodnutí se podává, že se prvostupňový samosoudce nedostatečně argumentačně a co do zjištění skutkového stavu vypořádal s námitkami zrušené společnosti a že v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu nevyslechl zpracovatele dalšího v řízení zohledňovaného znaleckého posudku. Nijak se však netvrdí, že by se vytýkaných pochybení dopustil opakovaně či že by obava z neschopnosti samosoudce uzavřít věc zákonným způsobem byla odůvodněna jinak (naopak podle rozhodnutí Nejvyššího soudu prvostupňový soudce, na rozdíl od odvolacího soudu, správně posoudil otázku zohlednění ručitelského závazku zrušené společnosti).

32. V kontextu výše uvedeného se tak jeví, že odnětí věci prvostupňovému samosoudci bylo předčasné, tj. bylo učiněno za situace, kdy je tento samosoudce schopen ve věci sám rozhodnout, případně kdy je jeho (další) rozhodnutí změnitelné odvolacím soudem, a „odblokovávat“ řízení přikázáním věci jinému samosoudci tedy není třeba. Takový postup odporuje zásadě rychlosti a hospodárnosti řízení [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)]. Lapidárně řečeno, bude pravděpodobně rychlejší (jak to ostatně poznamenal vedlejší účastník – minoritní akcionář – ve svém vyjádření k ústavní stížnosti), když se prvostupňový soudce v dalším řízení vyvaruje vytčených pochybení, než aby se jiný samosoudce musel nově zorientovat v komplexní problematice spojené s tzv. nepravým squeeze-outem a studoval nadmíru obsáhlý spis.

33. Konečně je třeba konstatovat i to, že výrok o přikázání věci jinému samosoudci odvolací soud náležitě neodůvodnil [už jen to by postačovalo k jeho zrušení, srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)]. Celé odůvodnění tohoto výroku představujícího závažný zásah do stěžovatelčina práva na zákonného soudce vyplývajícího z ústavního pořádku je obsaženo v jednom krátkém odstavci. Odvolací soud v něm, jak již bylo výše uvedeno, nijak nekonkretizuje, jak prvostupňový samosoudce pochybil při výpočtu nákladů. Dále odvolací soud nijak nevysvětluje, proč se při svém v podstatě druhém rozhodování ve věci rozhodl věc zákonnému prvostupňovému soudci odejmout, respektive z jakých konkrétních důvodů má obavu, že tento soudce není schopen věc zákonným způsobem uzavřít. Odvolací soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí nijak nezvažuje ani možné dopady svého rozhodnutí na dobu trvání řízení.

34. Ústavní soud si je vědom toho, že stěžovatelka byla majitelkou pouze jedné akcie zrušené společnosti, že tato akcie měla jmenovitou hodnotu 1 000 Kč, že pro stěžovatelku má určení její skutečné hodnoty vzhledem ke značnému jmění stěžovatelky pravděpodobně toliko nepatrný význam. Ani za této situace nicméně nelze do základního práva stěžovatelky na zákonného soudce zasáhnout bez náležitého opodstatnění a odůvodnění. Odvolací soud tak učinil, čímž porušil základní právo stěžovatelky vyplývající z čl. 38 odst. 1 Listiny.

C. Závěr

35. Ústavní soud rekapituluje (s ohledem na body 15 až 25 tohoto nálezu), že v řízení před prvostupňovým soudem následujícím po zrušení jeho předchozího rozhodnutí soudem odvolacím by měl zásadně rozhodovat původní senát (samosoudce). K přikázání věci jinému senátu (samosoudci) podle § 221 odst. 2 o. s. ř. může odvolací soud přistoupit jen za zákonem stanovených okolností (existence závažných vad řízení, nedodržení závazného právního názoru) a pouze, je-li to skutečně nutné k „odblokování“ řízení zatíženého neschopností prvostupňového soudu uzavřít věc způsobem, který by mohl odvolací soud aprobovat. Naopak postup podle § 221 odst. 2 o. s. ř. není namístě za situace, kdy není důvod neočekávat, že prvostupňovému soudu postačí nedostatky v jeho rozhodování vytknout (tedy zejména jde-li o první přezkum odvolacím soudem). K přikázání věci jinému senátu (samosoudci) pak může odvolací soud přistoupit jen tehdy, bude-li to pro účastníky řízení z hlediska naplnění jejich práva na spravedlivý proces (souhrnně ve všech jeho aspektech) příznivější, tj. je třeba přihlížet i k možným dopadům tohoto postupu na dobu trvání řízení. Všechny právě shrnuté principy je třeba v odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu náležitě reflektovat, a to tím podrobněji, oč dříve (ve smyslu četnosti pokusů prvostupňového soudu uzavřít věc zákonným způsobem) je věc jinému senátu (samosoudci) přikazována. Pokud odvolací soud při rozhodování podle § 221 odst. 2 o. s. ř. nepostupuje v souladu s výše uvedeným (nerespektuje shrnuté principy či je nezohlední v odůvodnění svého rozhodnutí), porušuje právo účastníků řízení na zákonného soudce zaručené čl. 38 odst. 1 Listiny, a pokračuje-li nadále v řízení „nezákonný“ soudce, je porušeno i právo účastníků řízení na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

36. V projednávaném případě odvolací soud v souladu s právě rekapitulovaným nepostupoval. Zákonnému samosoudci věc odňal pro tvrzené nedodržení závazných právních názorů odvolacího soudu týkajících se rozlišování mezi specifickým úrokem podle § 220k odst. 7 obch. zák. a zákonným úrokem z prodlení a vyčíslení nákladů řízení. Nijak ovšem neodůvodnil, proč má za to, že vytčení těchto nedostatků (ohledně chybného výpočtu nákladů řízení nadto nekonkretizovaných) nepostačí k tomu, aby byl stávající samosoudce schopen věc uzavřít způsobem, který by mohl odvolací soud aprobovat, přičemž za situace, kdy odvolací soud ve věci rozhodoval v podstatě (teprve) podruhé, je podrobné odůvodnění nezbytné. Zároveň odvolací soud nezvážil dopad svého rozhodnutí na rychlost řízení, respektive tuto úvahu neuvedl v odůvodnění svého rozhodnutí, a stejně tak se v odůvodnění napadeného rozhodnutí nezabýval ani tím, zda poté, co prvostupňový soud v dalším řízení napraví jiné nedostatky (pro něž ovšem k přikázání věci jinému samosoudci, soudě dle odůvodnění tohoto postupu, nedošlo), nebude odvolací soud schopen své závazné právní názory skrze změnu prvostupňového rozhodnutí sám prosadit.

37. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a zrušil napadený výrok Vrchního soudu v Olomouci pro porušení stěžovatelčina práva na zákonného soudce zaručeného čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní soud ve věci rozhodl bezodkladně, nadto si pro dobu svého rozhodování vyžádal spis prvostupňového soudu (bez něhož tento nemohl jednat), nerozhodoval proto již samostatně o návrhu na odklad vykonatelnosti (zčásti) napadeného rozhodnutí.

38. Jelikož Ústavní soud přistoupil ke zrušení napadeného výroku odvolacího soudu, bude o věci nyní rozhodovat stejný prvostupňový samosoudce jako doposud. Jeho úkolem bude při svém novém rozhodování náležitě zohlednit všechna ve věci dosud vydaná rozhodnutí a uzavřít věc, již jen s ohledem na dlouhou dobu trvání řízení, co nejrychleji a takovým způsobem, který bude moci odvolací soud aprobovat.

Č. 80
Odepření procesních práv zúčastněné osobě
(sp. zn. III. ÚS 1149/20 ze dne 20. dubna 2021)

Podle § 42 odst. 1 tr. ř. je zúčastněnou osobou ten, jehož věc nebo část majetku byla zabrána nebo podle návrhu má být zabrána. Této osobě musí být poskytnuta možnost, aby se k věci vyjádřila, může být přítomna při hlavním líčení a veřejném zasedání, činit při nich návrhy, nahlížet do spisů a podávat v případech trestním řádem stanovených opravné prostředky. Postup, který stěžovatelce jako vlastníkovi zabraných věcí odepřel uplatňování jejích procesních práv, je proto rozporný s čl. 6 odst. 1 Úmluvy, resp. s čl. 36 odst. 1 Listiny a s čl. 13 Úmluvy a s čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky X, zastoupené Mgr. Vítem Hrnčiříkem, Ph.D., LLM., advokátem, se sídlem Šrobárova 2002/40, Praha 10, proti výrokovým částem rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 30. 12. 2019 č. j. 14 To 260/2019-1535 a rozsudku Okresního soudu v Táboře ze dne 26. 6. 2019 č. j. 6 T 55/2018-1415, kterými bylo rozhodnuto o zabrání věci, jejichž majitelkou je stěžovatelka, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře a Okresního soudu v Táboře jako účastníků řízení, takto:

I. Výrokovými částmi rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 30. 12. 2019 č. j. 14 To 260/2019-1535 a Okresního soudu v Táboře ze dne 26. 6. 2019 č. j. 6 T 55/2018-1415, kterými byly zabrány věci, jejichž majitelkou je stěžovatelka, byla porušena její základní práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod na účinný opravný prostředek podle čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i na ochranu vlastnictví a na pokojné užívání majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 30. 12. 2019 č. j. 14 To 260/2019-1535 a rozsudek Okresního soudu v Táboře ze dne 26. 6. 2019 č. j. 6 T 55/2018-1415 se proto v napadených výrocích ruší.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon

o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení napadených výrokových částí v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť nepřiznáním stěžovatelce postavení zúčastněné osoby v trestním řízení vedeném mj. proti jednateli a jedinému společníkovi stěžovatelky došlo k porušení jejích ústavních práv zakotvených v čl. 90, čl. 95 odst. 1 a čl. 96 odst. 1 Ústavy a v čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), dále došlo k porušení vlastnického práva garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny, práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a k porušení principu rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Současně se domáhá zrušení ústavní stížností napadených meritorních rozhodnutí, která byla účastníky řízení v tomto trestním řízení vydána.

2. V řízení, které předcházelo podání nyní posuzované ústavní stížnosti, Okresní soud v Táboře (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 26. 6. 2019 č. j. 6 T 55/2018-1415 uznal obžalované J. K., M. K., M. K. a R. S. vinnými ze spáchání zločinu krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b), odst. 4 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. zákoník“). Tento rozsudek okresního soudu obsahuje i výrok, podle kterého se v souladu s ustanovením § 101 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku zabírají věci, a to konkrétně blíže popsaná automobilová cisterna Volvo a cisternový návěs Schwarzmüller TS, přičemž majitelkou těchto věcí je právě stěžovatelka. Proti stěžovatelce však trestní řízení nebylo vůbec vedeno a nebylo s ní jednáno ani jako s jiným účastníkem řízení.

3. Obvinění se proti tomuto rozsudku okresního soudu odvolali, nicméně napadeným rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře (dále jen „krajský soud“) ze dne 30. 12. 2019 č. j. 14 To 260/2019-1535 zůstal výrok o vině a trestu obviněných prakticky beze změn. Pro nyní posuzovanou věc je pak stěžejní především to, že krajský soud ponechal nedotčen výrok o zabrání věcí stěžovatelky. Stěžovatelce uvedený rozsudek krajského soudu nebyl doručen a stěžovatelka proto tvrdí, že se o zásahu do svých práv *de iure* nikdy nedozvěděla, fakticky však byla o celé situaci zpravena prostřednictvím obžalovaného M. K., jenž je jediným společníkem a jednatelem stěžovatelky.

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že v celém trestním řízení nefigurovala v postavení osoby obviněné, svědka, osoby poškozené ani (a to především) v pozici osoby zúčastněné. Přesto bylo rozhodnutími okresního a krajského soudu rozhodnuto o zabrání věcí v jejím vlastnictví. O tomto nyní již pravomocném rozhodnutí nebyla stěžovatelka do dnešního dne formálně ze strany soudu informována, v celém trestním řízení byla naprosto ignorována a opomíjena, čímž došlo k podstatnému zásahu do jejích základních práv, a to tím spíše, že soudy svůj postup vůči stěžovatelce nijak nevysvětlily. Nalézací okresní soud se v napadeném rozhodnutí pouze zabýval tím, že věci ve vlastnictví stěžovatelky měly sloužit ke spáchání trestné činnosti (což ovšem stěžovatelka zpochybňuje).

5. Nalézací i odvolací soud svůj postup odůvodňují tvrzením, že obžalovaný a následně i odsouzený M. K. a stěžovatelka jsou personálně propojeni – M. K. je totiž jediným jednatelem a společníkem stěžovatelky. Tím, že byl obviněný M. K. vždy řádně a včas vyrozumíván o všech procesních úkonech a řádně a včas předvoláván ke všem hlavním líčením ve věci, lze dle názoru krajského soudu považovat veškerá procesní práva stěžovatelky za plně zachovaná. Při této argumentaci však podle stěžovatelky obecné soudy naprosto pominuly, že se jedná o dvě samostatné osoby s vlastní identitou a s vlastními zájmy, které mohou být i protichůdné. Výše nastíněný postup soudů byl v rozporu s ustanovením § 42 odst. 1, 2 zákona 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. ř.“), podle kterého tomu, jehož věc byla zabrána, musí být poskytnuta možnost se k věci vyjádřit a účastnit se jejího projednávání a o jejích právech je třeba ji jako osobu zúčastněnou náležitě poučit. K takovému postupu však ze strany orgánů činných v trestním řízení a zejména soudů nedošlo, neboť soudy vůbec nerozlišovaly mezi fyzickou osobou obviněného a posléze odsouzeného M. K. a právnickou osobou stěžovatelky.

Takový postup přitom nemůže být zhojen pouhou skutečností, že M. K. je jediným jednatelem a společníkem stěžovatelky.

6. Na obdobné situace ostatně zákonná úprava pamatuje. Běžně je totiž v těchto věcech právnické osobě orgánem činným v trestním řízení ustanoven kolizní opatrovník, který hájí zájmy právnické osoby, jež se mnohdy odlišují od zájmů fyzické osoby, která je statutárním orgánem oné právnické osoby. Soudům proto při nerespektování tohoto zákonného postupu unikl základní atribut střetu zájmů, kdy zájmy obviněné fyzické osoby mohou být diametrálně odlišné od zájmů právnické osoby – stěžovatelky. Proto měl být stěžovatelce ustanoven kolizní opatrovník pro trestní řízení a stěžovatelka měla figurovat v postavení osoby zúčastněné.

7. Ve svém souhrnu tak stěžovatelka brojí proti postupu orgánů činných v trestním řízení, které ze stěžovatelky neučinily procesní stranu, konkrétně osobu zúčastněnou na trestním řízení, se všemi přináležejícími právy, která jí zaručuje zejména trestní řád. Zúčastněné osobě (tzn. tomu, jehož věc nebo jiná majetková hodnota byla zabrána nebo podle návrhu má být zabrána) musí být poskytnuta možnost, aby se k věci vyjádřila, může být přítomna při hlavním líčení a veřejném zasedání, činit při nich návrhy, nahlížet do spisů a podávat v případech trestním řádem stanovených opravné prostředky. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny zúčastněnou osobu o jejích právech poučit a poskytnout jí možnost jejich uplatnění. Stěžovatelce však, protože se nenacházela v procesním postavení zúčastněné osoby, byla všechna tato práva odepřena, a to včetně práva podávat opravné prostředky, přestože výrok napadených rozsudků o zabrání věcí se jí bezprostředně dotýká. Proto stěžovatelce nezbylo nic jiného než se obrátit na Ústavní soud.

8. Pro úplnost je třeba doplnit, že obviněný M. K. podal proti napadenému rozsudku krajského soudu dovolání, které však bylo odmítnuto usnesením Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2020 sp. zn. 3 Tdo 1030/2020. Předmětem dovolacího přezkumu však nebyla ta část výroku rozsudku krajského soudu, která se týkala zabrání věcí stěžovatelky. S ohledem na specifika tohoto trestního řízení, kdy stěžovatelce nebylo přiznáno žádné procesní postavení, a na obsah tohoto rozhodnutí Nejvyššího soudu, je Ústavní soud nepovažoval za rozhodnutí o posledním prostředku, který zákon stěžovatelce k ochraně práva poskytuje ve smyslu ustanovení § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

II. Vyjádření účastníků řízení

9. Okresní soud uvedl, že všechna procesní práva stěžovatelky byla zachována, neboť v průběhu trestního řízení byl vždy včas a řádně vyrozumíván jednatel a jediný vlastník stěžovatelky – obviněný M. K. V tomto kontextu okresní soud připomněl, že sídlo stěžovatelky a bydliště obviněného jsou na stejné adrese.

10. Krajský soud k věci stručně uvedl, že setrvává na svém stanovisku patrném z napadeného rozsudku. K porušení práv stěžovatelky nedošlo a dojít nemohlo. Její práva byla plně zachována, neboť M. K. byl jako jeden z obviněných v dané trestní věci a současně jediný společník stěžovatelky o všech úkonech trestního řízení řádně a včas informován.

11. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření rovněž vedlejším účastníkům řízení (Okresnímu státnímu zastupitelství v Táboře a Krajskému státnímu zastupitelství v Českých Budějovicích, pobočce v Táboře) s poučením, že pokud tak ve stanovené lhůtě neučiní, bude se mít za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdali. Protože se nevyjádřili, měl Ústavní soud za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdali.

12. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat uvedená vyjádření účastníků řízení stěžovatelce k replice, neboť neobsahují žádná fakta či argumenty, které by se již neobjevily v předchozím průběhu řízení.

III. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

13. Podstatou posuzované ústavní stížnosti je otázka, zda mělo být stěžovatelce jakožto vlastníkovi zabraných věcí přiznáno postavení zúčastněné osoby podle § 42 tr. ř., a to navzdory argumentaci obecných soudů, že v daném případě byl obviněným jednatel a jediný vlastník stěžovatelky, a tedy mezi stěžovatelkou a obviněným v trestní věci existuje úzká osobní vazba. S ohledem na tuto argumentaci obecných soudů stěžovatelce nebylo přiznáno postavení zúčastněné osoby, a nemohla se proto k zabrání věci vyjádřit, případně se jakkoliv procesně bránit.

14. Předně je nutné uvést, že podle ustanovení § 42 odst. 1 tr. ř. je zúčastněnou osobou ten, jehož věc nebo část majetku byla zabrána nebo podle návrhu má být zabrána. Této osobě (tzv. zúčastněná osoba) musí být poskytnuta možnost, aby se k věci vyjádřila, může být přítomna při hlavním líčení a veřejném zasedání, činit při nich návrhy, nahlížet do spisů a podávat v případech trestním řádem stanovených opravné prostředky.

15. K tomu Ústavní soud podotýká – s ohledem na konkrétní okolnosti nyní posuzované věci – následující.

16. Z obsahu vyžádaného trestního spisu se podává, že vlastníkem zabraných věcí skutečně není a nikdy nebyl obviněný M. K., ale právě stěžovatelka jakožto právnická osoba. Tato okolnost ostatně ani nebyla sporná a přímo v napadené výrokové části rozsudku okresního soudu je uvedeno, že se zabírají věci (cisterna a cisternový návěs), „jejichž majitelem je společnost X a které byly vydány policejnímu orgánu“.

17. Proto bylo povinností již soudu prvního stupně při nařizování hlavního líčení v této věci vyrozumět o jeho konání také vlastníka dotčených věcí, tedy stěžovatelku. Podle § 42 odst. 1 tr. ř. totiž stěžovatelka měla mít procesní postavení zúčastněné osoby, a to právě z důvodu, že ve věci byl podán návrh na zabrání věcí v jejím vlastnictví. Citované ustanovení trestního řádu poskytuje zúčastněné osobě právo vyjádřit se k návrhu na zabrání věci, účastnit se hlavního líčení, případně veřejného zasedání, v nichž má být zabrání věci uloženo. Může činit návrhy, nahlížet do spisů a podávat opravné prostředky v zákonem stanovených případech. Ustanovení § 42 odst. 2 tr. ř. zároveň ukládá orgánům činným v trestním řízení povinnost poučit zúčastněnou osobu o jejích právech a poskytnout jí možnost k jejich uplatnění. Uvedený procesní postup však soud prvního stupně, jak vyplývá z obsahu trestního spisu, nerespektoval, čímž fakticky neumožnil stěžovatelce uplatnit další vyjmenovaná procesní práva, která jí jako zúčastněné osobě náležela, a to včetně podávání řádných či mimořádných opravných prostředků.

18. Postupem orgánů činných v trestním řízení, které stěžovatelce odmítly přiznat postavení zúčastněné osoby, proto došlo k zásahu do jejích procesních práv ve smyslu základního práva na přístup k soudu, neboť jí byla odepřena možnost podílet se na průběhu trestního řízení, v němž bylo rozhodováno o jejích majetkových právech. Jestliže orgány činné v trestním řízení ignorovaly oprávněné majetkové zájmy stěžovatelky a neumožnily jí účast na trestním řízení tím, že neakceptovaly její postavení jako zúčastněné osoby, odepřely jí tím procesní práva, která jsou s tímto postavením spojena, zejm. právo účastnit se hlavních líčení a veřejných zasedání, právo vyjádřit se k věci i právo podávat opravné prostředky [srov. nález Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2020, sp. zn. III. ÚS 84/20 (N 145/101 SbNU 15), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná z https://nalus.usoud.cz].

19. Dále je nutno uvést, že za situace, kdy je v trestní věci stíhán jednatel a jediný vlastník stěžovatelky jako právnické osoby, musí být právnické osobě ustanoven opatrovník, neboť zde není jiná osoba, která by mohla skutečně hájit stěžovatelčina práva (srov. obdobně § 34 odst. 4 zákona č. 418/2011 Sb., o odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů). Důvodem pro ustanovení opatrovníka stěžovatelce byla okolnost, že zájmy obviněného jednatele a jediného vlastníka stěžovatelky mohou kolidovat se zájmy

stěžovatelky [viz nález Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2020 sp. zn. IV. ÚS 3139/19 (N 12/98 SbNU 92)].

20. Je však třeba zdůraznit, že neustanovení opatrovníka stěžovatelce je v daném případě až druhotná ústavní vada. Tou prvotní je okolnost, že stěžovatelce vůbec nebylo přiznáno postavení osoby zúčastněné, byť jí podle ustanovení § 42 odst. 1 tr. ř. být měla.

21. Lze proto shrnout, že postup, který stěžovatelce odepřel uplatňování jejích procesních práv, v případě, kdy v trestním řízení bylo rozhodováno o jejích majetkových zájmech, je rozporný s čl. 6 odst. 1 Úmluvy, resp. s čl. 36 odst. 1 Listiny a s čl. 13 Úmluvy, která zaručuje právo na účinné prostředky nápravy v případě, kdy se osoba domnívá, že došlo k porušení jejích práv zakotvených Úmluvou, stejně jako rozporný s čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

22. Ústavní soud naopak nepřisvědčil namítanému porušení čl. 90, čl. 95 odst. 1 a čl. 96 odst. 1 Ústavy, jelikož se svojí povahou a systematickým začleněním nejedná o základní práva, nýbrž o organizační ustanovení, týkající se soudní moci.

23. Na základě výše uvedeného Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí ve výrokem tohoto nálezu označených částech zrušil.

Č. 81
Právo svědka odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 trestního řádu
(sp. zn. III. ÚS 1679/20 ze dne 20. dubna 2021)

I. Právo svědka odepřít vypovídat podle § 100 odst. 2 trestního řádu je nutno hodnotit vždy podle konkrétních okolností daného případu s důrazem na objektivní kritérium vyplývající ze svědkem uvedených důvodů, na základě nichž odmítá vypovídat, neboť odepření vypovídat nesmí být zcela zjevně bezdůvodné bez vztahu k trestní věci, v níž má být svědectví podáno. V rámci objektivního kritéria je však legitimním hlediskem i subjektivní vnímání svědka, který je oprávněn si zásadně zvolit rozsah, v němž odepře vypovídat.

II. Orgány činné v trestním řízení nemohou svědkovi odepřít možnost využít svého práva podle § 100 odst. 2 trestního řádu s odůvodněním, že si nemůže způsobit nebezpečí trestního stíhání, neboť již trestně stíhán je. Takový výklad práva odepřít vypovídat je v rozporu s čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť svědek podáním svědecké výpovědi může jednak utvrdit své stávající trestní obvinění v jiné trestní věci, případně si na základě své svědecké výpovědi může své postavení ještě zhoršit, např. v důsledku rozšíření trestního stíhání pro další skutky anebo v důsledku naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu.

III. Procesní nemožnost použití výpovědi svědka v jeho vlastní trestní věci není hodnotícím kritériem při rozhodování, zda svědkovi náleží za konkrétních skutkových okolností právo odepřít vypovídat podle § 100 odst. 2 trestního řádu. Přijetí opačného výkladu § 100 odst. 2 trestního řádu by znamenalo vyprázdnění obsahu čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vůči svědkům, neboť by nebylo *de facto* možné zahájit trestní řízení na základě okolností, které vyplynuly ze svědecké výpovědi v konkrétní věci proti osobě, která takové svědectví podala.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelky H. M., zastoupené JUDr. Ing. Ondřejem Lichnovským, advokátem, sídlem Palackého 151/10, Prostějov, proti usnesení Okresního soudu v Písku ze dne 16. dubna 2020 č. j. 7 Nt 1801/2020-3 a usnesení Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje, Územního odboru Písek, Oddělení obecné kriminality, Služby kriminální policie a vyšetřování ze dne 4. března 2020 č. j. KRPC-35671-178/TČ-2019-020571, za účasti Okresního soudu v Písku a Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje, Územního odboru Písek, Oddělení obecné kriminality, Služby kriminální policie a vyšetřování jako účastníků řízení a Okresního státního zastupitelství v Písku jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Okresního soudu v Písku ze dne 16. dubna 2020 č. j. 7 Nt 1801/2020--3 a usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje, Územního odboru Písek, Oddělení obecné kriminality, Služby kriminální policie a vyšetřování ze dne 4. března 2020 č. j. KRPC-35671-178/TČ-2019-020571 bylo

porušeno základní právo stěžovatelky podle čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Písku ze dne 16. dubna 2020 č. j. 7 Nt 1801/2020-3 a usnesení Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje, Územního odboru Písek, Oddělení obecné kriminality, Služby kriminální policie a vyšetřování ze dne 4. března 2020 č. j. KRPC-35671-178/TČ-2019-020571 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 37 odst. 1, čl. 40 odst. 2, 3 a 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1, 2 a odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i čl. 14 odst. 3 písm. g) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

2. Ústavní soud si za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis sp. zn. 7 Nt 1801/2020 vedený u Okresního soudu v Písku (dále jen „okresní soud“), jakož i spis sp. zn. 7 T 58/2020 vedený tamtéž, neboť jde o řízení, v němž stěžovatelka vystupovala v procesním postavení svědka. Ze zapůjčených spisů Ústavní soud zjistil dále uvedené skutečnosti.

3. U okresního soudu je vedeno trestní řízení pod sp. zn. 7 T 58/2020, a to proti obviněné S. H. pro přečin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1 trestního zákoníku spáchaný dílem samostatně a dílem ve formě spolupachatelství a proti obviněnému J. H. pro přečin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1 trestního zákoníku spáchaný ve formě spolupachatelství. V této věci stěžovatelka podala dne 31. 7. 2019 u Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje, Územního odboru Písek, Oddělení obecné kriminality, Služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen „policejní orgán“) vysvětlení podle § 158 odst. 6 trestního řádu (č. l. 238-240 spisu sp. zn. 7 T 58/2020). V protokolu vyhotoveném policejním orgánem pod č. j. KRPC-35671-70/TČ-2019-020571 je uvedeno, že stěžovatelka byla poučena o svých právech, zejména o právu nevypovídat podle § 158 odst. 8 ve spojení s § 100 odst. 2 trestního řádu, čehož stěžovatelka nevyužila a v prověřované věci vysvětlení podala. Stěžovatelka v rámci podání vysvětlení uvedla, že je uživatelkou pervitinu a alkoholu, nicméně dne 9. 9. 2019 nastupuje léčení ve zdravotnickém zařízení v Jihlavě, které ji má zbavit závislosti na alkoholu. K osobám S. H. a J. H. stěžovatelka uvedla, že je zná necelý rok, tyto osoby prodávají pervitin a i ona od nich pervitin nakupuje. Uvedla, že celkem u nich mohla nakoupit více než sto dávek pervitinu. Pervitin nakupovala pro svou vlastní potřebu dvakrát až třikrát týdně. Nakupovala jej od počátku roku 2019, poslední dávku koupila na konci června 2019. Stěžovatelka také uvedla, že neví, zda H. prodávali pervitin ještě někomu jinému.

4. Proti stěžovatelce bylo dne 16. 12. 2019 zahájeno trestní stíhání vedené u policejního orgánu pod sp. zn. KRPC-107951/TČ-2019-020571, a to pro přečin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1 trestního zákoníku, jehož se měla dopustit distribucí pervitinu dalším osobám.

5. Dne 3. 3. 2020 se stěžovatelka k výzvě policejního orgánu dostavila k procesnímu úkonu výslechu svědka v trestní věci vedené u okresního soudu pod sp. zn. 7 T 58/2020. Stěžovatelka byla policejním orgánem poučena o svém právu nevypovídat podle § 100 odst. 2 trestního řádu, kterého využila a odmítla vypovídat. Stěžovatelka v rámci výslechu uvedla, že se v posledních měsících léčila na psychiatrii ze své závislosti na pervitinu a na alkoholu a že

je nyní zdráva. K osobě J. H. uvedla, že ho zná a není k němu v příbuzenském ani jiném obdobném poměru, k osobě S. H. uvedla totéž. Na otázku, zda jí J. H. či S. H. někdy poskytli pervitin, uvedla, že na tuto otázku nebude odpovídat, neboť tato výpověď by jí mohla uškodit v její vlastní trestní věci, kde je stíhána pro stejnou trestnou činnost jako manželé H., a byla by tak nucena vypovídat sama proti sobě. V návaznosti na tuto svou odpověď byla stěžovatelka policejním orgánem poučena o tom, že se má toliko vyjádřit k tomu, zda někdy od manželů H. obdržela pervitin, nemusí sdělovat, jak s ním pak dále naložila. Pokud by jí byly kladeny otázky v tomto smyslu, tak teprve tehdy může svou výpověď odepřít. K této výzvě policejního orgánu stěžovatelka uvedla, že ve své vlastní věci je stíhána pro údajnou distribuci drog. Druhou stranou distribuce je logicky to, že drogy, pakliže by je měla někde distribuovat, také musela nejprve někde nakoupit. Tímto směrem je svědecká výpověď vedena, a tudíž stěžovatelka odmítla na tyto otázky odpovědět. Stěžovatelka zdůraznila, že touto výpovědí by si zhoršila své postavení.

6. Policejní orgán uložil stěžovatelce napadeným usnesením dne 4. 3. 2020 pořádkovou pokutu podle § 66 odst. 1 trestního řádu ve výši 10 000 Kč. Uložení pořádkové pokuty je odůvodněno tím, že stěžovatelka odmítla vypovídat v procesním postavení svědka, přestože podle § 100 trestního řádu nebyla oprávněna výpověď odepřít. Policejní orgán v odůvodnění napadeného usnesení uvádí, že právo odepřít výpověď není absolutní, a nevztahuje se tedy k výpovědi jako celku [s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 4. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 149/97 (N 150/9 SbNU 319)]. Svědek může ve své výpovědi pominout to, co považuje za nebezpečné pro sebe, a teprve při kladení doplňujících otázek může odmítnout na tyto odpovídat. Byla-li stěžovatelka vyzvána, aby se toliko vyjádřila, zda koupila či dostala od manželů H. pervitin, mohla se k tomu vyjádřit i bez toho, aby uvedla, jak s pervitinem dále naložila. Stěžovatelka si tedy touto výpovědí nemohla způsobit trestní stíhání, navíc za situace, kdy už proti ní trestní stíhání zahájeno bylo. Policejní orgán konstatoval, že nerozumí tomu, jak by výpověď stěžovatelky v této trestní věci mohla být využita v její vlastní trestní věci. Stran výše pokuty policejní orgán uvedl, že stěžovatelka je sice nezaměstnaná, nicméně bydlí u své matky, kde možná ani neplatí nájem, vlastní osobní vozidlo a nechává se zastupovat právním zástupcem, přičemž ani neuplatňuje nárok na bezplatnou obhajobu. Je tedy jistě v jejích možnostech uhradit pořádkovou pokutu uloženou spíše při spodní hranici, když maximálně lze uložit pořádkovou pokutu až ve výši 50 000 Kč.

7. Stěžovatelka napadla usnesení policejního orgánu stížností, jež byla napadeným usnesením okresního soudu jako nedůvodná podle § 146a odst. 2 a § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítnuta. Okresní soud přejal argumentaci uvedenou v usnesení policejního orgánu, přičemž zdůraznil, že stěžovatelka výpověď odmítla jako celek (s odkazem na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 149/97).

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka rekapituluje, že proti ní samotné je vedeno trestní stíhání pro přečin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1 trestního zákoníku, kdy jí je kladeno za vinu to, že měla drogu získanou od manželů H. dále distribuovat. Po stěžovatelce tedy nelze spravedlivě požadovat, aby se přiznala k nákupu drogy, jejíž další distribuce jí je v jejím vlastním trestním řízení kladena za vinu. V rámci své vlastní obhajoby stěžovatelka spoléhá na to, že nebude-li jí prokázáno to, že drogu skutečně koupila, nelze jí prokázat ani další distribuci drogy.

9. Stěžovatelka cituje nález ze dne 24. 1. 2013 sp. zn. III. ÚS 3162/12 (N 18/68 SbNU 243), z něhož vyplývá, že v případě práva odepřít výpověď jde zcela o subjektivní právo svědka, kdy svědek sám váží a rozhoduje, zda svého ústavně zaručeného práva využije či nikoliv. Potenciálně ohrožený svědek nemůže být ke své výpovědi žádným způsobem nucen.

Vůči stěžovatelce však tento přístup uplatněn nebyl, ačkoliv plně specifikovala, proč odmítá vypovídat. Takový postup je hrubým porušením zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*.

10. Jde-li o trestní věc stěžovatelky, pakliže by uvedla, že nákup drogy provedla např. ve větším množství nebo že jej provedla v jiném období (než je jí nyní kladeno za vinu), svou vlastní pozici by si jistě zhoršila, např. naplněním kvalifikované podstaty trestného činu. Takový postup je nutno důrazně odmítnout.

11. Stěžovatelka taktéž zdůrazňuje, že čekání vždy na konkrétní otázku policejního orgánu lze považovat za tzv. šavlový tanec, neboť to klade na svědka velmi vysoké nároky, kdy tento musí okamžitě vyhodnocovat, co může zodpovědět, resp. jak přesně může odpovídat, aniž by ho tyto odpovědi ohrozily v jeho vlastní trestní věci. Takové nároky není možno na stěžovatelku, která je osobou toliko se základním vzděláním, klást, a to zejména s ohledem na její nedávnou drogovou závislost, která ji poznamenala mimo jiné i intelektuálně. Představa, že taková osoba bude schopna detailně a okamžitě vyhodnotit, jak správně odpovídat na jednotlivé otázky, je zcela iluzorní. Z tohoto důvodu tedy nemůže obstát argumentace orgánů činných v trestním řízení, kdy je stěžovatelce zejména vytýkáno, že odmítla výpověď jako celek.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

12. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejšímu účastníkovi.

13. Okresní soud ve svém vyjádření plně odkázal na obsah svého napadeného rozhodnutí.

14. Policejní orgán ve svém vyjádření nejprve podrobně zrekapituloval stav řízení a následně uvedl, že právo na odepření výpovědi pro nebezpečí trestního stíhání není absolutní a nevztahuje se k výpovědi jako celku, přičemž zdůraznil, že jde o právní závěr uvedený v nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 149/97. V době podání svědecké výpovědi již byla stěžovatelka trestně stíhána a policejnímu orgánu není znám postup, jakým by bylo možno procesně použít její svědeckou výpověď v její vlastní trestní věci. Účastník uvádí, že za lichou lze považovat argumentaci stěžovatelky, že není-li prokázáno získání drogy, stěží lze prokázat její další prodej. Naopak v praxi je tato situace, kdy není známo, jak si pachatel drogu obstaral, běžná. K odsouzení dochází na základě výpovědí uživatelů těchto drog. Účastník zdůrazňuje, že stěžovatelka v době výslechu již byla ve své vlastní věci obviněnou, nemohla si tedy logicky svou výpovědí v jiné věci zapříčinit trestní stíhání. Policejní orgán tedy považuje uložení pořádkové pokuty za důvodné, naopak ústavní stížnost považuje za nedůvodnou.

15. Okresní státní zastupitelství v Písku uvádí, že se ztotožňuje s argumentací policejního orgánu uvedenou v napadeném usnesení, především s odkazem na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 149/97. Vedlejší účastník zdůraznil nemožnost použít stěžovatelčinu výpověď coby svědka v řízení, kde je v procesním postavení obviněné. Ústavní stížnost proto považuje za nedůvodnou.

16. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat stěžovatelce uvedená vyjádření k replice, neboť shledal ústavní stížnost důvodnou.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která se účastnila řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelkou v ústavní stížnosti uplatněných námitek a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

19. Podle čl. 37 odst. 1 Listiny může každý odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. Právo odepřít výpověď, pokud by vypovídající vystavil sebe nebo osobu blízkou nebezpečí trestního postihu (ať již soudního, nebo správního), tj. právo neudávat sám sebe nebo osobu blízkou, je významným znakem právního státu. Ústavní soud judikuje, že právo svědka na odepření výpovědi pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo osob blízkých je důsledkem ústavní ochrany proti sebeobviňování, která má hluboký historický základ (zákaz *nemo tenetur se ipsum accusare*). Jde o zcela subjektivní, ústavně zaručené právo svědka, který v uvažovaných případech, po poučení poskytnutém mu orgánem veřejné moci, sám váží a rozhoduje, zda svého práva odepřít výpověď využije či nikoli, a to téměř výlučně podle okolností (důvodů), jak je sám cítí a vnímá; v tomto smyslu nemůže a nesmí být potenciálně ohrožený svědek ve svém rozhodování omezován či dokonce ke svědecké výpovědi nucen [srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 89/04 ze dne 2. 2. 2006 (N 32/40 SbNU 265), sp. zn. II. ÚS 642/04 ze dne 8. 3. 2006 (N 51/40 SbNU 497) a sp. zn. III. ÚS 3162/12]. Právu svědka odepřít výpověď, vycházejícímu z ústavní ochrany proti sebeobviňování, je nutno v právním státě dát přednost před účelem toho kterého řízení (§ 1 odst. 1 a 2 trestního řádu), a to i tehdy, jestliže by v tom kterém případě mohlo vést k důkazní nouzi (nález sp. zn. III. ÚS 149/97).

20. Účastníci řízení opakovaně, jak v napadených rozhodnutích, tak i ve svých vyjádřeních k ústavní stížnosti, poukazovali na nález sp. zn. III. ÚS 149/97 (jako na jediný judikaturní podklad), jehož jednu pasáž citovali. Tato pasáž uvádí: „… ústavně chráněné právo svědka na odepření výpovědi pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo osob v zákoně vyjmenovaných není (na rozdíl od důvodů spočívajících v příbuzenském či obdobném vztahu) absolutní v tom smyslu, že právo odepřít výpověď by se mělo vztahovat k výpovědi jako celku (svědkovo právo odepřít výpověď *a contrario* oprávnění odepřít vypovídat). Jestliže zákon vyžaduje, aby na počátku výslechu byla dána svědkovi možnost, aby spontánně a souvisle vylíčil, co o věci ví, je mu tím současně umožněno, aby ve své výpovědi pominul to, co (ze zákonem stanoveného důvodu) pokládá pro sebe (pro zákonem vyjmenované osoby) za nebezpečné; teprve tehdy, jsou-li mu kladeny upřesňující či doplňující otázky, přísluší mu oprávnění odpověď na ně odmítnout; jakými okolnostmi odepření odpovědi svědek zdůvodní, záleží přirozeně zcela na něm samotném, z hlediska soudu půjde však (s ohledem na následné rozhodnutí) vždy o kvalitu informací, kterých se mu od svědka dostane.“

21. Výše uvedená pasáž nálezu sp. zn. III. ÚS 149/97 je však vytržena z kontextu a její izolované uplatnění neodpovídá nosným důvodům nálezu, jímž byla zrušena usnesení obecných soudů, které zasáhly do ústavně zaručeného práva stěžovatele podle čl. 37 odst. 1 Listiny, neboť mu neoprávněně uložily pořádkovou pokutu, když podle § 100 odst. 2 trestního řádu odmítl poskytnout svědeckou výpověď s tím, že by si na jejím základě mohl přivodit trestní stíhání (konkrétně pro trestný čin šíření toxikománie podle § 188a trestního zákona). Ústavní soud tedy v uvedené věci stěžovateli, svědkovi odpírajícímu paušálně poskytnout výpověď, vyhověl. Ústavní soud sice v nálezu sp. zn. III. ÚS 149/97 konstatoval, že právo odepřít výpověď v obecné rovině nelze chápat jako absolutní v tom smyslu, že by obecně bylo možno odepřít svědeckou výpověď *en bloc* bez toho, aby svědek alespoň formou monologu vypověděl, co o věci ví, přičemž by se touto formou výpovědi mohl vyhnout tomu, co by podle jeho názoru mohlo jemu samému přivodit trestní stíhání. Ve zmiňovaném nálezu však současně dodává, že kritéria důvodnosti odepření výpovědi jsou výrazně flexibilní a v rozhodovací praxi se mohou vzájemně významně lišit, takže je dostatečně vyčerpávajícím způsobem nelze vtěsnat do obecného pravidla, a že jde především o zcela subjektivní, ústavně

zaručené právo svědka, který v uvažovaných případech, po poučení poskytnutém mu orgánem veřejné moci, sám váží a rozhoduje, zda svého práva odepřít vypovídat využije či nikoli, a to téměř výlučně podle okolností (důvodů), jak je sám cítí a vnímá. Z obsahu nálezu a především z jeho kasačního výroku je tak zjevné, že text, který účastníci řízení citují, netvoří *ratio decidendi* předmětného nálezu, nýbrž jde toliko o obecnou pasáž, která ovšem nikterak nezpochybňuje nosné důvody upínající se ke kasačnímu výroku tohoto nálezu. Z uvedeného nálezu naopak vyplývá, že právo odepřít výpověď je nutno posuzovat samostatně u každého konkrétního případu a čl. 37 odst. 1 Listiny je nutno klást na vyšší úroveň než je dosažení samotného cíle trestního řízení.

22. Ústavní soud si je vědom procesních obtíží spojených s dokazováním drogové trestné činnosti, avšak složitou důkazní situaci nelze překlenout na základě pořádkových pokut ukládaných v rozporu s čl. 37 odst. 1 Listiny. Ústavní soud tedy nikterak nerozporuje nosné důvody nálezu sp. zn. III. ÚS 149/97, naopak na ně v nyní posuzované věci navazuje. Zejména je nutno vycházet z konkrétních skutkových okolností případu stěžovatelky, které byly natolik specifické, že je možno jí přisvědčit v argumentaci, že právo odepřít vypovídat podle § 100 odst. 2 trestního řádu jí skutečně svědčilo, a to *de facto* v jeho absolutní podobě, tj. že byla oprávněna zcela odmítnout vypovědět, co o věci ví. V kontextu posuzované věci je třeba zdůraznit skutečnost, že trestná činnost stěžovatelky, pro niž byla ve své vlastní trestní věci vyšetřována (v době, kdy měla podat svědeckou výpověď ve věci manželů H., byla již sama pro tutéž trestnou činnost stíhána) velmi úzce souvisela s trestnou činností manželů H., proti nimž měla její svědecká výpověď směřovat. Manželé H. měli distribuovat pervitin, mimo jiné i stěžovatelce, která byla sama na této droze závislá (stěžovatelka tuto skutečnost uvedla při podání vysvětlení před zahájením trestního stíhání manželů H., a tudíž obsah tohoto protokolu není bez souhlasu stran procesně použitelný). Proti stěžovatelce samotné bylo následně po podání vysvětlení ve věci manželů H. zahájeno trestní stíhání pro tutéž trestnou činnost, jak vyplývá z protokolu o zahájení trestního stíhání proti stěžovatelce ze dne 16. 12. 2019. Na základě těchto souvislostí se stěžovatelka obávala trestněprávních důsledků, které by s sebou její svědecká výpověď mohla přinést. Stěžovatelka ve své svědecké výpovědi toliko uvedla, že manžele H. zná. To byla z jejího subjektivního pohledu jediná informace, kterou mohla poskytnout. Tato okolnost subjektivního vnímání je součástí kontextu celé věci, když je zřejmé, že nešlo o zcela zjevně bezdůvodné odepření vypovídat.

23. Stěžovatelka argumentuje, že když odepřela vypovídat, vycházela z předpokladu, že nebude-li jí prokázáno to, že drogu skutečně koupila, nelze jí prokázat ani další distribuci drogy. Účastníci řízení tomuto tvrzení stěžovatelky odporují, když uvádějí, že pro rozkrývání trestného činu podle § 283 trestního zákoníku není vůbec podstatné, jak daná osoba drogu získala, neboť důležité je prokázat samotnou distribuci. K tomu je nutno připomenout, že orgány činné v trestním řízení nejsou oprávněny jakkoliv hodnotit strategii obhajoby, *nota bene* v jiném trestním řízení. Pociťovala-li subjektivně stěžovatelka, že by jí uvedení dalších skutečností v její svědecké výpovědi mohlo uškodit, a zároveň v daném případě objektivně nešlo o bezdůvodné odepření vypovídat, je důvod, který stěžovatelka uvedla, legitimní a dostatečný pro naplnění jejího práva podle § 100 odst. 2 trestního řádu, jak je zmíněno a zdůrazněno již v nálezu sp. zn. III. ÚS 149/97.

24. Účastníci řízení dále argumentovali tím, že stěžovatelka si fakticky žádné trestní stíhání svou výpovědí přivodit nemohla, neboť již v okamžiku, kdy svědeckou výpověď měla podat, trestně stíhána byla. Tuto argumentaci je však nutno důrazně odmítnout. Stěžovatelka by svou svědeckou výpovědí své stávající trestní obvinění především utvrzovala, což je v rozporu s čl. 37 odst. 1 Listiny. Nadto lze za konkrétních okolností posuzované věci uvést, že za nebezpečí způsobení si trestního stíhání ve smyslu čl. 37 odst. 1 Listiny lze považovat i zhoršení svého postavení například v důsledku rozšíření trestního stíhání pro další skutky anebo v důsledku naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu, která obviněného

ohrožuje vyšší trestní sazbou (viz např. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání, Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1475).

25. Pokud jde o další argument účastníků řízení týkající se procesní nemožnosti použít výpověď stěžovatelky jako svědka v její vlastní trestní věci, kde je obviněnou, lze uzavřít, že tento argument je v přímém rozporu se smyslem ústavně zakotveného práva neobviňovat sám sebe, zakotveného v čl. 37 odst. 1 Listiny. Pokud by Ústavní soud aproboval tuto argumentaci orgánů činných v trestním řízení, fakticky by zcela vyprázdnil obsah čl. 37 odst. 1 Listiny ve vztahu ke svědkům, jimž právo neobviňovat sám sebe náleží, neboť svědecká výpověď svědka v jednom řízení není použitelná proti tomuto svědkovi v jeho vlastním trestním řízení, kde vystupuje v procesním postavení obviněného. V takovém případě by totiž nebylo *de facto* nikdy možné zahájit trestní řízení na základě okolností, které vyplynuly ze svědecké výpovědi v konkrétní věci proti osobě, která takové svědectví podala. Orgánům činným v trestním řízení je však jistě zcela zřejmé, že inkriminující okolnosti, jež vyplynou ze svědecké výpovědi, lze následně prokazovat různými důkazními prostředky v jiném trestním řízení.

26. Na základě výše uvedeného dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými usneseními došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky neobviňovat sám sebe podle čl. 37 odst. 1 Listiny, pročež ústavní stížnosti mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 82
Poskytování lékařské péče ve výkonu trestu odnětí svobody ve světle práva na soudní ochranu
(sp. zn. II. ÚS 3063/20 ze dne 20. dubna 2021)

Pokud odsouzený v objektivně špatném zdravotním stavu před obecnými soudy uplatní na základě zcela konkrétní minulé skutečnosti svědčící o porušení léčebného režimu, které samo o sobě mohlo vést k rapidnímu zhoršení jeho zdravotního stavu, námitku, která je potenciálně způsobilá vyvrátit závěr, že ve výkonu trestu je mu zajištěna dostatečná lékařská péče, a obecné soudy se s touto námitku nevypořádají, nezaměří dokazování na relevantní skutečnosti, zejména na to, zda hrozí opakování porušení léčebného režimu a jeho následky, a toliko odkáží na závěr lékařské zprávy vězeňského lékařského střediska, která se sama touto námitkou rovněž nezabývá, poruší tím stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudce Davida Uhlíře a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele R. L., t. č. ve výkonu trestu ve Věznici Karviná, zastoupeného JUDr. Mario Hanákem, advokátem, se sídlem Matiční 730/3, Moravská Ostrava, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 8. 2020 č. j. 30 Nt 1317/2020--24 a usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 9. 2020 č. j. 5 To 64/2020-33, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 8. 2020 č. j. 30 Nt 1317/2020--24 a usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 9. 2020 č. j. 5 To 64/2020-33 bylo porušeno stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 29. 10. 2020 a doplněnou samostatným podáním ze dne 26. 11. 2020, která splňuje procesní náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení výše specifikovaných usnesení Krajského soudu v Ostravě (dále jen „soud prvého stupně“) a Vrchního soudu v Olomouci (dále jen „stížnostní soud“), a to s odůvodněním, že jimi dle stěžovatelova tvrzení byla porušena jeho

ústavně zaručená základní lidská práva dle čl. 6 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 36 Listiny.

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

2. Stěžovatel se v době podání ústavní stížnosti nacházel ve výkonu trestu odnětí svobody v délce deseti let, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou. Tento trest mu byl uložen rozsudkem soudu prvého stupně ze dne 22. 10. 2019 č. j. 50 T 2/2019-3871, ve spojení s rozsudkem stížnostního soudu ze dne 11. 3. 2020 sp. zn. 5 To 7/2020, a to pro spáchání trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. c), odst. 4 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3. Stěžovatel dne 22. 6. 2020 požádal o přerušení výkonu tohoto trestu ze zdravotních důvodů. Soud prvého stupně jeho žádost zamítl dle § 325 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, *a contrario*. Stěžovatel podal proti napadenému usnesení soudu prvého stupně stížnost, již stížnostní soud dle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu napadeným usnesením zamítl.

III. Argumentace stěžovatele a ostatních účastníků řízení

4. Stěžovatel s napadenými rozhodnutími obecných soudů nesouhlasí, neboť dle jeho názoru jsou v jeho případě podmínky pro přerušení výkonu trestu ze zdravotních důvodů dle § 325 odst. 1 trestního řádu. Stěžovatel se v roce 2015 podrobil transplantaci jater a je odkázán na imunosupresivní léčbu s neustálým lékařským dohledem, pravidelnými odběry vzorků a vyšetřením ve specializovaném pracovišti Institutu klinické a experimentální medicíny (dále jen „IKEM“). Kromě toho stěžovatel trpí dalšími onemocněními a zdravotními komplikacemi, jako je bronchitida, onemocnění sleziny, zelený zákal či lymfedém bérce. V podmínkách výkonu trestu není dle jeho názoru pro něj zajištěna dostatečná lékařská péče, na niž má dle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, nárok. Již ve vazbě se stěžovatel nakazil hepatitidou typu B a po jistou dobu mu nebyly podávány léky, což mohlo vést k fatálním následkům. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že se toto opomenutí i po rozhodnutí soudu opakovalo. Pro nezajištění eskorty se rovněž nemohl dostavit na termín kontroly ve specializovaném zařízení (IKEM).

5. Dle stěžovatele tak ve výkonu trestu nejsou dostatečně zajištěny podmínky pro náležitou odbornou péči, kterou ve svém zdravotním stavu potřebuje. Obecné soudy přesto jeho žádost o přerušení výkonu trestu zamítly. Obecné soudy dle jeho názoru vycházely toliko z lékařské zprávy zdravotního střediska Věznice Karviná a z hodnocení této věznice, což je nedostatečné. Stěžovatel navrhoval již v žádosti o přerušení výkonu trestu vyžádání odborného stanoviska Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky a nezávislý znalecký posudek z oboru zdravotnictví za účelem posouzení svého zdravotního stavu. Jelikož těmto návrhům nebylo vyhověno, nelze dle stěžovatele dokazování považovat za dostatečné a spolehlivé pro potřeby rozhodnutí o přerušení výkonu trestu dle § 325 odst. 1 trestního řádu. Stěžovatel rovněž poukazuje na současnou pandemii, která ještě zvyšuje riziko, že o jeho zdraví v podmínkách výkonu trestu nebude náležitě postaráno.

6. Stěžovatel v doplnění svého podání setrval na svých předchozích názorech a upozornil na několik dalších nových incidentů, které dle jeho názoru svědčí o tom, že v prostředí výkonu trestu nejsou zajištěny podmínky pro poskytování takové lékařské péče, kterou si vyžaduje jeho zdravotní stav.

7. Ústavní soud si vyžádal spisový materiál, z něhož ověřil průběh řízení před obecnými soudy tak, jak je rekapitulován výše, a vyjádření ostatních účastníků a vedlejších účastníků řízení.

8. Soud prvého stupně odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí a nad jeho rámec sdělil, že rozhodoval s oporou o odborné stanovisko Zdravotnického střediska č. 3

Zdravotnické služby Vězeňské služby (Oblastní lékařské komise Zdravotnické služby Vězeňské služby České republiky), z něhož vyplynulo, že stěžovatel je schopen výkonu trestu a že Vězeňská služba České republiky (dále jen „Vězeňská služba“) je schopna mu poskytovat potřebnou zdravotní péči, a to i případně ve spolupráci s mimovězeňskými zdravotnickými zařízeními. Dle názoru soudu prvého stupně se tak stěžovatel domáhá toliko dalšího věcného přezkumu. K tvrzení stěžovatele, že tomuto byla odepřena již v minulosti zdravotní péče, se soud prvého stupně vyjádřil tak, že je jeho právem na takovou skutečnost upozornit státního zástupce krajského státního zastupitelství vykonávajícího dozor nad příslušnou věznicí dle § 78 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o výkonu trestu“).

9. Stížnostní soud odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a vyjádřil přesvědčení, že při svém rozhodování z rámce ústavnosti nevybočil.

10. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci prostřednictvím vedoucího státního zástupce sdělilo, že práva vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužívá, postavení vedlejšího účastníka řízení si však ponechalo.

11. Pro úplnost Ústavní soud ještě uvádí, že k vyjádření vyzval i Krajské státní zastupitelství v Ostravě, avšak to se přípisem státního zástupce činného při něm postavení vedlejšího účastníka výslovně vzdalo.

12. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud stěžovateli vyhověl, nepovažoval za nutné ani vhodné zaslat mu vyjádření ostatních účastníků řízení k případné replice, neboť by tím v řízení o ústavní stížnosti toliko vznikly bezdůvodné průtahy.

IV. Posouzení Ústavním soudem

13. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

14. V nynější věci však Ústavní soud nemůže konstatovat, že by takový postup byl namístě, neboť ústavní stížnost shledal důvodnou.

15. Stěžovatel totiž mimo jiné poukazuje na to, že se obecné soudy při rozhodování o žádosti o přerušení výkonu trestu nezabývaly jeho tvrzením, že v současných podmínkách výkonu trestu odnětí svobody nemá zajištěnu potřebnou lékařskou péči, neboť již v důsledku opakovaného nepodání léků Vězeňskou službou a odložením kontroly v externím zdravotnickém zařízení byl vystaven riziku nezvratného závažného zhoršení svého zdravotního stavu, jež doložil vyjádřením expertního mimovězeňského pracoviště, které přímo v závěrech pro Vězeňskou službu apelovalo na důsledné dodržování předepsané medikace. Toto tvrzení se totiž přinejmenším *a priori* jeví jako velmi závažné a vyžadující reakci ze strany obecných soudů.

V. Obecná východiska

16. Trestní sankce, které se stěžovatel podrobuje, je jedním z četných nástrojů sociální kontroly. Trest v moderním trestním právu slouží jednak k uskutečnění spravedlivosti, ke znovunastolení práva a musí být zaměřen na konkrétní srozumitelné působení ve společnosti a plnit sociální účel.

17. Evropská vězeňská pravidla [Doporučení Rady Evropy Rec (2006)2, dále jen „Doporučení"], vycházející z evropské trestní politiky, zdůrazňují tři základní rysy výkonu trestu odnětí svobody. Pravidla zdůrazňují, že již samotné uvěznění, které je zbavením svobody, je trestem samo o sobě, proto by podmínky jeho výkonu neměly tento stav zhoršovat, s výjimkou případů, kdy je toho třeba za účelem udržení vnitřní disciplíny. Režim ve věznici má být zaměřen na reedukaci a resocializaci a má respektovat základní práva jednotlivce a po celou dobu zachovávat lidskou důstojnost. Pokud jde o poskytování zdravotní péče, Doporučení stanoví její podmínky v části třetí. V bodu 46.1 jsou stanoveny způsoby specializované lékařské péče pro případy, kdy potřebná péče není ve vězeňském zařízení dostupná.

18. Předpokladem resocializace odsouzených je normalizace vězeňského života, tzn. navození stavu, kdy ve věznicích panují kromě nezbytných omezení takové poměry, které jsou srovnatelné s poměry na svobodě. Požadavky kladené na odsouzené by měly odpovídat realitě ve společnosti, protože pobyt ve věznici by měl být prostorem pro nácvik sociálního chování a měl by vytvářet příznivé podmínky pro život odsouzeného po propuštění. Je tedy důležité, aby odsouzený byl ve výkonu trestu respektován jako subjekt práv, jež mu nebyla odsouzením odňata, aby byl nadále respektován jako člověk i jako občan, a to včetně odpovídající péče o jeho zdraví (Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo I. Obecná část. Praha: ASPI, 2007, s. 416).

19. Podle čl. 31 Listiny základních práv a svobod má každý právo na ochranu zdraví. Podle § 16 odst. 6 zákona o výkonu trestu má odsouzený právo na zdravotní služby v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu.

20. Jak vyplývá z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP"), neexistuje sice obecná povinnost propustit odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody ze zdravotních důvodů ani jeho umístění do mimovězeňského lékařského zařízení (srov. např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 26. 10. 2000 ve věci *Kudła proti Polsku*, stížnost č. 30210/96, bod 93), a to i v případě zvláště obtížně léčitelných nemocí (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 19. 2. 2015 ve věci *Helhal proti Francii*, stížnost č. 10401/12, bod 48), výjimečně může zdravotní stav odsouzeného takový postup vyžadovat (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 12. 7. 2007 ve věci *Testa proti Chorvatsku*, stížnost č. 20877/04, bod 45). V každém případě musí i ve výkonu trestu být zdraví odsouzeného adekvátním způsobem zajištěno (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 5. 4. 2005 ve věci *Nevmerzhitsky proti Ukrajině*, č. stížnosti 54825/00, bod 81), a to tak, aby lékařská péče o něj v zásadě byla na úrovni, kterou se obecně stát zavazuje poskytovat svým obyvatelům (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 1. 9. 2016 ve věci *Wenner proti Německu*, stížnost č. 62303/13, bod 55). Je-li odsouzenému stanoven určitý léčebný postup, musí příslušná věznice zajistit, že bude dodržován (srov. např. rozsudky ESLP ze dne 9. 9. 2010 ve věci *Xiros proti Řecku*, stížnost č. 1033/07, bod 75; ze dne 2. 5. 2017 ve věci *Golubar proti Chorvatsku*, stížnost č. 21951/15, bod 38). Poskytování lékařské péče nelze podmiňovat dodržováním vězeňského režimu daným odsouzeným (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 11. 3. 2004 ve věci *Iorgov proti Bulharsku*, stížnost č. 40653/98, bod 85) a v případě zhoršení zdravotního stavu je na orgánech veřejné moci, aby prokázaly, že zajistily včasné poskytnutí veškeré rozumně vynaložitelné dostupné lékařské péče, aby mu zabránily (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 21. 6. 2016 ve věci *G. proti Rusku*, stížnost č. 42526/07, bod 82).

21. Ani rozhodování soudu ve vykonávacím řízení dle hlavy dvacáté první trestního řádu se nevymyká garancím práva odsouzeného na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. I ono je ve smyslu § 12 odst. 10 trestního řádu součástí trestního řízení, a tak se i na ně obecně vztahuje zásada materiální pravdy vyjádřená v § 2 odst. 5 trestního řádu, zavazující všechny orgány činné v trestním řízení zjišťovat skutkový stav, o němž nejsou pochybnosti, v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí. Na rozhodnutí soudu ve vykonávacím řízení se pak rovněž vztahují ústavněprávní požadavky na odůvodnění soudních rozhodnutí, včetně vypořádání námitek či argumentů odsouzeného.

22. Ústavní soud přitom ustáleně rozhoduje, že v odůvodnění soudních rozhodnutí musí být zásadně každá námitka vznesená v řízení před soudy odůvodněna, a to v rozsahu odpovídajícím její relevanci [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1895/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 52/76 SbNU 717), nález sp. zn. I. ÚS 1589/07 ze dne 9. 4. 2008 (N 69/49 SbNU 45), nález sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431) či nález sp. zn. II. ÚS 3624/13 ze dne 19. 11. 2014 (N 212/75 SbNU 379)]. I dle judikatury ESLP může dojít k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nereagováním soudu na tvrzení, které si vyžaduje specifickou odpověď, neboť je pro výsledek řízení rozhodující (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 5. 2007 ve věci *Bochan proti Ukrajině*, č. stížnosti 7577/02, bod 84; či rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 2. 2007 ve věci *Boldea proti Rumunsku*, stížnost č. 19997/02, bod 30). Taková tvrzení vyžadují vždy explicitní a jasnou odpověď soudu (srov. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. 7. 2017 ve věci *Moreira Ferreira proti Portugalsku č. 2*, stížnost č. 19867/12, bod 84).

VI. Aplikace obecných východisek na nynější věc

23. Ústavní soud vzhledem k výše uvedenému konstatuje, že stěžovatelova námitka selhání Vězeňské služby při zajišťování péče o jeho zdraví, již stěžovatel relevantním způsobem v řízení před obecnými soudy vznesl, jimi nebyla vypořádána. Význam této námitky přitom neumožňoval obecným soudům toliko konkludentní vypořádání se s ní, neboť z lékařské zprávy IKEM, kterou stěžovatel obecným soudům předložil, vyplývá, že i jediné vysazení imunosupresivních léčiv může vést k odmítnutí jaterního štěpu a k nezvratnému poškození stěžovatelova zdraví a že pravidelné kontroly jsou u něj vzhledem k závažnému zdravotnímu stavu nutné. K této námitce se nevyjadřuje ani lékařská zpráva vězeňského zdravotního střediska a z odůvodnění napadených rozhodnutí obecných soudů nikterak nevyplývá, že by se touto námitkou blíže zabývaly a vypořádaly se s ní.

24. V této souvislosti se Ústavní soud nemůže bez dalšího ztotožnit ani s argumentem soudu prvého stupně, že stěžovatel má možnost se obrátit na státního zástupce dle § 78 zákona o výkonu trestu. Takový postup je z povahy věci možný jen *ex post* a stavěl by stěžovatele do situace, v níž by nejprve musel (znovu) strpět vynechání léku a riskovat, že u něj povede k nezvratnému poškození zdraví nebo opomenutí transportu do specializovaného zdravotnického zařízení. Takové riziko nelze na stěžovatele přenášet až v průběhu řízení před obecnými soudy, kdy tyto mu zjevně nevěnovaly pozornost, přestože i zpráva IKEM závažnost dopadů takového pochybení vězeňské služby objektivizuje.

25. Ústavní soud tak shrnuje, že stěžovatel v objektivně špatném zdravotním stavu před obecnými soudy uplatnil na základě zcela konkrétní minulé skutečnosti svědčící o porušení léčebného režimu, které samo o sobě mohlo vést k rapidnímu zhoršení jeho zdravotního stavu, námitku, která je potenciálně způsobilá vyvrátit závěr, že ve výkonu trestu je mu zajištěna dostatečná lékařská péče a dodržování léčebného režimu s cílem předejít rapidnímu zhoršení jeho zdravotního stavu.

26. Obecné soudy tuto námitku nevypořádaly, nezaměřily dokazování na relevantní skutečnosti, zejména na to, zda hrozí opakování porušení léčebného režimu, a pokud ano, jaké

následky by mohlo mít, a toliko odkázaly na závěr lékařské zprávy vězeňského lékařského střediska, která se sama touto námitkou rovněž nezabývá, čímž porušily stěžovatelovo právo na soudní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny. Nijak tím totiž neodstranily obavu z možného opakování porušení léčebného režimu a jeho následků. O tom ostatně svědčí i skutečnost, že v doplnění své ústavní stížnosti stěžovatel avizuje, že opětovně k nepodání léku došlo.

VII. Závěr

27. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 25 a 26 tohoto nálezu.

28. Úkolem obecných soudů nyní bude zjistit, zda je v současnosti vyloučeno opakování porušení léčebného režimu u stěžovatele, a pokud ne, zda následky takového porušení nevylučují závěr, že stěžovateli je zajištěna ve výkonu trestu natolik dostatečná zdravotní péče, že umožňuje pokračování ve výkonu trestu.

29. Ústavní soud tímto nálezem nikterak nepředesílá, jakým způsobem mají obecné soudy o stěžovatelově návrhu rozhodnout. Jejich povinností nyní bude zabývat se jeho tvrzením, že v důsledku pochybení Vězeňské služby již v minulosti došlo k porušení léčebného režimu nepodáním imunosupresiv, jakož i jeho tvrzením, že i jedno takové vynechání může vést k nezvratnému poškození jeho zdraví, a k prověření pravdivosti těchto tvrzení v případě potřeby i doplnit dokazování. Ústavní soud tak obecné soudy nezavazuje k tomu, aby stěžovatelovu návrhu vyhověly. Dospějí-li k závěru, že i za současných okolností výkonu trestu je další selhání v léčebném režimu stěžovatele vyloučeno, budou však povinny jej přesvědčivým způsobem odůvodnit a opřít jej o dostatečně důkazně podložená skutková zjištění.

30. Jelikož Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako důvodnou, dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, které ústavně zaručené základní právo stěžovatele bylo napadenými rozhodnutími porušeno a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí.

Č. 83
Svévolná aplikace § 75 odst. 1 soudního řádu správního Nejvyšším správním soudem
(sp. zn. III. ÚS 2193/19 ze dne 21. dubna 2021)

Odkáže-li Nejvyšší správní soud na § 75 odst. 1 soudního řádu správního s tím, že skutečný stav věci byl k datu rozhodování správních orgánů zjištěn dostatečně, přestože stěžovatelem navrhovaný – a krajským soudem rozhodujícím o správní žalobě opomenutý – důkaz osvědčoval skutkový stav, který existoval již v době vydání správního rozhodnutí, dopustí se tím svévolné aplikace § 75 odst. 1 soudního řádu správního, která vede ke zkrácení práv stěžovatele v důkazním řízení před správními soudy. Taková svévole je nepřípustným zásahem do práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Štěpána Andrejčenka, zastoupeného JUDr. Davidem Řezníčkem, LL.M. Ph.D., advokátem, sídlem Krajinská 281/44, České Budějovice, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 2. května 2019 č. j. 7 Ads 56/2019-33, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a České správy sociálního zabezpečení, sídlem Křížová 1292/25, Praha 5 – Smíchov, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 2. května 2019 č. j. 7 Ads 56/2019-33 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. května 2019 č. j. 7 Ads 56/2019-33 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 8. 7. 2019, stěžovatel navrhuje zrušení v záhlaví specifikovaného rozsudku Nejvyššího správního soudu z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 24, čl. 26 odst. 3, čl. 30 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

2. Vedlejší účastnice rozhodnutím ze dne 10. 1. 2017 č. j. X zamítla žádost stěžovatele o zvýšení starobního důchodu. Podle § 56 odst. 1 písm. b) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, se důchod zvýší nebo přizná, zjistí-li se, že byl důchod přiznán nebo je vyplácen v nižší částce, než v jaké náleží, nebo byl neprávem odepřen, anebo byl přiznán od pozdějšího data, než od jakého náleží. Uvedené podmínky pro zvýšení důchodu ale nebyly splněny. V osobním listě důchodového pojištění

bylo stěžovateli započteno celkem 43 let a 359 dnů pojištění. K době pojištění (zaměstnání) na Ukrajině v období od roku 1969 do roku 1995 však nemohlo být přihlédnuto podle Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o sociálním zabezpečení, vyhlášené pod č. 29/2003 Sb. m. s. (dále jen „smlouva o sociálním zabezpečení“). Podle šetření u Penzijního fondu Ukrajiny stěžovatel pobíral od 10. 6. 2002 do 31. 8. 2015 starobní důchod ze správy Penzijního fondu Ukrajiny, pročež nemohl být vyměřen plný český starobní důchod. Z evidence na Ukrajině byl stěžovatel vyřazen na základě vlastní žádosti k 1. 9. 2015. V platnosti tak zůstalo rozhodnutí vedlejší účastnice ze dne 1. 6. 2015 č. j. X, kterým byl stěžovateli přiznán dílčí starobní důchod ve výši 2 455 Kč měsíčně za dobu pojištění získanou v České republice.

3. Stěžovatel podal proti rozhodnutí vedlejší účastnice námitky. Uvedl, že je zde rozpor zásadního právního významu spočívající v tom, že nikdy na Ukrajině nepobíral starobní důchod, pouze od roku 2002 do roku 2011 pobíral penzijní výplatu pro postižení v důsledku havárie Černobylské jaderné elektrárny. V potvrzení Penzijního fondu Ukrajiny došlo ke směšování penzijní výplaty starobní a penzijní výplaty pro postižení v důsledku této havárie. Stěžovatel dále uvedl, že se pokusí jednat s ukrajinským nositelem pojištění v zájmu spolehlivého zjištění, zda a jaké nároky mu vyplývají z titulu důchodového pojištění na Ukrajině.

4. Námitky stěžovatele zamítla vedlejší účastnice rozhodnutím ze dne 26. 6. 2018 č. j. X. Uvedla, že stěžovatel získal 18 let a 119 dnů české doby pojištění a 25 let a 240 dnů ukrajinské doby pojištění. Stěžovatel splnil podmínku dosažení stanoveného důchodového věku i podmínku potřebné doby pojištění, pročež mu byl přiznán starobní důchod ve výši 2 455 Kč měsíčně, který je dále valorizován a vyplácen. Vedlejší účastnice v letech 2015 až 2017 kontaktovala ukrajinského nositele pojištění a žádala podrobné vysvětlení pobírané dávky na Ukrajině, protože stěžovatel tvrdil, že na Ukrajině nepobíral starobní důchod, ale pouze odškodnění za postižení v důsledku havárie na Černobylské jaderné elektrárně. Ukrajinský nositel pojištění zaslal vedlejší účastnici potvrzení ze dne 7. 10. 2016 vydané stěžovateli, že od 10. 6. 2002 do 31. 8. 2015 ze správy Penzijního fondu Ukrajiny pobíral stěžovatel starobní důchod v souladu se zákonem Ukrajiny o všeobecném povinném státním důchodovém pojištění. V potvrzení se uvádí, že stěžovateli byl starobní důchod na Ukrajině přiznán od 10. 6. 2002 a výplata byla pozastavena od 1. 9. 2015 na základě žádosti stěžovatele. Stejné skutečnosti potvrdil ukrajinský nositel pojištění dohodnutým formulářem UA/CZ 001 ze dne 7. 10. 2016. Vzhledem k jednoznačnému potvrzení ukrajinského nositele pojištění byla žádost stěžovatele o zvýšení starobního důchodu zamítnuta. Stěžovatel ve svých námitkách opakovaně uváděl, že starobní důchod na Ukrajině nepobíral, avšak bylo prokázáno, že starobní důchod od 10. 6. 2002 do 1. 9. 2015 pobíral, přičemž o zastavení výplaty ukrajinského starobního důchodu požádal s cílem dosáhnout na český starobní důchod v plné výši za získaných 43 let celkové doby pojištění. Podle čl. 39 odst. 4 smlouvy o sociálním zabezpečení budou doby pojištění získané podle právních předpisů smluvních stran jejich občany ke dni vstupu této smlouvy v platnost považovány za doby pojištění té smluvní strany, na jejímž území měl občan k uvedenému datu, nebo naposledy před tímto dnem, trvalý pobyt. Smlouva o sociálním zabezpečení vstoupila v platnost dnem 1. 4. 2003 a k tomuto datu měl stěžovatel trvalý pobyt na území České republiky. Smlouva o sociálním zabezpečení však obsahuje také čl. 40 odst. 2, který výslovně stanoví, že důchody přiznané před vstupem této smlouvy v platnost nebudou v případě přesídlení občanů z jedné smluvní strany do druhé smluvní strany přepočítávány a budou vypláceny smluvní stranou, která důchod přiznala. Stěžovateli byl přiznán starobní důchod na Ukrajině ode dne 10. 6. 2002, pročež se na něj aplikuje čl. 40 odst. 2 smlouvy o sociálním zabezpečení. V důsledku toho má být stěžovateli vyplácen starobní důchod přiznaný na Ukrajině z Ukrajiny a v České republice

je mu přiznán dílčí starobní důchod pouze za českou dobu pojištění. Pro rozhodnutí nebylo rozhodující, že stěžovateli bylo uděleno dne 27. 2. 2009 české státní občanství.

5. Krajský soud v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 7. 1. 2019 č. j. 58 Ad 18/2018-72 zamítl žalobu stěžovatele proti uvedenému rozhodnutí vedlejší účastnice. Krajský soud uvedl, že stěžovatel žalobu odůvodnil tak, že vedlejší účastnice vycházela z nesprávného překladu vyjádření zaslaného Penzijním fondem Ukrajiny. Na základě tohoto pochybení správní orgány nesprávně vyhodnotily, že stěžovatel byl poživatelem starobního důchodu na Ukrajině. Tak tomu ovšem není, neboť stěžovatel pobíral na Ukrajině toliko dávku určenou likvidátorům černobylské havárie. Za tímto účelem stěžovatel opatřil potvrzení od Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 15. 8. 2018, v němž se uvádí, že pobíral peněžní výplatu coby likvidátor havárie, nikoli starobní důchod. Starobní důchod ani stěžovatel od roku 2002 na Ukrajině pobírat nemohl, protože v té době ještě neměl na výplatu této dávky nárok. Krajský soud poté sám nechal vyhotovit tlumočnické překlady odpovědí Penzijního fondu Ukrajiny, které byly ve správním spise bez překladu. Konkrétně šlo o písemnosti ze dnů 19. 3. 2015, 7. 10. 2016, 21. 10. 2016, 26. 12. 2017 a 14. 2. 2018. Ze všech překladů uvedených písemností bylo zjištěno, že stěžovateli byl na Ukrajině vyplácen starobní důchod od 10. 6. 2002, přičemž z posledních dvou písemností bylo zjištěno, že šlo o starobní důchod se snížením penzijního věku v souladu se zákonem Ukrajiny o statusu a sociální ochraně občanů, kteří utrpěli v důsledku černobylské katastrofy. Z opakovaných sdělení Penzijního fondu Ukrajiny je zřejmé, že dávka, kterou stěžovatel na území Ukrajiny v období od 10. 6. 2002 do 31. 8. 2015 pobíral, představuje ukrajinský starobní důchod. I přes vadu správního řízení, představovanou nedostatečným zajištěním překladů uvedených písemností, rozhodnutí vedlejší účastnice obstojí, neboť krajský soud pochybení správních orgánů sám zhojil. Tvrzení stěžovatele, že šlo o dávku určenou obětem černobylské havárie, také není nesprávné, neboť krajský soud z překladu zákona Ukrajiny o statusu a sociální ochraně občanů, kteří utrpěli v důsledku černobylské katastrofy, zjistil, že u osob, které pracovaly nebo bydlely na územích radioaktivního zamoření, se snižuje důchodový věk pro poskytování starobních důchodů. Šlo tak o dávku určenou postiženým černobylskou havárií, nicméně současně šlo o dávku starobního důchodu, jejíž podmínky přiznání byly právě pro účastníky havárie modifikovány tak, že tyto osoby požívaly benefit v podobě sníženého důchodového věku. Krajský soud dospěl ke stejnému závěru jako Krajský soud v Ústí nad Labem ve skutkově obdobné věci projednávané pod sp. zn. 42 Ad 24/2011, že dávka, kterou stěžovatel na Ukrajině pobíral, je dávkou starobního důchodu poskytovanou za výhodnějších podmínek osobám dotčeným černobylskou havárií. Nejde o speciální dávku, která by smlouvě o sociálním zabezpečení nepodléhala. S ohledem na čl. 40 odst. 2 této smlouvy postupovaly správní orgány správně, když stěžovateli přiznaly pouze dílčí český starobní důchod.

6. Stěžovatel podal proti rozsudku krajského soudu kasační stížnost, která byla zamítnuta nyní napadeným rozsudkem Nejvyššího správního soudu. V kasační stížnosti stěžovatel namítl, že dávku, kterou pobíral na Ukrajině, nelze považovat za starobní důchod, ale za speciální dávku určenou pro likvidátory černobylské katastrofy, pročež se neuplatní čl. 40 odst. 2 smlouvy o sociálním zabezpečení. Nejvyšší správní soud se však ztotožnil se správními orgány a krajským soudem, jež si obstaraly dostatek podkladů pro závěr, že dávka poskytovaná stěžovateli na území Ukrajiny byla starobním důchodem, tj. dávkou podřaditelnou pod čl. 40 odst. 2 smlouvy o sociálním zabezpečení. Stěžovatel poukázal na potvrzení ze dne 15. 8. 2018, které však bylo vydáno až po vydání žalobou napadeného rozhodnutí (to bylo vydáno dne 26. 6. 2018), přičemž podle § 75 odst. 1 soudního řádu správního vychází správní soud při přezkoumání správního rozhodnutí ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu. Skutečný stav věci byl k datu rozhodování správních orgánů zjištěn dostatečně. Je sice pravda, že překlad některých listin nechal vyhotovit až krajský soud, avšak takový postup nemusí vyvolávat nutnost zrušení

rozhodnutí správního orgánu. Správní orgán tím vystavuje své rozhodnutí toliko riziku jeho zrušení v případě zjištění nesprávných skutkových závěrů opírajících se o cizojazyčnou listinu (srov. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 4. 2015 č. j. 9 As 12/2014-60), avšak k tomu v této věci nedošlo. Stěžovatel také vedlejší účastnici vytýkal, že mu prostřednictvím své úřednice nesprávně poradila, aby přestal pobírat důchod z Ukrajiny. Nejvyšší správní soud k tomu uvedl, že toto své tvrzení stěžovatel nijak nekonkretizoval ani nedoložil, neuvedl, jak by se toto tvrzení při prokázání jeho správnosti mohlo projevit v jeho případě, a nezmiňuje žádné ustanovení, které by umožňovalo na základě takového tvrzení důchod zvýšit. Řadou námitek stěžovatele se Nejvyšší správní soud nezabýval, neboť je stěžovatel uplatnil poprvé až v kasační stížnosti. Konkrétně šlo o námitky, že vedlejší účastnice ve svém rozhodnutí nijak nezohlednila náklady, které stěžovatel vynaložil na úřední překlad dokumentů, že je stěžovatel bez jakéhokoli dalšího příjmu a že vedlejší účastnice i krajský soud pochybily, neboť se nezabývaly významem slova „penze“, a bez dalšího učinily závěr o „starobním důchodu“. Předmětem soudního přezkumu byl výklad čl. 40 odst. 2 smlouvy o sociálním zabezpečení, který uvedené skutečnosti neumožňuje zohlednit. Nejvyšší správní soud se nemohl zabývat ani potvrzením Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 23. 1. 2019 předloženým stěžovatelem až v řízení o kasační stížnosti.

II. Argumentace stěžovatele

7. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že od počátku správního řízení tvrdí, že na Ukrajině nepobírá a nikdy nepobíral starobní důchod. Vyžádal si vyjádření Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 7. 10. 2016 a zjistil, že došlo k nesprávnému překladu z ukrajinského jazyka, neboť stěžovatel nepobíral starobní důchod, ale dávku ve výši asi 10 000 Kč ročně jako likvidátor havárie na Černobylské jaderné elektrárně. Stěžovatel se na doporučení pracovnice vedlejší účastnice nenávratně vzdal dávky pro postižené černobylskou havárií, avšak ani poté nebylo jeho žádosti o zvýšení starobního důchodu vyhověno. Stěžovatel se sám obrátil na Penzijní fond Ukrajiny s žádostí o upřesnění, zda pobíral či pobírá starobní důchod na Ukrajině. Ve sdělení ze dne 15. 8. 2018 Penzijní fond Ukrajiny uvedl, že stěžovatel od 10. 6. 2002 pobíral peněžní výplatu jako likvidátor černobylské katastrofy, nikoli starobní důchod. Podle stěžovatele nejde o dávku, kterou by bylo možné pokládat za starobní důchod, když navíc výše přiznané dávky zdaleka nepostačuje k hmotnému zajištění stěžovatele či jiné osoby. Jde o dávku, jejímž účelem je zlepšení zdraví a výživy. Vedlejší účastnice i soudy zcela ignorovaly veškeré důkazní prostředky předložené stěžovatelem, které uváděly na pravou míru to, jakého charakteru je dotčená dávka. Slovo „penze“ uvedené ve formuláři, který byl vedlejší účastnicí zaslán Penzijnímu fondu Ukrajiny, neznamená bez dalšího starobní důchod. Na tuto skutečnost stěžovatel upozorňoval, ale vedlejší účastnice ji nevzala v úvahu. Krajský soud i Nejvyšší správní soud ponechaly stranou sdělení Penzijního fondu Ukrajiny, která byla vydána stěžovateli a která na rozdíl od striktně daného obsahu formuláře pro komunikaci využívaného vedlejší účastnicí obsahovala vysvětlení charakteru dávky, kterou stěžovatel na Ukrajině pobíral.

8. Podle § 3 správního řádu má správní orgán postupovat tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Vedlejší účastnice však při rozhodování o žádosti stěžovatele postupovala v rozporu s touto zásadou, když ignorovala dokumenty stěžovatelem předkládané a navíc její pracovnice poskytla stěžovateli nesprávnou radu, aby si zrušil dávky pobírané na Ukrajině s tím, že poté bude jeho žádosti vyhověno. Vedlejší účastnice nerespektovala žádné důkazy, které stěžovatel předložil a které prokazovaly jeho tvrzení o charakteru dávky pobírané na Ukrajině. Tyto dokumenty byly na rozdíl od dokumentů obstaraných vedlejší účastnicí úředně přeloženy do českého jazyka. V řízení před správními orgány přitom úřední překlad dokumentů z ukrajinského jazyka do jazyka českého prováděn nebyl.

9. Soudy se v rámci soudního přezkumu zaměřily pouze na konstatování, že se podle zákona Ukrajiny o všeobecném povinném státním důchodovém pojištění snižuje důchodový věk mimo jiné u osob, které pracovaly nebo bydlely na území zamořeném radioaktivitou, aniž by však dále ověřily, zda stěžovatel splnil podmínky pro přiznání takového důchodu. Krajský soud ani Nejvyšší správní soud se nezmiňují o tom, jaký měl být u stěžovatele důchodový věk pro pobírání starobního důchodu z Ukrajiny. Soudy rezignovaly na zjišťování, jaký je systém sociálních dávek na Ukrajině, a ani nezjišťovaly, zda stěžovatel mohl pobírat jinou dávku než starobní důchod.

10. Napadeným rozhodnutím bylo zasaženo také do práva stěžovatele na hmotné zabezpečení, neboť Nejvyšší správní soud nezohlednil, že stěžovatel je plně odkázán na český starobní důchod, když žádné další příjmy nemá ani nedisponuje úsporami či majetkem, který by mohl zpeněžit. Stěžovateli jako občanu České republiky nebyl přiznán plný český starobní důchod pouze s odkazem na to, že na Ukrajině pobírá starobní důchod. O povaze této dávky jsou však pochybnosti. Dávka přiznaná stěžovateli na Ukrajině nemůže být s ohledem na její výši považována za starobní důchod, neboť není schopna splnit svůj cíl, kterým má být zabezpečení ve stáří. Nejvyšší správní soud nevzal v úvahu, že stěžovatel již několik let z Ukrajiny nepobíral žádné dávky, a to ani příspěvek pro likvidátory černobylské havárie, neboť nárok na tuto dávku stěžovateli s ohledem na to, že již není občanem Ukrajiny a nemá na území Ukrajiny pobyt, zanikl. Stěžovatel je tak odkázán na dílčí starobní důchod, který nedosahuje ani výše životního či existenčního minima. Pokud by Nejvyšší správní soud vzal v potaz důkazy předložené stěžovatelem, z nichž vyplývá, že je stěžovatel plně odkázán na starobní důchod v České republice, ale i to, že překlad formuláře byl nesprávný, nedošlo by k tak závažnému zásahu do práva stěžovatele na hmotné zabezpečení.

11. Napadeným rozhodnutím byl také porušen zákaz diskriminace, neboť pouze v důsledku toho, že byl stěžovatel občanem Ukrajiny a pobíral tam dávku pro likvidátory černobylské havárie, mu nebyl přiznán plný český starobní důchod.

III. Řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud si vyžádal správní spis vedený vedlejší účastnící a soudní spis vedený krajským soudem pod sp. zn. 58 Ad 18/2018. Současně vyzval Nejvyšší správní soud a vedlejší účastnici, aby se vyjádřily k ústavní stížnosti.

13. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření ze dne 9. 8. 2019 uvedl, že se ve svém rozsudku zabýval všemi kasačními námitkami, rozhodnými právními otázkami a jím vyslovené závěry jsou podložené logicky nerozpornou argumentací. Primárně tudíž odkazuje na odůvodnění napadeného rozsudku. Nejvyšší správní soud se zabýval charakterem dávky, kterou stěžovatel pobíral na Ukrajině, a dospěl k závěru, že si správní orgány i krajský soud obstaraly dostatek podkladů pro závěr, že dávka poskytovaná stěžovateli byla starobním důchodem. Zopakoval, že stěžovatelem zdůrazňované potvrzení ze dne 15. 8. 2018 bylo vydáno až po vydání žalobou napadeného rozhodnutí vedlejší účastnice, pročež nemohlo mít na obsah napadeného rozhodnutí vliv.

14. Vedlejší účastnice ve vyjádření ze dne 16. 8. 2019 zrekapitulovala průběh správního řízení, shrnula odůvodnění napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu a argumentaci stěžovatele obsaženou v ústavní stížnosti. Dále uvedla, že má za to, že ve věci nepochybila ani nerezignovala na zjištění skutečného stavu věci. Ukrajinského nositele pojištění se opakovaně dotazovala na druh dávky, kterou stěžovatel pobíral, a ve všech sděleních a formulářích, které jí byly ukrajinským nositelem pojištění zaslány, se uvádí, že stěžovateli byl od 10. 6. 2002 přiznán starobní důchod. Skutečnost, že šlo o starobní důchod, je uvedena i v potvrzení Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 31. 8. 2015, které předložil stěžovatel s překladem opatřeným tlumočnickou doložkou. Nelze tak souhlasit s argumentací stěžovatele ohledně různých výkladů slova „penze“, respektive pojmu „пенсія за віком“

(pensiya za vikom), neboť tento pojem vedlejší účastnice, tlumočnice stěžovatele, tlumočnice, která pořizovala překlad pro krajský soud, i ukrajinský nositel pojištění překládají shodně jako starobní důchod. Stejně je tento pojem přeložen v čl. 2 odst. 1 odrážky druhé a bodu 6 smlouvy o sociálním zabezpečení. Stěžovatel v rámci správního řízení nepředložil žádné potvrzení, z něhož by vyplývalo, že nepobíral „пенсія за віком“ (pensiya za vikom), ale specifickou dávku, která není považována ukrajinským nositelem pojištění za starobní důchod (dávku ve stáří). V potvrzení Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 27. 4. 2017, které vedlejší účastnici předložil stěžovatel, je pouze uvedeno, že stěžovatel není zapsán do evidence správy Penzijního fondu Ukrajiny a důchod nepobírá. Tím však není rozporován druh dříve přiznané dávky, pouze se uvádí, že stěžovatel důchod již nepobírá. Dále v potvrzení Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 1. 9. 2016 se uvádí, že stěžovatel pobíral privilegovanou „penzijní výplatu“, což ovšem nevylučuje, že šlo o starobní důchod. Teprve v potvrzení Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 15. 8. 2018 se má uvádět, že stěžovatel od 10. 6. 2002 pobíral peněžní výplatu jako likvidátor černobylské havárie, a nikoli starobní důchod. Toto potvrzení však vedlejší účastnice nemá k dispozici. Vedlejší účastnice je přesvědčena, že při vydání napadeného rozhodnutí o námitkách postupovala v souladu s právním i skutkovým stavem, který tu byl v době rozhodování správního orgánu. V průběhu správního řízení se opakovaně obracela na ukrajinského nositele pojištění s žádostí o objasnění, jaký druh dávky stěžovatel pobíral a zda se jedná o dávku uvedenou v čl. 2 smlouvy o sociálním zabezpečení, nicméně nebyly zjištěny žádné skutečnosti, které by nasvědčovaly tvrzení stěžovatele o specifickém druhu dávky odlišném od starobního důchodu. Z časových souvislostí vyplývá, že k potvrzení Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 15. 8. 2018 se vedlejší účastnice nemohla v rozhodnutí o námitkách vyjádřit, neboť to bylo vydáno dne 26. 6. 2018. Stěžovatel k ústavní stížnosti předložil „vysvětlení Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 19. 6. 2019“, které vedlejší účastnice obdržela dne 14. 8. 2019 od Ústavního soudu. Ani toto potvrzení však neznamená automatický nárok na zvýšení starobního důchodu stěžovatele, neboť vedlejší účastnice by na základě tohoto nově předloženého důkazu nejdříve požádala ukrajinského nositele pojištění, aby vysvětlil, z jakého důvodu v dříve zaslaných formulářích a potvrzeních uváděl, že stěžovateli byla od 10. 6. 2002 vyplácena „пенсія за віком“ (pensiya za vikom) za odpracované doby. Stejné územní pracoviště Penzijního fondu Ukrajiny, které vydalo potvrzení dne 31. 8. 2015, v němž uvedlo, že stěžovatel pobíral starobní důchod jako postižený v důsledku havárie jaderné elektrárny Černobyl za plně odpracovaná léta, nyní uvádí, že stěžovatel starobní důchod na Ukrajině nepobíral. Jde o novou skutečnost a vedlejší účastnice bude požadovat vysvětlení od příslušných pracovníků Penzijního fondu Ukrajiny. K námitce stěžovatele, že některé odpovědi Penzijního fondu Ukrajiny postrádají úřední překlad, vedlejší účastnice uvedla, že překlad části jednoho z formulářů byl pro účely správního řízení pořízen obchodní společností PRESTO – PŘEKLADATELSKÉ CENTRUM, s. r. o. V následných formulářích a potvrzeních se již datum přiznání důchodu a pojem „пенсія за віком“ (pensiya za vikom), který je předmětem sporu, pouze opakuje. I v překladu potvrzení Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 31. 8. 2015 opatřeném tlumočnickou doložkou Ing. Jany Jechové je sporný pojem překládán jako „starobní důchod“. O důchodovém nároku stěžovatele rozhodovalo dávkové oddělení specializované na důchodové nároky posuzované dle smlouvy o sociálním zabezpečení, jehož pracovníci se setkávají se základními pojmy v ukrajinském jazyce. Neměli tedy důvod pochybovat o tom, že by „пенсія за віком“ (pensiya za vikom) vyplácená stěžovateli nebyla s ohledem na shora uvedené starobním důchodem. Byť stěžovatel v ústavní stížnosti jako jednu ze stěžejních námitek uvádí chybný překlad slova „penze“, dle vedlejší účastnice byl pojem „пенсія за віком“ (pensiya za vikom) přeložen správně jako starobní důchod, na čemž se shodly jak tlumočnice, tak obecné soudy. Stěžovatel pomíjí, že vedlejší účastnice při svém rozhodování nevycházela z překladu izolovaného pojmu „пенсія“ (pensiya), ale z překladu slovního

spojení „пенсія за віком“ (pensiya za vikom). K námitce, že se stěžovatel vzdal dotčené dávky na Ukrajině na radu pracovnice vedlejší účastnice, se nelze vyjádřit, neboť v dávkovém spise se nenachází záznam z jednání, z něhož by bylo patrné, s jakou pracovnicí jednání vedl, jakou formou (osobně či telefonicky) a jaké informace stěžovatel této pracovnici poskytl.

15. Stěžovatel podáním ze dne 5. 9. 2019 reagoval na výše popsaná vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení a uvedl, že se neztotožňuje se stanoviskem Nejvyššího správního soudu. Pokud Nejvyšší správní soud uvádí, že stěžovateli měla být na Ukrajině vyplácena dávka i po vstupu smlouvy o sociálním zabezpečení v platnost, opak je pravdou. Tím, že se stěžovatel na radu pracovnice vedlejší účastnice vzdal této dávky, nemůže již o ni opětovně žádat, neboť již není občanem Ukrajiny ani na jejím území nemá bydliště. Vzhledem k těmto skutečnostem stěžovateli zanikl nárok na jakoukoli dávku z Ukrajiny. K tvrzení Nejvyššího správního soudu, že potvrzení předložené stěžovatelem až po vydání správního rozhodnutí nemůže mít vliv na obsah napadeného rozhodnutí, stěžovatel uvádí, že již v průběhu správního řízení a následně i v rámci soudního řízení správního předložil několik potvrzení, která uváděla věci na správnou míru. Vedlejší účastnice i krajský soud však tato potvrzení ignorovaly a lpěly na obsahu formuláře, který není způsobilý obsáhnout veškeré konkrétní případy. Stěžovatel se neztotožňuje s náhledem na překlad formulářů, ani soudní tlumočník nedokázal zohlednit jednotlivé nuance, dokáže to pouze rodilý mluvčí. Správní orgány pak také pominuly, že na to, aby jakákoli osoba mohla pobírat starobní důchod, musí kromě splnění podmínek pro jeho přiznání o něj také požádat. Starobní důchod není poskytován bez dalšího osobám, kterým na to vznikl nárok. Vedlejší účastnice ani správní soudy se však nezabývaly tím, zda stěžovatel splnil podmínky pro přiznání starobního důchodu na Ukrajině a zda o něj vůbec požádal.

16. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas osobou k tomu oprávněnou, splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Vlastní posouzení

18. Po seznámení se s napadenými rozhodnutími a vyžádaným spisovým materiálem Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

19. Podstatou celé věci bylo zodpovězení otázky, jaké povahy je dávka, kterou stěžovatel pobíral na Ukrajině před nabytím smlouvy o sociálním zabezpečení v platnost, a zda se tudíž uplatní čl. 40 odst. 2 smlouvy o sociálním zabezpečení či nikoli. Ze všech podkladů opatřených před vydáním rozhodnutí vedlejší účastnice ze dne 26. 6. 2018 č. j. X, proti kterému stěžovatel brojil správní žalobou, vyplývá, že dávka byla starobním důchodem. Tuto skutečnost potvrdil ukrajinský nositel pojištění opakovaně, a to i v těch písemnostech, které předložil samotný stěžovatel. Ve všech těchto písemnostech, které měla vedlejší účastnice k dispozici před vydáním nyní dotčeného správního rozhodnutí, se hovoří o starobním důchodu. Nelze tak přisvědčit námitkám stěžovatele, že již v průběhu správního řízení předložil dokumenty, které prokazovaly, že na Ukrajině starobní důchod nepobíral.

20. Stejně tak se nelze ztotožnit s námitkou stěžovatele, že správní orgán či případně správní soudy v písemnostech obdržených v průběhu správního řízení nesprávně vyložily slovo „penze“, neboť je v těchto písemnostech užíván pojem „пенсія за віком“ (pensiya za

vikom), který jako „starobní důchod“ přeložila i soudní tlumočnice, jejíž překlad správnímu orgánu předložil sám stěžovatel. Izolovaný pojem „пенсія“ (pensiya) uvedl ukrajinský nositel pojištění až ve formuláři ze dne 23. 1. 2019, tedy po vydání dotčeného správního rozhodnutí vedlejší účastnice o námitkách.

21. Nelze však rozporovat právě tuto skutečnost, že po vydání rozhodnutí vedlejší účastnice o námitkách stěžovatele (tj. po 26. 6. 2018) došlo ve věci k posunu a ukrajinský nositel pojištění změnil své dosavadní stanovisko, které předtím ve svých vyjádřeních adresovaných vedlejší účastnici či stěžovateli několikrát zopakoval. Stěžovatel totiž krajskému soudu jako přílohu správní žaloby předložil potvrzení Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 15. 8. 2018, v němž se výslovně uvádí, že stěžovatel na Ukrajině nepobíral starobní důchod.

22. Otázka, jaké povahy je dávka, kterou stěžovatel na Ukrajině pobíral, a zda spadá pod typy dávek vyjmenované v čl. 2 odst. 1 smlouvy o sociálním zabezpečení, je přitom otázkou skutkovou. To vyplývá jednak ze znění samotné smlouvy o sociálním zabezpečení, jejíž čl. 2 odst. 1 říká, že se vztahuje na poskytování dále vyjmenovaných dávek „podle právních předpisů Ukrajiny“, přičemž posouzení právních předpisů cizího státu musí být předmětem dokazování a nespadá pod výjimku stanovenou § 121 občanského soudního řádu. Dále tento výklad již v minulosti zaujal v obdobné věci Nejvyšší správní soud, konkrétně v rozsudku ze dne 31. 5. 2011 č. j. 4 Ads 131/2011-79, v němž Krajskému soudu v Ústí nad Labem uložil provést dokazování do českého jazyka přeloženým zákonem Ukrajiny o statusu a sociální ochraně občanů, kteří utrpěli v důsledku černobylské katastrofy, a dále doplnil, že v případě přetrvávajících pochybností o charakteru dávky je možné si vyžádat od příslušného úřadu sociálního zabezpečení Ukrajiny výklad, za jakou dávku ukrajinské právo toto plnění považuje. Uvedený závěr, že jde o otázku skutkovou, podporují i rozhodnutí vydaná v nyní posuzované věci, neboť i zde bylo k povaze dávky, kterou stěžovatel na Ukrajině pobíral, prováděno podrobné dokazování (jak stran právní úpravy Ukrajiny, tak bylo využito právě vyjádření ukrajinského nositele pojištění).

23. Vzhledem k tomu, že jde o otázku skutkovou, potvrzení ukrajinského nositele pojištění ze dne 15. 8. 2018, které stěžovatel předložil spolu se správní žalobou krajskému soudu, je potvrzením o skutkovém stavu, konkrétně o skutkovém stavu, který z logiky věci existoval již v době vydání rozhodnutí správního orgánu. V takovém případě se ovšem neuplatní časové omezení pro soudní přezkum správního rozhodnutí vyplývající z § 75 odst. 1 soudního řádu správního mířícího na skutkové „novoty“. Naopak soud není omezen v dotčené skutkové otázce tím, co nalezl správní orgán, a to ani co do rozsahu provedených důkazů, jejich obsahu a hodnocení (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 3. 2007 č. j. 1 As 32/2006-99). Uplatní se zde tudíž standardní pravidla dokazování podle § 77 soudního řádu správního.

24. Avšak posun ve skutkových zjištěních vztahujících se k charakteru stěžovatelem pobírané dávky vyplývající z potvrzení ze dne 15. 8. 2018 krajský soud ve svém rozsudku nijak nereflektoval, přestože na uvedené potvrzení stěžovatel poukazoval ve správní žalobě a připojil je k ní. V rozsudku krajský soud toliko zahrnul zmínku o potvrzení ze dne 15. 8. 2018 do narace svého rozhodnutí, kde rekapituloval námitky stěžovatele a písemnosti jím předložené. Dotčené potvrzení dále v rozsudku vůbec nezmiňuje, z čehož lze usoudit, že je nezahrnul do svého hodnocení.

25. Ústavní soud již mnohokrát ve své judikatuře vymezil zobecňující podmínky, za jejichž splnění má nesprávná realizace důkazního řízení za následek porušení základních práv a svobod ve smyslu dotčení postulátů spravedlivého procesu. Jedním z těchto případů je existence opomenutých důkazů [srov. např. nález ze dne 18. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 177/04 (N 172/35 SbNU 315); všechna zde uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. O opomenuté důkazy se přitom jedná, pokud bylo účastníky řízení

navrženo provedení konkrétního důkazu, přičemž návrh na toto provedení byl soudem bez věcně adekvátního odůvodnění zamítnut, eventuálně zcela opomenut, a dále se jedná o situace, kdy v řízení provedené důkazy nebyly v odůvodnění meritorního rozhodnutí zohledněny, tj. soud je neučinil předmětem svých úvah a hodnocení, ačkoliv byly řádně provedeny [srov. nález ze dne 3. 11. 1994 sp. zn. III. ÚS 150/93 (N 49/2 SbNU 87), nález ze dne 18. 4. 2001 sp. zn. I. ÚS 549/2000 (N 63/22 SbNU 65), nález ze dne 20. 2. 2004 sp. zn. IV. ÚS 219/03 (N 25/32 SbNU 225), nález ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565), nález ze dne 1. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1738/16 (N 38/84 SbNU 439) a další].

26. K takovému pochybení při rozhodování krajského soudu stran opomenutí potvrzení ukrajinského nositele pojištění ze dne 15. 8. 2018 zjevně došlo.

27. V judikatuře správních soudů jsou opomenuté důkazy považovány za pochybení, které „téměř vždy založí nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, ale současně též jeho protiústavnost“ [čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; k tomu srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 10. 2009 č. j. 1 Afs 76/2009-56 a rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 9. 2010 č. j. 1 Afs 45/2010-159; dále také nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 1995 sp. zn. III. ÚS 61/94 (N 10/3 SbNU 51)].

28. Bylo pak úkolem Nejvyššího správního soudu, aby se tímto pochybením krajského soudu zabýval a napravil jej, respektive uložil nápravu krajskému soudu, z důvodu nepřezkoumatelnosti podle § 103 odst. 1 písm. d) soudního řádu správního, a to z úřední povinnosti v souladu s § 109 odst. 4 soudního řádu správního. Nejvyšší správní soud namísto toho v napadeném rozsudku pouze konstatoval, že potvrzení ze dne 15. 8. 2018 bylo vydáno až po vydání žalobou napadeného rozhodnutí a odkázal na § 75 odst. 1 soudního řádu správního s tím, že skutečný stav věci byl k datu rozhodování správních orgánů zjištěn dostatečně. S takovým odůvodněním však není možné se spokojit, neboť jak již bylo vysvětleno výše, potvrzení ze dne 15. 8. 2018 předložené stěžovatelem osvědčovalo skutkový stav, který existoval již v době vydání rozhodnutí vedlejší účastnice, pročež měl krajský soud povinnost se jím zabývat.

29. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti opakovaně vyslovil, že právo na soudní a jinou právní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny nelze vykládat tak, že by pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení v objektivní poloze, jinými slovy, samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na spravedlivý proces. Je třeba vždy zkoumat, jak porušení procesních předpisů zkrátilo jednotlivce na možnosti uplatňovat jednotlivá procesní práva a konat procesní úkony, jež by byly způsobilé přivodit pro jednotlivce příznivější rozhodnutí ve věci samé [srov. usnesení ze dne 27. 8. 2003 sp. zn. I. ÚS 148/02 (U 19/31 SbNU 327), nález ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747), nález ze dne 12. 3. 2019 sp. zn. III. ÚS 3680/17 (N 39/93 SbNU 53) a další]. V případě, kdy došlo Nejvyšším správním soudem ke svévolné aplikaci § 75 odst. 1 soudního řádu správního způsobem [k pojmu svévole srov. nález ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35 SbNU 375)], který vedl ke zkrácení práv stěžovatele v důkazním řízení před správními soudy, jde nepochybně o nepřípustný zásah do práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

30. Oproti tomu se Nejvyšší správní soud správně nezabýval dalším stěžovatelem předloženým potvrzením, konkrétně formulářovou odpovědí Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 23. 1. 2019, v němž se již v kolonce druh dávky neuvádí „пенсія за віком“ (pensiya za vikom), ale toliko „пенсія“ (pensiya), který soudní tlumočnice překládá jako „penze“, neboť toto potvrzení bylo vydáno až po vydání rozsudku krajského soudu a uplatněno stěžovatelem až v řízení o kasační stížnosti. Předmětem posouzení Nejvyššího správního soudu je přitom zákonnost rozsudku krajského soudu a vady řízení před krajským soudem. Uplatnění důkazu

v řízení o kasační stížnosti, který před krajským soudem uplatněn nebyl (v tomto případě ani nemohl být uplatněn), o žádném pochybení krajského soudu svědčit nemůže a z hlediska přezkumu rozsudku krajského soudu nemá význam. Ze stejného důvodu se správní soudy nemohly zabývat dalším vysvětlením Penzijního fondu Ukrajiny ze dne 19. 6. 2019, v němž se opět výslovně uvádí, že stěžovatel pobíral na Ukrajině toliko platby na zlepšení zdraví a výživy jako postižený v důsledku černobylské havárie, nikoli starobní důchod. Tato potvrzení však bude muset vzít krajský soud, respektive vedlejší účastnice, v úvahu při případném dalším rozhodování o věci.

31. Ústavní soud doplňuje, že se nemohl ztotožnit s námitkami stěžovatele, že se vzdal dávky na Ukrajině na radu pracovnice vedlejší účastnice a že ve správním řízení nebyly vyhotoveny překlady písemností z ukrajinského jazyka. Tyto již dostatečně vypořádal Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku, v němž poukázal na skutečnost, že radu pracovnice vedlejší účastnice nelze nijak prokázat, vedle toho stěžovatel tato svá tvrzení ani nijak nekonkretizoval, a stran chybějících překladů správně uvedl Nejvyšší správní soud, že překlady následně opatřené krajským soudem odpovídaly zjištěním, která z nepřeložených písemností vedlejší účastnice učinila.

VI. Závěr

32. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal, že Nejvyšší správní soud se zjevně nesprávnou aplikací zákonné normy dopustil zákazu svévole, v důsledku čehož došlo k nepřípustnému zásahu do práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

33. Ústavní soud tak shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí vyhověl (výrok I). Podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil rozsudek Nejvyššího správního soudu (výrok II).

Č. 84
Podmínky pro zápis do seznamu členů profesní komory a právo na svobodnou volbu povolání
(sp. zn. II. ÚS 2988/19 ze dne 26. dubna 2021)

Podmínky zápisu do seznamu členů, stanovené v jisté míře určitosti obecně závazným právním předpisem a doplněné stavovským předpisem profesní komory, představují ve svém celku závazný rámec, v jehož prostoru se musí profesní komora pohybovat. Nejsou-li podmínky pro vznik členství stanoveny verbálně jasně a obsahově jednoznačně, pak se v praxi rozvolňuje třeba jen rámcové kritérium zákona a uvádí v pochybnost rozsah autonomní sféry náležející uchazeči o členství v komoře. Dochází tak k rozkolísání z čl. 1 odst. 1 Ústavy vyvěrajícího principu právní jistoty a důvěry v právo, jakož i jeho subprincipů předvídatelnosti práva a legitimního očekávání adresátů právní normy vůči rozhodování subjektu, který se stal nositelem veřejné moci.

Je-li nastavena rozhodovací praxe obecných soudů tak, že některá jednání profesních komor, jejichž obsahem je stanovisko komory ke splnění podmínek členství, nepodléhají přezkumu podle soudního řádu správního, ale mohou být napadena civilní žalobou, je tomu třeba přizpůsobit intenzitu ústavního přezkumu i interpretaci práva civilními soudy. Vždy musí být obzvláště důsledně respektována maxima soudní ochrany základních práv, neboť v sázce je základní právo na svobodnou volbu povolání.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Vojtěcha Šimíčka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Jiřího Svobody, zastoupeného JUDr. Jaroslavem Brožem, advokátem, se sídlem v Brně, Marie Steyskalové 62, proti rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 14. 2. 2017 č. j. 45 C 30/2012-256, rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 16. 11. 2017 č. j. 18 Co 114/2017-281 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2019 č. j. 23 Cdo 1576/2018-306, za účasti Městského soudu v Brně, Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Komory patentových zástupců České republiky, se sídlem v Brně, Gorkého 12, zastoupené Mgr. Václavem Kotkem, advokátem, se sídlem v Brně, Kpt. Jaroše 10, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 14. 2. 2017 č. j. 45 C 30/2012-256, rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 16. 11. 2017 č. j. 18 Co 114/2017-281 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2019 č. j. 23 Cdo 1576/2018-306 byl porušen princip vázanosti výkonu státní moci zákonem zakotvený v čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a v čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I. Podstata ústavní stížnosti a shrnutí průběhu řízení

1. Stěžovatel podal v zákonné lhůtě, prostřednictvím advokáta a po vyčerpání všech procesních prostředků, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „zákon o Ústavním soudu“), obsahově náležitou ústavní stížnost, v níž tvrdil, že napadenými rozhodnutími obecných soudů byla porušena jeho základní práva garantovaná v čl. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), v čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Navrhl, aby Ústavní soud svým nálezem zrušil rozsudek Městského soudu v Brně, rozsudek Krajského soudu v Brně i usnesení Nejvyššího soudu.

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí obecných soudů i z vyžádaného spisu nalézacího soudu zn. 45 C 30/2012 se podává, že předmětem řízení byl návrh, kterým se stěžovatel jako žalobce domáhal proti Komoře patentových zástupců České republiky (dále označené též jen „Komora patentových zástupců“ nebo „Komora“), aby mu umožnila složení slibu do rukou předsedy Komory a provedla jeho zápis do seznamu patentových zástupců. Jednalo se tedy o návrh na splnění tvrzených povinností vyplývajících ze zákona, podaný v intencích zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“).

3. Městský soud v Brně nejprve rozsudkem ze dne 10. 2. 2014 stěžovatelovu žalobu zamítl. K odvolání stěžovatele rozhodl Krajský soud v Brně usnesením ze dne 28. 4. 2016 tak, že rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Odvolací soud uložil nalézacímu soudu provést důkaz výslechem svědka advokáta JUDr. Jana Slunečka, u něhož měl stěžovatel vykonávat odpovídající odbornou praxi. Po doplnění dokazování dospěl Městský soud v Brně v rozsudku v záhlaví citovaném k závěru, že předmětná činnost stěžovatele nesplnila podmínku odborné praxe podle § 8 odst. 1 písm. d) zákona č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o patentových zástupcích“), a stěžovatelovu žalobu opět zamítl. Stěžovatel podle něj v rámci odborné praxe nevykonával u advokáta soustavnou a pravidelnou činnost v oblasti patentových práv. Spolupracoval s ním spíše neformálně, konzultace byly spojeny s přípravou na odbornou zkoušku patentového zástupce. Skutečným těžištěm stěžovatelovy praxe bylo vypracovávání návrhů na zápis ochranných známek v souvislosti s činností stěžovatele jako daňového poradce.

4. Krajský soud v Brně poté shora označeným rozsudkem potvrdil rozsudek nalézacího soudu. V odůvodnění rozsudku interpretoval stěžejní ustanovení § 8 odst. 1 písm. d) zákona o patentových zástupcích a dospěl k závěru, že kritéria kladená na odbornou praxi zahrnují soustavné vedení a intenzivní vliv školitele směřující k získání znalostí i dovedností spojených s činností patentového zástupce, přičemž školitelem má být osoba v oboru způsobilá. Odvolací soud čerpal tyto závěry z důvodové zprávy k zákonu o patentových zástupcích a popsal současně pozici asistenta patentového zástupce jako takovou, která umožňuje profesní růst a zajistí přípravu na odbornou zkoušku. Odvolací soud posléze vytkl stěžovateli trojí nedostatek jeho argumentace. První spočíval ve svévolném výkonu odborné praxe v rámci vlastní podnikatelské činnosti, neboť stěžovatel jako daňový poradce vypracovával návrhy na zápis ochranných známek. Druhý spočíval v pochybnostech o kvalitách advokáta JUDr. Slunečka, neboť ten nemohl podle odvolacího soudu umožnit stěžovateli praktický výkon činnosti ve všech oblastech průmyslového práva, jak by měl tuto možnost u patentového zástupce jako asistent. Třetí výtka mířila na dohodu stěžovatele o pravidlech kontaktu a výkonu praxe se jmenovaným advokátem – ta nemohla umožnit

soustavnou a pravidelnou přípravu na odbornou zkoušku na rozdíl od zaměstnaneckého poměru, i když stěžovatel tvrdil, že v letech 1999–2005 konzultovali asi 300–350 případů.

5. Nejvyšší soud poté dovolání stěžovatele odmítl jako nepřípustné. Uvedl, že rozhodnutí odvolacího soudu nezáviselo na stěžovatelem formulované právní otázce, „který ze zájmů převáží při střetu veřejného a individuálního zájmu za situace, kdy stavovský orgán nezajistil seznatelnost nastavených pravidel doplňujících obecnou dikci zákona (k podmínce odborné praxe, pozn. Ústavního soudu) tak, aby byl naplněn ústavní požadavek primátu občana nad státem, princip právní jistoty, předvídatelnosti a právo na spravedlivý proces“. Podle Nejvyššího soudu dovodil odvolací soud, při zohlednění důvodové zprávy k zákonu, požadavky na výkon předmětné odborné praxe (soustavnost, pravidelnost) ze samotné interpretace dotčeného zákonného ustanovení, jímž byl stěžovatel vázán jako kterýkoli jiný adresát práva, a nešlo tedy o situaci, kdy stavovský orgán nezajistil seznatelnost pravidel doplňujících obecnou dikci zákona.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti rekapituluje historii sporu a namítá s odkazy na prameny ústavního pořádku a konkrétní judikáty, že obecné soudy nesprávně vyložily rozhodnou právní normu – text § 8 odst. 1 písm. d) zákona o patentových zástupcích. Interpretovaly podmínku odborné praxe jednostranně a ve prospěch Komory, přičemž v rámci vzniklé kolize veřejného zájmu a individuálního práva na svobodnou volbu povolání potlačily fakt, že je povaha posledně zmíněného práva ambivalentní. Je v něm přítomen status positivus (stanovení přiměřených podmínek pro výkon povolání) i status negativus (vymezení prostoru autonomie jednotlivce, do něhož veřejné moci nepřísluší zasahovat).

7. Stěžovatel brojí též proti procesní stránce rozhodování obecných soudů tvrzením, že nedošlo ke správnému vyhodnocení provedených důkazů ve smyslu § 132 občanského soudního řádu. Jinak by totiž nebyla ztížena aplikace jím namítaných principů. Klade současně důraz na nesprávné právní posouzení věci ze strany dovolacího soudu. Tomu vytýká, že nepřipustil položenou právní otázku a nevzal v úvahu právní stav měnící se v průběhu sporu; od roku 2007, kdy se stěžovatel o zápis do seznamu patentových zástupců začal ucházet, byly podmínky odborné praxe „prázdnou schránkou“, k jejímuž naplnění došlo až po deseti letech, fakticky z iniciativy stěžovatele.

8. Veřejný zájem není podle stěžovatele dotčen jen v akademické rovině. Stěžovatel prokázal, že praxi vykonal, byť nikoli podle představ *ex post* nastavených Komorou. Svou odbornou praxi završil úspěšně vykonanou zkouškou, která verifikovala, vzhledem ke svému obsahu, jak jeho teoretické, tak i praktické znalosti a dovednosti. Veřejný zájem nebyl tedy se zřetelem na dané okolnosti ohrožen v takové míře, že by převážil nad individuálním zájmem stěžovatele na svobodnou volbu povolání.

II. Vyjádření účastníků

9. Městský soud v Brně navrhl ústavní stížnost zamítnout jako nedůvodnou. Ve věci je podle jeho názoru zásadní, že je ve veřejném zájmu, aby činnost patentových zástupců byla vykonávána kompetentními osobami. Tento požadavek je třeba vnímat jako legitimní korektiv práva jednotlivce na svobodnou volbu povolání. K porušení základních práv stěžovatele rozhodnutím soudu dojít nemohlo. Stěžovatel sice vykonal odbornou zkoušku, ale neprokázal své praktické schopnosti a dovednosti výkonem stanovené odborné praxe. Tvrdí-li stěžovatel nedostatečné vyhodnocení provedených důkazů, pak jeho námitky jsou obecné, bez uvedení konkrétního rozhodnutí či důkazu. Nedošlo ani k porušení principů právní jistoty a předvídatelnosti, neboť nároky na danou profesi jsou stanoveny zákonem o patentových zástupcích, a jeho ustanovení nebyl stěžovatel schopen správně interpretovat.

10. Krajský soud v Brně se přes výzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti nevyjádřil.

11. Nejvyšší soud odkázal na své usnesení, kterým dovolání stěžovatele odmítl z důvodu, že položená právní otázka nemohla založit přípustnost dovolání. Je přesvědčen, že

svým rozhodnutím neporušil ústavní práva stěžovatele, a navrhl proto odmítnutí ústavní stížnosti.

12. Komora patentových zástupců České republiky se jako vedlejší účastník vyjádřila prostřednictvím právního zástupce. Považuje pro výsledek sporu za podstatné, že byly splněny dvě základní podmínky podle zákona o patentových zástupcích. Jde o získání odpovídající odborné praxe a též o předložení dokladů ji prokazujících [§ 8 odst. 1 písm. d), odst. 2 citovaného zákona]. Tyto podmínky stěžovatel nesplnil. Komora je přesvědčena o správnosti své interpretace rozhodných ustanovení a považuje za neudržitelné, aby stěžovatel dokládal svou praxi činností spočívající ve vyplňování přihlášek ochranných známek a v konzultacích, aniž by některého přihlašovatele zastupoval v řízení před Úřadem průmyslového vlastnictví. Odborná praxe musí být srovnatelná s prací asistenta patentového zástupce a je žádoucí ji vykonávat v pracovním poměru. Komora vyslovuje výhrady k vykázanému rozsahu konzultací stěžovatele s advokátem JUDr. Slunečkem a poznamenává, že stěžovatel neprováděl konkrétní úkony pro advokátovy klienty, nepracoval tedy pod dohledem školitele. Požadavek soustavnosti a pravidelnosti výkonu činnosti v oblasti průmyslových práv, jak zní zákon v relaci k odborné praxi, Komora nadále nepovažuje u stěžovatele za splněný. Postoj Komory se tedy opírá o výklad zákona, jenž je v souladu s jeho legitimním cílem, kterým je výkon činnosti patentových zástupců kvalifikovanými osobami. Dikce zákona je jasná a srozumitelná a vedlejší účastník s ohledem na výše uvedené navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

13. Po seznámení se s obsahem vyjádření sdělil stěžovatel prostřednictvím svého zástupce Ústavnímu soudu, že považuje případnou repliku za obsoletní, neboť se vyjádření nevymykají z dosavadního argumentačního rámce.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud stojí se svou specifickou rolí strážce ústavnosti mimo soustavu obecných soudů a jeho úkolem není reagovat na každou nezákonnost, ale rušit ty akty orgánů veřejné moci, resp. ta soudní rozhodnutí, jejichž protiprávnost dosahuje míry protiústavnosti, znamenající porušení ústavním pořádkem garantovaných základních práv a svobod, v podstatné intenzitě. Doktrína přezkumu soudních rozhodnutí Ústavním soudem, založená na principu sebeomezení, nacházela již od počátku typové skupiny vad spočívajících například v nedostatku ústavní konformity výkladu norem podústavního práva, v aplikaci nesprávně vybrané normy či ve svévolné aplikaci normy podústavního práva, při níž je právní závěr v extrémním nesouladu se skutkovými a právními zjištěními. Judikatura Ústavního soudu postupně precizovala tyto tzv. kvalifikované vady, znamenající porušení ústavnosti, v rovině materiální i procesní. V první jde kupříkladu o nezohlednění dopadu některého základního práva či svobody na posuzovanou věc, o nepřijatelnou libovůli spočívající v nerespektování jednoznačného znění kogentní normy, o zjevné a neodůvodněné vybočení ze standardů výkladu odpovídajícího uznávanému (doktrinárnímu) pojetí právního institutu (pojmu) nebo též o interpretaci, která se ocitla v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (přepjatý formalismus). Ve druhé rovině se jedná, v rámci principů (komponentů) spravedlivého procesu, například o absenci řádného, srozumitelného a logického odůvodnění rozhodnutí, o odklon obecného soudu od konstantní judikatury bez dostatečného vyložení důvodů a mnohé vady další [ke všemu viz nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), III. ÚS 166/95 (N 79/4 SbNU 255), III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235), Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471), III. ÚS 3397/17 (N 14/92 SbNU 159) a další].

15. V nyní posuzované věci se úvahy ústavního přezkumu odvíjejí od substantivních i procesních otázek, jež evokuje text rozhodného ustanovení § 8 odst. 1 písm. d) zákona o patentových zástupcích. V sázce jsou základní práva stěžovatele na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, na soudní ochranu včetně principů spravedlivého procesu, ale

především obecný princip obsažený v čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, podle něhož může být státní moc uplatňována jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Ve vzniklé situaci se objevuje, stejně jako v jiných podobných případech, potencialita kolize mezi autonomním rozhodovacím prostorem jednotlivce a omezeními v podobě podmínek výkonu povolání, jež může veřejná moc ve veřejném zájmu stanovit.

16. V návětí § 8 odst. 1 zákona o patentových zástupcích se uvádí, že „Komora zapíše na žádost do seznamu patentových zástupců každého, kdo“ a poté sub d) „získal odpovídající odbornou praxi soustavným a pravidelným výkonem činnosti v oblasti průmyslových práv (dále jen ‚odborná praxe´) v délce trvání alespoň 3 roky“.

III. a/ Procesní přezkum v instančním sledu

17. Stěžovatel požádal v roce 2007, po složení odborné zkoušky, o uznání splněné odborné praxe a dalších zákonných podmínek podle § 8 odst. 1 zákona o patentových zástupcích; předložil současně zákonem požadované listiny (§ 8 odst. 2 citovaného zákona). Komora odmítla uznat odbornou praxi uchazeče, neumožnila mu složení slibu a odmítla jeho zápis do seznamu patentových zástupců. Stěžovatel podal v roce 2010 správní žalobu a po vyřešení otázky soudní pravomoci podal roku 2012 žalobu civilní. V civilním sporu proběhlo do roku 2017 opakovaně řízení před nalézacím a odvolacím soudem, v roce 2019 rozhodoval dovolací soud.

18. Přijetí nebo nepřijetí do profesní komory je podle názoru teorie rozhodnutím autoritativní povahy, podloženým veřejnou mocí. Mělo by tedy jít o rozhodnutí ve smyslu § 65 odst. 1 soudního řádu správního (zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů) s právem na přezkum ve správním soudnictví. Připustilo se však, že zákony o profesních komorách zavedly v některých případech zvláštní formu soudní ochrany – právo obrátit se na soud, aby o právu rozhodl –, která vyloučila správní přezkum a umožnila obrátit se na soud se žalobou založenou na § 80 písm. b) tehdejšího znění občanského soudního řádu (o splnění povinnosti vyplývající ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva). Podrobnější souhlasný výklad tu podává Mikule, V. in Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 571–572.

19. Nejvyšší správní soud rozhodl ve shora popsaném směru rozsudkem ze dne 16. 2. 2012 č. j. 4 Ans 5/2011-78 tak, že zrušil usnesení Krajského soudu v Brně a žalobu stěžovatele ze dne 1. 9. 2010 na ochranu proti nečinnosti odmítl. Stížnostní soud uvedl, že žalovaná Komora patentových zástupců mohla buď žalobcově žádosti o provedení zápisu do seznamu patentových zástupců a umožnění složení slibu vyhovět, nebo nevyhovět, přičemž ve druhém případě se nevydává správní rozhodnutí, ale negativní stanovisko se sdělí – s ohledem na princip dobré správy – žadateli. Soud odkázal na důvodovou zprávu k zákonu o patentových zástupcích, na vlastní zavedenou rozhodovací praxi ve věcech podle § 55b odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, (zápisy do seznamů advokátů a advokátních koncipientů) a zejména na § 66, 67 zákona o patentových zástupcích. V posledně uvedeném ustanovení se v relaci k nesplnění podmínek sub a), d), tedy k nezapsání do seznamu a k nepřipuštění ke slibu, zaručuje právo žadatele „obrátit se na soud, aby o jeho právu rozhodl“. Stran podané žaloby na ochranu proti nečinnosti vytkl stížnostní soud krajskému soudu, že měl žalobu podle § 46 odst. 2 soudního řádu správního odmítnout, s adekvátním poučením z důvodu, že se stěžovatel domáhá rozhodnutí ve věci, o které má jednat a rozhodnout soud v občanském soudním řízení.

20. Vzhledem k uvedenému Ústavní soud zdůrazňuje, že je-li nastavena rozhodovací praxe obecných soudů tak, že některá jednání profesních komor, jejichž obsahem je stanovisko komory ke splnění podmínek členství, nepodléhají přezkumu podle soudního řádu správního, ale mohou být napadena civilní žalobou, je tomu třeba přizpůsobit intenzitu

ústavního přezkumu i interpretaci práva civilními soudy. Vždy musí být obzvláště důsledně respektována maxima soudní ochrany základních práv, neboť v sázce je základní právo na svobodnou volbu povolání.

21. Soud prvního stupně provedl postupně rozsáhlejší dokazování a ve svých skutkových zjištěních kritizoval nedostatek soustavnosti spolupráce stěžovatele s advokátem. Konstatoval, že stěžovatel nepracoval bezprostředně pro advokátovy klienty. Uvedl též, že by případným opačným rozhodnutím „podkopal autoritu Komory patentových zástupců“, neboť by „potvrdil možnost vyhnout se přesnému naplnění kritérií pro zápis do seznamu patentových zástupců“. Co míní uvedenou přesností kritérií, již nezdůvodnil.

22. Ústavní soud v prvostupňovém rozsudku postrádá jakékoli hodnocení výsledků dokazování z jednání dne 15. 1. 2015. Při něm byl vyslechnut místopředseda Komory, který mj. uvedl: „Naše pravidla jsme na webových stránkách zveřejnili před nějakou dobou, což mohou být dva až tři měsíce.“ Též vypověděl, že po dobu zhruba 15 let vznášejí uchazeči o zápis do seznamu dotazy na Komoru, jaké jsou podmínky odborné praxe.

23. Odvolací soud postavil svůj rozsudek na širším argumentačním základě a opřel své zamítavé rozhodnutí o interpretaci § 8 odst. 1 písm. d) zákona o patentových zástupcích za pomoci důvodové zprávy k zákonu. Výkladem dovodil, že žádoucí praxi může uchazeč o zápis do seznamu získat jako asistent patentového zástupce, anebo jinou činností v oblasti průmyslových práv v zaměstnaneckém poměru. Jinak by šlo jen o praxi nepravidelnou, bez intenzivního vlivu školitele, tedy nedostatečně hodnotnou. Taková praxe by působila k tíži těch uchazečů, kteří odbornou praxi řádně absolvovali. Podle odvolacího soudu nemohl být stěžovatel při vykazování odborné praxe v dobré víře a měl předvídat, že jeho činnost není praxí podle zákona. Poněvadž platí zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, mohl se stěžovatel s dotazem na upřesnění podmínek odborné praxe kdykoli obrátit na Komoru patentových zástupců.

24. Dovolací soud nepřipustil dovolání pro položení právní otázky (bod 5), na níž „rozhodnutí odvolacího soudu nezávisí“. Vyjmul tak právní otázku z přezkumu předpokladů přípustnosti dovolání. Sám přitom současně výslovně akceptoval důvody rozsudku odvolacího soudu, tedy včetně právního názoru, že stěžovateli mělo postačovat znění zákona a měl si je správně vyložit. Tak se ovšem dovolací soud dostal do kontradikce; odůvodnil odmítnutí dovolání kvazimeritorním způsobem tak, že se text přinejmenším velmi blíží odpovědi na otázku po předpokladech přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu. Pak měl ovšem soud říci, zda položená právní otázka byla či nebyla řešena dovolacím soudem či zda se odvolací soud (ne)odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu.

25. Obecné soudy se přesvědčivě ani úplně nevypořádaly s tvrzeními stěžovatele a se vzniklým důkazním stavem. U prvostupňového i odvolacího soudu převládly apriorní výhrady ke stěžovatelovým argumentům, aniž by bylo vzato v úvahu, že stěžovatel brojí proti neexistenci, a tedy nepředvídatelnosti podmínek pro zápis do seznamu patentových zástupců. Dovolací soud pak stěžovatelovu právní otázku, směřující k témuž, vyjmul z dovolacího přezkumu. Přitom při výslechu před soudem prvního stupně připustila strana žalovaná dlouhotrvající absenci interní úpravy podmínek výkonu odborné praxe – na to však žádný ze soudů nereagoval.

26. Obecné soudy tedy nedostály požadavku vést řízení tak, aby bylo respektováno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stalo se tak jak v aspektu zákazu svévole při hodnocení důkazů, neboť opomenutá najevo vyšlá skutečnost přímo korelovala s tvrzeními stěžovatele, tak v aspektu odepření přístupu k soudu vzhledem k vyjmutí položené právní otázky z dovolacího přezkumu.

III. b/ Posouzení substantivních zásahů do základních práv stěžovatele

Obecná východiska

27. Ve věci je v sázce subjektivní veřejné právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu podle čl. 26 odst. 1 Listiny (zde právo uchazeče o povolání), jak dosud shodně dovodila judikatura Ústavního soudu, naposledy v nálezu ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 443/16 (N 200/83 SbNU 209), i komentářová literatura (Moravec, O. in Husseini, F., Bartoň, M., Kopa, M., Kokeš, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 758–761). Nejde primárně o základní právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle téhož odstavce čl. 26 Listiny, chránícího podnikatelskou iniciativu a seberealizaci. Součástí úvah je zde ovšem úprava podmínek a omezení výkonu povolání v čl. 26 odst. 2 Listiny.

28. Veřejnoprávní dohled nad podmínkami vstupu do profesní komory je v zájmu řádného výkonu odborné praxe. V hraničních případech může dojít ke kolizi s individuálním zájmem uchazeče. Ústavní soud v usnesení ze dne 7. 3. 2014 sp. zn. I. ÚS 110/14 (dostupné na https://nalus.usoud.cz) konstatoval, že zákonodárci je otevřen poměrně široký manévrovací prostor a právo na svobodnou volbu povolání tu „nelze aplikovat bez současného posouzení míry účasti veřejného zájmu a veřejné moci na podmínkách existence takového povolání“.

29. Komora patentových zástupců České republiky je veřejnoprávní korporací s povinným členstvím. Jako jedné z profesních komor tohoto druhu jí stát *ex lege* přenechal plnění části ze svých funkcí, jež v zásadě náleží jemu samotnému. Z ústavního hlediska je Komora vyňata z působnosti čl. 20 Listiny o sdružovacím právu a *ratione materiae* nenáleží ani pod obdobnou garanci v čl. 11 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ústavní soud poznamenal v nálezu ze dne 14. 10. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 40/06 (N 171/51 SbNU 93; 6/2009 Sb.), že za ústavní základ zde lze mít čl. 21 odst. 1 Listiny se zárukou práva účasti občanů na správě veřejných záležitostí (body 49–52, 84–97 citovaného nálezu).

30. Normotvorná pravomoc Komory je bezprostředně odvozena z § 58 písm. b) zákona o patentových zástupcích, podle něhož sněm jako nejvyšší orgán Komory přijímá a mění mj. profesní předpisy a pravidla profesní etiky.

31. Naplnění postulátů demokratického právního státu při právní regulaci společenských vztahů je podmíněno permanentním respektem normotvůrce k principům právní jistoty a předvídatelnosti práva, důvěry v něj i legitimního očekávání dopadů právního jednání, vycházejícího z dobře odůvodněné představy o budoucí právní situaci (k tomu Wintr, J. Principy českého ústavního práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, 4. vydání, s. 24).

32. Působení veřejnoprávních korporací typu profesních komor je co do pramenů práva charakterizováno dělbou normotvorby: stát upravuje skrze zákony, s leckdy proměnlivou mírou konkrétnosti, status, strukturu orgánů a výchozí pravomoci profesních komor, avšak materii ponechává též těmto korporacím k vlastní právní úpravě paralelně vedle právních předpisů státu (z obsahového hlediska může jít o interní konkretizaci). Česká věda správního práva se problematice autonomních právních předpisů veřejnoprávních korporací věnovala již v meziválečném období (podrobněji Beran, K. Právnické osoby veřejného práva. Praha: Linde, 2006, s. 64–70). J. Hoetzel charakterizoval statutární předpisy samosprávných institucí jako „nařízení s omezenou platností územní a osobní“ (podrobněji týž in Československé správní právo. 2. vydání. Praha: Melantrich, 1937, s. 61; viz též Hácha, E. in Sborník československého práva veřejného, sv. I., heslo Autonomie). Nauka se věnuje problematice i nyní – viz Sládeček, V. Obecné správní právo. 2. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 314–323, nebo též rozsáhlejší studie téhož autora v Pocta Prof. JUDr. Václavu Pavlíčkovi, CSc., k 70. narozeninám. Praha: Linde, 2004, s. 522–542, nazvaná O (neúzemní) samosprávě. Patrny jsou dosti vysoké požadavky na úroveň autonomní normotvorby

profesních komor (dále též „autonomní právní předpis“ či „interní“ nebo „stavovský“ předpis), je-li těchto interních předpisů zapotřebí.

33. Zákonná úprava obecně závazných právních předpisů musí vyhovovat testu kvality práva, jak je shrnut např. v nálezu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 2/17 (N 125/86 SbNU 131; 313/2017 Sb.). Kroky (kritérii) testu jsou dostupnost práva (publikace v odpovídajícím prameni práva), předvídatelnost práva (stanovení skutkové podstaty právní normy s dostatečnou přesností a srozumitelností, s minimalizací vzniku praktických pochyb o jejím smyslu a účelu; adresát právní normy musí vědět, jak se podle ní chovat) a dostatečné záruky před svévolnou aplikací práva (mj. při existenci diskrečního prostoru v právním předpise či normě musí být rozsah diskrece a způsob výkonu diskreční pravomoci jasně definován). Shodné požadavky musí přiměřeně platit i pro autonomní právní předpis profesní komory. V posuzované věci přitom není pochyb o publikačním prameni, ale o splnění dalších dvou kroků – především druhého, jímž je předvídatelnost práva. Podmínka zápisu do seznamu členů komory musí být předvídatelně stanovena, a existuje-li z hlediska jejího splnění diskreční prostor, pak ten musí být jasně ohraničen se stanovením způsobu rozhodování o něm. Uchazeč o členství v profesní komoře musí mít jasno o podmínkách vzniku členství a při jejich splnění může legitimně očekávat zápis do seznamu členů komory.

34. Činnost samosprávného subjektu, jež je obecně upravena zákonem a v členské praxi doplněna a vykonávána veřejnoprávními akty, nemůže vykazovat znaky arbitrárnosti. Platí to se vším důrazem v aspektu rozhodování profesní komory o posuzování splnění podmínek pro členství. Podmínky zápisu do seznamu členů, stanovené v jisté míře určitosti obecně závazným právním předpisem a doplněné stavovským předpisem profesní komory, představují ve svém celku závazný rámec, v jehož prostoru se musí profesní komora pohybovat. Nejsou-li podmínky pro vznik členství stanoveny verbálně jasně a obsahově jednoznačně, pak se v praxi rozvolňuje třeba jen rámcové kritérium zákona a uvádí v pochybnost rozsah autonomní sféry náležející uchazeči o členství v komoře. Dochází tak k rozkolísání z čl. 1 odst. 1 Ústavy vyvěrajícího principu právní jistoty a důvěry v právo, jakož i jeho subprincipů předvídatelnosti práva a legitimního očekávání adresátů právní normy vůči rozhodování subjektu, který se stal nositelem veřejné moci.

Srovnání právních úprav profesních komor

35. Pro posouzení věci má relevanci srovnávací analýza úprav podmínky odborné praxe pro jednotlivé profesní komory s povinným členstvím. Srovnání zákonných úprav i relevantních textů v autonomních předpisech komor se zaměřuje na to, zda se odbornou praxí rozumí pouze praxe v budoucí profesi člena komory (koncipient, asistent), resp. v profesi obsahově příbuzné („propustnost“ mezi povoláními advokáta a soudce), nebo zda je přípustná (zčásti či zcela, jde též o míru započtení) také tzv. jiná odborná praxe nabytá při výkonu obsahově vzdálenější, leč oborově obvykle shodné pracovní činnosti.

36. Žadatelé o členství v komorách, které náleží ke struktuře institucí uskutečňujících veřejný zájem na ochraně zdraví, mají přípravu na povolání, odbornou praxi i zkoušky zajištěny a podrobně formalizovány. Děje se tak zákonem č. 220/1991 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, ve znění pozdějších předpisů, jakož i zákony dalšími. Dílčí aspekty upravují stavovské předpisy. Alternativa „jiné praxe“ tu nepřichází v úvahu. Totéž platí přiměřeně i o odborné praxi žadatelů o zápis do seznamu členů Komory veterinárních lékařů České republiky, jejíž postavení, funkce a pravomoci jsou upraveny zákonem č. 381/1991 Sb., o Komoře veterinárních lékařů České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

37. Další skupinu komor s výkonem profesí členy, na podkladě specifického rozhodnutí státu o přenosu výkonu té či oné části mocenských pravomocí, představuje Česká advokátní komora (dále „ČAK“; základem právní úpravy je zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „zákon o advokacii“), Exekutorská komora České republiky [zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů], Notářská komora České republiky [zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů] a Česká komora architektů a Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě [k oběma komorám viz zákon č. 360/1992 Sb., o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě (autorizační zákon), ve znění pozdějších předpisů]. Pro všechny komory je příznačná podrobná úprava profesních záležitostí ve stavovských předpisech.

38. Z těchto komor náleží pozornost zákonné i interní úpravě ČAK, kde jsou k (ne)uznání „jiné právní praxe“ (blíže § 5, 6 zákona o advokacii) vydány stavovské předpisy (usnesení, sdělení představenstva ČAK). Kupříkladu jde o částečné (v délce nejvýše jednoho roku z povinných tří let pro advokátního koncipienta) uznání výkonu jiné (než uvedené ve výslovném zákonném výčtu) právnické profese, současně však ve spojení s účastí na výchovných akcích Komory (viz sdělení představenstva ČAK ze dne 13. 10. 2005, čl. II bod 3; o problematice podrobněji Svejkovský, J., Macková, A., Vychopeň, M. a kol. Advokátní právo. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 16–38).

39. Podmínky vstupu do Exekutorské komory České republiky, upravené v § 9 až 12 exekučního řádu, požadují alespoň tříletou exekutorskou praxi, přičemž podle § 9 odst. 2 uvedeného předpisu se vedle vypočtených vesměs justičních profesí může započítat, v rozsahu nejvýše dvou let, též jiná právní praxe. U ní se mj. posuzuje, zda se skutečně jednalo o praxi vykonávanou s převážně právnickým obsahem (zaměstnanec právního oddělení státního orgánu nebo obchodní korporace). Tyto skutečnosti posuzuje Ministerstvo spravedlnosti.

40. Ustanovení § 7 odst. 2 *in fine* notářského řádu umožňuje, kromě úplného započtu vypočtených justičních profesí do pětileté odborné praxe, částečné započtení (nejvýše dva roky) jiné právní praxe ministrem spravedlnosti na návrh Notářské komory České republiky. Upřesnění pojmu notářské praxe současně poskytují Výkladová stanoviska VS 2/2006 ze dnů 11. a 12. 4. 2006 a VS 1/2008 ve znění stanoviska VS 1/2017. Opět tedy jde, stejně jako u dvou výše uvedených komor, o podrobnou interní konkretizující úpravu.

41. Podobnou podrobnost vykazují zákonné úpravy a stavovské předpisy obou skupin autorizovaných profesí technického zaměření (bod 37). Požadována je nejméně tříletá odborná praxe; postup při jejím posouzení upravuje Autorizační řád (u architektů i inženýrů a techniků činných ve výstavbě). Hraniční případy uznání a započtu odborné praxe posuzují autorizační rady. Na základě zákonného zmocnění v § 8 odst. 3 až 5 zákona č. 360/1992 Sb. mohou obě komory otázky posouzení jiné odborné praxe upravit samostatně.

42. Ze zbývajících profesních komor s povinným členstvím, jejichž míru nezávislosti na státu je možné, v porovnání s výše uvedenými komorami, označit podle dostupných právních pramenů jako přiměřeně vyšší, představuje nejpodrobnější právní regulací statusu, vnitřní struktury, pravomocí i interních profesních podmínek zákon č. 93/2009 Sb., o auditorech a změně některých zákonů (zákon o auditorech), ve znění pozdějších předpisů, jímž se řídí Komora auditorů České republiky. Charakter auditorských činností, s participací obchodních společností, se silným harmonizačním rozměrem v rámci Evropské unie a dalšími specifickými interními a zejména externě používanými formami, ovšem vedl ke zpřísnění výkonu předepsané alespoň tříleté odborné praxe. Ta je v tuzemsku svázána pouze s výkonem pracovní pozice asistenta auditora [§ 4 odst. 1 písm. d), § 29 citovaného zákona]. Podrobné podmínky výkonu takto limitované odborné praxe stanoví stavovský předpis.

43. Právní stav podle zákona č. 523/1992 Sb., o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců České republiky, ve znění pozdějších předpisů, je co do profesních aktivit členů determinován povahou činnosti daňového poradce včetně šíře jeho profesního záběru. Podle § 3 odst. 5 citovaného zákona může daňový poradce vykonávat též funkci insolvenčního správce, předběžného insolvenčního správce, zástupce insolvenčního správce i odděleného a zvláštního insolvenčního správce. Z řečeného rezultuje, vedle ostatních požadavků kladených na uchazeče o zápis nebo registraci do příslušného seznamu, podmínka vykonání kvalifikační zkoušky, jíž se podle podrobného znění § 5 zákona proces posouzení podmínek členství uchazeče uzavírá. Vykázání institucionalizované odborné praxe zákon nevyžaduje. Podmínkou členství v Komoře je vysokoškolské vzdělání. Z hlediska praxe se presumuje ínkompatibilita s pracovním, služebním nebo jiným obdobným poměrem ke státnímu orgánu nebo orgánu územní samosprávy, do jehož působnosti patří kontrola a rozhodování ve věcech daní.

44. Všechny zmíněné profesní komory přistoupily, podle daného zákonného prostoru, k žádoucí interní stavovské úpravě odborné praxe autonomním právním předpisem. Srovnání předestřených úprav vede k závěru, že tzv. jiná odborná praxe, je-li v rámci podmínky odborné praxe relevantní, je předmětem dostatečně podrobné právní úpravy zákonné či stavovské; jde tu o jejich skloubení. V případech profesních komor advokátů, exekutorů a notářů zákon s tzv. jinou odbornou praxí výslovně počítá, u profesních komor technického zaměření leží těžiště posouzení odborné praxe přímo na konkrétním interním orgánu (autorizační rada). Předmětná zákonná, případně stavovská úprava platná pro uchazeče o profesi auditora a daňového poradce je v obojím případě specifická, respektující zvláštnosti výkonu profese.

Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

45. Podstatou tvrzeného zásahu do základních práv stěžovatele je stěžovatelova kritika pouze obecné právní úpravy § 8 odst. 1 písm. d) zákona o patentových zástupcích s požadavkem soustavnosti a pravidelnosti odborné praxe v oblasti průmyslových práv, na kterou nenavázal žádný stavovský předpis. S takovým nepředvídatelným stavem se podle něj neměla spokojit Komora patentových zástupců ani obecné soudy.

46. Podmínka soustavnosti a pravidelnosti odborné praxe podle citovaného ustanovení představuje patřičně náročný atribut posouzení odborné praxe. Potřebnou interpretační pomoc tu mohla poskytnout úprava podmínek připuštění k odborné zkoušce, ta však v současném znění zákona situaci spíše mate. Podle § 11 odst. 1 zákona o patentových zástupcích se odbornou zkouškou „ověřuje úroveň teoretických a praktických znalostí“ uchazeče o zápis do seznamu. To by nasvědčovalo vykonání odborné zkoušky jako závěrečného ověření kvalifikačních podmínek, tedy připuštění k odborné zkoušce až po uznané odborné praxi. Z koncepce § 8 zákona, jenž klade všechny podmínky zápisu do seznamu vedle sebe, se ovšem nyní dovozuje, že podmínky získání odborné praxe, složení odborné zkoušky i podmínky další musí být splněny kumulativně, bez pořadí navzájem vytčeného.

Porušení čl. 2 odst. 3 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 2 Listiny

47. Na rozdíl od všech ostatních profesních komor Komora patentových zástupců v rámci, v němž se vedl spor, po dlouhé období nepřistoupila ke konkretizaci podmínky odborné praxe interní stavovskou úpravou. Na zákonný požadavek odborné praxe navazovalo, ještě v průběhu soudního řízení, pouze ad hoc řešení vzniklých pochybností o splnění podmínky pro zápis Komorou patentových zástupců.

48. Jak bylo při důkazu výslechem statutárního zástupce Komory vyřčeno (bod 20), nikoli však obecnými soudy reflektováno, stavovský předpis k otázce podmínek uznání a doby započtu té či oné profese nebo činnosti jako jiné odborné praxe po dlouhá léta v Komoře patentových zástupců neexistoval. Komora rozhodovala o relevanci podkladů

předložených žadateli o zápis do seznamu členů případ od případu a dávala pravděpodobně přednost praxi „institucionalizované“ (pracovním poměrem či dohodou o pracovní činnosti). Podle obsahu zmíněného výslechu mělo dojít k publikaci stavovského pravidla o uznání jiné odborné praxe v roce 2015. Z webových stránek Komory lze však vyčíst, že 16. 3. 2017 byl publikován manuál s názvem Jak se stát patentovým zástupcem. Obdobou jeho obsahu je samostatný dokument nazvaný Pravidla pro dokládání odborné praxe, jenž je bez uvedení data obsažen v seznamu Profesní předpisy. Ten obsahuje sedmibodovou podrobnou konkretizaci, z níž je třeba zmínit, kromě důrazu na pozici asistenta patentového zástupce, způsob dokládání praxe a detailnější pravidla výkladu odborné praxe včetně řešení pochybností [body 1 a), 3–7]. Upraven je též obsah započitatelného výkonu praxe u advokáta a výčet dalších uznatelných činností v oblasti průmyslových práv [body 1 b), 2].

49. Z hlediska testu kvality relevantní právní úpravy nebyl v průběhu sporu naplněn, ba dokonce ani posuzován či náležitě zmíněn, jeho druhý krok spočívající v předvídatelnosti. Ve věci nadto došlo ke kolizi stanovisek Komory patentových zástupců a ČAK, neboť prvně jmenovaná Komora „přenesla“ – prostřednictvím podnětu k zahájení kárného řízení – rozhodnutí o právní platnosti a věrohodnosti obsahu vykázání části odborné praxe stěžovatele u advokáta na ČAK. Advokát JUDr. Jan Slunečko byl zproštěn kárné žaloby a uvádí se (str. 4 odůvodnění rozhodnutí), že „obsah předmětného potvrzení, vystaveného kárně obviněným, nelze v žádném případě považovat za nepravdivý či vědomě zkreslující skutečný stav věci“ – s dodatkem, že jmenovaný dlouhodobě poskytuje právní služby též ve věcech průmyslového vlastnictví. To jen dotvrzuje (tehdejší) existenci nežádoucího prostoru pro libovůli a rozhodování *ultra vires* u Komory patentových zástupců.

50. Stěžovatel měl právo na řádné posouzení podmínky odborné praxe podle jejího zákonného obsahu a žádoucí autonomní právní úpravy v interním předpise profesní komory. Toho se mu však nedostalo. Fakt provedení interní stavovské úpravy avizoval statutární zástupce Komory v roce 2015, v opakovaném řízení před soudem prvního stupně, a vydání interních Pravidel pro dokládání odborné praxe lze snad datovat do období před druhým rozhodnutím odvolacího soudu. Při dlouhodobé absenci relevantního profesního předpisu tedy působila žaloba stěžovatele téměř jako nástroj strategické litigace, testující (ne)existenci relevantního stavovského předpisu. Obecné soudy se spokojily s právní úpravou nejobecnějších atributů podmínek odborné praxe, ač je z normotvorby profesních komor zřejmé, že ostatní komory tam, kde to bylo zapotřebí, reagovaly interním předpisem, konkretizujícím požadavky na výkon zejména tzv. jiné odborné praxe. Odvolací soud, v rámci interpretace rozhodného ustanovení zákona o patentových zástupcích, jako jediný dospěl „na hranici“ možnosti úpravy jiné odborné praxe u Komory. Vyhnul se však požadavku transparence při takové úpravě a dosti překvapivě dovodil, že maxima *vigilantibus iura* tu vyžaduje zjišťovat si obsah podmínky výkonu odborné praxe dotazováním se u Komory.

51. Ve stěžovatelově případě tak v důsledcích nebyl vymezen prostor pro autonomii vůle způsobem, jenž by učinil stěžovatelovu pozici z hlediska podmínek členství v Komoře předvídatelnou. Neshledaly-li obecné soudy tento nedostatek, znamená to porušení čl. 2 odst. 3 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 2 Listiny o vázanosti výkonu státní moci zákonem.

Porušení čl. 26 odst. 1 Listiny

52. V situaci absence bližší interní úpravy podmínek výkonu odborné praxe žadatele o zápis do seznamu vedeného u Komory patentových zástupců není právní úprava odborné praxe jednoznačná. Restriktivní výklad by velel uznat pouze praxi asistenta patentového zástupce, která je zákonem o patentových zástupcích v § 46 až 48 výslovně upravena. Teleologická interpretace § 8 odst. 1 písm. d) zákona však nasvědčuje širšímu řešení, které *implicite* nastoluje též alternativu tzv. jiné odborné praxe. Hovoří-li citované ustanovení

o soustavném a pravidelném výkonu činnosti „v oblasti průmyslových práv“, otevřel se Komoře diskreční prostor pro (částečné) uznání jiné odborné praxe.

53. Komora se ostatně, jak lze nyní spíše předběžně soudit z provedeného dokazování, otevřela jisté míře diskrece a po dlouhou dobu podmiňovala zápis do seznamu patentových zástupců vykázáním odborné praxe v podobě existence pracovněprávního nebo jiného obdobného vztahu v oblastech blízkých aplikaci průmyslových práv. Stěžovatelova žádost o zápis do seznamu šla však ještě dále a byla postavena, i když podle spisových podkladů a závěrů ČAK věrohodně, dílem na samostatné aktivitě žadatele pro jeho klienty z jiné oblasti, dílem na sérii odborných konzultací s advokátem včetně přípravy k odborné zkoušce. Stěžovatel se nadále domnívá, že takto získal praktickou zkušenost v oboru, a vyhověl tak požadavku odborné praxe.

54. Obecné soudy nepřijaly hraniční přístup uchazeče a zdůraznily jeho jimi vnímaná negativa. Upřednostnily instituci, aniž se zajímaly o relevantní právní stav u této instituce. Z obecných soudů vykazuje tento deficit v plné míře rozsudek soudu prvního stupně. Ten se soustředil na obavu o podkopání autority Komory, k níž podle něj mohlo dojít přílišným rozšířením kritérií pro zápis do seznamu. Odvolací soud vyšel z koncepce pracovního poměru a nezbytného školitele, která by podle něj byla žádoucím způsobem naplněna pozicí asistenta patentového zástupce; měl-li stěžovatel pochybnosti, měl se sám vlastním výkladem zákona či dotazy u Komory snažit o jejich odstranění.

55. Ústavní soud nepovažuje takové závěry za úplné a přesvědčivé. Za vzniklého právního stavu, aniž by mohl být zatím učiněn závěr o případném porušení čl. 26 odst. 1 Listiny, zbývá zodpovědět dvě otázky vážící se ke skutečnostem a právním závěrům nyní akcentovaným Ústavním soudem.

56. První otázku vyvolává dosud opomenutá skutečnost, že o uznání odborné praxe se ve sporných případech zřejmě rozhodovalo uvnitř Komory arbitrárně, bez navenek jasně daných pravidel. Vliv tohoto stavu na posuzování splnění podmínek pro zápis do příslušného seznamu nelze pominout. Opora musí být nalezena primárně v teleologickém výkladu, tj. zda byl naplněn účel přípravy na výkon profese včetně její kontroly formou odborné zkoušky. Ústavní přezkum používá někdy v podobných situacích tzv. komplexní argument, spočívající v posouzení výsledků určitého procesu (soudního řízení) jako celku. Ten mohl být nahrazen koncepcí odborné zkoušky jako závěrečného ověření úrovně teoretických a praktických znalostí uchazeče. Ale ani jiná praxe zde používaná Komorou (opuštění pořadí podmínek pro zápis) nevyvazuje obecné soudy z posouzení složení odborné zkoušky uchazečem jako jednoho z faktorů pro závěr o tom, zda byl či nebyl, v komplexu všech zákonných podmínek a jejich vykázání, v tomto konkrétním případě naplněn účel zákona.

57. Druhou je otázka temporální. Nedostatek interního stavovského předpisu pro posouzení odborné praxe byl podle všeho odstraněn vnitřními Pravidly pro dokládání odborné praxe; datum vydání předpisu zatím nelze s jistotou určit. Ke konkretizaci, jež zavádí další varianty odborné praxe a jež je z hlediska praxe získané u advokáta vůči stěžovateli přísnější oproti jím doložené činnosti, tedy došlo. Stalo se tak v průběhu soudního sporu, trvajícího v období let 2010–2019. Posouzení této změny poměrů na straně žalované Komory se nyní ještě nemohlo stát předmětem úvah Ústavního soudu. Zmiňovaná skutečnost totiž není, jak Ústavní soud již opakovaně zmínil, v žádném z napadených rozhodnutí obecných soudů uvedena, ač před nimi vyšla najevo. Zůstává tedy otázkou pro obecné soudy, zda či do jaké míry bude působit tato změna poměrů k tíži stěžovatele jako žalobce.

IV. Závěr

58. Ústavní soud shledává ústavní vady řízení a rozhodnutí obecných soudů jak v rovině materiální, tak i v rovině procesní. V první z nich dosáhl zásah do ústavního principu vázanosti výkonu státní moci zákonem intenzitu vedoucí k meritornímu závěru o porušení

čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny. Ve druhé pak Ústavní soud konstatuje porušení čl. 36 odst. 1 Listiny o právu na soudní a jinou právní ochranu, a to v aspektech spravedlivého procesu spočívajících v zákazu svévole při hodnocení důkazů a v porušení práva na přístup k soudu, zde k soudu dovolacímu.

59. Ústavní soud proto rozhodl nálezem tak, že výrokem I vyhověl ústavní stížnosti a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil konkrétní porušení Ústavy i ústavně zaručených základních práv zásahem orgánů veřejné moci. Ve výroku II pak podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí orgánů veřejné moci. Učinil tak, jak ostatně již uvedl výše, bez nařízení ústního jednání podle § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť doplnění dokazování a hodnocení důkazů, ale i navazující právní závěry z nich plynoucí jsou v pravomoci obecných soudů. Tyto soudy jsou však v intencích čl. 89 odst. 2 Ústavy vázány právním názorem Ústavního soudu.

Č. 85
Princip úplné náhrady za utrpěnou újmu a právo na nedotknutelnost osoby (sp. zn. II. ÚS 2949/20 ze dne 26. dubna 2021)

Ze základního práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny vyplývá rovněž princip úplné náhrady za utrpěnou újmu na zdraví, a to újmy majetkové i nemajetkové. Tento princip se uplatňuje i ve vztahu k nárokům na úroky z prodlení, k němuž dojde při poskytování peněžité náhrady majetkové újmy. K jejich nepřiznání proto může dojít jen ve zcela výjimečných případech.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky D. C., zastoupené JUDr. Martinem Mikyskou, advokátem, se sídlem Malá Skála 397, proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3043/2018-1104 ze dne 10. 7. 2020 a proti výrokům I a II rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 17 Co 466/2017-1042 ze dne 15. 3. 2018, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a obchodní společnosti Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group, se sídlem Pobřežní 665/21, Praha 8, zastoupené JUDr. Antonínem Mokrým, advokátem, se sídlem U Prašné brány 1079/3, Praha 1, a České republiky – Krajského státního zastupitelství v Brně, se sídlem Mozartova 3, Brno, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3043/2018-1104 ze dne 10. 7. 2020 v části, jíž bylo odmítnuto dovolání proti výroku I rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 17 Co 466/2017-1042 ze dne 15. 3. 2018 v části, kterou se potvrzují výroky VIII a IX rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 č. j. 27 C 66/2005-947 ze dne 4. 4. 2017, a výrokem I rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 17 Co 466/2017-1042 ze dne 15. 3. 2018 v části, kterou se potvrzují výroky VIII a IX rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 č. j. 27 C 66/2005-947 ze dne 4. 4. 2017, bylo porušeno základní právo stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto v uvedeném rozsahu ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka utrpěla v dubnu 2002 pracovní úraz, když ji na přechodu pro chodce srazilo nákladní vozidlo. Její vážná zranění si vyžádala dlouhodobé léčení a znemožnila jí vykonávat dosavadní profesi státní zástupkyně. Stěžovatelka pobírala nejprve částečný a posléze plný invalidní důchod, který byl později přeměněn na důchod starobní. Stěžovatelka se domáhala náhrady újmy na vedlejší účastnici Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna

Insurance Group (dále jen „Kooperativa pojišťovna“), u níž bylo nákladní vozidlo pojištěno, a na České republice – Krajském státním zastupitelství v Brně, kde působila jako státní zástupkyně.

2. Svou ústavní stížností brojí stěžovatelka proti rozhodnutí obecných soudů o její žalobě v části, kterou se stěžovatelka domáhala náhrady za ztrátu na výdělku v době od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014, tedy v době po dovršení 65 let věku až do konce roku, v němž stěžovatelka dosáhla 70 let, dále úroků z prodlení, k němuž mělo dojít při poskytování náhrad za ztrátu na výdělku, a placení 15 000 Kč měsíčně (renty) od 1. 1. 2015.

3. Obecné soudy ve věci stěžovatelky rozhodovaly opakovaně. Obvodní soud pro Prahu 1 naposledy rozsudkem č. j. 27 C 66/2005-947 ze dne 4. 4. 2017 výrokem III vyhověl žalobě na zaplacení 4 090 902 Kč za ztrátu na výdělku v době od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014, výrokem IV zamítl žalobu na placení peněžitého důchodu 15 000 Kč měsíčně od 1. 1. 2015 do budoucna a výroky VIII a IX zamítl žalobu na zaplacení úroků z prodlení.

4. Obvodní soud shledal žalobu důvodnou v části, kterou se stěžovatelka domáhala náhrady za ztrátu na výdělku za období od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014, tedy od měsíce následujícího po dosažení věku 65 let do konce roku, v němž by stěžovatelka dosáhla 70 let. Obvodní soud poukázal na to, že funkce státního zástupce by zanikla u stěžovatelky dle § 21 odst. 1 písm. f) zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění účinném od 1. 7. 2003, až 31. prosince kalendářního roku, v němž státní zástupce dosáhne věku 70 let, tedy na konci roku 2014. I když tedy měla stěžovatelka nárok na důchod již ve svých 65 letech, vyšel obvodní soud z toho, že by funkci státní zástupkyně vykonávala i nadále až do konce roku 2014, a náleží jí proto náhrada za ztrátu na výdělku i za toto období.

5. Požadavek stěžovatelky na přiznání renty 15 000 Kč měsíčně od 1. 1. 2015 stěžovatelka opírala o tvrzení, že by se po skončení funkce státní zástupkyně s ohledem na dosažení věku 70 let věnovala advokacii. Obvodní soud ovšem nepovažoval tento požadavek za opodstatněný, neboť jej stěžovatelka opírala toliko o záměr, který měla před svým úrazem, aniž by prokázala, že by se advokacii skutečně věnovala a důvod, proč se tak nestalo, byl její úraz.

6. Úroky z prodlení obvodní soud stěžovatelce nepřiznal pro rozpor s dobrými mravy, neboť se vedlejší účastnice nevyhýbaly své povinnosti plnit nároky, jež byly jednoznačně prokázány. Ve věci však bylo nutno činit složité a obsáhlé dokazování znaleckými posudky. Přiznání úroků z prodlení by tedy neplnilo funkci spočívající v postihnutí dlužníka za vyhýbání se povinnosti plnit „na určitou pohledávku, jejíž výše je známa“, nýbrž by fakticky navyšovaly nároky přiznané stěžovatelce.

7. Městský soud v Praze napadeným výrokem I výše specifikovaného rozsudku potvrdil rozsudek obvodního soudu ve výrocích IV, VIII, IX (tedy o zamítnutí žaloby na placení 15 000 Kč měsíčně od 1. 1. 2015 a o zamítnutí žaloby na úroky z prodlení). Napadeným výrokem II změnil rozsudek obvodního soudu ve výroku III tak, že žalobu na náhradu za ztrátu na výdělku za dobu od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014 zamítl.

8. Jde-li o zamítnutí žaloby na náhradu za ztrátu na výdělku za dobu od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014 (tedy v době po dosažení 65 let věku do dosažení 70 let věku), odkázal městský soud na § 21 odst. 1 písm. f) zákona o státním zastupitelství ve znění účinném do 30. 6. 2003, podle něhož zaniká funkce státního zástupce dnem 31. prosince kalendářního roku, v němž státní zástupce dosáhne 65 let. Toto ustanovení aplikoval městský soud na věc stěžovatelky a dovodil, že již dosažením věku 65 let by žalobkyni zanikla funkce státní zástupkyně. I kdyby k tomu nedošlo, k 1. 1. 2010 by byl ze zákona její invalidní důchod přeměněn na starobní, a „v důsledku toho by jí zanikl nárok na ztrátu na výdělku“. Vzhledem k tomu je dle městského soudu „zřejmé“, že stěžovatelkou uplatněný nárok na rentu 15 000 Kč měsíčně od 1. 1. 2015 je nedůvodný, a v tomto rozsahu bylo tedy rozhodnutí obvodního soudu potvrzeno. Zamítavé výroky o úrocích z prodlení rovněž označil městský soud za věcně správné. Dle

městského soudu je „zřejmé, že žalované musejí zacházet s jim svěřeným majetkem s péčí řádného hospodáře a mohou tedy odškodnit jednotlivé nároky až poté, co bude zřejmá jejich existence a výše. [Vedlejší účastnice Kooperativa pojišťovna] přitom získala podklady až v roce 2011 [a obě vedlejší účastnice] také fakticky plnily bez zbytečného odkladu“.

9. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zrušil rozsudek městského soudu ve výroku II, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve výroku III tak, že se žaloba o náhradu za ztrátu na výdělku pro dobu od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014 zamítá, a ve výroku III v rozsahu, jímž byly zrušeny výroky rozsudku soudu prvního stupně X a XII o náhradě nákladů řízení, a v tomto rozsahu věc vrátil městskému soudu k dalšímu řízení. Ve zbytku dovolání odmítl jako nepřípustné.

10. Podle Nejvyššího soudu od 1. 1. 2010 platí, že dnem, kterým poživatel invalidního důchodu dosáhl věku 65 let, dochází k provedení zákonné přeměny invalidního důchodu na důchod starobní dle § 61a odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění účinném od 1. 1. 2010, a § 81 odst. 4 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění účinném od 1. 1. 2010. Nejvyšší soud s odkazem na svou judikaturu uvedl, že nárok na náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti zaniká invalidnímu důchodci dnem, kdy mu ze zákona vznikl nárok na výplatu starobního důchodu. Zákonem stanovený věkový limit výkonu funkce státního zástupce není garancí trvání pracovního poměru do konce roku, v němž je dovršen věk 70 let, nýbrž nejzazší hranicí, kdy funkce státního zástupce zanikne ze zákona, a proto není důvod posuzovat tuto situaci odlišně.

11. Nejvyšší soud označil za nerozhodný odkaz městského soudu „na § 21 odst. 1 písm. f) zákona o státním zastupitelství, ve znění od 1. 7. 2003 do 30. 6. 2013“ [správně ve znění účinném do 30. 6. 2003], podle něhož zaniká funkce státního zástupce posledního dne roku, kdy dosáhne 65 let věku. Dle Nejvyššího soudu „i v případě aplikace tohoto ustanovení by u [stěžovatelky] došlo k zániku funkce státní zástupkyně až 31. 12. 2009“. Městský soud dále pochybil dle Nejvyššího soudu tím, že i na vztahy mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí Kooperativa pojišťovna aplikoval pracovněprávní úpravu, ačkoliv jde v tomto případě o vztah z titulu pojištění odpovědnosti za provoz vozidla. Dále městský soud nerozlišil, jaká část nároku připadá na dobu od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2009 a na dobu od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2014, tedy jaká část nároku připadá na doby před a po zákonné přeměně invalidního důchodu na starobní. Proto musel být zamítavý výrok rozsudku městského soudu zrušen v celém rozsahu spolu se závislými výroky o náhradě nákladů řízení a věc mu v tomto rozsahu vrácena k dalšímu řízení.

12. Dále se Nejvyšší soud zabýval nepřiznáním nároku na úroky z prodlení a námitkou stěžovatelky, že se nejednalo o výkon práva v rozporu s dobrými mravy. Nejvyšší soud poukázal na to, že se vedlejší účastnice od počátku nevyhýbaly své povinnosti nahradit stěžovatelce ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při uznání invalidity nebo částečné invalidity) co do důvodu i výše. Ve věci však bylo prováděno obsáhlé dokazování znaleckými posudky a vedlejší účastnice „získaly od [stěžovatelky] podklady pro výpočet náhrady za ztrátu na výdělku až v roce 2010, resp. 2011, tedy více než 8 let od škodní události“. Za takové situace by proto dle Nejvyššího soudu úroky z prodlení „neplnily svou funkci a smysl, tedy postihnout dlužníka za to, že se vyhýbá své povinnosti plnit na určitou pohledávku, nýbrž by pouze navyšovaly nároky [stěžovatelce] přiznané“.

13. Za nedůvodnou označil Nejvyšší soud i námitku stěžovatelky, že jí měla být přiznána náhrada formou měsíční renty 15 000 Kč i za dobu po dovršení věku 70 let, jelikož je vysoce pravděpodobné, že by se po skončení výkonu funkce státní zástupkyně věnovala advokacii. Dle Nejvyššího soudu se stěžovatelka domáhá ušlého zisku z podnikání. Tento nárok vzniká v případě, je-li v příčinné souvislosti se škodní událostí poškozený připraven o zisk, jehož by při pravidelném běhu věcí dosáhl, přičemž pouhé tvrzení zmařeného

podnikatelského záměru nestačí. Skutková zjištění týkající se této otázky pak nepodléhají přezkumu v dovolacím řízení.

II. Argumentace účastníků

14. Podle stěžovatelky bylo napadenými rozhodnutími porušeno její právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na ochranu zdraví dle čl. 7 odst. 1 Listiny. V této souvislosti stěžovatelka uvádí, že dle judikatury Ústavního soudu spadá ochrana zdraví pod garanci nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí.

15. Jde-li o nárok na náhradu za ztrátu na výdělku v období od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014, bude ve věci znovu rozhodovat městský soud. Podle stěžovatelky je však při posuzování nároku za většinu tohoto období, od počátku roku 2010, pro městský soud závazný právní názor Nejvyššího soudu, podle kterého tento nárok není dán. Stěžovatelka poukazuje na to, že by byla nucena po rozhodnutí městského soudu podávat další dovolání a případně ústavní stížnost, vytýká Nejvyššímu soudu nemeritorní rozhodnutí, nedostatečné odůvodnění a přílišnou délku dovolacího řízení. Vůči závěrům Nejvyššího soudu pak namítá, že z veřejnoprávní úpravy přeměny plného invalidního důchodu na starobní důchod, k němuž dochází při dovršení 65 let, bylo mechanicky dovozeno, že spolu s tím dochází i k zániku nároku za ztrátu na výdělku. Fakticky se tedy vychází z toho, že by stěžovatelka v této době skutečně přestala vykonávat funkci státní zástupkyně a pobírala toliko starobní důchod. Tento závěr nerespektuje svobodu a autonomii vůle stěžovatelky a nezohledňuje, že u státních zástupců je obvyklé vykonávat funkci až do konce roku, v němž dovrší 70 let, kdy jejich funkce ze zákona zaniká. Proto bylo namístě vyjít z toho, že nebýt úrazu, bylo by tomu tak i v případě stěžovatelky. Stěžovatelka zdůrazňuje, že nárok na náhradu za ztrátu na výdělku se odvíjí od toho, že v důsledku újmy na zdraví poškozenému uchází výdělek, nikoliv od toho, zda pobírá invalidní důchod. Upozorňuje, že paušální omezení náhrady za ztrátu na výdělku hranicí 65 let věku poškozeného nebylo zavedeno zákonodárcem, ale jde o výsledek restriktivního výkladu Nejvyššího soudu.

16. Ve vztahu k nepřiznání úroků z prodlení při poskytování náhrady za ztrátu na výdělku stěžovatelka namítá, že napadená rozhodnutí nejsou dostatečně odůvodněna. Podle stěžovatelky je závěr, že řádně a včas nedoložila své nároky a že vedlejší účastnice obdržely relevantní podklady až po 8 letech, v hrubém rozporu s obsahem spisu. Údaje o původních výdělcích stěžovatelky mělo přitom k dispozici Krajské státní zastupitelství v Brně a obě vedlejší účastnice měly k dispozici i informace o výši plného invalidního důchodu pobíraného stěžovatelkou. Za těchto okolností byl výpočet náhrady za ztrátu na výdělku „velmi jednoduchý: A minus B = C“. Rozhodnutí obecných soudů jsou dle stěžovatelky založena na nesprávném názoru, že vznik práva na úroky z prodlení je podmíněn prokázáním pohledávky v soudním řízení. Závěry napadených rozhodnutí jsou nadto dle stěžovatelky v rozporu i s judikaturou Nejvyššího soudu, v této souvislosti stěžovatelka odkazuje na rozsudek sp. zn. 21 Cdo 792/2005 ze dne 18. 1. 2006.

17. Pokud jde o nárok na náhradu za ztrátu na výdělku po dosažení 70 let věku, stěžovatelka argumentuje, že by po ukončení výkonu funkce státní zástupkyně vykonávala advokacii. Nejvyšší soud její nárok za toto období nesprávně posuzuje jako nárok za ušlý zisk, ač jde dle jeho ustálené judikatury o nárok za ztrátu na výdělku. Stěžovatelka poukazuje i na prostupnost právnických profesí a na údaje o advokátech vykonávajících činnost i po dosažení věku 70 let.

18. Nejvyšší soud navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, případně zamítnuta. O náhradě za ztrátu na výdělku bude městský soud opětovně rozhodovat, a v této části je proto ústavní stížnost předčasná a měla by být odmítnuta pro nepřípustnost. Podle Nejvyššího soudu dále bylo v napadeném rozsudku řádně odůvodněno, proč stěžovatelce nebyly přiznány úroky z prodlení spojené s náhradou za ztrátu na výdělku. Nejvyšší soud uvádí, že vyšel ze

skutkových zjištění učiněných v předcházejícím řízení, jež nepodléhají v dovolacím řízení přezkumu, a s odkazy na ustálenou judikaturu vyložil, proč tomuto nároku uplatněnému stěžovatelkou nelze poskytnout právní ochranu. Ústavní stížnost je tak v tomto ohledu zjevně neopodstatněná.

19. Městský soud ve svém vyjádření rovněž navrhl ústavní stížnost odmítnout. Nejzásadnější argumenty stěžovatelky podle městského soudu směřují proti kasační části výroku rozsudku Nejvyššího soudu a proti zrušené části rozsudku městského soudu, a nejde tedy o konečná rozhodnutí.

20. Vedlejší účastnice Kooperativa pojišťovna ve svém vyjádření navrhla, aby byla ústavní stížnost částečně odmítnuta pro nepřípustnost a ve zbytku zamítnuta. O nároku stěžovatelky na náhradu za ztrátu na výdělku v období od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014 bude městský soud opětovně rozhodovat, a v tomto rozsahu je tak dle vedlejší účastnice ústavní stížnost předčasná a nepřípustná. Námitky stěžovatelky navíc dle vedlejší účastnice v této části postrádají ústavněprávní rozměr. Dále stěžovatelka brojí proti nepřiznání náhrady ušlého zisku za období od začátku roku 2015 (po dovršení věku 70 let), avšak dle vedlejší účastnice vyjadřuje toliko nesouhlas s právním posouzením provedeným obecnými soudy. Jde-li o nepřiznání úroků z prodlení v souvislosti s náhradou za ztrátu na výdělku, uvádí vedlejší účastnice, že ty se týkaly období od 1. 8. 2005 (tedy nikoliv od „vzniku nároku“) do 31. 7. 2009. Dle vedlejší účastnice je příslušné části odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu, městského a obvodního soudu, jež vedlejší účastnice cituje, nutno vnímat ve vzájemném spojení. Vedlejší účastnice pokládá toto odůvodnění za dostačující a dále argumentuje, že i závěr obecných soudů ohledně úroků z prodlení je věcně správný. Vedlejší účastnice uvádí, že neměla k dispozici podklady pro výpočet ztráty na výdělku. Ty neměl k dispozici ani obvodní soud, který musel v roce 2010, tedy osm let po úrazu stěžovatelky, poučit zástupce stěžovatelky o nutnosti doplnit žalobní tvrzení. Nelze se přitom ztotožnit s tvrzeními stěžovatelky, že jako „nepracující plně invalidní důchodkyně byl [výpočet výše náhrady za ztrátu na výdělku] velmi jednoduchý“. Ústavní stížnost by proto měla být ve zbylém rozsahu zamítnuta.

21. Ústavní soud nepokládal za nutné zasílat tato vyjádření stěžovatelce k replice, neboť jde-li o otázku, zda ústavní stížnost splňuje předpoklady k projednání, nepřinesla nové argumenty nad rámec těch, k nimž se stěžovatelka vyjádřila již v ústavní stížnosti. Krajské státní zastupitelství v Brně pak nevyužilo možnost se k věci vyjádřit.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Procesní předpoklady k věcnému posouzení

22. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost pouze částečně splňuje procesní předpoklady k věcnému projednání stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

23. Napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu byl zrušen rozsudek městského soudu ve výroku II (týkajícím se náhrady za ztrátu na výdělku v době od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014) a ve výroku III v rozsahu, jímž byly zrušeny výroky obvodního soudu X a XII o náhradě nákladů řízení. Protože kasačním rozhodnutím řízení nekončí, nýbrž se jím v rámci pokračujícího řízení znovu otevírá prostor k ochraně práv účastníků řízení, není proti kasačnímu rozhodnutí ústavní stížnost zásadně přípustná. Výjimečné připuštění ústavní stížnosti je vázáno na uplatnění námitek týkajících se procesních pochybení, jejichž nápravy nelze dosáhnout jinak než zrušením kasačního rozhodnutí. Tak tomu ovšem není v případech, kdy jsou ústavní stížností rozporovány toliko právní závěry obsažené v kasačním rozhodnutí, jež zavazují soudy nižšího stupně v dalším řízení [viz podrobněji nález sp. zn. I. ÚS 1091/19 ze dne 17. 7. 2019 (N 136/95 SbNU 158), bod 28 nebo body 27–28]. Závaznost závěrů Nejvyššího soudu pro soudy nižšího stupně, na niž stěžovatelka poukazuje, tedy dle

judikatury Ústavního soudu nepředstavuje dostatečný důvod pro výjimečné připuštění ústavní stížnosti; stěžovatelka nepředložila argumenty, pro které by Ústavní soud shledal důvody se od tohoto přístupu odchýlit. Ústavní stížnost proto musí být odmítnuta, směřuje-li proti kasační části rozsudku Nejvyššího soudu, pro nepřípustnost dle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Je třeba dodat, že stěžovatelka má možnost před obecnými soudy uplatnit námitky obsažené v ústavní stížnosti. Zejména může argumentovat, že při pravidelném (obvyklém) běhu věcí by nebýt nehody vykonávala funkci státní zástupkyně až do konce roku, v němž dovršila 70 let věku, a že upření náhrady za ztrátu na výdělku je v rozporu s ústavněprávními principy.

24. Rozsudek městského soudu byl v napadeném výroku II zrušen Nejvyšším soudem. Jelikož Ústavní soud nemůže zrušit již zrušené rozhodnutí, musí být ústavní stížnost v této části odmítnuta dle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu jako návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1119/15 ze dne 16. 6. 2015 (N 116/77 SbNU 697), bod 26].

25. Městský soud napadeným výrokem I potvrdil výrok obvodního soudu o zamítnutí žaloby na placení 15 000 Kč měsíčně od 1. 1. 2015 (pro dobu po dovršení věku 70 let) a Nejvyšší soud v této části dovolání odmítl. Stěžovatelka se tohoto nároku domáhá s tím, že by po ukončení svého působení ve funkci státní zástupkyně vykonávala advokacii a uvedená renta představuje její ztrátu na výdělku. Nejvyšší soud vyložil, že tento nárok, který kvalifikoval jako ušlý zisk z podnikání, vzniká v případě, je-li v příčinné souvislosti se škodní událostí poškozený připraven o zisk, jehož by při pravidelném běhu věcí dosáhl, přičemž pouhé tvrzení zmařeného podnikatelského záměru nestačí. Již obvodní soud přitom uvedl, že nebylo prokázáno, že by se stěžovatelka advokacii skutečně věnovala a že újma na zdraví je důvodem, proč se tak nestalo. Ústavní soud konstatuje, že i přes nedostatky v odůvodnění rozsudku městského soudu je třeba na soudní řízení nahlížet jako na celek a zohlednit odůvodnění rozhodnutí ze strany obvodního a Nejvyššího soudu. V tomto rozsahu úvahy obecných soudů z ústavního rámce nevybočují a ústavní stížnost je založena na nesouhlasu s výkladem podústavního práva a s hodnocením důkazů ze strany obecných soudů, jež však nemá ústavní rozměr. V této části proto musí být ústavní stížnost odmítnuta jako návrh zjevně neopodstatněný dle § 43 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

26. Městský soud konečně napadeným výrokem I dále potvrdil rozsudek obvodního soudu ve výrocích VIII a IX o zamítnutí žaloby na zaplacení úroků z prodlení; Nejvyšší soud dovolání v této části rovněž odmítl. V této části ústavní stížnost procesní předpoklady k věcnému posouzení splňuje. Ústavní soud proto přistoupil k meritornímu přezkumu napadených rozhodnutí a závěru obecných soudů, že se stěžovatelka domáhá úroků z prodlení za ztrátu na výdělku v rozporu s dobrými mravy.

B. K nepřiznání úroků z prodlení za ztrátu na výdělku

27. Podle čl. 7 odst. 1 Listiny je zaručena „[n]edotknutelnost osoby a jejího soukromí“. Tímto ustanovením je garantována ochrana tělesné a duševní integrity člověka, jejíž základní součástí je zdraví jednotlivce [nález sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 157/54 SbNU 33), body 10–11; nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), body 15–16; nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297), bod 26]. Zásahem do zdraví, a tedy do tělesné a duševní integrity chráněné čl. 7 odst. 1 Listiny, je „způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, a to i choroby, resp. poruchy psychické, ale i pouhé způsobení bolesti“ (nález sp. zn. II. ÚS 2379/08, bod 11).

28. Dojde-li v důsledku zásahu do tělesné a duševní integrity člověka k újmě na zdraví, promítá se ochrana základního práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí do nároků na náhradu újmy z toho plynoucích. Jak totiž Ústavní soud vyložil v nálezu sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), bodě 35, „[v] náhradě jakékoli újmy, a to

i újmy na zdraví, je zapotřebí vidět i jakési ‚pokračování' práv. Skrze uplatnění nároku na náhradu újmy ‚pokračuje' subjektivní právo (na zdraví) nebo právní statek či hodnota (zdraví), z jehož porušení škoda vzešla“.

29. Aby byla ochrana, kterou soudní moc poskytuje právu na tělesnou a duševní integritu podle čl. 7 odst. 1 Listiny, skutečná a účinná, je třeba vycházet z toho, že původce újmy je povinen tuto újmu plně nahradit. Z práva na ochranu tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny tedy plyne princip úplné náhrady újmy, majetkové i nemajetkové, tomu, kdo utrpěl újmu na zdraví [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297), bod 42; nález sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99), bod 65; nebo z poslední doby nález sp. zn. II. ÚS 1564/20 ze dne 9. 2. 2021 (N 26/104 SbNU 319), bod 19].

30. Výše uvedené principy musí obecné soudy respektovat i při aplikaci právní úpravy týkající se soukromoprávních vztahů. Základní práva a svobody zaručené v Listině působí nejen ve vztazích mezi jednotlivcem a státem (vertikální vztahy), ale ustálená judikatura Ústavního soudu jim přiznává účinek i ve vztazích mezi jednotlivci navzájem (horizontální vztahy). V těchto vztazích, založených na rovnosti subjektů, působí základní práva a svobody tak, že prozařují normami podústavního práva [nález sp. zn. III. ÚS 139/98 ze dne 24. 9. 1998 (N 106/12 SbNU 93); nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)]. Při výkladu a aplikaci podústavního práva jsou proto soudy povinny toto prozařování pečlivě zvažovat, neboť jedině tak mohou dostát své povinnosti poskytovat základním právům a svobodám ochranu podle čl. 4 Ústavy [srov. shodně nález sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573), bod 15].

31. Princip plné náhrady újmy na zdraví dopadá tedy i na náhradu majetkové újmy spočívající ve ztrátě na výdělku. Je-li peněžitá náhrada této újmy poskytnuta s prodlením, dochází tím ke snížení míry, v níž kompenzuje poškozenému jeho majetkovou újmu (je tedy narušena kompenzační funkce peněžité náhrady). Peněžitá náhrada majetkové újmy poskytnutá s prodlením tedy již z ústavněprávního hlediska nepředstavuje plnou náhradu újmy na zdraví. S ohledem na tento princip je tudíž nezbytné, aby se poškozenému zásadně dostalo v případech prodlení s peněžitou náhradou i úroků z prodlení.

32. Ústavní soud podotýká, že obdobně dovodil, že při úmrtí osoby blízké mají pozůstalí právo na úroky z prodlení spojeného s náhradou jim vzniklé nemajetkové újmy [viz podrobně nález sp. zn. II. ÚS 2149/17 ze dne 10. 12. 2019 (N 206/97 SbNU 206)]. Tím spíše je třeba poskytnout ochranu i nároku na úroky z prodlení, k němuž dojde při poskytování peněžité náhrady majetkové újmy přímo poškozenému.

33. Výše uvedené úvahy nevylučují, že v některých případech mohou obecné soudy shledat důvody, pro které nelze právu na úroky z prodlení přiznat právní ochranu. Takovým důvodem může být i uplatnění tohoto práva v rozporu s dobrými mravy. Nepřiznání úroků z prodlení je ovšem namístě ve zcela výjimečných případech a musí být řádně odůvodněno konkrétními okolnostmi věci.

34. Ústavní soud tedy shrnuje, že ze základního práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny vyplývá rovněž princip úplné náhrady za utrpěnou újmu na zdraví, a to újmy majetkové i nemajetkové. Tento princip se uplatňuje i ve vztahu k nárokům na úroky z prodlení, k němuž dojde při poskytování peněžité náhrady majetkové újmy. K jejich nepřiznání proto může dojít jen ve zcela výjimečných případech.

35. V posuzované věci obecné soudy dospěly k závěru, že vedlejší účastnice řízení deklarovaly ochotu stěžovatelce náhradu za ztrátu na výdělku poskytnout, avšak teprve v okamžiku, bude-li řádně prokázána její výše. Potřebné podklady však obdržely až v roce 2010 či 2011, tedy 8 let od úrazu stěžovatelky. Přiznání úroku z prodlení by tak dle obecných soudů neplnilo funkci spočívající v postihu dlužníka odmítajícího včas plnit. Ústavní soud nicméně konstatuje, že toto odůvodnění již vybočuje z mezí ústavnosti.

36. Obecné soudy nepoukázaly na žádnou okolnost, z níž by vyplývalo, že stěžovatelka bránila vedlejším účastnicím v přístupu k údajům relevantním pro to, aby samy mohly posoudit, v jaké výši považují požadovanou náhradu za ztrátu na výdělku za opodstatněnou. Vedle toho Krajskému státnímu zastupitelství v Brně jako dřívějšímu zaměstnavateli stěžovatelky byly k dispozici mimo jiné veškeré údaje o jejích příjmech, tedy jeden z podstatných údajů pro určení ztráty na výdělku. Pokud vedlejší účastnice pokládaly za nezbytné znalecké posouzení ohledně výše ztráty na výdělku, neuvádí obecné soudy žádnou okolnost, z níž by plynulo, že pro vedlejší účastnice kvůli postupu stěžovatelky nebylo možné si podklady pro takové posouzení opatřit. Ústavní soud nepokládá za nutné se vyjadřovat k otázce, zda případné znalecké posouzení měla zajišťovat stěžovatelka nebo vedlejší účastnice. Ze zjištění obecných soudů neplyne, že by vedlejší účastnice stěžovatelku žádaly o doložení jejích nároků znaleckým posudkem, a ta jej odmítla zajistit či odmítla poskytnout podklady pro takové posouzení.

37. Závěry obecných soudů fakticky znamenají, že stěžovatelka měla prokázat opodstatněnost svého nároku na náhradu za ztrátu na výdělku dříve než v soudním řízení, například již při výzvě adresované vedlejším účastnicím k plnění, a že až od tohoto okamžiku by se mohla úspěšně domáhat i úroků z prodlení. Taková povinnost však stěžovatelce z právní úpravy neplyne. Závěr o rozporu uplatněného nároku na úroky z prodlení s dobrými mravy by bylo možno učinit v případě, pokud by postup stěžovatelky směřoval účelově k jejich navýšení, a to například tím, že by bylo vedlejším účastnicím bráněno v přístupu k relevantním podkladům. Na takové okolnosti, jak již bylo řečeno, však obecné soudy nepoukázaly.

38. Za těchto okolností obecné soudy tím, že stěžovatelce nepřiznaly nárok na úroky z prodlení, k němuž došlo při poskytování náhrad za ztrátu na výdělku, porušily princip plné náhrady újmy na zdraví, a tedy právo na tělesnou a duševní integritu podle čl. 7 odst. 1 Listiny.

39. Napadená rozhodnutí (výroky) v částech týkajících se úroků z prodlení je třeba zrušit bez ohledu na to, zda se vztahují k nárokům za ztrátu na výdělku v období před 1. 8. 2009, nebo v období od 1. 8. 2009 do 31. 12. 2014. Konečné rozhodnutí o tom, zda stěžovatelka má za druhé z uvedených období nárok na náhradu za ztrátu na výdělku, totiž bude s ohledem na kasační zásah Nejvyššího soudu předmětem dalšího řízení před obecnými soudy. Stěžovatelka přitom bude mít příležitost v této souvislosti uplatnit i své ústavněprávní námitky. Teprve po zhodnocení, zda stěžovatelce i v tomto období náležela náhrada za ztráty na výdělku, lze rozhodnout i o úrocích z prodlení při poskytování náhrad za zmíněné období.

C. Závěr

40. Ústavní soud z výše uvedených důvodů podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti v rozsahu uvedeném ve výroku I a napadená rozhodnutí v tomto rozsahu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona. Ve zbytku Ústavní soud odmítl ústavní stížnost zčásti jako návrh, k jehož projednání není příslušný, dle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu, zčásti jako návrh nepřípustný dle § 43 odst. 1 písm. e) tohoto zákona a zčásti jako návrh zjevně neopodstatněný dle § 43 odst. 2 písm. a) tohoto zákona.

Č. 86
Zrušení části ustanovení § 289 odst. 3 trestního zákoníku, zmocňujícího vládu ke konkretizaci pojmu množství větší než malé
(sp. zn. Pl. ÚS 98/20 ze dne 27. dubna 2021; 206/2021 Sb.)

I. Pojmy, které právo používá, by nepochybně měly být z hlediska právní jistoty jasné a jednoznačně formulované, současně však musí být dostatečně abstraktní, aby byly schopné zachytit co nejširší okruh možných eventualit, které se v životě vyskytují nebo se v budoucnu mohou vyskytnout. Užívání neurčitých pojmů je v právu nezbytné a zákonodárce využívá této možnosti i v trestním právu poměrně často, a to jak při vymezení základní skutkové podstaty trestného činu, tak při popisu okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (okolnosti zvlášť přitěžující). Je tomu tak zejména z důvodu, aby bylo možné reagovat na dynamicky se měnící podmínky a variabilitu životních situací, přičemž ani trestní právo není v tomto ohledu žádnou výjimkou.

Proto Ústavní soud považuje užití neurčitých právních pojmů zejména v případech, kdy je úmyslem zákonodárce omezit rozsah kriminalizace určitého jednání (konání nebo opomenutí), resp. stanovit dolní kvantitativní hranici trestnosti (např. množství větší než malé v § 284 odst. 1 nebo v § 285 odst. 1, 2 trestního zákoníku), za ústavně konformní. Úlohou obecných soudů (zejména Nejvyššího soudu) je náležitě interpretovat tyto neurčité právní pojmy, a rozptýlit tak případné přetrvávající pochybnosti při jejich výkladu.

II. Ústavní vymezení odvozené normotvorby exekutivy je založeno na následujících zásadách: nařízení vlády musí být vydáno oprávněným orgánem, nemůže zasahovat do věcí vyhrazených zákonu a musí být zřejmá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard, musí být tedy otevřen prostor pro sféru nařízení. Nařízení vlády tedy, podobně jako jiný podzákonný předpis, může toliko podrobněji konkretizovat problematiku upravenou v základních rysech již samotným zákonem [srov. např. nález ze dne 14. 2. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.), nález ze dne 16. 10. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 5/01 (N 149/24 SbNU 79; 410/2001 Sb.) aj.].

Ustanovení čl. 39 Listiny základních práv a svobod zakotvuje princip *nullum crimen sine lege*, který je dále rozvíjen tak, aby zákon (*lex*) zároveň splňoval zásady, podle kterých musí být pramenem práva pouze zákon (*scripta* – zákaz obyčejového práva), je zakázána analogie v neprospěch pachatele (*stricta*), je zakázána retroaktivita (*praevia*) a přikázána náležitá určitost trestněprávních norem (*certa*). U zákonného pojmu „množství větší než malé" rostlin a hub obsahujících omamnou a psychotropní látku, zmocňuje-li zákon v § 289 odst. 3 trestního zákoníku vládu k vydání nařízení vlády, požadavek na zákonný pramen práva (*skripta*) a určitosti zákona (*certa*) splněn není, neboť až vláda nařízením č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku, určila toto množství. Přitom vláda zde přímo doplňuje § 285 odst. 1, 2 trestního zákoníku, a to při naplnění obsahu tak důležitého pojmu, který je rozhodující pro určení spodní hranice trestní odpovědnosti u základních skutkových podstat trestného činu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 odst. 1 a 2 trestního zákoníku. V důsledku toho byl porušen zákaz zasahovat do věcí vyhrazených zákonu, vyplývající z ústavního vymezení odvozené normotvorby exekutivy. Ústavní soud přitom v minulosti již vyložil, že nelze

připustit, aby se sféra ochrany základních práv a svobod dostala pod pravomoc moci výkonné, která k tomu není oprávněna [srov. např. nález ze dne 10. 7. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 35/95 (N 64/5 SbNU 487; 206/1996 Sb.), nález ze dne 23. 7. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 13/12 (N 126/70 SbNU 147; 259/2013 Sb.) a nález ze dne 20. 6. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.) aj.]. Vymezení, které jednání je trestným činem, je podle čl. 39 Listiny základních práv a svobod svěřeno toliko zákonu, k jehož vydání je kompetentní toliko Parlament České republiky. Právě s ohledem na to, že ústavodárce svěřil kompetenci k vymezení skutkové podstaty trestného činu výhradně zákonu, vyloučil tím v jiných případech možnou a žádoucí sekundární úpravu věcí nepředvídatelných v momentu přijetí zákona.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 98/20 dne 27. dubna 2021 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala (soudce zpravodaj), Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu Okresního soudu v Chrudimi na zrušení § 284 odst. 1 ve slovech „větším než malém“, § 285 odst. 1 a 3 ve slovech „větším než malém“ a „ve větším rozsahu“ a § 289 odst. 3 ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285“ zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Ustanovení § 289 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285“ se zrušuje dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

II. Současně pozbývají platnosti § 2 a příloha č. 2 nařízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku, ve znění nařízení vlády č. 3/2012 Sb., dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

III. Ve zbytku se návrh zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavnímu soudu byl dne 1. 10. 2020 doručen podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“) a § 64 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) návrh Okresního soudu v Chrudimi (dále jen „navrhovatel“) na zrušení částí § 284 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) ve slovech „větším než malém“, § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku ve slovech „větším než malém“ a „ve větším rozsahu“ a § 289 odst. 3 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285“.

2. Navrhovatel poukazuje na to, že projednává dvě obžaloby z přečinů týkajících se konopí setého, které bylo v jednom případě drženo (přečin přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle § 284 odst. 1 trestního zákoníku) a ve druhém pěstováno (přečin nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku), za což mají být obžalovaní trestně postiženi, ačkoli zákon ve spojení s judikaturou dopředu nestanovuje meze trestnosti s nutnou mírou určitosti, což podle názoru navrhovatele odporuje ústavnímu pořádku.

3. Navrhovatel tvrdí, že skutkové podstaty trestných činů uvedených v § 284 odst. 1 a v § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku nenaplňují ani ve spojení s judikaturou požadavek na nezbytnou míru určitosti vyslovený naposledy v nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 46/18 (N 104/100 SbNU 207; 312/2020 Sb.; veřejně dostupný na https://nalus.usoud.cz, stejně jako další rozhodnutí Ústavního soudu zde odkazovaná). Uvádí, že trestněprávní praxe zjišťuje znaky trestnosti příslušných jednání (tedy to, zda byly stanovené látky přechovávány či pěstovány v množství větším než malém, resp. ve větším rozsahu), složitou expertizou, jejíž výsledky nemůže adresát daných ustanovení s patřičnou mírou určitosti předvídat. Takový postup podle navrhovatele odporuje ústavnímu pořádku, jehož součástí je i článek 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), podle něhož „jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit“.

4. Navrhovatel namítá rovněž protiústavnost § 289 odst. 3 trestního zákoníku s odůvodněním, že zmocnění v něm zakotvené svou povahou odpovídá zmocnění obsaženému v původním znění § 289 odst. 2 trestního zákoníku, které Ústavní soud nálezem ze dne 23. 7. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 13/12 (N 126/70 SbNU 147; 259/2013 Sb.) z důvodu protiústavnosti s účinností k 23. 8. 2013 zrušil.

5. Navrhovatel proto navrhuje, aby Ústavní soud zrušil § 284 odst. 1 trestního zákoníku ve slovech „větším než malém“, § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku ve slovech „větším než malém“ a „ve větším rozsahu“, jakož i § 289 odst. 3 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285“ s tím, že zruší-li Ústavní soud předmětné části zákona, aby tak učinil s účinností odloženou minimálně o jeden rok, aby bylo možno nalézt ústavně souladnou hranici trestnosti.

II. Argumentace navrhovatele

6. Navrhovatel zdůrazňuje, že orgány činné v trestním řízení musí typovou společenskou škodlivost jednání spojeného s pěstováním, resp. držením konopí při aplikaci § 284 a 285 trestního zákoníku stanovovat pomocí složitého postupu, na jehož konci je exaktní poznatek o množství tetrahydrokanabinolu (dále též jen „THC“) obsaženém v držené, resp. pěstované hmotě. Teprve poté je rozhodnuto, zda byl naplněn znak trestnosti v podobě vypěstování či držení omamné či psychotropní látky v množství větším než malém či ve větším rozsahu.

7. Navrhovatel konstatuje, že užití relativně neurčitých pojmů není v hmotném právu obvyklé. Právo se bez takových pojmů patrně neobejde, kvůli nutnosti naplňovat příkře protikladné požadavky jednak na stabilitu práva a jednak na jeho použitelnost na měnící se realitu. Neobvyklé ani není, že konkrétní naplnění relativně neurčitého znaku typově popisujícího trestné jednání je určováno až na základě odborného zjišťování (expertizy). Podle navrhovatele však z hlediska požadavků, které právní stát klade na vymezení trestní postižitelnosti jednání, nepochybně platí, že adresát trestněprávní normy, tedy onen pověstný „každý, kdo“, musí mít dopředu alespoň v hrubých rysech představu, že dopustí-li se toho kterého jednání, půjde o jednání trestné, resp. kvalifikovaně trestné. Skutkové podstaty trestných činů uvedené v § 284 a 285 trestního zákoníku takovému požadavku v současné

době nedokáží dostát. Trestněprávní praxe zjišťuje znaky trestnosti složitou expertizou, jejíž výsledky adresát těchto právních norem nemůže s patřičnou mírou určitosti předvídat.

8. V další části návrhu navrhovatel odkazuje na nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 (již výše zmíněný), kterým byla zrušena část § 289 odst. 2 trestního zákoníku a současně pozbyly platnosti § 2 a příloha č. 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, ve znění nařízení vlády č. 4/2012 Sb. Podle mínění navrhovatele Ústavní soud v tomto nálezu nabízel judikaturní nalézání obecněji aplikovaných hranic trestní odpovědnosti (trestnosti), avšak v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 46/18 se přiklonil k tomu, že obecně aplikované hranice trestní odpovědnosti mají být stanoveny jasně a určitě, přičemž judikaturní či aplikační řešení je vyhrazeno individuálním, nezobecnitelným případům.

9. K odůvodnění návrhu na zrušení části § 289 odst. 3 trestního zákoníku navrhovatel poukazuje na odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12, podle kterého není možné, aby byla skutková podstata fakticky doplňována podzákonným předpisem, a že by takový postup byl v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege* zakotvenou v čl. 39 Listiny. Navrhovatel namítá, že § 289 odst. 3 trestního zákoníku v době projednávání nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 nebyl předmětem přezkumu a je stále součástí trestního zákoníku, ačkoli stojí na stejných základech jako ustanovení, které Ústavní soud zrušil pro protiústavnost.

10. Závěrem navrhovatel dodává, že trestní právo hmotné je tvořeno zákony, které vymezují pole svobodného jednání a chování spojené s jistotou, že nejde o chování trestně postižitelné. Jsou-li nejisté hranice zákonných požadavků, tj. nejsou-li respektována legitimní očekávání založená na zákonu, je nejistá i svoboda. Proto je ochrana legitimního očekávání nedílnou součástí vlády práva. Příkaz chránit legitimní očekávání je jedním z principů právního státu a jako takový plyne též z článku 1 odst. 1 Ústavy České republiky, podle něhož je Česká republika demokratickým právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Z hlediska legitimního očekávání založeného na zákonu platí, že hranice trestnosti vyjádřená materiálním znakem nesmí být tak nízká, aby kvůli počtu jednání, jež jsou při daném nastavení prahu trestnosti trestná, nebylo trestní stíhání té které osoby věcí náhody, či spíše arbitrární selektivity (libovůle), spíše než systematického potírání trestných jednání. Taková aplikace práva odporuje přiměřenosti trestní represe [viz nález ze dne 18. 11. 2008 sp. zn. II. ÚS 254/08 (N 197/51 SbNU 393)].

III. Vyjádření účastníků řízení

11. Ústavní soud podle § 69 zákona o Ústavním soudu zaslal návrh komorám Parlamentu České republiky jako účastníkům řízení, jakož i vládě a Veřejnému ochránci práv jako orgánům, které jsou oprávněny vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení.

12. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“) ve svém vyjádření uvádí, že platné znění § 284 odst. 1, § 285 odst. 1 a 3 a § 289 odst. 3 trestního zákoníku (v napadených částech) bylo schváleno zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který projednávala Poslanecká sněmovna v 5. volebním období jako sněmovní tisk č. 410. Návrh zákona byl v Poslanecké sněmovně schválen ve třetím čtení dne 11. 11. 2008 (ze 152 přítomných poslanců hlasovalo 120 pro, 23 proti), po schválení Senátem Parlamentu České republiky (dále jen „Senát“) (ve znění schváleném Poslaneckou sněmovnou) byl přijatý zákon podepsán prezidentem republiky. Následně byl zákon řádně vyhlášen ve Sbírce zákonů. Ustanovení § 284 a 285 trestního zákoníku byla (nikoli v napadených částech) dílčím způsobem novelizována zákonem č. 86/2015 Sb., který v těchto ustanoveních přizpůsobil terminologii trestního zákoníku nové terminologii občanského zákoníku. Aplikace § 284, 285 a 289 trestního zákoníku byla zásadním způsobem ovlivněna nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12.

13. Senát ve svém vyjádření uvádí, že návrhem napadená ustanovení jsou součástí trestního zákoníku již od jeho přijetí. Ustanovení § 284 odst. 1 a § 285 odst. 1 došla sice drobné změny v důsledku novelizace provedené zákonem č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, šlo však o čistě legislativně-technickou úpravu užité terminologie v souladu s novým občanským zákoníkem, která není z hlediska posuzovaného návrhu nikterak relevantní. Poslanecká sněmovna postoupila návrh trestního zákoníku Senátu dne 12. 12. 2008. Lhůta třiceti dnů pro projednání návrhu zákona Senátem podle čl. 46 odst. 1 Ústavy tudíž skončila dnem 12. 1. 2009. Senát návrh trestního zákoníku schválil ve znění postoupeném mu Poslaneckou sněmovnou na své třetí schůzi v sedmém funkčním období usnesením č. 78 ze dne 8. 1. 2009. V hlasování č. 4 se pro schválení postoupeného znění návrhu trestního zákoníku vyslovilo 74 ze 76 přítomných senátorů. Proti byl jeden senátor a jeden z přítomných senátorů se hlasování zdržel. Návrh zákona byl tedy Senátem přijat v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Problematika určitosti stanovení skutkových podstat předmětných drogových deliktů nebyla při jednání Senátu předmětem rozpravy k návrhu trestního zákoníku. Uvedená problematika byla nicméně diskutována v rozpravě k návrhu zákona publikovanému jako zákon č. 112/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Uvedeným zákonem byl mimo jiné do trestního zákona vložen § 187a, jímž došlo k zakotvení právní úpravy trestného činu přechovávání omamné nebo psychotropní látky nebo jedu, a to prostřednictvím odstavce 1. Předmětem diskuse v Senátu byla především otázka vhodnosti samotné kriminalizace přechovávání drog takříkajíc pro vlastní potřebu (ačkoli toto slovní spojení součástí citovaného ustanovení nebylo, na rozdíl od platného a účinného § 284 odst. 1 trestního zákoníku), vystoupení některých senátorů a senátorek se však věnovala přímo problematice neurčitosti pojmu „množství větší než malé“. Senát návrh zákona nakonec schválil ve znění postoupeném mu Poslaneckou sněmovnou na své druhé schůzi v prvním funkčním období usnesením č. 25 ze dne 18. 3. 1998. Pro schválení návrhu zákona se vyslovilo 40 z přítomných 71 senátorů. Proti bylo 21 senátorů, 10 se hlasování zdrželo.

14. Vláda usnesením ze dne 30. 11. 2020 č. 1237 schválila svůj vstup do řízení a zmocnila ministryni spravedlnosti, aby ve spolupráci s ministrem vnitra a národní protidrogovou koordinátorkou vypracovala vyjádření k návrhu.

15. Ve svém vyjádření vláda nejprve vyjadřuje své pochybnosti o aktivní legitimaci navrhovatele k podání návrhu, neboť má za to, že 1. napadená ustanovení lze ústavně konformně interpretovat, 2. případný derogační výrok Ústavního soudu by nevedl k odlišnému výsledku v právním posouzení navrhovatelem projednávaných (konkrétních) jednání obžalovaných a 3. postup navrhovatele je v rozporu s principem předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany legitimního očekávání procesních stran podkladových řízení, a tím i s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

16. Dále vláda nesdílí závěry navrhovatele o rozpornosti jím napadených částí ustanovení trestního zákoníku s ústavním pořádkem. Nesouhlasí s návrhem na zrušení § 289 odst. 3 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285“, neboť je přesvědčena, že napadená právní úprava splňuje limity podzákonné normotvorby, jak je formuloval Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí. Tedy že 1. nařízení nesmí vybočovat ze zákonných mezí a ani s výslovným souhlasem zákonodárce není vláda oprávněna nařízením upravovat otázky stojící mimo předmět prováděného zákona [srov. nález ze dne 9. 2. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/07 (N 20/56 SbNU 207; 66/2010 Sb.)], 2. nařízení by se mělo držet v mezích plynoucích přinejmenším z účelu a smyslu zákona, 3. zákonodárce by měl v zákoně projevit vůli k úpravě nad zákonný standard [srov. nález ze dne 25. 10. 1995

sp. zn. Pl. ÚS 17/95 (N 67/4 SbNU 157; 271/1995 Sb.)], 4. nařízením nelze ukládat primární práva a povinnosti (čl. 4 odst. 1 Listiny) nebo stanovovat meze základních práv a svobod (čl. 4 odst. 2 Listiny) [srov. nález ze dne 10. 7. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 35/95 (N 64/5 SbNU 487; 206/1996 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 13/12]. Vláda podotýká, že přestože akceptuje nosné důvody odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12, tak nedílnou součástí zásady *nullum crimen sine lege* je i zásada *nullum crimen sine lege scripta,* kterou musí zákonodárce též reflektovat (a v napadené právní úpravě ji i podle názoru vlády reflektoval). Připomíná komentářovou literaturu k zásadě *nullum crimen sine lege* a zejména pak odlišná stanoviska soudců Jana Musila a Vladimíra Kůrky k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12, s jejichž obsahem se ztotožňuje. Vláda je přesvědčena, že napadenými ustanoveními je prostřednictvím trestního zákoníku zákonodárcem stanovena určitá hranice, která slouží k rozlišení, zda jednání bude či nebude považováno za trestné (čímž je vyhověno zásadě *nullum crimen sine lege*), a zároveň je prostřednictvím výslovného zmocnění vlády k vydání nařízení zajištěno jednotné posuzování tohoto znaku trestnosti na celém území České republiky, a tím i maximální možná míra právní jistoty a předvídatelnosti práva (čl. 1 odst. 1 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny) pro adresáty právní normy.

17. Vláda se nepřiklání ani k návrhu na zrušení § 284 odst. 1 trestního zákoníku ve slovech „větším než malém“ a § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku ve slovech „větším než malém“ a „ve větším rozsahu“. Nesouhlasí jak s tvrzeními navrhovatele, že užití relativně neurčitých pojmů v § 284 a 285 trestního zákoníku není vhodné, neboť ponechává adresáta trestněprávní normy v nejistotě, tak ani s tím jeho míněním, že užívání neurčitých pojmů v hmotném právu (trestním) není obvyklé. Má za to, že užívání neurčitých pojmů je naopak v právu nezbytné a zákonodárce využívá této možnosti relativně často (a to i v trestním právu), a to zejména z důvodu, aby bylo možné reagovat na dynamicky se měnící podmínky a variabilitu životních situací. K tomu odkazuje na nález ze dne 25. 9. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 18/17 (N 156/90 SbNU 525; 261/2018 Sb.), podle kterého používání tzv. neurčitých pojmů zákonodárcem je postaveno na tom, že jejich konkrétní obsah naplňuje až aplikační činnost orgánů veřejné moci, aniž by to mělo znamenat v právním státě porušení ústavního pořádku (např. právní jistoty). V opačném případě by bylo nemožné efektivně realizovat veřejnou správu. Podle vlády je zjevné, že napadená právní úprava umožňuje ústavně konformní výklad neurčitých právních pojmů, což také připouští samotný Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12. Ústavní soud již dovodil, že z ústavněprávního hlediska nepovažuje za potřebné přijetí nové právní úpravy, neboť i samotná rozhodovací právní praxe obecných soudů může dodatečně učinit danou trestněprávní normu předvídatelnou pro její adresáty, aniž by ji tak bylo možno označit za neurčitou, a tedy odporující zásadě *nullum crimen sine lege*. Vláda zdůrazňuje, že je přitom nezpochybnitelnou úlohou soudů, aby se ujaly interpretace neurčitých právních pojmů, a rozptýlily tak případné přetrvávající pochybnosti, což tyto (s výjimkou navrhovatele) i činí.

18. V závěru vyjádření vláda poukazuje na to, že vyhovění návrhu by nejenom učinilo právní úpravu obsaženou v napadených ustanoveních trestního zákoníku nesrozumitelnou, ale vedlo by i k faktickému zásadnímu zpřísnění politiky státu v oblasti postihu drogové kriminality a závislostního chování způsobeného užíváním nelegálních návykových látek. Podle jejího mínění by se vyhověním návrhu jakékoliv přechovávání omamných látek konopí, pryskyřice z konopí nebo psychotropní látky obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu a nedovolené pěstování rostlin konopí stalo trestným, resp. posouzení trestnosti by bylo závislé na individuálním rozhodnutí Policie České republiky, státního zastupitelství a soudů, což je stav sice ústavně konformní, avšak z pohledu právní jistoty občanů nevhodný. Dalším (negativním) důsledkem vyhovění návrhu by podle vlády byla faktická překrytí skutkových podstat trestných činů a přestupků v dané oblasti a další podstatné snížení míry právní jistoty.

19. Ze shora uvedených důvodů vláda navrhuje, aby Ústavní soud podaný návrh zamítl s tím, že kdyby dospěl k závěru, že zrušení napadených částí ustanovení trestního zákoníku je pro jejich rozpor s ústavním pořádkem nezbytné, bylo by vhodné zároveň přistoupit k časovému odkladu derogačních účinků takového nálezu.

20. Ústavní soud zaslal obdržená vyjádření navrhovateli k replice. Navrhovatel tohoto svého práva využil a v replice uvedl, že souhlasí s Poslaneckou sněmovnou, že nález sp. zn. Pl. ÚS 13/12 ovlivnil zásadním způsobem aplikaci § 284, 285 a 289 trestního zákoníku. K aktivní legitimaci zdůraznil, že skutkové podstaty § 284 a 285 trestního zákoníku mají být aplikovány v předmětných trestních věcech. Nabízené ústavně souladné výklady § 284 a 285 trestního zákoníku se opírají o protichůdná východiska, která jsou vzájemně neslučitelná, což je podle něj neakceptovatelné, neboť to mimo jiné odporuje požadavku harmonie právního řádu a rovnosti před zákonem. Dodal, že nabízí-li vláda obecným soudům postup podle čl. 95 odst. 1 Ústavy, tedy možnost neaplikovat nařízení vlády, tak tímto postupem, užitým pro výklad těchto skutkových podstat trestných činů, by se dále zvyšovala nejistota adresátů právních norem. Jednotná měřítka platná na území celého státu podle jeho mínění vyúsťují ve výsledky, které svědčí o širokém rozptylu hranic trestnosti a kvalifikované trestnosti a nabízí otázku, zda se z hlediska adresátů předmětných skutkových podstat výklad neustálil v nejistotě, byť jsou v jednotlivých případech všechna rozhodnutí pečlivě odůvodněna. K návrhu na zrušení § 289 odst. 3 trestního zákoníku opětovně poukázal na nález sp. zn. Pl. ÚS 13/12 a k užití relativně neurčitých pojmů poznamenal, že si je vědom, že užití těchto pojmů je běžnou metodou právní regulace, a to i v trestním právu hmotném, že však platí, že adresát trestněprávní normy musí mít dopředu alespoň v hrubých rysech představu, že dopustí-li se toho kterého jednání, půjde o jednání trestné, resp. kvalifikovaně trestné. Skutkové podstaty trestných činů uvedené v § 284 a 285 trestního zákoníku takovému požadavku podle něj v současné podobě nedokáží dostát. Navrhovatel je přesvědčen, že jeho návrh nesměřuje ani ke snížení právní jistoty, ani ke zpřísnění právní regulace, ačkoli vláda dovozuje opak.

21. Veřejný ochránce práv na výzvu Ústavního soudu podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu sdělil, že svého práva nevyužije a do řízení v této věci nevstoupí.

IV. Ústní jednání

22. Ústavní soud v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z písemných úkonů navrhovatele a účastníků řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažuje za potřebné provádět ve věci dokazování. Ani účastníci řízení, ani vedlejší účastník řízení přitom konání ústního jednání nepožadovali.

V. Dikce napadených ustanovení

23. Ustanovení § 284 odst. 1, § 285 odst. 1 a 3 a § 289 odst. 3 trestního zákoníku znějí:

„§ 284

Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu

(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává v množství větším než malém omamnou látku konopí, pryskyřici z konopí nebo psychotropní látku obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC), bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.“

„§ 285

Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku

(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém rostlinu konopí, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců, peněžitým trestem nebo propadnutím věci.
(3) Odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve větším rozsahu.“

„§ 289
Společné ustanovení

(3) Vláda nařízením stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285.“

24. Jde-li o pojem „množství větší než malé“ v § 284 odst. 1 a § 285 odst. 1 trestního zákoníku, jsou jím vymezeny hranice, při jejichž naplnění je již přechovávání omamné látky konopí, pryskyřice z konopí nebo psychotropní látky obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC) pro vlastní potřebu či nedovolené pěstování rostliny konopí pro vlastní potřebu trestným činem. Uvedený zákonný znak v těchto ustanoveních má podstatný význam, neboť pomocí něj se odlišují tyto trestné činy od korespondujících přestupků. Podobně je tomu s pojmem „ve větším rozsahu“ v § 285 odst. 3 trestního zákoníku, který je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, a v důsledku toho odlišuje právní posouzení přečinu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle kvalifikované skutkové podstaty podle § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku od základní skutkové podstaty tohoto přečinu podle § 285 odst. 1 trestního zákoníku.

25. V souladu s napadenou částí § 289 odst. 3 trestního zákoníku byly rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku pro účely trestního zákoníku a jejich množství větší než malé stanoveny v příloze 2 nařízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku. Toto nařízení vlády bylo změněno nařízením vlády č. 3/2012 Sb., kterým ovšem nedošlo ke změnám v příloze 2, kterou byly stanoveny hodnoty určující množství větší než malé u rostlin a hub obsahujících omamnou nebo psychotropní látku pro účely trestního zákoníku.

VI. Podmínky meritorního posouzení návrhu a aktivní legitimace

26. Ústavní soud nejprve posuzoval otázku, zda je navrhovatel oprávněn podat návrh na zrušení napadených ustanovení trestního zákoníku. Podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Tuto úpravu dále rozvádí § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, podle kterého návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení je oprávněn podat též soud v souvislosti se svou rozhodovací činností podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. K tomu, aby obecný soud mohl zpochybnit ústavnost konkrétního zákona, resp. jeho jednotlivého ustanovení a věc předložit Ústavnímu soudu, je přitom nezbytná jeho reálná aplikace, a nikoli jen jeho hypotetické použití, resp. jiné širší souvislosti [srov. nálezy ze dne 29. 9. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 33/09 (N 205/58 SbNU 827; 332/2010 Sb.), ze dne 6. 9. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 11/10 (N 148/62 SbNU 277; 314/2011 Sb.), ze dne 2. 2. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 14/15 (N 22/80 SbNU 257; 87/2016 Sb.) a usnesení ze dne 2. 12. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 12/08 (U 12/51 SbNU 823)]. Musí jít tedy o zákon (jeho část), který překáží dosažení žádoucího (ústavně konformního) výsledku. Nebyl-li by odstraněn, byl by výsledek probíhajícího řízení jiný [srov. nález ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)]. Ústavní soud považuje podmínky čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu v předmětné věci za splněné, neboť jde o ustanovení zákona, která souvisejí

s rozhodovací činností navrhovatele a jichž má být bezprostředně při řešení věci použito. Jde tak o konkrétní kontrolu ústavnosti ustanovení zákona, jak plyne z předestření skutkového a právního základu věci.

27. Navrhovatel dospěl k závěru, že napadené části § 284 odst. 1 a § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku, které budou v předmětných soudních řízeních aplikovány, jsou v rozporu s ústavním pořádkem, a z tohoto důvodu navrhl Ústavnímu soudu, aby rozhodl o jejich zrušení. Podle § 68 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů platí, že nebyl-li návrh odmítnut a nevzniknou-li v průběhu řízení důvody zastavení řízení, je Ústavní soud povinen návrh projednat a rozhodnout o něm i bez dalších návrhů. Pro tento druh řízení před Ústavním soudem tedy platí zásada oficiality [srov. např. nález ze dne 14. 5. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 21/18 (N 77/94 SbNU 54; 173/2019 Sb.)]. Za této situace byly splněny podmínky podle čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, za nichž může soud podat Ústavnímu soudu návrh na zrušení zákona, a návrh na zrušení napadeného ustanovení byl podán oprávněným navrhovatelem.

28. U návrhu na zrušení části § 289 odst. 3 trestního zákoníku jde o ustanovení zákona, které zmocňuje vládu k vydání podzákonného předpisu a v důsledku toho nařizuje jeho aplikaci. Obecný soud je v režimu čl. 95 odst. 2 Ústavy povinen Ústavnímu soudu předložit věc s otázkou, zda je zákonodárce oprávněn to, co má být podle názoru obecného soudu předmětem zákona, který má soud v jím řešené věci použít, přenést na vládu (srov. již shora uvedený nález sp. zn. Pl. ÚS 13/12).

29. Ústavní soud konstatuje, že návrh splňuje veškeré náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu. Návrh okresního soudu byl podán aktivně legitimovaným orgánem (§ 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu ve spojení s čl. 95 odst. 2 Ústavy), Ústavní soud je k projednání tohoto návrhu příslušný [čl. 87 odst. 1 písm. a) ve spojení s čl. 95 odst. 2 Ústavy]. Návrh není nepřípustný (§ 66 zákona o Ústavním soudu) a není důvod k postupu podle § 67 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb.

VII. Posouzení ústavní konformity zákonodárného procesu

30. V řízení o kontrole norem Ústavní soud podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., nejprve posuzuje, zda napadený zákon byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

31. Z příslušných sněmovních tisků, údajů o průběhu hlasování a vyjádření obou komor Parlamentu plyne, že platné znění § 284 odst. 1, § 285 odst. 1 a 3 a § 289 odst. 3 trestního zákoníku (v napadených částech) bylo schváleno Poslaneckou sněmovnou ve třetím čtení dne 11. 11. 2008 na 42. schůzi (hlasování č. 39, usnesení č. 948). Senát návrh zákona schválil ve znění postoupeném mu Poslaneckou sněmovnou na své třetí schůzi v sedmém funkčním období usnesením č. 78 dne 8. 1. 2009. Prezident republiky zákon podepsal dne 27. 1. 2009 a po podpisu předsedou vlády byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 11 pod č. 40/2009 Sb. Pokud § 284 odst. 1 a § 285 odst. 1 trestního zákoníku byly změněny zákonem č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, nedotkla se tato novelizace napadených částí těchto ustanovení, neboť šlo pouze o změnu názvu trestu propadnutí věci.

32. Napadená ustanovení trestního zákoníku byla tedy přijata a vydána v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Ostatně ani navrhovatel nevznesl proti zákonodárné proceduře žádné námitky.

VIII. Věcné posouzení návrhu

A) K návrhu na zrušení § 284 odst. 1 trestního zákoníku ve slovech „větším než malém“ a § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku ve slovech „větším než malém“ a „ve větším rozsahu“

a) obecná východiska

33. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že Ústavnímu soudu v zásadě samo o sobě nepřísluší, aby posuzoval šíři hranic trestněprávní kriminalizace určitých typů jednání, nemá-li dublovat nebo suplovat ústavní roli zákonodárného orgánu [srov. např. nález ze dne 20. 2. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 5/2000 (N 31/21 SbNU 273; 127/2001 Sb.)]. Skutková podstata trestného činu představuje vždy formální vyjádření takového jednání, které je společností reprezentovanou většinou dosaženou při hlasování v zákonodárném sboru považováno za natolik společensky škodlivé, že musí být jako určitý specifický typ či druh jednání samostatně prohlášeno za trestné a vymezeno jako samostatná skutková podstata trestného činu (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 46/18).

34. Pravidlo obsažené v čl. 40 odst. 6 Listiny (promítnuté též do § 2 odst. 1 trestního zákoníku) vychází z myšlenky, že jednotlivec v právním státě musí žít v jistotě při úvaze, zda jednání, které koná či zamýšlí konat, nezavdává příčinu k aktivizaci nástrojů trestního práva [srov. nález ze dne 2. 8. 2016 sp. zn. IV. ÚS 2975/14 (N 143/82 SbNU 277)]. Jinak řečeno, mezi základní principy právního státu patří právní jistota adresátů právní normy ohledně toho, co jest jejím obsahem. Podle judikatury Ústavního soudu jazyková správnost, jednoznačnost, přesnost, ustálenost a zřetelnost jsou náležitostí právních termínů a právní stylistiky. Samozřejmé lpění na těchto požadavcích nesmí se však zvrhnout v nepřiměřený požadavek mající za potřebné kdekterý pojem v právním předpise použitý v tomtéž předpise definovat, a to s mylným předpokladem, že takový postup je nezbytný pro odstranění jeho údajné neurčitosti. Ve skutečnosti je jistá míra neurčitosti nezbytnou vlastností každé právní normy. Teprve neurčitost vylučující seznání jejího normativního obsahu za pomoci obvyklých interpretačních postupů činí právní normu rozpornou s ústavním požadavkem právní jistoty [srov. nález ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 28/12 (N 63/69 SbNU 187; 176/2013 Sb.)]. Používání tzv. neurčitých pojmů zákonodárcem je postaveno na tom, že jejich konkrétní obsah naplňuje až aplikační činnost orgánů veřejné moci, aniž by to mělo znamenat v právním státě porušení ústavního pořádku (např. právní jistoty). V opačném případě by bylo nemožné efektivně realizovat výkon práva soudy a státními orgány. Je to v jistém smyslu projev širšího ideového východiska – tzv. doktríny skepse o normách. Ne všechna pravidla chování, právní pojmy se dají *pro futuro* (přesně) naformulovat. Pro určité typy případů – z důvodu jejich povahy – se zformulují především principy, cíle, které potom soudy a státní orgány uvádějí v život aplikační činností [srov. nález ze dne 8. 7. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 8/08 (N 137/58 SbNU 115; 256/2010 Sb.)]. Ústavní soud však v této souvislosti musí zdůraznit, že důvodem protiústavnosti toho kterého ustanovení právního předpisu zásadně nejsou případné potíže při výkladu zákona. Neposkytuje-li ustanovení pro některé situace jazykově jednoznačnou odpověď, neznamená to samo o sobě jeho protiústavnost (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/17).

35. Lze připomenout, že neurčité právní pojmy „ve větším množství“ a „v množství větším než malém“ či „ve značném množství“ anebo obdobné neurčité pojmy zákonodárce použil v mnoha skutkových podstatách trestných činů, např. také u trestného činu nedovoleného ozbrojování podle § 279 odst. 1 a odst. 3 písm. a) a b) trestního zákoníku, pojem „ve větším množství“ u trestného činu výroby a jiného nakládání s látkami s hormonálním účinkem podle § 288 odst. 1 trestního zákoníku, pojmy „nikoli nepatrně“, „ve značném rozsahu“ a „ve velkém rozsahu“ například u trestného činu porušení chráněných

průmyslových práv podle § 269 odst. 1, odst. 2 písm. c), odst. 3 písm. b) trestního zákoníku či pojmy „ve větším rozsahu“, „ve značném rozsahu“ a „ve velkém rozsahu“ u trestných činů poškození a ohrožení životního prostředí podle § 293 odst. 1, odst. 2 písm. d) a § 294 odst. 1 a odst. 2 písm. c) trestního zákoníku.

36. Z hlediska posuzované věci je podstatné, že užívání neurčitých pojmů je v právu nezbytné a zákonodárce využívá této možnosti i v trestním právu poměrně často, a to jak při vymezení základní skutkové podstaty trestného činu, tak při popisu okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (okolnosti zvlášť přitěžující). Je tomu tak zejména z důvodu, aby bylo možné reagovat na dynamicky se měnící podmínky a variabilitu životních situací, přičemž ani trestní právo není v tomto ohledu žádnou výjimkou. Již na základě tohoto obecného východiska tedy nelze souhlasit se základním tvrzením navrhovatele, že užití relativně neurčitých pojmů není ve hmotném právu obvyklé. Nakonec i sám navrhovatel v podaném návrhu uvádí, že „[p]rávo se bez takových pojmů patrně neobejde, díky nutnosti naplňovat příkře protikladné požadavky jednak na stabilitu práva a jednak na jeho použitelnost na měnící se realitu. Neobvyklé ani není, že konkrétní naplnění relativně neurčitého znaku typově popisujícího trestné jednání je určováno až na základě odborného zjišťování (expertizy)“ (viz bod 10 návrhu).

b) meritorní přezkum návrhu

37. Podle navrhovatele představují napadené části textu neurčité právní pojmy, přičemž skutečnost, zda je naplněn znak trestnosti podle § 284 odst. 1 a § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku spočívající v určitém množství omamné látky konopí, pryskyřice z konopí nebo psychotropní látky obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC) nebo v určitém množství rostlin konopí (množství větší než malé) nebo spočívající ve spáchání činu ve větším rozsahu, se podle navrhovatele zjišťuje zpětně až na základě složité expertizy, což je údajně v rozporu s principem předvídatelnosti práva, nevyhovuje zásadě *nullum crimen sine lege*, požadavku právní jistoty a zásadě, že jen zákon stanoví, co je trestným činem. Dále má navrhovatel za to, že nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 nebyl dostatečný, neboť přestože se výklad neurčitého pojmu „množství větší než malé“ v judikatuře ustálil, stále ponechává adresáty normy v nejistotě, kde leží hranice trestnosti.

38. V návaznosti na shora zmíněná obecná východiska Ústavní soud nemůže navrhovateli přisvědčit v tom jeho názoru, že užívání neurčitých pojmů v trestním právu hmotném není obvyklé a že užití relativně neurčitých pojmů v § 284 odst. 1 a § 285 odst. 1 a 3 trestního zákoníku ponechává adresáta trestněprávní normy v nejistotě.

39. K vymezení neurčitého pojmu „množství větší než malé“ v souvislosti s § 284 odst. 1 a § 285 odst. 1 trestního zákoníku již existuje rozsáhlá a ustálená judikatura obecných soudů, na základě které je možno učinit ústavně konformní výklad uvedeného pojmu. V této souvislosti nelze přehlédnout rozhodování Nejvyššího soudu, který k předmětné problematice vydal několik rozhodnutí a posléze zaujal i stanovisko ze dne 13. 3. 2014 sp. zn. Tpjn 301/2013 (č. 15/2014 Sbírky rozhodnutí a stanovisek, část trestní; dále jen „stanovisko sp. zn. Tpjn 301/2013“), ve kterém stanovil orientační hodnoty určující „množství větší než malé“ u jednotlivých omamných látek, psychotropních látek a přípravků je obsahujících pro účely trestního zákoníku v rozsahu uvedeném v příloze k tomuto stanovisku, a to na základě dosavadní soudní praxe a zejména judikatury nižších soudů. Obdobně je tomu i u pojmu „větší rozsah“ v § 285 odst. 3 trestního zákoníku.

40. Ještě před přijetím zmíněného stanoviska a za účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, bylo obecně za množství větší než malé podle § 187 odst. 1 trestního zákona považováno takové množství drogy, které vícenásobně – podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí ze škodlivosti jednotlivých látek – převyšovalo běžnou dávku průměrného

konzumenta (u metamfetaminu desetinásobně). V příloze (tabulce) k pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 6/2000, využívané i v praxi soudů, byly uvedeny orientační hodnoty odpovídající znění § 187a odst. 1 a 2 trestního zákona u nejčastěji se vyskytujících drog (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 12. 7. 2000 sp. zn. 4 Tz 142/2000 a ze dne 19. 4. 2001 sp. zn. 3 Tz 56/2001 aj.).

41. Trestní zákoník (účinný od 1. 1. 2010) ve společném ustanovení § 289 odst. 2 k tzv. drogovým trestným činům zmocnil vládu ke konkretizaci pojmu „množství větší než malé“ u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, která je na základě tohoto zmocnění stanovila nařízením vlády č. 467/2009 Sb. Ústavní soud však nálezem pléna sp. zn. Pl. ÚS 13/12 část § 289 odst. 2 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů“ zrušil a současně pozbyly platnosti § 2 a příloha č. 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, ve znění nařízení vlády č. 4/2012 Sb. V citovaném nálezu Ústavní soud mimo jiné shledal, že napadená úprava nenaplňuje zásadu, podle které musí být zákon, na který odkazuje čl. 39 Listiny, formulován s dostatečnou mírou určitosti pro své adresáty (*lex certa*), a že potřebuje následné dotvoření skrze výklad provedený mocí soudní při rozhodování o konkrétních případech s tím, že derogací znovu mohou nabýt významu i dřívější judikáty přiměřeně definující malé a větší než malé množství omamné nebo psychotropní látky (srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 12. 7. 2000 sp. zn. 4 Tz 142/2000, ze dne 16. 2. 2000 sp. zn. 2 Tz 203/99 a ze dne 19. 4. 2001 sp. zn. 3 Tz 56/2001 aj.). Ústavní soud tedy dovodil, že z ústavněprávního hlediska nepovažuje za potřebné přijetí nové právní úpravy, ale naopak považuje za relevantní následné dotvoření trestního zákoníku skrze výklad provedený mocí soudní, neboť i samotná rozhodovací právní praxe obecných soudů může dodatečně učinit danou trestněprávní normu předvídatelnou pro její adresáty, aniž by ji tak bylo možno označit za neurčitou, a tedy odporující zásadě *nullum crimen sine lege*.

42. Za účelem sjednocení dosavadní judikatury v dané oblasti trestní kolegium Nejvyššího soudu ve shora zmíněném stanovisku sp. zn. Tpjn 301/2013 mimo jiné definovalo a zpřesnilo (v právní větě I a II) pojem „množství větší než malé“ podle § 284 odst. 1 a 2 trestního zákoníku. Uvedlo, že jde o takové množství přechovávané omamné nebo psychotropní látky nebo jedu pro osobní spotřebu (výhradně pro pachatele tohoto trestného činu), které vícenásobně – podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí ze škodlivosti jednotlivých látek – převyšuje běžnou dávku obvyklého konzumenta. V odůvodnění pak trestní kolegium Nejvyššího soudu uvedlo, že vzhledem k tomu, že výchozím množstvím je běžná dávka obvyklého konzumenta, která se v průběhu času může vyvíjet a také vyvíjí, neboť to závisí na mnoha faktorech, jako jsou např. účinnost běžné dávky, obliba dané drogy, počet prvokonzumentů, tzv. experimentátorů či závislých osob apod., nelze stanovit množství větší než malé absolutní hodnotou v tom smyslu, že by šlo o nepřekročitelnou hranici z hlediska posouzení trestní odpovědnosti v konkrétním případě trestného činu podle § 283 nebo 284 trestního zákoníku, a to ať už směrem dolů, či nahoru, zvláště když se v relevantních tabulkách zpravidla uvádějí hodnoty dvě, a to množství větší než malé (vycházející z tzv. dávek drogy) a množství účinné látky. Vzhledem k tomu je třeba podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu tyto hodnoty považovat za orientační a v konkrétním případě při stanovení, zda jde o množství větší než malé, je nutné současně podpůrně přihlížet i k dalším okolnostem vztahujícím se k osobě pachatele, a to zejména, zda šlo o prvokonzumenta či uživatele těchto látek v pokročilém stadiu závislosti, případně i jiným skutečnostem ovlivňujícím míru ohrožení života nebo zdraví uživatele. Naproti tomu nelze přihlížet k dalším okolnostem charakterizujícím způsob jednání pachatele, tedy zejména

ke způsobu, jakým pachatel s uvedenými látkami nakládal, dobu, po kterou tak činil, případně i k jiným skutečnostem, k nimž se přihlíží při určování rozsahu (větší, značný, velký).

43. V příloze k danému stanovisku jsou obsaženy orientační hodnoty určující „množství větší než malé“ u jednotlivých omamných látek, psychotropních látek a přípravků je obsahujících. Tato příloha je členěna do pěti sloupců. V prvním sloupci je uveden tzv. typ drogy, v druhém sloupci je uveden mezinárodní nechráněný název v českém jazyce, ve třetím sloupci je uvedeno množství větší než malé, ve čtvrtém sloupci je uvedena účinná psychotropní či omamná látka a v pátém sloupci je uvedeno nejmenší množství účinné psychotropní či omamné látky, jež musí obsahovat látka označená jako droga, aby bylo její zkoumané množství považováno za větší než malé. Stanovení hodnoty považované za „množství větší než malé“ současně tvoří výchozí úroveň pro další trestním zákoníkem předpokládané hranice. „Větším rozsahem“ je podle judikatury desetinásobek množství většího než malého, „značným rozsahem“ je desetinásobek takto určeného většího rozsahu a „velkým rozsahem“ je desetinásobek takto určeného značného rozsahu. V tomto směru stanovisko sp. zn. Tpjn 301/2013 navázalo na dosavadní judikaturu, zejména na v něm výslovně zmíněné usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013 sp. zn. 15 Tdo 1003/2012 (č. 44/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní), ve kterém velký senát uvedl, že základem pro toto určení by měl být násobek množství účinné látky (drogy) vymezeného jako množství větší než malé. Určitý rozsah (větší, značný, velký) spáchání trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy ovšem nelze redukovat jen na množství příslušné drogy, kterou pachatel nelegálně vyrobil nebo s níž jinak nakládal ve smyslu § 283 odst. 1 trestního zákoníku, ale při jeho stanovení se uplatní i další okolnosti (viz rozhodnutí pod č. 1/2006 a 12/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní). Proto v konkrétním případě, odůvodňují-li to i tyto další okolnosti činu, není vyloučeno, aby byl příslušný zákonný (kvantifikační) znak, který podmiňuje použití přísnější právní kvalifikace a vyjadřuje rozsah spáchání trestného činu, naplněn i tehdy, jestliže pachatel vyrobil, dovezl, vyvezl, provezl, nabídl nebo jinak nakládal s takovým množstvím drogy, které sice neodpovídalo celému desetinásobku požadovaného množství, ale již se mu dostatečně přiblížilo, anebo naopak nemusí být tento zákonný znak naplněn, přesáhlo-li množství drogy jen nevýrazně stanovený desetinásobek rozhodný pro daný rozsah. Nelze tedy souhlasit s tvrzením navrhovatele, že se Nejvyšší soud otázce kvantifikace pěstovaného konopí „ve větším rozsahu“ nevěnoval, vyjma zmínky o pomocném kritériu desetinásobku množství většího než malého, jako znaku většího rozsahu (viz bod 23 návrhu), neboť judikaturu, a to včetně zmíněného stanoviska, nelze používat odděleně, ale vždy ve vzájemné návaznosti a souvislosti.

44. Nejvyšší soud v návaznosti na stanovisko sp. zn. Tpjn 301/2013 a s odkazem na předchozí judikaturu rovněž upřesnil, že naplnění úmyslné formy zavinění u trestného činu podle § 284 odst. 1 a 2 trestního zákoníku ve vztahu k zákonnému znaku „pro vlastní potřebu přechovává v množství větším než malém“ omamnou nebo psychotropní látku nebo jed nevylučuje skutečnost, že si pachatel neověřil množství účinné látky, kterou může pro svou potřebu mít u sebe (např. laboratorním rozborem), ale je třeba vycházet zejména z celkového množství přechovávané nedovolené látky, ze zkušeností pachatele s jejím užíváním, z okolností jejího opatření, z obvyklé kvality takto opatřené látky (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015 sp. zn. 11 Tdo 811/2015; č. 12/2017 Sbírky rozhodnutí a stanovisek, část trestní).

45. Postupují-li obecné soudy při svém rozhodování podle kritérií uvedených ve zmíněném stanovisku Nejvyššího soudu a navazující judikatuře, jde o způsob přijímaný i v rozhodnutích Ústavního soudu (srov. např. usnesení ze dne 17. 12. 2019 sp. zn. I. ÚS 3656/19, ze dne 31. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 2003/15, ze dne 29. 11. 2017 sp. zn. IV. ÚS

3186/17 aj.). Nakonec i sám navrhovatel, odkazuje-li na konkrétní rozhodnutí obecných soudů (viz body 37 a 38 návrhu), konstatuje, že na základě studia jejich odůvodnění je třeba uzavřít, že ve všech těchto případech jsou podmínky trestní odpovědnosti pečlivě zvažovány a v každé věci je závěr v oblasti základů trestní odpovědnosti náležitě individualizován a odůvodnění jsou přesvědčivá.

46. Napadená právní úprava umožňuje ústavně konformní výklad neurčitých pojmů, jak lze dovodit i z již zmíněného nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12, podle kterého, nepřistoupí-li zákonodárce k definování množství většího než malého u psychotropních látek, může vymezení tohoto pojmu ponechat k posouzení s přihlédnutím ke všem okolnostem daného případu obecným soudům. Je tedy úlohou soudů, aby interpretací neurčitých právních pojmů rozptýlily případné pochybnosti, což bylo i cílem Nejvyššího soudu, který k předmětné problematice zaujal již výše uvedené stanovisko sp. zn. Tpjn 301/2013, ve kterém stanovil orientační hodnoty určující „množství větší než malé“ u jednotlivých omamných látek, psychotropních látek a přípravků je obsahujících pro účely trestního zákoníku v rozsahu uvedeném v příloze k tomuto stanovisku, a to na základě dosavadní soudní praxe, zejména judikatury nižších soudů. Nutno zdůraznit, že jde o hodnoty orientační a vždy bude záležet na konkrétních okolnostech každé posuzované věci.

47. Nelze přehlédnout, že na judikaturu obecných soudů k vymezení neurčitých pojmů v souvislosti s § 284 a 285 trestního zákoníku i navrhovatel dokonce souhrnně odkazuje. Poukazuje přitom na hranice trestnosti u skutkových podstat podle § 284 a 285 trestního zákoníku s odkazem na četná rozhodnutí Nejvyššího soudu (např. rozhodnutí ve věcech sp. zn. 11 Tdo 1072/2019, 11 Tdo 1108/2017, 11 Tdo 681/2017, 11 Tdo 1335/2019, 4 Tdo 1264/2014, 11 Tdo 1067/2017 aj.) s tím, že soudy, byť svá rozhodnutí pečlivě a přesvědčivě odůvodnily (viz bod 45 shora), rozhodly o vině obviněných vždy na základě jiného množství zjištěné omamné nebo psychotropní látky, což podle něj svědčí o nedostatečné určitosti skutkových podstat daných trestných činů. Tomuto jeho názoru však s ohledem na shora uvedené skutečnosti nelze přisvědčit. Jak bylo již zmíněno, je zřejmé, že nelze stanovit množství větší než malé, větší rozsah, značný rozsah nebo velký rozsah absolutní hodnotou množství účinné látky (drogy), neboť jde o hodnotu pouze orientační. Proto v každém konkrétním případě při stanovení, zda jde o takové množství větší než malé, je nutné současně podpůrně přihlížet i k dalším rozhodným okolnostem vztahujícím se k osobě pachatele, kterými zejména jsou, zda šlo o prvokonzumenta či uživatele těchto látek v pokročilém stadiu závislosti, případně i k jiným skutečnostem ovlivňujícím míru ohrožení života nebo zdraví uživatele. Naproti tomu z hlediska této hranice nelze přihlížet k dalším okolnostem charakterizujícím způsob jednání pachatele, tedy zejména ke způsobu, jakým pachatel s uvedenými látkami nakládal, době, po kterou tak činil, případně i k jiným skutečnostem, k nimž se naopak přihlíží při určování rozsahu (větší, značný, velký). Přitom tyto hranice určené pojmy množství větší než malé, větší rozsah, značný rozsah a velký rozsah vytvářejí ve vzájemné návaznosti určité rozmezí naplnění těchto okolností, a proto ani nelze předpokládat, že by v konkrétních případech mohly být naplněny jinými než různými množstvími zjištěné omamné nebo psychotropní látky, odpovídají-li tato zjištěná množství s přihlédnutím ke všem rozhodným kritériím množství v rámci příslušného rozpětí daného těmito pojmy (např. mezi množstvím větším než malým a větším rozsahem).

48. Jeví-li se navrhovateli jako nedostatečné, že naplnění relativně neurčitého znaku typově popisujícího trestné jednání je určováno až na základě odborného zjišťování (expertizy), k tomu Ústavní soud uvádí, že jde o běžný postup, který je aplikován nejen v případech posuzování naplnění uvedených pojmů ve shora uvedené judikatuře, ale i v obdobných případech u dalších skutkových podstat trestných činů. Podobně se postupuje například při určení stavu vylučujícího způsobilost navozeného požitím návykové látky (např. alkoholu) u trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 trestního

zákoníku. Jako další příklady lze uvést odborné vyjádření lékaře nebo znalecký posudek k rozsahu zranění poškozeného u trestných činů proti zdraví, a to ať už pro určení ublížení na zdraví, nebo těžké újmy na zdraví (srov. § 122 odst. 1 a 2 trestního zákoníku), či vyjádření právnické nebo fyzické osoby, která provozuje určitou živnost nebo obchodní činnost, nebo znalecký posudek k ceně zboží či jiných věcí z hlediska výše způsobené škody (srov. § 138 odst. 1 trestního zákoníku) u majetkových trestných činů (srov. § 205 a násl. trestního zákoníku). Ani v těchto případech zpravidla obviněný dopředu nezná přesný rozsah svého ovlivnění návykovou látkou, způsobeného zranění poškozenému nebo přesnou výši škody, které trestným činem poškozenému způsobil (není-li v dané oblasti osobou znalou nebo neprovede-li si případně předem dostupnými prostředky určité potřebné zjištění, např. dostupnými testy na alkohol nebo jím zadaným odborným vyjádřením nebo znaleckým posudkem). Je zřejmé, že u omamných a psychotropních látek by bylo možno jen stěží rozhodovat o trestní odpovědnosti za jejich přechovávání či pěstování bez výsledků laboratorního zkoumání, jímž je stanoveno množství účinné látky. Laboratorní analýza přesně určí kvantum účinné látky, na základě kterého je pak provedena právní kvalifikace. V takovém postupu neshledává Ústavní soud porušení žádných ústavních principů. A to zvláště za situace, kdy Nejvyšší soud stanovil kritéria, jak postupovat i z hlediska subjektivní stránky daného trestného činu. Primárním kritériem pro určení rozsahu je množství účinné látky v předmětné droze. V případě, že toto není možné zjistit, přistupuje se k určení rozsahu pomocí celkového množství drogy, se kterou pachatel neoprávněně nakládal (tzv. sekundární kritérium). U hodnot, jež jsou hraniční, co se týče určení rozsahu, lze potom pro určení, zda byl či nebyl naplněn určitý kvalifikační znak spočívající v „rozsahu“, přistoupit i k posouzení dalších, tzv. vedlejších (terciárních) kritérií, jako jsou především výše peněžní částky, kterou pachatel za distribuci drogy utržil, okruh osob, kterým byla látka určena, intenzita újmy, jež hrozila nebo skutečně nastala u konzumentů drog, doba páchání trestného činu a další [viz usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013 sp. zn. 15 Tdo 1003/2012 (č. 44/2013 Sbírky rozhodnutí a stanovisek, část trestní), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2014 sp. zn. 7 Tdo 407/2014 a ze dne 26. l. 2017 sp. zn. 11 Tdo 1419/2016 aj.].

49. Také k § 285 trestního zákoníku Nejvyšší soud v judikatuře konstatoval, že v otázce, zda v konkrétním případě byly naplněny znaky skutkové podstaty podle odstavců 1 a 3, pokud se týká množství drogy, je možné vycházet z kritérií vymezených v usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 15 Tdo 1003/2012 a ve stanovisku sp. zn. Tpjn 301/2013. Z uvedeného usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu vyplývá, že znaky přečinu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 odst. 1, 2, 3 a 4 trestního zákoníku ve „větším rozsahu“ a „ve značném rozsahu“ lze dovodit z určitého násobku takového množství pěstovaných rostlin konopí (odst. 1), hub nebo jiných rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, které lze označit jako „množství větší než malé“. Konkrétně za „větší rozsah“ se považuje desetinásobek množství většího než malého. Přitom je však třeba ještě přihlížet k dalším okolnostem charakterizujícím způsob jednání pachatele, tedy zejména ke způsobu, jakým pachatel s uvedenými látkami nakládal, době, po kterou tak činil, případně i k jiným skutečnostem, k nimž se podle judikatury přihlíží při určování rozsahu. Uvedené závěry Nejvyšší soud aproboval např. v usneseních ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. 4 Tdo 1264/2014 a ze dne 29. 11. 2017 sp. zn. 11 Tdo 1067/2017 aj.

50. Pro zachování napadených částí § 284 a 285 trestního zákoníku svědčí v neposlední řadě také skutečnost, že i držení menšího než malého množství omamných a psychotropních látek není jednáním v souladu s právním řádem. Společenská škodlivost takového jednání je však vnímána jako nižší, na kterou není nutné působit normami trestního práva, a v duchu zásady subsidiarity trestní represe postačí působení norem práva správního, konkrétně

přestupkového. Neoprávněné přechovávání látek a nedovolené pěstování rostlin konopí, nedosahuje-li stanovené hranice trestní odpovědnosti, je přestupkem podle zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Zrušením daných pojmů by tak došlo ke zrušení hranice mezi trestnými činy a přestupky, resp. k překrytí skutkových podstat trestných činů a přestupků v této oblasti, což by vedlo k podstatnému snížení míry právní jistoty.

51. Závěrem Ústavní soud shrnuje, že pojmy, které právo používá, by nepochybně měly být z hlediska právní jistoty jasné a jednoznačně formulované, současně však musí být dostatečně abstraktní, aby byly schopné zachytit co nejširší okruh možných eventualit, které se v životě vyskytují nebo se v budoucnu mohou vyskytnout. Proto Ústavní soud považuje užití neurčitých právních pojmů v případech, kdy je úmyslem zákonodárce omezit rozsah kriminalizace určitého jednání (konání nebo opomenutí), resp. stanovit dolní kvantitativní hranici trestnosti, ze shora uvedených důvodů za ústavně konformní, a proto neshledal navrhovatelem tvrzený rozpor s ústavním pořádkem, jehož součástí je i jím zmíněný článek 39 Listiny. Ovšem i nadále bude úlohou obecných soudů (zejména Nejvyššího soudu) náležitě interpretovat dané neurčité právní pojmy, a rozptýlit tak případné přetrvávající pochybnosti při jejich výkladu.

B) K návrhu na zrušení § 289 odst. 3 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285“

a) obecná východiska

52. Normotvorná kompetence prostřednictvím nařízení vlády je samostatnou nařizovací pravomocí podle čl. 78 Ústavy. V takovém případě je vláda oprávněna vydávat nařízení k provedení zákona a v jeho mezích a nepotřebuje k tomu žádné zvláštní zákonné zmocnění. V souladu se zásadami demokratického právního státu je možné i výslovné zákonné zmocnění vlády k vydání nařízení. V takových případech platí ústavní podmínka, že rámcové upřesnění takového zmocnění musí být přímo v zákoně [srov. nález ze dne 21. 12. 1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.)]. Pokud se s vydáním nařízení vlády nepočítá, zákon mlčí (což však nemusí znamenat, že nelze k provedení zákona a v jeho mezích nařízení vlády vydat). V každém případě nařízení vlády nemůže vybočit ze zákonných mezí – nemůže být *contra legem* (v rozporu se zákonem) ani *praeter legem* (mimo zákon, nad zákon) – a musí se držet v mezích zákona, které jsou buď vymezeny výslovně, anebo vyplývají ze smyslu a účelu zákona [srov. např. nález ze dne 14. 2. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.)]. Přísluší-li normotvorná pravomoc jinému orgánu, tak vláda není oprávněna k jejímu výkonu na podkladě čl. 78 Ústavy [srov. nález ze dne 8. 3. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 50/04 (N 50/40 SbNU 443; 154/2006 Sb.)].

53. Odvozená normotvorba exekutivy (včetně nařízení vlády) musí proto respektovat sféru moci zákonodárné a moc výkonná nesmí zákonodárci konkurovat. Zatímco zákonodárná moc je nadána obecnou pravomocí k tvorbě právních předpisů, moc výkonná je v oblasti normotvorné Ústavou omezena toliko k tvorbě odvozených sekundárních právních předpisů, přičemž je to zákonodárce, který stanoví moci výkonné rámec a obsahové meze její normotvorby. Jedním ze základních ústavních hledisek je formální přípustnost podzákonné úpravy z hlediska její právní síly, neboť vláda nařízením může upravit jen to, co nespadá pod výhradu zákona. Ani zákonodárce formou obyčejných zákonů tuto pravomoc moci výkonné nevytváří. Principu dělby moci naopak odpovídá, že ústavní rozhraničení pravomoci stanoví limity jak orgánům moci výkonné, tak moci zákonodárné. Z pojmu právního státu, jenž nachází své ústavní zakotvení v čl. 1 Ústavy, vyplývá totiž princip, že ani zákonodárce, ani exekutiva nemohou s formami práva, tj. s prameny práva, nakládat libovolně, nýbrž se musí řídit hledisky ústavodárce, jakož i hledisky dalšími, zejména transparentnosti, přístupnosti a jasnosti [srov. nález ze dne 23. 5. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 24/99 (N 73/18 SbNU 135;

167/2000 Sb.)]. Jedná se o klíčovou otázku dělby moci mezi mocí legislativní a exekutivní v oblasti normotvorné. Zcela volnou úvahu exekutiva nikdy nemá i proto, neboť je vždy omezena Ústavou, mezinárodními smlouvami a obecnými právními principy (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 17/95).

54. Již v počátcích budování demokratické republiky v tuzemsku bylo konstatováno, že zákonodárný akt obsahující v pravdě delegaci zákonodárné moci na vládu by měnil ústavní listinu tím, že by k ní připojil dosud neobsaženou výhradu, že moc zákonodárnou vykonává Národní shromáždění jen potud, jestliže ji nedelegovalo na vládu (srov. nález Ústavního soudu Československé republiky č. j. Úst 120/22-2/10 ze dne 7. listopadu 1922 in Úřední list republiky Československé 1922: 284, 5605–5608).

55. Z uvedených východisek plyne, že ústavní vymezení odvozené normotvorby exekutivy je založeno na následujících zásadách: nařízení musí být vydáno oprávněným orgánem, nemůže zasahovat do věcí vyhrazených zákonu a musí být zřejmá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard, musí být tedy otevřen prostor pro sféru nařízení. Nařízení vlády tedy, podobně jako jiný podzákonný předpis, může toliko podrobněji konkretizovat problematiku upravenou v základních rysech již samotným zákonem [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 45/2000, nález ze dne 16. 10. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 5/01 (N 149/24 SbNU 79; 410/2001 Sb.) aj.].

b) meritorní přezkum návrhu

56. Navrhovatel namítá, že § 289 odst. 3 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285“ je s odkazem na nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 v rozporu s ústavním pořádkem. Ustanovení § 289 odst. 3 trestního zákoníku v době projednávání nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 nebylo předmětem přezkumu a je stále součástí trestního zákoníku. Navrhovateli je třeba přisvědčit v tom, že toto ustanovení, resp. jeho napadená část, stojí na stejných základech jako část § 289 odst. 2 trestního zákoníku, která byla nálezem sp. zn. Pl. ÚS 13/12 zrušena pro neústavnost.

57. Problémem je, stejně jako v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12, to, v jakém právním předpisu má být množství rostlin a hub obsahujících omamnou nebo psychotropní látku uvedeno, resp. úlohou Ústavního soudu je posoudit, zda vláda může dané množství rostlin nebo hub svým nařízením stanovit či nikoliv. V dané souvislosti je nutné zdůraznit, že čl. 95 odst. 1 Ústavy soudci umožňuje, aby posoudil soulad nařízení vlády se zákonem, a trestní zákoník mu to proto nemůže zakázat. Rozhodující soud může posoudit vlastní problém, tj. zda jde o množství větší než malé, sám.

58. Jak již bylo shora uvedeno, nařízení vlády nemůže vybočit ze zákonných mezí – nemůže být *contra legem* ani *praeter legem* – a musí se držet v mezích zákona, které jsou buď vymezeny výslovně, anebo vyplývají ze smyslu a účelu zákona. Ústavní vymezení odvozené normotvorby exekutivy musí být vydáno oprávněným subjektem, nemůže zasahovat do věcí vyhrazených zákonu a musí být zřejmá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard, musí být tedy otevřen prostor pro sféru nařízení. Nařízení vlády, podobně jako jiný podzákonný předpis, může toliko podrobněji konkretizovat problematiku upravenou v základních rysech již samotným zákonem (srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 a sp. zn. Pl. ÚS 5/01).

59. Navrhovatelem zmiňovaným nálezem sp. zn. Pl. ÚS 13/12 Ústavní soud zrušil § 289 odst. 2 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů“ a současně pozbyly platnosti § 2 a příloha č. 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, ve znění nařízení vlády č. 4/2012 Sb. Ústavní soud v tomto nálezu mimo jiné zdůraznil, že nelze připustit, aby se sféra ochrany základních práv

a svobod dostala pod pravomoc moci výkonné, která k tomu není oprávněna. Vymezení, které jednání je trestným činem, je podle čl. 39 Listiny svěřeno toliko zákonu, k jehož vydání je podle čl. 15, čl. 41 odst. 1 a čl. 45 až 48 Ústavy kompetentní pouze Parlament České republiky. Právě s ohledem na to, že ústavodárce svěřil kompetenci k vymezení skutkové podstaty trestného činu výhradně zákonu, vyloučil tím v jiných případech možnou a žádoucí sekundární úpravu věcí nepředvídatelných v momentu přijetí zákona, podléhajících častým změnám, podrobností zejména technicistního charakteru, kdy zákonný základ může obsahovat jen to nejpodstatnější (srov. Vopálka, V. Prameny správního práva, in Hendrych, D. a kol. Správní právo, Obecná část. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 70; Kopecký, M. Správní právo, Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 27 až 28.). Považoval-li zákonodárce za podstatné přesně definovat, jaké je pro účely právní kvalifikace skutkových podstat trestných činů množství větší než malé u psychotropních látek, mohl tak podle Ústavního soudu učinit toliko formou zákona (srov. již shora citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 13/12).

60. Základním východiskem v dané věci, stejně jako i v nyní posuzovaném případě, je výklad čl. 39 Listiny, který zakotvuje princip *nullum crimen sine lege*, který je dále rozvíjen tak, aby zákon (*lex*) zároveň splňoval zásady, podle kterých musí být pramenem práva pouze zákon (*scripta* – zákaz obyčejového práva), je zakázána analogie v neprospěch pachatele (*stricta*), je zakázána retroaktivita (*praevia*) a přikázána náležitá určitost trestněprávních norem (*certa*). U zákonného pojmu „množství větší než malé“ rostlin a hub obsahujících omamnou a psychotropní látku, zmocňuje-li zákon v § 289 odst. 3 trestního zákoníku vládu k vydání nařízení vlády, požadavek na zákonný pramen práva (*scripta*) a určitosti zákona (*certa*) splněn není, neboť až vláda nařízením č. 455/2009 Sb. určila toto množství. V důsledku toho byl porušen zákaz zasahovat do věcí vyhrazených zákonu, vyplývající z ústavního vymezení odvozené normotvorby exekutivy (viz bod 55 shora). Ústavní soud přitom v minulosti v souvislosti s právní úpravou jiné oblasti vyložil, že nelze připustit, aby se sféra ochrany základních práv a svobod dostala pod pravomoc moci výkonné, která k tomu není oprávněna [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 35/95 a nález ze dne 20. 6. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.) aj.]. Vymezení, které jednání je trestným činem, je podle čl. 39 Listiny svěřeno toliko zákonu, k jehož vydání je kompetentní toliko Parlament České republiky. Právě s ohledem na to, že ústavodárce svěřil kompetenci k vymezení skutkové podstaty trestného činu výhradně zákonu, vyloučil tím v jiných případech možnou a žádoucí sekundární úpravu věcí nepředvídatelných v momentu přijetí zákona (blíže viz bod 59 shora). V dané situaci by tak daná úprava nařízením vlády byla ještě akceptovatelná, kdyby pro tuzemské adresáty právních norem takto byla zpřehledňována či více zpřístupňována mezinárodní úprava, kterou je Česká republika ve smyslu čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy vázána, anebo se jednalo o konkretizaci zákonné normy upravující danou problematiku alespoň v základních rysech. O to tu ale nejde. Z mezinárodních závazků plyne široké uvážení co do hranice množství legálně držené látky [čl. 3 odst. 2, čl. 4 písm. a), čl. 5 odst. 3 a čl. 7 písm. b) Úmluvy o psychotropních látkách – vyhlášené pod č. 62/1989 Sb., čl. 33 Jednotné úmluvy o omamných látkách – vyhlášené pod č. 47/1965 Sb., čl. 3 odst. 1 písm. c) bod ii) Úmluvy Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami – vyhlášené pod č. 462/1991 Sb.]. Předmětné „zmocňovací“ ustanovení přitom nestanoví vůbec žádná kritéria, a proto vláda na jeho základě nic nekonkretizuje, ale obě základní skutkové podstaty trestného činu podle § 285 odst. 1, 2 trestního zákoníku přímo doplňuje (viz nález sp. zn. Pl. ÚS 13/12).

61. Na uvedeném závěru Ústavní soud setrvává i v nyní posuzované věci, neboť napadený § 289 odst. 3 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285“ stojí na stejných základech jako zrušená část § 289 odst. 2 trestního zákoníku. Přitom vláda zde přímo doplňuje § 285 odst. 1, 2 trestního zákoníku, a to při

naplnění obsahu tak důležitého pojmu, který je rozhodující pro určení spodní hranice trestní odpovědnosti u základních skutkových podstat trestného činu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 odst. 1 a 2 trestního zákoníku. Je přitom třeba vyjít z toho, že nelze připustit, aby se s tím související ochrana základních práv a svobod dostala pod pravomoc moci výkonné, která k tomu není oprávněna.

62. Po nabytí vykonatelnosti nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 se jako řešení jeví určování množství rostlin a hub obsahujících omamnou nebo psychotropní látku cestou judikatury obecných soudů, což se podle Ústavního soudu v praxi osvědčilo. Jak bylo již shora podrobně rozvedeno, k vymezení neurčitého pojmu „množství větší než malé“ v § 284 a 285 trestního zákoníku již existuje rozsáhlá a ustálená judikatura obecných soudů, na základě které je možno učinit ústavně konformní výklad uvedeného pojmu. Navíc lze předpokládat, že Nejvyšší soud bude i po zrušení § 289 odst. 3 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285“ postupovat obdobným způsobem jako po nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12, kdy vydal za účelem sjednocení dosavadní judikatury v dané oblasti stanovisko sp. zn. Tpjn 301/2013.

63. Současně však je třeba poukázat na to, že předmětem ochrany z hlediska trestního práva je plnění povinností plynoucích nejen výlučně ze zákonů, nýbrž i z prováděcích právních předpisů, které jsou vydány na základě zmocnění zákonodárce, které splňuje shora uvedené požadavky. Proto samo o sobě není upřesnění určité povinnosti či pojmu v prováděcím předpise, resp. bližší specifikace skutkové podstaty trestného činu, z hlediska čl. 39 Listiny vyloučeno. To by ale mělo být vždy plně pod kontrolou zákonodárce. Proto je třeba vyloučit možnost vlády „provést“ ustanovení trestního zákoníku (upřesnění nebo specifikace skutkové podstaty trestného činu) sice třeba na základě výslovného zmocnění zákonodárce, ale bez zákonné úpravy rámcového vymezení základních rysů a kritérií, které by nařízení vlády již jen konkretizovalo, a navíc v oblasti, která spadá pod výhradu zákona, což již zrušená část § 289 odst. 2 trestního zákoníku nesplňovala a obdobně to nesplňuje ani § 289 odst. 3 trestního zákoníku v napadeném rozsahu, neboť zde chybí meze, podle kterých lze posoudit zachování hranic zákona.

64. Podstatné je, že závěry vztahující se k napadené části § 289 odst. 3 trestního zákoníku (stejně jako tomu bylo u § 289 odst. 2 trestního zákoníku) nemusí platit pro vymezení jiných skutkových podstat nebo pro zákonná ustanovení zmocňující k vydání nařízení vlády upravujícího v návaznosti na trestní zákoník jiné pojmy, a proto takové zmocňovací ustanovení nebo odkaz na jiný právní předpis (ale i např. oborové ustálené pojmy, dobré mravy, slušnost, technické normy aj.) není čl. 39 Listiny bezpodmínečně vyloučen. Požadavek čl. 39 Listiny, který patří mezi podstatné náležitosti demokratického právního státu, bude naplněn, když adresát zákazu obsaženého v konkrétním ustanovení trestního zákoníku nebo jiném ustanovení bude vědět, jak se má chovat, aby se nedopustil trestného činu, a současně bude zajištěno, že demokratický zákonodárce znaky trestného činu určí přímo sám nebo na základě přesně formulovaného zmocnění vlády k vydání nařízení vlády se zákonným rámcovým vymezením základních rysů a kritérií, které bude případné nařízení vlády již jen konkretizovat, přičemž jeho znalost bude zprostředkována Sbírkou zákonů. Hranici dovoleného a nedovoleného v demokratickém právním státě musí stanovovat zákonodárce pro adresáty norem srozumitelným způsobem, zatímco obecné soudy by měly zásadně jen nalézat, zda byla taková hranice dovoleného překročena, nikoli určovat, kde leží. Jejich úkolem je právo dotvářet (všechna nedovolená chování jistě nelze do všech podrobností v zákoně vymezit), nikoli tvořit.

IX. Závěr

65. Ústavní soud na základě výše uvedeného dospěl k závěru, že napadené ustanovení § 289 odst. 3 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je jejich množství větší než malé ve

smyslu § 285“ je rozporné s čl. 39 Listiny ve spojení s čl. 78 Ústavy, a proto je podle § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., zrušil. Protože neshledal relevantní důvod pro odklad derogace, rozhodl o zrušení dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů (výrok I). Vzhledem k tomu, že k uvedenému ustanovení byl vydán prováděcí předpis, Ústavní soud současně podle § 70 odst. 3 zákona o Ústavním soudu vyslovil, že týmž dnem pozbývají platnosti § 2 a příloha č. 2 nařízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku, (výrok II). Neústavnost ostatních napadených ustanovení trestního zákoníku neshledal, a proto ve zbylé části rozhodl podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu o zamítnutí návrhu (výrok III).

66. Na intertemporální účinky přijatého nálezu je nutné nahlížet tak, že se odvíjejí *ex nunc*, tj. teprve ode dne, v němž bude nález vyhlášen ve Sbírce zákonů. Nosné důvody tohoto nálezu lze uplatnit proto pouze *pro futuro* (do budoucna), nikoli pro rozhodování soudu o skutcích, k nimž došlo za trvání napadené právní úpravy [srov. např. stanovisko pléna ze dne 14. 12. 2010 sp. zn. Pl. ÚS-st. 31/10 (ST 31/59 SbNU 607; 426/2010 Sb.)]. Opačný přístup k zahájeným, ale i již ukončeným věcem by totiž nevedl pro adresáty zrušeného ustanovení v rozporu se smyslem tohoto nálezu [srov. nález ze dne 18. 9. 2012 sp. zn. II. ÚS 2371/11 (N 159/66 SbNU 373)] k vyšší míře právní jistoty.

Č. 87
Povinnost obecných soudů zastavit exekuční řízení v případě vymáhání dluhu vzniklého v době hospitalizace nezletilé osoby na základě § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění (sp. zn. I. ÚS 1486/20 ze dne 27. dubna 2021)

V exekučním řízení obecným soudům přísluší zabývat se zásadními vadami exekučního titulu, přičemž jsou povinny výkon rozhodnutí zastavit podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu také v případech, v nichž by výkon rozhodnutí vedl ke zjevné nespravedlnosti, nebo byl dokonce v rozporu s principy právního státu. Při aplikaci předmětného ustanovení je pak nutné zvážit případné legitimní očekávání oprávněného, které může být založeno pravomocným soudním rozhodnutím vydaným v nalézacím řízení.

Zásadně vadný exekuční titul může představovat také soudní rozhodnutí ukládající zaplatit tzv. regulační poplatek podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, osobě, která v době hospitalizace byla nezletilá a která byla v nalézacím řízení zastoupena pouze zákonným zástupcem, který měl povinnost předmětný regulační poplatek uhradit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatelky M. Z., zastoupené městem Neratovice, se sídlem v Neratovicích, Kojetická 1028, jako opatrovníkem, dále zastoupené JUDr. Radoslavem Bolfem, advokátem, se sídlem v Mělníku, Zádušní 2590/2, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 21 Co 47/2020-48 ze dne 28. 2. 2020, spojené s návrhem na zrušení ustanovení písm. f) v bodě 18 čl. LXIV zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, s návrhem „aby Ústavní soud nálezem prohlásil, že ust. 16a odst. 1 písm. f) zák. č. 48/1997 Sb., ve znění zák. č. 261/2007 Sb. do 31. listopadu 2011 bylo zasaženo do ústavních práv stěžovatelky“ a s návrhem na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení a ZANA invest, a. s., v konkursu, se sídlem v Praze 1, Karlova 455/48, insolvenční správce Administrace insolvencí CITY TOWER, v. o. s., se sídlem v Praze 4, Hvězdova 1716/2b, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 21 Co 47/2020-48 ze dne 28. 2. 2020 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 21 Co 47/2020-48 ze dne 28. 2. 2020 se zrušuje.

III. Krajský soud v Hradci Králové je povinen nahradit stěžovatelce k rukám jejího zástupce náklady řízení před Ústavním soudem ve výši, která bude určena samostatným usnesením.

IV. Zbývající návrhy spojené s ústavní stížností se odmítají.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení, neboť je přesvědčena, že jím bylo porušeno její ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) ve spojení s právem na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Stěžovatelka rovněž navrhuje zrušení slov „60 Kč za každý den, ve kterém je poskytována ústavní péče (§ 23), komplexní lázeňská péče (§ 33 odst. 4) nebo ústavní péče v dětských odborných léčebnách a ozdravovnách (§ 34), přičemž se den, ve kterém byl pojištěnec přijat k poskytování takové péče, a den, ve kterém bylo poskytování takové péče ukončeno, počítá jako jeden den; to platí i pro pobyt průvodce dítěte, je-li podle § 25 hrazen ze zdravotního pojištění“ bodu 18 čl. LXIV zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů.

3. Dále stěžovatelka navrhuje, aby Ústavní soud prohlásil, že ustanovením § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, (dále jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“), ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, bylo porušeno její základní právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky podle čl. 31 Listiny.

4. Stěžovatelka konečně navrhuje, aby jí bylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem.

5. Stěžovatelka je osobou s mentálním postižením, která byla v roce 2009 jakožto nezletilá hospitalizována v psychiatrické léčebně, za což jí byl účtován (tehdy požadovaný) tzv. regulační poplatek. Jelikož daný poplatek nezaplatila ani stěžovatelka, ani její zákonní zástupci, uložily obecné soudy stěžovatelce povinnost regulační poplatek i s příslušenstvím zaplatit a tato povinnost je nyní po stěžovatelce vymáhána.

II. Rekapitulace procesního vývoje a skutkových okolností věci

6. Toho času šestnáctiletá stěžovatelka strávila z důvodu svého psychického onemocnění v roce 2009 celkem 75 dní v Psychiatrické nemocnici Bohnice v Praze; za její pobyt jí byl účtován regulační poplatek ve výši 60 Kč za den (celkově 4 500 Kč) podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011.

7. Vedlejší účastnice, na kterou postoupila původní pohledávku psychiatrická nemocnice, podala dne 14. 2. 2012 proti (v té době devatenáctileté) stěžovatelce žalobu u Obvodního soudu pro Prahu 9 (dále též „nalézací soud“). V průběhu řízení před nalézacím soudem byla stěžovatelka rozsudkem Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou č. j. 5 Nc 417/2010-44 ze dne 22. 8. 2012 zbavena způsobilosti k právním úkonům z důvodu, že trpí duševní poruchou, která není přechodného rázu; jako opatrovnice jí byla ustanovena její matka. Matka stěžovatelky v nalézacím řízení o předmětné pohledávce zůstala nečinná a nevyjádřila se k podané žalobě. Ve věci rozhodl nalézací soud bez nařízení jednání a rozsudkem č. j. 99 C 124/2012-39 ze dne 31. 10. 2013 uložil stěžovatelce povinnost zaplatit vedlejší účastnici 4 500 Kč s příslušenstvím.

8. Okresní soud v Jičíně (dále jen „exekuční soud“) pověřením č. j. 23 EXE 380/2014--16 ze dne 4. 4. 2014 pověřil soudního exekutora JUDr. Dalimila Miku, LL.M., Exekutorský úřad Klatovy, provedením příslušné exekuce. Soudní exekutor vydal dne 2. 9. 2014 exekuční příkaz k provedení exekuce srážkami z důchodu stěžovatelky, který jí je vyplácen Českou správou sociálního zabezpečení. Výše vymáhaného plnění činila 19 605,22 Kč, z čehož byla jistina původní částka 4 500 Kč. Dne 16. 1. 2015 Česká správa sociálního zabezpečení sdělila soudnímu exekutorovi, že výkon rozhodnutí srážkami z důchodu stěžovatelky je neproveditelný, protože zůstatek důchodu po úhradě nákladů za pobyt v ústavu sociální péče a vyplacení částky rovnající se zákonné výši kapesného nedosahuje takové výše, aby z něho mohly být prováděny srážky; z důchodu stěžovatelky bylo za období od října 2014 do ledna 2015 sraženo 4 148 Kč.

9. K návrhu stěžovatelky exekuční soud usnesením č. j. 23 EXE 380/2014-30 ze dne 7. 1. 2020 exekuci zastavil. Exekuční soud předně uvedl, že námitka nedostatku pasivní legitimace stěžovatelky nemá ve vykonávacím řízení místo, neboť otázku pasivní legitimace lze hodnotit toliko v řízení nalézacím; věcnou správnost exekučního titulu soud ve vykonávacím řízení nepřezkoumává. Exekuční soud nicméně přisvědčil tvrzení stěžovatelky, že vedení exekuce je nepřípustné, jelikož ustanovení, na základě kterého byla stěžovatelce povinnost uložena, bylo zrušeno Ústavním soudem. Exekuční soud odkázal na § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, podle kterého byl pojištěnec (anebo za něj jeho zákonný zástupce) povinen v souvislosti s poskytováním hrazené péče platit zdravotnickému zařízení, které zdravotní péči poskytlo, regulační poplatek ve výši 60 Kč za každý den hospitalizace. Uvedené ustanovení bylo podle exekučního soudu s účinnosti ode dne 1. 12. 2011 novelizováno zákonem č. 298/2011 Sb., který nahradil číslo „60“ číslem „100“, a regulační poplatek byl tak zvýšen. Předmětné ustanovení (v později uvedeném znění) následně Ústavní soud s účinností ode dne 1. 1. 2014 zrušil nálezem sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.). Exekuční soud dospěl k závěru, že v souladu s § 71 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodnutí vydaná na základě právního předpisu, který byl zrušen, přestávají být exekučními tituly, které by bylo možné vykonat, a proto exekuční řízení zastavil podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu.

10. Krajský soud v Hradci Králové (dále též jen „krajský soud“) vyhověl odvolání insolvenčního správce vedlejší účastnice a ústavní stížností napadeným usnesením změnil usnesení exekučního soudu ze dne 7. 1. 2020 tak, že návrh stěžovatelky na zastavení exekuce zamítl. Krajský soud v odůvodnění předně uvedl, že Krajský soud v Brně rozhodl usnesením č. j. KSBR 28INS 27135/2015-A-16 ze dne 19. 11. 2015 mimo jiné o úpadku vedlejší účastnice a prohlásil konkurz na její majetek; je proto dán důvod pro zamítnutí návrhu stěžovatelky na zastavení exekuce na základě § 140a až 140e zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „insolvenční zákon“). Nad rámec právě uvedeného krajský soud s odkazem na nález sp. zn. I. ÚS 491/15 ze dne 22. 9. 2015 (N 175/78 SbNU 605) dospěl k závěru, že nález sp. zn. Pl. ÚS 36/11 zrušil § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 298/2011 Sb., účinném od 1. 12. 2011, což je jiné ustanovení, než o které se opírá uplatněný nárok. Právní předpis, na jehož základě bylo v nalézacím řízení rozhodnuto, nebyl zrušen, neboť bylo rozhodováno podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, které nebylo Ústavním soudem shledáno protiústavní v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.). Jinými slovy, podle krajského soudu z nálezů Ústavního soudu vyplývá, že regulační poplatek ve výši 60 Kč za den nebyl protiústavní, zatímco poplatek ve výši 100 Kč ano.

III. Argumentace stěžovatelky

11. Stěžovatelčinu argumentaci lze shrnout následovně: Zaprvé, odkaz krajského soudu na § 140a až 140e insolvenčního zákona není přiléhavý, neboť stěžovatelka není věřitelkou vedlejší účastnice, nýbrž její dlužnicí; stěžovatelka naopak uvádí, že podle § 266 odst. 1 písm. h) insolvenčního zákona se prohlášením konkursu nepřerušují exekuční řízení, která již byla zahájena. Zadruhé, stěžovatelka rozporuje závěr krajského soudu, podle něhož byla předmětná exekuce prováděna na základě jiného (znění) ustanovení, než které bylo Ústavním soudem zrušeno nálezem sp. zn. Pl. ÚS 36/11. Stěžovatelka rovněž rozporuje nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 491/15 a sp. zn. I. ÚS 3599/15 ze dne 3. 2. 2016 (N 24/80 SbNU 285), neboť je přesvědčena, že dokud není zákon zrušen výslovným vyhlášením ve Sbírce zákonů, je formální součástí právního řádu. Ústavní soud zrušil § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, přičemž z odůvodnění nálezu podle stěžovatelky vyplývá, že Ústavní soud shledal jako ústavně nekonformní regulační poplatek jako takový. Podle opačného výkladu by Ústavní soud měl zrušit pouze číslo „100“ v předmětném ustanovení, ve znění zákona č. 298/2011 Sb., účinném od 1. 12. 2011, a zanechat číslo „60“ v předmětném ustanovení, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011; to se nicméně nestalo, jelikož jinak by lůžková zdravotnická zařízení měla stále povinnost regulační poplatek vybírat. Podle stěžovatelky byl konečně dán důvod k zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu, neboť nebyla věcně pasivně legitimována.

IV. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona; stěžovatelka je řádně zastoupena advokátem (§ 30 odst. 1 téhož zákona) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti

13. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníka řízení a vedlejší účastnici řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

14. Krajský soud ve svém vyjádření bez dalšího uvedl, že ústavní stížnost považuje za nedůvodnou, a navrhl, aby byla zamítnuta; ve zbytku odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Vedlejší účastnice Ústavnímu soudu sdělila, že nebude uplatňovat práva vedlejšího účastníka ve smyslu § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

15. Soudce zpravodaj vyjádření krajského soudu stěžovatelce nezaslal k replice, neboť neobsahovalo žádné informace, ke kterým by se stěžovatelka mohla vyjádřit.

VI. Upuštění od ústního jednání

16. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaných soudních spisů (soudní spis nalézacího soudu sp. zn. 99 C 124/2012 a soudní spis exekučního soudu sp. zn. 23 EXE 380/2014) a podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti a návrhů s ní spojených

17. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, vyjádření účastníků řízení a vyžádaných spisů a dospěl k následujícím závěrům: Zaprvé, návrh stěžovatelky na zrušení výše citované části bodu 18 čl. LXIV zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, je zjevně neopodstatněný, neboť stěžovatelka brojí proti samotné novele zákona

o veřejném zdravotním pojištění. Zadruhé, Ústavní soud není příslušný k projednání návrhu stěžovatelky na prohlášení, že § 16a odst. 1 písm. f) zákona veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., bylo porušeno základní právo stěžovatelky (VII. 2). Zatřetí, ústavní stížností napadeným usnesením krajského soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu, neboť je částečně nepřezkoumatelné a krajský soud v něm nezohlednil ústavně konformní výklad § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu (VII. 3). Samotná ústavní stížnost je proto důvodná.

18. Dříve než Ústavní soud přistoupí k podrobnému odůvodnění výše uvedených závěrů, je třeba shrnout obecná východiska, která jsou pro projednávanou věc relevantní (VII. 1).

VII. 1 Obecná východiska

19. Z výše shrnutého procesního vývoje věci je zřejmé, že pro danou věc jsou relevantní čtyři následující okruhy obecných východisek.

VII. 1 a) Úprava tzv. regulačních poplatků

20. Ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, v relevantních částech uvádělo, že: „[p]ojištěnec, anebo za něj jeho zákonný zástupce, je povinen v souvislosti s poskytováním hrazené péče hradit zdravotnickému zařízení, které zdravotní péči uvedenou v písmenech a) až f) poskytlo, regulační poplatek ve výši 60 Kč za každý den, ve kterém je poskytována ústavní péče (§ 23), komplexní lázeňská péče (§ 33 odst. 4) nebo ústavní péče v dětských odborných léčebnách a ozdravovnách (§ 34) […].“

21. Ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 298/2011 Sb., účinném od 1. 12. 2011, stanovilo, že: „[p]ojištěnec, anebo za něj jeho zákonný zástupce, je povinen v souvislosti s poskytováním hrazené péče hradit zdravotnickému zařízení, které zdravotní péči uvedenou v písmenech a) až f) poskytlo, regulační poplatek ve výši 100 Kč za každý den […].“

22. Část čtyřicátá zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, je nadepsaná jako „Změna zákona o veřejném zdravotním pojištění“ a v bodě 18 čl. LXIV téhož zákona je stanoveno, že:

„Za § 16 se vkládají nové § 16a a 16b, které včetně nadpisů a poznámek pod čarou č. 27a až 27g znějí:

§ 16a

Regulační poplatky

(1) Pojištěnec, anebo za něj jeho zákonný zástupce, je povinen v souvislosti s poskytováním hrazené péče hradit zdravotnickému zařízení, které zdravotní péči uvedenou v písmenech a) až f) poskytlo, regulační poplatek ve výši […] f) 60 Kč za každý den, ve kterém je poskytována ústavní péče (§ 23), komplexní lázeňská péče (§ 33 odst. 4) nebo ústavní péče v dětských odborných léčebnách a ozdravovnách (§ 34) […].“

23. Ústavnost § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, Ústavní soud posoudil ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08. V daném případě plénum návrh skupiny poslanců a skupiny senátorů jako celek zamítlo, z čehož vyplývá, že citované ustanovení, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, pokládal Ústavní soud za souladné s ústavním pořádkem.

24. Ústavnost § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 298/2011 Sb., účinném od 1. 12. 2011, pak Ústavní soud posoudil ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11. Ve výroku III předmětného nálezu Ústavní soud vyslovil, že „[u]stanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném

zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se ruší uplynutím dne 31. prosince 2013“.

25. Zjednodušeně řečeno, každá z výše uvedených verzí § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění byla závazně posouzena plénem Ústavního soudu; poprvé byla shledána souladnou s ústavním pořádkem, podruhé rozpornou, a byla proto zrušena s odloženou účinností.

26. Ústavní soud již v minulosti řešil skutkově obdobnou věc jako v nyní projednávaném případě stěžovatelky ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 491/15. V této věci bylo žalovanému uloženo, aby psychiatrické nemocnici zaplatil 2 160 Kč s příslušenstvím z titulu nezaplacené částky tzv. regulačního poplatku podle právní úpravy účinné do 30. 11. 2011, tj. v sazbě 60 Kč za den; návrh nemocnice na exekuci byl obecnými soudy v dané věci zamítnut z důvodu, že § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění byl Ústavním soudem zrušen k 31. 12. 2013. Ústavní soud nicméně v daném nálezu dospěl k závaznému závěru, že pokud vznikl poskytovateli zdravotní péče nárok na regulační poplatek ve výši 60 Kč za den poskytování péče podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, pak nárok na zaplacení a případné vymožení tohoto regulačního poplatku nezanikl ani vydáním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11, ani okamžikem, kdy bylo v důsledku odložené účinnosti tohoto nálezu samo pozdější znění § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění stanovící od 1. 12. 2011 poplatek ve výši 100 Kč za den zrušeno jako protiústavní. Ústavní soud konečně uvedl, že na danou situaci nedopadal ani § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, neboť rozsudek vydaný v nalézacím řízení nebyl nevykonatelným pravomocným rozhodnutím vydaným na základě protiústavního ustanovení právního předpisu, které bylo zrušeno Ústavním soudem; byl naopak vykonatelným pravomocným rozhodnutím vydaným na základě ústavně konformního ustanovení právního předpisu, které zákonodárce v roce 2011 nahradil ustanovením protiústavním, a proto později zrušeným.

27. Nález sp. zn. II. ÚS 728/15 ze dne 16. 9. 2015 (N 170/78 SbNU 543) se týkal věci, ve které jiný nalézací soud zamítl žalobu nemocnice o dlužný regulační poplatek proti nezletilému pojištěnci ve výši 1 020 Kč s příslušenstvím za pobyt ve zdravotnickém zařízení podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, pro nedostatek pasivní legitimace na straně žalovaného (nezletilého dítěte). Ústavní soud v tomto nálezu dospěl k závaznému závěru, že při výkladu § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění je třeba respektovat Úmluvu o právech dítěte, která v čl. 3 odst. 1 stanoví, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Jedním z významů citovaného ustanovení pak podle Ústavního soudu je, že slouží jako základní interpretační princip při výkladu právních předpisů dopadajících na nezletilé, a to tím způsobem, že je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, mají zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Ústavní soud následně dospěl k závěru, že především zákonní zástupci nesou finanční odpovědnost nezletilého (dítěte). Nikoliv dítě, ale zpravidla jeho zákonný zástupce rozhoduje o tom, zda dítě využije služeb podléhajících regulačnímu poplatku, přičemž dítě zásadně nemá ani reálnou možnost ovlivnit, zda regulační poplatek za svoji hospitalizaci bude jeho zákonným zástupcem uhrazen, či nikoliv. Podle Ústavního soudu by bylo nepřiměřené po dítěti požadovat, aby svého zákonného zástupce k takové úhradě nutil. Navíc dítě si zejména v nižším věku nemusí být ani vědomo povinnosti regulační poplatek platit. Není-li dobrovolně zaplacen regulační poplatek za poskytnutí lůžkové péče nezletilému, není podle Ústavního soudu v souladu s Úmluvou o právech dítěte, aby byl § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění vykládán tím způsobem, že by nezaplacení regulačního poplatku bylo přikládáno k tíži nezletilého, resp. že

by měla být úhrada tohoto regulačního poplatku vymáhána na osobě, která v době vzniku povinnosti jeho úhrady byla nezletilá. Ústavní soud konečně vysloveně uvedl, že jsou to „výlučně zákonní zástupci, kteří mají povinnost uhradit regulační poplatek za hospitalizaci nezletilých pojištěnců (a nikoliv spolu s nimi i nezletilí pojištěnci)“.

28. Ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3599/15 pak Ústavní soud dospěl k závěru, že § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 31. 12. 2013, nelze z důvodu jeho nesouladu s čl. 3 odst. 1 a čl. 31 Listiny, který byl vysloven nálezem sp. zn. Pl. ÚS 36/11, použít jako právní základ pro přiznání nároku na zaplacení jím stanoveného regulačního poplatku; tento nárok by podle § 71 odst. 2 zákona Ústavním soudu ostatně nemohl být předmětem výkonu rozhodnutí ani v případě, že by byl rozhodnutím soudu přiznán. V bodě 38 téhož nálezu pak Ústavní soud vyslovil, že uvedené závěry nejsou v rozporu se závaznými právními názory přijatými v nálezu sp. zn. I. ÚS 491/15 a nálezu sp. zn. II. ÚS 728/15. V těchto případech byl totiž předmětem posouzení ze strany obecných soudů nárok na zaplacení regulačního poplatku podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 30. 11. 2011, jenž byl, zjednodušeně řečeno, stanoven ve výši 60 Kč za každý den, kdy byla poskytována ústavní péče; jednalo se tedy o jiné, byť stejně označené, zákonné ustanovení, jímž se Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 nezabýval – ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 je naopak shledal ústavně konformním.

VII. 1 b) Ústavně konformní výklad jiného důvodu k zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu

29. Ústavní soud ve své judikatuře vychází ze zásady, že námitky proti vadám nalézacího řízení (resp. rozhodnutí jako jeho výsledku) zásadně (až na vzácné výjimky) nelze přenášet do řízení exekučního [nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017 (N 138/86 SbNU 333; 338/2017 Sb.), bod 24]. Platí totiž, že „[e]xekuční řízení je ze své podstaty určeno pouze pro faktický výkon rozhodnutí, nikoliv pro autoritativní nalézání práva. Stejně tak není ani řízením přezkumným“ [nález sp. zn. I. ÚS 871/11 ze dne 17. 1. 2012 (N 15/64 SbNU 155)]. Z uvedené zásady nicméně existují obecně přijímané výjimky, podle nichž lze v mimořádných případech v exekučním řízení hodnotit i zásadní vady exekučního titulu, a to i tehdy, je-li exekučním titulem soudní rozhodnutí.

30. Uplatnění takové výjimky umožňuje mimo jiné § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu, podle kterého „[v]ýkon rozhodnutí bude zastaven, jestliže […] výkon rozhodnutí je nepřípustný, protože je tu jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat“.

31. Ústavně konformním výkladem citovaného ustanovení se Ústavní soud zabýval již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3216/14 ze dne 17. 12. 2015 (N 218/79 SbNU 503), který se týkal nedostatečné součinnosti oprávněného při poskytnutí čísla bankovního účtu bance. V tomto nálezu Ústavní soud uvedl, že zatímco důvody zakotvené pod písmeny a) až g) § 268 odst. 1 občanského soudního řádu jsou důvody konkrétními, důvod uvedený pod písmenem h) je formulován obecně a jeho účelem je umožnit, aby výkon rozhodnutí byl zastaven i v jiných závažných případech, které pro jejich možnou rozmanitost nelze s úplností předjímat a podrobit konkrétnímu popisu. Judikatura vymezila, že z povahy věci (včetně logického požadavku srovnatelnosti jednotlivých důvodů zastavení výkonu) musí jít o takové okolnosti, pro které je další provádění výkonu způsobilé založit kolizi s procesními zásadami (byť mohou mít podklad v právu hmotném), na nichž je výkon rozhodnutí vybudován, anebo je protichůdné účelu, který se jím sleduje, totiž zajistit efektivní splnění povinnosti vyplývající z vykonávaného titulu. Šikanózní exekuční návrh pak podle Ústavního soudu představuje postup příčící se účelu exekučního řízení, což z hlediska závažnosti vede k naplnění hypotézy citovaného ustanovení.

32. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2230/16 ze dne 1. 11. 2016 (N 206/83 SbNU 281) týkajícím se jízdy nevidomého „načerno“ Ústavní soud uvedl, že stávající soudní praxe vykládá § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu tak, že se použije pro odstranění zjevné nespravedlnosti i tehdy, kdy by výkon rozhodnutí byl dokonce v rozporu s principy právního státu (bod 14 daného nálezu). Podle Ústavního soudu judikatura připouští „aby i v řízení vykonávacím byla výjimečně zkoumána opodstatněnost hmotněprávního nároku, jehož vymožení (splnění) se vykonávacím řízení sleduje“ (bod 16 téhož nálezu). Ústavní soud konečně uzavřel, že v daném případě obecné soudy měly exekuční řízení zastavit pro existenci „jiného důvodu“, a to z povahy „postižení stěžovatele“ a „dokumentů, jež měly exekuční soudy k dispozici“ (bod 17 téhož nálezu). Stejně rozhodl Ústavní soud i v dalších skutkově a právně obdobných věcech jízdy nevidomého „načerno“ [viz nálezy sp. zn. II. ÚS 2357/16 ze dne 18. 4. 2017 (N 62/85 SbNU 137), sp. zn. I. ÚS 2456/16 ze dne 20. 6. 2017 (N 103/85 SbNU 713) a sp. zn. III. ÚS 1367/16 ze dne 19. 2. 2019 (N 25/92 SbNU 271)]. Uvedené právní závěry pak Ústavní soud zopakoval i ve skutkově odlišných věcech týkajících se vymahatelnosti nákladů exekuce, které nebyly soudním exekutorem přihlášeny do insolvenčního řízení [viz nález sp. zn. II. ÚS 502/17 ze dne 10. 1. 2018 (N 4/88 SbNU 69) a nález sp. zn. III. ÚS 4274/18 ze dne 26. 2. 2019 (N 33/92 SbNU 341)]. Konečně pak i plénum Ústavního soudu se k uvedeným závěrům přihlásilo, konstatovalo-li, že tzv. jiný důvod ve smyslu § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu „slouží k odstranění zjevné nespravedlnosti také tehdy, kdy by výkon rozhodnutí byl v rozporu s principy právního státu“ [bod 24 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017 (N 138/86 SbNU 333; 338/2017 Sb.)].

33. Ve věci týkající se nepřiměřeně vysokých úroků z prodlení Ústavní soud dále výslovně uvedl, že v exekučním řízení obecným soudům přísluší zabývat se zásadními vadami exekučního titulu a že jsou povinny výkon rozhodnutí zastavit podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu také v případech, v nichž by výkon rozhodnutí vedl ke zjevné nespravedlnosti, nebo byl dokonce v rozporu s principy právního státu; nezohlednění těchto kritérií při rozhodování o zastavení výkonu rozhodnutí představuje porušení základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. II. ÚS 3194/18 ze dne 1. 4. 2019 (N 44/93 SbNU 119); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na https://nalus.usoud.cz]. Ústavní soud zároveň zdůraznil, že „[p]ři zkoumání, zda exekuční titul netrpí zásadními vadami, není relevantní, zda a jak efektivně hájil povinný svá práva v nalézacím řízení“ (bod 24 téhož nálezu).

34. V posledně citovaném nálezu Ústavní soud zároveň dospěl k závěru, že soudní rozhodnutí, podle něhož mají být zaplaceny úroky z prodlení v neústavní výši, přiznává plnění, které je z hlediska ústavněprávního zakázané. Přiznání práva na plnění, které ústavní pořádek zakazuje, je pak zásadní vadou exekučního titulu a již z toho důvodu by výkonem rozhodnutí došlo ke zjevné nespravedlnosti. Nejen sjednání, ale i uplatnění práva na úroky z prodlení v neústavní výši v exekučním řízení představuje zneužití práva (viz body 32–33 téhož nálezu). Skutečnost, že obecné soudy v nalézacím řízení nerozpoznají, že neústavně vysoké úroky z prodlení představují zneužití práva, a svým rozhodnutím je žalobci přiznají, na povaze úroků nic nemění; i v těchto případech platí, že ochrana nabytých práv stojí mimo účel civilního procesu, resp. mimo základní hodnotový rámec práva jako normativního systému (viz bod 36 předmětného nálezu). Právě uvedené je pak podle Ústavního soudu v souladu se zásadou zákazu zneužití práva vyjádřenou v § 2 občanského soudního řádu, která se uplatní i v exekučním řízení. Byť bylo věřiteli právo na plnění neústavně vysokých úroků z prodlení přiznáno pravomocným soudním rozhodnutím, nemohlo mu vzniknout právem chráněné legitimní očekávání, že nabyde plnění odpovídající neústavním úrokům z prodlení; jejich sjednání i uplatnění v nalézacím i exekučním řízení totiž představuje zneužití práva, které právní ochrany požívat nemůže. I kdyby se však jednalo o zásah do legitimního očekávání věřitelů (oprávněných), že obdrží plnění i za protiústavně sjednané úroky

z prodlení, byl by tento zásah podle Ústavního soudu ústavně konformní, neboť „věřitel (oprávněný) svůj majetkový zájem získal cestou zneužití práva spočívajícím ve sjednání protiústavní výše úroků z prodlení, což neplatí u majetku dlužníka (povinného), do něhož by bylo exekucí zasaženo“ (viz body 40–41).

VII. 1 c) Ústavní přezkum tzv. bagatelních věci

35. Z ustálené judikatury vyplývá, že rozhoduje-li Ústavní soud o částce bagatelní, předpokládá se, že ani případná nezákonnost rozhodnutí nemá za následek porušení základního práva nebo svobody, ledaže by byly účastníku řízení odepřeny samotný přístup k soudu či možnost v řízení jednat nebo by rozhodnutí vydané v tomto řízení bylo nepřezkoumatelné, případně by bylo dáno jiné srovnatelně závažné (extrémní) procesní pochybení [viz bod 19 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3017/19 ze dne 28. 4. 2020 (N 78/99 SbNU 445)]. Omezuje-li občanský soudní řád u bagatelních věcí přezkum vydaných rozhodnutí (§ 202 odst. 2 o. s. ř.), což není – v obecné rovině – v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, bylo by nesmyslné připustit, aby jejich přezkum byl automaticky posunut do roviny soudnictví ústavního [viz nález sp. zn. I. ÚS 3143/08 ze dne 17. 3. 2009 (N 59/52 SbNU 583)]. V případě bagatelních částek je totiž evidentní, že nad právem na přístup k soudu převažuje zájem na vytvoření systému, který soudům (Ústavní soud nevyjímaje) umožňuje efektivně a v přiměřené době poskytovat ochranu právům v řízeních, která jsou svou povahou skutečně věcně složitými a kde hrozí relativně větší újma na právech účastníků řízení (viz např. usnesení I. ÚS 2723/19 ze dne 11. 9. 2019).

36. Přes výše uvedené nicméně Ústavní soud ve své judikatuře, s přihlédnutím k intenzitě zásahu veřejné moci do sféry stěžovatelů, připustil, že v jedinečných případech mohou řízení ve věcech týkajících se tzv. bagatelních částek nabýt ústavněprávní dimenze. Tak tomu bude kupříkladu v situacích, kdy judikatura obecných soudů není jednotná, kdy by se závěry obecných soudů příčily pravidlům logiky, byly výrazem přepjatého formalismu, svévole nebo by byly jiným extrémním vybočením z obecných principů spravedlnosti [viz bod 14 nálezu sp. zn. II. ÚS 2460/17 ze dne 19. 3. 2018 (N 53/88 SbNU 699); srov. rovněž výše zmíněné nálezy sp. zn. I. ÚS 491/15 a sp. zn. II. ÚS 728/15 týkající se přímo tzv. regulačního poplatku v bagatelní výši].

VII. 1 d) Ústavněprávní požadavky na odůvodnění soudních rozhodnutí

37. Požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů odpovídá právu na soudní ochranu zaručenému v čl. 36 odst. 1 Listiny a právu na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 3411/19 ze dne 2. 6. 2020 (N 115/100 SbNU 299)]. Účelem odůvodnění soudního rozhodnutí je především seznámit účastníky řízení s úvahami, na nichž soud založil své skutkové a právní závěry. Jeho nezbytný rozsah se přitom odvíjí od předmětu a povahy řízení, jakož i návrhů a argumentů uplatněných účastníky, s nimiž se soudy musí adekvátně vypořádat [bod 10 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 ze dne 12. 5. 2020 (N 95/100 SbNU 130)]. Nejsou-li zřejmé důvody soudního rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, která je v rozporu se zásadou právního státu [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431)].

38. Atributem práva na odůvodnění soudního rozhodnutí je řádně vyložená, logicky konzistentní a přesvědčivá aplikace práva obecným soudem [bod 19 nálezu sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017 (N 137/86 SbNU 315)]. Nevyplývá-li právní řešení bez dalšího ze zákonného textu, obecný soud musí v odůvodnění dostatečným způsobem vysvětlit své právní úvahy s případnou citací publikované judikatury nebo názorů právní vědy [bod 13 nálezu sp. zn. II. ÚS 2588/16 ze dne 24. 11. 2016 (N 223/83 SbNU 481)]. Pečlivě odůvodněné rozhodnutí účastníkům řízení ukazuje, že jejich případ byl soudem skutečně zvážen, což přispívá k vyšší míře akceptace (i legitimity) daného rozhodnutí (viz např. rozsudek

Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 11. 2010 ve věci *Taxquet proti Belgii*, č. stížnosti 926/05, bod 91).

VII. 2 Akcesorické návrhy stěžovatelky

39. Jelikož je stěžovatelčina ústavní stížnost řádná a projednatelná (viz bod 12), posoudil Ústavní soud akcesorické návrhy s ní spojené. Spolu s ústavní stížností stěžovatelka podala dva návrhy: 1. na zrušení výše citované části bodu 18 čl. LXIV zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů; a 2. na prohlášení, že § 16a odst. 1 písm. f) zákona veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., bylo porušeno základní právo stěžovatelky.

40. Ústavní soud dospěl k závěru, že první akcesorický návrh stěžovatelky podaný podle § 74 zákona o Ústavním soudu je zjevně neopodstatněný. Jak vyplývá z výše uvedených východisek [viz část VII. 1 a)], část bodu 18 čl. LXIV zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, je novelizujícím ustanovením, které do zákona o veřejném zdravotním pojištění vložilo § 16a odst. 1 písm. f) upravující tzv. regulační poplatek.

41. Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že novelizující ustanovení zákona nemají samostatnou existenci, neboť jejich obsah se stává součástí textu zákona novelizovaného [viz např. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 25/2000 ze dne 15. 8. 2000 (U 27/19 SbNU 271)]. Napadnout lze proto v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy zásadně pouze zákon novelizovaný. Výjimku představují případy, kdy je namítána otázka legislativní pravomoci, kompetence nebo procedury přijetí novelizujícího zákona, jež je mimoběžná s obsahovou stránkou zákona novelizovaného; stejně je za určitých okolností třeba učinit výjimku ve vztahu k derogačnímu ustanovení novelizujícího zákona, neboť z povahy věci není možné napadnout v novelizovaném předpisu ustanovení, které bylo vypuštěno [blíže k tomu viz body 57–60 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/19 ze dne 1. 10. 2019 (N 168/96 SbNU 144; 303/2019 Sb.) či body 13–20 usnesení sp. zn. Pl. ÚS 26/13 ze dne 5. 8. 2014].

42. Ústavní soud uzavírá, že ani o jednu z výše zmíněných výjimek v případě stěžovatelky nejde. Stěžovatelka ohledně legislativní pravomoci, kompetence nebo procedury přijetí novelizujícího zákona ve své ústavní stížnosti nic netvrdí; stejně tak není bod 18 čl. LXIV zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, derogačním ustanovením, neboť se jím zákon o veřejném zdravotním pojištění naopak doplňoval. Senát Ústavního soudu proto jednomyslně [srov. § 19 odst. 2 zákona o Ústavním soudu] odmítl první akcesorický návrh stěžovatelky jako zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu.

43. Samotné novelizované ustanovení, tj. § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, Ústavní soud již posoudil ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 jako souladné s ústavním pořádkem.

44. Ohledně druhého návrhu stěžovatelky lze pouze stručně uvést, že ani Ústava České republiky, ani zákon o Ústavním soudu neobsahují ustanovení, které by Ústavní soud zmocňovalo prohlásit, že samotným zákonným ustanovením bylo porušeno základní právo jednotlivce. Tento návrh stěžovatelky proto Ústavní soud odmítl jako návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu.

VII. 3 Ústavní stížnost směřující proti napadenému usnesení krajského soudu

45. K posouzení napadeného usnesení krajského soudu Ústavní soud předně uvádí, že věcí stěžovatelky se meritorně zabýval i přes bagatelní charakter vymáhané částky z důvodu, že napadené soudní rozhodnutí se (jak bude níže vysvětleno) příčí pravidlům logiky, vykazuje prvky svévole a zejména vzhledem k postavení stěžovatelky popírá elementární principy spravedlnosti.

46. K argumentaci stěžovatelky směřující proti napadenému usnesení krajského soudu (bod 11) Ústavní soud uvádí následující: Stěžovatelce předně nelze přisvědčit v tom, že krajský soud dospěl k chybnému závěru, že nález sp. zn. Pl. ÚS 36/11 zrušil § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 298/2011 Sb., účinném od 1. 12. 2011, což je jiné ustanovení, než o které se opírá uplatněný nárok v exekučním řízení. Jak vyplývá z výše uvedených obecných východisek, tento závěr je v souladu se závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 491/15.

47. Ústavní soud je svým dříve vyjádřeným závazným názorem vázán a v tomto ohledu je nutné přisvědčit krajskému soudu, že se § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu ve věci stěžovatelky neuplatní. Uložil-li v rozsudku vydaném v nalézacím řízení Obvodní soud pro Prahu 9 stěžovatelce povinnost uhradit regulační poplatek ve výši 60 Kč za den poskytování péče podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., účinném do 30. 11. 2011, pak nárok vedlejší účastnice na zaplacení a případné vymožení tohoto regulačního poplatku nezanikl ani vydáním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11. Takový závěr pak není v rozporu s tím, že nálezem sp. zn. Pl. ÚS 36/11 byl § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění zrušen jako takový – ve znění pozdějších předpisů – neboť citované ustanovení bylo ode dne 1. 12. 2011 novelizováno zákonem č. 298/2011 Sb. Jinak řečeno, skutečnost, že byl § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 298/2011 Sb., účinném od 1. 12. 2011, zrušen, nemá vliv na vykonatelnost předmětného pravomocného rozsudku, neboť ten byl vydaný na základě „dřívější“ verze ustanovení, které bylo v mezidobí novelizováno; právě tato novelizace (tj. zvýšení regulačního poplatku na 100 Kč) pak mimo jiné podle nálezu sp. zn. I. ÚS 491/15 způsobila protiústavnost celého ustanovení. Lze uzavřít, že v této části je argumentace stěžovatelky nedůvodná.

48. Stěžovatelce je však nutné přisvědčit ohledně dalších dvou uplatněných linií argumentace. Ústavní soud předně dospěl k závěru, že usnesení krajského soudu je v části vyjadřující nosný a primární důvod zamítnutí návrhu stěžovatelky na zastavení exekuce nepřezkoumatelné. Krajský soud ve druhém odstavci na straně 3 napadeného usnesení toliko uvedl, že zjistil, že na základě návrhu vedlejší účastnice (dlužníka) byl jiným soudem zjištěn úpadek dlužníka, prohlášen konkurz na majetek dlužníka, ustanoven insolvenční správce a že řízení dosud není skončeno. Pouze na základě této informace pak dospěl k závěru, že „tato skutečnost je důvodem zamítnutí návrhu povinné na zastavení exekuce na základě ust. § 140a až § 140e zák. č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon“.

49. Je zřejmé, že právě uvedené odůvodnění zamítnutí návrhu stěžovatelky nesplňuje výše předestřené ústavněprávní požadavky na soudní odůvodnění plynoucí z práva na spravedlivý proces. Neurčitý odkaz na pět ustanovení insolvenčního zákona nelze považovat za srozumitelné a adekvátní odůvodnění soudního rozhodnutí, které by splňovalo standard plynoucí z požadavků právního státu. Takové odůvodnění postrádá legitimitu a je „učebnicovým příkladem“ svévolné aplikace práva, a to zejména s ohledem na skutečnost, že krajský soud jako soud odvolací svým rozhodnutím měnil rozhodnutí exekučního soudu. Ze samotného obsahu § 140e insolvenčního zákona vyplývá, že se krajský soud zjevně dopustil excesu. Podle citovaného ustanovení „[v] době, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku, nelze nařídit nebo zahájit výkon rozhodnutí nebo exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty“. V projednávané věci sice bylo vydáno rozhodnutí o úpadku, nicméně dlužníkem v úpadku je vedlejší účastnice, nikoliv stěžovatelka. Předmětné exekuční řízení přitom postihovalo majetek ve vlastnictví stěžovatelky, nikoliv vedlejší účastnice, která naopak vystupovala v pozici oprávněné. Ani v případě, že by krajský soud chybně zaměnil pozice účastníků, nedávala aplikace daného ustanovení smysl; klíčový je však závěr, že samotný způsob, jakým krajský soud svůj „nosný“ důvod rozhodnutí odůvodnil, je nepřezkoumatelný.

50. Ústavní soud dále s ohledem na výše shrnutá obecná východiska dospěl k závěru, že krajský soud porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu i proto, že ve svém rozhodnutí ústavně konformním způsobem nevyložil § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu, které patří mezi normy s relativně neurčitou hypotézou a dává soudu široký prostor pro citlivou úvahu v každé souzené věci.

51. Z výše uvedené judikatury k ústavně konformnímu výkladu § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu lze dovodit následující, obecnější, vzájemně se překrývající, a nikoliv výlučné důvody (kritéria) pro aplikaci citovaného ustanovení: 1. výkon rozhodnutí by byl v rozporu s procesními zásadami, na nichž je vybudován; 2. výkon rozhodnutí by byl v rozporu s účelem, který se jím sleduje, totiž zajistit efektivní splnění povinnosti vyplývající z vykonávaného titulu; 3. došlo-li ke zneužití práva na soudní ochranu podáním šikanózního exekučního návrhu; 4. výkon rozhodnutí by znamenal popření základních principů právního státu; 5. vedl-li by výkon rozhodnutí k zjevné nespravedlnosti. Při aplikaci předmětného ustanovení je pak nutné zvážit případné legitimní očekávání oprávněného, které může být založeno pravomocným soudním rozhodnutím vydaným v nalézacím řízení.

52. Ústavní soud si je vědom objevující se kritiky neurčitosti a abstraktnosti judikaturou dovozených důvodů ze strany obecných soudů i části doktríny (k tomu viz např. SVOBODA, Karel. Kolegium NS nesouhlasí s „moderováním“ nemravných exekučních titulů. Co s tím? In: Soudní rozhledy č. 3/2021, s. 78; či MÁDR, Jaroslav. Komentář k § 268. In: JIRSA, Jaromír a kolektiv. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha V. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2019. ISBN 978-80-7598-372-5). Taková kritika vychází ze základního (a jak je výše uvedeno Ústavním soudem, obecně přijímaného) východiska procesní teorie, že v rámci vykonávacího řízení nelze přezkoumávat věcnou správnost exekučního titulu. Nemožnost věcného přezkumu přitom vyplývá z právní moci meritorního soudního rozhodnutí. Je to právě závazný a nezměnitelný exekuční titul, který má zajistit právní jistotu oprávněnému, že se svého práva fakticky domůže.

53. Ústavní soud se s uvedenou doktrínou o (zásadní) nemožnosti přezkumu exekučního titulu až v exekučním řízení ztotožňuje. Z exekuce nelze činit další nalézací řízení, v němž má soud zkoumat do podrobností, co vedlo nalézací soud k vydání exekučního titulu. K základním povinnostem právního státu patří i to, že musí umět zajistit rychlou a efektivní ochranu právům, jejich vymahatelnost, což bez nekompromisně vedené exekuce není možné. Proto je často obtížné hovořit ve vztahu k exekuci a jen ve vztahu k povinnému o „zjevné nespravedlnosti“, neboť právě při exekuci vedené v právním státu platí, že „když se kácí les, létají třísky“. Navíc se začal pojem zjevné nespravedlnosti běžně používat výlučně ve vztahu k povinnému, a nikoliv též ve vztahu k oprávněnému. Pro oprávněného je totiž zjevně nespravedlivé, nedočká-li se vymožení exekučního titulu proti vůli toho, kdo předtím porušil celou řadu povinností. Přesto však (zcela výjimečně) zjevně nespravedlivé situace mohou nastat pro povinného (až) i v exekučním řízení. A právě proto obsahuje procesní předpis zmírňující (moderační) ustanovení v podobě § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., které je součástí procesního předpisu od prvního dne jeho účinnosti (1. 4. 1964) a které umožňuje soudu, aby zjevným nespravedlnostem zamezil a aby zastavil výkon rozhodnutí v mimořádných případech.

54. Hodnota právní jistoty oprávněného tedy není absolutní. Účelem § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu je poskytnout obecným soudům možnost zvážit, zda mimořádné zájmy povinného na zastavení exekuce nepřevažují nad zachováním právní jistoty (legitimního očekávání) oprávněného.

55. V rámci poměřování zájmů oprávněného a povinného je pak třeba zvážit širokou škálu subjektivních i objektivních okolností relevantních pro zastavení exekuce. Takové okolnosti mohou vyplývat zejména z následujícího: 1. charakter hmotněprávního jednání účastníků (typicky jde např. o trestnou činnost, která vedla k získání exekučního titulu; zjevně

nemravné jednání apod.); 2. procesní vývoj dané věci jak ve fázi nalézacího řízení, tak ve fázi řádných a mimořádných opravných prostředků (např. aktivita povinného v soudním řízení; procesní postup nalézacího soudu či šikanózní aktivita oprávněného); 3. postavení oprávněného a povinného (určitý aspekt může např. představovat výkon profesionální podnikatelské činnosti či naopak vystupování v pozici spotřebitele); 4. objektivní dopady zastavení výkonu rozhodnutí do sféry oprávněného a povinného; 5. události nezávislé na vůli účastníků řízení (kupříkladu zdravotní postižení, tragédie v rodině apod.); a 6. míra, kterou oprávněný a povinný „přispěli" k existenci jiného důvodu pro zastavení exekuce.

56. Ústavní soud na tomto místě zdůrazňuje, že z povahy „otevřenosti" § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu nelze taxativně vyjmenovat veškeré okolnosti, které je třeba při poměřování ústavnosti zásahu do legitimního očekávání oprávněného zkoumat, výše uvedené příklady nicméně můžou sloužit jako určitý návod pro obecné soudy, které aplikaci citovaného ustanovení musí zvážit.

57. V nyní projednávaném případě stěžovatelky Ústavní soud dospěl k závěru, že vedlejší účastnici na základě pravomocného rozsudku nalézacího soudu zjevně vzniklo legitimní očekávání ve smyslu čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Pro zvážení možnosti zastavení exekuce z „jiného důvodu" je však kromě toho nutné zohlednit následující specifické okolnosti.

58. Stěžovatelka byla v době pobytu v psychiatrické léčebně nezletilá a trpěla mentálním postižením. V průběhu nalézacího řízení byla zbavena způsobilosti k právním úkonům a její opatrovnicí jí byla ustanovena matka.

59. Je zřejmé, že nalézací soud rozhodl o nároku vedlejší účastnice v rozporu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 728/15, podle něhož jsou to výlučně zákonní zástupci, kteří mají povinnost uhradit regulační poplatek za hospitalizaci nezletilých pojištěnců. Je pravda, že citovaný nález byl vydaný ve fázi nalézacího řízení, nikoliv řízení exekučního, a že byl rovněž vydaný později než rozsudek nalézacího soudu v nyní projednávané věci. Je však třeba uvést, že nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 728/15 nepředstavoval žádnou „revoluční" změnu judikatury. Ústavní soud v daném rozhodnutí pouze ústavně konformním způsobem vyložil § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění tak, jak byly povinny vyložit jej i obecné soudy podle čl. 4 a čl. 95 odst. 1 Ústavy. Jinými slovy, výklad citovaného ustanovení provedený nalézacím soudem v případě stěžovatelky byl v rozporu s Úmluvou o právech dítěte již v době vydání rozsudku (před vydáním nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 728/15), neboť úhrada regulačního poplatku byla vymáhána od osoby, která byla v době vzniku povinnosti jeho úhrady nezletilá.

60. Právní závěr, že není v souladu s Úmluvou o právech dítěte, aby nezaplacení regulačního poplatku bylo vymáháno proti osobě, která v době vzniku povinnosti jeho úhrady byla nezletilá, je nutné vzít v úvahu i při posuzování aplikace § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu v exekučním řízení. Soudní rozhodnutí ukládající povinnost zaplatit regulační poplatek za hospitalizaci osobě, která v době hospitalizace byla nezletilá, vážně nemocná a objektivně zcela nezpůsobilá „dbát o svá práva", ukládá povinnost, která není v souladu s ústavním pořádkem. Uložení takové povinnosti proto představuje zásadní vadu exekučního titulu, jehož výkon by vedl ke zjevné nespravedlnosti a mířil by proti základním principům právního státu. S principy právního státu totiž přímo souvisí i to, jak se stát postará o své objektivně „slabé" občany, mezi které stěžovatelka nepochybně patřila a patří. Jen obtížně si lze představit slabšího účastníka soudního řízení, než byla stěžovatelka, která nemohla objektivně ovlivnit vývoj svého onemocnění, své rozumové schopnosti a způsob chování své zákonné zástupkyně, která se nestarala o její práva a neplnila své zákonné povinnosti.

61. Při posuzování existence zásadní vady exekučního titulu ve věci stěžovatelky měl krajský soud rovněž vzít v úvahu to, že stěžovatelka byla hospitalizována z důvodu své vážné

psychické nemoci (středně-těžké mentální retardace; viz rozsudek č. j. 5 Nc 417/2010-44, str. 2), tedy zjevně nemohla ovlivnit, zda využije služeb podléhajících regulačnímu poplatku, a ani neměla reálnou možnost ovlivnit, zda regulační poplatek za svoji hospitalizaci zaplatí její zákonná zástupkyně. Stěžovatelka byla v průběhu nalézacího řízení zbavena způsobilosti k právním úkonům, přičemž jediné, co nalézací soud v nalézacím řízení učinil, bylo, že matku stěžovatelky (jakožto opatrovnici) vyzval k vyjádření k žalobě ve lhůtě 10 dnů, ani nenařídil jednání ve věci, aby se například pokusil o smírné (a rozumné) vyřešení sporu. Byť matka stěžovatelky zůstala v průběhu řízení zcela nečinná a byť měla být právě ona pasivně legitimovanou v řízení o předmětné žalobě, nalézací soud se nezabýval ani potenciálním rozporem zájmů matky se zájmy stěžovatelky. Exekuční soudy přitom o těchto skutečnostech musely vědět, neboť vyplývaly z opakovaných podání opatrovníka stěžovatelky v exekučním řízení (viz bod 2 prvostupňového usnesení exekučního soudu) i ze samotného exekučního titulu.

62. Podle Ústavního soudu je z výše uvedených okolností zřejmé, že ochrana základních práv stěžovatelky byla v průběhu nalézacího řízení pouze iluzorní. Zásah do legitimního očekávání vedlejší účastnice je konečně ospravedlněn i skutečností, že vedlejší účastnice si při podání žaloby byla (nebo alespoň měla být) vědoma skutečnosti, že stěžovatelka byla v době hospitalizace nezletilá (viz návrh vedlejší účastnice na vydání elektronického platebního rozkazu v dané věci; č. l. 2 soudního spisu nalézacího soudu); zároveň vedlejší účastnici nic nebránilo vymáhat dlužnou částku po zákonné zástupkyni stěžovatelky.

63. S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že nezvážil-li krajský soud žádným způsobem, že specifické okolnosti stěžovatelčina případu by vedly k tomu, že vymožení exekučního titulu by způsobilo zjevnou nespravedlnost, rezignoval na Ústavou mu svěřenou roli ochránce základních práv a svobod. Byť zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu představuje bezpochyby výjimku z pravidla, jejíž uplatnění bude ze své podstaty „nesystémové“ z pohledu tradiční role exekučního soudu v exekučním řízení, je nutné „systémovost“ takové výjimky spatřovat právě v ústavním pověření každého soudu chránit základní práva a svobody jednotlivců. I v exekučním řízení totiž musí soudy dbát, aby byla „zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků“ (§ 1 občanského soudního řádu) a aby „práv nebylo zneužíváno“ (§ 2 téhož zákona).

VIII. Závěr

64. Ústavní soud dospěl k závěru, že krajský soud ústavní stížností napadeným usnesením porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu, neboť dané usnesení je částečně nepřezkoumatelné, a protože v něm krajský soud ústavně konformním způsobem nevyložil § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu.

65. Ústavní soud proto stěžovatelce vyhověl a napadené usnesení krajského soudu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V dalším řízení bude úkolem krajského soudu, aby aplikoval § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu ústavně konformním způsobem a aby exekuci zastavil.

66. První akcesorický návrh stěžovatelky na zrušení výše citované části bodu 18 čl. LXIV zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, Ústavní soud odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu. Druhý návrh stěžovatelky na prohlášení, že § 16a odst. 1 písm. f) zákona veřejném zdravotním pojištění, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., bylo porušeno základní právo stěžovatelky, Ústavní soud odmítl jako návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu.

67. S ohledem na okolnosti projednávaného případu Ústavní soud uložil Krajskému soudu v Hradci Králové povinnost k náhradě stěžovatelčiných nákladů řízení před Ústavním soudem.

68. Podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení. Použití tohoto ustanovení v rozhodovací praxi Ústavního soudu není automatické, ale naopak výjimečné, neboť tato náhrada nákladů řízení slouží jako určitá sankce vůči účastníkovi řízení, který svým postupem vyvolal zásah do základního práva, a proto by vzhledem k okolnostem případu měl nést následky, které vznikly jinému účastníkovi v podobě nákladů řízení před Ústavním soudem [bod 80 nálezu sp. zn. I. ÚS 2903/14 ze dne 12. 5. 2015 (N 94/77 SbNU 377)].

69. V projednávaném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že krajský soud vydal soudní rozhodnutí, které vykazuje prvky svévole, protože žádným způsobem nevzal v úvahu specifické okolnosti případu stěžovatelky. Míra porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu je natolik intenzivní, že ospravedlňuje využití výše citovaného nákladového ustanovení zákona o Ústavním soudu.

Č. 88
Porušení principu důvěry jednotlivce v rozhodovací činnost orgánů veřejné moci – odmítnutí dovolání Nejvyšším soudem z důvodu nesprávného poučení nalézacího soudu; závaznost rozhodnutí Ústavního soudu (sp. zn. I. ÚS 1636/20 ze dne 27. dubna 2021)

I. Nejvyšší soud odpírá stěžovateli v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod právo na přístup k soudu, odmítne-li se zabývat doplněním dovolání (podaným v souladu s výzvou soudu prvního stupně a ve lhůtě jím stanovené) v domnění, že soud prvního stupně stěžovateli poskytl lhůtu delší, než dovoluje zákon (§ 241b odst. 3 věta druhá o. s. ř.).

II. Nerespektování právního názoru Ústavního soudu obecným soudem zakládá porušení principu rovnosti, jakož i právní jistoty, a tím se dostává do rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti obce Mlečice, se sídlem v Mlečicích 11, zastoupené JUDr. Jaroslavem Svejkovským, advokátem, se sídlem v Plzni, Kamenická 2378/1, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 528/2020-352 ze dne 25. 3. 2020, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Josefa Beneše jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 528/2020-352 ze dne 25. 3. 2020 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 528/2020-352 ze dne 25. 3. 2020 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka se v řízení o ústavní stížnosti domáhá zrušení nadepsaného rozhodnutí Nejvyššího soudu (dále též „dovolací soud“) pro porušení jejího práva na přístup k soudu a soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Dovolacímu soudu je vytýkáno, že nepřihlédl k dovolání ve znění doplněném ve lhůtě stanovené Okresním soudem v Rokycanech (dále jen „nalézací soud“ nebo „soud prvního stupně“) a odmítl původně neodůvodněné (tzv. blanketní) dovolání jako vadné s odůvodněním, že z důvodu marného uplynutí zákonné lhůty bylo doplněno opožděně.

II. Řízení předcházející ústavní stížnosti

2. V řízení vedeném u nalézacího soudu pod sp. zn. 4 C 259/2014 se stěžovatelka žalobou proti vedlejšímu účastníku neúspěšně domáhala určení vlastnictví k nemovitým věcem. Rozhodnutími předcházejícími podané ústavní stížnosti bylo rozhodováno o její žalobě na obnovu uvedeného (skončeného) řízení – nalézací soud ji usnesením č. j. 4 C 259/2014-290 ze dne 13. 3. 2019 zamítl, Krajský soud v Plzni je usnesením č. j. 18 Co 215/2019-332 ze dne 2. 10. 2019 (dále jen „rozhodnutí odvolacího soudu“) potvrdil.

3. Proti rozhodnutí odvolacího soudu podala stěžovatelka dne 20. 12. 2019 prostřednictvím datové schránky advokáta tzv. blanketní dovolání, k němuž nepřiložila plnou moc, prokazující mandát právního zástupce k jeho podání. Nalézací soud vyzval usnesením č. j. 4 C 259/2014-339 ze dne 24. 1. 2020 stěžovatelku k založení plné moci právního zástupce, k doplnění obsahových náležitostí dovolání a k úhradě soudního poplatku, toho všeho ve lhůtě 15 dnů; stěžovatelka následně dovolání spolu s plnou mocí doplnila podáním ze dne 3. 2. 2020.

4. Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky napadeným usnesením jako vadné, neboť s ohledem na propadnou zákonnou lhůtu k jeho doplnění (§ 241b odst. 3 občanského soudního řádu, dále též „o. s. ř.“) není významné, že nalézací soud určil stěžovatelce výzvou lhůtu odlišnou; původně odstranitelná vada dovolání se marným uplynutím prekluzivní zákonné lhůty stala neodstranitelnou. Ve věci nebylo možné uplatnit ani postup podle § 241b odst. 3 věty druhé o. s. ř., neboť z obsahu dovolání ze dne 20. 12. 2019 bylo patrno, že již při jeho sepisu byla stěžovatelka zastoupena advokátem. Samotné nepřiložení plné moci nemá na běh zákonné lhůty vliv, neboť plná moc je pouze formálním dokladem o zastoupení účastníka.

III. Argumentace stěžovatelky

5. Porušení svého základního práva stěžovatelka dovozuje ze skutečnosti, že jí dovolací soud odepřel přezkum rozhodnutí odvolacího soudu s odůvodněním, že v okamžiku skončení zákonné lhůty, tj. dne 27. 12. 2019, dovolání nesplňovalo náležitosti stanovené § 241a odst. 2 o. s. ř. Dovolání sice bylo dne 20. 12. 2019 podáno jako blanketní, stěžovatelce však byla výzvou nalézacího soudu ze dne 24. 1. 2020, doručené jí samotné i jejímu právnímu zástupci, stanovena patnáctidenní lhůta k odstranění vad podání (založení plné moci advokáta, doplnění obsahu dovolání a zaplacení soudního poplatku).

6. S ohledem na bohatou judikaturu Ústavního soudu k otázce, jakým způsobem je dovolací soud povinen postupovat v případě, že je účastník řízení poučen soudem prvního stupně o nedostatcích podaného dovolání a o možných následcích, nebudou-li tyto nedostatky odstraněny ve stanovené lhůtě [nález sp. zn. IV. ÚS 3042/11 ze dne 14. 11. 2012 (N 188/67 SbNU 265), nález sp. zn. II. ÚS 3157/14 ze dne 20. 1. 2015 (N 8/76 SbNU 123), nález sp. zn. III. ÚS 363/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 199/79 SbNU 261), nález sp. zn. III. ÚS 3740/15 ze dne 30. 3. 2016 (N 55/80 SbNU 661), nález sp. zn. III. ÚS 976/17 ze dne 6. 2. 2018 (N 19/88 SbNU 267)], považuje stěžovatelka právní hodnocení dovolacího soudu za odporující požadavkům plynoucím z článku 36 odst. 1 Listiny. Špatný procesní postup soudu nelze klást k tíži účastníku řízení, jemuž poučením soudu (resp. stanovením dodatečné lhůty) vzniklo legitimní očekávání, že jeho postup souladný s pokyny soudu nebude odmítnut jako chybný.

7. Stěžovatelce vzniklo splněním pokynů výzvy soudu prvního stupně legitimně očekávání, že její dovolání bude projednáno. Nejvyšší soud však, přesvědčen o nesprávnosti postupu soudu prvního stupně (poskytnutí delší lhůty, než dovoluje zákon), této výzvě nepřikládal relevanci, následkem čehož k doplňujícímu podání stěžovatelky předloženému v takto stanovené lhůtě nepřihlížel a její dovolání odmítl jako vadné. V této souvislosti stěžovatelka upozorňuje s odkazem na § 241b odst. 3 větu druhou o. s. ř. na skutečnost, že k podanému dovolání nepřiložila plnou moc; soud prvního stupně tak neměl postaveno najisto, že je zastoupena advokátem a splňuje podmínku stanovenou § 241 odst. 1 o. s. ř.

Určením lhůty ke splnění podmínky povinného zastoupení advokátem proto postupoval v souladu se zákonem a stěžovatelka své podání včas doplnila odpovídajícím způsobem.

8. Postoj Nejvyššího soudu považuje stěžovatelka za nepřiměřeně formalistický a vyzdvihuje zejména nález sp. zn. III. ÚS 976/17, z něhož je patrno, že Nejvyšší soud si je uvedené judikatury Ústavního soudu vědom a svévolně ji ignoruje, čímž porušuje nejen základní práva stěžovatelky, nýbrž i princip rovnosti a právní jistoty ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). V napadeném rozhodnutí se Nejvyšší soud ani nepokouší s uvedenou nálezovou judikaturou polemizovat, jednoduše její existenci zamlčuje.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, která byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a dospěl k závěru, že je přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona.

V. Vyjádření účastníka a replika stěžovatelky

10. K výzvě Ústavního soudu zaslal Nejvyšší soud své vyjádření k ústavní stížnosti, v němž uvedl, že dovolání bylo odmítnuto z objektivního důvodu – blanketní dovolání stěžovatelky nebylo v zákonem stanovené dvouměsíční lhůtě pro podání dovolání podle § 241b odst. 3 věty první o. s. ř. doplněno. K pozdějšímu doplnění dovolání nemohl dovolací soud z moci úřední přihlédnout, neboť by tím fakticky prodlužoval lhůtu pro podání dovolání. V napadeném rozhodnutí Nejvyšší soud odkázal na svou ustálenou rozhodovací praxi, která je v daném ohledu jednotná. Neztotožňuje se přitom s námitkou legitimního očekávání, jež mělo stěžovatelce výzvou nalézacího soudu vzniknout, byla-li učiněna až 24. 1. 2020, zatímco zákonná lhůta k podání dovolání uplynula dne 27. 12. 2019. Zjevně nesprávná výzva soudu prvního stupně – s přihlédnutím ke skutečnosti povinného právního zastoupení v dovolacím řízení – dovolací soud nezavazuje a nezakládá včasnost dovolání. K námitce stěžovatelky týkající se nesplnění podmínky povinného právního zastoupení v dovolacím řízení Nejvyšší soud uvedl, že již z původního dovolání stěžovatelky je zjevné, že je advokátem zastoupena od počátku, ačkoli plnou moc doložila později. Námitku proto považuje za účelovou ve snaze naplnit podmínku pro prodloužení lhůty ve smyslu § 241b odst. 3 věty druhé občanského soudního řádu.

11. V replice k uvedenému vyjádření stěžovatelka zopakovala, že Nejvyšší soud se stále nevypořádal a svým stanoviskem fakticky popírá závěry odkazovaných nálezů Ústavního soudu, z nichž plyne, že je jeho povinností přihlédnout k podání učiněnému v poskytnuté lhůtě (i kdyby vadně), neboť nedostatky v organizaci soudnictví (vadné procesní poučení soudu) nemohou jít k tíži účastníka řízení. Podle stěžovatelky není okamžik vyhotovení výzvy soudu z argumentační pozice judikatury Ústavního soudu rozhodný, neboť jinak by byl její smysl popřen. Co se týče argumentace stran splnění podmínky pro prodloužení lhůty ve smyslu § 241b odst. 3 věty druhé o. s. ř., oponuje stěžovatelka Nejvyššímu soudu tím, že bylo-li by její právní zastoupení skutečně z obsahu spisu patrno, stala by se výzva nalézacího soudu bezpředmětnou a nalézací soud by k jejímu vydání neměl důvod.

VI. Upuštění od ústního jednání

12. Ústavní soud nekonal ústní jednání ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci – skutkové okolnosti i ústavněprávní argumentace potřebné pro posouzení Ústavního soudu jsou patrny z vlastního spisu a ze zapůjčeného spisu nalézacího soudu sp. zn. 4 C 259/2014.

VII. Posouzení Ústavního soudu

13. Ústavní stížnost je důvodná.

VII. a) Právní zastoupení dovolatele v občanském soudním řízení

14. Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí uvádí, že z původního (včasného, avšak blanketního) podání stěžovatelky bylo její právní zastoupení advokátem zjevné i bez přiložení plné moci, předložené nalézacímu soudu později v jím stanovené lhůtě, která je „pouze formálním dokladem o zastoupení účastníka“. K námitkám stěžovatelky považoval Ústavní soud za vhodné zabývat se nejprve otázkou, v jakém okamžiku má soud považovat účastníka za zastoupeného. Vyjít je přitom třeba z obecné úpravy občanského soudního řízení, neboť občanský soudní řád neobsahuje v tomto ohledu žádná speciální ustanovení vztahující se k řízení před dovolacím soudem (na rozdíl například od řízení před Ústavním soudem – viz § 31 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

15. Právní zastoupení účastníka řízení se vůči soudu prokazuje předložením plné moci (viz § 25 odst. 1 ve spojení s § 28 odst. 1 a § 32 odst. 1 o. s. ř.). Podle odstavce šestého § 28 o. s. ř. platí, že plná moc zaniká dnem právní moci rozhodnutí, kterým bylo skončeno řízení, pro něž byla udělena, nevyplývá-li z jejího obsahu něco jiného. Citované ustanovení tedy stojí na dvou předpokladech: 1. plná moc byla udělena jako procesní (pro dané konkrétní řízení); 2. z jejího obsahu nevyplývá, že by byla udělena i pro dobu po pravomocném skočení řízení (typicky pro řízení o mimořádném opravném prostředku). Byla-li ovšem advokátu udělena plná moc jako generální (pro zastupování „ve všech právních věcech“), lze její účinek vztahovat i na dobu po pravomocném skončení řízení, tedy například i pro dovolací řízení; soud má proto takového dovolatele považovat za zastoupeného na základě plné moci ve spise již založené, bez nutnosti dokládat novou plnou moc speciálně pro dovolací řízení [viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 582/2002 ze dne 15. 1. 2003 či nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1768/10 ze dne 30. 11. 2010 (N 239/59 SbNU 437)]. Totéž platí, obsahuje-li procesní plná moc zmocnění k podávání opravných prostředků bez omezení pro určitý stupeň řízení (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 680/97 ze dne 30. 6. 1999 či sp. zn. 20 Cdo 738/2011 ze dne 29. 8. 2012).

16. Absence právního zastoupení je odstranitelným nedostatkem podmínky řízení, který lze dodatečně zhojit (již usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 1007/96 ze dne 24. 10. 1996); soud je povinen pokusit se v součinnosti s účastníky o jeho odstranění, neboť nemůže aktivně jednat s tím, jehož oprávnění jednat za účastníka není prokázáno (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1307/2007 ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 29 Cdo 2352/2000 ze dne 27. 11. 2001 či rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 6 As 405/2017-33 ze dne 6. 2. 2019, body 21 a 22). Tím ovšem není vyloučeno, že „existence zástupčího oprávnění zmocněnce vyplývá i z jiných skutečností (například z předchozích podání, z jiné věci vedené soudem, ze skutečností známých soudu z jeho činnosti ve smyslu ustanovení § 121 apod.). Důvěřuje-li soud existenci zástupčího oprávnění zmocněnce i bez předložení plné moci, může pokračovat v řízení včetně jednání, je-li to v zájmu procesní ekonomie.“ (viz Korbel, F. in Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I. § 1–78g občanského soudního řádu. 3. vydání. Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 249).

17. Z právě uvedeného plyne, že právní zastoupení dovolatele není automaticky třeba dokládat nově, nýbrž může plynout již z dřívějšího obsahu spisu, popř. z jiných skutečností; podstatné je, má-li jeho existenci soud za prokázanou. Prověřit uvedené je v dovolacím řízení úkolem soudu prvního stupně, k němuž se dovolání podává, předtím, než dovolání předloží Nejvyššímu soudu (viz § 241b o. s. ř.). Dospěje-li soud prvního stupně k závěru, že nemá právní zastoupení dovolatele (které je navíc v případě dovolacího řízení jednou ze speciálních podmínek řízení ve smyslu § 241 o. s. ř.) za prokázané, vyzve dovolatele v souladu s § 241b odst. 3 větou druhou o. s. ř. k odstranění uvedené vady podání ve lhůtě jím určené [srov. nález

sp. zn. II. ÚS 3035/07 ze dne 24. 4. 2008 (N 76/49 SbNU 135)], popř. i opakovaně prodloužené (např. usnesení sp. zn. 22 Cdo 3405/2017 ze dne 24. 1. 2018). Vydání výzvy není možností, nýbrž povinností soudu. Doprovodnou okolností (beneficiem) takového postupu je, že určením náhradní lhůty k odstranění nedostatku právního zastoupení je nezastoupenému dovolateli „nastavena“ zákonná dovolací lhůta i co do splnění obsahových náležitostí dovolání.

18. Existenci oprávnění zmocněnce zastupovat zmocnitele nicméně nelze dovozovat bez dalšího výhradně z té skutečnosti, že podání je advokátem podepsáno a odesláno. K bezpečnému závěru o existenci právního zastoupení by k uvedenému musely přistoupit další okolnosti, jako například ve spise založená plná moc, z níž by plynulo pokračující zastoupení dovolatele týmž advokátem i v dovolacím řízení. Ačkoli se situace, že by advokát jako právní profesionál odeslal soudu svévolně podání za účastníka řízení bez jeho vědomí a souhlasu, jeví jako nepravděpodobná, není možné ji s jistotou vyloučit a spolehnout se pouze na způsob doručení procesního úkonu, neboť chybí projev vůle účastníka. Nevyplývá-li tedy právní zastoupení dovolatele ze spisu nebo z jiných okolností, k nimž by přistupovala skutečnost, že bylo dovolání advokátem sepsáno a odesláno z jeho datové schránky, nezbývá soudu než považovat dovolatele do doby doložení plné moci za nezastoupeného, a není proto chybným postup soudu prvního stupně, vyzve-li dovolatele k odstranění vad podání ve smyslu § 241b odst. 3 věty druhé o. s. ř. (srov. shodně Vojtek, P. in Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha IV. § 201–250l občanského soudního řádu. 3. vydání. Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 208.).

VII. b) Princip důvěry jednotlivce v rozhodovací činnost orgánu veřejné moci

19. Občanské soudní řízení vychází z předpokladu, že účastník řízení nemusí znát hmotné právo a svůj nárok podle něj kvalifikovat, neboť hmotněprávní kvalifikace je výlučně věcí soudu, a současně nesmí být jeho neúspěch v řízení způsoben výhradně neznalostí procesního práva bez předchozího poučení ze strany soudu. V souladu s obecnou formulací § 5 o. s. ř. proto soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech, přičemž poučovací povinnost soudu je v dalších ustanoveních občanského soudního řádu pro různé procesní situace dále konkretizována.

20. Jednou z konkretizovaných situací, v nichž soud účastníka poučí o nedostatcích jeho podání, je například již zmiňovaná výzva soudu prvního stupně k odstranění nedostatku právního zastoupení dovolatele, předpokládaná v § 241b odst. 3 větě druhé o. s. ř., k níž se připojuje poučení o následcích spojených s nesplněním zaslané výzvy ve lhůtě soudem určené (zastavení dovolacího řízení).

21. V právním státě platí princip důvěry jednotlivce ve správnost činnosti orgánů veřejné moci a také zásada *iura novit curia* – soud zná právo; poučí-li proto soud nesprávně, nemůže jít tato skutečnost na vrub účastníka.

22. K nastíněné modelové situaci, v níž soud prvního stupně aplikuje § 241b odst. 3 větu druhou o. s. ř. chybně, dovolatele vyzve, a fakticky mu tak nabídne benefit prodloužení zákonné dovolací lhůty, aniž by pro takový postup byly splněny podmínky, již existuje ustálená nálezová judikatura Ústavního soudu, na kterou odkazuje stěžovatelka (sp. zn. IV. ÚS 3042/11, sp. zn. II. ÚS 3157/14, sp. zn. III. ÚS 363/15 aj.). V podrobnostech k obecným východiskům uvedených principů (presumpce správnosti výzvy soudu, odpovědnost za nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci spočívající ve vadném procesním poučení, legitimní očekávání účastníka apod.) na ni stačí odkázat.

23. V konkrétní rovině z výše uvedené judikatury plyne, že není podstatné, zda soud prvního stupně měl, či neměl dovolatele vyzvat – rozhodné je, že tak učinil. Nejvyšší soud nemůže takový postup soudu prvního stupně ignorovat a odmítat zohlednit podání dovolatele učiněné z jeho pohledu opožděně (ačkoli v souladu s výzvou nalézacího soudu) s tím, že

chybnou výzvou není vázán, že je bezpředmětná a nemůže k ní „z moci úřední“ přihlížet, neboť by tím nepřípustně prodlužoval zákonem stanovenou dovolací lhůtu, popř. že vstřícný postup obvodního soudu nemá na běh dovolací lhůty vliv. Činí-li tak, svévolně odpírá dovolateli projednání jeho věci (*denegatio iustitiae*) na základě příliš restriktivního (přepjatě formalistického) výkladu příslušných procesních pravidel podmiňujících přístup jednotlivců k soudu, čímž porušuje právo takového účastníka na soudní ochranu zaručené článkem 36 odst. 1 Listiny.

VII. c) Precedenční závaznost judikatury Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy

24. Rozhoduje-li Nejvyšší soud i přes existenci uvedené nálezové judikatury Ústavního soudu i nadále tak, jak je naznačeno v předchozím bodě, aniž by Ústavnímu soudu předložil relevantní ústavněprávní oponenturu (resp. nepředkládá žádnou a jednoduše ji ignoruje), porušuje kromě práva účastníka na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny také čl. 89 odst. 2 Ústavy, neboť nectí příkaz ústavodárce, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby (srov. k totožné problematice stěžovatelkou rovněž odkazovaný nález sp. zn. III. ÚS 976/17, body 28–32).

VII. d) Aplikace na projednávaný případ

25. Ačkoli byly zmiňovanými nálezy sp. zn. IV. ÚS 3042/11, sp. zn. II. ÚS 3157/14, sp. zn. III. ÚS 363/15, sp. zn. III. ÚS 3740/15 a sp. zn. III. ÚS 976/17 řešeny skutkové situace odlišné potud, že vždy šlo o dovolatele od počátku zjevně nezastoupeného, jemuž byl následně advokát ustanoven, jsou jejich závěry plně aplikovatelné i na projednávaný případ, neboť se shodují s věcí stěžovatelky v tom podstatném momentu, že soud prvního stupně postupoval podle přesvědčení Nejvyššího soudu nesprávně, a proto jím zaslané výzvě a podáním účastníka učiněným na základě ní Nejvyšší soud nemínil přiznat relevanci.

26. Z obsahu zapůjčeného spisu, napadeného usnesení i podání účastníků řízení o ústavní stížnosti vyplývají následující skutečnosti: Dne 20. 12. 2019, tj. před koncem zákonné dovolací lhůty, podala stěžovatelka blanketní dovolání z datové schránky advokáta JUDr. Jaroslava Svejkovského, který je v dovolání označen jako nový právní zástupce; plná moc byla sice avizována, leč nepřiložena. V dosavadním průběhu řízení jmenovaný advokát stěžovatelku nezastupoval. Nalézací soud vydal dne 24. 1. 2020 usnesení č. j. 4 C 259/2014--339, doručované stěžovatelce i uvedenému advokátu, kterým rozhodl, že podání označené jako dovolání je neurčité, neboť neobsahuje podstatné náležitosti, jako je doklad o zastoupení advokátem, dovolací důvod (vylíčení toho, v čem je spatřována nesprávnost rozhodnutí odvolacího soudu) a čeho se dovolatelka (nyní stěžovatelka) domáhá (výrok I), a že chybějící náležitosti je třeba doplnit dotvrzením skutečností, předložením listin a učiněním důkazních návrhů (výrok II), k čemuž se dovolatelka vyzývá ve lhůtě patnácti dnů od převzetí výzvy (výrok III). Usnesení současně obsahovalo poučení, že nebude-li podání ve stanovené lhůtě řádně opraveno a doplněno, nebude v řízení možné pro tento nedostatek pokračovat a soud je odmítne. Dne 3. 2. 2020 stěžovatelka podle výzvy nalézacího soudu doložila plnou moc a dovolání doplnila.

27. Za takto popsané situace se Ústavní soud ztotožňuje s argumentací stěžovatelky o přepjatém formalismu Nejvyššího soudu a nerespektování judikatury Ústavního soudu, odmítl-li jako opožděné dovolání bez přihlédnutí k jeho doplnění ze dne 3. 2. 2020. Zaprvé z napadeného usnesení ani obsahu spisu není zřejmé, z jakých okolností měl dovolací soud právní zastoupení stěžovatelky za prokázané již k okamžiku podání blanketního dovolání dne 20. 12. 2019. A zadruhé, vzhledem ke skutečnosti, že nalézací soud stěžovatelku vyzval, není dále rozhodné, zda tak učinil správně, či nikoli, a zda závěr Nejvyššího soudu o tom, že stěžovatelka byla od počátku zahájeného dovolacího řízení právně zastoupena, má či nemá oporu ve spisu nebo by mohl vyplývat z jiných okolností.

28. Přestože platí, že absenci právního zastoupení lze dodatečně zhojit s účinky vztahujícími se i na úkony učiněné právním zástupcem před doložením jeho oprávnění zastupovat účastníka v řízení (bod 16 nálezu), nelze z této skutečnosti v kombinaci s výzvou soudu k odstranění vad podání se stanovením lhůty k tomu určené dovozovat konstrukci vedoucí k odepření přístupu účastníka k soudu. Jinými slovy, byl-li účastník řízení ve lhůtě určené soudem (lhostejno kterým) vyzván k doložení plné moci, aby soudu prokázal, že advokát podávající dovolání je skutečně jeho právním zástupcem, splnění uvedené procesní povinnosti k výzvě soudu nemůže vést k závěru, že se dovolání odmítá jako vadné, neboť účastník byl právně zastoupen od počátku řízení (i kdyby to byla pravda), a zákonná dovolací lhůta ke splnění obsahových náležitostí tak marně uplynula ještě dříve, než byl k prokázání svého právního zastoupení soudem vyzván. Takový postup soudů nejenže není předvídatelný – naopak je pro účastníka matoucí a odepírající jeho věci soudní ochranu.

29. Na uvedeném proto nic nemění ani skutečnost, že zákonná dovolací lhůta uplynula dne 27. 12. 2019 a stěžovatelka byla k odstranění vad podání vyzvána „teprve“ dne 24. 1. 2020. Relevance výzvy soudu prvního stupně k odstranění vad dovolání nemůže být závislá na okamžiku, v němž byla vyhotovena (zda ještě za běhu zákonné dovolací lhůty, nebo až po jejím uplynutí), neboť jde o okolnost zcela nezávislou na vůli a počínání účastníka a týká se výhradně organizace a činnosti soudnictví. O neudržitelnosti Nejvyšším soudem naznačovaného přístupu svědčí jednoduchý příklad: Není-li v podání dovolatele o jeho právním zastoupení zmínka, je soudem prvního stupně vyzván, aby odstranil nedostatek podmínky dovolacího řízení, doložil své právní zastoupení, a Nejvyšší soud nezkoumá, zda se tak stalo před či po uplynutí zákonné dovolací lhůty. Ustanovení § 241b odst. 3 o. s. ř. totiž žádnou takovou podmínku, podle které by soud prvního stupně musel dovolatele vyzývat ještě za běhu zákonné dovolací lhůty, neklade, a pokud by měla být dovozována výkladem, činila by existenci a smysl jeho věty druhé obsoletními. Vzhledem k presumpci správnosti výzvy soudu přitom skutečně není rozhodné, zda stěžovatelka již v době podání dovolání byla zastoupena, či nikoli, není proto důvod činit mezi jejím případem a naznačeným příkladem rozdíl.

30. Princip důvěry v rozhodovací činnost orgánu veřejné moci (bez nutnosti zabíhat do podrobností Ústavní soud odkazuje na výše citovanou nálezovou judikaturu) převažuje nad záměrem zákonodárce formalizovat dovolací řízení ve snaze odbřemenit vrcholnou soudní instanci za tím účelem, aby se mohla věnovat své sjednocovací roli a výkladu skutečně složitých právních problémů. Z uvedeného principu důvěry totiž plyne rovněž zásada *iura novit curia* – soud zná právo. Případné pochybení soudu prvního stupně – překročení meze jeho poučovací povinnosti – proto nelze přičítat na vrub účastníka či jeho advokáta, který si podle dovolacího soudu „měl být nepřekročitelné zákonné dovolací lhůty vědom“. Cestou, jak vzniku podobných situací předcházet, je zajištění toho, že soudy prvního stupně budou při aplikaci § 241b o. s. ř. postupovat správně, nikoli sankcionování účastníka za to, že se jeho advokát snaží maximálně využít časový prostor, který mu procesní předpis za určitých podmínek může nabídnout. Požadovat znalost procesního práva po účastníku, nebo i jeho advokátu, v situaci, kdy je nezná sám soud (ať už prvního, či jiného stupně), je nemístně formalistické. Tím spíše, že pochybení nalézacího soudu v projednávané věci navíc není tak jednoznačné, jak se jeví Nejvyššímu soudu.

31. Je třeba přisvědčit stěžovatelce, že Nejvyšší soud právní názor Ústavního soudu nevypořádává, namísto kvalifikované ústavněprávní oponentury jej přehlíží, což je dalším porušením čl. 89 odst. 2 Ústavy v řadě skutkově obdobných věcí (viz bod 24 nálezu). Žádoucí oponenturu nepředstavují odkazy na vlastní ustálenou praxi, která však na rozebíranou problematiku skutkově nedopadá (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1730/2002 ze dne 5. 2. 2003, sp. zn. 29 Odo 25/2005 ze dne 23. 3. 2005, sp. zn. 32 Cdo 1740/2010 ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 25 Cdo 3344/2014 ze dne 22. 10. 2014 a sp. zn. 25 Cdo 3379/2015 ze

dne 14. 10. 2015) – ani v jednom případě nešlo o doplnění dovolání ve lhůtě stanovené soudem prvního stupně, k němuž by dovolací soud z důvodu opožděnosti nepřihlédl (právní věty některých sice naznačují, že ano, z obsahu uvedených rozhodnutí je však zřejmé, že tomu tak není).

VIII. Závěr

32. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jím bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 89 odst. 2 Ústavy.

33. Jak jednoznačně plyne ze zde citované judikatury Ústavního soudu, na Nejvyšším soudu nyní bude, aby se bez ohledu na skutečnost, zda považuje procesní postup nalézacího soudu za správný či nikoliv, při opětovném posouzení splnění podmínek dovolacího řízení vypořádal též s doplněním dovolání ze dne 3. 2. 2020.

Č. 89
Podmínky uplatnění tzv. sekulární výhrady svědomí vůči povinnosti očkování (sp. zn. IV. ÚS 2530/20 ze dne 27. dubna 2021)

K uplatnění tzv. sekulární výhrady svědomí vůči povinnosti očkování nestačí samotný poukaz na subjektivní přesvědčení zákonného zástupce dítěte, které z tohoto důvodu nemá být přijato do mateřské školy, nýbrž prokázání, že taková výhrada je založena na objektivně prokazatelných důvodech. Posouzení těchto důvodů je úkolem orgánů veřejné moci, které vycházejí z požadavků a) prokázání ústavní relevance tvrzení obsažených ve výhradě svědomí v porovnání s tím, jaký následek nepodrobení se očkovací povinnosti bude mít; b) naléhavosti důvodů, jež na podporu své výhrady nositel základní svobody nebo jeho zákonný zástupce v konkrétním případě uvádí; c) trvalosti, konzistentnosti a přesvědčivosti tvrzení a d) zvážení společenských dopadů, jež může v konkrétním případě uznaná tzv. sekulární výhrada svědomí mít vzhledem k dosažené míře tzv. proočkovanosti obyvatelstva (sociální solidarita) proti přenosným nemocem a aktuální epidemiologické situaci.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti nezletilé stěžovatelky M. Š., zastoupené zákonnou zástupkyní M. D. a právně zastoupené Mgr. Jiřím Švejnohou, advokátem, sídlem Korunní 2569/108a, Praha 10 – Vinohrady, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 25. června 2020 č. j. 3 As 37/2018-35, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Krajského úřadu Plzeňského kraje, sídlem Škroupova 1760/18, Plzeň, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena její ústavně zaručená práva podle čl. 15 a 33 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 5 Úmluvy o biomedicíně a čl. 2, 8, 9 a 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí a vyžádaného spisu Krajského soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“) sp. zn. 57 A 60/2015 se podává, že ředitelka základní školy a mateřské školy X rozhodnutím ze dne 11. 2. 2015 č. j. 16ZS/0161/2015 nepřijala stěžovatelku, narozenou v roce XXXX, k předškolnímu vzdělávání, neboť se stěžovatelka nepodrobila stanoveným pravidelným očkováním podle § 50 zákona č. 258/2000 Sb.,

o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 258/2000 Sb.“). Proti uvedenému rozhodnutí podala stěžovatelka odvolání, které vedlejší účastník rozhodnutím ze dne 4. 3. 2015 č. j. ŠMS/2767/15 zamítl a potvrdil rozhodnutí ředitelky.

3. Proti posledně uvedenému rozhodnutí brojila stěžovatelka dne 7. 5. 2015 žalobou u krajského soudu s tvrzením, že představuje zásah do jejího práva podle čl. 33 Listiny, čl. 28 Úmluvy o právech dítěte a čl. 5 Úmluvy o biomedicíně. V žalobě namítala, že její dva starší sourozenci podstoupili povinná očkování a u obou se projevily zdravotní komplikace vedoucí k trvalým zdravotním komplikacím. Ačkoli lékaři matce stěžovatelky opakovaně ústně potvrdili, že zdravotní problémy sourozenců souvisí s provedeným očkováním, odmítli jí vydat písemné potvrzení. Matka stěžovatelky je přitom „hluboce přesvědčena“, že zdravotní problémy jejích dětí s očkováním souvisí, a proto nesouhlasila s očkováním stěžovatelky. Správní orgány nezohlednily důvody, které matku stěžovatelky vedly k rozhodnutí nenechat ji očkovat. Její důvody spočívající v negativní zkušenosti s kontraindikací příbuzných by měly být zahrnuty pod tzv. výhradu svědomí. Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „vyhláška č. 537/2006 Sb.“), na kterou v konečném důsledku odkazuje § 50 zákona č. 258/2000 Sb., je jako omezení práva podle čl. 5 Úmluvy o biomedicíně v rozporu s principem tzv. výhrady zákona, neboť jde toliko o podzákonný předpis.

4. Stěžovatelka doplněním žaloby ze dne 27. 5. 2015 namítla, že vedlejší účastník rozhodnutím ze dne 29. 5. 2014 č. j. ZN/878/ŠMS/14 ve skutkově obdobné věci přijal jiné neočkované dítě k předškolnímu vzdělávání s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2011 sp. zn. III. ÚS 449/06 (N 10/60 SbNU 97) a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18. 1. 2012 č. j. 52 A 45/2011-20.

5. Krajský soud žalobu zamítl rozsudkem ze dne 30. 11. 2015 č. j. 57 A 60/2015-49. Podle krajského soudu nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, neboť právo na vzdělání, jehož se dovolává, se lze dovolat jen v mezích zákonů, jež je provádí. Zákonné podmínky výjimky podle § 50 zákona č. 258/2000 Sb. stěžovatelka přitom nesplnila; nepředložila doklad o tom, že nemohla být očkována pro trvalou kontraindikaci. Krajský soud odkázal na nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 16/14 (N 15/76 SbNU 197; 99/2015 Sb.) k ústavně konformnímu výkladu § 50 zákona č. 258/2000 Sb. Podle krajského soudu není vyhláška č. 537/2006 Sb. neústavní (srov. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 4. 2012 č. j. 8 As 6/2011-120).

6. Kasační stížnost stěžovatelky zamítl Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 8. 2. 2017 č. j. 3 As 13/2016-49, jejž Ústavní soud zrušil nálezem ze dne 31. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1167/17 (N 134/86 SbNU 273). Podle Ústavního soudu Nejvyšší správní soud zasáhl do ústavně zaručeného práva na soudní ochranu tím, že neshledal nepřezkoumatelným uvedený rozsudek krajského soudu, nevypořádal-li se krajský soud s námitkou stěžovatelky o skutkově obdobné věci. Nejvyšší správní soud následně zrušil uvedený rozsudek krajského soudu rozsudkem ze dne 11. 9. 2017 č. j. 3 As 13/2016-82 a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

7. Krajský soud žalobu znovu zamítl rozsudkem ze dne 30. 11. 2017 č. j. 57 A 60/2015--105. Své předchozí úvahy krajský soud doplnil o tvrzení, že matce stěžovatelky nic nebránilo stěžovatelku nechat lékařsky vyšetřit, zda je imunní vůči nákazám nebo zda se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci. Tvrzená kontraindikace u sourozenců stěžovatelky totiž automaticky nevede ke kontraindikaci stěžovatelky. Dále krajský soud uvedl, že ve stěžovatelkou odkazované věci dítě nebylo očkováno z důvodu přesvědčení, víry a svědomí rodičů – skutkově se proto liší. Test oprávněnosti tzv. sekulární výhrady svědomí je namístě použít pouze, je-li očkovací povinnost sankcionována či jinak vynucována, v důsledku čehož hrozí zásah do tělesné integrity (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 10. 2016 č. j. 4 As 114/2016-43).

8. Kasační stížnost stěžovatelky zamítl Nejvyšší správní soud v záhlaví uvedeným rozsudkem. Z něj se podává, že nepřijetí dítěte do mateřské školy není sankcí, a na věc se proto neuplatní závěry nálezu sp. zn. III. ÚS 449/06 (obdobně srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 4. 2012 č. j. 4 As 11/2011-97) ani rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18. 1. 2012 č. j. 52 A 45/2011-20, jehož právní závěry jsou již dlouhodobě překonané další judikaturou. Dále podle Nejvyššího správního soudu nelze obavy z očkování dítěte způsobené kontraindikací starších dětí podřadit pod tzv. výhradu svědomí. Její smysl totiž nutně musí nést „hodnotový náboj, ať již náboženský, nebo sekulární (např. filozofický)“, a nejde o situace spočívající v zobecnění prožité životní zkušenosti. Proto na věc nedopadají ani závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 1253/14 (N 220/79 SbNU 527). Rozhodné však je, že test oprávněnosti tzv. výhrady svědomí je namístě aplikovat toliko, je-li očkovací povinnost sankcionována či jinak vynucována. To je ostatně nosným argumentem rozhodnutí krajského soudu v nyní posuzované věci.

9. K tvrzení stěžovatelky o obdobné věci rozhodnuté rozdílně Nejvyšší správní soud uvedl, že je stěžovatelka vznesla po uplynutí tzv. žalobní lhůty a krajský soud k němu nebyl povinen přihlédnout. Jako *obiter dictum* k tomu Nejvyšší správní soud uvedl, že se zaprvé odkazovaná věc skutkově liší, neboť stěžovatelka neuplatnila skutečnou výhradu svědomí z důvodu víry či přesvědčení. Zadruhé je legitimní, že vedlejší účastník změnil správní praxi po vydání nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/14.

II. Argumentace stěžovatelky

10. Stěžovatelka zaprvé tvrdí, že rozhodnutí matky (jako její zákonné zástupkyně) nepodrobit ji očkování bylo založeno na jejím vnitřním přesvědčení, že je to pro její zdraví nejlepší. Bylo by „hrubě proti přesvědčení a hrubě proti jejímu svědomí“, nechala-li by dceru očkovat s vědomím vysokého rizika. Její přesvědčení dále vychází ze statistik a informací výrobců vakcín.

11. Zadruhé stěžovatelka zpochybňuje očkovací povinnost jako neústavní, neboť § 46 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb. odkazuje na podzákonný právní předpis v rozporu s výhradou zákona podle čl. 26 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.), jehož znění se podle stěžovatelky shoduje s čl. 4 odst. 2 Listiny. Nepřípustné je i to, je-li vlastní rozsah povinnosti stanoven podzákonným právním předpisem. K tomu odkazuje na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 7. 2010 č. j. 3 Ads 42/2010-92. Stát dosud nezavedl jakýkoli systém odškodnění újmy spojené s povinným očkováním. Nepřijetí stěžovatelky k předškolnímu vzdělávání, resp. její faktické vyloučení, je proto v rozporu s jejím právem na vzdělání a na život.

12. Zatřetí stěžovatelka odkazuje na rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18. 1. 2012 č. j. 52 A 45/2011-20, podle kterého je nepřijetí dítěte do předškolního vzdělávání sankcí. Je lhostejné, zda je uvedené rozhodnutí překonané, stěžovatelka je považuje za správné. Závěr, že jde o sankci, podporuje skutečnost, že opatření jsou nesystematická. Dosažením pěti let věku je od 1. 9. 2016 předškolní vzdělávání povinné [srov. zákon č. 178/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů]. Nastává ničím neodůvodněný obrat a mizí obava zákonodárce o veřejné zdraví. Nezbytné „proočkování“ dětí v předškolním zařízení je proto zpochybněno. Do 31. 8. 2016 zde byl veřejný zájem na ochraně veřejného zdraví a bránil pětiletému neočkovanému dítěti, aby bylo přijato k předškolnímu vzdělávání, od 1. 9. 2016 už takový

veřejný zájem ve stejné situaci významný není. V každém věku tak existuje opatření, které brání rodičům a dětem v plnohodnotné účasti na vzdělávání.

13. Začtvrté stěžovatelka upozorňuje, že v soudním řízení odkazovala na rozhodnutí vedlejšího účastníka v obdobné věci, jímž přijal k předškolnímu vzdělávání jiné neočkované dítě (sub 4). Stěžovatelka se proto „cítí diskriminovaná“ a dovolává se svého legitimního očekávání v ustálenost rozhodovací praxe orgánů veřejné moci. Nejvyšší správní soud měl postupovat stejně jako při vydání rozsudku ze dne 6. 5. 2020 č. j. 2 As 307/2019-43 a její odkaz na uvedené rozhodnutí vyhodnotit jako „prohloubení původní žalobní argumentace“. Ohledně *obiter dicti* Nejvyššího správního soudu v napadeném rozsudku uvádí, že i obavy z očkování třetího dítěte po předchozí zkušenosti s kontraindikací u starších dětí lze podřadit pod tzv. výhradu svědomí.

14. Zapáté stěžovatelka odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 1253/14, jenž definoval test oprávněnosti tzv. výhrady svědomí u povinného očkování, jehož podmínky jsou u stěžovatelky naplněny. Neboť důsledky rozhodnutí vedlejšího účastníka považuje za „zvláštní sankci“ a za způsob nepřímého vynucení očkovací povinnosti, závěry uvedeného nálezu se uplatní i v její věci.

III. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

15. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejšímu účastníkovi řízení.

16. Nejvyšší správní soud ve vyjádření nejprve zdůraznil, že stěžovatelkou odkazovaný nález sp. zn. I. ÚS 1253/14 je nepřípadný, neboť stěžovatelka mylně považuje důsledek rozhodnutí vedlejšího účastníka za sankci. Ve věci stěžovatelky však nešlo o „trestněprávní sankci“, nýbrž o preventivní ochranu jiných dětí před možnou nákazou. Kritéria možnosti odepřít neočkovanému dítěti účast na vzdělání budou odlišná. Z bodu 99 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/14, byť to z něj nevyplývá výslovně, lze dovodit, že při nepodstoupení povinného očkování při přijetí dětí k předškolnímu vzdělávání nelze k tzv. výhradě přihlédnout vůbec. Lze sice souhlasit v obecné rovině s rozšířením tzv. výhrady svědomí rovněž na důvody světské, avšak skutečně toliko v souvislosti se sankcí či vynucením povinného očkování, v jejímž důsledku hrozí zásah do tělesné integrity. Je dále sice pravda, že v bodu 51 nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14 Ústavní soud do výčtu důvodů tzv. sekulární výhrady svědomí zahrnul rovněž závažné projevy kontraindikace u jiného dítěte, avšak Nejvyšší správní soud nadále trvá na tom, že musí jít jen o výhrady s hodnotovým nábojem (což se ostatně podává z bodu 46 uvedeného nálezu), a nelze mezi ně řadit zobecněné životní zkušenosti. Světská výhrada by pak zahrnovala „prakticky cokoli“ a nebylo by možné naplnit maximu vyjádřenou v bodu 47 uvedeného nálezu, podle níž s poskytnutou výjimkou nesmí být spojovány závěry, jež by umožňovaly změnit se v pravidlo.

17. Konečně není případný ani stěžovatelčin odkaz na rozsudek sp. zn. 3 Ads 42/2010 v souvislosti s tvrzenými zákonnými deficity právní úpravy povinného očkování, neboť ten byl překonán usnesením rozšířeného senátu ze dne 3. 4. 2012 č. j. 8 As 6/2011-120.

18. Vedlejší účastník ve vyjádření uvedl, že stěžovatelka nebyla očkována, nepředložila doklad o tom, že je imunní proti nákaze nebo se nemůže očkování podrobit pro kontraindikaci podle § 46 odst. 2 zákona č. 258/2000 Sb. Při rozhodování zohlednil nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/14, podle kterého není nepřijetí neočkovaného dítěte do předškolního vzdělávání v rozporu s ústavním pořádkem. Odkazované jiné rozhodnutí vedlejšího účastníka ze dne 29. 5. 2014 bylo vydáno před vydáním uvedeného nálezu.

19. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka využila této možnosti a v replice zaprvé odkázala na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 12. 2020 č. j. 9 As 62/2020-33 (vydaný po doručení

ústavní stížnosti Ústavnímu soudu). Z něj se podává, že uplatnění víry či svědomí a její individuální zhodnocení není vyloučeno i u nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání. Proto i v její věci správní orgány a soudy měly provést test tzv. oprávněnosti výhrady svědomí. Zadruhé stěžovatelka tvrdí, že její výhrada vůči povinnosti strpět nepřijetí k předškolnímu vzdělávání je oprávněná. Jde o nadmíru mimořádnou situaci; zkušenost s trvalými následky dvou mladších dětí rodičů stěžovatelky lze objektivně posoudit jako závažný důvod, jenž je srovnatelný s důvody filozofickými.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterých byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

21. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, který stojí mimo soustavu soudů. Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivou věc jsou v zásadě na obecných soudech. O zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady jde, přitom lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

22. Jádrem argumentace stěžovatelky v nyní posuzované věci je její nesouhlas se zákonnou povinností očkování a konkrétními důsledky jejího nerespektování spočívající v nepřijetí k předškolnímu vzdělávání.

V. A Ústavnost očkovací povinnosti a nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání v důsledku nerespektování očkovací povinnosti

23. Zaprvé, je třeba uvést, že s námitkami o neústavnosti právní úpravy povinného očkování se již Ústavní soud vypořádal, když v bodu 70 nálezu ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 19/14 (N 16/76 SbNU 231; 97/2015 Sb.) uvedl, že zmocnění, jež § 46 zákona č. 258/2000 Sb. poskytuje vyhlášce č. 537/2006 Sb. za účelem regulace podrobností spjatých s realizací povinné vakcinace, využívá uvedený podzákonný právní předpis v daných mezích, aniž by zasáhl do skutkové podstaty obsažené v podstatných znacích v zákoně. Platná právní úprava očkování proto vyhovuje požadavkům čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny.

24. Vzhledem k tomu, že se výhrady stěžovatelky proti právní úpravě (sub 11) shodují s argumentací, se kterou se vypořádal Ústavní soud v uvedeném nálezu, lze na něj v podrobnostech odkázat. Nepřípadný je rovněž odkaz stěžovatelky na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 7. 2010 č. j. 3 Ads 42/2010-92. Jak uvedl Nejvyšší správní soud, právní názory tam obsažené překonal rozšířený senát Nejvyššího správního soudu usnesením ze dne 3. 4. 2012 č. j. 8 As 6/2011-120 (obdobně viz usnesení ze dne 25. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1987/13; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Jeho závěry ve svém důsledku potvrdil rovněž Ústavní soud (sub 23).

25. Ústavní soud přesto v bodu 87 uvedeného nálezu jako *obiter dictum* formuloval požadavek, že je namístě, aby zákonodárce odpovědně zvážil doplnění právní regulace

institutu povinného očkování proti infekčním nemocem o úpravu odpovědnosti státu za případnou způsobenou újmu na zdraví. Obdobný apel lze nalézt např. v bodu 52 nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14. Rovněž stěžovatelka v ústavní stížnosti poukazuje na to, že v době vydání rozhodnutí vedlejšího účastníka právní řád neposkytoval efektivní systém odpovědnosti veřejné moci za újmu vzniklou v souvislosti s povinným očkováním a dodnes neposkytuje. Ústavní soud k tomu toliko upozorňuje, že v mezidobí byl přijat zákon č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Uvedený zákon v § 1 upravuje podmínky, za nichž stát nahradí újmu způsobenou povinným očkováním podle zákona č. 258/2000 Sb.

26. Zadruhé, Ústavní soud se v minulosti rovněž zabýval ústavností nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání pro nepodstoupení povinného očkování podle § 50 zákona č. 258/2000 Sb. Ústavní soud v bodu 107 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/14 uvedl, že zákonné zakotvení podmínky podrobit se stanovenému očkování, aby mohlo být dítě přijato do předškolního zařízení, není neústavním omezením práva na vzdělání. Na námitky o sankčních důsledcích uvedeného ustanovení Ústavní soud v bodu 103 uvedeného nálezu reagoval tak, že jde naopak o akt sociální solidarity, jenž nabývá významu teprve s rostoucím množstvím očkovaných dětí v kolektivech předškolního zařízení.

27. Ze shora uvedeného pro nyní posuzovanou věc plyne, že není důvodná námitka stěžovatelky o zásahu do práva na vzdělání samotnou existencí možnosti nepřijmout dítě k předškolnímu vzdělávání pro nepodrobení se povinnému očkování. Namítá-li dále, že v důsledku jejího nepřijetí do mateřské školy bylo porušeno její právo na život (sub 11), je nutno uvést, že tato její argumentace je spjata s argumentem neústavnosti očkovací povinnosti. Uvedené však bylo shora vyvráceno (sub 23 a 24). Tvrdí-li stěžovatelka, že je její nepřijetí v důsledku nesplnění očkovací povinnosti sankcí (sub 12), nemá to sice vliv na posouzení ústavnosti samotné možnosti mateřské školy nepřijmout nenaočkované dítě k předškolnímu vzdělávání (sub 26), není však vyloučeno zohlednit širší kontext a důsledky vyloučení dítěte z předškolního vzdělávání při individuálním posouzení tzv. výhrady svědomí (viz níže).

28. Konečně je v tomto směru nutné uvést, že právní úpravu očkovací povinností a s ní spojeného nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělání v České republice posuzoval rovněž Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) v rozsudku velkého senátu ve věci *Vavřička a další proti České republice* ze dne 8. 4. 2021 č. 47621/13, 3867/14, 73094/14, 19298/15, 19306/15 a 43883/15 (dále jen „rozsudek Vavřička a další“). Shledal přitom, že očkovací povinnost stanovená českým právem, důsledkem jejíhož nepodrobení mohlo být nepřijetí k předškolnímu vzdělávání, je ve smyslu čl. 8 Úmluvy přiměřeným opatřením k zajištění ochrany zdraví (srov. zejména § 290 až 309 rozsudku Vavřička a další).

V. B Použitelnost tzv. výhrady svědomí při nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání v důsledku nerespektování očkovací povinnosti

29. Stěžejní je námitka stěžovatelky, že případné podrobení se povinnosti očkování a strpění nepřijetí k předškolnímu vzdělávání je v její věci v rozporu s jejím svědomím. Ústavní soud proto dále posoudil, zda bylo namístě ve věci stěžovatelky aplikovat test oprávněnosti tzv. výhrady svědomí, neboť správní soudy vyloučily potřebu jeho provedení. S přihlédnutím k tomu, že stěžovatelka považuje důsledky posuzovaného rozhodnutí vedlejšího účastníka (nepřijetí k předškolnímu vzdělávání z důvodu nepodrobení se povinnému očkování) za sankci, odvolává se na nález sp. zn. I. ÚS 1253/14. Nejvyšší správní soud naproti tomu trvá na tom, že nejde-li ve věci stěžovatelky o sankci v „trestněprávním“ slova smyslu, uplatnění tzv. výhrady svědomí je *a priori* vyloučeno.

30. Potenciální kolizí povinností souvisejících s očkovací povinností se svobodou myšlení, svědomí a náboženského vyznání se Ústavní soud již ve své rozhodovací praxi zabýval. Z nálezu sp. zn. III. ÚS 449/06 se podává, že v případě, že tu jsou okolnosti, které

zásadním způsobem „volají“ po zachování autonomie dané osoby, současně při zachování opačně působícího veřejného zájmu (např. zájem na „proočkovanosti“ obyvatel z důvodu ochrany veřejného zdraví), a tedy po výjimečném nesankcionování povinnosti podrobit se očkování, nesmí orgán veřejné moci zmíněnou povinnost podrobit se očkování sankcionovat či jinak vynucovat. Na uvedené navázal Ústavní soud v již odkazovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14, ve kterém definoval podmínky oprávněnosti tzv. výhrady svědomí s možnými důsledky nepodrobení se povinnému očkování, jež je, byť výjimečně, přípustná.

31. Jakkoli lze souhlasit s Nejvyšším správním soudem, že v posledně uvedeném nálezu šlo o odpovědnost za přestupek jako důsledek nepodrobení se povinnosti očkování, Ústavní soud nespatřuje důvod, proč test oprávněnosti tzv. výhrady svědomí nelze použít (výhradu náležitě přezkoumat) ve věci stěžovatelky.

32. V bodu 38 nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14 Ústavní soud zdůraznil, že „[z]vláštní význam má výhrada svědomí … projevená vůči zákonem stanovené povinnosti, individuálnímu právnímu aktu nebo jinému postupu orgánu veřejné moci. Zákonodárce považoval za nezbytné zaručit na ústavní úrovni v čl. 15 odst. 3 Listiny oprávněnost výhrady svědomí (jakož i náboženského vyznání či víry) vůči povinnosti vykonávat vojenskou službu. Nejde však o jedinou právem aprobovanou situaci, v níž může být výhrada svědomí projevená *in concreto* akceptována, jakkoli jde o výjimku z obvyklého způsobu jednání či obecně respektovaného pravidla“. Ústavní soud tak navázal na další situace předvídající tzv. výhradu sekulárního svědomí v právu České republiky (např. uzákoněná výhrada vůči vojenské službě či možnost zdravotnického pracovníka odmítnout poskytnutí zdravotních služeb).

33. Závěry uvedeného nálezu je totiž nutné vnímat v širším kontextu, neboť obecně platí, že svoboda svědomí může mít vliv na použitelnost či vynutitelnost právní normy směrem k těm, jejichž svědomí se příčí [viz nález ze dne 26. 3. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 42/02 (N 42/29 SbNU 389; 106/2003 Sb.)]. Uvedená maxima proto zavazuje orgány veřejné moci přiměřeně zvážit, zda jejich rozhodnutí nezasáhne do základních práv třetích osob, anebo zda prosazení svobody svědomí nebrání jiné ústavní hodnoty či principy (obdobně tamtéž).

34. Potenciální oprávněnost tzv. výhrady svědomí proto není pojmově vyloučena ani v jiných oblastech mimo zdravotnictví a vojenskou službu, jako např. zpovědní tajemství, daně a sociální zabezpečení, pracovněprávní vztahy apod. (viz MADLEŇÁKOVÁ, L. Výhrada svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Praha: Linde, 2010, či RIEGEL, F. In: HUSSEINI, F. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 468).

35. Z uvedeného se podává, že Nejvyšší správní soud nebyl zbaven povinnosti zabývat se uplatněnou výhradou stěžovatelky toliko proto, že důsledkem nepodrobení se očkovací povinnosti nebylo uplatnění odpovědnosti za přestupek jako odpovědnosti sankční. Jakkoli Ústavní soud nepovažuje ve shodě s nálezem sp. zn. Pl. ÚS 16/14 nepřijetí neočkovaného dítěte k předškolnímu vzdělávání za sankci, nýbrž za akt sociální solidarity nabývající svůj význam teprve s větším množstvím očkovaných, případné dopady podřízení se povinnosti strpět nepřijetí k předškolnímu vzdělávání nelze přehlédnout.

36. Faktické vyloučení neočkovaného dítěte z předškolního vzdělávání je bezpochyby způsobilé ovlivnit rozhodnutí rodičů nechat jejich děti očkovat. Předškolní vzdělání představuje pro osobní život i pro celou společnost neoddiskutovatelný benefit (srov. KROPÁČKOVÁ J. a kol. (eds.). Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty s dětmi. Praha: PFUK, 2019, s. 19, a literaturu tam citovanou). O všeobecně uznávaném významu předškolního vzdělávání ostatně svědčí stěžovatelkou zmiňované zavedení zákonné povinnosti účasti v předškolním vzdělávání dovršením pěti let věku (sub 12). Ostatně negativní vliv vyloučení z předškolního vzdělávání na vývoj osobnosti dětí a jejich začlenění do společnosti či schopnosti učení uznal i ESLP v rozsudku Vavřička a další (viz jeho § 306). Je-li takový benefit navázaný na splnění zákonné povinnosti očkování, je

nutné v něm spatřovat přinejmenším motivační faktor. Z tohoto důvodu Ústavní soud považuje nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání v důsledku nerespektování očkovací povinnosti za opatření, jehož důsledky vedou, byť nepřímo (srov. „being esentially protective rather than punitive in nature“ v § 294 rozsudku Vavřička a další) k vynucení očkovací povinnosti (srov. „jinak vynucována“, viz nález sp. zn. III. ÚS 449/06 a bod 43 nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14). Z obdobného předpokladu vycházel Ústavní soud v bodu 11 usnesení ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. II. ÚS 3257/17.

37. Nutno podotknout, že ESLP v rozsudku Vavřička a další při zkoumání, zda je při individuální výhradě nezletilého vůči povinnosti strpět nepřijetí k předškolnímu vzdělávání dotčen čl. 9 Úmluvy, zohlednil obdobně (sub 41) přesvědčivost, závažnost, konzistentnost a význam daného tvrzení (srov. jeho § 335 a 336).

38. Lze proto učinit dílčí závěr, že ve věci stěžovatelky měly orgány veřejné moci povinnost náležitě zvážit tvrzení stěžovatelky (její matky), že povinnost strpět nepřijetí k předškolnímu vzdělávání je v rozporu s jejím přesvědčením, a přiměřeně provést test oprávněnosti tzv. výhrady svědomí. Není pravda, že důsledkem tohoto dílčího závěru je možnost podřadit pod tzv. výhradu svědomí „prakticky cokoli“. Nic nebrání Nejvyššímu správnímu soudu, aby kritéria, která zmiňuje a která mohou být při hodnocení míry uplatnění dotčených principů významná (důsledky stanovené povinnosti či vyhovění výhradě, obsah a přesvědčivost výhrady apod.), zohlednil právě při provedení předem definovaného a srozumitelného testu. V nyní posuzované věci proto tzv. výhradu svědomí nelze *a priori* vyloučit; orgány veřejné moci měly posoudit oprávněnost výhrady stěžovatelky (její matky) proti povinnosti strpět důsledky nerespektování povinného očkování. K těmto závěrům směřuje stěžovatelkou odkazovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 12. 2020 č. j. 9 As 62/2020-33.

39. Uvedený dílčí závěr nekoliduje s nálezem sp. zn. Pl. ÚS 16/14, neboť kritéria kvality právní úpravy se liší od kritérií kvality její konkrétní aplikace [srov. *mutatis mutandis* nález ze dne 26. 3. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 42/02 (N 42/29 SbNU 389; 106/2003 Sb.) či bod 109 nálezu ze dne 16. 5. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 15/16 (N 95/89 SbNU 409; 116/2018 Sb.)]. *Per analogiam*, ani argument možných neústavních důsledků sankce za nerespektování povinnosti očkování (srov. nález sp. zn. I. ÚS 1253/14) nevede bez dalšího k závěru o neústavnosti samotné povinnosti očkování. Uvedený nález pléna se nadto netýká svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání, nýbrž práva na vzdělání.

V. C Oprávněnost tzv. výhrady svědomí v nyní posuzované věci

40. Ústavní soud se dále zaměřil na to, zda byla výhrada stěžovatelky proti povinnosti strpět její nepřijetí k předškolnímu vzdělání uplatněna oprávněně. Argumentace stěžovatelky (a její matky) se v průběhu předchozího řízení ustálila v tom, že odmítla očkování z důvodu zjištěné kontraindikace u dvou starších sourozenců a obecné nedůvěry v očkování „ze statistik a informací výrobců vakcín“, byť tyto blíže v ústavní stížnosti nekonkretizovala (viz str. 9 ústavní stížnosti).

41. V bodu 51 nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14 Ústavní soud připustil, že výhrada svědomí může zahrnovat situace spojené s vysoce nežádoucí odezvou předchozí vakcinace u jiného dítěte. Takto redukovanou úvahou však nelze uzavřít přezkum oprávněnosti tzv. výhrady svědomí. Ústavní soud proto zdůrazňuje, že k uplatnění tzv. sekulární výhrady svědomí vůči povinnosti očkování nestačí samotný poukaz na subjektivní přesvědčení zákonného zástupce dítěte, které z tohoto důvodu nemá být přijato do mateřské školy, nýbrž prokázání, že taková výhrada je založena na objektivně prokazatelných důvodech. Posouzení těchto důvodů je úkolem orgánů veřejné moci, které vycházejí z požadavků a) prokázání ústavní relevance tvrzení obsažených ve výhradě svědomí v porovnání s tím, jaký následek nepodrobení se očkovací povinnosti bude mít; b) naléhavosti důvodů, jež na podporu své výhrady nositel

základní svobody nebo jeho zákonný zástupce v konkrétním případě uvádí; c) trvalosti, konzistentnosti a přesvědčivosti tvrzení a d) zvážení společenských dopadů, jež může v konkrétním případě uznaná tzv. sekulární výhrada svědomí mít vzhledem k dosažené míře tzv. proočkovanosti obyvatelstva (sociální solidarita) proti přenosným nemocem a aktuální epidemiologické situaci. Tyto jednotlivé požadavky musí být naplněny kumulativně.

42. Ústavní soud zaprvé považuje tvrzení stěžovatelky za ústavně relevantní. Ve věci dochází ke kolizi práv stěžovatelky na vzdělání (srov. bod 98 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/14) a ústavně zaručených práv na její zdraví s ochranou veřejného zdraví (srov. bod 44 nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14). Tzv. ve hře jsou i práva rodičů na rodičovskou péči (čl. 32 odst. 4 Listiny), je-li benefit předškolního vzdělávání na očkovací povinnost navázán a může ovlivnit jejich rozhodnutí o vzdělávání dítěte či nedotknutelnost osoby. V posuzované věci relevanci tvrzení z hlediska posledně uvedené ústavní hodnoty částečně snižuje skutečnost, že stěžovatelka v konečném důsledku očkována nebyla, a nedošlo proto k zásahu do její tělesné integrity. Rozhodné však je, že rozhodnutí rodičů stěžovatelky, zda podstoupí povinné očkování, mohlo být ovlivněno (byť nepřímo, srov. sub 36) navazující podmínkou pro přijetí do předškolního vzdělávání jako neoddiskutovatelného benefitu, jenž stát poskytuje. Ústavněprávní rovina dotčených práv proto v nyní posuzované věci získává relevanci rovněž v kontextu práva na rovný přístup k právům podle čl. 3 Listiny; neočkované děti a jejich rodiče se ocitají v důsledku hrozby zásahu do tělesné integrity a navazujících vynucovacích opatření v situacích, kterým očkované děti a jejich rodiče čelit nemusí. Je však nutno zdůraznit, že při posouzení tohoto kroku testu nejde o konečné zhodnocení všech okolností věci, nýbrž toliko o „předběžné“ posouzení relevance hodnot, jež se mohou v kolizi octnout.

43. Zadruhé, naléhavost důvodů namítaných u tzv. výhrady svědomí zůstává beze vší pochybnosti v rovině subjektivní. Jde o ono příslovečné „tady a teď“, jež brání bezvýjimečnému podrobení se příkazu zákona (srov. bod 45 nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14). Obava z nevratného poškození zdraví u osoby blízké obecně naléhavá je (srov. tamtéž). Rovněž v nyní posuzované věci matka stěžovatelky vyjádřila obavu o osobu blízkou, a to v souvislosti s tvrzenou spojitostí zdravotních problémů sourozenců stěžovatelky s podstoupeným očkováním. Ústavní soud nespatřuje důvod, proč nelze uznat subjektivní naléhavost uvedeným tvrzením ani v nyní posuzované věci; zdraví blízkých osob je právně relevantní hodnotou, již je třeba chránit. Zvláštní právní postavení osob blízkých ostatně zohledňují i obecné předpisy soukromého práva (srov. § 22 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Relevantní je rovněž to, že matka stěžovatelky, byť v rovině subjektivní, považuje důsledky očkování pro stěžovatelku za nevratné.

44. Zatřetí, Ústavní soud shledal, že tvrzení stěžovatelky (a její matky) podporující výhradu sekulárního svědomí je sice konzistentní, avšak nikoli přesvědčivé. Stěžovatelka, resp. její matka neposkytla orgánům veřejné moci v žádné fázi řízení, ani před ním, žádná odborná vyjádření o spojitosti očkování se zdravotními problémy sourozenců stěžovatelky. Podle jejich tvrzení takové vyjádření ani nikdy k dispozici neměli. Má-li být sekulární výhrada svědomí založená na předchozí zkušenosti blízkých osob s kontraindikací očkování přesvědčivá, nepostačí, je-li tvrzení autora výhrady založeno toliko na jeho subjektivním přesvědčení, objektivně ničím nepodloženém [srov. obdobně bod 30 usnesení ze dne 17. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 3311/12 či bod 41 nálezu ze dne 8. 10. 2018 sp. zn. II. ÚS 725/18 (N 165/91 SbNU 61)]. S Nejvyšším správním soudem se proto lze ztotožnit v tom, že tvrzení stěžovatelky v nyní posuzované věci je toliko „zobecněním osobní zkušenosti“, nikoli skutečnou tzv. výhradou svědomí. Ostatně ani ESLP v rozsudku Vavřička a další neshledal výhrady stěžovatelů (nezletilých nepřijatých k předškolnímu vzdělávání pro nepodrobení se povinnosti očkování) ve smyslu čl. 9 Úmluvy za dostatečné (srov. jeho § 336).

45. Začtvrté, byť oprávněnost tzv. výhrady svědomí stěžovatelky byla vyloučena již provedením předchozího kroku, je v obecné rovině nutné uvést, že jde-li o společenské

dopady spojené s akceptací tzv. výhrady svědomí, nic nebrání orgánu veřejné moci zohlednit např. i současnou epidemiologickou situaci. Rozhodné je, že musí zůstat zohledněna žádoucí míra „proočkovanosti“ obyvatelstva proti přenosným nemocem (srov. bod 47 nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14).

46. V nyní posuzované věci odůvodnění napadeného rozhodnutí a rozhodnutí jemu předcházejících obdobně strukturovanou úvahu postrádají. Přestože Nejvyšší správní soud a krajský soud výslovně odmítly tzv. test výhrady svědomí provést, jejich rozhodnutí jsou v zásadě založena na posouzení kritérií, ze kterých je třeba vycházet při zkoumání oprávněnosti testu tzv. výhrady svědomí.

47. Proto by zrušení napadeného rozhodnutí s ohledem na zásadu efektivní ochrany ústavních práv a na skutečnost, že Ústavní soud přezkoumává řádně vedené řízení jako celek, bylo přehnaným formalismem (srov. obdobně bod 30 usnesení ze dne 2. 3. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 32/09 či bod 14 usnesení ze dne 12. 8. 2014 sp. zn. II. ÚS 2103/14). Jakkoli Ústavní soud považuje posuzovanou problematiku za ústavněprávně relevantní a naléhavou, je nutné zohlednit délku soudního řízení a nezletilost stěžovatelky. Za situace, kdy je zřejmé, že by napadené rozhodnutí bylo nahrazeno rozhodnutím s totožným výsledkem bez konkrétních právních důsledků pro stěžovatelku, je namístě dát přednost co nejrychlejšímu skončení celé věci.

48. Konečně je třeba uvést, že není rozhodné, zda vedlejší účastník dříve rozhodl v obdobné věci rozdílně (sub 13). Judikatura Ústavního soudu uznává, že optikou principů právní jistoty a legitimního očekávání, jichž se stěžovatelka dovolává, změna soudní rozhodovací praxe nebo rozdílné rozhodnutí v obdobné věci není postupem absolutně vyloučeným, je-li náležitě odůvodněn [srov. obdobně body 18 a 19 nálezu ze dne 14. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 3324/15 (N 113/81 SbNU 771) či body 17 a 18 nálezu ze dne 8. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2571/16 (N 214/83 SbNU 391)].

49. Stěžovatelka na jiné rozhodnutí vedlejšího účastníka odkázala až v řízení před krajským soudem, a proto nebylo povinností vedlejšího účastníka se s námitkou vypořádat při vydání jeho rozhodnutí. V průběhu řízení před krajským soudem však vedlejší účastník uvedl, že rozhodnutí ve věci stěžovatelky vydal na rozdíl od odkazovaného rozhodnutí po vydání nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/14, jenž pro něj byl závazný a z něhož se podává, že § 50 zákona č. 258/2000 Sb. neodporuje čl. 33 Listiny. Krajský soud se s námitkou vypořádal tak, že se věc skutkově liší, Nejvyšší správní soud použil obdobnou argumentaci jako vedlejší účastník.

50. Vypořádání uvedené námitky odpovídá shora uvedeným požadavkům, u nichž nic nebrání je v obecné rovině vztáhnout i na rozhodovací praxi správních orgánů. V nyní posuzované věci není ani rozhodné, zda bylo namístě přihlédnout k námitce stěžovatelky uplatněné po uplynutí tzv. žalobní lhůty jako k novému žalobnímu bodu či „prohloubení již existující žalobní argumentace“. Rozhodné je, že se krajský soud i Nejvyšší správní soud, byť v podobě *obiter dicti*, s námitkou v odůvodnění napadeného rozhodnutí vypořádaly (srov. závěry nálezu sp. zn. III. ÚS 1167/17 vydaného dříve v nyní posuzované věci).

VI. Závěr

51. Lze proto uzavřít, že jde-li o povinnost dítěte strpět nepřijetí k předškolnímu vzdělávání z důvodu nepodstoupení povinného očkování podle § 50 zákona č. 258/2000 Sb., není orgán veřejné moci zbaven povinnosti přiměřeně přezkoumat tzv. výhradu svědomí z hlediska shora uvedených čtyř požadavků (sub 41), neboť důsledky použití uvedeného ustanovení mohou vést, byť nepřímo, k vynucení očkovací povinnosti, a proto nemůže *a priori* uplatněnou výhradu svědomí z přezkumu vyloučit. Ústavní soud v té souvislosti upozorňuje, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby, přičemž Ústavní soud stojí důsledně na tom, že závazné jsou nálezy, a to včetně tzv. nosných důvodů (*ratio decidendi, tragende Grűnde*) ve smyslu

precedenční závaznosti, samozřejmě ve vazbě na skutkový základ [srov. např. nález ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465)].

52. Ústavní soud přezkoumal ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti, a ze shora podrobně uvedených důvodů dospěl k závěru, že nedošlo k porušení ústavně zaručených práv nebo svobod stěžovatelky, a proto ústavní stížnost nálezem podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl, a to i s přihlédnutím k tomu, že Ústavní soud přezkoumává řádně vedené řízení jako celek a zrušení napadeného rozsudku v této věci by bylo přehnaným formalismem (sub 47).

II. Usnesení

Usn. č. 5
Návrh skupiny senátorů na zrušení usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu ze dne 14. 2. 2021
(sp. zn. Pl. ÚS 12/21 ze dne 16. března 2021)

Vláda nouzový stav vyhlašuje na základě čl. 6 odst. 1 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, a činí tak v rámci své exekutivní funkce, která nemá povahu správní, nýbrž ústavní. Rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu je mimořádným, specifickým ústavním aktem („aktem vládnutí“) vydaným za situace, kdy existuje nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožuje životy a zdraví. Tento ústavní akt je v rámci parlamentní kontroly, které odpovídá i obecná konstrukce odpovědnosti vlády podle čl. 68 odst. 1 Ústavy, oprávněna přezkoumávat Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Jedná se vlastně o ústavně-politickou kontrolu vlády v mimořádné situaci. Ústavní soud nemá Ústavou ani zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, stanovenou obecnou pravomoc usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu přezkoumávat. Jiná situace by mohla nastat za okolností, které Ústavní soud uvedl již v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20 ze dne 22. 4. 2020 (U 6/99 SbNU 485; bod 27).

Rozhodnutí vlády o krizových opatřeních mohou mít různou podobu a obsah, a nelze je tedy podřadit pod jedinou kategorii právních aktů (srov. také usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 20/20 ze dne 16. 6. 2020). Ústavní soud proto musí povahu krizového opatření posoudit v každém jednotlivém případě podle jeho obsahu. Napadená usnesení vlády mají povahu právního předpisu *sui generis* a lze je napadnout v řízení o abstraktní kontrole norem.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj), Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu skupiny senátorů, zastoupené JUDr. Petrem Tomanem, LL.M., advokátem, se sídlem Trojanova 2022/12, Praha, na zrušení usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 125, o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na dobu od 00:00 hodin dne 15. února 2021 na dobu 14 dnů, vyhlášeného pod č. 59/2021 Sb., a dále na zrušení usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 126, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 60/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 127, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 61/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 128, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 62/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 129, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 63/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 130, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 64/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 131, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 65/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 132, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 66/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 133, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 67/2021 Sb.,

usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 134, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 68/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 135, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 69/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 136, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 70/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 137, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 71/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 140, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 72/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 141, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 73/2021 Sb., a usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 143, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 74/2021 Sb., spojeném s návrhem na přednostní projednání podle § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, takto:

I. Návrh na zrušení usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 125, o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na dobu od 00:00 hodin dne 15. února 2021 na dobu 14 dnů, vyhlášeného pod č. 59/2021 Sb., se odmítá.

II. Řízení o návrzích na zrušení usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 126, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 60/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 127, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 61/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 128, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 62/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 129, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 63/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 130, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 64/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 131, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 65/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 132, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 66/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 133, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 67/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 134, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 68/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 135, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 69/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 136, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 70/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 137, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 71/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 140, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 72/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 141, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 73/2021 Sb., a usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 143, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 74/2021 Sb., se zastavuje.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 19. 2. 2021 doručen návrh skupiny 35 senátorů (dále jen „navrhovatelka“), na zrušení usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 125, o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na dobu od 00:00 hodin dne 15. února 2021 na dobu 14 dnů, vyhlášeného pod č. 59/2021 Sb. (dále také „usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu“), a dále na zrušení usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 126, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 60/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 127, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 61/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 128, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod

č. 62/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 129, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 63/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 130, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 64/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 131, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 65/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 132, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 66/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 133, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 67/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 134, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 68/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 135, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 69/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 136, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 70/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 137, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 71/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 140, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 72/2021 Sb., usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 141, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 73/2021 Sb., a usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 143, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného pod č. 74/2021 Sb. (dále také „usnesení vlády o přijetí krizových opatření“).

2. Navrhovatelka konečně z důvodu ústavněprávní závažnosti a naléhavosti situace navrhuje přednostní projednání návrhu podle § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

II. Obsah napadených právních aktů

3. Dne 14. 2. 2021 vyhlásila vláda podle čl. 5 a 6 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, (dále jen „ústavní zákon o bezpečnosti České republiky“), nouzový stav z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru (označovaného jako SARS CoV-2). V předmětném usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu vláda uvedla, že nouzový stav vyhlašuje od 00:00 hodin dne 15. 2. 2021 na dobu 14 dnů a zároveň: I. nařizuje pro řešení vzniklé krizové situace krizová opatření [podle § 5 písm. a) až e) a § 6 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „krizový zákon“)], jejichž konkrétní provedení stanoví samostatným usnesením vlády; II. ukládá předsedovi vlády řídit a koordinovat úkoly podle bodu I., členům vlády požádat vládu o předchozí souhlas k opatřením souvisejícím s vyhlášeným nouzovým stavem, která člen vlády nebo jím řízené ministerstvo činí v rámci svých pravomocí, a to před jejich uplatněním; III. stanoví, že subjekty kritické infrastruktury mohou určit kritické zaměstnance, jejichž přítomnost na pracovišti je nezbytná pro zajištění funkce příslušného prvku kritické infrastruktury, na něž se budou vztahovat zákazy a povinnosti; IV. dosavadní vydaná a platná ochranná a mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví nejsou tímto vyhlášením nouzového stavu dotčena; V. pověřuje předsedu vlády informovat neprodleně Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky o vyhlášení nouzového stavu podle bodu I.; VI. toto rozhodnutí nabývá účinnosti dnem 15. února 2021 v 00:00 hodin a jeho platnost končí uplynutím 14 dnů od nabytí jeho účinnosti.

4. Dne 14. 2. 2021 vláda přijala na základě vyhlášeného nouzového stavu krizová opatření. Na jejich základě vláda ode dne 15. 2. 2021 00:00 hod. do dne 28. 2. 2021 do 23:59 hod. zakázala maloobchodní prodej a prodej a poskytování služeb v tam uvedených provozovnách, dále tam uvedené akce a činnosti se specifikovanými výjimkami (usnesení č. 126), omezila volný pohyb osob na území celé České republiky v tam uvedeném rozsahu (usnesení č. 127), omezila provoz orgánů veřejné moci a správních orgánů v tam uvedeném rozsahu (usnesení č. 128), omezila provoz škol a školských zařízení v tam uvedeném rozsahu (usnesení č. 129), v tam uvedeném rozsahu stanovila podmínky pro zajištění nezbytné péče o děti ve věku 3 až 10 let tam vyjmenovaných zaměstnanců a pracovníků (usnesení č. 130), zakázala návštěvy ve zdravotnických zařízeních a zařízeních sociálních služeb (usnesení č. 131) a stanovila podmínky pro vycházky uživatelů těchto služeb (usnesení č. 132), zakázala

návštěvy ve vazebních věznicích, věznicích a v ústavech pro výkon zabezpečovací detence (usnesení č. 133), omezila volný pohyb osob při vstupu na území okresů Cheb, Sokolov a Trutnov (usnesení č. 134), uložila tam uvedené úkoly a povinnosti subjektům kritické infrastruktury (usnesení č. 135), stanovila podmínky provozu krematorií a zákazů zpopelnění zemřelých v tam konkretizovaném rozsahu (usnesení č. 136), specifikovala výjimky z provádění periodických lékařských prohlídek, platnosti pracovně lékařských posudků a čestných prohlášení (usnesení č. 137), stanovila, že provozovateli informačního systému datových schránek nenáleží odměna (usnesení č. 140), konkretizovala možnosti zrychlení změny zaměstnavatele v případě cizinců pobývajících na území České republiky (usnesení č. 141) a stanovila podmínky pro usnadnění výplaty sociálních dávek (usnesení č. 143).

III. Argumentace navrhovatelky

5. Navrhovatelka po konstatování své aktivní legitimace pro podání návrhu ve smyslu § 64 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu a pravomoci Ústavního soudu v prvé řadě poukázala na přezkoumatelnost usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu, neboť postup, který vláda zvolila, se příčí principům demokratického státu a rozvrací systém brzd a protivah. V této souvislosti připomněla odlišná stanoviska některých soudců Ústavního soudu k usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20 (U 6/99 SbNU 485), současně akceptovala právní názor, že rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu představuje „akt vládnutí“, který je přezkoumatelný Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“), avšak na rozdíl od citovaného usnesení Ústavního soudu požaduje přezkoumání ústavnosti přijetí tohoto rozhodnutí.

6. Navrhovatelka dále připomíná, že ačkoli je to vláda, kdo nouzový stav vyhlašuje, zásadní roli v jeho „udržení“ hraje Poslanecká sněmovna. V souzené věci však vláda tyto ústavní principy dělby moci nerespektuje a obchází nejen rozhodnutí Poslanecké sněmovny neprodloužit nouzový stav, ale také účel ústavního zákona o bezpečnosti České republiky, který svěřuje rozhodování o trvání nouzového stavu po dobu delší než třicet dnů Poslanecké sněmovně. Navrhovatelka připomíná, že v případě, kdy Poslanecká sněmovna nouzový stav zruší nebo nerozhodne o jeho prodloužení, nesmí vláda bezprostředně rozhodnout o vyhlášení (obdobného) nouzového stavu dalšího, neboť by se tím kontrolní působnost Poslanecké sněmovny vyprázdnila. Na tomto stavu nic nemění ani krizový zákon, který opravňuje hejtmana v situaci, kdy stav nebezpečí nedostačuje ke zvládnutí krizové situace na území kraje, požádat vládu o vyhlášení nouzového stavu. V této souvislosti připomíná odborné názory prof. J. Kysely a doc. J. Wintra.

7. Navrhovatelka proto konstatuje, že smyslem napadeného usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu, které podle ní fakticky nereagovalo na žádné nové skutečnosti či okolnosti, které by opětovně dávaly důvod k vyhlášení nového nouzového stavu, není vyhlášením „nového“ nouzového stavu v nových podmínkách, nýbrž „faktické prodloužení dosavadního nouzového stavu“ vyhlášeného vládou usnesením ze dne 30. 9. 2020 č. 957 (uveřejněným pod č. 391/2020 Sb.), prodlužovaného se souhlasem Poslanecké sněmovny opakovaně do 14. 2. 2021, avšak od 15. 2. 2021 již v rozporu s vůlí Poslanecké sněmovny. Navrhovatelka uzavírá, že tímto postupem byl znehodnocen základní pilíř fungování státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy a fakticky došlo k popření podstaty Ústavy.

8. Navrhovatelka v návaznosti na předcházející judikaturu Ústavního soudu (usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20 a Pl. ÚS 99/20; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) ostatně nepochybuje o ústavnosti vládou zvoleného řešení, kdy nouzový stav je vyhlášen jedním usnesením a konkrétní omezení práv a svobod dalšími usneseními, avšak domnívá se, že „nelze z materiálního hlediska na usnesení o nouzovém stavu a usnesení o krizových opatřeních hledět jako na oddělené akty, ale je nutné je z pohledu možnosti ústavního přezkumu považovat za jedno rozhodnutí stejného právního

charakteru a společně přezkoumatelné“. Navrhovatelka vyslovuje přesvědčení, že usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu, jehož nedílnou součástí jsou v souladu s čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky i krizová opatření, jsou společně způsobilá být předmětem abstraktního přezkumu Ústavním soudem. Tvrdí proto, že uvedená krizová opatření jsou protiústavní, a navíc dodává, že jsou na trvání nouzového stavu existenčně závislá.

9. Navrhovatelka závěrem navrhuje, aby Ústavní soud i v případě, že by rozhodnutí o předmětném návrhu učinil až poté, kdy nouzový stav skončí, vydal alespoň akademický výrok, podle něhož usnesením vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 125 o vyhlášení nouzového stavu ze dne 14. 2. 2021 byl porušen princip demokratického státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy.

IV. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní stížnost byla projednána plénem Ústavního soudu na základě jeho rozhodnutí o atrahování působnosti ze dne 25. 3. 2014 č. Org. 24/14 (publikováno pod č. 52/2014 Sb.), podle kterého si plénum vyhrazuje rozhodování v případech, kdy je účastníkem řízení nebo vedlejším účastníkem řízení vláda.

11. Navrhovatelka se domáhá, aby Ústavní soud její ústavní stížnost projednal přednostně a s nejvyšším urychlením jako naléhavý návrh ve smyslu § 39 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud tak učinil fakticky.

12. Tento návrh podala skupina 35 senátorů. V souladu s § 64 odst. 5 zákona o Ústavním soudu k němu připojila i podpisovou listinu, na které každý ze senátorů jednotlivě potvrdil, že se k návrhu připojuje. Podmínku aktivní legitimace tedy skupina senátorů zčásti splňuje (srov. dále).

IV. 1 Usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu

13. Právní povahou rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu se Ústavní soud zevrubně zabýval již v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20 (dále také zejména v usneseních sp. zn. Pl. ÚS 11/20, Pl. ÚS 105/20 a Pl. ÚS 111/20) a dospěl zejména k následujícím závěrům (v podrobnostech se odkazuje na první z citovaných usnesení).

14. Speciální procedurální formu soudního přezkumu rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu obecně nepředpokládá ani ústavní pořádek, ani zákon o Ústavním soudu. O nepřezkoumatelnosti vládního vyhlášení nouzového stavu v režimu správního soudnictví i v režimu ústavního přezkumu panuje shoda v komentářové literatuře (viz např. Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky; Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1154–1155; či Mareš, M. a Novák, D. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 53).

15. Vláda nouzový stav vyhlašuje na základě ústavního zákona a činí tak v rámci své exekutivní funkce, která nemá povahu správní, nýbrž ústavní. Rozhodnutí o nouzovém stavu není primárně zaměřeno na jednotlivé fyzické nebo právnické osoby, neboť vyhlášení samotné pro ně není závazným aktem, který by jim ukládal, měnil či rušil konkrétní práva a povinnosti jakožto adresátům stojícím vně systému vztahů organizační nadřízenosti a podřízenosti ve veřejné správě. Vynutitelná pravidla chování obsahují až konkrétní realizační opatření, která jsou na základě rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu vydávána.

16. Ze stejných důvodů nelze rozhodnutí vlády o nouzovém stavu považovat ani za (jiný) právní předpis ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy nebo § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. V případech přezkumu právních předpisů je příslušnost Ústavního soudu vymezena především předmětem řízení: Ústavní soud nemůže přezkoumávat právní akty, které (ani „jiným“) právním předpisem nejsou z hlediska formy (název, procedura, zveřejnění příslušným publikačním orgánem), obsahu (neobsahují právní normy) či funkce (nemají

regulovat chování) [srov. Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 224]. Z judikatury Ústavního soudu přitom vyplývá, že klasifikaci pramenů práva je nutno odvinout v první řadě od obsahu právní normy [viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 24/99 (N 73/18 SbNU 135; 167/2000 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 27/09 (N 199/54 SbNU 445; 318/2009 Sb.)]. Vyhlášení nouzového stavu je *ad hoc* rozhodnutím – týká se individuálního případu mimořádné situace a neobsahuje žádné opakovatelné pravidlo. Samotné rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu rovněž nemá právněnormativní obsah, v důsledku čehož neplní funkci právního předpisu.

17. Vyhlášení nouzového stavu vládou primárně představuje akt aplikace ústavního práva, který má normativní důsledky, neboť aktivizuje hypotézy norem obsažených v některých zákonech. Jde o mimořádný, specifický ústavní akt vydaný za situace, kdy existuje nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožuje životy a zdraví. Ústavní soud nemá Ústavou ani zákonem o Ústavním soudu stanovenu pravomoc takové rozhodnutí vlády přezkoumávat, Ústava nebyla v souvislosti s přijetím ústavního zákona o bezpečnosti České republiky nijak modifikována. Rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu je však – jako ústavní akt – oprávněna přezkoumat Poslanecká sněmovna (jde vlastně o ústavně-politickou kontrolu v mimořádné situaci), která je může i zrušit. Existuje tedy relevantní parlamentní kontrola, která ostatně odpovídá i obecné konstrukci odpovědnosti vlády podle čl. 68 odst. 1 Ústavy.

18. Již z předcházející judikatury Ústavního soudu (srov. např. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20, Pl. ÚS 11/20) lze připomenout, že neobsahuje-li samotné rozhodnutí o nouzovém stavu ve smyslu čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky přímo konkrétní krizová opatření, je jeho přímý a „izolovaný“ přezkum Ústavním soudem v zásadě vyloučen, neboť v takovém případě jde primárně o akt vládnutí politické povahy. Naopak – v případě, že by konkrétní krizová opatření byla stanovena přímo v rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu, přezkum Ústavního soudu by nemohl být absolutně vyloučen vůči té části rozhodnutí, která by obsahovala konkrétní krizová opatření obsahující obecně závazná normativní pravidla chování, což však není případ nyní posuzované věci.

19. Navrhovatelka v právě souzené věci (sice) akceptuje právní názor, že rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu představuje „akt vládnutí“, který je přezkoumatelný Poslaneckou sněmovnou, ale zdůrazňuje, že nepožaduje přezkoumání důvodnosti rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu, avšak požaduje přezkoumání ústavnosti přijetí tohoto rozhodnutí. Ústavní soud v této souvislosti musí připomenout argumentaci uvedenou výše (pod body 14 a 17), ze které jasně vyplývá, že Ústavní soud nedisponuje obecnou pravomocí přezkoumávat usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu. Na této skutečnosti nic nezmění ani domněnka navrhovatelky, že nedošlo ke splnění podmínek stanovených ústavním zákonem o bezpečnosti České republiky (srov. dále bod 22) a Ústavou, neboť jiné než v nich uvedené podmínky a zmocnění k případnému zrušení vládou vyhlášeného nouzového stavu Poslaneckou sněmovnou nalézt nelze. Jiná situace by však pochopitelně mohla nastat za okolností, které Ústavní soud uvedl v citovaném usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20 (bod 27), totiž kdyby akt vyhlášení nouzového stavu vládou byl v rozporu se základními principy demokratického právního státu, znamenal-li by změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1, čl. 9 odst. 2, případně také čl. 10 a 10a Ústavy), přičemž významnou úlohu by za této situace sehrál návrh politické menšiny.

20. Z uvedeného tedy vyplývá, že Ústavní soud absenci soudní kontroly vyhlášení nouzového stavu nepovažuje za absolutní, avšak současně musí zdůraznit, že návrh v souzené věci uvedené podmínky nenaplňuje, a nemůže jej proto vést a legitimovat k přesahu jemu Ústavou a zákonem o Ústavním soudu vymezené působnosti a pravomoci. Ostatně Ústavní soud se již napadeným rozhodnutím o vyhlášení nouzového stavu zabýval, avšak k výše naznačenému postupu neshledal důvod (srov. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 5/21, Pl. ÚS 9/21 a Pl. ÚS 10/21). Jak vyplývá z argumentace připomenuté v předchozích odstavcích, takový

„akt vládnutí“ náleží do rámce ústavně-politického přezkumu Poslaneckou sněmovnou. Je proto právě na ní, aby posoudila ústavněprávní rozměr kroků vlády v rámci vyhlášeného nouzového stavu a snahy vlády o jeho prodlužování, a to nově (což je nutno v souzené věci zvláště zdůraznit) již za situace odmítavého postoje samotné Poslanecké sněmovny.

21. Ústavní soud ostatně připomíná, že Poslanecká sněmovna již příslušný krok ústavněprávní kontroly učinila. A sice usnesením ze dne 18. 2. 2021 č. 84, které bylo uveřejněno pod č. 84/2021 Sb. v částce č. 34/2021 Sb., jímž zrušila nouzový stav k datu účinnosti zákona o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů, nejpozději však k 27. 2. 2021. Ústavní soud pro úplnost uvádí, že citovaný zákon byl přijat dne 26. 2. 2021 a pod č. 94/2021 Sb. byl uveřejněn v částce č. 38/2021 Sb.; platnosti nabyl dne 26. 2. 2021 a účinnosti 27. 2. 2021.

22. Jako *obiter dictum* Ústavní soud dodává, že ústavní zákon o bezpečnosti České republiky nelze vykládat prostřednictvím běžného zákona o krizovém řízení. Jestliže pak ústavní zákon o bezpečnosti České republiky kogentně stanoví, že vláda může vyhlásit nouzový stav nejdéle na dobu 30 dnů a uvedená doba se může prodloužit jen po předchozím souhlasu Poslanecké sněmovny (čl. 5 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 2), jiný postup při prodloužení nouzového stavu není možný. Nezmění-li se skutečnosti, na základě kterých byl vyhlášen nouzový stav, nelze „nově“ vyhlásit nouzový stav vládou od okamžiku, kdy „povolený“ nouzový stav skončil a Poslanecká sněmovna s jeho prodloužením nesouhlasila. Stanoví-li § 3 odst. 5 krizového zákona pravidlo, že „není-li možné účelně odvrátit vzniklé ohrožení v rámci stavu nebezpečí, hejtman neprodleně požádá vládu o vyhlášení nouzového stavu“, především to není možné vykládat tak, že jde o jakousi výjimku ve vztahu k možnosti prodlužování nouzového stavu Poslaneckou sněmovnou podle čl. 6 odst. 2 ústavního zákona o bezpečnosti. Žádosti musí obligatorně předcházet vyhlášení stavu nebezpečí a teprve na základě zhodnocení situace závěr, že není „možné účelně odvrátit vzniklé ohrožení v rámci stavu nebezpečí“ (§ 3 odst. 5 krizového zákona). Navíc jde o pouhou žádost hejtmana/ů, kterou není vláda vázána.

23. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud návrh na ústavněprávní přezkum usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu odmítl jako návrh, k jehož projednání není příslušný.

IV. 2 Usnesení vlády o přijetí krizových opatření

24. Ústavní soud musí i v právě souzené věci opět připomenout, že se otázkou, zda usnesení vlády o přijetí krizových opatření představuje akt způsobilý být předmětem řízení o návrhu na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu podle § 64 a násl. zákona o Ústavním soudu, zabýval opakovaně. Ostatně v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 20/20 konstatoval, že rozhodnutí vlády o krizovém opatření, kterými je zasahováno do základních práv a svobod přímo nebo která pro takovýto zásah prostřednictvím individuálního správního aktu vytvářejí právní základ, mohou mít různou podobu a obsah, pročež je nelze souhrnně podřadit pod jedinou kategorii právních aktů. Z hlediska řízení před Ústavním soudem mohou být v závislosti na svém obsahu přezkoumatelná buď jako právní předpis, nebo jako rozhodnutí či jiný zásah orgánu veřejné moci. Ústavní soud musí tuto povahu krizového opatření posoudit v každém jednotlivém případě podle jeho obsahu.

25. Napadená usnesení vlády č. 126 až 137 a 140 až 143 o přijetí krizových opatření představují obecnou regulaci upravující svůj předmět a subjekty definičními znaky a vztahující se na celé území České republiky (v usnesení č. 134 vyjmenovaných okresů), jakož i na neomezený počet v nich druhově určených subjektů. Jde tedy o právní předpis *sui generis*, který lze napadnout v řízení o abstraktní kontrole norem.

26. Ústavní soud se především musel zabývat skutečností, že všechna napadená usnesení vlády o přijetí krizových opatření již nejsou platná ani účinná. Podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu se řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů zastaví,

jestliže zákon, jiný právní předpis nebo jejich jednotlivá ustanovení, jejichž zrušení je navrhováno, pozbydou platnosti před skončením řízení před Ústavním soudem. S ohledem na rozhodnutí o zrušení nouzového stavu ke dni uvedenému v usnesení Poslanecké sněmovny č. 84/2021 Sb. a nabytí účinnosti zákona č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů, počínajíce dnem 27. 2. 2021 (podrobněji viz výše bod 21), pozbyla také platnosti a účinnosti napadená usnesení vlády o přijetí krizových opatření již ke dni 27. 2. 2021.

27. Ústavní soud proto řízení o návrhu na zrušení napadených usnesení vlády o přijetí krizových opatření zastavil.

V. Závěr

28. Ústavní soud z výše uvedených důvodů návrh v části směřující proti usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021 č. 125, o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV--2/ na území České republiky na dobu od 00:00 hodin dne 15. Února 2021 na dobu 14 dnů, vyhlášenému pod č. 59/2021 Sb., podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh, k jehož projednání není příslušný, a řízení o návrhu v části směřující proti usnesením vlády o přijetí krizových opatření podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zastavil.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudkyně Milady Tomkové

Výrokem I Ústavní soud odmítl návrh skupiny senátorů na zrušení usnesení vlády ze dne 14. 2. 2021, kterým byl na území České republiky vyhlášen nouzový stav. Dle většiny Ústavní soud k přezkumu ústavnosti vyhlášení nouzového stavu není příslušný. Jelikož přijaté usnesení jen zesílilo můj již dříve vyjádřený nesouhlas s tímto výkladem, uplatňuji vůči prvnímu výroku a korespondujícímu odůvodnění odlišné stanovisko.

Argumenty, pro které považuji usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu za právní předpis, k jehož přezkumu je Ústavní soud příslušný v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů, jsem vysvětlila v odlišném stanovisku k usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20 ze dne 22. 4. 2020. Nemá smysl je zde opakovat, nelze však přehlédnout, že se postupně naplňují obavy, které jsem tehdy nastínila. Neuplynul ani rok a došlo k vyhlášení nouzového stavu, který z hlediska své ústavnosti vzbudil pochybnosti a nejistotu napříč celou zemí. Ústavně--politická kontrola, na kterou se Ústavní soud spoléhá, se dostavuje jen částečně. Poslanecká sněmovna sice nesouhlasila s prodloužením předchozího nouzového stavu, k okamžitému zrušení nouzového stavu nového však nepřistoupila. Místo toho se politická reprezentace obrátila na soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky).

Ústavní soud se pak v dnes přijatém usnesení na jednu stranu své role opět zříká, na stranu druhou tento postoj zřejmě sám vnímá jako neudržitelný. V usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20 Ústavní soud uvedl, že vyhlášení nouzového stavu by mohl zrušit, znamenalo-li by změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu. Již to je v očividném rozporu s konstatováním nepříslušnosti Ústavního soudu, nicméně tentokráte se jde ještě dál. Ústavní soud – ve zjevné neochotě nést důsledky vlastních rozhodnutí – se po konstatování své nepříslušnosti náhle pouští do toho, co mu dle jeho vlastních slov nepřísluší. V bodu 17 Ústavní soud konstatuje, že nemá pravomoc vyhlášení nouzového stavu přezkoumávat, v bodu 20 vysvětluje, že posouzení ústavněprávních rozměrů kroků vlády nepřísluší Ústavnímu soudu, nýbrž Poslanecké sněmovně, v bodu 22 Ústavní soud náhle ústavněprávní rozměry kroků vlády sám posuzuje a v bodu 23 vše zakončuje odmítnutím návrhu senátorů

pro svou nepříslušnost. Ve výsledku přijaté usnesení působí jako dílo z pera Roberta Louise Stevensona, v němž si Ústavní soud střihl „dvojroli“ Jekylla a Hyda.

Nálezy a usnesení Ústavního soudu nicméně nejsou, nebo by alespoň neměly být, beletrií. Soudní rozhodnutí působí silou své argumentace, která musí snést přísná měřítka. Přesvědčivost, předvídatelnost, bezrozpornost. To vše by mělo být standardem. Ostatně sám Ústavní soud klade na rozhodnutí soudů vysoké nároky, jejichž nesplnění nezřídka vede k závěru o porušení základních práv. Jak řekl mimo jiné v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 ze dne 12. 5. 2020 (N 95/100 SbNU 130), „[s]oučástí spravedlivého procesu jsou také principy jako předvídatelnost soudního rozhodování, zákaz svévolného rozhodování a ochrana legitimního očekávání účastníků“. To, že Ústavní soud nad sebou nemá hlídače, neznamená, že se ho tyto požadavky netýkají. Naopak, právě na sebe a svou práci musí být Ústavní soud nejpřísnější. Jako orgán, který má v naší zemi často poslední slovo, musí být velmi pečlivý v tom, co řekne, kdy to řekne a jak to řekne. Jen tak si dlouhodobě udrží svou reputaci a legitimitu, bez nichž nemůže plnit svou úlohu v rámci ústavního pořádku. Obojí lze snadno ztratit: „Pád je vždycky velmi snadný. Existuje totiž nepřeberné množství pozic, ze kterých lze spadnout, ale jenom jedna, která umožňuje pevně stát.“ (G. K. Chesterton). Velká moc zkrátka přichází s velkou zodpovědností.

Zdá se ovšem, že se většina rozhodla si svou moc ponechat, zatímco k zodpovědnosti se nehlásí. Neodolala tak pokušení se k vyhlášení nouzového stavu vyslovit, ač tvrdí, že jí to nepřísluší, zároveň však nebyla ochotna plnit povinnosti s tím spojené – tedy umožnit účastníkům řízení se k věci vyjádřit (§ 69 zákona o Ústavním soudu), důkladně zjistit skutkový a právní stav věci (§ 44 a násl. zákona o Ústavním soudu) a nálezem předložit podrobně a pregnantně odůvodněné závěry (§ 54 zákona o Ústavním soudu). Řešení nalezla v tzv. *obiter dicto* („řečeno na okraj“), které podle názoru většiny nyní patrně umožňuje vyslovit cokoli a kdykoli, aniž by po Ústavním soudu mohl být požadován standard, který se jinak u soudních rozhodnutí považuje za samozřejmý.

Výsledkem je, že k podmínkám vyhlášení nouzového stavu, tedy aktu mimořádného významu, se Ústavní soud vyjadřuje v jediném zkratkovitém odstavci, plném blíže neodůvodněných a nerozvedených názorů, v němž Ústavní soud jen tak „mimochodem“ – aniž by dal komukoli možnost se vyjádřit – naznačuje, že napadený nouzový stav, k jehož přezkumu údajně nemá pravomoc, byl neústavní.

Měla-li většina dojem, že bylo na čase, aby Ústavní soud k věci zaujal určité stanovisko, nezbývá mi než souhlasit. Jedinou cestou ovšem bylo připuštění vlastní pravomoci o věci rozhodnout a následně se jí důkladně zabývat. Právě to se od nás očekává. Jsem si přitom vědoma, že v současné procesní fázi by ani intepretace usnesení o vyhlášení nouzového stavu jako právního předpisu již nemohla vést k meritornímu přezkumu, nýbrž k zastavení řízení podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. I to je nicméně důsledkem dříve vysloveného závěru o nepříslušnosti Ústavního soudu. Věřím, že kdyby Ústavní soud akceptoval svou pravomoc, bylo by bývalo možné navzdory časovým souvislostem urychleně jednat a o tak zásadní otázce rozhodnout. A to věcně a řádně.

2. Odlišné stanovisko soudců Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy a Radovana Suchánka

Nesouhlasíme s bodem 22 odůvodnění, v němž jsou obsaženy právní závěry označené jako *obiter dictum*. Máme za to, že tento bod neměl být součástí odůvodnění, a nezbývá nám než litovat a vymezit se proti tomu, že návrhu na jeho vypuštění soudce zpravodaj – podpořen většinou pléna – nevyhověl.

Institut *obiter dictum* pochází z prostředí anglického precedenčního *common law*, kde doplňuje tu část rozhodnutí, kterou tento systém práva zná jako *ratio decidendi*, tj. právně závazné, precedenční nosné důvody [Waldron, J. J. Stare Decisis and Rule of Law: a Layered Approach. New York University Public Law and Legal Theory Working Papers č. 10/1/2011,

s. 11–12, nebo McLeod I. (1993) Ratio Decidendi and Obiter Dictum. in Legal Method. Macmillan Professional Masters. Palgrave, London. s. 116 n., viz též Knapp, V. Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 169].

V odborné literatuře se objevují pochybnosti, zda je možné přejímat tyto instituty do kontinentálního práva bez jejich deformace (např. Bobek, M. Ratio, obiter, precedent: jak skutečně fungují? Soudní rozhledy, č. 6/2013, s. 208). Důvodem je respekt *common law* k precedenčním rozhodnutím (zásada *stare decisis*) a snaha soudců v konkrétní věci na základě právních principů koncipovat doplnění precedenčních hmotných důvodů ke konkrétním skutkovým okolnostem případu právě pomocí *obiter dicti.*

Přestože český právní řád neuznává precedenční povahu soudních rozhodnutí, lze se zejména v praxi Ústavního soudu s užíváním *obiter dicti* často setkat. Ústavní soud ve své praxi využívá tohoto slovního spojení podobně jako soudy v systému *common law* především pro účely vyjádření těch myšlenek, názorů nebo pozic, které v nosných důvodech rozhodnutí nezazněly, ale je přesto vhodné a potřebné (protože jsou důležité – Lai Wei Kang, L. Obiter, Obiter, Obiter. Singapore Law Review č. 2/2016, s. 2.) je v odůvodnění rozhodnutí zmínit, zejména jako určitou kompenzaci pro limitované nosné důvody rozhodnutí. Ovšem ani v českém právním prostředí by *obiter dicta*, stejně jako v *common law*, neměla tvořit svévolná nebo libovolná tvrzení, měla by respektovat reálnou působnost/příslušnost soudu a rámec hmotných důvodů rozhodnutí, tedy *ratio* případu, které vlastně komentují. Pokud *obiter dicta* z tohoto rámce vybočují, vzniká pak riziko, že soud (tj. i Ústavní soud) zasahuje do působnosti jiného orgánu veřejné moci a porušuje čl. 2 odst. 3 Ústavy a/nebo zásady předvídatelnosti rozhodnutí, legitimního očekávání a sebeomezení. Ústavní soud v nyní posuzované věci podmínkám pro užití *obiter dicti* podle našeho názoru nevyhověl.

Obsah bodu 22, označený jako *obiter dictum*, se totiž k rozhodovacímu důvodu (*ratio decidendi)*, jímž je odmítnutí návrhu pro nepříslušnost Ústavního soudu [§ 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu], nijak neupíná. Ba právě naopak: pouští se – vzhledem k nosným důvodům usnesení zcela překvapivě – do odpovědi na klíčovou otázku, která byla podstatou navrhovatelčina petitorního žádání, tj. zrušení napadeného usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu, popř. alespoň vyslovení neústavnosti způsobu jeho přijetí (viz body 1, 9 a první věta v bodu 19). Ústavní soud tak zde aktivisticky náhle a neočekávaně řeší právě meritum věci, o kterém tvrdí, že je není příslušný rozhodnout. Kdy jindy ovšem má být zdrženlivý než právě tehdy, není-li příslušný, neboť nouzový stav vyhlášený oním usnesením vlády byl již zrušen a Ústavní soud nemá pravomoc ve věci rozhodnout? Přitom dnešní plenární usnesení – v návaznosti na usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20 a Pl. ÚS 10/21 – poukazuje i na to, že příslušná je tu Poslanecká sněmovna, která „již příslušný krok ústavněprávní kontroly učinila“ (bod 21).

Obiter dictum (bod 22) je tudíž věcně zbytečné a nadto i – zejména soudcovsky – nevhodné, nepotřebné a nadbytečné. A nejen to – ono je dokonce v opozici (kontrérní) k závěrům v usnesení učiněným. Vlastně se v něm dovozuje, že vyhlášení nouzového stavu neústavní bylo. A to v judikaturních poměrech, kdy dosud otázku přezkumu vyhlášení nouzového stavu Ústavní soud věcně neřešil, a ona nepochybně není jednoduchá (viz zejména výhradu vzhledem k čl. 9 odst. 2 a dalším základním ustanovením Ústavy, jak se připomíná v bodu 19). Což implikuje otázku další – v *obiter dicto* však nepoloženou – jaký by byl důsledek takového posouzení. Přitom však plénum shledává (bod 20), že návrh skupiny senátorů nenaplňuje podmínky pro soudní kontrolu napadeného usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu (neboť to neznamená změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu, proti čemuž by se mohla bránit svým návrhem zejména politická menšina – viz bod 19), a proto nemůže Ústavní soud „vést a legitimovat k přesahu jemu Ústavou a zákonem o Ústavním soudu vymezené působnosti a pravomoci“. Je toto vše dobrý

předpoklad pro pouhé „uvažování“ mimochodem nebo pro takovéto „doplnění“ nosných důvodů rozhodnutí v rámci *obiter dicti*?

Dle našeho názoru není žádný věcný důvod, aby Ústavní soud na tomto procesním základě začal o věci spekulovat tak, jak to předvádí v bodu 22. Jestliže totiž – jak je tomu nyní – Poslanecká sněmovna zakrátko (již čtvrtého dne) po vyhlášení nouzového stavu přijala usnesení o jeho zrušení (a to ještě před podáním návrhu skupiny senátorů v nynější věci), tak k čemu zde obsažené úvahy nepříslušného Ústavního soudu? Kdyby totiž Poslanecká sněmovna nouzový stav nezrušila, musel by být k jeho přezkumu Ústavním soudem – dle jeho dosavadní judikatury i dnešního usnesení – naplněn právě onen meritorní důvod spočívající ve změně podstatných náležitostí demokratického právního státu, a nikoli důvod toliko procesní, tj. že věcné důvody pro jeho vyhlášení zde skutečně existovaly, ale chybný byl jen postup vlády. Ústavní soud však věcně nic nepřezkoumával, což ani nemůže, když ve věci není příslušný – ostatně snad přece i proto vyjádření vlády nebylo soudcem zpravodajem vyžádáno, což by se ovšem při zařazení závěrů obsažených v bodu 22 do textu plenárního usnesení jistě slušelo.

I kdyby plénum nyní změnilo svůj dosavadní právní názor o nepříslušnosti Ústavního soudu k přezkumu vyhlášení nouzového stavu, k čemuž však nedošlo (srov. odlišná stanoviska Radovana Suchánka a Milady Tomkové k usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20), Ústavní soud se stal i tak nepříslušným k rozhodnutí o návrhu na zrušení napadeného usnesení vlády již v důsledku zrušení onoho nouzového stavu usnesením Poslanecké sněmovny (č. 84/2021 Sb.) k datu účinnosti zákona č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů, který nabyl účinnosti dnem 27. 2. 2021. Je jistě pozoruhodné, že navrhovatelka, která „nepožaduje přezkoumání důvodnosti rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu“ (bod 19), se v petitu svého návrhu datovaného dnem 19. 2. 2021 domáhá zrušení usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu, aniž by vzala na zřetel, že usnesením Poslanecké sněmovny z předchozího dne (18. 2.) byl tento nouzový stav zrušen.

Toto *obiter dictum*, jevící se jako jakási „nezávazná deklarace“ neústavnosti rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu, se samozřejmě okamžitě stane „hlavním poselstvím“ dnešního usnesení. Ústavní soud jím, bohužel, znovu vykročil na pole nezdrženlivého arbitra právně-politických sporů, který si nemůže odpustit dát své mínění alespoň *ex post* veřejně najevo, ačkoli pro to nemá žádný procesní prostor. A přitom ve výsledku pro věc samu zcela zbytečně.

3. Odlišné stanovisko soudce Jana Filipa

Podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) podávám odlišné stanovisko k výroku a odůvodnění usnesení ze dne 16. 3. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 12/21.

Vedou mne k tomu tyto důvody:

1. Předmětem řízení byl přezkum ústavnosti vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru na dobu od 00:00 hodin dne 15. února 2021 na dobu 14 dnů, vyhlášeného pod č. 59/2021 Sb., a s tím spojený návrh na zrušení blíže konkretizovaných krizových opatření vlády, která na vyhlášení nouzového stavu navazovala.

2. Ústavní soud v návaznosti na svá předchozí rozhodnutí (srov. např. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20, Pl. ÚS 11/20) návrh na zrušení vyhlášení nouzového stavu odmítl s tím, že neobsahuje-li samotné rozhodnutí o nouzovém stavu ve smyslu čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky přímo konkrétní krizová opatření, je jeho přímý a „izolovaný“ přezkum Ústavním soudem v zásadě vyloučen (výjimkou je porušení čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“), neboť v takovém případě jde primárně

o akt vládnutí politické povahy, jehož kontrola je v zásadě politickým rozhodováním vyhrazeným Poslanecké sněmovně podle ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

3. S tímto závěrem by bylo možno souhlasit, kdyby nedošlo ke změně formulace bodu 22, která celé rozhodnutí včetně výroku I zpochybnila, popř. ještě lépe, kdyby došlo k jeho vypuštění z textu.

4. Ústavní soud zde dochází k závěru (neúspěšně zastíranému), že vyhlášení nouzového stavu dne 14. 2. 2021 bylo neústavním aktem vlády, pro který nebyly splněny podmínky. Současně však Ústavní soud ve výroku I vyslovil, že návrh se odmítá. V odůvodnění navázal na svá předchozí rozhodnutí a uvedl, že k jeho přezkoumání není příslušný, jinak řečeno, není v jeho kompetenci o takovém návrhu rozhodnout. Nicméně to většině Ústavního soudu nebránilo, aby přesto k závěru o neústavnosti (maskovanému pod označením *obiter dictum*) dospěla. Co z takového postupu plyne pro budoucí rozhodování vlády o nouzovém stavu, není jasné.

5. *Obiter dictum* je v podmínkách kontinentálního práva obvykle spojováno s oním kouzelným podmiňovacím způsobem vyjádřený slůvkem – „i kdyby“. Např. – i kdyby tomu bylo tak, jak tvrdí stěžovatel, nemohlo by být rozhodnuto jinak, neboť…“. Tato tradiční konstrukce v bodě 22 obsažena není. Přesněji byla z bodu 22 vypuštěna, avšak zůstalo zde konstatování o neústavnosti postupu vlády, neboť co jiného chápat pod tímto závěrem: „Jestliže pak ústavní zákon o bezpečnosti České republiky kogentně stanoví, že vláda může vyhlásit nouzový stav nejdéle na dobu 30 dnů a uvedená doba se může prodloužit jen po předchozím souhlasu Poslanecké sněmovny (čl. 5 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 2), jiný postup při prodloužení nouzového stavu není možný. Nezmění-li se skutečnosti, na základě kterých byl vyhlášen nouzový stav, nelze ‚nově´ vyhlásit nouzový stav vládou od okamžiku, kdy ‚povolený´ nouzový stav skončil a Poslanecká sněmovna s jeho prodloužením nesouhlasila.“ Tím se konstrukce *obiter dicti* zhroutila. Nejen to, navíc v rozporu s chápáním *obiter dicti* je pod jeho hlavičkou *obiter dicti* ve skutečnosti řešena základní ústavní otázka – zda bylo vyhlášení nouzového stavu ústavně konformním postupem, či nikoli.

6. Vysvětlovat tak bylo třeba mnohé, avšak nakonec zůstalo jen holé konstatování, že při vyhlášení došlo k porušení pravidel vyhlašování nouzového stavu (znovu – nikoli čl. 9 odst. 2 Ústavy – viz bod 20 odůvodnění), nebyly splněny podmínky pro jeho vyhlášení (aniž to bylo zkoumáno), a rozhodnutí se tak díky takovému *lame duck* odůvodnění stalo vlastně zmatečným.

7. Odůvodnění je v rozporu s výrokem, který stížnost odmítá pro nesplnění procesních podmínek řízení. Ústavní soud uznává, že navrhovatelka (skupina senátorů) má pravdu, když namítá, že postup vlády byl neústavní (a už ne za předpokladu „i kdyby“), avšak to neznamená, že by s tím měl Ústavní soud něco dělat, protože je přece nepříslušný. Tato stručná věta v bodě 22 tak klade více otázek, než dává odpovědí. Jaké? Zde jsou alespoň některé:

- Může skupina senátorů (nejde ani o státní orgán) vstupovat do politického konfliktu většiny v Poslanecké sněmovně s menšinou a následně s postupem vlády? Nedochází zde k proměně Ústavy (čl. 68 odst. 1), podle které je vláda ústavně-politicky odpovědna Poslanecké sněmovně?
- Byla vyslyšena navrhovatelka, ale slovo nedostala vláda, ačkoli je její akt napaden a navíc její postup je označen za neústavní?
- Není-li vyhlášení nouzového stavu (jako usnesení či rozhodnutí vlády) právním předpisem, jak mohla skupina senátorů takový návrh podat [podle § 64 odst. 1 písm. b), popř. § 64 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu], jak se mohl Ústavní soud prohlásit nepříslušným, a přesto dojít sebevědomě k závěru bez použití oné pomůcky „i kdyby“, že došlo k porušení

ústavního zákona o bezpečnosti a ve smyslu usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20 i k porušení čl. 9 odst. 2 Ústavy?
- V čem tedy spočívají ony podmínky (porušení čl. 9 odst. 2 Ústavy) – je to pouze ústavnost postupu vyhlašování nouzových opatření nebo i hodnocení podmínek ekonomických, medicínských, organizačních, epidemických atd.?
- Značí uvedené, že vyslovení nesouhlasu s „prodloužením“ nouzového stavu se rovná zákazu vyhlášení nouzového stavu nejen „za jiných podmínek“, nýbrž i „s jinými podmínkami“, když přece vyhlášení je spjato s určitými podmínkami a zase za jiných podmínek se snaží krizovou situaci řešit?
- Kde je tady vyloženo ono požadované porušení čl. 9 odst. 2 Ústavy (usnesení sp. zn. Pl. 8/20) a hlavně, kde je zdůvodněno, že tady je a že jde skutečně o jeho porušení, když v bodě 20 se tvrdí pravý opak? To se už dostáváme na pole těch, kteří volají po právu na odpor podle čl. 23 Listiny základních práv a svobod?
- Může Ústavní soud vytýkat vládě, že postupovala při výkladu ústavního zákona o bezpečnosti vadně, protože jej vykládala prostřednictvím obyčejného (krizového) zákona, a přitom sám postupovat úplně stejně za pomoci problematického (ne)výkladu § 3 odst. 5 krizového zákona?
- Skutečně byl postup hejtmanů krajů při hodnocení krizové situace podle čl. 5 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti zcela mimo realitu? Měla tedy vláda čekat nějakou dobu, až se projeví nedostatečnost prostředků, kterými jsou ve stavu nebezpečí hejtmani, potažmo vyšší územní samosprávné celky vybaveni, aby začala zase plnit své ústavní povinnosti, tedy dokonce základní povinnost státu podle čl. 1 a 2 ústavního zákona o bezpečnosti?
- Kde je hranice mezi hodnocením ústavnosti (čl. 83 Ústavy), ke kterému je Ústavní soud příslušný, a mezi politickým rozhodováním, do kterého naopak zasahovat nemá?
- Jak je třeba v tehdejší (polovina února 2021) situaci hodnotit to, že Poslanecká sněmovna nevyužila možnost zrušit vyhlášení (podle většiny Ústavního soudu skrytě prodlouženého) nouzového stavu? Nebo v takové situaci už čl. 6 odst. 3 ústavního zákona o bezpečnosti neplatí?
- K čemu máme princip subsidiarity? Bránil někdo většině v Poslanecké sněmovně vyhlášení nouzového stavu zrušit? Nikoli, vždyť se tak stalo usnesením Poslanecké sněmovny ze dne 18. 2. 2021 (č. 84/2021 Sb.) za čtyři dny. Právnicky řečeno – Poslanecká sněmovna nepovažovala vyhlášení (č. 59/2021 Sb.) za nulitní akt, nýbrž za akt „hodný“ zrušení a neobrátila se za tím účelem na Ústavní soud?
- Bylo třeba vyložit, jaký dopad mělo v této únorové situaci přijetí zákona č. 94/2021 Sb. a jaký dopad by to mohlo mít pro další vyhlašování nouzového stavu z hlediska kritérií proporcionality zásahu, zejména zákazu jeho nadměrnosti?
- Bylo-li již vyřčeno, že postup vlády ve spolupráci s hejtmany (ať už si o tom myslíme cokoli) byl neústavní, jaké to mělo a má důsledky?
- Takto si lze obtížně představit odpověď na prastarou otázku, zda platí „*Necessitas non habet legem*“? Jistěže se v právním státě v právní situaci řídíme pravidly, ale proč se tedy tváříme, že nikoli?
- Jedná-li tedy vláda v přesvědčení, že postupuje ústavně, je to dobře, nebo nejedná-li, je to dobře? Jde o otázky řešené státovědou po staletí, jak jsme ale přispěli k jejich řešení my?

8. Tak by bylo možno pokračovat. Na tyto otázky ve výroku a jeho odůvodnění nenacházím odpověď, přesněji řečeno, navzájem jsou v rozporu a neposunují možnost řešení těchto problémů v budoucnosti ani o kousek, ačkoli sama navrhovatelka ke spěchu nepobízí. Naštěstí jde o ochranu před nákazou a o ochranu životů a zdraví v nemocnicích, a nikoli o boj v zákopech.

Usn. č. 6
Přípustnost ústavní stížnosti proti usnesení o nevyloučení soudce z rozhodování v trestním řízení
(sp. zn. IV. ÚS 530/21 ze dne 23. března 2021)

Rozhodne-li stížnostní soud nejdříve o stížnosti proti rozhodnutí ve věci samé a teprve následně o stížnosti podle § 30 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, proti usnesení, kterým nebyl soudce nalézacího soudu vyloučen z rozhodování v dané věci, neuplatní se procesní překážka nepřípustnosti ústavní stížnosti podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., a věc bude soudcem zpravodajem předložena k rozhodnutí příslušnému senátu Ústavního soudu.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele M. F., t. č. Věznice Znojmo, zastoupeného JUDr. Vojtěchem Mihalíkem, advokátem, sídlem Brněnská 154/32, Mikulov, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 9. září 2020 č. j. 6 To 64/2020-5596 a usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 27. července 2020 č. j. 61 T 11/2018-5579, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Brně – pobočky ve Zlíně jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Z obsahu napadených usnesení se podává, že v záhlaví uvedeným usnesením Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) rozhodl, že předseda senátu R. K. není vyloučen z rozhodování věci, která je vedena u krajského soudu pod sp. zn. 61 T 11/2018. Stěžovatel byl v této trestní věci uznán vinným ze spáchání zločinu krádeže podle § 205 odst. 1 a odst. 5 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání sedmi let a dvou měsíců a peněžitému trestu ve výši 1 500 000 Kč. Dále mu byla stanovena povinnost zaplatit s ostatními obžalovanými na náhradě škody částku 19 371 674 Kč.

3. Stěžovatel podal návrh na povolení obnovy řízení, k jehož odůvodnění připojil vyjádření svědka P. R., který uvedl, že při rozhovoru s dalším obžalovaným ve stěžovatelově trestní věci (V. Ž.) mu bylo řečeno, že tomuto obžalovanému se podařilo díky úplatku ve výši 3 000 000 Kč předsedovi senátu K. snížit tresty pro něj a jeho rodinné příslušníky na minimum. To podle stěžovatele vyvolává pochybnosti o nestrannosti uvedeného soudce, který by měl být pro řízení o návrhu na povolení obnovy řízení vyloučen z rozhodování. Při veřejném zasedání byli vyslechnuti svědci P. R., který zopakoval skutečnosti uvedené v jeho vyjádření, a V. Ž., který všechny tyto skutečnosti popřel a označil za totální výmysl.

4. V napadeném usnesení krajský soud dospěl k závěru, že předseda senátu nemá vztah k žádnému z účastníků a nepřijal jakékoliv plnění. Vzhledem k tomu, že V. Ž. i členové jeho rodiny byli v dané trestní věci odsouzeni k dlouholetým trestům odnětí svobody, je zcela nelogická úvaha o ovlivnění předsedy senátu. V řízení tak absentuje jakákoliv skutečnost, která by mohla vyvolat pochybnosti o podjatosti předsedy senátu.

5. Proti uvedenému usnesení podal stěžovatel stížnost, kterou Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) zamítl napadeným usnesením. V jeho odůvodnění se plně ztotožnil se závěry krajského soudu, neboť tvrzení svědka P. R. je zcela osamocené, a vzhledem k výsledku trestního stíhání i naprosto nelogické, až absurdní. Zároveň P. R. nebyl přímým svědkem, nýbrž vypovídal pouze o tom, co mu měl říct V. Ž. Ten to však zcela popřel, a to i při konfrontaci. Z kontextu rozhodnutí krajského soudu je pak zřejmé, že svědka P. R. považoval za nevěrohodného. Konečně vrchní soud odmítl i stěžovatelovu námitku, že obžalovaným Ž. byly v dané trestní věci uloženy výrazně nižší tresty než stěžovateli. Všechny tresty byly uloženy v rámci zákonné sazby (5 až 10 let). T. Ž. byl uložen trest zcela srovnatelný se stěžovatelovým (trest odnětí svobody na 7 let a peněžitý trest 1 000 000 Kč), V. Ž. a B. Ž. tresty jen o něco mírnější (tresty odnětí svobody na 5 roků a 11 měsíců a 5 roků a 3 měsíce, jakož i peněžité tresty). Tyto rozdíly byly podrobně odůvodněny v odsuzujícím rozsudku krajského soudu (a byly přezkoumány odvolacím soudem). Z uvedených skutečností tak podle vrchního soudu nelze dovodit jakoukoliv podjatost předsedy senátu. Právní úprava neumožňuje vyloučení konkrétního soudce toliko na základě osamoceného, ničím nepodloženého nařčení soudce z převzetí úplatku. Vyloučení soudce musí být výjimečnou okolností s ohledem na ústavní zakotvení práva na zákonného soudce.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel namítá, že v první řadě krajský soud pochybil, vydal-li napadené usnesení o vyloučení předsedy senátu až po meritorním rozhodnutí o návrhu na povolení obnovy řízení, zvlášť byla-li základním argumentem tohoto návrhu podjatost rozhodujícího soudce. Námitka podjatosti měla být podle stěžovatele vyřízena přednostně. Stejného pochybení se dopustil i vrchní soud při vydávání jeho napadeného usnesení. K obsahu usnesení stěžovatel namítá, že samotné prohlášení předsedy senátu o jeho nepodjatosti nemůže vyvrátit vznesené pochybnosti. Pochybnosti o podjatosti přitom nevyvolává pouze případná důvodnost podezření z přijetí úplatku, ale již samotné obrácení se stěžovatele na státní zastupitelství, aby toto podezření prověřilo. Navíc stěžovatel zdůrazňuje, že podezření z přijetí úplatku se týkalo přímo stěžovatelovy kauzy. V napadeném rozhodnutí není dostatečně vyvrácena výpověď svědka, který poznatek o úplatku přinesl, a chybí i hodnocení věrohodnosti svědka, který měl předsedu senátu uplácet. Tato osoba navíc měla vypovídat v pozici spoluobviněného, a nikoliv svědka. Z uvedených důvodů hodnotí stěžovatel rozhodnutí krajského soudu jako nepřezkoumatelné.

7. Usnesení vrchního soudu pak obsahuje pouze obecné hodnocení toho, zda údajně uplácejícímu obviněnému (a jeho rodinným příslušníkům) byl uložen mírný trest. Stěžovatel je toho názoru, že jemu samotnému byl původně uložen velmi přísný trest ve srovnání s údajně uplácejícím obviněným. Vrchní soud podle stěžovatele bagatelizoval motiv, který

mohl vést spoluobviněného k uvedení nepravdivé výpovědi. Nehledě na skutečnost, že vyslýchán byl týmž soudcem, kterému měl údajně úplatek poskytnout. Stěžovatel se tak nedomohl toho, aby byla jím vznesená námitka podjatosti náležitě posouzena a podezření jednoznačně vyvráceno.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

9. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi zpravidla odmítá soudcem zpravodajem podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu pro nepřípustnost ústavní stížnost brojící proti rozhodnutí, jímž bylo rozhodnuto o (ne)vyloučení soudce podle § 30 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2018 sp. zn. IV. ÚS 2758/18 nebo ze dne 16. 7. 2018 sp. zn. III. ÚS 4005/17; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), neboť obsahově totožné námitky mohou být uplatněny cestou opravných prostředků brojících proti meritorním rozhodnutím ve věci, včetně stížnosti proti usnesení, jímž se zamítá návrh na povolení obnovy řízení. Rozhodnutí o těchto opravných prostředcích lze tedy považovat za procesní prostředky způsobilé k ochraně základních práv a svobod obviněných. V dané věci však stěžovatel namítá, že vrchní soud nejprve vydal rozhodnutí o stížnosti proti zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení a až následně se zabýval stížností proti usnesení, jímž nebyl předseda senátu vyloučen z rozhodování v dané věci. Bylo-li konečné meritorní rozhodnutí o návrhu na povolení obnovy řízení vydáno před usnesením, jímž bylo rozhodnutí o stížnosti proti rozhodnutí o nevyloučení soudce, nelze řízení, z něhož vzešlo ono dříve vydané rozhodnutí, logicky považovat za prostředek, v němž by bylo možné uplatnit obsahově totožné námitky. Takový postup není sám o sobě protiprávní, jak namítá stěžovatel. Rozhodne-li však stížnostní soud nejdříve o stížnosti proti rozhodnutí ve věci samé a teprve následně o stížnosti podle § 30 trestního řádu proti usnesení, kterým nebyl soudce nalézacího soudu vyloučen z rozhodování v dané věci, neuplatní se procesní překážka nepřípustnosti ústavní stížnosti podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu a věc bude soudcem zpravodajem předložena k rozhodnutí příslušnému senátu Ústavního soudu.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

10. Stěžovatel v ústavní stížnosti toliko opakuje námitky, s nimiž se již obsáhle vypořádaly oba soudy. Těžiště stěžovatelovy námitky podjatosti předsedy senátu spočívá v tvrzení svědka R., které nebylo ani nepřímo podloženo žádným dalším konkrétním důkazem. Naopak všechny ostatní dostupné důkazy (vyjádření zúčastněných osob) tvrzení svědka vyvrací. Žádné jiné důkazy nejsou k dispozici. K tomu je třeba doplnit, že na správnost napadených rozhodnutí a rozhodování Ústavního soudu přitom nemůže mít vliv „vyčkávací“ strategie orgánů činných v trestním řízení, k nimž stěžovatel podal podnět k prověření úplatku pro předsedu senátu R. K. a jimž podle Ústavního soudu nic nebránilo v prověřování stěžovatelova podnětu. Soudy však musí vycházet toliko z důkazů, které jim byly předloženy, přičemž osamocené tvrzení třetí osoby nemůže být důvodem pro vyloučení soudce, zvláště postrádá-li zjevně i elementární logiku, jak vyložily soudy v napadených

rozhodnutích. Oba tyto důkazy byly provedeny ve veřejném zasedání, a obhajoba se k nim tedy mohla vyjádřit (a svědky vyslechnout).

11. V tomto směru se Ústavní soud plně ztotožňuje se závěrem vrchního soudu, že vyhověním stěžovateli a přenastavením obecného důkazního břemene pro pochybnosti o nepodjatosti soudce, dosahujícím v podstatě přijetí principu „presumpce viny“ nařčeného soudce (stěžovatel fakticky žádá buď nemožné jednoznačné vyvrácení podezření, nebo vyloučení soudce), by jakákoliv strana trestního řízení měla ve své dispozici výběr v její věci rozhodujících soudců, což by kromě rizika nekonečných obstrukcí trestního řízení v České republice vedlo rovněž k faktickému vyprázdnění práva na zákonného soudce.

12. Ze stejného důvodu nemůže být důvodem pro vyloučení soudce ani skutečnost, že se stěžovatel se svým podnětem obrátil na státní zastupitelství. Ani tato skutečnost nezakládá sama o sobě pochybnosti o nepodjatosti daného soudce. Za zcela nerozhodný je třeba považovat fakt, že k přijetí úplatku mělo dojít v této dané konkrétní věci. Tím spíše je z uvedených důvodů třeba trvat na tom, aby nařčení soudce bylo podloženo dalšími skutečnostmi.

13. Za nerozhodné je rovněž třeba považovat to, jakým způsobem byl v napadených rozhodnutích formálně označen V. Ž., tedy zda jako svědek, nebo obviněný. Podstatné je to, jakým způsobem soudy vyhodnotily obsah jeho výpovědi, přičemž tomu nelze cokoliv vytknout. Jak bylo uvedeno výše, jeho výpověď nestojí osamoceně a žádný důkaz (kromě důkazy nepodloženého vyjádření svědka R.) ji neznevěrohodňuje.

14. Ústavní soud tak uzavírá, že posoudil ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Protože ze shora uvedených důvodů nezjistil namítané porušení základních práv stěžovatele (viz sub 1), dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný, a ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Usn. č. 7
Zastoupení obchodní společnosti, jejímž společníkem je advokát, v řízení před Ústavním soudem; nevyčerpání žaloby pro zmatečnost před podáním ústavní stížnosti (sp. zn. IV. ÚS 467/21 ze dne 30. března 2021)

Je-li účastnicí nebo vedlejší účastnicí řízení před Ústavním soudem veřejná obchodní společnost, jejímiž dvěma společníky jsou advokát a jiná obchodní společnost zapsaná v seznamu advokátů, nemusí být podle § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb., zastoupena jiným advokátem, zastupuje-li ji její společník, který je advokátem.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti obchodní společnosti AIKVLK.CZ, v. o. s., sídlem Č. Drahlovského 871/17, Přerov, insolvenční správkyně obchodní společnosti OPERA Bohemia, s. r. o. „v likvidaci", zastoupené společníkem Mgr. Markem Vlkem, advokátem, sídlem Č. Drahlovského 871/17, Přerov, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2020 č. j. KSOS 22 INS 23022/2012, 22 ICm 3973/2013, 29 ICdo 141/2020-503 a usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. května 2020 č. j. 22 ICm 3973/2013, 11 VSOL 216/2020-468 (KSOS 22 INS 23022/2012), za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a obchodní společnosti FINE LINE DEVELOP, s. r. o., sídlem Kubelíkova 1224/42, Praha 3 – Žižkov, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka brojí ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") proti v záhlaví uvedeným rozhodnutím s tvrzením, že jimi došlo k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Z ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí se podává, že stěžovatelka je insolvenční správkyní obchodní společnosti OPERA Bohemia, s. r. o. „v likvidaci", (dále jen „insolvenční dlužnice") v insolvenčním řízení vedeném proti ní u Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „krajský soud") pod sp. zn. KSOS 22 INS 23022/2012. Stěžovatelka se žalobou v tzv. incidenčním sporu domáhala určení, že právní jednání společně učiněné insolvenční dlužnicí a vedlejší účastnicí je vůči majetkové podstatě neúčinné. Krajský soud rozsudkem ze dne 10. 2. 2020 č. j. 22 ICm 3973/2013-447 (KSOS 22 INS 23022/2012) žalobu zamítl (výrok I), uložil stěžovatelce nahradit náklady řízení vedlejší

účastnici ve výši 72 160 Kč (výrok II) a státu (výrok III) a zamítl žádost stěžovatelky o osvobození od soudních poplatků (výrok IV).

3. Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) změnil výrok II uvedeného rozsudku k odvolání vedlejší účastnice proti témuž výroku napadeným usnesením tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit náklady řízení jen ve výši 65 560 Kč, z důvodu chybných výpočtů. Vrchní soud uvedl, že stěžovatelka odvolání proti rozsudku krajského soudu nepodala ani se k odvolání vedlejší účastnice nevyjádřila. Vrchní soud účastníky řízení v písemném vyhotovení napadeného usnesení poučil, že dovolání proti němu je přípustné za podmínek § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“).

4. Stěžovatelka brojila proti v záhlaví uvedenému usnesení vrchního soudu dovoláním, jež Nejvyšší soud odmítl jako tzv. objektivně nepřípustné napadeným usnesením. Z něj se podává, že dovolání stěžovatelky nesměřovalo proti žádnému z rozhodnutí vyjmenovaných v § 238a o. s. ř. a jeho projednání brání rovněž § 238 odst. 1 písm. h) téhož zákona, neboť vrchní soud rozhodoval toliko o nákladech řízení.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti tvrdí, že vrchní soud neprojednal její řádně podané odvolání proti uvedenému rozsudku krajského soudu. Ten jí byl doručen dne 11. 3. 2020; dne 23. 3. 2020 proti němu stěžovatelka podala tzv. blanketní odvolání, jež odůvodnila dne 29. 5. 2020. Pozdější odůvodnění odvolání způsobil zástupce věřitelů neposkytnutím součinnosti; stěžovatelka o tom krajský soud informovala přípisy ze dne 9. 4. 2020 a 26. 5. 2020. Stěžovatelka v nich mimo jiné žádala krajský soud, aby vyzval zástupce věřitelů ke spolupráci. Krajský soud přitom odvolání stěžovatelky neodmítl ani ji nevyzval k odstranění vad podání podle § 209 o. s. ř.

6. Stěžovatelce tak byla znemožněna realizace jejího procesního práva na přezkum dotčeného rozhodnutí. Stěžovatelka neměla jinou možnost než proti v záhlaví uvedenému rozhodnutí vrchního soudu brojit dovoláním a následně ústavní stížností. Při podání dovolání se řídila nesprávným poučením vrchního soudu. Stěžovatelka odkazuje na bod 59 nálezu Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 2903/14 (N 94/77 SbNU 377), podle něhož je porušením ústavně zaručeného práva na soudní ochranu, odmítne-li obecný soud věcně projednat řádně podaný opravný prostředek; chybný postup soudu nemůže jít k tíži účastníka řízení.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a dospěl zaprvé k závěru, že ústavní stížnost směřující proti napadenému usnesení Nejvyššího soudu byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, jež byla účastnicí řízení, v němž bylo uvedené rozhodnutí vydáno. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

8. Stěžovatelka splňuje předpoklady povinného zastoupení podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Podle stanoviska pléna ze dne 8. 10. 2015 sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 (ST 42/79 SbNU 637; 290/2015 Sb.) platí, že je-li účastníkem řízení před Ústavním soudem advokát, nemusí být podle § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zastoupen jiným advokátem. V nyní posuzované věci je stěžovatelkou veřejná obchodní společnost, jejímiž dvěma společníky jsou advokát a jiná obchodní společnost, rovněž zapsaná v seznamu advokátů. Za situace, kdy je činnost stěžovatelky spojena s výkonem advokacie a advokátem již je zastoupena, považuje Ústavní soud požadavek na zastoupení jiným advokátem za

nehospodárný a přehnaně formalistický, neboť je zřejmé, že statutární orgán stěžovatelky jí dokáže být rovněž kvalifikovaným právním zástupcem.

9. Zadruhé, jde-li o ústavní stížnost v části směřující proti napadenému usnesení vrchního soudu, Ústavní soud dospěl k závěru, že je nepřípustná.

10. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřípustná, nevyčerpal-li stěžovatel všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje. To platí i pro mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřípustný z důvodů závisejících na jeho uvážení. Řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je totiž založeno na zásadě subsidiarity návrhu [srov. např. usnesení ze dne 28. 4. 2004 sp. zn. I. ÚS 236/04 (U 25/33 SbNU 475) či nález ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 3383/14 (N 163/82 SbNU 565)].

11. Námitky stěžovatelky v ústavní stížnosti směřují proti postupu obecných soudů, v jehož důsledku nebylo věcně projednáno její odvolání. Tato tvrzená vada přitom spadá pod tzv. zmatečnostní vadu řízení podle § 229 odst. 3 o. s. ř.

12. Podle uvedeného ustanovení lze žalobou pro zmatečnost napadnout pravomocné usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, byla-li účastníku řízení v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem. Podle ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu přitom tzv. zmatečnostní vada podle § 229 odst. 3 o. s. ř. odpovídá námitkám o upřeném právu na přístup k soudu a na řádně vedené soudní řízení v důsledku znemožněné realizace procesních práv, které zákon účastníkovi řízení přiznává (srov. kupř. usnesení ze dne 21. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3070/2014 či bod 9 usnesení ze dne 30. 10. 2020 sen. zn. 29 NSCR 99/2020). Pod uvedené námitky Nejvyšší soud řadí i tvrzené odnětí možnosti účastníka řízení účinně bránit svá práva (srov. usnesení ze dne 27. 8. 2009 sp. zn. 29 Cdo 3024/2007) a znemožnění účastnit se odvolacího řízení (srov. usnesení ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. 29 Cdo 2858/2009).

13. Stěžovatelka proto měla možnost proti napadenému usnesení vrchního soudu podat žalobu pro zmatečnost podle § 229 odst. 3 o. s. ř. k ochraně svých práv, jež k tomu podle ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu představuje účinný procesní prostředek (srov. např. usnesení ze dne 16. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3910/19, ze dne 17. 6. 2020 sp. zn. I. ÚS 1567/20 či ze dne 14. 7. 2020 sp. zn. IV. ÚS 1847/20; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Z ústavní stížnosti a k ní připojených dokumentů se však nepodává, že stěžovatelka této možnosti využila. Lze proto uzavřít, že řádně nevyčerpala všechny dostupné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, který stojí mimo soustavu soudů. Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivou věc jsou v zásadě na obecných soudech. O zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady jde, přitom lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

15. Jak se podává ze shora uvedeného, Ústavní soud je oprávněn přezkoumat toliko napadené usnesení Nejvyššího soudu. Proti němu sice ústavní stížnost formálně směřuje, avšak argumentace stěžovatelky směřuje toliko proti postupu obecných soudů v odvolacím

řízení. Posouzení této skutečnosti však ani nebylo předmětem napadeného usnesení Nejvyššího soudu, neboť Nejvyšší soud dovolání odmítl jako tzv. objektivně nepřípustné. Není významné, že se stěžovatelka při podání dovolání řídila nesprávným poučením vrchního soudu, neboť ani za situace, kdy by dovolání tzv. objektivně nepřípustné nebylo, vytýkané vady odvolacího řízení (tzv. zmatečnostní vady) nejsou samostatně způsobilým dovolacím důvodem (viz § 241a odst. 1 větu druhou o. s. ř., viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002 sp. zn. 29 Odo 523/2002 či ze dne 13. 3. 2012 sp. zn. 26 Cdo 901/2011). Stěžovatelka proto od počátku uplatňovala chybný procesní postup k ochraně svých práv, což v nyní posuzované věci nelze klást k tíži orgánům veřejné moci.

16. Nejvyšší soud v dovolacím řízení neprovedl nic jiného, než že posoudil dovoláním napadené rozhodnutí vrchního soudu z hlediska rozhodnutí vyjmenovaných v § 238a o. s. ř. a v návaznosti na to použil příslušná ustanovení občanského soudního řádu, přičemž uvedl, že jeho projednání brání rovněž § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Ústavní soud v jeho postupu žádné ústavně relevantní vady neshledal, ostatně stěžovatelka je ani netvrdí.

17. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost směřující proti napadenému usnesení Nejvyššího soudu z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti a dospěl k závěru, že v této části jde o návrh zjevně neopodstatněný.

18. Ústavní soud proto ústavní stížnost odmítl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v části směřující proti napadenému usnesení Nejvyššího soudu podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a v části směřující proti napadenému usnesení vrchního soudu podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 téhož zákona.

Usn. č. 8
Povinnost osobního podání žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu cizincem na zastupitelském úřadu České republiky v zemi původu (sp. zn. II. ÚS 1276/20 ze dne 31. března 2021)

Zamítnutí žádosti cizince, který nelegálně pobývá na území České republiky a realizuje zde své právo na rodinný život, o to, aby bylo v jeho věci upuštěno od povinnosti podat žádost o vydání povolení k dlouhodobému pobytu osobně na zastupitelském úřadu ve státě, jehož je občanem (§ 169d odst. 3 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů), může za velmi specifických okolností představovat porušení jeho práva na rodinný život dle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Při posuzování ústavní konformity příslušných správních rozhodnutí a navazujících rozhodnutí správních soudů je třeba zohlednit:

a) rozsah, v jakém by v důsledku vydání napadených rozhodnutí bylo narušeno právo cizince na rodinný život;

b) rozsah vazeb cizince a jeho rodinných příslušníků, zejména nezletilých dětí, na Českou republiku;

c) existenci nepřekonatelných překážek realizace práva na rodinný život v zemi původu cizince, je-li tento aspekt s ohledem na skutkové okolnosti případu relevantní;

d) imigrační historii cizince (např. porušení imigračních pravidel v minulosti) a důvody veřejného pořádku;

e) to, zda si cizinec na území České republiky založil rodinu až v době, kdy věděl, že jeho imigrační status a potažmo možnost realizovat své právo na rodinný život právě na území České republiky jsou nejisté.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Bui Van Hieu, právně zastoupeného Mgr. et Mgr. Markem Čechovským, Ph.D., advokátem, se sídlem Opletalova 25, Praha 1, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 2. 2020 č. j. 8 Azs 351/2018-50, rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 10. 2018 č. j. 15 A 110/2018-74, rozhodnutí ministra zahraničních věcí České republiky ze dne 9. 5. 2018 č. j. 110653-3/2018-OPL a usnesení Velvyslanectví České republiky v Hanoji ze dne 9. 3. 2018 č. j. 1008/2018-HANOKO-3, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Ústavnímu soudu byl doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti dle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozsudku Nejvyššího správního soudu, rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“), rozhodnutí ministra zahraničních věcí České republiky (dále též jen „ministr“) a usnesení Velvyslanectví České republiky v Hanoji (dále též jen „velvyslanectví“), neboť má za to, že jsou v rozporu s jeho základními právy dle čl. 2 odst. 2, čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina), čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 3 odst. 1 a čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

I. Rekapitulace skutkového stavu a obsahu napadených rozhodnutí

2. Z obsahu ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a dalších přiložených listin Ústavní soud zjistil, že stěžovatel je státním občanem Vietnamské socialistické republiky (dále jen „Vietnam“) a žije na území České republiky od roku 2010 bez pobytového titulu; jeho manželka a nezletilé děti mají na území České republiky trvalý pobyt, byť jsou také státními občany Vietnamu. Napadená rozhodnutí byla vydána v řízení o žádosti stěžovatele ze dne 23. 1. 2018 o udělení povolení k dlouhodobému pobytu, která byla spojena se žádostí o upuštění od povinnosti osobního podání žádosti dle § 169d odst. 3 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pobytu cizinců“). Velvyslanectví zamítlo žádost o udělení výjimky z povinnosti osobního podání žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu a zastavilo řízení o samotné žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu. V odůvodnění připomenulo, že zákon o pobytu cizinců zakotvuje povinnost sjednat si termín osobního podání žádosti způsobem zveřejněným na úřední desce zastupitelského úřadu a navazující povinnost osobně podat žádost ve sjednaném termínu. Na upuštění od této povinnosti není právní nárok a lze tak učinit pouze výjimečně v odůvodněných případech. Velvyslanectví však zdůraznilo, že stěžovatel se ani nepokusil sjednat si termín osobního podání žádosti a v žádosti netvrdil žádné skutečnosti, které by se vymykaly průměru a byly s to odůvodnit výjimečné upuštění od povinnosti osobního podání žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu na zastupitelském úřadu.

3. O rozkladu rozhodl ministr zahraničních věcí ústavní stížností napadeným rozhodnutím tak, že jej zamítl a usnesení zastupitelského úřadu potvrdil. V odůvodnění se podrobně vypořádal s námitkami stěžovatele stran nedostatečnosti odůvodnění, přepjatého formalismu, nepřiměřenosti povinnosti vycestovat z České republiky za účelem osobního podání žádosti, nepřiměřeně tvrdých dopadů této povinnosti do oblasti jeho rodinného života a praktické jistoty stěžovatele, že vyřízení jeho žádosti by trvalo dlouhé měsíce nebo léta. Ministr mj. zdůraznil, že trvání na osobním podání žádosti o udělení povolení k dlouhodobému pobytu není projevem přepjatého formalismu, nýbrž sleduje legitimní cíl spočívající v ověření totožnosti, motivací, záměrů, osobních a jiných poměrů žadatele, zhodnocení případných bezpečnostních rizik spojených s jeho pobytem atp. (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2017 č. j. 10 Azs 153/2016-62), které lze jen obtížně ověřit při podání žádosti bez osobního kontaktu s pracovníky velvyslanectví, již jsou podrobně seznámeni s poměry v daném státě.

4. O správní žalobě stěžovatele rozhodl krajský soud ústavní stížností napadeným rozhodnutím tak, že ji zamítl (výrok I) a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Krajský soud nařídil ústní jednání, které se uskutečnilo dne 10. 10. 2018. Po slyšení stran a provedení dokazování uzavřel, že podaná správní žaloba není

důvodná. Připomněl právní úpravu a judikaturu týkající se formy podávání žádosti o udělení povolení k dlouhodobému pobytu a vyložil, za jakých podmínek lze upustit od povinnosti osobního podání žádosti na zastupitelském úřadu. Zdůraznil, že s ohledem na to, že stěžovatel „ve správním řízení ani v žalobě vůbec netvrdil, že by se o sjednání termínu pokusil, natož aby takové pokusy doložil“, nelze akceptovat jeho námitku, že systém sjednávání termínů na velvyslanectví v Hanoji mu neumožňuje důstojným způsobem a v přiměřené lhůtě získat termín k osobnímu podání žádosti. „Aby totiž bylo možno hovořit o tom, že žalobce nemohl sjednat termín v přiměřené době a lidsky důstojným způsobem, musel by se žalobce alespoň o registraci termínu pokusit a své neúspěšné pokusy doložit. Nic takového však ze správního spisu ani ze žaloby nevyplývá“, připomněl krajský soud. Soud se zabýval také otázkou intenzity a přiměřenosti zásahu do základních práv stěžovatele a jeho rodinných příslušníků (vč. otázky nejlepšího zájmu nezletilých dětí), otázkou korektnosti a udržitelnosti analogie mezi důsledky správního vyhoštění a trvání na povinnosti osobního podání žádosti na velvyslanectví a otázkou legitimity očekávání stěžovatele, že od povinnosti osobního podání žádosti bude v jeho případě upuštěno.

5. O kasační stížnosti stěžovatele rozhodl Nejvyšší správní soud ústavní stížností napadeným rozsudkem tak, že ji zamítl (výrok I) a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Rozsah a obsah námitek, které stěžovatel uplatnil v kasační stížnosti a jimiž se musel Nejvyšší správní soud zabývat, byl v zásadě totožný s rozsahem a obsahem námitek uplatněných v řízení před krajským soudem. Nad rámec toho kasační soud zdůraznil, že „odůvodněným případem“ ve smyslu § 169d odst. 3 zákona o pobytu cizinců, u něhož lze upustit od povinnosti osobního podání žádosti, může být rovněž situace, kdy je dostupnost zastupitelského úřadu objektivně velmi ztížena, nebo situace, kdy má samotný zastupitelský úřad natolik závažné provozní problémy, že nebude možné jej osobně navštívit. Stěžovatel se však v řízení ani nepokusil prokázat, že o sjednání termínu k osobnímu podání žádosti skutečně usiloval, ale z důvodu závažných provozních problémů velvyslanectví v Hanoji nebyl úspěšný. Naopak si pouze osobuje námitky třetích stran, které se – na rozdíl od něj – o sjednání termínu pokusily. Tím se jeho správní žaloba, resp. kasační stížnost blíží institutu *actio popularis*.

II. Obsah ústavní stížnosti

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že nevyhovění jeho žádosti o udělení povolení k dlouhodobému pobytu a žádosti o upuštění od povinnosti osobního podání je rozporné s jeho právem na rodinný život a s nejlepším zájmem jeho dětí dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Odůvodňuje to tím, že v důsledku (tvrzené) nefunkčnosti systému sjednávání termínů k osobnímu podání žádosti na velvyslanectví bezpochyby dojde k jeho odloučení od rodiny na dlouhé měsíce nebo léta. V této souvislosti poukazuje na závěry Veřejného ochránce práv a Bezpečnostní informační služby, které se stavěly kriticky k funkčnosti registračního systému Visapoint nebo systému registrace prostřednictvím telefonické linky. Stěžovatel má tudíž za to, že faktické dopady nevyhovění jeho žádosti o upuštění od osobního podání žádosti lze srovnat se správním vyhoštěním. Dále stěžovatel namítá, že setrvání na požadavku osobního podání žádosti a neochota správních úřadů, resp. správních soudů umožnit mu podat žádost jiným způsobem jsou přehnaně formalistické, protismyslné a představují pro něj zcela zbytečnou zátěž, neboť bude nucen cestovat „přes půl světa“. Zdůrazňuje, že role zastupitelského úřadu při rozhodování o udělení povolení k pobytu je ryze formální, pročež nemá smysl trvat na tom, aby svůj pobyt v České republice mohl zlegalizovat pouze prostřednictvím osobního podání žádosti na velvyslanectví. Nakonec stěžovatel namítá nepředvídatelnost a libovůli v rozhodování správních orgánů a správních soudů o žádostech o prominutí povinnosti osobního podání žádosti o povolení

k dlouhodobému pobytu, což dokládá poukazem na tvrzené obsáhlé zkušenosti jeho právního zástupce s podobnými typy řízení.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud nejprve posuzoval splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

8. Po zvážení všech okolností však dospěl Ústavní soud k závěru, že se jedná o zjevně neopodstatněný návrh ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

9. Ústavní soud úvodem zdůrazňuje, že námitky stěžovatele se svým obsahem i rozsahem překrývají s námitkami uplatněnými přinejmenším v řízení před krajským soudem a Nejvyšším správním soudem. S ohledem na to nepovažuje Ústavní soud za nezbytné a účelné, aby se podrobně vyjadřoval ke každé takové námitce jako již třetí soudní orgán v řadě. V podrobnostech proto odkazuje na odůvodnění napadených rozhodnutí správních soudů, jež považuje za ústavně konformní.

10. Na tomto místě je nezbytné připomenout i to, že Ústavní soud se nemůže zabývat námitkami stěžovatele, jež směřují do období před vydáním ústavní stížností napadených rozhodnutí a týkají se jiných, s ústavní stížností nesouvisejících řízení vedených v stěžovatelově věci. Tato předchozí řízení a v rámci nich vydaná rozhodnutí totiž netvoří součást řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená nyní projednávanou ústavní stížností, pročež Ústavní soud není oprávněn je jakkoliv hodnotit.

11. Dále Ústavní soud předesílá, že stěžovatelovy argumenty směřující proti nyní napadeným rozhodnutím jsou dvojího charakteru. V jádru první, nejobsáhlejší skupiny námitek se nachází tvrzení, že v stěžovatelově případě byly dány podmínky pro aplikaci zákonné výjimky z povinnosti podat žádost osobně na zastupitelském úřadu v zemi jeho původu (Vietnamu) dle § 169d odst. 3 zákona o pobytu cizinců; pakliže to příslušné státní orgány nezohlednily, porušily stěžovatelova základní práva. Podstatou druhé skupiny námitek je tvrzení, že již samotná povinnost podat žádost osobně na zastupitelském úřadu v zemi původu stěžovatele (Vietnamu) je iracionální a zbytečná. Do této skupiny patří především námitka stěžovatele stran toho, že je zbytečné, aby musel cestovat „přes půl světa“ za účelem podání žádosti, neboť role zastupitelských úřadů je toliko formální a ve svém důsledku nadbytečná. Porušení základních práv stěžovatele má v rámci této skupiny námitek spočívat v tom, že napadená rozhodnutí byla vydána na základě této iracionální právní úpravy. Jak je patrno, podstata těchto dvou skupin námitek je odlišná, pročež se jimi bude Ústavní soud zabývat odděleně.

IV. A. Námitka stran splnění předpokladů pro aplikaci výjimky z povinnosti osobního podání žádosti dle § 169d odst. 3 zákona o pobytu cizinců

12. Ústavní soud znovu připomíná, že ačkoli se nyní posuzovaná ústavní stížnost týká jak stěžovatelovy žádosti o udělení povolení k dlouhodobému pobytu, tak s ní spojené žádosti o prominutí zákonem vyžadované formy žádosti, klíčovou je právě otázka posouzení, zda byly dány podmínky pro prominutí zákonem vyžadované formy podání žádosti o udělení povolení k dlouhodobému pobytu (tedy zda mělo být upuštěno od požadavku osobního podání žádosti na zastupitelském úřadu ve Vietnamu). Při nedodržení zákonem stanovené

formy podání žádosti totiž nezbývá než řízení zastavit z procesních důvodů (§ 66 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů).

13. Opodstatněnost této části stěžovatelovy ústavní stížnosti Ústavní soud posuzoval pomocí kritérií vymezených v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále též „ESLP“) (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Jeunesse proti Nizozemsku* ze dne 3. 10. 2014 č. 12738/10, § 107 až 108; rozsudek ESLP ve věci *Nunez proti Norsku* ze dne 28. 6. 2011 č. 55597/09, § 70; rozsudek ESLP ve věci *Rodrigues da Silva a Hoogkamer proti Nizozemsku* ze dne 31. 1. 2006 č. 50435/99, § 39). Dle příslušné judikatury je nutno vzít v potaz:

a) rozsah, v jakém by byl rodinný život stěžovatele narušen;
b) rozsah vazeb stěžovatele a jeho rodinných příslušníkům, zejm. nezletilých dětí na Českou republiku;
c) existenci nepřekonatelných překážek realizace práva na rodinný život v zemi původu stěžovatele;
d) imigrační historii stěžovatele (např. porušení imigračních pravidel v minulosti) a důvody veřejného pořádku;
e) zda si stěžovatel na území České republiky založil rodinu až v době, kdy věděl, že jeho imigrační status a potažmo možnost realizovat své právo na rodinný život na území České republiky jsou nejisté.

14. K otázce, v jakém rozsahu by v důsledku přijetí ústavní stížností napadených rozhodnutí mohlo dojít k porušení stěžovatelova práva na respektování rodinného života [kritérium sub a)], Ústavní soud předně uvádí, že se jedná o otázku pravděpodobnostní. Jelikož porušení základních práv stěžovatele by v důsledku vydání napadených rozhodnutí teprve mohlo nastat v budoucnosti, předmětem přezkumu ze strany Ústavního soudu může být „pouze“ to, zda s ohledem na skutkové okolnosti případu lze předpokládat, že dojde k porušení stěžovatelova základního práva na respektování rodinného života, a zda stěžovatel důvodnost těchto obav prokázal.

15. Ústavní soud se proto v kontextu nyní posuzované ústavní stížnosti zabýval tím, zda stěžovatel prokázal důvodnost svých obav, že nebude-li mu umožněno podat žádost o udělení povolení k dlouhodobému pobytu jiným způsobem než osobně na příslušném zastupitelském úřadu (§ 169d odst. 3 zákona o pobytu cizinců), nastane jím předpokládaný následek, tedy intenzivní protiústavní zásah do jeho práva na respektování rodinného života v důsledku dlouhodobého odloučení od rodiny. Při posuzování této otázky Ústavní soud zohlednil, že stěžovatel důvodnost svých obav odůvodňuje poukazem na objektivní nemožnost sjednat si termín k osobnímu podání žádosti na zastupitelském úřadu ve Vietnamu důstojným způsobem a v přiměřené době, neboť registrační systém zastupitelského úřadu byl dle jeho tvrzení fakticky ovládnut a zablokován organizovanými zločineckými skupinami.

16. Nejprve je vhodné zamyslet se nad časovými souvislostmi těchto stížnostních námitek. Stěžovatelovy námitky jsou z velké části založeny na závěrech vyslovených ve výroční zprávě Bezpečnostní informační služby (dále též „BIS“) za rok 2018, případně také v novinových článcích a závěrech šetření Veřejného ochránce práv ve věcech třetích osob. Ve výroční zprávě BIS je kritizováno fungování systému Visapoint na velvyslanectví v Hanoji, který ve Vietnamu fungoval od roku 2009 do 31. 10. 2017, a systému telefonického sjednávání termínů na velvyslanectví, který fungoval od 1. 11. 2017 do 31. 1. 2018. Dle výroční zprávy BIS mělo na jistou dobu dojít k jejich faktickému ovládnutí a zablokování organizovanými zločineckými skupinami, v důsledku čehož bylo problematické sjednat si v přiměřené době a důstojným způsobem termín pro osobní podání žádosti na velvyslanectví. Systém Visapoint a systém telefonického sjednávání termínů k podání žádosti byl kritizován i Veřejným ochráncem práv a v médiích. Tyto výhrady stěžovatele Ústavní soud chápe a do jisté míry s nimi souzní. Nelze však přehlédnout, že jeho žádost o udělení povolení

k dlouhodobému pobytu byla velvyslanectví doručena dne 23. 1. 2018 (rozhodnuto o ní bylo dne 9. 3. 2018), přičemž již dne 1. 2. 2018 byly shora uvedené problematické systémy sjednávání termínů nahrazeny jiným systémem (sjednávání prostřednictvím e-mailu), u něhož stěžovatel dokonce ani netvrdí, že mu neumožňuje sjednat si termín na dálku, důstojným způsobem a v přiměřené lhůtě. Jinými slovy, k zavedení a zprovoznění stěžovatelem již nijak nekritizovaného systému sjednávání termínů došlo přibližně týden po doručení stěžovatelovy žádosti velvyslanectví, více než měsíc před vydáním prvního rozhodnutí ve věci a více než dva roky před podáním nyní posuzované ústavní stížnosti.

17. Skutečnost, že příslušný zastupitelský úřad již několik let (ode dne 1. 2. 2018) využívá systém sjednávání termínů prostřednictvím e-mailu a tento systém netrpí stejnými nedostatky jako jeho předchůdci (resp. stěžovatel to nenamítá ani nedokládá), do značné míry oslabuje jeho námitky stran důvodnosti obav, že v důsledku neudělení výjimky z povinnosti osobního podání žádosti na zastupitelském úřadě dojde k jeho dlouhodobému – až několikaletému – odloučení od rodiny. Ač tedy stěžovateli nelze upřít, že v čase podání žádosti velvyslanectví využívalo jeden z problematických systémů dálkového sjednávání termínů pro osobní podání žádosti, k odstranění tohoto problému došlo ještě před vydáním prvního rozhodnutí ve věci a ode dne 1. 2. 2018 stěžovateli nic nebrání v tom, aby si dálkově sjednal termín prostřednictvím e-mailu.

18. S ohledem na to, že stěžovatel ani v řízení před obecnými soudy, ani v řízení před Ústavním soudem neprokázal důvodnost svých obav, Ústavní soud nemohl přisvědčit jeho námitce, že neudělení výjimky z povinnosti osobního podání žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu na zastupitelském úřadu jej nutí k tomu, aby si vybral mezi legalizací svého pobytu na území České republiky a možností zachování rodinného života. Jak totiž správně uvedly správní úřady a následně správní soudy v napadených rozhodnutích, vycestování za účelem osobního podání žádosti (navíc za situace, kdy se stěžovatel s ohledem na předchozí rozhodnutí správních soudů může rozhodnout, v jakém momentě tak učiní, a termín osobního podání žádosti si může sjednat dálkově kupř. i z území České republiky) nevede k popření stěžovatelova práva na respektování rodinného života a nejeví se jako nepřiměřené okolnostem. Správní soudy navíc stěžovateli v odůvodnění napadených rozhodnutí naznačily i způsob, jakým může dosáhnout, aby doba jeho faktického odloučení od rodiny za účelem osobního podání žádosti o dlouhodobý pobyt na zastupitelském úřadu ve Vietnamu byla co nejkratší.

19. Ještě důležitějším aspektem nyní posuzované ústavní stížnosti je však skutečnost, že stěžovatel nijak nedokládá, že se o sjednání termínu k osobnímu podání žádosti na zastupitelském úřadu někdy pokusil. Stěžovatel důvodnost svých obav, že v případě vycestování z České republiky dojde k intenzivnímu zásahu do jeho základního práva na respektování rodinného života, nedovozuje ze svých vlastních zkušeností, nýbrž z výroční zprávy Bezpečnostní informační služby, ze zkušeností třetích osob, které se na rozdíl od něj v minulosti o sjednání termínu marně pokoušely, jakož i z novinových článků, z „obecného povědomí“ o nefunkčnosti (již nahrazených) systémů sjednávání termínů pro osobní podání žádosti a z tvrzených zkušeností jeho právního zástupce se zastupováním klientů v podobných typech řízení. Takto koncipovaná ústavní stížnost se nicméně blíží institutu *actio popularis,* jenž nezná ani Ústava České republiky, ani zákon o Ústavním soudu. Ústavní soud zastává názor, že ač informace obecnějšího charakteru – např. statistiky, výroční zprávy zpravodajských služeb apod. – mohou být cenným zdrojem informací, jež dokreslují kontext porušení základních práv jednotlivce nebo závažnost situace, za níž k tomuto porušení došlo, za žádných okolností nemohou sloužit jako funkční náhrada skutečného, konkrétního, individualizovaného, trvajícího (příp. bezprostředně hrozícího) a prokazatelného zásahu do základních práv jednotlivce. S ohledem na shora řečené se proto Ústavní soud ztotožňuje se závěrem Nejvyššího správního soudu, že pro posouzení věci jsou rozhodné pouze

stěžovatelovy autentické a prokazatelné zkušenosti s činností velvyslanectví přímo v posuzované věci, nikoli jeho obecná tvrzení bez autentické zkušenosti. Pakliže je nemá, lze jeho ústavní stížnosti jen stěží vyhovět.

20. Navzdory tomu, že již shora uvedené závěry jsou dostatečným důvodem pro odmítnutí nyní posuzované ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, Ústavní soud považuje za účelné vyjádřit se také k dalším kritériím vymezeným v judikatuře ESLP.

21. Při posuzování rozsahu vazeb stěžovatele a jeho rodinných příslušníků na Českou republiku [kritérium sub b)] Ústavní soud zohlednil, že stěžovatel, jeho manželka a nezletilé děti jsou státními občany Vietnamu. Stěžovatel na území České republiky žije od roku 2005, v letech 2008 až 2010 pobýval na území České republiky na základě povolení k pobytu za účelem podnikání a od roku 2010 zde žije bez platného pobytového titulu. Manželka a nezletilé děti stěžovatele mají na území České republiky trvalý pobyt. Na jedné straně je zřejmé, že ač jsou stěžovatel a jeho rodinní příslušníci cizími státními příslušníky, mají na Českou republiku nezanedbatelné vazby, fakticky zde žijí již několik let, stěžovatelova manželka zde podniká a jeho dvě starší děti zde navštěvují školu. Na druhé straně Ústavní soud nemohl přehlédnout, že u stěžovatele je vazba na Českou republiku v porovnání s jeho rodinnými příslušníky – manželkou a nezletilými dětmi – oslabována skutečností, že převážnou většinu času žil na území České republiky bez jakéhokoliv pobytového oprávnění a s vědomím, že jeho imigrační status byl po celou tuto dobu přinejmenším nejistý.

22. Stran otázky existence nepřekonatelných překážek realizace práva na rodinný život v zemi původu stěžovatele [kritérium sub c)] Ústavní soud pouze ve stručnosti poznamenává, že s ohledem na dočasný charakter vycestování stěžovatele do Vietnamu není nezbytné zabývat se naplněním tohoto kritéria. Na tom nic nemůže změnit ani skutečnost, že stěžovatel se v ústavní stížnosti snaží ztotožnit faktické dopady povinnosti osobního podání žádosti na zastupitelském úřadu se správním vyhoštěním (§ 118 a násl. zákona o pobytu cizinců). Jak je shora uvedeno, stěžovatel nepředestřel žádné přesvědčivé argumenty, které by to prokazovaly (viz výše, body 14 až 19), pročež se Ústavní soud přiklání k závěru správních soudů, že stěžovatelovo vycestování z České republiky bude pouze dočasného charakteru a není nezbytné, aby jej zbytek rodiny „následoval“ do Vietnamu.

23. Co se týče kritéria imigrační historie stěžovatele a důvodů veřejného pořádku [kritérium sub d)], Ústavní soud pouze ve stručnosti uvádí to, co již bylo shora opakovaně řečeno, tj. že stěžovatel v letech 2008 až 2010 pobýval na území České republiky na základě platného pobytového titulu a od roku 2010 zde pobývá bez pobytového oprávnění. Kromě toho však v napadených rozhodnutích nejsou uvedeny žádné jiné důvody veřejného pořádku, které by činily stěžovatelův pobyt v České republice problematickým.

24. Posledně vytyčenému kritériu, tedy otázce, zda si stěžovatel na území České republiky založil rodinu až v době, kdy věděl, že jeho imigrační status a potažmo možnost realizovat právo na rodinný život na území České republiky jsou nejisté [kritérium sub e)], je nezbytné věnovat větší pozornost, neboť dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva se z pohledu čl. 8 Úmluvy jedná o faktor zcela zásadní. Je-li shledáno, že k založení rodinného života došlo až v době, kdy stěžovatelův pobytový status v hostitelské zemi byl nejistý, porušení práva na respektování rodinného života dle čl. 8 Úmluvy lze konstatovat pouze výjimečně (srov. např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Jeunesse proti Nizozemsku,* citován výše, § 108; rozsudek ESLP ve věci *Nunez proti Norsku,* citován výše, § 70; rozhodnutí ESLP ve věci *Nguyen proti Norsku* ze dne 26. 1. 2016 č. 30984/13, § 28; rozhodnutí ESLP ve věci *Abokar proti Švédsku* ze dne 14. 5. 2019 č. 23270/16, § 37; rozhodnutí ESLP ve věci *Eze proti Švédsku* ze dne 17. 9. 2019 č. 57750/17, § 46).

25. K tomu Ústavní soud poznamenává, že pobytová situace stěžovatele začala být nejistá v roce 2010, kdy přestal být na území České republiky držitelem pobytového titulu.

Nejstarší z jeho dětí se pak narodilo až v roce 2012, prostřední v roce 2014 a nejmladší v roce 2020. Je tudíž zřejmé, že stěžovatel přistoupil k založení rodiny v době, kdy byla jeho pobytová situace přinejmenším značně nejistá, a to nejen s ohledem na chybějící pobytový titul, ale i s ohledem na řadu správních a soudních rozhodnutí, jež byla vydána po roku 2010 a jež nebyla z pohledu pobytového statusu stěžovatele příznivá. S narůstající nejistotou své pobytové situace však stěžovatel přistupoval k dalšímu a dalšímu rozšiřování rodiny – příkladem je zplození jeho nejmladšího dítěte v průběhu řízení o kasační stížnosti, o níž Nejvyšší správní soud rozhodl v záhlaví citovaným rozsudkem (opět) v neprospěch stěžovatele. Na uvedené jednání stěžovatele ostatně poukazoval Nejvyšší správní soud již v rozsudku ze dne 24. 10. 2018 sp. zn. 1 Azs 296/2018-35, jehož relevantní pasáže byly následně citovány i v nyní napadeném rozsudku Nejvyššího správního soudu. Konkrétně uvedl, že „stěžovatel sice na území ČR pobývá dlouhodobě (do ČR přicestoval v roce 2005), avšak již od roku 2010 nedisponuje žádným pobytovým oprávněním, za což byl také v minulosti opakovaně sankcionován. Svůj pobyt se snažil různými, i zjevně účelovými (stěžovatel žádal o vydání povolení k přechodnému pobytu rodinného příslušníka občana EU v době, kdy již měl vztah se svou manželkou) způsoby legalizovat, avšak bezúspěšně. Na území ČR má sice rodinu (manželku a dvě nezletilé dcery), tu si však založil již s vědomím svého protiprávního pobytu a musel tak dopředu počítat s tím, že bude nucen si svůj pobyt na území ČR zlegalizovat. Nezletilé děti stěžovatele mohou po nezbytnou dobu, kdy bude stěžovatel muset vycestovat za účelem vyřízení potřebného pobytového oprávnění v zemi původu, setrvat na území ČR se svou matkou“. Místo toho, aby stěžovatel závěry správních soudů reflektoval a pokusil se o legalizaci svého pobytu v době, kdy mu to rodinná situace umožňovala (mj. s ohledem na to, že dvě starší děti stěžovatele v mezidobí zahájily povinnou školní docházku), se rozhodl v průběhu řízení o kasační stížnosti znovu rozšířit svou rodinu o dalšího člena, a znovu tím postavit české orgány před *fait accompli* (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Jeunesse proti Nizozemsku,* citován výše, § 108 a 114). Tento postup Ústavní soud nemůže akceptovat. Ztotožňuje se proto s názorem správních úřadů a správních soudů, že stěžovateli mělo být od počátku jasné, že za daných okolností není jisté, zda a případně za jakých podmínek bude moct realizovat své právo na rodinný život právě na území České republiky.

26. Ústavní soud si je však vědom judikatury ESLP, dle níž lze i za srovnatelné skutkové a právní situace výjimečně konstatovat porušení práva na respektování rodinného a soukromého života, pokud jsou napadená rozhodnutí ve zjevném rozporu s nejlepším zájmem nezletilých dětí stěžovatele (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Jeunesse proti Nizozemsku,* citován výše, § 108 až 109; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku* ze dne 6. 7. 2010 č. 41615/07, § 135; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *X. proti Lotyšsku* ze dne 26. 11. 2013 č. 27853/09, § 96; rozsudek ESLP ve věci *Tuquabo- Tekele a další proti Nizozemsku* ze dne 1. 12. 2005 č. 60665/00, § 44).

27. Současně je však nezbytné pamatovat na to, že ne každé řízení, jehož výsledek se může přímo nebo nepřímo promítnout do života nezletilých dětí, má stejně intenzivní dopad do jejich právní sféry; to se pak nezbytně musí promítnout i do oblasti hodnocení a významu nejlepšího zájmu nezletilých dětí pro výsledek příslušného řízení. Touto otázkou se Ústavní soud zevrubně zabýval v nálezu sp. zn. IV. ÚS 950/19 ze dne 14. 4. 2020 (N 70/99 SbNU 362), v němž rozdělil řízení do čtyř kategorií dle intenzity jejich dopadu na nezletilé děti. První kategorii tvoří řízení, jejichž účelem je upravit přímo práva či povinnosti dítěte právě jakožto dítěte (např. řízení o péči o dítě). Druhou kategorii představují řízení, jejichž účelem je upravit práva a povinnosti dítěte, která se však bezprostředně nedotýkají jeho statusu dítěte (např. řízení o soukromoprávních závazcích dítěte). Do třetí kategorie spadají řízení, v nichž není rozhodováno o právech a povinnostech dítěte, ale která mají na dítě nepřímý právní dopad, neboť jejich výsledek je zpravidla spojen s navazující změnou právního postavení

dítěte (např. řízení o vyhoštění jeho pečující osoby, na něž buď navazuje řízení o změně péče o dítě, nebo vycestování dítěte za pečující osobou a změna jeho pobytu). Čtvrtá kategorie zahrnuje řízení, která mají na dítě pouze nepřímý faktický dopad (např. řízení o výpovědi z pracovního poměru rodiče pečujícího o dítě). K tomu v citovaném nálezu Ústavní soud uvedl: „U první kategorie řízení je nejlepší zájem dítěte prakticky vždy rozhodujícím kritériem, které musí rozhodovací orgán vzít v úvahu. U druhé kategorie a třetí kategorie je nejlepší zájem dítěte zcela zásadním kritériem, nicméně ten může být převážen konkurujícím zájmem, typicky oprávněným zájmem jiného jednotlivce požívajícího rovněž ochrany základních lidských práv a svobod (…), ale i dostatečně významným zájmem veřejným (…). U třetí kategorie se přitom otevírá širší prostor pro převážení jiným konkurujícím zájmem než u druhé kategorie, neboť se zde nestřetává jen zájem dítěte na jedné straně a jiný zájem na straně druhé, ale zájem dítěte je jen jedním, byť nepochybně významným, z vícera zájmů různých dalších subjektů, mezi kterými je třeba vyvažovat a které mohou být stejně významné či dokonce významnější. U čtvrté kategorie není zásadně povinností rozhodujícího orgánu přihlížet k nejlepšímu zájmu dítěte, s výjimkou případů, kdy pozitivní právní úprava výslovně s ochranou zájmů dítěte počítá“ (nález sp. zn. IV. ÚS 950/19, citován výše, body 52 až 53).

28. Nyní posuzovaná věc se s ohledem na skutkové okolnosti případu pohybuje na spodní hranici třetí kategorie řízení ve smyslu nálezu sp. zn. IV. ÚS 950/19. Ústavní soud proto musel vyjít z toho, že ačkoli nejlepší zájem nezletilých dětí stěžovatele je bezpochyby důležitým kritériem pro posouzení nyní projednávané ústavní stížnosti, je jen jedním z vícera zájmů různých dalších subjektů, mezi nimiž je třeba vyvažovat. Ačkoli k přijetí nálezu sp. zn. IV. ÚS 950/19 došlo až po vydání napadených rozhodnutí, závěry v nich uvedené nikterak nevybočují z intencí vytyčených právním názorem obsaženým v uvedeném nálezu. Naopak správní orgány i správní soudy se zevrubně zabývaly rodinnou situací stěžovatele a otázkou, zda nepřiznání výjimky z pravidla osobního podání žádosti o povolení k pobytu může mít nepřiměřeně tvrdé dopady na rodinu stěžovatele, zejména jeho nezletilé děti. Zájem nezletilých dětí na tom, aby o ně pečovali oba rodiče a aby nebyla rodina (byť pouze na přechodnou dobu) rozdělena, správní orgány a správní soudy vyvažovaly s legitimním zájmem státu na tom, aby stěžovatel legalizoval svůj pobyt v České republice a aby příslušný zastupitelský úřad, jenž je nejlépe seznámen se specifickými místními poměry ve státě původu stěžovatele, mohl řádně posoudit stěžovatelovu žádost o udělení povolení k dlouhodobému pobytu (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2017 č. j. 10 Azs 153/2016-62). Pokud příslušné správní úřady a správní soudy dospěly k závěru, že s ohledem na specifické skutkové okolnosti případu převažuje legitimní zájem na tom, aby stěžovatel podal žádost o udělení povolení k dlouhodobému pobytu standardním způsobem podle § 169d odst. 1, 2 zákona o pobytu cizinců, z ústavněprávního hlediska nelze jejich rozhodnutím nic vytknout.

29. Přiléhavý není ani poukaz stěžovatele na rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Jeunesse proti Nizozemsku*, o němž uvádí, že je takřka identický s jeho případem. Především je nutno připomenout, že ESLP v citovaném rozsudku sám zdůrazňuje, že se jedná o výjimečný případ, jenž se v určitém smyslu brání zobecnění. V citovaném rozsudku byl navíc kladen silný důraz na velmi specifické skutkové okolnosti případu, zejména na to, že a) stěžovatelka byla při narození státní občankou Nizozemska, avšak o nizozemské občanství přišla v průběhu života nezávisle na své vůli, pročež její postavení nelze ztotožňovat s postavením cizích státních příslušníků, kteří tento status nikdy nepožívali, b) děti a manžel stěžovatelky byli státními občany Nizozemska, c) stěžovatelčiny děti, u nichž státní orgány předpokládaly, že zemi opustí společně s ní, byly v Nizozemsku plně integrovány, d) stěžovatelka byla pro děti primární a jistou dobu *de facto* jedinou pečující a vztahovou osobou a e) než bylo přistoupeno k zajištění těhotné stěžovatelky za účelem jejího správního

vyhoštění, Nizozemsko šestnáct let tolerovalo její přítomnost na svém státním území, byť neměla jakýkoliv pobytový titul. V nyní posuzované ústavní stížnosti však stěžovatel netvrdil ani neprokázal skutečnosti, jež by se svou závažností a relevancí blížily skutkovým okolnostem, na jejichž základě byl vydán rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Jeunesse proti Nizozemsku*. Výraznější paralely mezi nyní posuzovanou ústavní stížností a citovaným rozsudkem lze ve skutečnosti shledat pouze v tom, že stěžovatelův ilegální pobyt na území České republiky je tolerován již delší dobu (od roku 2010) a že stěžovatel je pro své tři nezletilé děti primárním pečovatelem, neboť jeho manželka podniká. Tím se však podobnost mezi rozsudkem velkého senátu ESLP ve věci *Jeunesse proti Nizozemsku* a nyní posuzovanou ústavní stížností vyčerpává.

30. S ohledem na shora řečené Ústavní soud uzavírá, že správní úřady ani správní soudy neporušily základní práva stěžovatele, zejm. právo na respektování soukromého a rodinného života, pokud dospěly k závěru, že v jeho případě nejsou splněny předpoklady pro aplikaci výjimky z povinnosti osobního podání žádosti o udělení povolení k dlouhodobému pobytu na zastupitelském úřadu dle § 169d odst. 3 zákona o pobytu cizinců.

IV. B. Námitka stran iracionality (protiústavnosti) požadavku osobního podání žádosti na zastupitelském úřadu dle § 169d odst. 1 a 2 zákona o pobytu cizinců

31. Podstatou této skupiny stížnostních námitek je tvrzení, že již samotná povinnost podat žádost osobně na zastupitelském úřadu v zemi původu stěžovatele dle § 169d odst. 1 a 2 zákona o pobytu cizinců je iracionální, zbytečná a pro stěžovatele nedůvodně zatěžující. Do této skupiny patří především námitka stran toho, že je zbytečné, aby stěžovatel musel cestovat „přes půl světa“ za účelem podání osobní žádosti, neboť role zastupitelských úřadů je toliko formální a v podstatě nadbytečná, neboť meritorní posouzení žádosti provádí Ministerstvo vnitra České republiky.

32. K této skupině námitek Ústavní soud uvádí, že referenčním rámcem pro posouzení ústavní stížnosti a případně nutnosti předložit věc plénu ke konkrétní kontrole ústavnosti dotčených ustanovení zákona o pobytu cizinců [buď na návrh stěžovatele podle § 64 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 78 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, nebo na návrh senátu podle § 64 odst. 2 písm. c) ve spojení s § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu] není a nemůže být to, zda by zákonodárce mohl přijmout právní úpravu jinou, lepší nebo vstřícnější k jejím adresátům, nýbrž pouze to, zda jsou dotčená ustanovení zákona v rozporu s ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy]. Stěžovatel však protiústavnost dotčených ustanovení zákona o pobytu cizinců nenamítá a v petitu nenavrhuje jejich zrušení. Naopak stěžovatel toliko uvádí, že zákonem předpokládaný způsob podávání žádosti o udělení povolení k dlouhodobému pobytu považuje ve vztahu ke své věci za zbytečný a zbytečně zatěžující. To však není z hlediska konkrétní kontroly ústavnosti dotčených ustanovení zákona o pobytu cizinců významné. Ústavní soud také dodává, že ani rozhodující senát *proprio motu* neshledal důvody k předložení věci plénu.

V. Závěr

33. Ústavní soud uzavírá, že napadená rozhodnutí správních orgánů a správních soudů nepovažuje za neslučitelná se základním právem stěžovatele na respektování soukromého a rodinného života dle čl. 8 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny. Na jedné straně lze mít na lidské úrovni jisté pochopení pro touhu stěžovatele nebýt (ani krátkodobě) oddělen od své rodiny, zejména od svých nezletilých dětí. Na druhé straně však Ústavní soud nemohl přehlédnout, že stěžovatel odůvodňuje porušení svých základních práv způsobem blížícím se institutu *actio popularis,* neboť si osobuje zkušenosti a námitky třetích osob a snaží se jimi nahradit absenci vlastní autentické zkušenosti s činností zastupitelského úřadu. Bez významu není ani to, že stěžovatel opakovaně staví správní orgány i soudy před

fait accompli, zejm. v podobě rozšiřování rodiny v době, kdy byla jeho pobytová situace přinejmenším nejistá. Za této situace se Ústavní soud nemohl ztotožnit s názorem stěžovatele, že po něm nelze spravedlivě požadovat, aby na přechodnou dobu vycestoval do země svého původu za účelem podání žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu dle § 169d odst. 1 a 2 zákona o pobytu cizinců.

34. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud nyní posuzovanou ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl pro zjevnou neopodstatněnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Usn. č. 9
Právo na soudní ochranu opomenutého účastníka územního řízení
(sp. zn. IV. ÚS 643/21 ze dne 6. dubna 2021)

Účelem správního soudnictví je primárně ochrana veřejných subjektivních práv jednotlivce. Proto nezruší-li správní soud rozhodnutí orgánu veřejné správy, přestože odporuje zákonu, z důvodu, že takovým rozhodnutím není současně negativně dotčena právní sféra jednotlivce, nejde o porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatelky Zdenky Šillerové, zastoupené Mgr. et Mgr. Simonou Pavlicovou, advokátkou, sídlem 8. pěšího pluku 2380, Frýdek-Místek, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 11. ledna 2021 č. j. 5 As 8/2020-52 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 3. prosince 2019 č. j. 25 A 82/2019--35, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení a Ministerstva pro místní rozvoj, sídlem Staroměstské náměstí 932/6, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její práva zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

2. Z ústavní stížnosti a doručených písemností se podává, že Městský úřad Frýdlant nad Ostravicí (dále jen „stavební úřad“) rozhodnutím ze dne 22. 3. 2017 sp. zn. MUFO_S 723/2017 rozhodl o umístění stavby vodovodní přípojky a vnitřního vodovodu na pozemcích ve vlastnictví Ing. Šárky Jaichové (dále jen „stavebnice“), a to k její žádosti. Stěžovatelka se dne 19. 7. 2017 domáhala provedení přezkumného řízení, neboť jako vlastnice sousedního pozemku (určeného k plnění funkce lesa) nebyla účastnicí územního řízení. Krajský úřad Moravskoslezského kraje (dále jen „krajský úřad“) uvedené podání posoudil podle obsahu jako odvolání a jako opožděné je odmítl rozhodnutím ze dne 31. 1. 2018 č. j. MSK 164456/2017. Stěžovatelka napadla uvedené rozhodnutí žalobou u Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“), jenž ji zamítl rozsudkem ze dne 16. 1. 2019 č. j. 25 A 22/2018-35. Kasační stížnost stěžovatelky zamítl Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 28. 8. 2019 č. j. 6 As 24/2019-22.

3. Krajský úřad přesto zahájil přezkumné řízení uvedeného územního rozhodnutí usnesením ze dne 31. 3. 2018 č. j. MSK 47574/2018. Shledal, že stavební úřad měl zahrnout

stěžovatelku mezi účastníky územního řízení, avšak újma, jež by vznikla stavebnici zrušením dotčeného územního rozhodnutí, by byla v nepoměru k újmě stěžovatelky a veřejnému zájmu, a přezkumné řízení zastavil podle § 94 odst. 4 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „správní řád“) rozhodnutím ze dne 6. 1. 2018 č. j. MSK 47574/2018. Stavebnice totiž nabyla práva z územního rozhodnutí v dobré víře a v územním řízení hájil ochranu lesa orgán státní správy lesů, jenž se stavbou souhlasil. Stavba je „vodovodní trubka“ umístěná v hloubce více než metr pod zemí bez terénních úprav. Nadto zajišťuje stavebnici zdroj pitné vody.

4. Proti posledně uvedenému rozhodnutí krajského úřadu brojila stěžovatelka odvoláním. Vedlejší účastník odvolání zamítl a rozhodnutí krajského úřadu potvrdil rozhodnutím ze dne 8. 3. 2019 č. j. MMR-812/2019-83/105.

5. Proti němu brojila stěžovatelka žalobou ke krajskému soudu, v níž mimo jiné tvrdila, že krajský úřad měl přezkumné řízení zastavit podle § 66 odst. 2 správního řádu a že nepostavil najisto, zda jí nevznikla újma umístěním dotčené stavby. Krajský soud žalobu stěžovatelky zamítl v záhlaví uvedeným rozsudkem. Z něj se podává, že podle krajského soudu je § 94 odst. 4 správního řádu speciální k § 66 odst. 2 téhož zákona, a jeho použití má proto přednost, jsou-li pro to splněny předpoklady. To se také v nyní posuzované věci stalo, neboť sice územní rozhodnutí bylo vydáno v rozporu se zákonem (stěžovatelka jako opomenutá účastnice), avšak újma, jež by vznikla stavebnici zrušením dotčeného územního rozhodnutí, by byla ve zjevném nepoměru k újmě opomenutého účastníka. Tyto závěry krajský soud potvrdil.

6. Proti napadenému rozsudku krajského soudu brojila stěžovatelka kasační stížností, ve které namítala, že se krajský soud nevěnoval zjištění, zda žalobou napadené rozhodnutí vedlejšího účastníka „je či není rozhodnutím o zamítnutí odvolání proti rozhodnutí, proti kterému se nelze odvolat, když zákon stanoví, že přezkumné řízení se zastavuje usnesením poznamenaným do spisu, proti němuž se nelze odvolat“. Stěžovatelka zdůraznila, že se v žalobě domáhala vyslovení nicotnosti uvedeného rozhodnutí; na to však krajský soud nereagoval. Kasační stížnost zamítl Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem. Podle Nejvyššího správního soudu krajský soud neshledal nicotnost dotčeného rozhodnutí, neboť zaprvé přistoupil k věcnému přezkumu rozhodnutí a zadruhé vyvrátil tvrzení stěžovatelky, že krajský úřad měl přezkumné řízení zastavit podle § 66 odst. 2 správního řádu, a nikoli podle § 94 odst. 4 správního řádu. Odvolání proti němu zákonem vyloučeno není, neboť dané ustanovení výslovně neuvádí, že se pouze poznamená do spisu. Nejvyšší správní soud rovněž uvedl, že stěžovatelka sice v kasační stížnosti brojila proti zastavení přezkumného řízení, avšak nezpochybnila věcné závěry orgánů veřejné moci o poměru její potenciální újmy nebo veřejného zájmu a újmy stavebnice při případném zrušení územního rozhodnutí v přezkumném řízení. Za dané situace stěžovatelka nemohla být úspěšná.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka tvrdí, že krajský úřad postupoval v rozporu se správním řádem, neboť uvedené přezkumné řízení zastavil podle § 94 odst. 4 téhož zákona, nikoli podle jeho § 66 odst. 2. Odkazuje přitom na komentářovou literaturu, z níž se podává, že proti rozhodnutí o zastavení přezkumného řízení podle § 94 odst. 4 správního řádu se odvolat nelze (srov. JEMELKA, L. a kol. Správní řád. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 527). Nejvyšší správní soud přitom v napadeném rozsudku chybně uvedl, že § 94 odst. 4 správního řádu nestanoví, že se rozhodnutí o zastavení přezkumného řízení pouze poznamená do spisu ani že se proti němu nelze odvolat. Tím, že správní soudy akceptovaly nesprávný postup správních orgánů, zamezily stěžovatelce účinnou soudní ochranu jakožto opomenuté účastnice řízení. Stěžovatelka totiž měla právo podat žalobu přímo proti rozhodnutí krajského úřadu.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, který stojí mimo soustavu soudů. Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování správních soudů. Jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivou věc jsou v zásadě na správních soudech. O zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

10. Obecně platí, že proces interpretace a aplikace podústavního práva bývá stižen takovou kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li správní soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

11. Těžištěm argumentace stěžovatelky je tvrzení, že správní soudy nesprávně vyložily § 94 odst. 4 správního řádu s tím, že rozhodnutí o zastavení přezkumného řízení vydané podle něj se toliko poznamená do spisu a nelze se proti němu odvolat. Neústavní důsledky (znemožnění efektivní soudní ochrany jejích práv) takového výkladu stěžovatelka spatřuje v tom, že správní soudy neprohlásily žalobou napadené rozhodnutí za nicotné, neboť jím vedlejší účastník věcně rozhodl o odvolání stěžovatelky, přestože je podle ní podat nelze.

12. Je pravda, že stěžovatelkou odkazovaná komentářová literatura (sub 7) zastává takový výklad, že proti rozhodnutí o zastavení přezkumného řízení podle § 94 odst. 4 správního řádu se nelze odvolat. Jak však bylo shora uvedeno, Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti nepřezkoumává pouhou zákonnost soudních rozhodnutí (sub 9 a 10). Nejde o to, zda jsou napadená rozhodnutí „správná“, ale zda v jejich důsledku bylo zasaženo do ústavně zaručených práv stěžovatelky.

13. Nejvyšší správní soud se přitom v rozsudku ze dne 18. 1. 2016 č. j. 5 As 80/2015--77 zabýval obdobným rozhodnutím vedlejšího účastníka, jímž rozhodl o odvolání proti rozhodnutí správního orgánu, kterým zastavil přezkumné řízení podle § 94 odst. 4 správního řádu. V uvedeném rozsudku se sice Nejvyšší správní soud nezabýval výkladem § 94 odst. 4 správního řádu v tom smyslu, zda se proti takovému rozhodnutí lze či nelze odvolat, avšak obdobně jako v nyní posuzované věci z jeho postupu lze dovodit, že nicotnost rozhodnutí vedlejšího účastníka neshledal. Nelze proto považovat výklad provedený správními soudy za

exces z ustálené rozhodovací praxe. Komentářová literatura ani není bez dalšího závazným pramenem práva (srov. bod 15 usnesení ze dne 19. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 197/19; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz).

14. Nelze proto dospět k závěru, že o rozhodnutí o zastavení přezkumného řízení podle § 94 odst. 4 správního řádu a jeho oznámení a možnosti odvolání proti němu existuje standard výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání, jak tvrdí stěžovatelka. Ostatně ani stěžovatelkou citovaná literatura nepřináší ústavněprávní argumenty, proč je opačný výklad v rozporu s ústavním pořádkem. Nutné je rovněž zohlednit, že výklad, který zastávají správní soudy, přiznává účastníkům přezkumného řízení více práv, neboť připouští oznámení rozhodnutí (namísto pouhého poznamenání do spisu) a rozšiřuje přípustnost opravných prostředků.

15. K námitkám stěžovatelky, že jí správní soudy chybným výkladem znemožnily poskytnout účinnou soudní ochranu, Ústavní soud zkoumal, zda stěžovatelka měla procesní možnost brojit proti věcným závěrům krajského úřadu při zastavení přezkumného řízení a zda se jimi správní soudy zabývaly. Z povahy předchozího řízení a argumentace stěžovatelky v něm se totiž podává, že stěžovatelka se v konečném důsledku domáhá odklizení právních důsledků územního rozhodnutí stavebního úřadu. To je totiž způsobilé zasáhnout do její právní sféry jako vlastnice pozemku sousedního k jinému pozemku, na němž byla dotčená stavba tímto rozhodnutím umístěna.

16. Pro Ústavní soud je proto v nyní posuzované věci rozhodné, že se správní soudy v napadených rozhodnutích poměřováním újmy, která by vznikla stavebnici při případném zrušení územního rozhodnutí v přezkumném řízení, a újmy stěžovatelky (§ 94 odst. 4 správního řádu) zabývaly (srov. body 21 a 22 odůvodnění napadeného rozsudku krajského soudu) a zabývat mohly (srov. body 19 a 20 napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu).

17. Obdobně jako v řízení o kasační stížnosti, ani v ústavní stížnosti stěžovatelka nepředložila věcné argumenty, jimiž by zpochybnila závěr orgánů veřejné moci o poměřování újmy nebo veřejného zájmu podle § 94 odst. 4 správního řádu, s nimiž se nevypořádal krajský soud. Je sice zřejmé, že stěžovatelka svou argumentaci v kasační stížnosti a ústavní stížnosti soustředila výhradně na procesní aspekt celé věci (zda se lze či nelze odvolat proti rozhodnutí krajského úřadu podle § 94 odst. 4 správního řádu), avšak sama iniciovala řízení před správními soudy, a to až proti rozhodnutí vedlejšího účastníka o odvolání, které rovněž sama podala, nikoli přímo proti rozhodnutí krajského úřadu o zastavení řízení. Ani její procesní kroky proto neodpovídají výkladu § 94 odst. 4 správního řádu, jehož se domáhá. Řídila se sice poučením krajského úřadu, jenž vycházel z výkladu uvedeného zákonného ustanovení tak, že proti dotčenému rozhodnutí se odvolat lze, avšak z argumentace stěžovatelky se nepodává, jak se cítí na svých právech dotčena, využila-li opravného prostředku k ochraně svých práv, a přitom tvrdí, že takovou možnost mít neměla. K tomu je nutné dodat, že úkolem správních soudů je primárně ochrana veřejných subjektivních práv jednotlivců před zásahy orgánů veřejné správy [srov. § 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, či bod 63 nálezu ze dne 23. 1. 2018 sp. zn. I. ÚS 2637/17 (N 10/88 SbNU 133) či bod 29 nálezu ze dne 14. 8. 2019 sp. zn. II. ÚS 2398/18 (N 147/95 SbNU 272)]. Není proto vyloučeno, že orgán veřejné správy postupuje v rozporu se zákonem, aniž dochází k zásahu do veřejných subjektivních práv jednotlivce. Za takové situace správní soudy ochranu jednotlivci neposkytují (srov. KÜHN, Z. In: KÜHN, Z. a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 3).

18. Ze žaloby (kterou stěžovatelka přiložila k ústavní stížnosti) se přitom podává, že stěžovatelka v ní argumentovala věcně, byť se domáhala rovněž prohlášení nicotnosti žalobou napadeného rozhodnutí. Stěžovatelka tak měla procesní možnost dosáhnout efektivního přezkumu závěrů správních orgánů o podmínkách použití § 94 odst. 4 správního řádu, a to

přímo v řízeních předcházejících napadeným rozhodnutím, která sama s tímto cílem iniciovala. Soustředila-li se v pozdější fázi řízení na jiné aspekty věci, nelze to klást k tíži správním soudům. Ani Ústavní soud proto újmu na právech stěžovatelky neshledává. Výklad § 94 odst. 4 správního řádu provedený správními soudy stěžovatelce přístup k účinné soudní ochraně neznemožnil.

19. Ústavní soud poznamenává, že shora uvedené neznamená „potvrzení“ výkladu správních soudů § 94 odst. 4 správního řádu jako správného. O to v nyní posuzované věci nejde a z povahy řízení o ústavní stížnosti jako prostředku ochrany ústavně zaručených práv ani zásadně jít nemůže.

20. Pro Ústavní soud je proto rozhodné, že výklad správních soudů § 94 odst. 4 správního řádu je řádně (tj. srozumitelně a logicky) odůvodněn, neodporuje standardu ustáleného či všeobecně uznávaného výkladu (sub 12) a v jeho důsledku nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky (sub 16 a17).

21. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti a dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný, a proto ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.